

3484

Bibliotheca Reckiana.

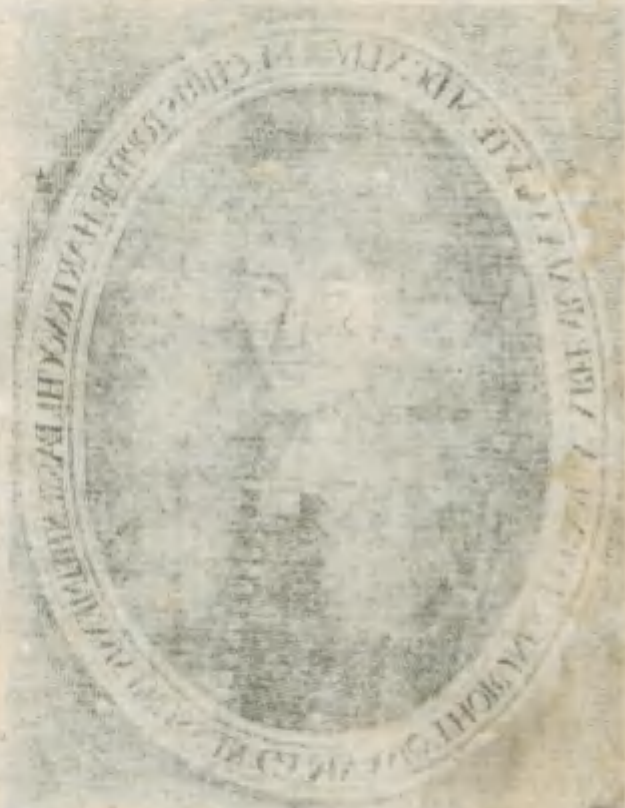
20

ICA

295

348A.

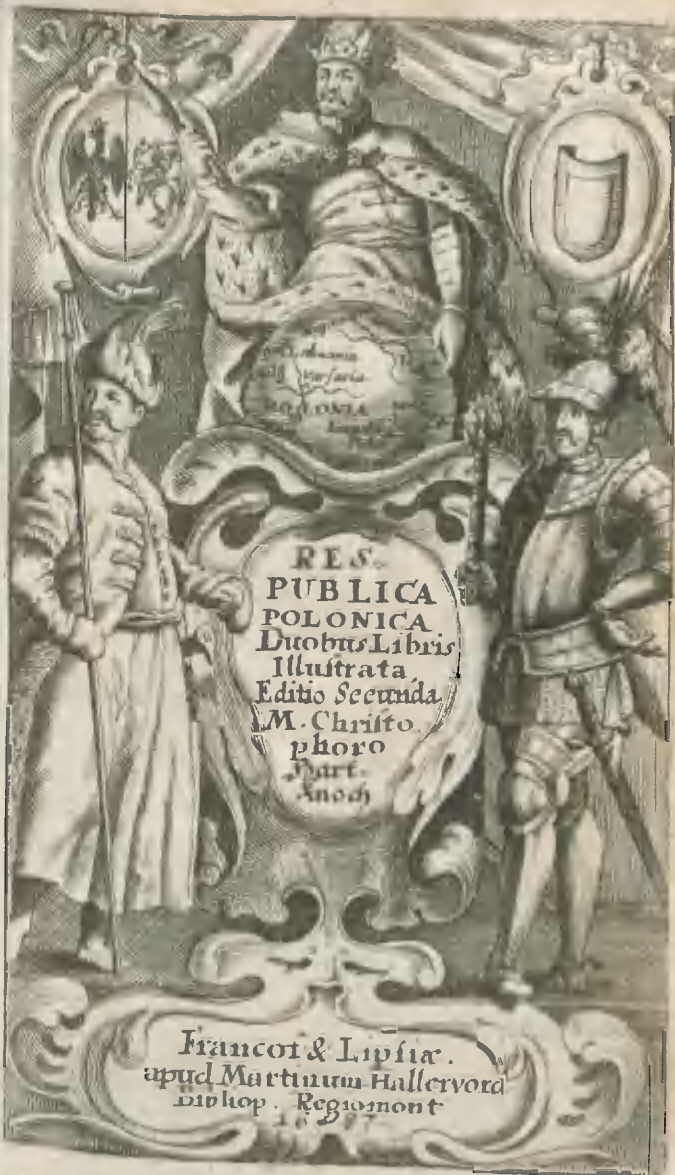

Faint, illegible text, possibly a library or ownership mark, located below the circular seal.

*Exponit Hartknoch's vapor hinc pavina vultu
 Sic utrumque mentis res dera patere optat
 Illa sed æterna pace non moritura Parentis
 Desipit humilis artibus et inanis
 Hanc quæ non cupio, lege docti scripta laboris
 Non alia mentem pigrescere sibi licet*
 Georg. Meib. Scham. S. R. M. P. L. Secretarius

1709

DE REPUBLICA
POLONICA
LIBRI DVO

QVORUM PRIOR
HISTORIAE POLONICÆ
MEMORABILIORA

ex diligenti Sarmaticorum juxta ac Germanicorum
tam Veterum, quam recentiorum Scriptorum colla-
tione eruta, variasque Provinciarum eo pertinentium muta-
tiones complectitur:

POSTERIOR AUTEM
JVS PVBLICVM
REIPVBL. POLONICÆ, LITHVANICÆ
PROVINCIA RVM QVE ANNEXARVM
ex Statutis, Constitutionibus, Juribus, Privilegiis,
probatissimisq; Scriptorib; Polon. de promptum, comprehendit.

HIS ADJECTÆ SUNT
DUE DISSERTATIONES HISTORICÆ
DE REPUBLICA CVRONICA
VETERE ET NOVA.

Item
DE ORIGINIBVS POMERANICIS.

Opera & Studio
M. CHRISTOPHORI Hartknoch /

Passenheimensis Prushi.

Editio secunda altero tanto fere auctior.

FRANCOFURTI & LIPSIAE

Impensis MARTINI HALLERVORDII,

Bibliopos. König-bergeolis.

GENÆ, Typis JOH. ZACH. NISH. 1687.

DE REPUBLICA

POLONICA

LIBRI DNO

HISTORIAE POLONICAE

MEMORABILIORA

IAS PARLIAM

Et

DE REPUBLICA

295

VIRIS

Magnificis Nobilissimis Amplissimis & Consultissimis

DN. GEORGIO HUBNERO,

in inclytai Thorunensi Republ. Burggravo Regio, Praetorali &c.

DN. DANIELI WACHSCHLAGERO,

Senatus Praesidi & Gymn. Proto-scholarcha.

DN. JOANNI AUSTENIQ,

Praetorali

DN. GEORGIO

Schmidt von Schmiedebach/ ejusd. Reipubl. Praetorali.

Dominis Patronis & Pautoribus aeterna observantia cultu prosequendis.

consecrat id humillimus Orens

FRIDERICUS SAUER.

(o) 20
* * * * *

Atis quidem, *Viri Magnif.*
mihi explicitum explora-
tumq; non est, quæ fuerit
causa, quod B. *Hartkno-*
chius, Vir publico bono
natus, Avunculus mihi æternum co-
lendus, opus hocce, cum novem ab-
hinc annis in publicum emitteret, ne-
mini nuncupaverit; Si tamen ex even-
tu judicare licet, factum id propterea
esse autumo, ut integrum Vobis, *Pa-*
tria Patres, reservaretur consecran-
dum. Nam postquam novam hanc &
locupletiolem paravit editionem,
haud alienus erat ab intentione, eam
Vobis, utpote sub quorum auspiciis
perfecta est, offerendi. Voluit nimi-
rum existare aliquod grati animi sym-
bolum, & debitæ observantiæ resse-
ram. Sed, proh dolor! ante mortalita-
ti, in magnum Reipubl. literariæ damnum,
exer-

FEDERICUS SVABICVS

exerc-

(o) 20
exemptus est, quam propositum su-
um dare effectui potuisset. Hinc ego
commotus, imo cum *Vestram* in me
quoque munificentiam reputarem,
compulsus sum, ut præ cæteris *Amplis-*
simo Nomini Vestro librum hunc conse-
crarem, tum propter innumera bene-
ficia debitum, tum quod majus patro-
ciniū nusquam reperire possit. Enim
vero, *Vos* estis eminentissima capta,
quorum incredibili Prudentia Patriæ
Civitas ita in flore suo conservatur, ut
gloriam, qua se per totam Prussiam
jure merito effert, non accipere, sed
dare ipsi videamini: *Vos* saluberrimis
consiliis civitum promovetis salutem,
eorumq; animos admiranda gravita-
te in officio continetis. *Vos* in clyto
Gymnasio Vestro, olim studiorum
meorum palæstræ, paterne prospici-
tis, ne defint qui Ecclesiæ prodesse, vel
clavum Reipubl. feliciter moderati

b 2

pos-

possint. Et sicuti ipsi plurimum do-
ctrina valetis, ita eruditos magno pro-
sequimini amore, ut majori desiderio, in-
ter gravissimas quoque Reipubl. curas,
eorum scripta legitis, revolvitisque. Pa-
rem sibi benevolentiam promittit
præfens *Respublica*, & quidem tanto
magis, quod nobilissimæ Vobisque Do-
mesticæ gentis *Polonia*, memorabilia
non minus eleganter, quam succincte
exhibet. Accipite igitur, *Magnif. Do-
mini*, id, quod ad pedes Vestros depo-
no, benevolæ mente manuque, & pri-
stini favoris radijs, quibus *B. Hartkno-
chium* complexi estis, me quoque clien-
tem Vestrum benigne fovete. Ego ad
obsequia Vestra totum me devo-
veo, *Deum* precatus, ut *Vos* diu so-
spitet, & consilia *Vestra* dirigat in
salutem publicam, *Vestramque* ipso-
rum perennitatem gloriam. *Jena*
d. 2. Febr. Anno 1687.

PRÆFA-

PRÆFATIO
AD LECTOREM,
PRIORI EDITIONI PRÆ-
MISSA.

Vinquennium jam est,
& quod excurrit, L. B.
cum in Academia Re-
giomontana, ea, quæ de
statu Regni *Polonia*,
partim ex lectione Constitutionum,
partim ex propria observatione, col-
legeram, in certum ordinem digessi.
Illud vero scriptionis argumentum
eo avidius illustrandum arripui, quo
propius ad ulum juventutis *Prussicæ*
accedere videbatur. Execror enim
eorum perversitatem, qui domesticis
plane neglectis, ea tantum studio suo
digna

23

PRÆFATIO

digna æstimant, quæ à se longis locorum intervallis sunt remota; unde quoque sit, ut dum foris Argo se putant oculatiores, domi sint Tiresia cæciores. Non tamen tunc temporis iusto aliquo Tractatu jus publicum Regni Poloniæ explicare, sed schediasmata tantum aliquot, inter se non à deo cohærentia, conscribere, animus erat; idque eo fine, ut Historiarum & Politicæ Studiosi Academico more se exercere volentes, pro lubitu aliquod ex his eligere & publico eruditorum examini, me Præside, subicere possent. Reperti quoque sunt tres lectissimi, summæque spei Juvenes Regiomontani, qui initium hujus rei fecerunt, nimirum Reinholdus *Euter/* Paulus *Greyling* & Christophorus *Schultz*/ quorum tamen medius, inter media hæc molimina, summo non suorum tantum, sed & omnium literato-

PRIORI EDITIONI.

ratorum dolore fati est præreptus. Nec defuere Patroni, qui illos ingenii fœtus, quamvis, ut verum fatear, satis adhuc immaturos obviis exceperunt ulnis, illud exoptantes, ut & reliquos, quos parturiebam, in lucem ederem ipsis exosculandos. Verum cum Lucina minus favente hoc in plures annos traheretur, alius quispiam Jupiter *Ἰελαε* mihi fuit invocandus. Aliud itaque consilium amplexus, evolvi iterum iterumque omnes inclyti hujus Regni Constitutiones; exploravi sedulo Polonorum de editis jam Dissertationibus judicia: consului de multis dubiis casibus viros Juris Publici Polonici peritos: multa deniq; ipse, quæ antea mihi non fuerant cognita, observavi. His factis, cœpisti schediasmata in unum fasciculum colligere, in meliorem ordinem digerere, novas observationes inter-

PRÆFATIO

ferere, & ea, quæ antehac minus accurate fuerant posita, emendare. Ex illo molimine hoc tandem, quod jam L.B. ante oculos habes, natum est opusculum. Ut autem in eo percurrendo, inoffenso progrediaris pede, de quibusdam adhuc eris præmonendus. Dilpescio Tractatum hunc in duos libellos. In priore ea nude propono, quæ ad Historiam Polonicam, Provinciarumque eidem annexarum illustrandam facere videbantur. Cum vero hic neque Germani cum Polonis, neque Poloni secum ubique consentiant, controversias aliquot discutio, & expensis ab utraque parte rationum momentis, nunc hujus, nunc illius sententiæ calculum adjicio. Neque hoc mihi vitio vertent Poloni, qui optime norunt, habere gentem Germanicam Historicos antiquos, & eos quidem non paucos, qui non ra-

PRIORI EDITIONI.

ro ea, quæ memoriæ prodiderunt, oculis suis spectarunt. Neque idem Germanos, quod non semper ipsorum Scriptoribus fidem habeam, male habebit, cum neque Polonis antiqui Historiarum Scriptores, aliæque antiquitatum vestigia prorsus desint: immo etiam cum notum sit, antiquos Germanorum Scriptores in quibusdam plus, quam par erat, amori Patriæ Principumque suorum indulgisse. Id vero temperamentum ubique adhibui, ut ab intempestivis judiciis abstererem, mihique sufficere existimavi, si id potius edissererem, quid alii de controversiis illis sentiant, quam quid ego de illis esse sentiendum existimem. Et licet aliquando nonnulla pro certo asserere videar, ea tamen præfracto animo defendere non crevi, sed semper meliora docentibus cedere, immo hæc omnia, quæ asse-

PRÆFATIO

rui, una litura inducere sum paratus. Posterior liber exhibet Jus Publicum Polonicum. Fontes ex quibus illud haustum, publicæ sunt Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ annexarumque Provinciarum Constitutiones, ut & alia Polonorum scripta. Ab exteris Scriptoribus hic abstinui, quia illi hac in materia frequenter errant, & hoc potissimum ob ignorationem linguæ Polonicæ, qua hodie omnes in Polonia scribuntur Constitutiones. Aliquando tamen Diarium Europæum adduco, quandoquidem ei inserta sunt multa Acta publica, ut Pacta, Literæ &c: quibus tuto fidem habeas. In aliis parcissime testimonia ex Diario Europæo depromo, nec nisi in iis, quæ in factis consistunt & ubi Diaria Comitiorum Polonicorum mihi defuerunt. Idem & de quibusdam aliis Germanorum scri-

ptis

PRIORI EDITIONI.

ptis intellectum velim. In ipsis Constitutionibus legendis hunc ordinem observavi. Antiqua Statuta à Casimiro Magno successoribusque ipsius usque ad Tempora Sigismundi Augusti lata ex Jano Januszovio, qui mihi tunc solus ad manum erat, deprompsi. Quamquam non ignoro, Statuta à Johanne Herburto collecta & ipsius Reipubl. jussu in Polonicum sermonem conversa magis esse in usu. Non pauca tamen postea, cum mihi Constitutionum ab Herburto collectarum copia esset facta, cum illis, quas ex Januszovio hauseram, contuli, ut ex ipsis allegationibus apparebit. Neque prorsus Constitutiones à Joanne Latico, Jacobo Prilussio, Paulo Szerbicio, Theodoro Zavvacki collectas prætermisi, sed ex illis quoque nonnulla, quæ rariora videbantur, deprom-

prom-

PRÆFATIO

prompta esse, diligens Lector passim notabit. A Sigismundi Augusti temporibus, nempe, ab Anno 1550. usque in Annum 1625. extat volumen Constitutionum ab Andrea Petrovicovio J. V. D. & Typographo Regio Cracoviæ cum Privilegio Sigismundi III. Regis Polonice editum, quod Volumen allegatum esse putabis, ubicunque Constitutiones intra An. 1550. & an. 1625. latas, sine ulla Auctoris mentione à nobis esse citatas deprehendas. Ab anno 1625. Constitutiones singulorum Comitiorum usque ad præsentem Annum 1677. seorsum editæ sunt, quarum etiam paginas, aut si illæ non sunt numeratæ, paragraphos ubique allegavimus. In Constitutionibus Lithvanicis usi sumus Statuto Lithvanico novissimæ editionis, quæ consensu Wladislai IV. totiusque Reipubli-

PRÆFATIO PRIORI EDITIONI.

cæ Varlavix An. 1648. prodiit. Constitutiones & Privilegia Prussica habentur in Juribus Municipalibus Prussix, ut & in Jure Terrestri Prussico, Jure Culmensi aliisque Scriptis. Reliqua ex subjecto Scriptorum Polonicorum Catalogo cognosces. De cætero, si alicubi erravi, eo faciliorem mihi, B. L. à te veniam promitto, quo pauciores sunt, qui mihi hæc in re præverunt. Fruere igitur hoc opusculo, & si qua tibi meliora suppetunt, me de iis amice mone.

Regiomonti Prussiorum
d. 22. Martii An. 1677.

PRÆ-

PRAEFATIO POSTERIOR.

periore Anno 1685. super hac ipsa quam tracto materia, duo Scripta, quae tamen ita sunt comparata, ut in priore nihil directe contra me, in posteriore etiam multa prome dicta deprebendantur. Quamvis autem duo illi Auctores me ad Rempubl. meam revidendam & ultima hac cura expoliendam non coegissent, ultima tamen Constitutiones Anni 1683. & Anno 1685. me, ut id laboris susciperem, impulerent. Cum igitur Respublica hac Polonica ex Germania mihi esset remissa, & ego propositum meum exequi coepissem, continuo mihi se difficultas non exigua objecit. Verebar enim, ne typographus ea, quae ad oram libri, & in adjunctis schedulis adjeceram, aut adhuc adjecturus eram, confunderet, Scriptumque hoc plurimis accessionibus auctum, pluribus adhuc per absentiam meam sphaematis auget. Idcirco denuo Rempubl. hanc a capite ad calcem descripsi: quo factum est, ut non pauca etiam in verbis prioris editionis, immo in ipsa etiam numerorum transpositione mutarem, adeo ut in multis novum

lot

PRAEFATIO POSTERIORE.

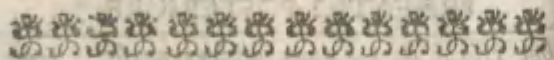
hoc tibi, B. L. opus videri possit. His cognitis, ad ipsam te Operis hujus Lectionem accinge, semperque in animo illud Justinianicum volve: Omnium habere memoriam & penitus in nullo peccare, divinitatis magis quam mortalitatis est. S. 14. Constitutionis de Confirmatione Digestorum ad Senatum & omnes populos. Hoc ipsum si sedulo apud animum expenderis, non dubito, quin ballucinationibus meis, si qua occurrerent, veniam sis daturus.

b 2

Cata-

*Catalogus quorundam
Scriptorum Polonicorum,
quibus in concinnando hoc
opere usus sum.*

Vincentius Kadlubko, Episcopus Cracoviensis, postea Monachus in Cœnobio Andreovienſi, studio religionis factus. Scripsit Historiam Polonicam sive Chronicon jussu Casimiri Justi. Editus est cum Commentatore suo (qui tempore Wladislai Jagellonidis Commentaria illa composuit) Dobromili in 8. An. 1612. Editor Kadlubkonis antiquiores adhuc esse putat Galum quendam & Baskonem: sed de posteriore dubito.

Basko Historiam Polonicam Anno 1370. tempore Casimiri Magni Regis scripsit, teste Christophoro Varſavicio in *Catalogo Scriptorum Polonicorum*. Habetur adhuc illius Chronicon MS. quod ex fide aliorum aliquid quando in Opere hoc nostro citamus.

Joannes Dlugoffus Canonicus Cracoviensis Seculi XV. Scriptor, cujus Tomus I. Annalium Polonicorum prodiit Dobromili An. 1615. in Fol. Reliqui duo Tomi asser-

vant

vantur adhuc MSS. variis in locis. Scripsit etiam vitas Episcoporum Posnaniensium, quas continuatas a Jacobo Brzezmezki Suffraganeo Posnaniensi, edidit Thomas Treterus Brunsbergæ An. 1604. in 4. Item scripsit Vitas Episcoporum Plocensium, quas in operibus suis edidit Stanislaus Lubienski.

Matthias a Michovia Canonicus Cracoviensis. Hujus Chronicon usque ad An. 1506. perductum habetur Tom. II. Corp. Hist. Polon. Tomo autem I. reperies duos ipsius libros de Sarmatia Europæa.

Bernhardus Vapovius Annales suos ab ipso Lecho deduxit usque ad An. 1535. Sed exiguum tantum eorum fragmentum hodie restat, quod Thomas de Plaza simul cum aliis Historicis edidit Colonia Agripp. an. 1589. in Fol.

Martinus Cromerus Episcopus Varmiensis scripsit Libros XXX. de ortu & Rebus gestis Polonorum, qui habentur & separatim editi & Tom. II. Corp. Hist. Polon. Ejusdem Descriptio Poloniæ & Prussiæ habetur in Republica Polonica Lugd. Batav. An. 1627. edita.

Alexander Gvagvinus Veronensis Italus scripsisse dicitur librum de Sarmatia Europæa, quem tamen sibi vindicat Matthias Strykowski Oststeyicius in Historia Lithva-

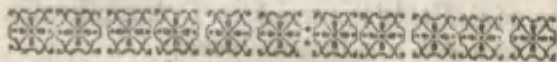
15(0)80
nica non uno in loco, Pars hujus Sarmatiae habetur Tomo I. pars etiam Tom. II. Corporis Hist. Polonicae. Alias autem etiam saepius haec Sarmatia Europaea integra sub nomine Guaguini impressa est. Salomon Neugebauerus scripsit Historiam Polonicam X. Libris comprehensam, quae prodiit Hanoviae in 4. Anno 1618. Edidit etiam Icones Principum Poloniae cum vitis ipsorum. Matthias Strykowski Ossostevicius scripsit Historiam Lithvanicam, quae Polonice An. 1582. Regiomontanis typis exscripta est. in Fol. Albertus Wijuk Kojalowicz exhibet nobis in Historia sua Lithvanica Epitomen Strykovi. Prima pars impressa est Dantisci An. 1650. altera Antverpiae An. 1664. in 4. Joannes Herburtus a Fulstin Castellanus Sannocensis, scripsit Compendium Historiae Polonicae ex Cromero. in 4. Joannis Demetrii Sulikoviae Commentarii rerum ab excessu Sigismundi Augusti gestarum. Dantisci in 4. Andreas Maximilianus Fredro Castellanus Leopoliensis, postea Palatinus Podoliae scripsit Historiam Henrici I. Regis Poloniae, & Fragmenta Politica. Dantisci in Anno 1660.

15(0)50
Stanislai Lubienscii Episcopi Plocensis Opera Antverpiae edita An. 1643. in Fol. Rheinholdi Heidenstein Secret. Regii Rerum ab excessu Sigismundi Augusti lib. XII. Francof. An. 1672. in Fol. Stanislai Orichovii Annales. Gedani An. 1643. Extat etiam editio Dobromiliensis, quae An. 1611. lucem aspexit. Pauli Piasecii Episc. Pramisiens. Chronica gestorum in Europa singularium. Cracov. An. 1635. in Fol. adjecimus nonnumquam paginarum numeros ex editione Dantiscana. Jacobus Sobieski Castellanus Cracoviensis scripsit de Bello Chotimensi. Gedani in 4. Stanislai Kobierzyoki a Kobierzycko Castellani Gedanensis, postea Palatini Pomeraniae Hist. Vladislai Poloniae & Sveciae Principis. Dantisci An. 1655. in 4. Everhardus Wassenbergius Embricensis de Gestis Vladislai IV. Gedani An. 1643. in 4. Joachimus ab Hirtenberg Pastorius edidit Florum Polonicum, qui aliquoties est typis impressus: ultima editio prodiit Gedani Anno 1679. Ejusdem Bellum Scythico. Cosacicum. Gedani in 4. Anno 1642. Postea editae sunt Historiae plenioris partes duae, quarum altera Gedani An. 1680. altera Anno 1685. lucem aspexere. in 8.

ut jam Origines Sarmaticas ab hoc Au-
ctore scriptas præteream.

*Alios Scriptores Polonicos, Prussicos, Silesiacos,
Bohemicos, Pomeranos &c: in hoc Opere pas-
sim citatos invenies.*

Catalogus Constitutio- num Polonicarum.

Joannis Laski Cancellarii Regni & po-
stea Archiepiscopi Gnesnensis Statu-
tutum Latinum. An. 1506. in Fol.

Jacobi Prilusii Leges seu Statuta & Privi-
legia Regni Poloniæ Libris VI. com-
prehensa. An. 1553. in Fol.

Joannis Herburti à Fulstin Statutum La-
tinum. Semoscii An. 1597. in Fol.

Joannis Herburti à Fulstin Statutum Po-
lonicum. Cracov. Anno 1570.
in Fol.

Andræ Petricovii Constitutiones ab An.
1550. usque ad An. 1625. Polonico idio-
mate editæ. Cracov. in Fol.

Pauli

Pauli Szerbic Secretarii Regii Promptua-
rium Statutorum omnium & Consti-
tutionum Latine Anno 1904. in Fol.
Brunsbergæ.

Theodori Zawacki Compendium Con-
stitutionum usque ad An. 1613. in Fol.
Polonice.

Ejusdem Flosculi Legum, Flosculi pra-
ctici, Speculum Senatorum & alii li-
belli. in 12. Cracov.

Alberti Madalinski Inventariu Consti-
tutionum Regni, Polonice editum Var-
saviæ An. 1632. in Fol.

Marciani Matthiæ Ladovii Constitutio-
num Compendium An. 1785. Varsaviæ
editum Polonice.

Constitutiones post annum 1625. in quo
Volumen à Petricovio editum desinit,
seorsim semper Comitibus finitis edun-
tur & ita Volumini legum adjungun-
tur.

b 5

IN-

(0)50

INDEX

Qui brevem Rerum per Libros & Librorum capita tractandarum seriem & ideam proponit.

LIBER I.

Historiam Polonicam breviter complexus.

Cap. I. De populis antiquis Poloniam hodiernam & finitimas Regiones inhabitantibus.

Cap. II. De Polonis eorumque Regibus & rebus gestis.

Cap. III. De Silesia & Hungaria.

Cap.

(0)30

Cap. IV. De Lusatia.

Cap. V. De Marchia Brandeburgica.

Cap. VI. De Pomerania.

Cap. VII. De Prussia.

Cap. VIII. De Livonia.

Cap. IX. De Russia, Moscovia & Lithvania.

Cap. X. De Masovia, Valachia, Moldavia & Podolia.

Cap. XI. De variis Poloniae divisionibus tum Geographicis tum Politicis.

LIBER II.

Jus Publicum Polonicum complexus.

Cap. I. De Rege & Regina Poloniae, ubi de Interregno, Electione & Coronatione.

Cap.

Cap. II. De Pactis Conventis Regum Poloniae, ubi de Juribus Majestatis agitur.

Cap. III. De Senatu Regni Poloniae.

Cap. IV. De Magistratibus, qui sunt extra Ordinem Senatorium.

Cap. V. De Nobilitate Polonica.

Cap. VI. De Comitibus Polonicis.

Cap. VII. De judiciis Polonicis.

Cap. IIX. De Militia Polonorum.

Cap. IX. De Forma Reipubl. Polonicae.

CVM

CVM DEO.

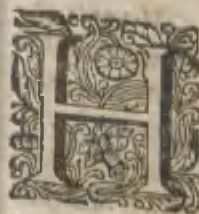
LIBRI I.

CAP. I.

De

*Populis antiquis, qui
Poloniam hodiernam & finitimas
Regiones tenuerunt.*

I.

Historiam gentis Polonicae, pro ratione instituti nostri, breviter pertractaturi, opera pretium faciemus, si populos, qui illum terrarum tractum, in quem & olim SARMATICA GENS fuit diffusa, & hodie adhuc diffunditur, finitimasque Germanorum regiones cognoscere annitemur. Et primum quidem de SARMATIA nobis quaedam dicenda sunt. Pomponius Mela, qui sub Augusto & Tiberio Imperatoribus vixit, ita lib. 1. de *Orbis* cap. 3. & lib. III. cap. 4. de Sarmatia scribit: *Sarmatia intus, quam ad mare Balticum hodie, tunc autem Suevicum*

Sarmatia antiqua.

A

vicum

vicum & ex parte Venedicū dictum) *latior*
ab iis, qui sequuntur, Vistula amne discreta, qui
retro abut ad Istrum sumen immittitur. Ptole-
mæus, qui sub Antonino Pio Imperatorē
Sec. II. floruit, dilucidius omnes gentes
Sarmaticas enumerat, licet quosdam Ger-
manicæ populos perperam, imisceat: Tenent
 inquit ille, *Sarmatiam gentes maximæ,*
VENEDÆ, *per totum Venedicum sinum.*
Et super Daciam Pencilini & Bastarnæ,
& qui totum Mæotidis latus Faxæges at
Roxolani, & qui interiores sunt iis Ha-
maxobii & Alauni Scythæ: Minores au-
tem gentes tenent Sarmatiam penes Vi-
stulam quidem studium sub Venedis Gy-
thones & Pbinni, post BULLANES, sub
quibus Pbrungundiones, post Avarim
juxta caput Vistula amnis. Sub hâc
Ombrones, post Anatrophracti, post
Burgiones, post Arsyæta, post Sabori,
post Piengita & Biessi penes Carpatum
montem. His omnibus orientiores
sunt sub Venedis quidem iterum Galin-
da & Sudeni & Starvani usq; ad Alau-
nos. Sub quibus Igilliones & Cestobochi.
 Hæc Ptolemæus lib. III. Geographia cap. 5.
 pag. 51. seq. Editionis Græco-Latinæ Saussoni-
 Coni

Gentes Sar-
 maticæ.
 Venedæ.

Bulanes.

Conf. & Plinius lib. IV. Hist. Natur. cap. 13.
 Contingebant igitur Sarmatæ (qui Græ-
 cis Sauromatæ dicuntur) antiquissimis
 temporibus aliquo in loco mare Balti-
 cum, ut ex datis descriptionibus cogno-
 scimus, & quidem in Prussicæ parte Se-
 ptentrionali versus Samogitiam, item in
 ipsa Samogitia, Curlandia & Livonia. In
 illa autem Prussicæ parte, quæ Vistulam at-
 tingit, licet etiam habitarent Venedi, Sla-
 vici gentes, aliquando tamen etiam Go-
 thos ibidem sedes suas fixisse, alibi à nobis
 probatum. Ab his Venedis, Sarmaticis,
 irve, ut postea vocabantur, Slavicis po-
 pulis, pars orientalis maris Baltici dicta
 est olim Sinus Venedicus. Neq; aliunde
 loca quædam in Livonia, ut Wenden /
 Windau / Wschewende / nomina sua ha-
 bere, quam à Venedis per has terras olim
 diffusis, existimat Philippus Cluverius
 lib. III. German. antiq. cap. 44. pag. 190. Licet
 autem nobis hæc sententia Cluverii non
 omni ex parte se approbet, ut alibi osten-
 sum; Venedos tamen Venedico illi sinui
 nomen dedisse, extra omne dubium po-
 nendum est. Non vero has tantum re-
 giones, quas alluebat Sinus Venedicus,
 quasque Vistulam attingebat, comple-
 cebatur antiqua Sarmatæ, sed extende-
 bat quoque se ulterius versus orientem

Sarmatæ
 fines, versus
 occidentem.

Gothi in
 Prussia.

Venedicus
 Sinus.

Urbes Livo-
 niæ quædam
 à Venedis di-
 ctæ.

Fines Sarmæ-
 ticæ versus
 Orientem

in Sarmatia
antiqua. quæ
gentes hodie
habitent.

Alani, vel
Finni succedunt
in sedes
Venedorum.

Germania
antiqua.

ad Tanain amnem; & versus meridiem usque ad Danubium. Itaq; in Sarmatarum illorum sedibus hodie pars Prussia, Samogitia, Curlandia, Livonia, Masovia, Russia, Moloavia & aliarum provinciarum repariuntur. Verum post tempora Ptolemæi alios populos (sive illi Alani, sive Finni fuerint) in locum Venedorum successisse, atque ad mare Balticum in Prussia, Samogitia, Curlandia & Livonia confedissemus probavimus alibi ex horum populorum lingua, quæ a Venedica sive Slavonica diversa est. *Vid. Origines Pomeranicæ num. XI. Prussia vetus cap. 1. 2. & 4.*

II. Germanicas gentes describit nobis Plinius *lib. IV. Nat. Histor. cap. 14.* ubi earum quinque facit genera. VINDELICOS, sive ut alii legunt VINDALOS, INGÆVONES, ISTÆVONES, HERMIONES & tandem PEVCINOS BASTARNASQUE. Inter VINDELICOS, sive VINDALOS & VANDALOS numerat BVRGVNDIONES (ubi hodie Polonia major) VARINOS (ubi hodie Meklenburgicus Ducatus) CARINOS (ubi Pomerania) GVTTONES (ubi Pomerellia & pars Prussiae nostrae Vistulae propior.) Inter INGÆVONES numerat CIMBROS & TEVTONES (ubi Holfatia & Jutlandia.) ISTÆVONES Rhemi accolas

las facit. HERMIONES in medio collocat (ubi hodie Bohemi, Suevi, Franco-nes &c.) PEVCINOS & BASTARNAS Dacis, (qui hodie Transylvani, Valachi & Moldavi sunt) conterminos fuisse adeoque in hodierna Podolia & quibusdam aliis locis habitasse refert. Plenius hæc intelligentur, si addamus ea, quæ proponit Cornelius Tacitus *lib. de moribus Germanorum.* Nam cap. II. *Celebrant, inquit, carminibus antiquis (quod unum apud illos memoria & annalium genus est) Tristonem Deum terra editum, & filium Mannum originem gentis conditoresq; Manno tres filios assignant, e quorum nominibus proximi Oceano INGÆVONES, medii HERMIONES, ceteri ISTÆVONES vocentur. Quidam autem licentia vetustatis plures Deo ortos pluresq; gentis appellationes, Marfes, Gambriuios, Suevos, Vandalios, affirmant.* Et in sequentibus, nimirum a capite XLII. usque ad finem libelli huius de Germanorum moribus, HERMVNDVROS collocat in illis locis, ubi oritur Albis, nempe in hodierna Bohemia: juxta hos NARISCOS ac deinde MARCOMANNOS, ubi hodie sunt

Silesii veteres.

Pomerani veteres.

Prussi antiqui qui didi & stii.

Gothi in Prussia expellunt Venedos.

Voitlandi, Bohemi & Moravi : Inde QVADOS, hodiernos Moravos & ex parte etiam Silesios. Porro versus septentrionem LYGIOS Silesiæ septentrionalis incolas, & ex parte etiam Polonos majores. Trans Lygios GOTHONOS regnari perhibet, quorum Patriam hodie Pomerelli & Prussi occidentales incolunt. Protinus deinde ab Oceano RVGIOS & LEMOVIOS collocat, ubi hodie Pomerania & Præfectura Rauenburg sita est. Hinc SVIONUM civitates in ipso Oceano collocat, ubi hodie Suedi mari Baltico, quod Tacitus sub nomine Oceani intelligit, a nobis separati degunt. In dextrum Suevici (Baltici) maris litus ÆSTIORVM gentes conjicit, & hi sunt nostri Prussi. Cum enim antiquissimis temporibus totam Prussiam Venedi tenuissent, postea in occidentales ejus partes jam ante Julium Cæsarem expulsis Venedis successerunt Gothi, qui deinde sub nomine Æstiorum pedem ulterius in Sambiam aliq; loca promoverunt. Hoc ipsum non observans Ptolemæus, Venedos adhuc suo tempore perperam ad mare Balticum & sinum Finnicum, sive ut ipse ex seculi sui more vocat, ad sinum Venedicam collocat, & apud eos Glessum (Glas) id est electrum sive succinum

num reperiri dicit. PEUCINORUM, qui ad Vistulam in sinibus Sarmatiæ habitabant, VENEDORUM & FENNORUM nationes, Germanis ne an Sarmatis adscribere debeat, dubitat. Verba Taciti de Venedis & Fennis, quæ habet cap. XLVI. sunt sequentia: *Peucinatorum Venedorumque nationes Germanis an Sarmatis adscribam dubito, quamquam Peucini, quos quidam Bastarnas vocant, sermone, cultu, sede ac domiciliis ut Germani agunt. Sordes omnium ac torpor. Procerum connubiis mixtis nonnihil in Sarmatarum habitum faciunt. Venedi multum à moribus traxerunt. Nam quidquid inter Peucinos, Fennosque Sylvæ ac montium erigitur, latrociniis pererrant. Hi tamen inter Germanos potius referuntur, quia & domos figunt & scuta gestant & pedum usu ac pernitate gaudent, quæ omnia diversa Sarmatis sunt in plastro equoque viventibus. Fennis mira feritas &c.* Hæc Tacitus l.c. Conf. Strabo lib. 7. Geogr. ap. Philipp. Cluverius in German. antiquæ lib. III. cap. 24. & seqq. Jo. an. Micælius in Chron. Pomeran. lib. I. per tot.

Peucini. Venedi & Fenni an Germani?

Vandali &
Venedi quo-
modo differ-
ant.

Vandali sunt
Germani.

III. Antequam ulterius progrediamur, notandum esse ducimus, multos esse, qui VANDALOS, sive Vindalos, sive etiam Vindelicos cum VENEDIS confundunt, idque ob vicinitatem vocum. Saxo certe Grammaticus, Danicarum Rerum Scriptor antiquus, nunquam facit discrimen inter Slavos & Vandalos, sed quicquid tribuendum erat Vandalis, illud ipse perpetuo tribuit Slavis, ut notat Albertus Cranzius *lib. 1. Wandalia cap. 6.* Verum & Cranzius ipse cum Continuatore suo Chytræo, aliisque quamplurimis, inter quos præcipue nominandus est Stanislaus Sarnicius in *Annalibus Polonorum*, reprehensionem incurrit, quando Vandalos & Venedos pro uno eodemque populo habent. Diversissimas autem illas fuisse gentes, multis probari potest argumentis. Nam primum jam audivimus, Plinium *lib. IV. cap. 14.* & Tacitum in *lib. de morib. German. cap. 2.* disertis verbis VANDALOS annumerare Germanis, quorum gentes fuerunt Burgundiones, Varini, Carini, Guttones; populi maris Baltici partem occidentalem accolentes. Deinde Methodius martyr epistolam quandam produxit ad Constantinum Imperatorem & Vandalis scriptam, qua se illi Germanos esse publice professusunt. *Vid.* Franciscus

Ireni-

Irenicus *Exegeteos Germanica lib. 1. cap. 33.* Præterea Paulus Diaconus *lib. 1. de gest. Longobard. cap. 1.* sic ea de re loquitur: *Gotbi siquidem Wandalig, Rugi, Heroli atq; Turcilingi, nec non etiam alia feroces & barbara nationes e Germania prodierunt.* Deinde patet hoc etiam ex lingua Germanorum, quæ non Sarmatica sed Germanica fuit: *Eodem*, inquit Paulus Warnefridi, quem vulgo Paulum Diaconum vocant, *tempore (Theodosii II.) erant Gotbi & alia gentes multa & maxima trans Danubium in hyperboreis locis habitantes, ex quibus rationabiliores quatuor sunt, Gotbi scilicet, Hypogothi. (Fortassis Huisigothi) Gepides & Wandali, nomen tantum & nihil aliud mutant, unaq; lingua utentes.* Hæc ille *lib. XIV. Histor. Missala ante mcd. pag. 429. Edit. Basl. in 8. an. 1569.* Idem de lingua Wandalorum Germanica ex multis nominibus qua propriis, qua appellativis probat Hugo Grotius in *Hist. Goth. & Wandal. pag. 574. & seqq.* Ex adverso autem VENEDI, ad litus maris Baltici orientale olim positi, non ad Germaniam, sed ad Sarmatiam referuntur, ut supra Ptolemæum audivimus asserentem. Hi Venedi

Venedi sunt
Slavi

A 5

ne di deinde ad Vistulæ amnis ortum successu temporis progressi sunt, teste Jornan de Seculi VI. Scriptore in lib. de Reb. Geticis cap. 2. pag. 1058. Nam cum Jornandes dixisset, Gothos è Scanzia in Ulmerugiam progressos subjécisse sibi vicinos Vandalos, postea accedit ad Sarmatas, in quibus recenset etiam Venedos, sicque disertis verbis discrimen facit inter Vandalos & Venedos. *Introrsus*, inquit ille, *Scythia Dacia est ad corona speciem arduis Alpibus emunita, juxta quorum sinistrum latus, quod in Aquilonem vergit & ab ortu Vistulae fluminis per immensa spatia venit, Vinidarum natio populosa confedit. Quorum nomina licet nunc per varias familias & loca mutantur, principaliter tamen Slavini & Antes nominantur. Slavini à civitate nova & Slavino Rumnense & lacu, qui appellatur Musianus usq; ad Danasirum & in boream Vistulatenus commorantur. Antes vero qui sunt eorum fortissimi, qui ad Ponticum mare curvantur à Danastro extenduntur usq; ad Danubium. Ad extremum etiam expressè Venedos Sclavis accenset, Tabula ex Bibliotheca Peutingerorum à*
 Mar.

Marco Velfero edita. *Vid. Hugo Grotius in Prolegom. ad Hist. Goth. & Longob. pag. 78. Linguam autem Venedorum sive Slavorum toto cælo à Germanica differre, nemo negare poterit. Nam hodieque Venedorum lingua (die wendische Sprache) ab omnibus illa esse dicitur, quæ est Slavonica. At verò illud mos a quo modo turbare posset, quod de sedibus Vandalorum Procopius scribit: *Wandali, inquit, interea circa Maotidem confidentes, ubi fame pressi sunt in Germanos irruunt, qui nunc Franci dicuntur, simulque Rhenum fluviorum trajecerunt, in societatem Alanos, Gothicum & ipsum genus adsciscentes, inde postea Duce Gogidisco in Hispaniam penetravere. Hæc Procopius lib. 1. de Bello Wandal. cap. 3. pag. 153. Gemina his sunt, quæ ex Jornande paulò ante adduximus. Ex his jam quispiam concludere posset, hos Vandalos prorsus alios esse à Wandalis ad maris Baltici littus occidentale in Germania habitantibus, propiusque eos accedere ad Venedos, quos Sarmaticam esse gentem à nobis probatum est. Verum responderi nihilominus ad hoc dubium potest, Vandalorum partem cum Gothis à mari Balti-*
 Sedes Vandalorum.
 VVandolorum migratio ad Ponticum Euxinum.
 CO*

co progressam ad pontum Euxinum & Paludem Mæotim confedisse, teste Procopio *lib. 4. Hist. Goth. non long. à pr.* inde vero transmissio Danubio per Pannoniam & Germaniam tandem Galliam, Hispaniam & Africam intrasse. Ex his tamen nondum sequitur, Vandalos (qui ad paludem Mæotim confederant) & Venedos unam eandemque fuisse gentem.

Venedi sive Slavi quo tempore migrarint in Germanicas provincias

IV. Cognitis jam populis Sarmaticis, & qui eos olim contingebant populis Germanicis, operæ pretium erit investigare, quo tempore Slavi illi Sarmatici sive Venedi eam Germanicam partem, quæ erat inter Vistulam, Viadrum & Albim, ingressi sint. Fabulosa omnino sunt, quæ Vincentius Kadlubko Episc. Cracov. in principio Seculi XIII. (vel potius Sec. XII. Joannes Archiepiscopus Gnesnensis & Matthæus Episcopus Cracoviensis, quorum Epistolæ tres priores libros apud Kadlubkonem conficiunt) de Sclavis & Polonis memoriæ prodidit, cum has gentes jam ante Alexandri M. tempora regiones inter dictos amnes obtinuisse *lib. 1. Chron. Polon.* scribit. Nec majorem merentur fidem, quæ Saxo Grammaticus, ut vulgo vocatur, de bellis Slavorum ante & post Christum natum

Fabula de veteribus Polonis.

tum cum Danorum gente gestis refert, licet ei hac in parte adstipuletur Stanislaus Sarnitius *in Annalibus Polonicis.* Hæc enim omnia, quæ dicti Auctores de Slavis referunt, Vandalis Germanicæ genti adscribenda erant. Audivimus namque jam antea, Seculo I. & II. à reparata salute humana, Germaniam à Sarmatia, & eo ipso etiam à Venedis, qui Slavorum nomen postea adepti sunt, Vistulam amnem disterrinasse. Immo Seculo post Christum natum VI. tempore Justiniani Imperatoris Slavi nondum erant Vistulam transgressi, ut ex testimonio Jornandis num. III. citato elucet. Primæ tamen Venedorum sive Slavorum excursiones ex his oris nostris in Thraciam & Illyricum, quò istro transmissio deferebantur, ejusdem Justiniani I. tempore contigerunt, ut ex Procopii *lib. 3. de Bello Goth. cap. 6. in fin. pag. 536. cap. 7. pag. 537. seq. cap. 21. pag. 614. 620. 622.* & ex Jornandis *lib. de success. Regnor. et temporum in calce pag. 1048.* manifestum est. Cum igitur in Thracia & Illyrico Slavis res prospere cessissent, videntur circa finem Seculi VI. aut ineunte Seculo VII. Germanorum provincias ad mare Balticum & inter Vistulam, Viadrum, Albim & Vistulam amnes, occupasse. Cum enim, Venedi & Man-
vi Sec. VII.
occupant
Germanicas
provincias.

Seculo V. à partu Virginis Gothi sive Gothones Vandali, Longobardi, Rugii, Angli, Burgundiones sedibus suis exciti, Galliam, Hispaniam, Britanniam, Italiam, Africam inundassent, totumque hunc terrarum Septentrionalium tractum, præsertim ad mare Balticum, fere vacuum reliquissent, Venedi sive Sarmatæ vacuas Germanorum sedes facile occupare potuerunt. Nequid verò ad famam nominis Sarmatici faciens deesset, Seculo demum VI. devictis quasi tot gentibus, nomē sibi Slavorum, à *Slawa*, quod famam & gloriam notat, imposuisse videntur. Idcirco *Slavi*, quos etiam alii *Slavinos* vocant, iidem sunt, qui *gloriosi & laudabiles*, id quod etiam ex aliis nominibus Slavonicis complaribus elucet. Sic enim, ut quædam hic exempla subjiciamus, *Vladislaus* dicitur quasi gloriam habens à potentia; *Wenceslaus* id est, major gloria; *Boguslaus* Dei gloria; *Miecislans*, gloriam gladio quærens. *Vid. Cromerus lib. 1. de ortu & reb. gent. Polon. cap. 8.* Comprobat has nominum Slavonicorum a *Wladz*, *Wiency*, *Bob*, *Miecz* & *Slawa* derivationes etiam Dithimatus Mersburgensis Seculi XI. Scriptor Germanicus, qui de Boleslao Chrobri loquens: *Bolislaus*, inquit, qui major laus non meruit, sed more antiquo interpretatur.

Slavorum
nomen quan-
do & unde
ortum.

Vladislaus,
Wenceslaus
&c., unde di-
cantur.

tatur lib. 1^a. Hist. pag. 33. Quamvis etiam hic ad latinum vocabulum *laus* respexisse Dithmarus videatur. Ab hac autem sententia nostra de Slavorum in Germanicas oras circa confinia Seculi VI. & VII. ingressu, paululum abire videtur Petrus Albinus, diligens harum rerum indagator, qui Slavos Seculo VII. sub Heraclii imperio in Germaniam venisse scribit in *der Weisfinschen Land-Chronick th. 6. pag. 70. seqq.* Attamen facile hæc poterant conciliari, si dicamus, adventum Slavorum in Germaniam non uno tempore contigisse, sed gentes has sensim, vix illud observantibus sequentium Seculorum Historicis eo esse progressos. Quod vero circa tempora à nobis determinata dictæ migrationes fuerint susceptæ, argumento inter alia esse possunt prima Slavorum & Francorum bella sub Clotario II. Rege, qui cum intellexisset, Thuringos premi à Slavis Sorbis, bellum ipsis intulisse An. 618. eosque jam tum sub jugum misisse memoratur. *Vid. Albinus tit. 8. pag. 84.* Eousque jam excursionibus suis penetraverant Heraclio imperante, nempe post initium Seculi VII. adeoq; jam vergente ad finem Seculo VI. Poloniam hodiernam habuisse videntur.

Thuringi
Sec. VII. pre-
mebantur à
Slavis.

Bella Fran-
corum con-
tra Slavos.

tur. Colligi hoc poterit etiam ex Aimoini
*lib. 4. de gest. Francor. cap. 9. in Corp. Histor.
Franc. pag. 360. & seq. ubi hæc de Slavis le-
guntur: Anno quadragesimo principa-
tus Clotarii Samo Francus de pago Se-
nonico Mercator, Slavos (qui etiam
Vinida dicuntur) duxit contra Hun-
nos, quibus illi serviebant, eosque fu-
dit. Hinc ob merita à Slavis factus
Rex de negotiatore, per triginta sex
annos strenuè regnum gubernavit.
Hujus Clotarii filius Dagobertus bella
Slavica continuavit. Quin etiam Saxo-
nes liberavit tributo, ea lege & conditio-
ne, ut Slavos sub potestatem suam sub-
jicerent. Aimoinus. *lib. IV. de gest. Fran-
cor. pag. 369. Conf. Petrus Albin. Tit. 8.
pag. 84.**

Vnde Vene-
dorum &
Vandalorum
confusio.

V. Cum Venedi sive Slavi Germa-
niam ingressi essent, longe lateque in ea
paulatim imperium suum protulerunt;
& quoniam in locum etiam Vandalorum
successerant, simul etiam nomina Vanda-
lorum & Venedorum (dever Wandaliæt
und dever Wenden) confundi à multis
cœperant, ita ut post ea tempora pro uno
eodemque populo à multis earum rerum
non satis peritis haberentur. Quas au-
tè provincias Venedi seu Slavi Germa-
nis

Quas Provin-
cias Slavi
Germanis
ademerint,

nis ademerint, optime nos edocet Ada-
mus Bremensis Seculi XI. Scriptor. *in lib.
I. Hist. Ecclesiast. cap. 10. (62. & seqq.)* & int-
gro Seculo Adamo inferior Helmoldus
Presbyter Bosoviensis (obiit hic an. 1170.)
lib. I. Chron. Slavici cap. 2. Hi enim præter
Polonos, Moravos, Bohemos, aliasque
Slavonicas gentes numerant in Germa-
nia: I. Pomeranos. II. Lebusios, Stoderanos
& Wlinoſ, qui hodie sunt Berolinenses &
Brandeburgenses. III. Bryanos, id est
Prignicenses & Perlebergenses. IV. Ha-
vellianos, Helveldos & Hevellos, quos Havel-
burgenses fuisse ipsa illa nomina testan-
tur. V. Sidinos id est Stetinenses. Deinde
memorati Auctores numerant Wiltos, qui
& Lutici & Velatibi dicuntur & sunt qua-
tuor generum. Nimirum VI. Circipani,
qui hodie Wolgastenses, Sundenſes,
Demminenses, Wilsnacenses esse putan-
tur. VII. Kiffani, in quorum locum suc-
cesserunt Guzkovienses & Grypsval-
denses. VIII. Redarii, Ridarii, Riaduri sunt
Stolpenses & Anclamenses. IX. Tolentii,
hodie Neobrandeburgenses dicti. Ha-
ctenus Wizi, quos sequuntur. X. Warn-
wi, Warmi, Herni, Werls & nãl & exla Wên-
di, id est Rostochienses, Buzovienses.
Gustrovienses. XI. Oborriti, hodie Me-
chelburgenses & Sverinenses. XII. Pola-
bi Po-

Slavicarum
gentium no-
mina.

bi, Polavi, sunt Razeburgenses. XIII. Wagri quorum sedes jam tenent Lubecenses & Aldeburgenses. XIV. Rani, qui & Rugiani. XV. Lingones, Lini, hodie Lüneburgenses eorum nomina referunt. XVI. Sorabi, Serbi, putantur esse Servesianis Lufati, Misnenses. His populis Slavicis ab aliis adhuc accensentur. XVII. Vchri, sive Vcri qui sunt Vkranae Marchiae incolae. XVIII. Dalemncii qui sunt hodiernorum Misnensium. Leguntur etiam XIX. Litsk, vici, qui fortassis in hodierna Lusatia sedes suas habuere, & XX. Susi, sive Slusci, qui sunt hodierni Silesii. Videatur de his Henricus Bangertus in Notis ad Helmold. lib. I. Chron. Slav. cap. 2. pag. 9. & seqq. Ex his facile perspicimus, quanta tunc temporis fuerit Slavicarum gentium multitudo; quanquam negari nequeat, fuisse ipsis etiam alias quasdam gentes diversae originis immixtas, quemadmodum in originibus Pomeranicis a nobis luculenter probatum. Consulantur de his Martinus Cromerus lib. I. de oriū & Reb. gest. Polon. per tot. Philippus Cluverius in German. antiq. lib. III. cap. 46. Melchior Goldastus lib. I. de Regno Bohem. cap. 9. Hugo Grotius in Prolegomenis ad Histor. Gothor. Wandal. & Longobard. Henricus Bangertus loc. cit. Bohuslaus Balbinus in Epitoma Rerum Bohem.

Slavicaliz
etiam gen-
tes ad min-
ta.

hem-

hemicarum lib. I. cap. 10. pag. 68. seqq. & alii. Stanislaus vero Sarnitius, qui tribus prioribus libris Annalium Polonicorum hanc sibi materiam ex professo pertractandam sumpsit, cautè est legendus. Non ita pridem etiam editus est liber postumus Joachimi ab Hirtenberg Pastorii de Originibus Sarmaticis, qui itidem consulatur.

CAP. II.

De

Polonis eorumq. rebus
gestis.

I.

INTER Slavicas gentes, quae longe lateq; per Europam imperii sui fines protulerunt, non minima & olim jam à Seculo VII. fuit gens Polona. Poloniz autem nomen ex fontibus variis variè deducunt. Vincentii Kadlubkonis Commentator (qui in principio Seculi XV. sub Vladislao Jagellonide ante Joannem Dlugossum (ut ex conclusionem Commentariorum colligitur) vixit, nomen hoc deducit à polo Arctico, citatque in hanc sententiam hymnum de S. Stanislao, qui hæc inter alia habet: *Ut res gesta protestatur, verax nomine eloquatur, à polo Polonia.* Hoc autem nomen

Gen Polonica torer Slavos non minima, Poloniz nomen quide. derivatur.

aa à polo.

B 2

Polo.

Polonis à Carolo Magno indictum esse referunt alii, & quidem sequenti occasione. Cum Hispaniam Saracenorum & Italiam Longobardorum servitute Carolus liberasset, in Germaniam reversus multorum populorum habuit sibi congratulantes legatos, & in his etiam Polonos. Hos cum mensæ suæ adhibuisset, ultro citroque collatis pluribus sermonibus Poloniam à Polo stellisq; fulgentibus appellavit, cum etiam ab Hespero Hispaniam, Tauricam verò Chersonesum à tauro cœlesti signo cui subjacet, dictam meminisset, ut habet Christophorus Varsevicius in *Dialogo de origine Generis & Nominis Poloni pag. 54.* Deinde sunt etiam qui à Pole castro in finibus Pomeraniæ olim sito dictam esse putant Poloniam. Vid. Commentator Kadlubkonis in *Præfat. ad lib. I. pag. 6.* Alii à Pola urbe Colchica, unde Lechus progressus nomen huius gentibus dedisse fertur, ut scribit Stanislaus Sarnitius *lib. I. Annal. Polon. pag. 22.* Alii Polachos à *Lecho* primo gentis Principe dictos esse volunt. Vid. Martinus Cromerus *lib. I. de Ortu & Reb. gest. Polon. cap. XIII. & XV.* Stanislaus Orichovius *Annal. I. instio.* Sunt præterea, qui à Polozna Slavoniæ oppido, ex quo Polonos ortos esse volunt, nomen Polonorum deducant.

an à Pole
castro?

an à pola or-
bc?

an à Lecho?

an à Poliz-
na?

cant. Probare etiam hoc nituntur ex eo, quòd oppidum illud insignia Ducatus Lithuanix fortitur, teste Varsevicio in *Dialogo citato pag. 52.* Pleriq; autem nomen illud derivant à Polonico verbo *pole*, quòd campum significat, quoniam Polonia campestris regio est, nec facile in excelsos assurgit montes. Verum quam hæc probabilia videri possunt, nos tamen arbitramur, hoc nomen Sarmaticæ gentis cujusdam antiquissimum esse, quòd jam tempore Ptolomæi habuit, antequam campestrem hanc ingrederetur. Audivimus enim jam antea *cap. 1. num. 1.* Poloni à Buxantibus ex Ptolemæo, ad Vistulam amnem collocari BULANOS, Sarmaticam gentem, quòd idem esse nomen cum POLONIS, haud invitus largietur, qui apud antiquos Germanicos Scriptores legerit, nostros POLONOS appellari BOLANOS vel BOLANIOS, ut est apud Wipponem aliosque. Ex quibus etiam elucet, non posse simpliciter approbari sententiam Cromeri, qui nomen hoc ante Justiniani tempora non inveniri, sed apud Procopium demum in *lib. I. Hist. Goth. ut & lib. III. & IV.* & Jornandem in *lib. de Reb. Geticis*, Seculi VI. Scriptores, extare putat. Vid. Cromer. *lib. I. de Ort. & Reb. gest. Polon. cap. 8.* Ad rationem illam à campestribus

an à pole,
quòd cam-
pum signifi-
cat?

Poloni à Bu-
xantibus popu-
lis Venedicis
dicti.

Quando Po-
lonorum no-
men ortum.

Poloniæ locis desumptam, quæ multi inducti, Poloniam a *Pole*, id est, a campo dictam arbitrantur, reponi potest: Non esse etiam Poloniam adeo planam, ut inde nomen habere mereatur. *Multis in locis*, inquit Varsevicius, *montosa est Polonia, & primaria ejus urbs Cracovia inter montes sita. atq; ipsa Gnesna, ea antiquior, est.* Hæc Varsev. loc. cit.

Polonia non
ubique cam
pestris.

Polonia
Principes.

II. Poloniam, ut habent Scriptores Sarmatici, primo habuere Duces; deinde Reges; tum iterum Duces, donec tandem rursus ad Reges Imperium devolveretur. Hanc ipsam Principum Poloniæ seriem in hocce libri I. capite in certas classes dispescemus, in singulis notabiliora, de quibus in sequentibus non dabitur dicendi occasio, breviter memoraturi. Commodè vero Polonorum Principes dividemus in quatuor classes. Prima erit a Lecho I. qui aut vergente ad exitum Seculo VI. aut initio Seculi VII. Poloniam hanc hodiernam ingressus est, usque ad Popielum II. qui Seculo IX. Poloniæ præfuit. Secunda familia est Piastidarum, à Piasto Crusviciensi cive usque ad Casimirum M. quem unus extraneus, nempe Ludovicus Hungariæ Rex exeunte Seculo XIV. secutus est. Tertia clas-

Prima classis
Polonorum
Principum.

Secunda clas-
sis Piastida-
rum,

sis est Jagellonidarum, ubi familia Magnorum Ducum Lithuanicæ rerum in Polonia potiebatur, a Vladislao Jagellone usque ad Sigismundi Augusti exitum. Quarta classis Regum Poloniæ continet diversas familias ab Henrico Valesio usq; ad Serenissimum ac Potentissimum Joannem III. qui hodie applaudente Christiano orbe feliciter rerum in Polonia potitur.

Tertia classis
Jagelloni-
darum.

Quarta clas-
sis ex variis
familiis con-
stans.

III. Quod ad primam attinet classem, notanda principio est series Ducum Poloniæ, quæ ita se habet:

Primæ Clas-
sis Duces.

Lechus I.

Duodecim Palatini.

700. *Cracus.*

Lechus II.

750. *Wenda.*

Duodecim Palatini.

760. *Premislus sive Lescus I.*

804. *Lescus II.*

810. *Lescus III.*

815. *Popielus I.*

830. *Popielus II.*

Quæ de hujus Classis Ducibus apud juniorenses memorantur, ea adeo certa non sunt, ut ipsis tuto fidem habere possis; idque ob defectum veterum Scriptorum.

Incertitudo
veteris Hi-
storiz Polo-
nicæ.

Polona enim gens in præclaris rebus gerendis, quam in iis, quæ gessisset, memoriæ prodendis occupator olim fuit, adeo ut Joannes Dlugoffius, qui Seculo XV. Casimiro Jagellonide ad clavum imperii sedente Annales suos condidit tribusque Tomis complexus est, in Epistola Dedicatoria ad Zbigneum Olesnicium Episcopum Cracoviensem ex fide & verò scripserit, quando sequentia verba ea de se posuit: *Paucissimi Principes & Reges cateriq; Polonorum heroes suorum facinorum meruerunt Scriptores, nonnullorum vero fama cum ipsis sepulta & extincta est.* Et post pauca: *Nonnulla inquit, Historiis & Annalibus Polonorum parum concinne, parumque pudice & quæ fastidium exagitant inserta fabularum ineptias redolentia prorsus Poëticis magis sigmentis decora, quam sincera historiarum traditioni consentanea præcidi repudiavique, ne fas periret & fidele juxta quoque vetus proverbium: oleum simul & operam perditurus, infectum incrustatumque ex modico fermento ire contingat. Quoniam neque vetustiori tempore nec avo-*

rum auctoritate ab evidenti sigmento apud rerum & Historiarum peritos poterant licite defendi. Cætera vero etsi vera aut verisè similia putentur; non tamen ea sic affirmare ausim, ut verum periculum mihi & in meum caput assumam & editionis hujus assertio ex fide liberetur mea, tum quod res vetustæ & abolitæ conjecturis illustrare & opinionibus nequirent, tum quia nimia vetustate res scribenda obscurata sunt, & longioris ævi spacio repelline acceptari debeant, dignosci ad liquidum non possunt; tamen quod raræ sub iisdem temporibus apud Polonos ac penè nulla fuere literæ, una omnium operum atq; eventuum humanorum fides, industria, & si quæ in privatis aut publicis fuere monumentis, ea crebris, Polonis ea tempestate fere omnes ades & arces suas ex ligno fabricantibus, perire incendiis. Quæ verò diligentiori fuere in nostram ætatem traducta custodia, pauca fuere, & hæc ipsa nodosa & truncata, ex quibus per nos propagari ad liquidum vetustatis memoria non pote-

rat. Antea etiam Dlugossius dixerat, se quaedam tantum ex fama, que sola durabat, scrupulosius sinceriusque, quam poterat, descripsisse. Hæc omnia, licet pluscula, hic fuerunt exscribenda, ut palam nobis fiat, quantam fidem antiqui Scriptores Polonici in vetustis Historiis enarrandis mereantur.

Fabulæ de primis Poloniarum Ducibus.

IV. In primis verò nemo Polonorum cordatiorum, mea quidem sententiâ, illa defensurus est, quæ Vincentius Kadlubko (Seculi XII. Scriptor) vel potius ante ipsum Joannes Archiepiscopus Gnesnensis & Matthæus Episcopus Gracoviensis, ex quibus ille suam hausit Historiam, de primis Poloniæ Principibus posteritati reliquerunt. Legimus enim apud Kadlubkonem, Lechum longe ante Alexandrum M. Monarchiæ tertix auctorem vixisse: Cracum etiam e Carinthia reversum, ante Alexandri Magni tempora his in oris Regem & Legumlatorem fuisse: Post Wendam Reginam Polonos de Alexandro Magno triumphum retulisse: Lescum Aurifabrum ob devictum Alexandrum Polonorum Principem electum: Lescum III. Gethis, Parthis, Transpadanis regionibus Italicis imperasse; de Julio Cæsare ter victoriam reportasse: Cras-

Crassum etiam apud Parthos in hodierna Prussia cum omnibus copiis delevisse, ipsiusque ori aurum infundendo dixisse: *Aurum sussi, aurum bibe.* Lescum eundem, Julii Cæsaris sororem uxorem duxisse, ex eaque, ut ex aliis concubinis viginti filios suscepisse, *Vid. Kadlubko lib. I. epist. 4. pag. 32. epist. VIII. pag. 48. seqq. epist. X. epist. XVI. pag. 77. seqq.* Alias jam nugas, quas eorum temporum simplicitas orbi obtrudere voluit, non attingo. Ex his enim jam manifestum est, quid sit eorum temporum Historia Polonica sentiendum. Plura fortasse talia occurrunt in Baskone & Gallo, vetustis Polonorum Historicis, quamvis multa quoque bona sine dubio in illis reperiantur. Optandum igitur esset, ut ipsos Poloni diligenter conquisitos typisq; impressos publici juris facerent, quod jam promiserat Kadlubkonis editor, quamvis non steterit promissis. Unum autem adhuc, antequam ad alia transeam, de Stanislao Orichovio, viro docto, addere lubet. Hic quamvis nugas istas, de quibus jam audivimus, spreverit, in eo tamen fabulas antiquas quadantenus recoxit, quando Czechum, Lechum & Russum, primos gentium harum conditores Alexandri Magni tempore vixisse, & ab eo has regio-

giones accepisse memoriz prodidit. *Vid. Orichov. Annali 1. initio.*

Polonici im-
perii ampli-
tudo fabu-
losa. V. Deinde neque hoc fidem meretur
ullam, quod quidam asserunt, olim Po-
lonorum Ducibus non tantum hodiernam
Poloniam & Silesiam, sed etiam Lu-
fatiam, Pomeraniam, Mekelburgicum &
Luneburgicum Ducatus, Marchiam
Brandenburgensem, Misniam & partem
Saxoniz paruisse. Ad hæc perperam iu-
dem asserunt, LESCUM III. has provin-
cias ita divisisse, ut *Popselo* filio legitimo
relinqueret Ducatum Poloniz, reliquis
vero illegitimis modo enumeratas Ger-
manorum Provincias attribueret. Et
quidem secundum hanc relationem *Bo-
leslao*, *Parvino* atque *Bogdalo* obtigit Po-
merania; *Casimiro* & *Wladislao* Cassubia;
Jaxa & *Semsiano* Serbia sive Sorabia. *Vra-
tislao* Roma sive Rugia; *Pribislao*, *Casimiro*
& *Orba* Ditionia quæ nunc Lusatia: *Præ-
mislao*, *Zemovito* & *Zsemomislao* ea quæ nunc
Marchia Brandenburgica vocatur: *Vislao*
arch Miedziborum, (nunc Magdeburgum
dicitur) *Sebestlao* Daleburgum: *Visimiro*
in litore Oceani Wismiria, quæ nunc
Wismaria est. Ab his Principibus asse-
runt conditas esse urbes sequentes, Bre-
mam, Luneburgum, Bucoviciam (hodie
Lubecz nomen habet) Bacchiborum, Zweri-

Fabulæ de
Leici III. fi-
liis 20. natu-
ralibus.

Zwerinum, Mekleburgum, Rostocum,
Werlam, Svanovum & alias complures.
Vid. Kadlubko lib. 1. Epist. XVI. p. 77. seqq.
Joannes Dlugoffus Tom. 1. lib. 1. pag. 64.
& seq. Martin. Cromer. lib. 11. in Lesto III.
pag. 425. seqq. Ex eodem fonte fluit,
quod quidam fines Poloniz antiquæ
adeo extendunt, ut universæ Sarmatiz
Europææ & magnæ Germaniz parti Prin-
cipes Polonorum imperitasse scribant.
Andreas de Pilca Coricinius Castellanus
quondam *Vislicensis* de primis Polono-
rum Monarchis verba faciens longitudi-
nem Poloniz à gr. 32. ad gr. 60. versus
Tanaim annem extendit: latitudinem
verò à montibus Sarmaticis usque ad
mare Balticum à gr. 49. usque ad 57. gr.
in Perspectiva Polæ. cap. 1. pag. 16. Bohemi,
ne solis Polonis hanc gloriam relinquunt,
in partem ejusdem venire laborant. Ni-
mirum *Bohuslaus Balbinus lib. 1. Epist.*
rerum Bohemiarum cap. 10. ex Pulkawa
Scriptore Bohemico (qui tempore *Ca-
roli IV.* Imperatoris vixit) probat à *Le-
chi* posteritate *Russiam*, *Pomeraniam*,
Cassubiam; à *Czechis* verò *Moraviam*,
Misniam, *Brandenburgiam*, *Lusatiam* ho-
minibus impletam esse. Id verò dictus
Pulkawa ex antiquissimis Codicibus &
veteri Brandenburgica Historia se hausit

Bohemici
imperii lati-
tudo.

Slavonice
gentes variis
suecunt.

Slavica gen-
tes libera,
non pare-
bant Regi-
bus.

fe scribit. Nos autem neque Polonicis neque Bohemicis scriptoribus calculum nostrum adjicere possumus. Haud dubium enim est, primò, Slavonicas gentes olim fuisse varias, nec ab uno aliquo Principe regnatas. Plurimæ videlicet Slavorum fuerunt Respubl. liberrimæ, sine Regibus viventes etiam ante ingressum in Germanicas oras; nisi quod belli temporibus & in ipsis migrationibus in alias terras suscipiendis Duces sibi eligere solitæ sunt, qui tandem successu temporis imperium sibi apud quasdam Slavicas gentes acquisiverunt hæreditarium. Testatur, illud, quod primo loco diximus Procopius Seculi VI. Scriptor de suo antiquioribus temporibus agens, quando ex fertis verbis scribit: *Antarum Slavinorumque nationes non ab uno aliquo homine reguntur: sed ab antiqua plebeja communique libertate vivunt & idcirco res omnes, quæ vel utiles sint vel forte difficiles in communem consilium deducuntur.* Hæc Procopius lib. III. de Bello Gothico cap. 7. pag. 142. Post ingressum in Germaniam Slavos itidem nullos habuisse Principes, qui monarchice suis imperarent, discimus ex Dithmaro Episcopo Mersburgensi, qui Seculo XI

Histo

Historiam suam scripsit. Hic enim cum lib. VI. Hist. pag. 130. de Slavis Lutitiis agit: *Illis, inquit, Dominus specialiter non presidet ullus. Vnanimi consilio ad placitum suimet necessaria discutientes, in rebus efficiendis omnes concordant.* Et Helmoldus, cum populos Slavorum enarrasset, subjicit: *Rani qui & Rugiam gens fortissima Slavorum (in hodierna Germania degentium: de Polonis enim & Bohemis aliisq; ibi non agit) qui soli habent Regem, extra quorum sententiam nihil agi de publicis rebus fas est, adeo metuuntur propter familiaritatem Deorum vel potius Demonum.* Hæc Helmoldus lib. I. Chron. Slav. cap. 2. Liberrimas igitur illas gentes spuriorum Lesci III. filiorum jugum subituras fuisse, nunquam rectè rerum momenta ponderantibus fiet verisimile. Præterea Sorbi, Wilzi & alii Slavi in hodierna Germania olim degentes plurima & ea quidem gravissima bella non nisi suis auspiciis, ita ut illis Poloni nulla ratione fuerint implicati, gessisse leguntur; quod factum non fuisset, si Polonorum Dux à gr. 32. usque ad gr. 60. versus orientem, id est per 420. milliaria Germanica imperium suum extendisset. Sed etiam versus

Bella Slavica:
rum gentiam
quibus Polo-
ni non fue-
runt impit-
cavi.

Poloniae fi-
nes versus
orientem.

versus orientem Polonos ea tempestate, cum Germaniam ingrederentur Duce Lecho, usque ad Tanaim & Pontum Euxinum non imperasse, probatu erit facillimum. Præterquam enim quod sequentium temporum Historia satis superque demonstrat, quando Lithuania, Prussia, Russia & aliæ Provinciæ Polonorum jugum subierint; etiam ex aliis rebus id evidenter elucet. Testantur enim Historici eorum temporum, aut qui proxime post ea tempora vixerunt, Poloniam versus orientem usque ad Russiam tantum fuisse extensam, ut habet Adamus Bremensis *lib. de Situ Danie & reliquorum Septentrion. Regnorum pag. 145.* & Helmoldus *lib. I. Chron. Slav. cap. 1. num. 9.* Russia vero Poloniam contingebat ad Vistulam amnem, ut infra patebit. Proinde restat fines Poloniæ antiquæ definiemus, si dixerimus ad eam pertinuisse hodiernam majorem minoremque Poloniam, item Masoviam, Silesiæ Marchiæque novæ partem.

Poloniae anti-
quæ fines
ex nostris sen-
sentia.

Memorabili-
ora de Du-
cibus primis
Poloniae.

Lecho.

VI. Memorabilia quæ de hac vulgo traduntur Ducum serie, paucis jam percurreremus. LECHVS Primus Polonorum Dux Annonis filius & Czechi Rusique frater: (ut habet *Commentator Kadlubkonis in Præfat. pag. 8.*) conditurus ne-

hem, invenit in eo loco, ubi primæ urbis fundamenta jecerat, nidum aquilinum. Qua propter urbem recens conditam a nido, qui Polonis *Gniazdo* dicitur, appellavit Gnesnam: Aquilam vero insignia Ducatus Poloniæ esse voluit. Paulus autem Piascius Episcopus Præmislensis in *Chronico suo* sine dubio ad antiquas illas fabulas, quas ex Kadlubkone recensuimus, respexit, quando Polonos aquilam Quintilio Varo Augusti Cæsaris tempore raptam in insignibus suis habere scripsit. Hoc enim vanum esse non Poloni solum ipsi agnoscunt, quando aquilinum nidum Gnesnæ inventum Polonis insignia dedisse tradunt: sed ex Corn. Tacito quoque elucet, aquilas in Variana clade raptas, à Romanis Duce Germanico fuisse postea receptas recuperatasque. Vid. Tacitus *lib. 1. Annal. cap. 60. lib. 2. cap. 25. & 41.* Post Lechum vel post Lechi stirpem, ut Bernhardus Vapovius in Annalibus MSS. tradidit, præfecerunt sibi Poloni duodecim PALATINOS, id est, Belli Duces (à *Woina* quod bellum significat, & *Wodz* quod Ducem notat ita dictos) penes quos non tantum belli, sed pacis etiam arbitrium esset, teste Joanne Dlugosso *Tom. I. Annal. lib. 1. pag. 37.* Horum Palatinorum.

Gnesna
Aquila insi-
gne Polono-
rum.

Palatini
Voivvoda
andè dicatur

impe-

Gracus

impotenti dominatione offensis Polono-
rum animis imperium GRACO, sive
GRACHO, sive etiam CRACO sum-
mis omnium studiis traditum est. Quis
fuerit ille Cracus, non omnium una est
sententia. Poloni Scriptores ipsum Po-
loaum, & quidem ex duodecim Palatiois
illis unum fuisse, probabile esse ducunt:
Bohemi contra Cracum hunc Bohemiarum
Principem fuisse asserunt. *Vid. Bohusl.
Balbinus lb. 1. Hist. Bohem. cap. 10. pag. 82.
seqq.* Hic imperium optime admini-
stravit tantumque amorem sui apud po-
steros conciliavit, ut in perpetuam me-
moriā urbem ab ipsius nomine *Craco-
viam* appellatam condiderint; filia quo-
que ipsius post LECHVM II. Craci filium
ob interfectum fratrem natu major-
em in exilium eiectionem, aut etiam mor-
tore animi consumptum, imperium tra-
diderint. Ea fuit WENDA, quæ ma-
luit ipsa esse Rex, quam Regis uxor, ideo
Ridigeri Germani cujusdam Principis
(quem Micrælius *lb. 11. Chron. Pomeran.
num. 22. pag. 161.* putat fuisse Ducem Ru-
gianum) nuptiis spretis, cum ipsum iusto
profligasset bello, seipsam præcipitem in
Vistulam amnem dedit, ut illibatam us-
que ad mortem servaret Virginitatem.
Idcirco fluvium Vistulam dictum esse

An Gracus
fuerit Bohe-
mus.

Cracovia
condita.
Lechno II.

Wenda.

Wenda se in
Vistulam
præcipitat.

Wan.

Wandalum & Polonian Wandaliā, as-
serit, sed perperam, Kadlubkonis Com-
mentator *in Præfat. pag. 1.* Wandam ita
extinctam & prope pagum Mogila in tu-
mulo a proceribus conditam iterum *Duo-
decim* PALATINI exceperunt. Sed
etiam horum tyrannicum imperium per-
tasi Poloni falces imperii deferunt ad
PRÆMISLVM sive LESCVM I. Auri-
fabrum, quoniam singulari stratagemate
non Alexandrum M. ut Kadlubkonem
supra referentem audivimus, sed Hun-
garos & Moravos, ut alii referunt, pro-
fligaverat. Hoc postea extincto, cursu
equorum instituitur, ut qui primus ad
metam pervenisset, ejus Dominus Prin-
ceps Poloniae esset. Tum Lescus qui-
dam stratis in arena acutis stylis, quibus
currentium equorum pedes læderentur,
stadium aliis impedivit: ipse vero pri-
mus metam præfixam attigit. Muave-
rat enim pedes equorum ferreis soleis,
quod tunc in ea gente inusitatum erat.
Quare omnium acclamationibus Rex sa-
lutatur. Sed patefacta fraude LESCVS
ille concerpitur, aliusque infimæ fortis
homo, qui fraudem iterato cursu ludi-
cro patefecerat, eidem susceptus, LESCIVS
II. nomen assumpsit. Si quis conquire-
ra fabulosa & fictis oblectare legentium
animos

Vistula non
dicitur Van-
dalum

Palatini.

Premislus
sive Lescus
I.

Caris equo-
rum Dux
queritur.

Lesci dolus

Lescus II.

C 2

animos voluerit, poterit dicere, inde ortos ocreas ferreis soleis muniendi.

ginem morem illum traxisse, quod Poloni ocreas suas ferreis laminis munire confueverunt. Lescus II. reliquit filium LESCVM III. qui Principatum Poloniz POPIELO natu majori filio legitimo tradidisse, reliquas vero Provincias inter viginti filios illegitimos divisisse falso memoratur, ut supra jam a nobis monitum est. Hic Popielus I. Principatum Poloniz transmisit in filium POPIELVM, sive ut eum Dlugossus

Popielus I. vocat POMPILIVM II. qui morbum simulans instinctu uxoris, patruis illis viginti convocatis venenum propinavit, ipsis quasi jam ultimum vale dicturus; idque eo fine molitus est, ut provincias Slavonicas iterum sub suam unius redigeret potestatem. Sed statim a tergo secuta est divina Nemesis. A muribus

Popielus a muribus corrotus, enim cum corrosus esse dicitur, cum omni familia, manifestum divinæ in paricidas vindictæ ad seram posteritatem exemplum futurus. Et hic est finis classis primæ Ducum Poloniz.

Secunda classis Principum Poloniz, qui a Piasto genus ducunt, a Seculo IX. usque ad finem Seculi XIV. sequentes numerantur Duces & Reges.

842.	Piastus Rusticus sive Crvis Crusviciensis regnavit annos.	19
861.	Ziemovitus	31
892.	Lescus IV.	21
913.	Ziemomyslus	51
964.	Miecislans Primus Princeps Christianus	35
999.	Boleslans primus Rex Polonie	25
1025.	Miecislans II.	9
1041.	Casimirus I.	17
1059.	Boleslans II. Audax, ultimus Rex	22
1082.	Wladislans I. Hermannus	20
1103.	Boleslans III. Crivonstus	36
1140.	Wladislans II. Sputator	6
1146.	Boleslans IV. Crispus	27
1174.	Miecislans Senex	4
1178.	Casimirus II. Justus	16
1195.	Lescus Albus	4
1199.	Miecislans Senex iterum Lescus Albus iterum	
1202.	Miecislans senex tertium	
1203.	Wladislans Lasconogus	3
1206.	Lescus Albus tertium	20
1226.	Boleslans V. Pudicus	53
1279.	Lescus Niger	10
1295.	Premyslus Regium titulum resumit menses	7
1296.	Wladislans Lothicus Rex	4
1300.	Wenceslans Bohemia Rex	5

1305. *Wladislaus Lothicus uerum* 28
 1333. *Casimirus II. Magnus, ultimus*
Piastidarum 37
 1370. *Ludovicus Ungaria Rex* 43

Primus Christianus Princeps.

In hac periodo veriorem jam habemus Historiam Polonicam, quam in prioribus. Postquam enim Polonia sub Miecislao religionem Christianam suscepisset, coeperunt etiam exteræ nationes has oras frequentare, earumque Historiam Scriptis suis hinc atque inde inferere. Reperiuntur tamen & hic variæ controversiæ, quas nobis peperit partim Historicorum in Polonia defectus; partim etiam nimium utriusque nationis & Germanicæ & Polonicæ in gentem cuiusque suam studium.

Controversia de titulo Regis.

VIII. Et primum quidem de titulo Regio varia traduntur. Nimirum constans est Historiæ Polonicæ Scriptorum post Dlugossum assertio, Miecislao primum Christianum Principem coronam & titulum Regium petiisse à Pontifice Romano, quem etiam Pontifex non denegasse fertur. Sed cum inter Miecislao fati concessisset, intermissum est hoc negotium. Post hæc cum Boleslaus I. filius Miecislai rerum in Polonia potiretur, venit Otto III. Imperator

Boleslaus und Regis nomen accepit.

in Poloniam, sepulcrum S. Adalberti Martyris, in Prussia prope oppidum Sischhausen cæsi, & deinde à Boleslao I. redempti, inuisurus. Et cum Gnesnæ magnificè à Boleslao esset exceptus, in mentis gratæ signum ipsum Poloniæ Regem creavit. Hæc præter quamplurimos Scriptores Polonicos referunt etiam Dugobrius *lib. VI. Hist. Bobem. pag. 49.* & Albertus Cranzius *lib. II. Wandal. cap. 36.* Probant etiam illud Poloni ex antiquissimo Boleslai I. Epitaphio, quod Posnaniæ in Ecclesia Cathedrali visitur, vetustissimis & jam vetustate fere detritis literis, anno vero 1664. in tabella proximæ columnæ appensa descriptis, exaratum. Extat etiam hoc ipsum Epitaphium apud Stanislaum Lubiensium in *Vita Martialis Episcopi Plocensis pag. 315. operum,* & sequenti sese habet modo:

Epitaphium Boleslai I.

Hac jacet in tumba, Princeps gloriosa columna:

Chrobri tu es dictus, sis in ævum benedictus,

Fonte sacro lotus, servus Domini putatus:

Præcens comam septennii tempore Romam

Tu possedisti velut Athleta Christi

Regnum Slavorum, Gothorum seu Polonorum,

*Cæsar præcellens à te Ducalia pellens,
Plurima dona sibi, que placuero tibi,
Huic deuulisti, quia diuitias habuisti.
Inclite Dux tibi laus Serenissime Boleslao:
Perfide Patre natus, sed credulâ matre.
Viciisti terras faciens bellum quoque uer-
ras:*

*Ob famam bonam tibi contulit Otto coro-
nam.*

Propter luctamen, fit tibi salus. Amen.

At vero licet ex Polonicorum Scripto-
rum sententia Regius titulus fuerit Bo-
leslao I. collatus, non tamen ultra quar-
tum Regem iisdem fatentibus proroga-
tus est. Cum enim Boleslaus II. cognom-
ento Audax Stanislauum Szczepanowi-
um ad altare sacris operantem interfe-
cisset, regno excessit. Vladislaus deinde
frater Boleslai II. cognomento Her-
mannus aut ob interdictum Pontificis
Romani, aut quod existimauerat fratrem
adhuc rediturum, abstinuit Regio titu-
lo, Hæredis & Principis regni Poloniæ
nomine contentus. Ab hoc Vladislao
Hermannus iterum Duces sequuntur, us-
que ad Lescum Nigrum. Ei in imper-
io cum successisset Primislaus II. iterum
titulum Regium eousque desitum re-
sumsit, à quo usque ad nostra tempora
Polo-

Boleslaus II.
amicis Re-
gis titulum.

Primislaus II.
resumit Re-
gium titu-
lum.

Poloni Reges habuere. Etsi vero
juniores Polonici Scriptores hæc uno
quasi sciebant animo, Vincenti-
us tamen Kadlubko, vetustissi-
mus Polonicæ Historiæ conditor alia
prorsus ab his, quæ modo adducta sunt,
prodidit. Etenim de Ottonis III. in Po-
loniam adventu sic ait: *Otto Rufus Im-
perator desiderio experiendie ea, que fa-
ma de Boleslao diffuderat, Poloniam in-
greditur, quasi Beato Martyri Adalber-
to votiuam exhibiturus reuerentiam.
Imperiale itaq; Diadema detrahens ca-
piti Boleslai non sine reuerentia impo-
nit. Suo ergo Diademate caput illius
conuulstat.* Hæc Kadlubko *lib. II. Chron.
Epist. XI. pag. 130.* Commendator Kadlub-
kous, qui ante Dlugoffum vixit: hæc ad-
dit: *Otto Imperator III. Rufus Boles-
laum consortem Imperii ordinavit, sibi
cum magna reuerentia Diadema
imposuit.* pag. 133. Itaque hi Scriptores ve-
tusti, de regis titulo ab Imperatore Bo-
leslao Principi Poloniæ collato nihil ha-
bent; sed & alios retro Principes, qui an-
te Boleslaum Chrobri Poloniæ præfue-
runt, appellant Reges. Immo & Boleslai
II. Audacis successoribus titulum Regium

Vincentius
Kadlubko
ponit Reges
& ante Bo-
leslaum
Chrobri &
post Boles-
laum Audacis
cem.

non denegant, usq; ad tempora Boleslai III. Criwousti. Cum autem post Boleslai III. obitum fuisset Regnum in quatuor partes discerptum, tum demum eos Duces regni Poloniæ appellare incipiunt. Immo tantum abest, ut Vincentius Kadlubko post excessum Boleslai II. memoret Wladislaum Hermannum abstinuisse regio nominae, ut potius producat literas ejusdem ad Patres cœnobii S. Ægidii in Provincia Galliz, in quibus se Wladislaum Regem appellat, *lib. II. Epist. XXIII. pag. 186.* Itaque ex Kadlubkonis ejusq; Commentatoris sententia Poloni habuere Reges usq; ad Boleslai III. Criwousti excessum, nec Otto III. Boleslaum creavit Regem, sed honoris tantum gratia, ut Regem ad eo potentem sibi conciliaret, ei imperiale Diadema suum imposuit. Non multum ab ea sententia abit Andreas Maximilianus Fredro Castellanus Leopoliensis, postea vero Podoliz Palatinus, qui tamen negat Ottonem III. Boleslao nomen Regium contulisse aut eum creasse Regem, sed tantum per humanitatem Boleslaum more occidentalium Principum appellasse se Regem, quo titulo postmodum bono jure uti cœpisse Boleslaum, non quod eo ad Principatus majestatem opus haberet, sed quod quemque Christianum Prince-

Fredronis
sententia.

pen-

pem Regem vocari debere crederet. in *Fragment. Polit. pag. 171.* Germani autem eorum temporum Scriptores Boleslaum Chrobri contra jus & fas sibi ipsi hunc titulum adaptasse ferunt, cum antea Ducum tantum Poloniæ nomine gauderent. Et quidem Wippo hoc ipsum refert ad annum 1024. id est ad primum Conradi Imperatoris annum. Gotfridus Viterbiensis autem illud ad an. Chr. 1020. reducit. *Part. XVII. Chronici.* Sed fides potius habenda est Wipponi, ut Scriptori *cur. reg. pag. 431.* sequentia sunt: *Eodem anno, quem supra notavimus, Boleslaus Slavigena Dux Polonorum insignia regalia & regium nomen in injuriam Regis Conradi sibi aptavit, ejus temeritatem cita mors exinanivit.* Deinde iisdem Germanicis scriptoribus asserentibus Boleslai I. Successores duo proximi, Miecistaus & Casimirus non videntur Regio titulo esse usi, cum Imperatores Germanici sese ipsis propterea opponerent, donec rursus Boleslaus II. Audax, titulum illum sibi sumeret. Sic enim Lambertus Schafnabrug. ad an. 1077. *Boleslaus, inquit, regiam dignitatem sibi sumpsit, contra leges & jura majorum.* Similia repe-

riua.

Germanorū
scriptorum
sententia de
Regio titulo
Boleslai.

riuntur apud Monachum quendam Her-
veldenfem, quem edidit Simon Scharidius
Tom. I. Script. German. pag. 436. b. Inter re-
centiores videatur Joachimus Vadianus
*Tomo III. Alemannicorum Scriptorum a Gola-
dasto editorum pag. 91.* Sed mirum est, Dith-
marum Mersburgensem, qui plurima ex
iis, quæ scripsit, ipse oculis vidit, nullam
omnino facere mentionem Regii tituli,
quando de Polonis Principibus loquitur:
sed semper eos appellare Duces Poloniarum.
Et licet etiam iter illud Ottonis III. in Po-
loniam ad visendum corpus Adalberti
martyris susceptum describat, ne verbo
tamen unico indicat, vel Imperatorem
Boleslao dignitatem Regiam contulisse,
vel postea Boleslaum hunc sibi honorem
invito Cæsare sumpsisse. *Vid.* Dithmar-
lib. IV. Hist. pag. 83. In hac sententiarum
diversitate vix apparet, cuinam calculum
nostrum addere debeamus. Hoc tamen
in dubium vocari non poterit, fuisse olim
Reges in Polonia, quocunque etiam jure
titulum illum usurparint. Nam & Hel-
moldus *lib. I. Chron. Slav. cap. 15.* Boleslaum
I. Chrobri Regem Christianissimum ap-
pellat. Neq; Helmoldus abutitur signi-
ficatione ejus vocabuli, ut existimat non-
nemo: sed exquisita notione Regis hic
utitur. Sic *lib. I. Chron. cap. 1.* de Polonia
dicit:

Judicium de
hac contro-
versia.

Boleslaus
fuit Rex.

dicit: *Quondam habuit Regem, nunc autem
Ducibus gubernatur.*

IX. Deinde illud quoque magna ani-
morum contentione inter Polonos &
Germanos agitur, utrum Polonia un-
quam fuerit Romanis Imperatoribus sub-
jecta & vectigalis ab iisdem facta. Ger-
mani id constantissime affirmant: Polo-
ni vero constantius adhuc negant. Ger-
manorum sententiam animose propu-
gnat Vir Clarissimus Hermannus Conrin-
gius *in lib. de Finib. German. Imp. c. 18.* Con-
feratur & Bohuslaus Balbinus *in Epitoma
Rerum Bohem. lib. III. cap. 8. pag. 208.* Con-
trarium autem sentit Franciscus Mari-
nius, aut porius qui sub hac nominis lar-
va latet Joannes Sachsius Secretarius an-
tea Thomnensis, qui dum viveret scri-
pturum se contra Conringium de hac
materia pollicitus est *in lib. de scopo Respubl.
Polon.* Scripsisse etiam dicitur Volumen
hac de controversia satis copiosum: sed
illud non prodiit in lucem, neq; scire jam
licet, ubinam hodie cum blattis & tineis
luctetur. Nos paucis sententiam no-
stram super ea re aperiemus. In hoc sine
dubio nonnulli Germanorum Scriptores
Polonis injuriam faciunt, quod Poloniam
jam à Carolo M. Imperatore domitam,
imperioque Germauico subjectam fuisse

An Poloni
fuerint Im-
perio Ger-
manico ob-
noxii.

Carolus M.
non subegit
Polonos.

tradunt, Eginhardus quidem Historiæ Carolinæ Scriptor de Carolo M. ita scribit: *Omnes barbaras ac feras nationes, quæ inter Rhenum & Vistulam fluvios, Oceanumq. & Danubium posita, linguæ quidem pene similes, moribus verò ac habitu valde dissimiles Germaniam incolunt, ita perdomuit, ut eas tributarias effecerit, inter quas præcipui sunt Weletabi, Sorabi, Abotriti, Boëmani.*

Hæc Eginhardus *cap. XV.* Similiter Albertus Abbas Stadensis *ad an. 768. p. 72.* dicit Wilzos & Weletatos à Carolo M. domitos: addit etiam *ad an. 782. pag. 80.* Sorabos; & denique *ad an. 805. pag. 856.* Boëmanos, quorum Ducem Carolus Caroli M. filius occidisse dicitur. Præterea testatur Sigebertus Gemblacensis *ad an. 789. pag. 556.* & *ad an. 806. pag. 559.* à Carolo M. filio Slavos (ita generatim loquitur, non expressa certa gente Slavica) sub jugum imperii esse actos. Gemina his habet Regino Prumiensis *in Chron. pag. 31.* quando tradit, Carolum Albim transgressum Slavorum fines intrasse, Slavosque nomine Wilzos suo imperio subjecisse, eorum autem Principem tunc temporis Wizanem fuisse. Ad extremum Marcus Antonius Sabellicus *Ennead. 8.*

lib. 9. Slavorum, Polonorum & Boëmorum Legatos Aquisgranum cum amplissimis muneribus ad Carolum M. venisse refert, ut pax sibi cum Gallis (quorum Rex erat Carolus) incolumis maneret. Verum ex his nondum probabitur. Polonos à Carolo M. sub imperium Germanorum fuisse subiunctos. Nam primum quando a Germanicis Scriptoribus de Slavis simpliciter aliquid dicitur, tunc intelligendi sunt non alii Slavi, quam qui in hodierna Germania tunc temporis habitabant, ut ex Adamo Bremen-
Slavi simpliciter ita dicitur habitaverunt in hodierna Germania.
 Helmoldo aliisque patet. Deinde disertis etiam verbis illi Sclavi, qui a Carolo M. debellati sunt, denominantur, nempe Weletabi, Wilzi, Boëmanni: de Polonis autem apud ipsos silentium est altissimum. Illa autem ætate Polonorum nomen non fuit adeò obscurum, ut ab Eginhardo aliisque sine magno laudum Carolinarum detrimento potuerit omitri. Immo tertio cum Flavius Blondus *Decad. II. lib. 1. in fin. pag. 165.* & Bonfinius *Dec. 1. lib. IX. Hist. Hung. p. 175.* tempore Caroli M. Salæ & Albi fluviis præsidia contra Sorabios Slavos imposita fuisse scribant, firmiter inde concludi posse videtur, Carolum M. tunc Polonorum gentem non domuisse. Quid, quod neque Sorabos

omnes Carolus subegit, sed eos tantum ultra Albim compulit. *Vid. Petr. Albinus in der Meißnischen Land-Chronick in. VIII. fol. 56. & seqq.* Quanto manifestum id pro nostra sententia argumentum est, quod Auctor Chronici magni Belgici intra fines Imperii Carolini non recenset Poloniam, quando ait: *Regni Caroli (M.) terminus fuit à Bulgaris usq; ad Hispanos, & à Danis usq; ad Calabros, exceptis adjacentibus quibusdam regionibus, Polonia, Bohemia, Dalmatia, Hungaria, Venetia & Britannia. Et quid quid tenuit Carolus adhuc duo Regna sunt, Romanorum & Francorum, sola Pannonia excepta.* Hæc Auctor Chronici magni Belgici *ex Alberico pag. 44. Edit. Pistoris.* Ex legatione vero Polonorum ad Carolum M. & ex muneribus oblati, de quibus supra Sabellicus, scriptor non adeo antiquus, nihil contra nos concludi potest, cum illud & hodie sæpius à multis fiat, sine ullo subjectionis argumento. Hoc tamen concedi posse videtur, Silesiam aut ab ipso Carolo M. aut ab eius Successoribus fuisse jam tentatam, ut infra de Silesia acturi probabimus. Et hoc etiam tantum, & non amplius probari posse videtur ex adducto Eginharti loco, quo

Munerum
oblatio non
facit subdi-
tum,

quo dixerat, Carolum M. nationes omnes inter Rhenum & Vistulam perdomuisse. Nam eo tempore Silesia se usque ad Vistulam extendebat. Quin etiam dici potest, Eginhardum in laudes Carolinas effusum, hic nimium sibi indulgisse, ut hoc & in aliis quoque Scriptoribus non infrequens esse consuevit. *Conf. Conringius lib. de Finib. German. Imp. cap. II. & cap. IV. p. 21. Edit. in 8.*

X. Et hætenus quidem Polonos à Germanorum Imperio vindicari posse ostendimus: an vero & de sequentibus quoque temporibus idem queat demonstrari, jam videamus Ottone I. ad imperii clavum sedente, nimirum Seculo X. MISICONEM Duce[m] Polouia Imperio Germanico fuisse subiectum & tributarium factum ab Vdone Marchione, scribit Dithmarus Mersburgensis *lib. II. Hist. pag. 25. & 35.* Per Misiconem autem intelligit Miesconem, sive ut ipsum alii vocant Miecislau[m], primum Christianum Principem, de quo ipsiusque filio Bolestao Chrobri in sequentibus narrat Lambertus quoque Schafnabr. *ad an. 972.* Miecislau[m] hunc ab Ottone II. ad imperata faciendam fuisse coactum. Deinde BOLESIAVS Chrobri complura pro

Polonia Sec.
X. facta est
Imperatoribus Germanicis tributaria.

Bolestaus
Chrobri fuit
Germanorum
tributarius.

peratorem gessit, sapius tamen ab eo vi-
 ctus pacem petiit, fide cum sacramento
 firmata per filium Misiconem, ait Dith-
 marus Mersburgensis *lib. VI. pag. 174. seqq.*
 De eodem Boleslao Dithmarus, cum
 ipsum omnia usque ad Elstram sibi sub-
 iecisse dixisset, hæc addit: *Quam im-*
que comparandi sunt antecessores nostri
& contemporales. Vivente egregio
Vdome pater istius Miseco, domum in
qua eum esse sciebat crusingatus intr-
re, vel eo assurgente nunquam præ-
sumpsit sedere. Dominus indulgeat Im-
peratori, quod tributarium faciens
Dominum ad hoc unquam elevarit,
oblita sui genitoris regula, semper in
propositis auderet in subjectione præ-
latum detrabere, vilissimoque pecunia-
transcundis inescato bamo, in servituti-
tis libertatisque detrimentum capere.
 Hæc Dithmarus habet *lib. V. Hist. pag. 101.*
seq. Sed neque Poloni ipsi hoc distin-
 lant, quando Boleslaum Chrobri Prin-
 cem Poloniae ab Ottone III. Imp. omni
 tributo & omni iurisdictione libera-
 esse. Vid. Martin. Cromer. *lib. III. de*
re & reb. gest. Polon. pag. 437. Neugebauer
lib. III. Hist. Polon. pag. 53. Boleslao Chro-

bri defuncto Conradus II. Imp. MIE-
 CISLAVM II. rebellantem ad officium
 redire coegit tributumque ei imposuit.
 Occasionem huic rei dedisse dicitur Mie-
 cislavus, qui Ottonem fratrem suum in
 Russiam expulit. Nam hic cum ad tem-
 pus exilium tolerasset, tandem Impera-
 toris Conradi II. opem imploravit, ut
 refert Wippo *in Vita Conradi Salici ad an.*
1032. pag. 438. Conf. Albertus Staden-
 sis *ad an. 1027. p. 116. a.* Otto Frising. *lib. VI.*
Chron. cap. 28. p. 132. Gobelintus Persona
in Casimiro. etar. VI. cap. 53. pag. 214. Eo-
 dem modo CASIMIRVM Miecislai Suc-
 cessorem Imperatori fideliter servisse,
 scribit Wippo *ad an. 1032. p. 438.* Conf. Her-
 mannus Contractus *ad an. 1031.* Aliud ad-
 huc testimonium citat Hermannus Con-
 ringius, quo probare vult, Polonos eo
 tempore Imperatoris Germanici tribu-
 tarios fuisse. Desumptum id est ex Bon-
 finii *lib. II. Dec. II. p. 221.* ubi hæc repe-
 riuntur verba: *Henricus III. graviter*
indignatus, quod Poloniam injussu suo
devastavit, Odolnico Boemo filioque
bellum indixit. Quia Romano Impe-
rio Ducatus ille subjectus erat, quon-
nisque boves centum & viginti, item
argenti postulati quinquaginta pondo

Casimirus
 Germanis
 tributarius

Boleslaus
Audax Ger-
manis tribu-
tarius.

pendere cogebatur. Verum præterquam quod Antonius Bonfinius recentior est Scriptor, etiam in loco illo citato per Ducatum illum tributarium non Poloniam, sed Boemiam intellexisse videtur. Quod enim Boëmi ejusmodi tributum Imperatori pendere sint soliti referunt & Æneas Sylvius in *Hist. Bohem. cap. XIX pag. 19.* & Albertus Cranzius *lib. II. Wandalie cap. 45.* cum eandem, quam habet Bonfinius, de Henrico III. recensent Historiam. Quod BOLESLAUS II. *Audax* in fide & clientela Germanorum Imperatorum fuerit, tradit Lambertus Schafnabr. *ad an. 1071. pag. 186.* quando scribit, Henricum IV. Imperatorem Ducem Polonorum & Ducem Bohemorum ad se evocatos durius corripuisse quod se invicem excursionibus lacefferent. Et *ad annum 1077.* sequentia habet verba: *Dux Polonorum, qui per multos jam annos Regibus Teutonicis tributarius fuerat, repente ad superbiam elatus, propterea quod Principes Teutonicos cerneret domesticis seditionibus occupatos nequaquam ad inferenda exteris gentibus arma vacare, regiam dignitatem, regumque nomen sibi usur-*

pavit

pavit, diadema imposuit. Circa annum Christi 1109. Henricus V. Imperator cum BOLESLAO III. *Crimousto* bellum gessit, tributumque, ab eo postulavit, ut testatur Scriptor Polonicus Vincentius Kadlubko *in lib. III. Chron. Polon. epist. XIX. pag. 304. seqq.* Non diffitetur hoc etiam Cromerus, verum ita illud recenset, ac si tunc demum Cæsar tributum à Polonis exigere cœperit. *lib. V. de Ort. & Reb. gest. Polon. pag. 476.* Germani contra Scriptores diu tantum negatum ab ipso exactum esse referunt. Erat enim paulo ante sub Henrico IV. Imperatore, turbatissimus in Germania rerum status, ob controversias, quæ Imperatori dicto cum Pontificibus Romanis, & imprimis cum Gregorio VII. intercedebant, quod Polonis occasionem jugum Germanicum excutiendi & se in pristinam libertatem afferendi præbuit commodissimam. Compositis igitur utcunque contentionibus illis, cœperunt Henricus V. & Lotharius II. tributum consuetum reposcere. *Vid. Abbas Urspergensis nomine Conradus de Lichtenau ad an. 1109. Otto Frisingensis lib. VII. Chron. cap. 19. Chronicon Montis Sereni editum a Joachimo Joanne Madero anno 1665. Helmstadii, ad an. 1135. pag. 14.* ubi hæc habentur verba: *Imperator*

rator Assumptionem S. Mariæ in Mersburg celebrat, ubi Bolislaus Dux Poloniae & Othilricus Dux Bohemia cum ceteris Principibus adsuerunt, ubi etiam Bolislaus gladium Imperatori reportavit. Conf. & M. Theodoricus Engelhusius à laudato Madero editus in Chron. ad an. 1124. pag. 221. Boleslao Criwousto rebus humanis exempto VLADISLAUS II. Poloniae Princeps à fratribus ob impotentem dominationem & injurias sibi illatas Ducatu exutus expulsusque ad Conradum III. Imperatorem confugit, opem contra fratres imploraturus. Nec desuper petitis tanti supplicis Imperator, sed dum eum reducere conatur, muneribus BOLES LAI IV. cognomento Crispi placatus in Germaniam revertit, ut referunt Cromerus lib. VI. pag. 497. seq. & Joannes Dubravius lib. XII. Hist. Bohem. pag. 109. Antiqui autem Scriptores Germanici videntur innuere, munera illa fuisse consuetum tributum, quod Poloni Caesari petebant. Ita enim Chronicon Montis Sereni sive Leuchtenbergense ad an. 1106. pag. 19. ea de re loquitur: *Fratres (Wladislai II. exulis) ad resistendum paratis semitas observantes, Regem (Conradum III.) ingredi prohibebant.* Tamen

Wladislaus &
alii Duces
tributarii.

dem consilio Adelberti & Conradi Marchionis obsidibus vicissim datis Regem adeunt & promissa pecunia patriam ab ipso suscipiunt, juniore fratre obside dato. De alia quadam rebellione Ducis Poloniae contra Conradum III. Imp. agit M. Theodor. Engelhusius in Chron. pag. 226. Successor, Conradi III. Fridericus Barbarossa Imperator & ipse Vladislaum II. Poloniae Ducem exulem reducere conatus est, bello Polonis illato. Belli illius causa hæc prætendebatur, quod Poloniae Duces Caesaris imperio recalcitrabant: sacramentum fidelitatis prestare & tributum quingentarum marcarum argenti annis singulis arario Imperii inferre ab eis exigenti negabant, satius ducentes mori, quam Poloniae regnum subjici tributis &c. ut ait Joannes Dlugossus Tom I. Annal. Polon. lib. V. ad an. 1117. pag. 443. Sed Imperator, ut Polonici Scriptores referunt, cum infesto exercitu ad Poloniae fines progressus, cum magnis difficultatibus premeretur, subordinavit Bohemos, ut Polonis à Caesare petendæ pacis auctores essent, utque Caesarem jam placabiliorem Polonis factum esse affirmarent. Quod cum Poloni ex

Bohemorum consilio fecissent, pax denique his conditionibus facta est, ut Silesia Wladislao exuli attribueretur, & Boleslaus IV. Crispus Cæsari ad bellum Italicum suppetias ferret. *Vid. Kadlubko lib. III. Chron. Polon. Epist. XXXI. pag. 371. Cromerus lib. VI. pag. 499.* Cæterum Radevicus scriptor Germanicus aliter (quod etiam Cromerus non dissimulat) rem illam enarrat *lib. 1. de Reb. gest. Friderici I. cap. 4. & 5.* Refert enim ille, Boleslaum tum petisse, tum per suos supplicem à Cæsare petiisse, ut in gratiam reciperetur, quod etiam hac inter alias conditione impetravit: *ut daret duomillia marcarum Imperatori, & Principibus mille, Imperatrici viginti marcas auri: curie viginti marcas argenti, ob eam negligentiam, quod ad curiam non venerat, nec terra debitam fecerat fidelitatem, &c.* Antea quoque Radevicus expresse inter causas suscepti à Friderico Imperatore contra Boleslaum belli numeraverat & hanc, *quod Poloni vel debitum fidelitatis sacramentum offerre, vel solitum singulis tributum, quingentarum marcarum publico arario inferre jam desererant, quæ verba Radevici reperiuntur*

lib. 1. de Reb. gest. Friderici I. cap. 11. pag. 478. Circa eadem tempora scripsit Helmoldus Bosoviensis Chronicon suum Slavicum, in quo *lib. 1. cap. 1. num. 9.* dicit: *Servit & ipsa (Polonia) sicut & Bobemia sub tributo Imperatorie majestati.* Auctor Anonymus Chronici Stederbergensis ab Henrico Meibomio editi ad an. MCLVII. hæc habet: *Fridericus Imperator in Poloniam profectus provinciam cum Duce suo in deditionem honorifice suscepit.*

Inter opuscula Meibonii *pag. 278.* Ex eadem ratione Gobelinus Persona in *Cosmogramio etate 1. pag. 8.* inter provincias Germanicas numerat etiam Poloniam & Bohemiam, quia ipsas Imperatori Germanico putabat esse subjectas. His omnibus, quos hætenus enumeravimus, auctoribus addi poterunt & alii ex Bohuslai Balbini *lib. III. Rer. Bohem. cap. 8. pag. 208.* ubi tributum à Polonis Imperatori Germanico fuisse pensitatum probat ex Henrico Mutio vetusto Scriptore, ex Rosierio Archidiacono Tullensi, Fabricio, Reusnero, Gordono aliisque recentioribus.

Quomodo postea Poloni jugum Imperii Germanici excusserint, non satis sibi liquere dicunt Germani. Hoc tamen verisimile esse arbitrantur, in magno illo Inter-

Quomodo
Poloni jugum
Germanicū
excusserint.

Interregno 18. & 23. annorum Seculo XIII. antequam fasces Imperii ad Rudolphum Habsburgensem essent delati, Polonos liberius agere cœpisse, bellis civilibus sese ipsos atterentibus Germanis. Quamquam autem ex tot antiquis Scriptoribus, quos hic adduximus, Inculentè probari queat, Polonos olim Germanico Imperio tributarios fuisse; attamen pro iis adhuc defendendis illud facit, quod pensio, quam alter tributi nomine accipit & exigit, non continuo certum esse subjectionis signum. Sic enim Poloni Tartaris quotannis donativum dabant, quod illi *baracz*, id est tributum appellabant. Angli etiam Danis Angliam vastantibus olim dabant tributum, ut est apud Rogerium de Hoveden *ad an. 991. pag. 196. & ad an. 1017. p. 420.* Angli vicissim accipiebant Seculo XV. a Ludovico XI. Rege Galliarum pensionem, quam itidem sub nomine tributi exigebant, teste Philippo Comingo *lib. VI. Comment. de reb. Gall. pag. 370. seq. & lib. VIII. p. 431.* Quin etiam ipsi Imperatores Romani olim non raro a Marcomannis, Bulgaris, Avaribus aliisque gentibus barbaris pacem redimebant, quibus tamen illos subditos fuisse dici nequit. *Vid. Spartianus in Vita Ælii Adriani. Dio in fragmentis Fulvianis de*

Non omne
tributum
signum est
subjectionis.

Damiano. Obfignabimus tandem controverfiam hanc verbis Bohuslai Balbini qui de hac ipsa quæstione *loc. cit.* agens: *Quid, oro, inquit, magnopere genti nostra nocebit, obnoxios alicui ante tot secula fuisse? Nunquam tam propitia ulli genti fortuna fuit, quin aliquando vultum averterit, mutarit, aut saltem contraxerit. Romani rerum Domini super caput Gallos Sabinosq. viderunt: Regi Persenæ obsides numerarunt, sub jugum missi sunt. A Brenno triste illud: VÆ VICTIS, audierunt, cum argento Patriam redimerent.*

Olim alicui
serviisse gen-
ti non nocet.

XI. Tertiò quæri etiam potest, utrum Polonicum Regnum in secunda hac periodo fuerit successivum; an vero electivum: Sive, utrum Principes in hac secunda Classe collocati, a Piasto usque ad Ludovicum Hungarum, jure hæreditario, an vero jure electionis à Proceribus factæ his terris præfuerint. Pro posteriore sententia pugnant hodie Poloni communiter omnes. Nos in contrarium non dubitamus asserere, in hac, ut & in priorè periodo Polonicum Regnum jure hæreditario semper à Parentibus ad liberos fuisse delatum; neque unquam electivum.

Regnum Po-
lonicum o-
lim fuit suc-
cessivum.

in prima Regum classe.

tionem locum habuisse, nisi eo casu, ubi Regia vel Ducalis stirps plane extincta erat. Quod ad prima illa attinet tempora, huc fortassis collineant verba Vincencii Kadlubkonis ex *lib. I. Chron. Polon. Epist. I. pag. 24.* quæ hic æquo rerum censori integra dabimus: *Non plebei, inquit ille, aborigines, non vendicariæ illis principatæ sunt potestates; sed PRINCIPES SVCCEDANEI, quorum strenuitas licet nube ignorantie obducta videatur, mirâ tamen rutilantiâ tot seculorum tempestatibus extingui non poterit.* In his verbis opponit Kadlubko Principes sibi succedentes, & ex plebe ad regium evectos fastigium, illosque, non hos, Polonis Principes assignat. Deinde constat etiam inter primos illos Poloniæ Duces mortis fuisse, ut pater vivus filium sibi successorem substitueret, ut fecit Lescus III. qui Popielum in spem Principatus educatum, successorem sibi vivus designavit, teste Cromero *lib. II. de Ort. & Reb. gest. Polon. pag. 425.* Neugebauer. *lib. II. Hist. Polon. pag. 46.* Hoc autem Lescus III. minimè facere potuisset, si Regnum illud per electionem ipse obtinisset. De his autem

Duci-

Ducibus & Regibus, de quibus in hac secunda classe agimus res adhuc est manifestior. Etenim primum etiam hic notissimum est, aliquando in Polonia Patrem adhuc spirantem & viventem, sibi filium successorem designasse, ut in hereditariis Regnis fieri consuevit. De Boleslao Pudico & Lescio Nigro id expresse tradit Martinus Cromerus *lib. X. in pr.* qui hic consulatur. Deinde frequenter Duces Poloniæ inter filios plures regnum divisisse leguntur, quod in Regnis per Electionem obtentis locum non habet. Sic Boleslaus Crivonstus morti vicinus tradidit Wladislao filio natu maximo tractum Cracoviensem, item Siradiensem. Lenciciensemque terras, ut & Silesiam cum ipsa regni administratione. Boleslao autem alteri filio Masoviam, Cujaviam, Culmensam & Dobrinensem terras. Miecislao tertio filio Gnesnensem & Posnaniensem provincias cum Calisienti tractu & Pomerania orientali. Henrico denique Sandomiriam & Lublinum. Casimiro autem natu minimo alimenta à Wladislao subministranda. Cum verò Casimiro nullam terræ portionem assignasset, idque eum Proceres oblivione fecisse rati admonerent, ut ne illum exortem patrimonii relinqueret; respondit Boleslaus, jam illi

De secunda Regum classe.

illi quoque portionem suam esse assignatam. Admiratione autem omnibus defixis: *Non advertitis, inquit, in curru inter quatuor rotas quintam eam esse partem, cui homines insident. Eius locum inter quatuor fratres quintus obtinebit, illisq; suo tempore succedat.* Vid. Joan. Dlugoffus Tom. 1. *Annal. lib. IV. ad An. 1179. pag. 405. seq. Cromer. lib. VII. in pr. pag. 401.* Hic tantum abest, ut sese Proceres divisioni illi opponerent, ut potius Boleslaum monerent, ne Casimirum patrimonio & legitima hereditate privaret. Notabilia quoque sunt de hac regni divisione à Boleslao Crivousto facta Vincentii Kadlubkonis verba, ut quae evidentissime sententiam hanc nostratam confirmant. Ita enim ille: *Boleslaus, cum fatale munus jam à se exigi sentiret, testamentales conscribi mandat codicillos, in quibus & avitarum vices virtutum & regni SUCCESSIONEM quatuor filiis legat, certos tetrarcharum limites determinans catenus, ut penes majorem natu & Cracoviensis Provinciae Principatus & auctoritas resideret principandi. De quo si quid humanitas*

obrigisset, semper ÆTATIS MAJORITAS ET PRIMOGENITURÆ RATIO LITEM SUCCESSIONIS DECIDERET. Præterea frequens etiam est apud Historicos Polonicos antiquiores, hoc regnum appellare difertis verbis Successivum. Testatur hoc non tantum verba Kadlubkonis jam allata, sed idem etiam habet Joannes Dlugoffus *ad an. 1173. lib. V. Tom. 1. Annal.* quando hæc de Boleslao Crispo scribit: *Cum Morbum in se grassari sensim adverteret, Casimirum Sendomiricensem Principem fratrem natu majorem, Prelatosque & Barones regni ad se mandavit accersi, sub eorumque presentia TAM DE PRINCIPATIBVS ET TERRIS EVM JURE SUCCESSIONIS CONTINGENTIBVS, quantum de thesauris & clenodiis ordinavit.* Post subitanæ morte extinctum Casimirum Justum Boleslai Crispi fratrem & Boleslai Crivousti Filium, Fulco Archiepiscopus Gnesnensis congregato Senatu ex supersticibus duobus filiis adhuc pueris, Lesconem natu majorem insigniri paterna dignitate voluit. Cui respondit nonnemo Procerum (referente Kadlubkone) *Puerile esse, ut pruden-*

Poloni vere-
re suum Re-
gnum vocant
Successivum.

dentibus pueri præsit imprudentia, cum
 verbum sit sapientis: *Va terra, cuius
 Rex puer est. Præsertim eum Prin-
 cipem discretum, serenum, cautum &
 industrium esse in omnibus, & ad omnia
 conveniat &c:* Hæc autem postrema
 verba subiecit ille, ut Mieszko, senex di-
 ctus, vel nepos ejus Mieszko junior Prin-
 ceptus Casimiro Justo substitueretur. Ver-
 rum respondit illi Archiepiscopus
*illa hic locum non habere, ut quæ tunc
 demum vera sunt, cum de eligendo Re-
 ge agitur non de jure successionis dis-
 ceptatur. Prorsus enim, dicebat
 aliud habet juris electio, aliud jus suc-
 cessionis. In illa enim est liberrima
 deliberationis libertas, ac in ista ur-
 gentissima juris necessitas: ab illa omnes
 citra legitimam ætatem relegantur: ab
 ista verò nec infantuli, nec posthumi
 excluduntur.* Hæc & alia tunc diffe-
 redat Fulco Archiepiscopus, ne Proceres
 puerum, ad quem jure successionis Prin-
 cipatus Poloniae pertinebat, excluderent,
 quæ sententia etiam tunc temporis præ-
 valuit, ut videre licet apud Vincentium
 Kadlubkonem *lib. IV. Chron. Polon. cap. 21.*

pag. 129. seqq. Agnoscit idem jus suc-
 cessionis & Commendator Kadlubkonis
 de iisdem agens temporibus *pag. 115.*
 quamvis nonnulla incommode admi-
 ssecat. Dicit enim, quod Regnum sibi
 libere eligat Regem: Ducatus vero (qua-
 lis tunc fuit Polonia) teneatur filios Prin-
 cipis sui ut successores & Dominos legi-
 timos suscipere. Quamquam autem
 hæc sunt satis manifesta; juniores ta-
 men Polonorum Historici illa, quæ de
 disputatione Fulconis Archiepiscopi &
 unius illius ex magnatum numero, re-
 tulimus, prorsus invertere laborant. Di-
 cunt enim virum illum ex Procerum
 confessu non infimum recte verba fecis-
 se pro Mieszkone Sene, quoniam illa
 ætate Poloni libere sibi Principem elige-
 bant: Fulconis vero sententiam obti-
 nuisse tantum per factionem aliquam.
*Vid. Cromer. lib. VII. de Ori. & Reb. gest.
 Polon. pag. 115. Neugebauer & alii. Con-
 trarium vero, ut audivimus, apparet ex
 Vincentio Kadlubkone, cui hic omnino
 fides habenda est, quoniam dicto in lo-
 co de illis scribit, quæ suo tempore con-
 tingerunt. Sed etiam postea, cum Lesus
 Albus respuisset Cracoviensem Princi-
 patum, Cracovienses ad Mieszkonidem
 Vladislavum eum transmittunt.* As-
 serunt

serunt fidelitatem Patri promissam filii
suo debere ac dependere; nec multum
distare, quod ad hunc articulum attin-
gere personam filii à persona Patri-
Ideoque in ipso locum electioni non esse
quem ad paternam vocat successionem
juris ratio & exigit, ait iterum Kad-
lubko lib. IV. cap. 26. & ut pag. 367. Con-
feratur & Commentator ejus pag. 572.
Præterea ex Actis Micislai senis cum
Helena Casimiri II. relicta vidua facta
superque manifestum est, Duces Polonia
pro libitu sibi Ducatu Polonia cessione
quod facere non potuissent, si regnum il-
lud fuisset Electivum. Vid. Dlugossius
ad an. 1200. pag. 520. seq. ad an. 1201. pag.
522. seqq. & ad annum 1202. p. 525. seqq.
Et hæc etiam causa est, cur multi Prin-
cipes Polonia se HEREDES Regni Pol-
onia illis temporibus scripserint. Wla-
dislaus certe Hermannus post expulsam
Boleslaum Audacem Regem Polonia
nomen Principis & heredis Regni Pol-
onia sibi sumsit, ut tradunt Joannes Dlu-
gossius Tom. I. Annal lib. IV. ad an. 1025.
pag. 274. & Cromerus lib. V. in princ. Bo-
leslaus quoque Audax (fortassis autem
hoc de Wladislao Hermanno Bolesla
successore intelligendum est) à Dlugossio
voca-

Principes
Polonia o-
lim se voca-
runt heredes.

vocatur Heres, Dux & Monarcha Regni
Polonia. In libello de Episcopis Posna-
niensibus quem edidit Thomas Trete-
rus in Vita Dionysii Episcopi. Wla-
dislaum etiam Loaticum Hæredis titu-
lo esse usum testatur Cromerus lib. XI.
pag. 576. circa fin. Ad eundem modum
Wladislaus Jagello de his Principibus,
quorum jam tempora consideramus, lo-
quitur: Promittimus, inquit, singulos
articulos & clausulas in privilegiis,
nullo vitio falsitatis depravatas Sere-
nissimorum Principum Dominorum Ca-
simiri & Ludovici ac omnium aliorum
Regum, Ducum EX VERA SVCCES-
SIONE HÆREDVM antiquorum Re-
gni Polonia, firmiter & inviolabiliter
servare, apud Janum Januszovium
lib. I. Constitut. Regni Polon. Part. I. ut. 5.
pag. 15. Sic igitur satis superque ex ha-
ctenus adductis elucet, primos Reges &
Principes Polonia non tantum in pri-
mo, sed etiam in secundo hoc ordine à
nobis commemoratos jure successionis
Regnum obtinuisse. Circa finem au-
tem hujus secundi ordinis jam Polonia
in regnum electivum transisse videtur,
cum Primislaus II. esset Rex electus. Et
E 2 huc

huc etiam fortasse collineavit Aucto-
 Commentariorum in Kadlubkonis Histo-
 riam loco supra citato, quando dixit, *Re-*
gnum sibi libere eligere Reges. Nimirum
 hoc ille dicere voluit. Duces Poloniae
 jure successionis habuisse illud regnum;
 sed postquam iterum Polonia Reges ha-
 bere cepit, electionem ibidem invaluisse.
 Confirmatum deinde est jus illud Ele-
 ctionis, cum Casimirus M. sine prole ma-
 scula moriturus, Ludovicum Vngariae
 Regem certis legibus ad Polonicum etiam
 Regnum promovisset.

Memorabi-
 liora de
 Principibus
 Poloniae in
 secunda clas-
 se.
 Piasus mira-
 culo ad prin-
 cipatum
 pervenit.

XII. Sed de singulis etiam Ducibus &
 Regibus Poloniae memorabiliora quae-
 dam, de quibus in sequentibus non dabi-
 tur dicendi occasio, hic breviter & stri-
 ctim indicabimus. PIASTVS Cossifco-
 nis filius, Repichae maritus, & civis Crac-
 oviensis, cum extincta stirpe Principum
 Poloniae Proceres Regni ad electionem
 novi Principis confluxissent, excepit eos
 hilari animo & munifica dextra victum
 suppeditavit, accrescentibus singulari mi-
 raculo carnibus & mulso; quod etiam
 ipsi jam antea contigerat die solenni, quo
 filio ipsius more Ethnicorum coma pri-
 mum detondebatur. Id vero beneficii à
 Deo in Piasum est collatum ob duos vi-
 ros hospicio antea exceptos, quos qui-
 dam

dam sanctos fuisse autumant. Cum igitur
 sub tempus interregni miraculum il-
 lud considerarent Proceres, divinitus sibi
 ostendi Principem rati, Piasum recusantem
 sibi Principem sumpsere. ZIEMO-
 VITVS fortitudine & rerum gestarum
 gloria inclaruit. LESCVS autem IV.
 otio deditus nihil memoria dignum gef-
 fit. ZIEMOMISLVS itidem nulla re
 memorandus, nisi quod successorem reli-
 quit MIESCISLAVM, de quo vulgo se-
 quentia feruntur. Natus est caecus, sum-
 mo totius aulae mœrore. Cum autem an-
 no ætatis septimo coma ipsi esset more a-
 pud ethnicos usitato tondenda, subito
 visum recepit. Consulti harioli responde-
 runt, Poloniam sub ipsius imperio quon-
 dam mirifice illustratum iri. Parentes
 igitur nulla hoc ratione alia fieri posse ra-
 ti, nisi gladio, imposuerunt ipsi nomen
 Miecislai, quod à *miecz*, id est gladius, &
slava, id est gloria derivatur. Is postea ab
 aliis, ut fit, blandiore vocabulo *Mieszko*
 vocatus est. Verum alia ratione Miecis-
 lans Poloniam illustravit, videlicet cla-
 rissima Evangelii luce eodem investâ.
 Et hæc de Miecislao habent juniores Polo-
 norum Historici, cum quibus etiam anti-
 quissimus rerum Polonicarum scriptor
 Vincentius facit, nisi quod de nomine
 hujus

Ziemovitus

Lescus.

Ziemomyslus

Miecislavus
 cæcus natus.

Coma septi-
 mo ætatis
 anno tonde-
 batur.

Miecislavus
 dicitur à
 Miecz &
 slava.

Miecislai no-
men non oc-
currit apud
Kadlubko-
nem sed di-
citur Miesz-
ko.

Mieszko di-
citur a Miec-
szam,

Poloni inter
Evangelii le-
ctionem gla-
dios stringe-
bant.

Boleslavus I.
Rex.

hujus Principis alia prorsus tradit : Ni-
mirum nullam ille facit nominis Miecislai
mentionem, sed Principem hunc perpetuo
vocat Miesconem, ut & alios Durces ac
Reges ejusdem nominis. Rationem etiam
nominis illius hanc esse addit. Quoniam
hic filius cæcus in lucem prodidit, dictus
est *Mieszko* id est perturbator, sive contur-
bator, a voce Sclavonica *misz* id est, misceo,
conturbo. *Vid. Kadlubko lib. II. Epist. 10.* Et hoc etiam
nomen notum fuit apud externos, præsertim
Germanos, qui hunc Principem semper ap-
pellant Miesconem, quod propius ad no-
men Mieszkonis quam Miecislai accedit.
Probabilior igitur est sententia Kadlubko-
nis, ut quæ tot auctorum apud Germanos
aliasque gentes auctoritate firmatur. Sub
hoc Principe moris erat apud Polonos, ut
homines equestris ordinis in templis dum
Sacerdos apud altare pronuntiat, unde re-
citaturus sit Evangelium, gladios mediotenus
stringerent, quasi profitentes, mortem prius
sibi oppetendam, quam a suscepto Evangelio
discendum: choro autem respondente. Gloria
tibi Domine, rursus gladios reciderent, ut
scribit Cromerus *lib. III. pag. 417.*

BOESLAVS I. *Chrobri* præter fortitudinem,
de qua inferius, raræ modesti-

Comitatus & suavitatis morum fuisse me-
moratur à Polonis. Sed contra Dithmarus
Mersburgensis non semel eum degenerem a
Patre & perfidum appellat, & mille artium
solertia plenum fuisse dicit. *Vid. lib. IV. pag. 89. seqq. & lib. VII. pag. 189.* Verum
facile conjecturâ possumus assequi, unde
hæc elogia fluxerint, quia videlicet Boleslavus,
ut Princeps generosus jugum Germanicum
tolerare noluit, sed illo excusso fortissime
libertatem Polonicam defendit. Sub
MIECISLAO II. omnia pessimum ire cœperunt, immo ipso satis defuncto,
res Polona fere prorsus collapsa est. Cum enim
Rixa Regina tutrix Casimiri filii adhuc
minorennis crudeliter imperium administraret,
expulsa est à Polonis simul cum **CASIMIRO.** Hic in Gallia
monasterium ingressus & jam Diaconus factus
ægre inde extractus est, concedente id
Polonis impense flagitantibus Pontifice Romano,
& quidem non nisi sequentibus conditionibus:
*ut quotannis Poloni obolum unum in lucernam
digni Petri Romæ arsuram penderent: ut
capita more monachorum tonderent: & ut
festis solemnibus dum sacra peraguntur
singuli equites fasciam lineam candidam
in modum stola, qua in sacris*

Miecislav II.

Casimirus I.
Monachus.

Denarius
Petri in Po-
lonia.

utuntur Sacerdotes & Diaconi a collo
 suspensam ferrent. Quod hic ad pri-
 mam attinet conditionem, contradicentem
 habemus Dithmarum, qui jam antea
 censum Pontifici Romano solutum esse a
 Polonis refert, nisi illud de alio quopiam
 censu intelligendum esse quispiam asse-
 rere velit, de quo tamen apud Polonicos
 scriptores nihil profus occurrit. Dith-
 mari verba hæc sunt: *Boleslaus* (Chro-
 bri) *Domino Papa questus est per episco-
 la portitorem, ut non liceret sibi propter
 latentes Regis* (Henrici II. Imperator-
 ris) *insedias promissum Principi Aposto-
 lorum Petro persolvere censum.* lib. VI.
Hist. pag. 176. fm. De secundâ conditione
 memorabilia sunt, quæ nescio ex quo ve-
 rustiori scriptore habet Stanislaus Sarni-
 tius lib. II. *Annal. Polon. pag. 67.* quæ hic Be-
 nevolo Lectori dabimus: *Benedictus I.*
ait ille, cum Casimiro I. Monacho relata-
xasset votum, ut regiam dignitatem in-
ceret ei adire, hanc legem genti Poloni-
imposuit ut morem prolixos capillos ge-
rendi tanquam gentilem abjicerent.
Sed tamen mos gerendi capillos Sarmati-
ticus non prius fuit abrogatus, quam
post quandam cladem, Bucoviensem

Fonsura Po-
lonorum.

*Etiam, ubi complures ex Polonis inventi
 erant capillis ex arboribus suspensi. Et
 tunc primum nausea cepit esse illa co-
 matio Polonis, qua olim decori & ele-
 gantia servire putabatur.* Tertia con-
 ditio jam pridem apud Polonos exolevit.
 BOLESLAUS II. initio bonus & fortis
 Princeps, adeo ut cognomina *Largi* &
Andacis adeptus sit, apud Kadlubka. lib.
 II. *epist. XIX. pag. 166.* Postea vero rebus
 contra Russos præsertim prospere gestis
 elatus, in omne ruit libidinum genus.
 Monitus propterea à Stanislao Szczepa-
 novio Episcopo Cracoviensi, adeo vin-
 dictæ cupiditate exarsit, ut non prius
 desisteret, quam ipsum in altari sacris
 operantem crudeliter sua manu interfici-
 cret. Quare profugus in quodam Ca-
 rinthiæ monasterio consenuit, donec tan-
 dem agnitus hoc post obitum Epitaphi-
 um ineruit: *Hic jacet Boleslaus Rex Polo-*
nia occisor S. Stanislai Episcopi Cracoviensis.
 Vt hæc tradit Commentator Kadlubko-
 nis lib. III. *Epist. XXII. pag. 184.* Alii ta-
 men alia de ipso memoriæ prodiderunt.
 WLADISLAUS HERMANNVS præ-
 cipue filio Boleslao Krzywousto, a di-
 storto ore ita dicto, memorabilis est.
 Hunc enim BOLESLAUM III. cogno-

Boleslaus II.
audax.

Boleslaus in-
terfecit Sta-
nislauum Epi-
scopum Cra-
cov.

Boleslaus
monasterium
ingredierit.

Wladislaw
Hermannus.

Boleslaus Cris-
woustus.

Polonia in
multas par-
tes dividi-
tur.
Vladislaus
II. Silesia
potitur,

Casimirus II.
Iustus.

mento Criwoustum quadragies septies
prælio decertasse semper victorem refer-
runt Poloni, nisi quod ultimo in prælio à
Russis deceptus fugere coactus sit ex præ-
lio Haliciensis, inde etiam præ mœrore, ob
acceptam cladem, mortuum esse. post
ipsum obitum discepta in quatuor par-
tes Polonia bellis civilibus misere con-
concutiebatur lacerabaturque. WLADISLAUS II. à fratribus natu minoribus
ob impotentem dominationem Regno
expulsus, tandem Imperatoribus Germa-
nicis sese interponentibus, Silesia, ut su-
pra dictum, potitus est. Ab hoc Wla-
dislao Duces Lignicenses & Brigenfes
in Silesia descendebant, quorum ultimus
Georgius Wilhelmus An. 1674. mundo
ultimum dixit vale, sicque cum ipso fa-
milia Piastea in Silesia extincta est. Se-
quentes Polonorum Duces variis artibus
variaque fortuna inter se decertabant. In
his præ cæteris memorandus est CASI-
MIRVS II. cognomine *Iustus*, raræ mo-
derationis clementiæque Princeps, qui
post fratres suos WLADISLAVM II.
BOLESLAVM IV. Crispum, & MIE-
CISLAVM senem, rerum in Polonia po-
titus est. Unum autem de ipso idque
singulare moderationis specimen refer-
tur.

Quidam ex aulæ asseclis Joannes
Comarius ab ipso ad aulæ ludum invitatus
victusque extremo etiam jactu cui tota
fors producti in teram noctem ludi com-
mittebatur, ita efferbuerat, ut vincenti
Casimiro colaphum impingeret. Com-
prehensum, etsi omnium sententiæ capi-
tis reum pronunciarent, Casimirus tan-
dem à culpa plane absolvit, illum impati-
entia jacturæ abreptum deliquisse, se ve-
ro prostituta dignitatis suæ justam po-
nam luisse causatus. Hujus Casimiri jus-
ta Historiam suam Polonica gentis com-
posuit Vincentius Kadlubko, ut ipse in
Præfatione ad lib. IV. testatur. MIECIS-
LAVS III. puer adhuc ob senilem pru-
dentiam *Senis* cognomen adeptus est
postea vero consultore Henrico Kitlicio
multos offendit, ideo principatu dejectus
variis dolis eundem a credula Lesci Albi
matre bis recuperavit. Post Miecislai se-
nis obitum, dissentiebant inter se Regni
Polonici proceres, quemnam sibi sumere
Principem deberent, utrum WLADIS-
LAVM à gracilitate pedum *Lasconogum*
dictum, an vero LESCVM ALBVM to-
tius à Miecislao deceptum. Consensus
tandem omnium stetit, ut Lescus princi-
patum obtineret, ea tamen lege, ut Go-
wqri-

Moderatio
Casimiri sin-
gularis.

Vincentius
Kadlubko
scripsit Hi-
storiæ.
Miecislav
Senex.

Vladislaus
Lasconogus.

Lescus Albus
mavult Re-
gno carere
quam inno-
centem da-
mare.

woricium Sendomiriensem Palatinum fidei erga se raræ Consiliarium in exilium mitteret. Sed Lescus magno animo Principatu potius se carere quam infonem amicum tanta injuriâ afficere velle respondit; etiamsi ipsum Govoritius hortaretur, ne propter se senem conditiones adeo fructuosas recusaret. Factus igitur Princeps WLADISLAVS *Lascogus*, contra quem tamen tandem electus est Lescus Albus. Inde BOLESLAVS IV. *Pudicus* principatu Poloniz potitus est. Nomen autem Pudici accepit, eo quod Cunigundam uxorem toto conjugii tempore non attigit. Illo clavum Reipubl. gubernante Tartari totâ Polonia ferro & igni vastatâ, usque in Silesiam penetrarunt, ubi ad Ligniciam urbem peragna cum ipsis infeliciter est commissi. Czsi sunt illo tempore Henricus Pius Wratislaviensium Dux, Boleslaus Moravorum Ducis filius, Poppo (quod tamen de Poppone Magistro Caspar Schüziius *lib. 1. Chron. Pruss. fol. 29. b.* recte negat) Cruciferorum in Prussia Magister. Cæterorum militum tanta vis trucidata est, ut à Tartaris præcisæ cæcorum singulis singulæ aures novem saccos capacissimos implerent. LESCUS NIGER Princeps Poloniæ à Conrado Masoviz Duce toto pene

*Boleslaus
Pudicus.*

*Tartari usque
in Silesiam
penetrarunt.*

Lescus Niger.

pene regno exutus, fide autem Cracoviensium servatus est. Cracovienses enim, cum ad Conradum omnia defecissent, tantisper in fide Lesci permansere, donec exercitu ex Hungaris contracto Conradum profligaret. Tum Lescus Cracoviensibus pro tanto beneficio gratiam relaturus, regimen urbis solis Germanis, qui fidem præclare servaverant, proprium deinceps attribuit. Lescus Nigro vita functo, regnum tandem ad PRIMISLAVUM II. devolutum est, qui sibi ausu proprio Regium sumpsit titulum. Sed eo insidiis Marchionum Brandeburgensium sublato, VLADISLAVS LOCTICUS ob brevem corporis staturam à *Lokiec*, id est ulna, ita dictus, regium titulum à Romano Pontifice petiit, quod de re Albertus Cranzius *lib. VIII. Wand. cap. 2.* ita scribit: *Poloni sicut & Bobemi Reges habuere per intervalla creatos à Romanis Imperatoribus; sed cum illos taderet gemina subjectionis, omisissis Regibus Duces creabere. Lakoldus (sic appellat Vladislaum Locticum) hac tempestate Dux erat Cracovia & qui per omnem Poloniam facile principaretur. Hic à Joanne Pontifice Romano susce-*

*Cracovie
Germani re-
rum potius
cur.*

*Primislavo
resumit titu-
lum Regium.*

*Vladislavo
Locticum.*

pit coronam, quod Ludovicum, quem
 execrabatur Papa, non duceret legi-
 timum Imperatorem, evitans etiam,
 ne per eam occasionem subjectus Ro-
 mano Imperio censeretur. Ex quibus
 verbis causam discimus, cur Wladislaus
 non ab Imperatore, sed à Papa, titulum
 Regium petierit. Hic ipse Rex pulsus
 quidem est regno ad aliquod tempus à
 WENCESLAO Bohemorum Rege, sed
 illud postea recepit. Wladislai Loctici
 filius fuit CASIMIRVS MAGNVS cui
 Polonia omnem debet cultum. Ille
 enim vel ascitis vel etiam ultro venien-
 tibus Germanis agros attribuit, quorum
 cura & operâ Polonia frequentari & cul-
 tior esse pagis & oppidis cœpit. Imò
 hodieque Germanicæ Gentis vestigia
 reperiri in ipso Russiæ Palatinatu, auctor
 est Simon Starovolscius in *Descript. Polon.*
 pag. 122. Arces igitur & oppida in Polo-
 nia pleraque omnia, munitiones etiam ac
 templa lateritia & monasteria complura,
 hujus Regis maximam partem sunt ope-
 ra; ut jam de Legibus aliisque rebus, de
 quibus postea dicendi dabitur occasio,
 nihil dicam. Vid. Cromer. *lib. XII. p. 606.*
Neugeb. lib. III. in fin. pag. 210. Ad
 extremum Casimirus M. cum nulla
 spes

Casimirus M.
 Germanos in
 Poloniam
 invitat.

Polonia ex
 colitur à
 Germanis.

spes prolis superesset, multa Polonis lar-
 gitus est Privilegia, ut tantum LVDO-
 VICVM Vngariæ Regem ad sceptrum
 Polonicum promoveret, quod etiam tan-
 dem obtinuit. Eam ob causam Polona
 Nobilitas ab hoc Casimiro M. Rege Pri-
 vilegia sua Legesque orditur. Quam-
 vis & plebi addictissimus fuisse memore-
 tur, adeo ut Rex Rusticorum sit appella-
 tus. Prætereo jam Judæos, de quibus
 infra erit agendi locus. Fines Poloniæ.
 quinam sub hæc tempora fuerint, cogno-
 scimus ex Radevico Sec. XII. Scriptore,
 qui *lib. 7. cap. 1. de Reb. Frederici* scribit,
 suo tempore Poloniam habuisse ab oc-
 cidente Oderam, ab oriente Istulam, à
 Septentrione Ruthenos (id est. Rugios,
 ut etiam appellantur in Vita Ottonis
 Bambergensis, quam edidit Lic. Valen-
 us Jäschius) & mare Scythicum (id est Bal-
 ticum) à meridie Sylvas Boëmarum. Sed
 post Radevici tempora ulterius etiam
 versus orientem trans Vistulam imperii
 fines sensim Reges Polonici protulere, ut
 imprimis de Casimiro M. paulo ante di-
 ximus. Et hoc etiam amplam postea
 cum Lithuanis concertandi suppedita-
 vit materiam, ut suo loco dicetur.

XIII.

Ludovicus
 Vng. & Po.
 lon. Rex.

Polonia
 Sec. XII.

Regum Po-
loniæ Tertia
Classis.

XIII. Tertia classis Regum Poloniæ
constat ex Magnis Ducibus Lithvanicis
qui sese hoc ordine sequuntur:

An. 1386. *Wladislaus Jagello* regnavit
annos

1434. *Wladislaus Jagellonides*

1447. *Casimirus IV. Jagellonides*

1492. *Joannes Albertus Casimirus*
filius

1501. *Alexander Joannis Alberti*
frater

1507. *Sigismundus I. Alexandri fratris*
ter

1548. *Sigismundus Augustus Sigismundi I. filius*

Tempore Ja-
gellonidarum
Regnum fuit
electivum.

In hac serie Regum Poloniæ hoc ante
omnia tenendum est, non jure successio-
nis sed electionis Principes ad gubernan-
dum Reipubl. fuisse admotos, secus ut
statuit Melchior Goldastus ab Haimin-
feld *lib. IV. de Regno Bohemia cap. 10.* Etenim
ea de causa *Wladislaus Jagello*, ne jure
hæreditario cum *Hedvige* filia *Ludovici*
Poloniæ & Vngariæ Regis in Regno *Poloniæ*
successisse videretur, coactus est
conceptis verbis jurare, quod Regno *Poloniæ*
præesse vellet non jure hæreditario
ad se devoluto, sed per liberam populorum
Poloni electionem sibi oblato collatoque

Similiter etiam omnes ejus Successores
disertis verbis testantur, se Reges electos
non natos esse. *Vid. Janus Januszovius*
lib. 1. Consilior. Regn. Polon. Part. 1. tit. 2. pag.

4. 399. Theodorus, Zawacki Part. I. Con-

stitut. 5. Jur. Regn. Pol. tit. 3. pag. 19. Her-

burtus in Statuto, Szerbicius & alii. Sed

objiciat nobis quispiam, Jagellonem,
ejusque Successores titulum Heredis

usurpasse, donec *Sigismundus Augustus*

An. 1564. in Comitibus *Varfaviensibus* ti-
tulum atque jus heredis in gratiam *Pol-*

lonorum exuerit, teste *Alberto Wijuk Ko-*

jalovicio Part. II. Hist. Lithv. lib. VIII. pag.

438. in suo. Verum respondemus, hoc
factum ab illis regibus esse, ob *Lithuani-*

am & Russiam, quarum Provinciarum
erant legitimi hæredes, ut expressis ver-
bis *loc. cit. Kojalovicus.* Nos *Prussiam*

addere possumus, quæ se *Casimiro Jagel-*

lonidi subjecit, ut heredi *Vid. infra lib. I.*

cap. VII. num. IX. Item fieri hoc potuit,
ut titulum heredis usurparent, ex longa

consuetudine ab aliis retro Regibus
& Ducibus accepto hoc titulo. Non

raro enim accidit, ut Reges ac Prin-
cipes amissa saepe re, solo tamen nomine

& titulo illius rei se solentur. Exem-
plum hujus rei habemus in hac ipsa ma-
teria, de abdicatione juris hæreditarii in
Lithua-

Jagellonie
tamen postre-
ri nomine
hæredis usi
sunt.

Sigism. Ang.
utitur titulo
hæredis et-
iam post ab-
dicatum jus
hæreditariū.

Lithuaniam & Russiam. Etenim Rex Sigismundus Augustus etiam si renunciarit juri suo hereditario in dictas regiones: titulo tamen hæredis usus est usque ad mortem. In ipsa illa abdicatione, quæ An. 1564. d. 13. Martii facta est, reperitur titulus hæredis, ut est in Volumine Constitut. pag. 49. & 56. Similiter non abstinuit a titulo hæredis Sigismundus Augustus in Constitut. an. 1565. pag. 83. An. 1566. p. 124. An. 1567. p. 128. An. 1569. p. 178. An. 1570. p. 187. Præterea jam alia Privilegia post conjunctionem Poloniæ & Lithuaniz adeoque post abdicationem juris hereditarii in dictas Provincias, concessa, in quibus Sigismundus Augustus ubique titulo hæredis utitur. Primus qui hoc titulo abstinuit est Henricus Valerius, cui in Pactis Conventis ea lex fuit præscripta: *Hæredis titulo Reges non utantur*, ut habet Andr. Maximil. Fredro in *Hist. Henr. pag. 65.* Quod autem ad externos Scriptores attinet, quando illi Jagellonidas Regni Poloniæ Hæredes nominant, faciunt hoc aut ob rerum Polonicarum ignorationem: aut vocem hæredis late accipiunt, quatenus quemvis successorem significat, sive ille sit a populo electus, sive jure hæreditario ad regnum pervenerit. Et huc pertinent ea,

Henricus
Valerius ab-
stinuit titulo
hæredis.

quæ habet Aeneas Sylvius in *Compendio de Europæ statu sub Friderico III. Imp. cap. 19.* Sed neque is contra nos quidquam obtinuerit, qui secundo loco objiceret, Reges Poloniæ & in hac Classe sibi successores designasse, quod indubitatum esse Successionis signum supra aliquoties notavimus. Nam hoc factum est aliquando non nisi totius Senatus concessione & indultu. Hoc modo Casimirus Magnus Ludovicum Hungariæ Regem sibi successorem constituit, de quo videatur Cromerus *lib. XII. pag. 598.* Eadem ratione Ludovicus Rex filiam suam natu majorem nomine Mariam cum sponso Sigismundo Caroli Imperatoris filio sibi succedere voluit, quod tamen postea Mariz illius matre consentiente mutatum, locoque Sigismundi Vladislaus Jagello Rex evectus est. *Vid. Cromer. lib. XII. p. 625.* Et hæc etiam capta est, quod aliquando Senatus Regi filium sibi successorem designare volenti summis viribus resistere. Exemplum ejus rei præbet nobis Vladislaus Jagello, qui cum Polonis multa promississet, ut tantum filium suum se vivo successorem Regni designarent: postea vero consilio mutato promissa se præstiturum negaret, consurgens omnis Senatus Diploma suum, quo Regi

Quomodo
Reges Polo-
niæ sibi suc-
cessores de-
signarint.

de filio promittebat à Sbigneo Olesnicio Episcopo Cracoviensi, viro magni animi, cujus fidei concreditum erat, receptum magno cum fremitu ac tumultu Regem in aspectu ante viderat. Sic igitur tunc temporis re infecta discessum est. Alia tamen deinde via, ait Cromerus, Rex id quod cupiebat perfecit, cum Senatores singulos privatim prensasset & a singulis chirographa exegisset, itemque à Civitatibus & plerisque Conventibus Nobilitatis *lib. 22. pag. 680.* Similiter quoque Sigismundus I. obtinuit à Senatu, ut filius Sigismundus Augustus sibi successor designaretur, idque tandem, non sine magna tamen difficultate obtinuit. Neugebauer. *lib. VII. Hist. Pol. ad an. 1529. p. 327. & seq.* Ex dictis satis superque elucet, quam verè Franciscus Marinus scripserit, non temere in Polonorum Historia reperiri, Regem aliquem à Senatu obtinuisse, ut sibi vivo adhuc successor designaretur, nisi Wladislaum Jagellonem excipias, cui hac in parte indultum est quidpiam præter mores Regni *in lib. de sepe Republ. German. cap. IV. pag. 64.* Tandem vero cum lex esset lata, ne unquam Regi liceret surrogare sibi ullo modo Successorem, sæpe illa in Interregnis aliisque Constitutionibus renovata legitur, ut postea videbimus *lib. 41. cap. 4.*

Reges promittant se sibi successores non rogantur.

XIV. Quo plura nobis de Regibus stirpis Jagellonicæ in sequentibus sunt dicenda, eo pauciora nunc inter memorabilia recensere. JAGELLO Magnus Dux Lithuaniz Olgerdi filius longe lateque per Lithuaniam & Russiam dominabatur, cum Ludovicus Ungariæ Rex rebus humanis exemptus duas relinquere filias, Mariam & Hedvigem Poloni ex pacto, quod cum Ludovico inierant, Mariam prius & postea quibusdam rebus intervenientibus, Hedvigem sibi Reginam elegerunt. Cum deinde Hedvigi maritum quærerent, magnam spem concepit Jagello regni Polonicæ adipiscendi, si Hedvigem duxisset uxorem. Legatis igitur in Poloniam missis Regnum illud nuptiasque cum Hedvige ambivit, pollicitus inter alia Christianam se religionem cum omni sua Lithuania & Samogitia suscepturum, si Rex Poloniæ eligeretur. Non displicere Polonis hæc promissa, ut qui tandem Jagellonem voti compotem fecerunt. Et quanquam Ludovicus Rex Ungariæ Hedvigem jam Wilhelmo Austria Duci destinaverat, jamque pacta quædam inter eos intercesserant de matrimonio, adjecta ducentorum millium florenorum pactone, ni conventis alterutra pars staret:

Memorabilia de rebus Jagellonicis.

Jagello in
Baptismo
nomen Wladi-
slai acci-
pit.

Wladislai
pictas.

ret; ipse quoque Wilhelmus, ne sibi de-
esset Cracoviam jam venerat; prælatus
ipsi tamen est Jagello qui religionis
Ethnica abjecta sacro Baptismatis fonte
expiatus, nomen Wladislai accepit. Pa-
truelis Wladislai fuit Alexander Witol-
dus Magnus Dux Lithuaniz magni ani-
mi Princeps, qui eodem tempore ad Chri-
stum conversus nomen Alexandri adep-
tus est. Hic alta semper spiravit, proinde
de omnibus viribus nitetur, ut Rex
Lithuaniz crearetur. Hac spe dejectus
Bohemicam coronam sibi oblatam dubio
procul accepisset, nisi Wladislaus Jagello
Hussitis nimium infensus conaribus Wit-
oldi restitisset. Tanta fuit Rex ille per-
tatis, ut ipse quoque cum Witoldo rudem
plebeculam, cum necessitas exigebat, in
religione Christiana erudiret. Nec mi-
nus illud probitatis indicium est, quod
in Prussia eum edidisse scriptores dome-
stici memorant. Nimirum cum ante pu-
gnam Grunvaldensem & Tannebergensem
diutius sacris matutinis immoraretur,
misit Cruciferorum Magister Vlricus
de Jungingen ad eum duos Caduceatores,
qui ipsum hortarentur Magistri sui
nomine, ne tam cunctanter & meticulose
pugniam iniret. Quo vero citius se pug-
næ accingeret, duos gladios strictos &

cruentos Regi & Witoldo caduceatores
obtulere, ut velius contra Cruciferos, ute-
rentur, si suis armis non fiderent. Hic
piissimus Rex Caduceatoribus respondit,
satis quidem se armorum in exercitu ha-
bere, accipere nihilominus in Dei nomi-
ne gladios ab hoste contumeliaz causa
missos; atque ita accipere, ut omen victo-
riæ, quam sibi armorum traditio porten-
dat. *Vid. Cromer. Neugebauer. Schu-
zius & alii.* At verò Æneas Sylvius ordi-
ni Teutonico magis quam Polonis fa-
vens, rem haut profus aliter enarrat, in
Descript. Europa cap. 29. Videlicet Magi-
strum Regi duos enses misisse scribit, ta-
cta potestate, ut quem vellet hostis eli-
geret, alterum vero sibi remitteret: pro-
inde Regem uno retento alterum remis-
isse. Sed prius ut credamus, ingens Magi-
stri ipsius facit animus, qui exercitum Po-
lonicum, & alias contemptum habuit. Ad
pietatem Wladislai Jagellonis & illud
merito referas, quod Cracoviensem Aca-
demiæ ex testamento Hedwigis crexit,
accitis ex Pragensi Academia Doctoribus.
Abstemius quoque fuit Rex ille laudatissimus,
ita ut omni vitæ suæ tempore non
nisi aqua potu usus sit. Dum autem vir-
tutes ipsius commemoramus, negare et-
iam non possumus, fuisse in illo, quæ me-
rito

Jagellonis
virtutes &
vicia.

rito reprehenderes. Notantur enim in ipso, præter Zelotypiam, qua laborabat superstitiones quædam Ethnicæ, quas ad extremum usq; vitæ terminum retinuit teste Cromero, Neugebauero & aliis. Au-
 stor Chronici ordinis Teutonici, cuius initium fecisse dicitur Episcopus quidam Paderbornensis, Ordini Teutonico nimium addictus, hunc Wladislaum non rari-
 tanquam hominem paganum acerbe exagitat: sed immerito, ut ex dictis manifestum est. Hujus filius, qui ipsum in Regno ex-
 cepit, dictus est item **WLADISLAVS Jagellonides**. Hic cum simul Hungariæ esset electus, rupto fœdere Turcis antea inito (idque jussu Pontificis, qui propterea Julianum Cardinalem in Hungariam miserat) commissoque Varnam prælio, Anno 1444. cum exitu cæsus est. Quapropter ei nemo quis illud Epitaphium scripsit:

*Romulide Cannas, ego Varnam clade
 cavi,*

*Discæ mortales non temerare fidem
 Me nisi Pontifices jussissent rumpere fœdus
 Non ferret Scythicum Pannonis ora
 gum.*

Casimirus Jagellonides.

De **CASIMIRO III.** (qui revera IV.) Jagellonide hoc loco illud mem-

rabile esse puto, quod alias apud Polonicos Historicos non legitur. Cum Carolus Canuti Rex Sueciæ Gedani in Cœnobio Olivenfi cum Rege Polonorum Casimiro latine locutus esset, quia Polonice nesciebat, nec ipse Rex per se vel alicorum quemquam, nisi per monachum respondere posset, effecit Carolus, ut Casimirus pudore ex imperitia istius linguæ non tam sui quam ministrorum causa vitæ, latinarum & humaniorum literarum studium, suis, si provehi ad honores vellet; publico edicto mandaret. Ex quo tempore magis quam antea non solum Nobiles sed etiam plurimi ex vulgo literas latinas didicerunt, immo ea de causa latina lingua hodie frequentior est in Polonia, quam in ullo alio Regno, ut hoc refert Joannes Loccenius lib. V. Hist. Suec. pag. 158. Editionis Vpsaliensis in forma, ut vocant octava. Sed in recentiori editione, quæ An. 1676. in Germania in forma quarta locupletior prodiit, hoc ipsum omisit Loccenius. Vid. hujus ultime editionis p. 147. Fortassis igitur ea de re postea ipse dubitare cepit. **JOANNES ALBERTVS** infeliciter regnum administravit. Ejus enim tempore Tartari & Turci Russiam, Podoliam aliasque Regni Polonici provincias miserrime vastarunt.

Lingua Latina in Polonia nata.

Cur Latina lingua in Polonia frequentior quam ullo alio in Regno.

Joannes Albertus.

Alexander. ALEXANDRI Regis breve fuit imperium. Conjugi illius Helenæ diadema negatum est, quod Græcanicis addicta fueris, Romanæ Ecclesiæ instituta sequi volebat. Rex ipse fuit prodigus, adeo ut si diutius vixisset, totum facile regnum prodigere potuisset. Proinde Polonici Regni ordines, ut his malis obviam irent, in Comitibus tandem effecerunt, ut *Statutum* ab hoc Rege *Alexandrinum* dictum conderetur, quo omnes bonorum à Rege factæ donationes revocabantur irritæq;

Sigismundus. reddebantur. SIGISMUNDVS I. Princeps immortalitate dignissimus, qui virtutibus suis à Paulo Jovio, nobili Historico, poni meruit inter tres illos heroes (hi fuerunt Carolus V. Imperator, Franciscus I. Galliarum Rex & noster Sigismundus I. Poloniarum Rex) qui nisi simul imperassent, singuli digni fuerunt, qui ceteri orbi imperarent. Præter animi dotes, erat etiam magno corporis robore præditus: ætate enim florente soleas ferreas, quales equis suppingi solent, frangere, fustesque cannabinos rumpere solitum ferunt. Sigismundum I. in regno excepit SIGISMUNDVS AVGVSTVS filius, sub quo Lutherana, ut vocant, & Reformata religio in Polonia mire propagata est. Causam quidam Historici hanc esse dicunt.

Sigismundus Augustus.
Religionis Reformatæ incrementa.

dicunt. Ducebatur Cracoviæ meretrix quædam ad ministros Andreæ Czarnkoviæ, quæ cum in Studiosos sive Academicos incidisset, habita est contumeliosius. Aulici, ad quos tendebat, re comperta, in Studiosos irruunt & quosdam eorum trucidant. Cum igitur Studiosi injuriam sibi illatam ulcisci non possent, opem Episcopi implorant: sed cum vindicta negligentius exerceretur, illi agmine facto urbem relinquunt, sacrum illud: *ite in uniuersum mundum*, ingeminantes.

Inde secuta est non tantum ingens Academicæ vastitas: sed etiam Studiosi illi peregrinam religionem edocti, partes Lutheri auxerunt ejusque dogma domum reversi propagarunt. Salom. Neugebauer. *lib. VIII. Hist. Polon. p. 573. seq.* Primus autem, qui ex Sacro ordine in Polonia, jam tempore Sigismundi I. Reformatam Religionem amplexus est, fuit Joannes a Lasco Præpositus Gnesnensis & Lancienensis & nominatus Episcopus Vespriensis, qui an. 1540. Patria relicta, Belgium & Angliam adiit; cumque reversus esset, jam complures alios Evangelicæ religioni addictos reperit. Rex ipse Sigismundus Augustus nemini à Romana Ecclesia deficienti fuit molestus. Immo non tantum Confessionem fidei ab Ev-
geli-

Primus in Polonia Calvinianus.

Sigismundus Augustus Reformatæ Religionis.

gelicis exhibitam amanter manibus sus-
cepit, sed etiam Concionatores eorum
interdum audivit, & in aula sua fovit,
quibus fuere Joannes quidam Cosmianus
& Laurentius Prasnicius, referente Sarni-
tione *lib. VIII. Annal. Polon. ad an. 1552. fol. 200.*

Episcopi Ev-
angelicis fa-
venc.

Parum tunc abfuit, quo minus tota
Polonia religionem Evangel. reciperet
etiam Episcopis aliisque Sacerdotibus in
religione nutantibus. Vid. Neugeb. *lib. VIII. Hist. Polon. & Paulus Piascius in Chronico pag. 49.* Non prætereundum hic est

Sigismundi
Augusti pe-
riculum Re-
giomonti.

periculum, quod adiit Sigismundus Au-
gustus Rex Regiomonti in Prussia Ducab.
Cum enim ab Alberto Marchione & Duc
Prussia demisse invitatus, Regiomontem
intraret, & ingenti tormentorum reboat
salutaretur, ignorantia tormentarii Mag-
istri pilâ ignita e rubo mortarii emissa ip-
sum Regem prope tetigisset, nisi Deo sic pro-
vidente, equus Regius loco opportunè ce-
ssisset; Armigero tamè ejus Wisniowicem
qui eum pone sequebatur, caput pila volans
abstulit, ut Regem cerebro respiceret.

et Augusti
-203 Augusti
-1552

Prædixerat hoc periculum Regi Fortunæ
Astrologus eo ipso die subeundum. Vid.
Neugeb. *lib. VIII. Hist. Polon. pag. 585.*
Ad extremum fortasse Benevolo Lecto-
non ingratum facturum sumus, si hoc loco
Rempubl. Babinensem temporibus Sigis-
mundi

Babinensis
Respubl. ig-
dicra.

mundi Augusti Regis in Polonia ortam
describemus. Placet autem hoc nego-
tium verbis Stanislaus Sarnitii expedire:

*Per idem tempus, inquit Sarnitius, res
faceta & plena jucunditatis à quibus-
dam Nobilibus in terra Lublinensi ex-
cogitata fuit. Instituerant isti societa-*

*tem quandam, quam REMPUBL. BA-
BINENSEM vocabant; eò quod locè
cujusdam, Babin dicti, Dominus & pos-
sessor is fuit, quo auctore potissimum il-
la Respubl. stabilita florebat. Significat*

*autem vox Baba patria lingua anum,
& Babine id, quod ad anum pertinet.
Ita locus ille vetustate neglectus ac pene
delectus prætereuntibus risus materi-*

*am, non tam sua exilitate, quam appel-
latione sape largè suppeditabat. Homi-
nes igitur lepido & amæno ingenio præ-
diti, ex occasione arrepta à loco & locè
Possessore Rempublicam Babinensem,*

*id est, sedem principalem omnium qui
miscerentur sermonum facietorum socie-
tatem appellarunt. Ut autem hac so-
cietas magis conspicua redderetur, imi-
tati ii, ex quibus ipsa constabat, ipsius
Respubl. Polona constitnende rationem,*

Regens

Regem & Senatum sibi doligunt, Archiepiscopos, Episcopos, Palatinos, Castellanos, praefectos oppidorum & militum, Cancellarios & alia id generis munera gerentes ac magistratus sibi designant & creant. Deferendi autem hanc dignitates & munia imponendi hunc rem tenebant. Quemcunque in conciliis & conventibus celebrioribus observassent in aliquo genere dictorum actorum, praeter modum ac decorum excellere, eum maxime idoneum ad secundam munera ei rei consentanea creabant. Verbi gratia: Multus est quispiam in sermone de sublimibus & ejus conditioni minime convenientibus, hunc aut Archiepiscopum aut aliquem magnum Satrapam faciebant. Si quis vel sermone lapsus vel aliam causam paradoxon aliquid seu per difficile creditu in medium attulisset, hunc aut Rbetorem aut Cancellarium Reipublicae sua constituiebant. Si quis Thrasonice gloriabatur, quod fortiter aut audaciter se gessisset in aliquo conflictu, aut de rebus bellicis supra modum non suo

portu nec suo loco garriebat; hunc Praefectum copiarum aut equitem auratum creabant, literasque super ea re consignabant, cera & sigillo obsignatas, quas non contemnendis viris, sibi tamen similibus deferendas tradebant, qui assurgentes eas accipiebant, & quaedam cum reverentia ad eum, ad quem scriptae erant, deferrebant. Is autem congebatur officium illud suscipere, vel si illud dedignabatur, ab omnibus risu excipiebatur; & quo morosius se gerebat quis renuendo ac recusando ejusmodi honores, tanto magis ab illis irridebatur & festive aulicis dictis ex composito tam diu exagitabatur traducebaturque, donec edomitus collum submitteret. Quare ad mores corrigendos, ad sermones caute miscendos, ac civilitatem modestiamque in junioribus formandam jocus & urbanitas illa plurimum pertinebat. Et erant ita nasuti censorum visa ac morum illi optimi Duces hujus societatis, ut nullus Phisicus affectus humanos & potentias animae ita exacte desineris, nullus Ethices

Professor de vitis & moribus ita explicaverit, nullus Physiognomus ex vultu, gestu, incessu & intuitu ita hominum naturam cognoverit, ut illi (sic enim eos hoc loco vocare libet) divini Patres. Et cum aliquis eis novitius per jocum in societatem offerebatur, tunc veluti deliberaturi tardius cum recipiebant. Proloquatur, inquebant, deque primum specimen aliquod sua indolis, tum videbimus, ad quod officium erit maxime idoneus. Nam & ad inferiora quaedam ea res descendebat. Si quis enim de canibus, de feris, de falconibus non tempore suo aut loco paulo superius verba faciebat, hunc statim aucupem & venatorem Babinensem faciebant. Si quis autem de religione supra modum ad mensam diserebat, mox eum concionatorem Babinensem pronunciabant. Si quis ex sententia Romanae Ecclesiae aut cujuspiam alterius se et supra modum zelo flagrabat, aut etiam acerbius ea de causa in verba habebatur, mox eum Inquistorem hereticae pravitatis Babinensem declarabant.

Si quis de equis & eorum proprietatibus verbosius diserebat, si de æconomicis rebus admixto praesertim mendaciolo aliquo, ut fit plerumque, inter comessandum, curiosius loquebatur, mox eum vel magistrum equitum vel regium æconomum Babinensem ad exemplum magni Procuratoris Cracoviensis, creabant; assurgentesque interdum in ipsa mensa honores illos eis deferebant. Usque adeo autem ista ludicra Respubl. invaluerat, ut rarus esset in ipso Regni Senatu, in clero, inter aulicos, inter alios ordines Regni, cui non aliquid tale aspergeretur, &c. Res ista denique ad Sigismundum Augustum Regem perlata est; de qua non sine magna delectatione sepius multa audivit. Et cum injecta esset mentio aliquorum procerum, qui insignitierant ejusmodi honoribus, interrogavit, an etiam Regem in ea Republ. haberent: Cui respondisse fertur ipse Capitaneus Babinensis, qui praeter alios supra modum vultu, aspectu ipso, & sermone faceris erat: Absit, inquit, à nobis cogitatio ista, ut te vivente, Serenissime

Rex,

Rex, & superſtite de alio Rege eligendo cogitemus aliumve creemus: tu & hic & apud nos Rex eſto. Riſit placide humaniſſimus & benigniſſimus Rex nec ullum ſignum indignationis dedit; immo verbis quæ addidit riſum omnium auxit. Caterum cum aliquando quidam paulo gravius de Regno Alexandri Magni, deque Perſarum, Babyloniorum & Romanorum Monarchia in conſeſſu horum hominum diſſereret, tum quidam ex eis ſermonem excepit: Quid, inquit, antiquitatem jaclas & amplitudinem illarum monarchiarum? noſtra Babiloniſis antiquior & Græca & Perſica & denique omnibus eſt. Quid David de ea dixit: Omnis homo mendax: & hoc eſt ejus fundamentum atque eſſentia. Ergo in ea Darius, Alexander Magnus & totus mundus includitur. Cunctis ſeſe invicem intuentibus, hic ſermo ab omnibus cum applauſu exceptus eſt. Jaclabant autem ſe habere privilegia à Regibus & Imperatore atq; etiam ſummò Pontifice, quibus eorum Reſpubl. confirmaretur. Jam ſi quis acerbè ali-

quod

quod verbum in alium torſiſſet, & mendacium cum damno alterius & læſione dixiſſet, hunc nequaquam idoneum ad capeſſendos honores in ſua Republ. judicabant. At qui urbane absque damno cujusquam aliquid comminiſcebatur, hunc non modo laudabant, ſed etiam officio aliquo coboneſtabant. Locum porro comitiarum ſuorum jocoſo vocabula GELDAM, à Gedaniſibus mutuata voce, qui popinam ſuam GELDAM vocant. Sed apud nos inconditum garrutum multitudinis congerronum ea vox ſignificat. Et erant homines illi, qui Duces erant illius ſocietatis prudentes & magna eſtimationis apud quosq; bonos & apud ipſum Regem, &c. Hæc Sarnitius lib. VII. Annal. Polon. pag. 395. Antequam ad claſſem quartam Rogum transiamus, ſubjiciemus verba Alberti Crauzii, quæ ſub finem XV. ſeculi de magna Jagellonicæ domus potentia ſcripſit. Tantam enim eam facit, ut nullius Chriſtiani Principis potentiam ei parem æſtimet: Magna, inquit ille, hodie domus Polonia, originem ducens ex Lituanis. Incomparabilis eſt hodie ſua magnitudine

Jagellonicæ domus potentia.

G 2

dine cunctis Principum per orbem Christianum familiis. Quam enim gentem dabis tam late imperitantem? Teneat Hispaniarum Rex hodie propitio Deo ornamem Hispaniam quinque regnis distributam: adjecerit Batava Regnum, quod Granada vocant. Pace ejus dixerim, Poloniae domui par esse non potest. Trium enim latissima regna hodie complectitur. Tenet Wladislaus senior inter fratres regna Ungariam cum Bobemia. Tenet Joannes Albertus ipsam Poloniam: Alexander frater magnum Lithuania Principatum, fratre Rege Polonia nulla parte minor, &c. lib. VI. Wandal. cap. 8.

Regum quarta classis.

XV. Quarta & ultima classis Regum Poloniae ex diversis familiis constat. Sequuntur vero sese Reges hoc ordine:

An. Chr. 1574. Henricus Valesius Dux Andegavens. 5. menses.

1576. Stephanus Battori, Palatinus Transylv. 10. ann.

1587. Sigismundus III. Princeps Sueciae, 44.

1632. Wladislaus IV. Sigismundi II. filius, 17

1648

1648. Joannes Casimirus, Wladislae IV. frater, 21.

1669. Michael Coributh, Dux in Wisnawic, 4. ann. & 4. menses.

1674. Joannes III.

Hæc Regum classis crebris distinguitur Interregnis ob diversas familias, ex quibus Reges illi fuerunt electi. Sublato enim è vivis Sigismundo Augusto, ultimo stirpis Jagellonicæ in Polonia principe, electus est HENRICVS Valesius, Dux Andegavensis, Caroli IX. Regis Galliarum frater, qui non nisi quinque circiter menses a Coronatione sua Poloniae præfuit. Audita enim Caroli IX. Regis Galliarum fratris sui morte, præsentia sua Galliarum motus componendos esse ratus; de dimissione vero è Polonia dubius, clam noctu parvo cum comitatu Cracovia discessit, & in Galliam suam magnis itineribus contendit, frustra ipsum revocantibus Polonis. Cum Henricus Galliarum Regnum turbis variis implicatum occupasset, Poloni vero præsentis Rege opus haberent, Interregnum publicarunt. Hic scissa in duas partes Polona Nobilitas duos elegit Reges. Altera pars Maximiliano Imperatori sceptrum Polonicum obtulit, cui etiam favebat ipse Interrex Jacobus

Henricus Rex.

Duo Reges eliguntur.

Stephanus
Bathori.

Dantiscanū
bellum.

Stephani
virtutes.

Linguz La-
tine uis
eui in Polo-
nia frequen-
tior.

Vchanski Archiepiscopus Gnesnensis
Primas Regni. Altera elegit STEPHANUM
NVM Battor de Somlio (Fuerunt enim
alii Battorei de Battor) Palatinum Trans-
sylvaniæ, cui favebat Samuel Zborobski
tum temporis apud illum exul. Cum
tante hic Imperatore Stephanus Poloniam
ingressus, haud difficulter in suas
partes traxit omnem. Dantiscanum
etiam urbem resistere ausam obsequio
einxit & ad pacem petendam compulsi-
Fuit hic Rex in pœnis irrogandis severior,
quam Leges Poloniæ de homicidiis late
patiebantur. Religionem adhibita
propagare noluit, Deum sibi
tria illa reservasse dictitans: *Ex*
aliquid facere; futura prescere & conscientiam
dominari. Huic Regi quidam tribuunt
quod in Polonia lingua Latina à pluri-
bus discatur, quam ullo alio in Regno.
Referunt enim nonnulli, Stephanum cum
in Poloniam venisset linguæ Poloniæ
non fuisse gnarum; ideoque non tantum
cum Polonis Latine locutum, sed etiam
illos ad hanc linguam excolendam
hortatum esse, ita ut sæpe ad procerum
lios juniores diceret: *Disce Latine, sed*
exte aliquando faciam Mosci Patris. His
ventuti stimulus additus fuisse dicitur
linguam eam diligentius excolendam
Addunt

Addunt his alii Scholarum Jesuitarum
per hunc Regem institutionem, quibus
hoc ipsum deberi contendunt. Verum
utur non negamus, his mediis promotam
fuisse liberalium artium studia; attamen
jam antea, fortasse quia cum aliis genti-
bus Europæis nulla alia lingua quam La-
tina uti poterant, aut etiam ex ratione à
Loccenio assignata & supra a nobis ad-
ducta, lingua Latina inter Polonos fuit
vulgatissima. Jam enim tempore Si-
gismundi I. Regis Poloniæ cum Joannes
Dantiscus Episcopus Varmiensis legatio-
ne nomine Regis sui functurus Viennam
ingressus esset, summopere mirabatur
Casar, etiam aurigas Legati Linguæ la-
tine peritos fuisse, ut habet Christoph.
Warlevisius in Legato. Similiter cum
post excessum Sigismundi Augusti Le-
gati ad Henricum Valesium Regem Po-
loniæ recens electum essent missi, in quo-
rum comitatu trecenti circiter Nobiles
erant, maxima hoc laudi fuit gentis Po-
loniæ, quod ex eo comitatu nullus non
latini sermonis peritus fuerit; plures
Italice & Germanice loquerentur;
quidam etiam tam concinne Gallicas
voces proferrent ut ad Sequanam po-
tius aut Ligerim, quam ad Vistulam

Aurige Lati-
næ linguæ
gnari.

Legato Gal-
lica Polonis
honorifica.

aut Boristhenem nati viderentur; pudore interim aulicis literarum non tantum rudibus, sed infestis etiam hostibus incusso, qui interrogati ab hospitibus suis erubescere & nutu tantum respondere cogebantur, ut ait Jacobus Augustus Thuanus *lib. 36. Histor. circa fin.* Non

Docti viri in Polonia superiore seculo.

duo Reges eliguntur.

Sigismundus III. Rex.

memoro jam tot Doctos scriptisque claros in Polonia viros, ut Joannem Dantiscum, Tidemannum Gifium, Stanislaum Hofium, Martinum Cromerum, & alios, qui ante tempora Stephani Regis insignem consecuti sunt eruditionem adeo ut dictæ causæ, saltem soli, literarum Latinarum cultus adscribi nequeat. Post fata Stephani Bathorei iterum dux in Interregno extitere factiones. Ab una electus est Maximilianus Archidux Austriae, ab altera SIGISMUNDVS Princeps Sveciæ ex stirpe materna à Jagellonidis genus ducens. Nam Catharina Sigismundi Augusti Regis Poloniae soror nupsit Joanni III. Principi Finlandiæ (qui postea Rex Sveciæ factus est) ex quo conjugio natus est Sigismundus III. & quidem in carcere Gripsholmiensi, in quem Ericus Rex Sveciæ Joannem cum conjugē Catharina detruserat. *Vid. Joan. Loccenius in Hist. Svecan. lib. VII. pag. 357.*

369

369. Cum igitur Catharina hæc religioni Pontificiæ esset addicta, filium etiam hunc suum Sigismundum in eadem educabat, permittente id Joanne III. Rege, qui etiam ipse ad Pontificiam religionem inclinabat. Idcirco cum Sigismundi Principis Præceptor Arnoldus Grothusius eum à Pontificiis sacris abducere conaretur, Rex Joannes excandescens, stricto in Præceptorem gladio, hæc addidit: *Educabis filium meum in spem utriusque regni (nempe Svedici & Polonici)*

Sigismundus in religione Pontificia educatus.

Vid. Joan. Loccen. *lib. VII. Hist. Svec. pag. 441.* Cum Sigismundus III. Rex Poloniae esset electus jamque in Polonia degeret, potitus est tandem etiam Sveciæ Regno. Sed cum Jesuitas eo vellet introducere aliæque causæ intervenirent, regno illo tandem exutus est à Carolo IX. Duce Suedermanniæ, cum quo postea varia bella gessit per Joannem Zamoiscum Magnum Regni Poloniae Cancellarium & Exercituum Ducem supremum: item per Christophorum Radzivilium Palatinum Viliensensem; Carolum Chodkievicium & alios. Habuit prius in matrimonio Annam Caroli Archiducis Austriae filiam, quæ defuncta alteram ejusdem Caroli Archiducis filiam nomine Constantiam sibi matrimonio junxit: ex priore natus est

Bella Svedica.

est Wladislaus, ex posteriore Joannes Casimirus, uterque Rex Poloniæ. *Vid. Stanisl. Lubinski lib. I. & II. de motu civili in Polonia.* Verum & illud observatione dignum est, quod Rex Sigismundus III.

Sigismundus
lesurcis de-
ditus.

ex Jesuitarum sententia omnia egerit, adeo ut aulicorum spes & fortunæ non nisi ab eorum favore penderent. Immo publica quoque negotia eorum nutu administrata esse, hancque unicam errorum in Moschicis, Svedicis Livonicisque Regis rationibus fuisse, scribit Paulus Pias-tecius in *Chronico ad an. 1616. pag. 358.* Neque contemnendum est, quod monet

Sigismundus
44. annos
Regno præ-
fuit.

nonnemo, Sigismundum III. Regem Poloniæ numero quadragesimum quartum (addit autem Henricum Probum, qui in nostro Catalogo Regum non comparet) quadraginta quatuor etiam annos imperasse. Sigismundum III. in regimine

Wladislaus
Rex.

excepit filius primogenitus WLADISLAUS, devictis Turcis, Magno Ducatu Moscoviæ (cujus etiam Tzar electus erat) sibi subjugato, & per hæc felici in Poloniam statu introducto, Princeps ad omnem posteritatem memorandus. Cum igitur tot bella composuisset, contentiones quoque in Religione exortas in Colloquio Thorunensi An. 1645. instituto componere annixus est: Sed hic felicis-

Colloquium
Thorunense,

simum

simum alias Regem Fortuna destituit, quandoquidem colloquium illud sine fructu habitum & tandem dissolutum est. Ad hunc usque Regem Wladislaum IV. Postæ publicæ, ut vocantur, in Polonia difficulter expediebantur, Regiis Civitatibus vehicula ægre suppeditantibus. Igitur An. 1647. constitutum est, ut in posterum more Germanorum aliarumque gentium Postæ ordinarentur, quod etiam factum. *Vid. Constit. An. 1647. pag. 9. tit. Ordmaria Postæ.* Eo rege Mercii in Lithuania mortuo, & ipsa Regni Poloniæ felicitas mortua fuisse videbatur.

JOANNES enim CASIMIRVS, qui jam vitam monasticam in Religione Societatis Jesu antehac elegerat & biennio probationis finito, antequam perseverantiam in eo statu professus esset, ab Innocentio X. Papa in numerum Cardinalium cooptatus erat, teste Piascio *ad an. 1648. fol. 599. (507)* Wladislaos a Polonis susceptus, ductaq; fratris sui Vladislai uxore Maria Louysa Duce Nivernenti ex familia Gonzagarum oriunda, infinitis propemodum bellis implicatus erat; cum in Poloniam Cosaci, Mosci, Tartari, Sveci, Transylvani, aliique omnibus viribus incumberent. Tandem tot bellis vix eluctatus Joannes Casimirus, abdicato im-

Joannes Ca-
simirus Rex
fuit jam Car-
dinalis.

Bella multa
Casimiri,

perio

perio in Galliam concessit, ubi etiam animam exhalavit. Tempore Joannis Casimiri Regis accidit res mira, quæ fortassis apud posteritatem vix fidem inveniet, ut olim contigit Historiis de Romulo & Remo, aliisq; ferarum alumnis, Nimirum an. 1661. reperti sunt in sylvis Grodnensibus à turma militum in lustris cura aliis pluribus ursis duo pueri. Horum alter, cum milites in feras impetum fecissent, cum aliis ursis loca paludiosa petiit, sicque manus insequentium evasit: alter verò, dum alia via periculum evadere laborat, militi in prædam cessit. Hic octavum circiter aut nonum annum jam attigerat, ut ex statura ejus colligi poterat: mores plane ursini erant, quoniam non tantum carnibus crudis, melli, pomis, aliisq; urforum deliciis avidè inhiabat, sed etiam more talium ferarum quadrupes incedebat. Adductus Warsaviam Regi; oblati, primo sacris Christianorum initiatus est, nomenq; Josephi in Baptismo accepit. Mox erecta facie pedibus incedere, non sine difficultate, edoctus est. Linguam vero Polonicam addiscere non potuit, sed murmure ursino animi sui sensa exprimere solitus est. Donavit illum postea Rex Joannes Casimirus Succamerario Posnaniensi Petro Adamo Opalino, in cu-

in cujus aula ad culinæ ministeria adhibebatur, ut ligna portaret, aliaq; viliora munia obiret. Feritatem tamen suam non plane exiit, sed aliquando sylvas petiit, securus ab ursis, qui statim ipsum, ut alumnus suum agnoscebant. *Vid. Johannes Redwiz in Carmine ad Petrum Adamum Opalinski Succamerarium Posnaniensem hac de re Anno 1674. scriptum.* Cum regno se abdicasset, Johannes Casimirus electus est, urgentibus quibusdam Palatinatibus, *Piastus*, id est, Rex inco-
 Michael Rex.
 la, MICHAEL KORIBVTHVS, Dux in Wisniowiec, ex antiquissima Olgardi Magni Ducis Lithuanie & Patris Wladislai Jagellonis familia oriundus, Koributhus enim, à quo Wisniowiecy Duces descendunt, fuit Wladislai Jagellonis frater. *Vid. Albert. Wijuk Kojalowicz. Part. 1. Hist. Luth. lib. VIII. pag. 34.*
 Verum & huic Regi parum favit fortuna. Moribus enim civilibus concussa Republica, Camæneciâ item Podoliz (validissimo totius Poloniz propugnaculo) à Turcis expugnata, è vita An. 1673. cum quatuor annos mensesq; quatuor imperasset excessit. Sub hoc Rege Michaeli natus est An. 1670. Vilnæ in Lithuania infans, quem omnes civitatis Medici, chirurgi & aurifabri, præsentè loci illius Episcopo

scopo etiam lima adhibita probarunt, verè que aureum esse judicarunt. Sed cum postea An 1673. puerulus ille febricula corripere, mutatus est aureus ille dens in osseum, referente Alberto Tylkowski in *Disquisitione Physica ostenti duorum puerorum, quorum unus cum dente aureo, alter cum capite giganteo Vilna spectabatur.* Gestum deinde est bellum adversus Turcas sub auspiciis Illustrissimi Domini Joannis Sobiescy, supremi tunc exercituum in Regno Poloniae Ducis; qui etiam obtenta memorabili illa Chocimensi victoria aliisque rebus pro Patria fortissime gestis meritis est, ut communibus omnium studiis ad Regale fastigium eveheretur. Et hic est ille JOANNES III. quem non tantum subditi ob ingentes verè que Regias virtutes colunt, sed universus etiam propè modum orbis ob concussam fractamque in Austria ad urbem Viennensem potentiam Turcicam & ingentia in rem Christianam merita veneratur adoratque. Ut vero diu vivat, victorias continuet, connectat laureas, fines imperii proferat nomenq; per hæc suum reddat immortale, omnes ex animo precamur.

XVI. Antequam hoc caput concludamus,

damus, lubet jam omnia illa Interregna in quatuor Regum classibus à nobis commemoratis occurrentia in unum colligere. Quamquam autem in Regnis Electivis post singulos Reges Interregnum sequitur, nisi Pater sibi adhuc vivo filium indultu procerum in Regno substituat, non omnia tamen hic nobis erunt commemoranda. Duplicia enim nos hic facimus Interregna, videlicet alia Majora, alia minora. Minora vocamus ea, quando patre mortuo ex filiis, aut his deficientibus ex fratribus unus in ejus locum eligitur: tunc enim, quoniam certus ferme est Regni successor, ad quem omnium suffragia collineant, minore tumultu res agi solet, ideoque ea nomine minorum Interregnum appellare placuit. Majora interregna sunt, quando stirpe Regia prorsus extincta, in aliam stirpem regnum transferendum est, aut etiam si aliis intervenientibus, etiam filio succedente, majora etiam pericula Reipubl. imminent. Ejusmodi Interregna majora numerant Historici duodecim circiter. Primum est à Lechi obitu & incidit in an. Chr. 700. Secundum fuit circa an. 750. postquam Wenda Regina Craci filia seipsam in Vistulam præcipitem dederat. Tertium post Præmisli

Interregna
Polonica.

Interregna
sunt duplicia.

sive

sive Lelci I. mortem, ubi cursu equorum instituto Lelcus II. Rex electus est. *Quartum* post Popielum II. a muribus corrosum, in cuius locum successus est Piaustus. *Quintum* est a Miecislai Regis Polonorum II. morte, ubi Casimirus & monasterio extractus gubernaculis Reipubl. admotus est. *Sextum* postquam Casimirus Magnus mortuus erat, ubi Ludovicus Ungariæ Rex ei successus est. *Septimum* post Ludovici Vngari fata, ubi ad Wladislaum Jagellonem magnum Lithuaniam Ducem Regnum fuit delatum. *Octavum* cum Sigismundo Augusto è vivis sublato, Regnum Henrico Valeffo cessit. *Nonum* post excessum ejus in Galliciam, ubi Stephano Transylvaniæ Palatino sceptrum Regni Polonici fuit traditum. *Decimum* post ejusdem Stephani mortem, ubi Sigismundus III. fuit ex Svecia accitus. *Undecimum* est post abdicationem Joannis Casimiri, ubi Michael Koributh Dux Wisniowiecius electus est. Et tandem *duodecimum* Interregnum est post fata Michaelis Koributhi Regis, in quo fasces imperii Polonici Serenissimo Joanni III. qui hodie feliciter Regno præest traditi sunt. Hæc Interregna vulgo ab Historicis enumerari solita, si quis ita vocari dicat Historice non politice, nos

ce, nos non habebit sibi adversos. Interregnum enim Politice sumptum est proprie in Regno electivo tempus illud, quo post mortem unius Regis, quicumque ille tandem fuerit, alter ab electoribus quaritur, & Reipubl. gubernandæ admoveatur. Hic autem Interregna vocantur illa tempora, quando stirpe Regia penitus extincta, ex alia familia Rex quaritur, sive Regnum illud sit electivum, sive successivum; sive post mortem ultimi Regis alius quaratur, sive ei vivo adhuc substituat.

CAP. III.

De

SILESIA & Comitatu

Scepusiensi in Hungaria.

I.

Omissis jam Rugianis, Mekleburgico & Luneburgico Ducatibus, Wagria & Misnia, ut & Regno Bohemiarum & Moravia (quas, licet Slavorum fuerint Provinciarum, primis illis Ducatus Polonici temporibus Polonis non paruisse jam supra probavimus, & licet postea quædam earum, præsertim Boleslao Chrobri imperante, Regno Poloniæ fuerint

H

adjun-

Silesiz ap-
pellationes.

Vnde Silesia
dicitur.

Silesia ad Po-
loniam &
olim perti-
uit.

adjunctæ, non diu tamen imperium Polo-
norum agnoverant) progredimur jam ad
SILESIAM, quam Vincentius Kadlubko
semper appellat SILEVCIAM. Popu-
los autem ipsos alii SILESIOS & SLE-
SIOS, alii, præsertim veteres, SLIVSIOS,
alii SVSOS vocant. Sed & derivatio hu-
jus nominis, Silesia, varia est. Alii enim
hoc nomen deducunt à *Slesa* vel *Elfa* flu-
mine, alii à voce *Schylense* / alii aliunde
de quibus vid. Melch. Goldastus *lib. 1. de*
Regn. Bohem. cap. 14. Joachimus Curæus
in Annalibus Siles. putat antiqua nomina
LYGIORVM & ELYSIORVM in usum
esse revocata, quod etiam est probabili-
us. Hanc autem Provinciam, quam ho-
die Silesiam vocamus, aut saltem ma-
gnam ejus partem usque ad Oderæ ri-
pam Orientalem tempore Lechi succes-
sorumque ejus ad Poloniam pertinuisse,
fidem illud facit, quod neque Adamus
Bremensis, neque Helmoldus Silesius po-
nant inter Slavos Germaniam hodiernam
incolentes. Immo expressè etiam Ada-
mus Bremensis *lib. II. cap. 10. (63.)* Polo-
nos statim trans Oderam collocat. Hel-
moldus etiam *lib. I. Chron. Slav. cap. 2.*
terminum Slavorum suorum, id est eo-
rum, qui in hodierna Germania habita-
bant, ab oriente ponit Oddoram. Ex-
quit.

quibus illud firmiter concludi potest,
saltem illa, quæ nobis cis Oderam sunt
& Poloniæ hodiernæ terminum orienta-
lem contingunt Polonis fuisse subjecta
omnia. Nec diffitentiur hæc Silesiaci
Scriptores. Sic enim Nicolaus Henelius
in Silesiographia sua cap. 7. *Fuit, inquit,*
Silesia Polonia Regni a Lecho conditi Provin-
cia annos pene 860. Ante annos vero &c.
Hoc etiam ex Joachimo Cureo aliisque
ejus gentis Scriptoribus satis fit manife-
stum. Non minus autem & hoc cer-
tum est, Silesiam sæpius à Germanicis
Imperatoribus jam olim fuisse infestatam
& forsitan etiam aliquoties vectigalem
factam. Quod Carolus Magnus & Sile-
sius domuerit, tradit Cureus *in Annal.*
Siles. pag. 28. Poterit etiam hæc Curei
sententia probari ex Eginhardi loco su-
pra allegato (supra cap. II. num. IX.)
ubi dixerat, Carolum M. gentes inter
Rhenum & Vistulam perdomuisse;
ubi sine dubio eos tantum populos in-
telligit, qui sunt inter Rhenum & ea
loca, in quibus Vistula oritur. Post
Caroli M. tempora clariora adhuc habe-
mus de subactis Silesiis Historicorum te-
stimonia. Nam de Ludovico Pio Impe-
ratore Caroli M. filio sic loquitur Ada-
mus Bremensis: *Ipsè Boemos, Sora-*

Silesia ab Im-
peratoribus
Germanicis
subigitur.

Ludovicus
Pius facit
Silesiam tra-
sylvanicam.

bos, Susos, & ceteros Slavorum populos ita perdomuit, ut tributarios efficeret. Hæc Adamus lib. I. Hist. Eccl. cap. 34. pag. 29. Hoc An. 830. contigisse notat Cureus. Ex quibus satis evidenter patet, Carolum M. tentasse immo domuisse Silesiam, quæ tamen postea statim se in libertatem asseruit. Idcirco Carolo M. satis fuit (si Blondo & Bonfinio supra allegatis credimus) Albi præsidia imposuisse. Ludovicus autem Pius Silesios, saltem occidentales & Transoderanos de novo Germanico Imperio subiecit, teste Adamo Bremensi, ut jam audivimus. Verum neque tunc Silesii Imperio Germanorum fidem servarunt. *Post mortem enim Ludovici Regis, ait Helmodus, Bohemi, Sorabi, SVSI & Slavii quos ipse tributis subjecerat, tunc servitutis jugum excusserunt.* lib. I. Chron. Slav. cap. 7. num. 3. pag. 23. Postea quoque nempe an. 869. Sorabi & Sliusi sub Ludovico II. junctis sibi Bohemis & cæteris circumcirca vicinis antiquos terminos Thuringorum transgredientes, plurima loca devastarunt, ut notant Annales Fuldenfes ad dicti annum. Verum An. 874. Luitpertus Archiepiscopus & Ratolphus Rhaculphi successor eos iterum sub ju-

Silesii ab Imperio definiti

Silesii in Germaniam occurrunt.

Silesii iterum subiguntur.

gum miserunt. Sic enim iterum dicti Fuldenfium Annales ad an. 874. *Sorabi & Sliusi eorumq; vicini Thaculpho defuncto defecerunt, quorum audaciam Luitpertus Archiepiscopus & Ratolphus Thaculphi successor ultra Salam fluvium profecti prædis & incendiis sine bello compresserunt & eos sub pristinum servitium redegerunt.* Et alibi: *Slavi qui vocantur Linones & Sliusi eorumq; vicini defectionem molientes solitum dare censum renuunt. Quos Ludovicus Rex missis quibusdam fidelibus suis sine bello compressit, acceptisq; obsidibus nonnullis & muneribus non paucis eos sub pristinum redegit servitium.* Hæc Annales Fuldenfes ad an. 877.

II. Hæc ex Germanicis Scriptoribus adduximus, apud Polonos vero hodie nos de iis nec vola nec vestigium. *Contans enim eorum est sententia, Silesiam totam, ut hodie suis finibus continetur, olim à principio Polonici Principatus fuisse sub ditione Polonorum.* Nihilominus tamen Germanorum sententiam approbare videtur Vincentius Kadlubko antiquissimus Historiæ Poloniæ conditor, qui Boleslaum I. Chrobri sibi Selauciam

Polonorum sententia de Silesia.

Boleslaus I. Rex Polon. subiecit sibi Silesiam.

(id est Silesiam assim,) Pomeraniam, Prus-
siam Russiam, Moraviam, Bohemiam,
sua subiecisse ditioni suisque posteris ve-
tigales reliquisse refert. *lib. II. Chron. Po-
lon. Epist. 13. pag. 138.* Itaque si Boleslaus Si-
lesiam suo adjecit Regno, ergo illa non
semper tota Regno Poloniae antea adhae-
sit. Post Boleslai Chrobri tempora sub
Miecislao I. de Silesia nihil, quod ad no-
strum faciat institutum, occurrit nota-
dum. Casimiro I. rerum in Polonia pe-
tiente circa an. 1042. Henricus III. Im-
perator Bretislao Duci Bohemiae Silesiam
concessit, quam tamen postea Bretislao
Polonis reddidit ea lege, ut Poloni ex Si-
lesia quotannis Bohemiae Principibus pen-
derent tributum, uti referunt Scriptores
Bohemici, Cosmas Pragensis *lib. II. Chron.
Bohem. ad an. 1054. Borek in Chronico Bo-
hem. Part. I. an. 1040. pag. 83. Cureus in
nal. Siles. p. 39.* Sub ea tempora Casimirus
I. Rex Poloniae Episcopatum, quem ante
hac Mieszko I. Smogorovia fundaverat,
quique postea Bicinam translatus fuerat,
tandem Wratislaviam transtulit, ex quo
jus ipsius in Silesiam cognoscimus. De-
inde Henricus IV. Imperator in Comitibus
Moguntinis An. 1086. Wratislao Bohe-
miae Regi dicitur fecisse potestatem, ut Si-
lesiam, Lusatiam, & Poloniam totam ad

Henricus IV.
Imp. VVra-
tislao facie-
potestatem
subiendi
sibi Polo-
niam.

se traduceret, teste Cosma Pragensi, qui
ipse cum Duce suo Comitibus illis interfuit
lib. II. Hist. Bohem. ann. 1086 pag. 42. Addunt
etiam alii Bohemici Scriptores, Wratis-
slaum postea magnam sibi Poloniae & Si-
lesiae partem subiecisse, atque urbem Wra-
tislaviensem in Silesia instauratam a suo
nomine Wratislaviam appellasse, ideoque
adhuc hodie dictam urbem in honorem
conditoris sui Wratislai Regis Bohemiae
in insignibus suis literam W. habere. Te-
stem hujus rei citant Joannem Dlugos-
sum Scriptorem Polonicum. *Vid. Bohus-
laus Balbinus lib. III. Epitomes rerum Bo-
hem. cap. 2. pag. 209.* Agnoscit illud, quod
de donatione Poloniae & Silesiae ab Henri-
co IV. Imperatore Regi Bohemiae Wrat-
islao facta dicitur, etiam ipse Cromerus *lib.
V. ad an. 1087. pag. 465.* qui tamen ibidem
addit, utrumque, (Imperatorem nempe
Henricum IV. & Bohemiae Regem Wra-
tislaum) ne tantillum ibidem habuisse,
quantum pedis vestigio calcare posset.
Quid de hac controversia nos sentiamus,
paucis aperiemus. Primum frustra Bo-
hemi & Silesiae Joannem Dlugossum in
suis partes tradere contendunt, cum ille
contrarium potius asseveret. Dicit enim
jam An. 1058. Episcopatum Bicinensem
Wratislaviam a Casimiro Rege Poloniae
trans-

VVratislavi-
ensis urbs
nomen a
VVratislao
haberi.

Sententia
auctoris de
bac contro-
versia.

translatum esse, quod recentiores omnes ex Dlugoffo hauserunt. Quomodo igitur Dlugoffus asserere potest, post ea demum tempora urbem illam instauratam Wratislaviae nomen adeptam esse? Sed si etiam Dlugoffum ipsum inspiciemus, nihil tale ex eo deprehendere licebit. Deinde Henricum IV. Imperatorem Wratislao Regi Bohemiae permisisse, ut sibi Poloniam subiceret, negari non potest. Nam iis temporibus Poloniam fuisse Imperatoribus Germanicis tributariam, jam superiore capite satis superque probatum est. Cum igitur Poloni jugum illud ferre nollent, Imperator autem Henricus IV. aliis turbis esset implicatus, ut Poloni ipse bellum inferre non posset; ideo jus suum transtulit in Bohemiae Regem sibi fidum. Nihil autem tunc temporis Bohemiae Regem contra Polonos obtinuisse, docent tot bella adversus Bohemos & Germanos gesta, de quibus vid. Borek *Part. I. pag. 107. in pr. & pag. 122.* Joachimus Cureus *loc. cit.* Melch. Goldastus *lib. II. de Regno Bohem. cap. 12. & lib. III. cap. num. 8.*

Statu Sile-
siae Sec. XII.

III. Praevaluisse etiam in bellis illis Bohemicis Polonos, illud argumento est, quod Silesia sub Imperio Polonico non solum Wladislao Hermannos, cujus tempore

pore donatio illa Bohemiae Regi ab Imperatore facta est) sed etiam Boleslao III. Criwousto regnante mansit. Immo ipse Imperator Henricus IV. tandem cum Polonis in gratiam rediisse & bella Bohemica inhibuisse videtur, ut ex loco Lamberti Schafnabrugensis supra *cap. II. num. X.* adducto elucet. Postea cum Boleslao Criwousti filius Wladislaus II. fratribus suis impotenti dominatione gravis esset, expullus tandem ab illis, confugit ad Conradum III. Imp. & deinde ad Fridericum I. Imperatorem, qui posterior Boleslao IV. cognomine Crispum, Ducem Poloniae & Fratrem Wladislai II. exulis variis bellis gestis eo adegit, ut Silesiam universam Wladislao & posteris ejus traderet, cujus possessionem filii demum Wladislai, patre vita functo, adierunt. Fuere autem tres filii, nempe Boleslaus, Miecislauus & Conradus, qui ita inter se videntur Silesiam partiti, ut tamen Monarcharum Poloniae fiduciariorum se profiterentur. Quapropter ut ejusdem sanguinis Principes, quotiescunque de salute communis Patriae consilium erat capiendum, simul in unum convenientes Comitatus cum Polonis obibant. Ut cum An. 1185. Casimirus Comitatus Lencitiae indixisset, aderant inter alios Boleslaus

Silesia proprios accepit Principes.

Silesiae Duces cum Polonis eadem habuere Comitatus.

Procerus Wratislaviensis Dux, & Ziroslaus Wratislaviensis Episcopus. Similiter an. 1222. Masovix Duci contra Prussos bellum gerenti adfuere, fundationemque Episcopatus Prussici ratam habuere Dux & Episcopus, item Dersko Palatinus & Sobeslaus Castellanus Wratislavienses. Item an. 1226. Comitibus Ganslaviensibus interfuit Henricus Barbatu Wratislaviensis Dux, & alius ejusdem urbis Episcopus. Vid. de his Stanisl. Lubienski *in Respons. ad LXX. rationes p. 166. Operam.*

Semina discordie later
Poloniz &
Silesia Du.
1222

Silesii affue-
scunt mori-
bus Germa-
norum.

IV. Attamen postquam Silesia Wladislai II. posteris attributa est, statim a se invicem abalienari coeperunt Polonorum & Silesiorum animi, idque partim ob memoriam Wladislai filiorumque ejus quibus Poloni hanc provinciam invidiam tradiderant; partim etiam quod agere ferebant conjunctionem Principum Silesie cum Germanis, qui eo se conferentes passim Silesiam complebant. Quo etiam fiebat, ut Principes paulatim moribus Germanicis assuescerent. Quin etiam eandem ob causam Poloni Principes Silesie saepius ad consilia non accersebant. Præteribant insuper eosdem, quando ipsis successio in Regno Poloniz debere videbatur. Exasperatis igitur jam per se utriusque animis, supervenit adhuc Joannes Bohemix

Bohemix Rex Henrici VII. Imperatoris filius, qui odia inter has gentes, Poloniam & Silesiacam, auxit, donec tandem Silesiam sibi subjecisset. Inprimis autem inter Lignicensem & Brigensem Duces odia ferebat, adeo ut illi sese, veluti Cadmai fratres, invicem attererent, ex quo etiam eo inopia redacti sunt, ut Boleslaviensibus mercatoribus oppignoraret. Facile igitur fuit Joanni Silesie Ducum prece, tum precio, ad se pertrahere, quod etiam Sec. XIV. sub Wladislao Lodovico Rege Poloniz factum est. Jam autem & antea Wenceslaus Bohemix Rex iisdem artibus nonnullas Silesie partes interverterat subque suam redegerat potestatem. *Vid. Cromerus lib. XI. p. 586. seqq. Stanisl. Lubienski in Respons. ad LXX. rationes pag. 168. præsertim verb. Joach. Cureus in Annal. Siles. pag. 95.*

V. Sub eadem tempora cum Duces Silesie tot bellis essent implicati, etiam CROSNENSIS Ducatus a reliquo corpore Silesie avelli coepit. Nam Anno 1272. urbs Crosna Magdeburgensi Archiepiscopo est oppignorata, quam tamen biennio post Henricus probus Dux Wratislaviensis redemit. *Cureus in Annal. Siles. pag. 706. Andr. Angelus lib. II. Annal. Mar.*

Silesia peni-
tus a Polo-
nia dividit-
tur.

1272

Crosnensis
Ducatus fa-
ctus.

1272

Marchic. pag. 108. Deinde Anno Christi 1276. Wratislavienses Crosnam iterum oppignorarunt Marchioni Brandeburgico Joanni pro 4000. aureis sive florenis, ut Henricum principem suum captum liberarent, ea conditione adjecta, ne Marchio Boleslav Lignicensi supplicias ferret. *Miechov. lib. III Chron. Polon. cap. LVII. Angelus lib. II. Annal. A. 1276. pag. 110.* Cum vero postea Crosna ad Silesiam Ducatum redisset, accepit illum Ducatum Joannes Magnus, Marchio Brandeburgensis, cognomento Cicero Germanicus, hypothecæ loco pro quinquaginta millibus aureis, qui ei dotis nomine debebantur, ut est apud Angelum in Annal. March. lib. III. pag. 247. *fin.* Deinde Anno 1491. Ducatum Crosnensem Joanni III. Electori Brandeburgico Joannes Dux Saganensis cæssit consentiente Wladislao Rege Hungariæ & Bohemiarum Angelus lib. IPI. pag. 236. Ad extremum Joachimus II. ejusque frater Joannes Marchio Brandenburg. acceperunt Anno 1528; Crosnam a Ferdinando I. Rege Romanorum & Bohemiarum, primitique se habere cœperunt Crosnæ in Silesia Duces.

Crosna cedit
Marchioni-
bus Brande-
burgensibus.

Casimirus M:
Rex cedit
sibi jure
quod habuit
in Silesiam.

Vid. Angelus lib. III. pag. 329.
VI. Casimirus tandem Magnus Rex
Poloniæ Sec. XIV. cum Joanne Rege Bo-
hemie

hemie transiit & jure omni, quod habebat in Silesiam, se abdicavit, ut tradit nonnemo apud Lubiensium *in lib. supra aliquoties citato pag. 169.* Tradunt hoc ipsum alii quoque Scriptores Bohemici, adduntque tradita sic Regibus Bohemiarum Silesiam, Reges Bohemiarum vicissim se omni jure quod prætendebant in Poloniam, abdicasse. Bohuslaus Balbinus lib. III. rer. Bohem. cap. 16. pag. 301. seq. Neque Lubiensis id, quod de dimissione juris in Silesiam à Casimiro Magno facta dictum est, negare audet, respondet tamen, Casimirum id sine consensu Procerum Poloniæ facere minime potuisse. Immo contendit insuper Lubiensis, non omnem tunc Silesiam in ditionem Bohemorum concessisse, cum & postea variæ partes Silesiæ aliis Palatinatibus Polonicis accesserint. Namque & post pacta illa Casimiri Magni Bernhardus Suidnicensium Dux in fide, qua Regno Poloniæ obstrictus erat, mansit, teste Lubienscio *loc. cit.* Idem etiam ille Casimirus Magnus postea WESCHOVIENSE sive FRAVSTATENSE TERRITORIUM cum civitate ejusdem nominis Anno 1343. armis recuperavit, utque contra pacta, ut tradit Curus *in Annal. Siles. ad dist. an. pag. 108.* Et hoc territorium adhuc est in ditione Po-

Suidnicen-
sium Dux
manet in ob-
sequio Polo-
norum.

Wesbovien-
se territo-
rium.

tono-

Ducatus qui
dam Silesiaci
Poloniae ac-
cedunt.

Severiensem
Ducatum
emit Sbig-
neus, Episc.
Cracov.

lororum. Similiter etiam post ea tem-
pora Palatinatui Cracoviensi tres Ducatus
Silesiaci accessere, nempe Ducatus
Severienfis Ducatus Ofwiecimensis &
denique Ducatus Zatorienfis, de quibus
singulis pauca nobis adjicienda erunt.

VII. SEVERIENSEM Ducatum emit
Sbigneus Olesnicius Episcopus Craco-
viensis & Cardinalis circa An. 1443. a
Wenceslao Cestiniensium Duce, eâ lege,
ut Cracoviensis Episcopus esset Dux
Severiae, teste Cromero *lib. 21. de reb. gest. Polon. pag. 714.* Cum vero se-
huic emtioni opposuisset Ratiborien-
um Dux, ortis subinde variis motibus,
Episcopus Cracoviensis in possessionem
hujus ducatus venire statim non potuit,
donec tandem post triennium circiter,
nempe an. 1446. Ducatus ille a Ratibo-
riensium & Tessenensium Ducibus ipsi
pleno jure possidendus traditus est.
Cromer. *lib. XXII. pag. 720.* Circa e-
dem tempora, nimirum Casimiro IV.
Jagellonide Poloniae imperante, Joannes
Dux Ofwiecimensium Poloniae in-
stare ausus est, quam injuriam Poloni
ulturi in ditionem ejus irrumpentes, ar-
cem Ofwiecimensem obsidione cinxe-
runt: quibus malis percussus Joannes
Dux pacem petiit, quae ipsi concessa est
ea con-

Ofwieci-
ensis Duce-
tus,

ea conditione, ut accepto certo precio
(nempe quinquaginta millibus marca-
rum latorum grossorum Pragensium nu-
meri Polonialis, quadraginta octo gros-
sos in qualibet marca computando, (ut
habet Jacobus Przulius *in Statuto pag. 793. & 796.*) omni profus provincia
Ofwiecimensi Regi Polonisque cederet.
Et sic tandem OSWIECIMENSIS Duce-
tus, postquam cum reliqua Silesia in di-
tionem Bohemorum venerat, postlimi-
nio in ditionem Polonorum An. 1454.
rediit. Neque postea vindicatus est hic
Ducatus a Bohemis, ob bella Hussitica sub
Georgio Rege Bohemiae gesta. *Vid. Cromer. lib. XXII. pag. 728. & 731. Neugebauer. lib. VI. Hist. Polon. pag. 334.* Ad extremum
Ducatum ZATORIENSEM emit Joannes
Albertus Rex Poloniae a Duce Janus-
sio an. 1494. quinquaginta millibus flo-
renorum Ungaricalium auri puri. Adjecit
quoque dictus Joannes Albertus Rex
Janussio illi & consorti ejus pro dicto
Ducatu quotannis ducentas marcas pe-
cuniae communis & numeri. Poloni-
cais & sedecim bancos salis donativi ad
dies vitae Janussii & consortis ejus, ut
habetur in ipso emtionis instrumento
apud Przulium *lib. V. Statuti cap. V. pag. 791.* Factus igitur hac ratione est Janus-
sio

Zatorienfis
Ducatus.

sius Regni Polonici Vasallus. Jusjurandum, quo se obstrinxit Regi Poloniae, habetur apud Janum Janussovium *lib. VII. Constitur. Regni Polon. Part. VII. tit. 1. pag. 1013.* Sed cum Janussovius ille An. 1513. sine prole decessisset, Ducatus ejus Regno Poloniae ex pacto adjunctus est. Neugebauer. *lib. VII. Hist. Polon. pag. 466.* Ve-

Polonorum
jus in Sile-
siam.

rum & in reliquis Ducatibus, quos post Joannem Regem Bohemiae ceteri ejus successores tenuerunt, Reges Polonici aliquod jus habuisse, probat Lubiensovius ex eo, quod Wladislaus Jagello Polonorum Rex non aliter foedus cum Wenceslao Imperatore pepigit, nisi ut Wenceslaus, tanquam Bohemiae Rex, nomina Ducum Silesiae cum sexcentis lanceis & totidem balistariis se contra quemvis hostem auxilio futurum polliceretur, cujus rei extare diploma in tabulario Cracoviensi An. 1414. conscriptum, restatur laudatus Lubiensovius *p. 170.* Ex his etiam pactis Wladislao contra Cruciferos bellum gerenti, quosdam Silesiae Principes memorat ibidem Lubiensovius. Praeterea jam quorundam Episcoporum & Abbatum Polonicorum territoria amplissima, quae adhuc in Provincia Silesiacis, quae hodie subsunt Regibus Bohemiacis, possidere dicuntur, de quibus videtur Stanis-

Quidam Epi-
scopi & Ab-
bates Polo-
nici Diocesi-
os habent
in Silesia

Stanislaus Lubiensovius in *Discursu de Rebus Silesiacis pag. 160. Operum.*

VIII. Docuimus haecenus, quod Silesia antiquis temporibus fuerit pars Polonici Regni; ostendimus etiam, quomodo postmodum à Corpore Polonicae Reipublicae per Joannem Bohemiae Regem Sec. XIV. fuerit avulsa: & denique quomodo tandem quaedam Silesiae partes in primis Cracoviensi Palatinatu fuerint postliminio adjunctae. Jam igitur, quoniam postea de Ungaria nulla se offeret dicendi occasio, ostendemus, qua ratione

COMITATUS SCEPVSIENSIS à reliqua Hungaria fere avulsus palatinatu Cracoviensi pene totus accesserit. Nimirum Wladislaus Jagello dederat An.

1411. Sigismundo Hungariae Regi octoginta millia sexagenarum Pragensium. mutuo, pro qua summa vicissim Sigismundus Vladislao hypothecae loco dedit dictum Scepusiensem Comitatum; adjectis ejusmodi conditionibus, quae redemptionem jam reddunt difficillimam, immo impossibilem. Sunt autem in hoc Comitatu primum tredecim civitates, deinde est arx Lubloviensis cum aliis quibusdam urbibus, quae adhuc à Polonicis tenentur: quaedam tamen ex hoc Comitatu ut Leuticuoia, Kefmarkum & alia

Hungariae
pars Polonica
oppugnata
est.
Comitatus
Scepusiensis
tredecim ci-
vitates acin-
puit Poloni.

adhuc pertinent ad Hungariæ Regnum.
Vid. de his Cromerus *lib. XVII. de Or. & Rebus gest. Polon. in calce.* Neugebauer *lib. 3. Hist. Polon. pag. 263.* Jac. Przul. *lib. 6. cap. 6. p. 797.* Petrus de Rewa *in Hist. Hung. Centur. 5. pag. 32.*

CAP. IV.

De

LVSATIA.

I.

Inferis antiquissimis temporibus non paruit Pconis.

IN primo Slavorum in Germanicam horas ingressu Lusatiam Polonis non fuisse subiectam, illud argumento est quod Adamus Bremensis *lib. 11. cap. 10. 8.* Helmoldus Bosoviens. Presbyter *lib. 1. Chron. Slav. cap. 2.* enumerantes populos Slavicos extra Poloniam, numerant Lufati, præsertim inferiores. Sorbos enim Lusatiam Superiorem tenuisse, probat Petrus Albinus *in Chron. Misn. Tit. VII. pag. 75. fin.* Jam vero supra *cap. 11. num. IV.* probavimus, Slavos illos in Germania gentes fuisse liberrimas nulliusque alterius imperio subiectas, id quod præcipue de Lutitiis asserentem audivimus Dithmarum Mersburgentem. *lib. 1. Chron. pag. 136.*

Lusatiam infestant Caroli.

II. Lusatiorum potentiam primus fregisse dicitur Carolus Magnus, ut ex Eginhardi loco supra *cap. 11. num. VIII.* citato apparet. Hujus filius Ludovicus I. in testamento suo Lothario filio inter alias provincias & Lusatiam tradidit, ut ex Abrahamo Hofmanno habet Goldastus *lib. 11. de Regno Bohem. cap. 13. num. 3.* In reliquorum Seculi IX. Imperatorum divisionibus Imperii non reperitur expresse, an Lusatia alicui filiorum fuerit attributa, uti ex testimoniis Scriptorum à Goldasto adductis videre est. Hoc igitur inde ut etiam ex integra illorum temporum Historia colligere licet, fuisse quidem tunc non raro Slavos, & in his etiam Lutitios, ab Imperatoribus Germanicis subactos, semper tamen eosdem jugum sibi impositum iterum excussisse. Non minus tamen & hoc certum est, Lusatiam tunc imperio Polonico non fuisse subiectam.

III. Seculo X. cum Slavi variis ex partibus Germanicas Provincias infestarent, Henricus I. Imperator Slavos aggressus domuit. Ut verò contra eos facilius selem Marchionatem, & postea quoque Budiminsensem Marchionatum in Lusatia eundemque tradidit Geroni Comiti de Aldenburg, qui postea tactus est Marchio

Status Lusatia Sec. X.

Slavi Licikavici & Lutici non sunt iidem.

chio Brandeburgicus. Petrus Albinus *tit. VIII. pag. 96. seqq.* Igitur ne tunc quidem nimirum initio Sec. X. Poloni Lusatiam habuere. Paulo post quidem Misico primus in Polonia Princeps Christianus tempore Ottonis II. Imperatoris dicitur imperasse Slavis Licikavicis: sed hi Licikavici Slavi non fuere Lusici sive Lutici, secus atque contendit Cromerus (idque propterea. ne Miecislauum Poloniae Ducem Ottoni I. Magno fuisse subjectum, concedere cogatur.) Nam Wittichindus Cobejensis Licicavicos Slavos ut diversos numerat a Slavis Lutitiis, quando ait: *Otto M. Misicam Regem, cujus potestas erant Slavi, qui dicuntur Licicavici duabus vicibus superavit. Eo quoque tempore Gero Praeses Slavos, qui dicuntur Luski potentissime vicit & ad ultimam redegit servitutem.* Hæc ille *lib. III. Gosl. Sax. Conf. Cromer. lib. III. in Miecislao pag. 436.* Slavi igitur Licikavici hic ipsi Poloni aut Silesii esse videntur.

Boleslaus I. Rex primus subigit Lufatos.

IV. Primus igitur Polonorum Regum qui Lufatos subjugum misisse dicitur, est Boleslaus I. Chrobri; quod etiam firmis probari potest argumentis. Nam hoc ipsum non tantum Vincentius Kadlubko *lib. II. Chron. Epist. 13. pag. 138.* testatur, sed Boles-

Boleslaum hunc usque ad Salam progressum esse, ibique columnam victoriarum suarum monumentum statuisse refert. Sed habet hoc etiam Dithmarus Mersburgensis, qui de Boleslao illo verba faciens: *Interim, inq. Boleslaus Miseconis filius de morte letatur Comitis Ekkehardi, moxque electo exercitu omnem Geronis Comitum Marchiam contra Albin jacentem, denique praemissis obsidibus Budissinam civitatem, cum omnibus ad pertinentiis, comprehendens, statim Strelam urbem invasit. Misnenses etiam se Boleslao dedunt. Inde Boleslaus omnes regionis illius terminos usque ad Elstram fluvium praoccupavit praesidiisque munivit.* Hæc Dithmar. *lib. V. Chron. pag. 108. seq.* Conf. & Cureus *pag. 35.*

V. Verum enimverò non diu sub Polonorum potestate mansisse Lusatia videtur, nisi forte loca Silesiæ proxima excipias. Nam Marchiones Misniæ & Lufatiæ eam regionem, quam ab Imperio jure nis receperunt, postea a Polonibus Casareis probat Melchior Goldapenus *lib. III. de Regn. Bohem. cap. 16. num. 34.* usque ad An. 1086. quo Henricus IV. Imperator.

Lusatiam occupant iterum Marchiones.

Lusatia traditur Regibus Bohemiz.

perator eam Wratislao I. Regi Bohemia simul cum Silesia tradidit, teste Cosma Pragensi *lib. II. Hist. Bohem. an. 1086. pag. 40. Edit. Hanov. an. 1607.* Speciatim autem etiam Lusatiam tunc temporis Wratislao fuisse traditam ab Imperatore, scribit Aeneas Sylvius in *Hist. Bohem. cap. XXXII.* Paulus Langius in *Chron. Crizensi ad an. 1086.* Albertus Cranzius *lib. III. Wandal. cap. 2. & lib. I. cap. 6.* Cureus *pag. 43.* Bonfinius *lib. II. lib. III. pag. 212. & lib. V. pag. 247.* & alii.

Lusatia Marchionibus Brandeburgensibus & postea Bohemis traditur.

VI. In Regum ergo Bohemiae potestatem erat Lusatia ex eo tempore, usque ad annum 1254. quo ipso anno Ottocarus I. Rex Bohemiae Lusatiam Marchioni & Electori Brandeburgensi tradidisse dicitur; idque eo fine, ut sibi suffragium ipsius emeret in electione Regis Romanorum, ut auctor est Petrus Albinus *Tit. XX. pag. 213.* Goldastus tamen ea de re nihil habet, sed probat Rudolphum I. Imperatorem Lusatiam Ottocaro contulisse Vienna, eandemque collationem Wenceslao Ottocari filio Erfordiae confirmasse, licet non allegent veteres Auctores, qui hoc affirmant: sed citat solum pro sua sententia Thomam Lansium & Reufnerum.

Parte Lusatiae Polonis partem.

VII. Hoc tamen dissimulandum non est, quod supra quoque innuimus, partem Lusatiae superioris subjectam fuisse

fuisse Ducibus Silesiae. Nam circa annum 1144. urbs Lauben in ipsorum fide & officio mansit contra Pseudo-Waldemarum qui Marchionem se Brandeburgensem ferebat. Vid. Albinus *Tit. XX. pag. 254.* Tandem vero cum Silesiam Joannes Rex Bohemiae sibi subjecisset, cessit & illa pars Lusatiae Bohemis simul cum Silesia. Vid. Joach. Cureus in *Annalib. Siles. pag. 55.* Dubravins *lib. XXI. Hist. Bohem. pag. 205. seq. Conf. & Cromerus lib. VII. in Lesco Albo pag. 526.* Sam. Schurzfleischius in *Dissertat. de Lusatia ut & de Marchia Misnensi.*

Lusatia prorsus a Polonia abstrahitur.

CAP. V.

De

Marchia Brandeburgica.

Marchiam alii dictam volunt a MARCOMIRO Duce Francorum, qui circa an. Chr. 140. Marchiam hanc occupasse fertur. Alii a MARCOMANNIS populis, quos in Moravia hodierna quondam habitasse comperimus, hanc vocem deducunt. Alii Marchiam dictam putant, quasi Neomarchiam, id est, Provinciam recens occupatam.

Marchia unde nomen habeat.

March est li-
mes.

Marchiam
varie gentes
slavica re-
nuers.

Carolus M.
Slavos olim
in hodierna
Marchia
Brandebur-
gesi habitan-
tes lubigit.

Harlungi ex
Alsatia huc
inducuntur.

patam. Sed melius sentiunt, qui fabulo-
sis hisce missis Marchiam derivant à Ger-
manica voce *March* quæ *limitem* notat,
quoniam ab Imperatore Henrico I. Aocu-
pe contra Slavicas gentes limitanea pro-
vincia constituta erat. In primo autem
Slavorum in Germaniam ingressu, variè
eam provinciam occupavere populi, quos
omnes Polonis paruisse Polonici scripto-
res asserunt. Nos autem plerosque ho-
rum populorum inter liberas gentes nul-
lusque alterius gentis imperio subiectis
numeramus, ut ex iis, quæ supra *cap. II.*
num. IV. adducta sunt, manifestum esse
potest.

II. Cum autem Slavi ex his oris inter-
iora Germaniæ crebris excursionibus in-
festarent, primus eos aggressus est Carolus
Magnus Imperator Romanus. Hic
enim omnes gentes inter Oceanum &
Danubium domuisse fertur, ut supra te-
statur Eginhartus & Auctor Chronicarum
Magni Belgici. Idem ille Carolus Ma-
gnus Harlungos ex Alsatia in hodiernam
Marchiam Brandeburgensem à se devic-
tam induxisse dicitur, ut est apud Ande-
angelum *lib. I. Annal. Marchie pag. 21.*
Posthæc circa an. 898. Bilungus Vender-
um Rex Vitislai filius Marchiam Brande-
burgicam occupatam Harlungos à Carolo
M. in-

M. inductos expulit, ut idem Angelus
refert *lib. I. pag. 36.* Hunc Bilungum longè
lateque regnasse, nempe à Vesera ad Vi-
stulam & à Pomerania ad Holfatiam, rese-
disseque in Mekelburg, tradit Helmoldus
lib. I. cap. XII. & in eum Bangertus *pag. 39.*
b. Conf. Angelus *lib. I. pag. 36. seq.*

Harlungi &
Bilungo ex-
pelluntur.

III. Circa An. 926. Slavi muniverunt
Brandeburgum urbem, cum sibi immi-
nentem è Saxonia tempestatem metue-
rent. A quo dicta urbs sit primum con-
dita & unde nomen habeat, non convenit
inter Auctores. Sunt enim, qui à Bren-
no Duce Gallorum Semnonum eam con-
ditam & ita denominatam existimant.
Alii, cum videant Brennum nunquam ad
hæc loca pervenisse, recentiorem faciunt
urbem illam, dictamq; volunt à Germa-
nico vocabulo antiquo *Breun* quod gale-
am notat, unde nomen *Heltbrand* live
Siltbrand deducitur, idemque est quod
nunc cum Polonicis Scriptoribus & Andrea
Angelo *lib. I. pag. 38.* dicere possemus, ur-
bem hanc à Slavis esse conditam? Vetu-
stiorum certe illam esse Slavicis tempori-
bus, vix unquam probari poterit, recla-
mant etiam aliarum in Germania urbium
hodiernarum initia. Si quæras, unde
Slavi potuerint urbi à se conditæ nomen

Brandebur-
gensis urbs.

Brennus Gal-
lorum Sem-
nnonum
Dux.

Brandebur-
gum unde
dicatur.

dare, Germanicum, respondebunt quidam, esse hoc nomen Slavicum, sed postea à Germanis in hodiernum nomen detortam. Nimirum nonnulli, qui ad Slavos urbis dictæ originem referunt, eam primum dictam volunt *Brannus Bor*, id est, *custodia Sylve*. Nam vel hodie Polonibus *Branic* & Bohemis *Branici*, est idem, quod latine loquentibus *ascendere*. *Bor* autem notissima Slavonis significatione est *fructus*. Hanc derivationem habet *Pulkava* Bohemicus Scriptor antiquior apud *Böhuslaum Balbinum in Epitome rerum Bohemic. lib. 1. cap. 6.* Alii autem dicunt urbem hanc, de qua nobis sermo est, primo dictam esse a slavico *Zgorzelec* (non *Zgorzelek*, quia literam c Poloni nunquam pronunciant ut k, quod propter Germanos noto) deinde autem dictam esse Germanico vocabulo *Brandenburg* / cum Germanis *Brandenburg* idem sit ac Polonis aliisque Venedicis Populis *Zgorzelec*. Nam *Zgorzelec* est deslagrare, & *Zgorzelec* locus qui deslagravit. Hanc posterioriorem nominis *Brandenburg* derivationem tuetur cum Polonicis scriptoribus *Andr. Angelus lib. 1. p. 38.* Etiam si autem urbs hæc (*Brandenburgum*) fuerit a Slavico initio Seculi X. contra Germanorum potentiam munita, nihilominus eam *Henricus*

ticus I. Auceps occupavit, ibidemque circa an. 930. Marchionatum Brandenburgensem instituit. *Vid. Sigebertus Gemblacensis ad an. 925. pag. 578. Alb. Cranzius lib. 11. Wandal. cap. XV. XVI.*

X. Quamvis autem ex dictis satis superque eluceat, Marchiam Brandenburgicam à Sec. VII. ad X. non paruisse Polonorum Ducibus Regibusque, negari tamen hoc non potest, de quibusdam Marchiæ hodiernæ partibus, quæ postmodum à Regno Poloniæ avulsæ, Marchiæ accreverunt hodieque Marchiam Novam constituent. Nam Seculo X. cum *Mieszko* sive *Miecislaus Dux Poloniæ Christianam Religionem in Poloniam introduxisset*, inter alios *Episcopatus etiam Lubuffensis*, qui locus est in hodierna *Marchia nova*, instituit, ut habet *verustus Kadlubkorianus Comentator in lib. 11. Epist. XI. pag. 130. 131. quem sequuntur Joannes Dlugoffus Tom. 1. Hist. Polon. lib. 11. pag. 92. Andr. Angelus lib. 2. Annal. Marchic. pag. 54. Cromerus & Neugebauerus & alii.*

XI. Quæ autem occasione & quibus modis regio illa, quæ hodie *Nova Marchia* vocatur, in potestatem Brandenburgensium Marchionum venerit, jam investigare paulo curatius lubet. Ut reliqui Germanicis Imperatoribus infestaban-

Marchionatus Brandenburgicus institutus.

Marchia Nova olim Poloniæ fuit subjecta.

Lubuffensis Episcopatus à Poloniis institutus.

Nova Marchia quomodo ad Marchiones Brandenburgenses pervenerit.

bantur, ita etiam Leubusium urbem territoriumque ejus Henricus II. Cæsar infectis armis petiit occupavitque: Sed Boleslaus I. Rex Poloniæ nihil cunctatus eandem urbem recepit, ut testis Dithmarus Mersburgensis *lib. VI. Hist. pag. 150. & 168.* Mansit igitur urbs illa in ditione Polonorum usque ad Ann. 1109. quo oppidum Lubus ab Henrico V. Imperatore captum & Adelgoto Archiepiscopo Magdeburgensi donatum est. Teste Andrea Angelo *lib. II. Annal. March. pag. 76.* Sed & post ea tempora Poloni Leubusiam suam recuperasse videntur, ut sequentia acta ostendunt. Præter Polonos autem etiam Pomeraniæ Duces Wratislaus I. & Ratiborus, Novam Marchiam tunc temporis tenuisse dicuntur, ut habet Angelus *lib. II. Annal. Marchic. pag. 78. circa fin.* Hoc tamen ego non de tota Marchia Nova, sed parte solum ejus septentrionali, qua Pomeraniam attingit, intelligendum esse censeo.

VI. Cum Silesia posteris Wladislai II. ut supra dictum est, traderetur, territorium quoque Lubussienſe Ducibus Silesiæ cessit. Postea sub Boleslao Pudico Boleslaus Henrici Ducis Wratislaviensis filius Lubussienſem Ducatum cum ejus territorio Marchionibus Brandeburgensibus

Nova Marchia quomodo Pomeranus fuerit subiecta.

Lubussienſis tractus venditur Brandeburgensibus Marchionibus.

bus in perpetuum vendidit, ex quo tempore ut ait Dlugossus, Ducatus ille & Episcopatus ejus Lubussienſis à Poloniæ Regno abstractus, non sine regni Poloniæ notabili mutilatione usque in nostra tempora durat. Vid. Dlugoss. *ad an. 1198. pag. 517. Tom. I. lib. VI.* Sed Cromerus *lib. VII. pag. 547.* & Neugebauer. *lib. III. pag. 145.* dicunt territorium hoc Lubussienſe à Boleslao Calvo contra Henricum Lignicensem fratrem, bellum gerente oppignoratum tantum fuisse Marchionibus Brandeburgensibus tempore Boleslai Pudici; ex eo tamen tempore in potestatem eorum redactum esse. Cui sententiæ, nostra sententiæ veriori, subscribit etiam Joachimus Cureus in *Annalib. Siles. pag. 80.*

VII. Possidebant jam Marchiones Brandeburgenses Lubussienſe territorium, cum Otto Longus Marchio Brandeburgensis de Nova Marchia Varias habuit cum Polonis controversias. Tandem etiam an. 1295. interfecto per insidias Præmislao Rege Poloniæ occupavit Præposituram Sancensem, per amplum Sacerdotium, cujus ordinaria jurisdictio intra Odram, Jeam, Drawam, Wartam & Notessum amnes erat, illudque novæ Marchiæ adjectum Soldinenſi Ecclesiæ ad-

Sancense: Præpositus abstractus à Polonia.

scri-

scripsit, cum antea ejus conferendæ potestas penes Episcopum Poshniensem fuisset. Contradixerunt quidem huic re duo Episcopi Poshnienfes Romæque illa controversia diu agitata, sed à tertio tandem Joanne cognomento Lozia neglecta est. Albertus Cranzius etiam alia complura oppida tunc Polonis à Marchionibus Brandeburgensibus ademta esse, & inde tandem NOVAM MARCHIAM esse constitutam tradit, ut testatur Martinus Cromerus *lib. XI. de Orb. & Reb. gest. Polon. cap. 576.* Alii tamen existimant, jam sub Joanne I. & Ottone III. cognomento pio & Benefico, Marchionibus Brandeburgensibus MARCHIAM NOVAM esse constitutam, cum pars quædam Pomeraniæ, de qua nos supra num. V. mentionem injecimus, circa An. Chr. 1244. Barnimo II. & Vratislao III. Pomeraniæ Ducibus bello ademta & Marchiæ Brandeburgensi adjuncta esset, præsertim cum paulo post Joannes I. Marchio Brandeb. Elector. Barnimi filian nomine Hædvigem uxorem duxisset & occupata loca nomine dotis à Ducibus Pomeraniæ accepisset, de quo vid. Joannes Micrælius *lib. III. Chron. Pomer. Part. I. num. 7. pag. 314. seqq.* Quamvis vero postea Wladislaus Jagello Rex Poloniæ Novam

Quando Nova Marchia constituta.

Novam Marchiam in sua verba adegerit, teste Cromero *lib. XX. pag. 695.* filius tamen ipsius eandem postea Marchionibus restituit, de quo Schuzius *lib. III. Chron. Pruss. fol. 127. b.* Cætera peras ex Cromeri *lib. XXII. pag. 733. & lib. XXVII. pag. 782.*

VIII. Ad extremum nostrâ memoriâ cum Sereniss. Elector Brandenburgicus Fridericus Wilhelmus post bellum Suedicum An. 1657. cum Serenissimo Rege Poloniæ Joanne Casimiro in gratiam rediisset, promisit Rex Electori in certo termino CXX. millia thalerorum se numeraturum, aut arcem & oppidum Draheimum in finibus Marchiæ Novæ situm hypothecæ loco traditurum cum omnibus illius Capitaneatibus, Vasallis, Subditis, Frustribus, Libertatibus, pertinentiis &c. Hæc pacta Bydgostia inita, confirmata sunt postea in Comitibus Regni Poloniæ An. 1658. d. 11. Januarii. Vid. *Diarium Europæum Continuat. II. ad discessum annum pag. 167. seqq.* Conf. & Constitutiones Regni dicti anni, jussu omnium ordinum denno recuse, pag. 3. Multa ad res Marchicas pertinentia habet Dn. D. Caspar Sagittarius Historiarum Professor in Jenensi Academia celeberrimus in *Dispensatione De Marchionibus Brandenburgicis.*

Drahimcahs
Districtus.

CAP. VI.

De

Pomerania.

I.

Pomerania
nomen est
Slavonicum.

Maritima est
Pomerania.

Slavonicæ
urbium de-
nominatio-
nes.

Pomeraniæ nomen Slavonicum esse, non dubitamus asserere, quidquid etiam dicat Cl. Joannes Micrælius in *Prefat. in Part. II. Chron. Pomeran. Pomorska*, subintellige, *Ziemia* est idem quod litoralis sive maritima terra. Dicitur etiam simpliciter Polonice *Pomorze* & Latine *Pomerania*. Hinc etiam Vincentius Kadlubko antiquissimus Historiæ Polonicæ Scriptor semper ferè Pomeraniam appellat **MARITIMAM**, frequenterque apud ipsum occurrunt illa: *Maritima Præses: Maritima Dux: Maritima est maritimam & alia id genus formulae.* Qui Cl. Micrælius de significatione particularum Polonicarum, u. po. præf. edocuerunt, parum ipsi Linguae Polonicæ gnari fuerunt. Nec mirum est, Slavonicum Regioni nomen esse inditum, cum & oppida Pomeraniæ multa Slavonicas habeant denominationes, ut *Blegard* sive *Bialy grod*, est alba civitas, sive album castrum *Sargard* sive *Starigród* est vetus castrum, ut non raro Vincentius Kad-

Kadlubko ea vocabula explicat. Quædam reperiri etiam urbium vocabula Germanica, non erit nobis præfactè negandum, cum non solum ante ingressum Slavonum, sed & post ea tempora Germani Pomeraniam habitaverint, & urbes in ea varias condiderint.

Germanicæ
urbium qua-
rundam de-
nominatio-
nes.

II. An vero statim ab ingressu Slavonum in Germaniam Pomerania fuerit Polonis subiecta, nec ne, dubitari à multis videmus. Affirmant hoc Poloni, negant Pomerani. Cui sententiæ calculum nostrum addere debeamus, in defectu veterum monumentorum vix appareret. Pro Pomeranorum autem sententiam militat illud, quod Adamus Bremenensis *lib. de Situ Danie & reliquarum Septentrionalium regionum pag. 145.* Pomeranos a Polonis distinguit sequentibus in verbis: *Vnde incipiunt fines Hammaburgensis parochiæ, qui per maritimos Slavonum populos longo tractu porriguntur usque ad Panim fluvium, ibi limes est nostre Diocesis. Inde Wilzi & Leuticii seorsum trans usque ad Odderam fluvium: gere POMERANOS. Deinde latissimum POLONORVM terra cujus terminum dicunt in Ruzzia regnum con-*

An Pomerania antiquissimis temporibus Polonis fuerit subiecta.

Eti. Hæc est ultima & maxima Wandalorum Provincia, quæ & sinem facit illius sinus. Magis adhuc pro nostra facit, quod Helmoldus Bosovien-
 sis Presbyter Pomeraniam numerat inter
 liberæ illas Slavorum Provincias extra
 Poloniam existentes, de quibus jam an-
 tea egimus. Vbi ergo, inquit Helmoldus
 Polonia sinem facit, pervenitur ad
 plusquam Slavorum Provinciam, eo-
 rumque qui antiquitus Wandali, nunc
 autem Winitibi sive Winnuli appellan-
 tur. Horum primi sunt Pomeran-
 quorum sedes protenduntur usque ad
 Odderam. Et post alia: Oddera ver-
 gens in Boream transit per medios Wan-
 dalorum populos, dividens Pomeranos
 Witzus. Hæc Helmoldus lib. I. Chron.
 Slav. cap. 2. Ex quibus evidenter co-
 gnoscimus, non tantum Pomeraniam
 tunc fuisse eam regionem, quæ ad ri-
 pam orientalem amnis Odderæ sita est,
 sed etiam Pomeraniam tum temporis
 extra Poloniam fuisse. Immo etiam ex
 ultimis Adami verbis illud elici posse
 videtur, Poloniam quoque ipsius tem-
 pore in hodierna Pomerellia & Cassubi-
 mare Balticum attigisse, adeoque finem
 illius

illius finis fecisse. An autem à primo
 ingressu Slavorum in has oras ita se res
 habuerit, difficile dictu est. Nos ea quæ
 apud Scriptores antiquos reperiri pote-
 runt, hic in medium profereimus.

III. Quæ de Lesco III. Ducis Poloniæ
 regnorum divisione inter viginti filios
 naturales vulgo apud Historicos Polo-
 norum referuntur, ea fabulosa esse jam
 supra probavimus. Conferatur in hanc
 remetiæ Joannes Micralius lib. II. Chron.
 Pomeran. num. 29. pag. 68. seqq. qui eadem
 docet. Sequentibus autem temporibus
 Pomeraniam à Polonis fuisse tentatam,
 dubitari non potest. Nam Ziemovitus
 Piaſti filius Pomeranis & Cassubiis bel-
 lum intulisse memoratur; sed illis non-
 dum domitis rebus humanis exemptus
 esse dicitur, teste Cromero lib. II. de Ori-
 & reb. gest. Polon. pag. 430. Bellum hoc
 Pomeranicum Ziemoviti successor Le-
 ſcus IV. non est persecutus, & ita Po-
 merania immunis ab imperio Polonico
 mansit, ipso Cromero teste in Lesco IV.
 loc. cit. Alii tamen, ut Wenceslaus Ha-
 gæcus in Hist. Bohem. dicunt, Lescum IV.
 Pomeraniam occupasse.

IV. Seculo X. quidam dicunt Otto-
 nem III. Imperatorem Boleslao I. Chro-
 bri Regi Poloniæ jus concessisse, ut Po-
 meraniam.

Fabulosa Po-
 loniæ inter
 filios Lesco
 III. divisio.

Belle Polo-
 norum cum
 Pomeranis.

Otto III. ni-
 hil habuit
 juris in Po-
 meraniam.

meranos, Wendos, Prussos & Russos sibi subjiceret. Sed vana sunt hæc omnia. Quomodo enim Otto III. Polonis potuit jus in Pomeranos, Russos & Prussos concedere, quod ipse non habuit? Certum quidem est, ea tempestate Boleslaum Ottoni III. fœdere fuisse junctum, eo tamen evinci nondum potest, ab Ottoni Boleslaum jus subjiciendæ sibi Prussis, Russis & Pomeraniæ accepisse. Hoc ipsum etiam tantum testatur Helmoldus quando ita scribit: *Eodem tempore Boleslaus Polonorum Christianissimus Rex confœderatus cum Ottoni III. omnem Slaviam quæ est ultra Odderam tributis subjecit.* lib. I. Chron. Slav. cap. 15. Per Slaviam trans Odderam hic intelligit Pomeraniam, ut manifestum est regionem, ubi Helmoldus scripsit, consideranti. Conferentiunt hic cum Helmoldo Polonicæ Scriptores, qui Boleslaum inter alias gentes etiam Pomeraniam sibi subjecisse tradunt, ut Kadlubko lib. II. Epist. XIII. p. 138. & Cromer. lib. III. pag. 438. Concedit hoc ipsum etiam Joannes Micrælius, sed ita, ut expresse adjiciat, primum hoc jus, quod Poloni in Pomeraniam acceperunt. lib. II. Chron. Pomeran. num. 46. pag. 191. Præter hæc Otto III. cum Boleslaum I. Re-

Boleslaus sibi subjecit Pomeraniam

I. Regem Poloniæ Gnesnæ inviseret, subjecisse fertur Archiepiscopo Gnesnensi Reinbertum Sanctæ Cholbergensis Ecclesiæ Episcopum, ut habet Dithmarus Mersburgensis lib. IV. pag. 83. Quod autem tunc temporis Cholbergensis Episcopus fuerit Regi Poloniæ subjectus, illud inter alia argumento est, quod dictum Episcopum Rex in alia Regna solitus sit ablegare. Etenim idem Dithmarus refert, Boleslaum I. misisse Reinbertum Præfulem falsæ Cholbergensis, cum filia sua in Russiam, quam Wlodimiri Regis filius duxit uxorem. lib. VII. pag. 228. De hoc Episcopatu Cholbergensi videatur etiam Micrælius lib. VI. Chron. Pomeran. pag. 574.

Colbergensis Episcopus in throno Polonorum.

V. Post Boleslai I. Regis obitum Pomerani iterum jugum Polonicum excussisse videntur, adeo ut sec. XI. Miecislaus II. Rex Poloniæ Boleslai I. filius coactus sit Cassubiis & Pomeranis orientalibus arma inferre. Et favit etiam conatibus eventus, dum Rex populos illos sibi subamnes Persante, Bra & Vistulam, quas deinde Belæ Hungariæ Regis fratri tradidit. Bonfinius lib. II. Dec. 2. pag. 222. Joannes Nadanyi in Floro Hungar. lib. II. cap. 6. Quin etiam Belam hunc beneficio Regis Poloniæ & Pomeraniam occiden-

Post Boleslaum Pomerani se in libertatem afferunt.

Bela Hungar. rex Poloniæ accipit quendam locum in Pomerania.

cidentalem, quæ nobis est trans Odderam, inde quidam colligunt, quod ibidem reperta sunt vestigia Hunnorum, nempe corpora inusitata magnitudinis, qualia & in orientali Pomerania reperiebantur, teste Micrælio *lib. II. Chron. Pomeran. num.*

Pomerani
jugum excu-
tiant.

52. p. 200. Bela deinde in Hungariam recedente, Pomerani rursus jugum Polonicum abiecerunt, quod ipsis iterum imponere Wladislaus Hermannus Dux Poloniæ conatus est. *Vid. Micræli. lib. II. num.*

61. p. 18.

Svantiborus
Dux Po-
meraniae.

VI. Circa ea tempora, quibus Hermannus IV. Imperator in Germania regnabat, in Polonia vero Wladislaus Hermannus & Boleslaus III. Crivouustus suis præerant Polonis, habuerunt Pomerani Ducem, nomine SVANTIBORVM, à quo continua serie sequentes eum Pomeraniæ Duces descendunt. Unde autem ille Svantiborus fuerit oriundus, dissentiant Auctores. Poloni Scriptores ipsum à puriis Lesci III. filiis, deducunt, etsi quidam etiam Polonicorum Scriptorum eum à Gryphonibus (nobili familia Polonica à gryphe nomine habente) oriundum existimant. Pomeranici vero juniores Scriptores illum à Polonis aut ex aliqua stirpe Slavonica descendere negant, ut facit Micrælius *lib. II. num.*

pag. 207. seqq. Quisquis autem ille Svantiborus fuerit, (Slavum certe eum origine fuisse verisimilius est) cum esset a suis captus, Ducatum Pomeraniæ Boleslaus III. Crivousto ea lege subjecit, ut se in libertatem assereret, quod etiam Crivoustus lubens præstitit. Agnoscit hoc ipsum D. Daniel Cramerus *lib. I. Chron. Eccles. Pomeran. cap. 9.* sed perperam addit, ante hæc tempora Duces Pomeraniæ neminem unquam agnovisse superiorem.

Svantiborus
Pomeraniae
Duci
Poloniæ sub-
jicit.

VII. Mortuo, Sec. XII. Svantiboro Duce, prima divisio Pomeraniæ inter filios ejus quatuor, facta est. Nimirum *Wratislavi & Ratiborus* occidentalem Pomeraniam à Custrino & Chollenbergæ radicibus ad Marchiam usque Brandeburgensem & Meckelburgum excurrentem occupare: *Boguslam* verò & *Sventipoleus* orientalem, quæ usque ad Vistulam protenditur, sortiti sunt. Hæc ipsa divisio occasionem præbuit commodam Polonis, ut orientalem Pomeraniam, quam Svantiborus & proximi ejus successores jure feudali à Polonis obtinebant, sibi succedente tempore prorsus subjicerent. Nam occidentalis Pomeraniæ Duces lingua Saxonum & moribus Saxonum assumptis, perdidit Imperii Germanici Legibus adhaerere: ita ut tandem *Wratislavi* duo filii,

Pomerania
dividitur in
plures filios
Svantibori.

Pomerani
occidentales
sive sunt
moribus Ger-
manorum.

nempe *Boguslaus & Basimirus* Anno 1182. Friderico I. Imperatore Germanico in Senatum Imperii Germanici adsciti & ita à Polonia prorsus avulsi sint. Contra vero *Bogislaus & Svantipolcus*, in occidentali Pomerania tamdiu vexati sunt à Polonis, donec tandem jugum Polonicum plane susciperent. Hic tamen dissentiunt quidam Poloni Scriptores, Svantipolcum hunc non Svantibori filium sed Polonum ex gente Gryffonum fuisse asserentes, ut notat *Micrælius lib. II. Chron. Pomeran. num. 67. p. 227.* Quisquis autem ille tandem fuerit, certum est, fuisse ipsum Polonorum imperio obnoxium. Propterea quoque ipsi à Polonis traditum fuit Naclum cum sex aliis urbibus, certis conditionibus gubernandum. Ex hac ratione quoque *Radevicus Frisingensis* Canonicus imperium Polonicum tempore *Friderici I. Barbarossæ* Imperatoris usque ad mare Scythicum, quod nunc Balticum vocamus, fuisse extensum, tradit *lib. I. de Rebus Frid. Imp. cap. I. p. 477.*

VIII. Cum vero *Svantipolcus* ille nefcio quid contra Polonos molitur, à *Boleslao III. Crivousto* captus & ad perpetuum carcerem condemnatus est. *Joh. Dlugossus lib. IV. Hist. Pol. ad an. 1126. pag. 373. seq.* Ducatus vero ipsius in Pomerania

Pomerani orientales jugum Polonicum subeant.

Fines Poloniarum Sec. XII.

Boleslaus Crivoustus sibi subiecit Pomeraniam

merania Orientali per eam occasionem prorsus Poloniæ accessit, teste *Micræli. lib. II. Chron. Pomeran. p. 227.* Idem ille *Boleslaus II. Crivoustus* etiam Pomeraniam occidentalem, aut saltem ejus partem aliquam sibi subiecit. Stetino etiam occupato *Ratiborum Ducem* secum in Poloniam duxit eique postea filiam suam dedit uxorem. Deinde cum ipso operam dedit, ut Pomerani ad religionem Christianam converterentur. Dum enim *Otto Bambergensis Episcopus* in Pomeraniam venisset, semen verbi divini ibidem sparsurus, *Boleslaus Crivoustus* Stetinensibus tributum 399. marcarum argenti remisit, quo faciliores eos ad Christianismum suscipiendum redderet. *Micrælius lib. II. Chron. Pomeran. num. 66. pag. 233.* Hoc ipsum rursus nobis indicio est, non semper Pomeraniam antea Polonorum imperium agnovisse, sed peculiarem Ducatum aut *Republ.* antehac constituisse. Nam si Pomerania à primis temporibus continua serie juris fuisset Polonici, allaborassent etiam Duces & Reges Poloniæ, ut uno eodemque tempore ethnicismus & ex Polonia & ex Pomerania fuisset proscrip-
tus, quod tamen, ut jam audivimus, non est factum.

IX. *Sventopelco* in carcere extincto, & ipse

Pomerania convertitur.

Pomerania
Orientalis
Polonis sub-
jicitur.

Subislaus
Monasterii
Olivensis
Conditor.

& ipse Boguslaus frater Sventopelci Polono-
rum fiducarius factus esse videtur, ac-
cepta quadam parte Ducatus, qui Sventopelco fuerat subiectus. Boguslai filius fuit Subislaus I. qui Dantiscum etiam tenuit & non procul inde Monasterium Olivense condidit, quod deinde filii Subislai, Samborius & Mestwinus large & munifice ditarunt. Hos Duces omnes Poloniae Ducibus fuisse obnoxios asserunt Poloni, quod etiam improbabile non est. Nam cum Anno 1186. Duces Pomeraniae occidentalis, facti jam Principes Imperii Germanici, adeoque ab Imperio Polonico prorsus exempti, Ducatum Sventopelci in carcere mortui sibi vindicare vellent, restiterunt Samborius & Mestwinus Duces Pomeraniae orientalis, quibus etiam Duces Poloniae ut Directi earum regionum Domini suppetias tulere. *Vid. Micrael. lib. II. Chron. Pomeran. num. 90. seqq. pag. 268. seqq. Caspar Schuz lib. I. Chron. Pruss. fol. 13.*

Sventopel-
cus II. M.

X. Circa principium Seculi XIII. Lescus Albus Dux Poloniae, ut volunt Polonici Scriptores, praefecit orientalibus Pomeranis Sventopelcum (quem Micraelius Sventopelcum II. cognomento Mestwinum, Mestwini filium & Subislai nepotem facit) eique in ipsos etiam Palatinus quor-

quorum tunc duo fuere, Gedanensis & Svecensis, amplissimam potestatem & jurisdictionem dedit, ea tamen lege, ut Sventopelcus fisco Regio mille pondo marcas argenti quotannis penderet. Sed Sventopelcus, dum Vladislaus Sputator multa in Polonia miscet, in turbido piscaturus, postulat a Lesco Albo, ut se supremum in Pomerania Principem renunciaret. Cum illud ipsi negatum esset, aperte defecit, interfectoq; per insidias Lesco Albo Principe Poloniae, Ducem Pomeraniae se gessit. Hac acta sunt An. 1227. *Vid. Cromer lib. I. pag. 530. Schuzius in Chron. Pruss. lib. I. fol. 18.* Micraelium autem, qui Sventopelcum hunc II. non nobilem Polonum, ut Cromerus & alii, sed Ducem Pomeraniae ex antiquis Pomeraniae Ducibus oriandum fuisse dicit, aliam hujus rei assignat causam, cum Sventopelcum Proavi sui Sventopelci in carcere mortui mortem ulturum hanc eadem perpetrasse refert in *Syntagm. Hist. Pol. pag. 112.* Sed in Chronico Pomeranico *lib. II. contra fin.* hanc eadem dictae causam reddit: nimirum dicit, Lescum Album ausum esse praeter jus a Sventopelco Duce Pomeraniae orientalis tributum postulare & jurandum ab eo exigere; nolentem parere Sventopelcum ad Comitum Ganslavien-
ensia

Sventopel-
cus Lescum
Album in-
terfecit.

ensia citasse : venisse quoq; Suentopelcum sed armatum, & oblata sibi commoda occasione Lescum ipsum obruncasse. Quocunque autem modo se res habeat, in hoc conveniunt Scriptores omnes, cæso Iesco Albo Pomeraniam orientalem ad Suentopelcum defecisse. *Vid. Dlugofus Tom. 1. Hist. Pol. lib. VI. pag. 571. seq. ad an.*

Pomerania
partem acci-
piunt Cruci-
feri in Prus-
sia.

Præten-
sio
prima Cru-
ciferorum in
Pomeraniam

1227. Cromerus & alii. Hujus Suentopelci Magni tres fratres, nimirum Wratislaus, Samborius & Ratiborius, ordinem Cruciferorum in Prussia ingressi, possessiones suas in Pomerania dicto ordini Teutonico legarunt. Et hinc prima Cruciferorum in Pomeraniam præten-
fluxit.

Præten-
sio se-
cunda Cru-
ciferorum
in Pomer-
niam.

XI. Suentopelcus ille Magnus quatuor habuit filios, Mestwinum, Wartislauum, Samborium & Ratiborium. Ex his Samborius & Ratiborius Ordinem Teutonicum ingressi, suas itidem possessiones hæreditarias Ordini dicto donarunt. Idcirco etiam Fratres Ordinis Teutonici in Prussia in precationibus suis quotidianis inter bene de Ordine meritos etiam Conradum Masoviz & Samborium Pomeraniz Duces commemorabant, ut precatio illa adhuc in Ord. Teut. libris MSS. passim reperitur. Et hæc est secunda Cruciferorum in Pomeraniam præten-
sio.

sio. Mestwinus & Wartislaus post varia bella inter se gesta, tandem Pomeraniam Orientalem ita inter se diviserunt, ut Wartislao Dantiscum cum territorio adjacente, Mestwino autem reliqua cederent. Wartislaus deinde injurias a fratre acceptas ulturus, cum vires suas attritas cerneret, vocavit in auxilium Marchionem Brandeburgicum, eique urbem cum arce Dantiscana tradidit. Sed neque hoc auxilium ipsi multum profuit. Cum enim Marchio à Mestwino urgeretur, cedere tandem coactus est. Wartislaus à Marchione destitutus, ad Cruciferos denique confugit, obtulitque ipsis possessiones sibi debitas. Et hinc nata est tertia Cruciferorum in Pomerelliam præten-
sio, in-
que ipsam urbem Dantiscanam. Interea verò Wartislaus moritur: Mestwinus autem Dantiscum occupatum Boleslao Duci Poloniz hypothecæ loco tradit: sed post mortem Boleslai Ducis Poloniz iterum Dantiscum recuperat. Tandem cum liberis destitutus esset, totam Pomerelliam ad Duces Pomeraniz occidentales translaturus jam fuerat, nisi subditi, Pomeranos occidentales, ut Germanos, averfari, Poloniz Regi Primislao II. subiecissent, qui etiam titulum Pomeraniz & insignia Gryphe exornata as-
sum-

Præten-
sio
tertia Cru-
ciferorum in
Pomerania.

Pomerellia
traditur Pri-
mislao Pol-
oniz Regi.

sumpsit. Cromer. *lib. IX. de Orr. & Reb. vesp. Polon. pag. 550. & lib. X. pag. 566.* Schuzius *lib. I. Chron. Pruss. fol. 24. & lib. II. fol. 54.* Hoc modo Pomerania orientalis quam antea Duces, ut feudum à Polonis obtinuerant, tunc passim referunt Polonici Scriptores, Polonia tandem penitus adfuncta est. Quia autem ratione Cruciferi urbem Daniscanam partemque Pomeraniae sibi acquisiverint, proximo capite dicitur.

Lauenburgum & Butovia traditur Ducibus Pomeraniae Occidentalis.

XII. Cum Casimirus IV. Jagellonides Sec. XV. bellis Prussicis esset implicatus, commisit urbes & arces Lauenburgum & Butoviam fidei Erici II. Pomeraniae Ducis An. 1560. qui ipsas postea Cruciferis tradidit, ne quicquam deprecantibus Lauenburgensibus & pretium pro redimendis tredecim captivis (quam causam traditionis Ericus praeferrebat) offerentibus. Postea vero cum Choinicia Casimiro Regi dedita Cruciferi Lauenburgum confluxissent, post octavum diem illud oppidum ut & Butoviam Erico Pomeraniae Ducis reddiderunt, acceptis ab ipso octo millibus florenorum captivisque redditus, ut scribit ex Cromero Neugebauerus *lib. VI. Hist. Polon. pag. 381. & seqq.* Verum Joannes Micraeus, ut perfidiae labem suis Ducibus abstergat, dicit, Bohemici

Cruciferis militantes armata manu arces illas Erico II. Eripuisse, easque deinde Ericum II. eodem modo recuperasse. *lib. III. Chron. Pomeran. num. 81. pag. 428. seq.* Itaque ab illo tempore Duces Pomeraniae Occidentalis, has duas Provincias, Lauenburgensem nimirum & Butoviensem, beneficio Regum Poloniae obtinuerunt. *Conf. Schuzius lib. IX. Chron. Pruss. fol. 43.*

XIII. Seculo XVI. Cum Duces Pomeraniae Lauenburgum & Butoviam adhuc dubio jure tenere viderantur, concessit eas provincias Georgio Duci Pomeraniae Sigismundus I. Rex Poloniae (ex cujus favore Georgius ille natus erat) & quidem his conditionibus: ut partem pecuniae, quae loco dotis matri Ducis a Polonis promissa erat, remitteret: ut in coronatione Regis, aut paulo post Duces Pomeranorum provincias illas vel per se, vel per Legatos peterent literasque super hoc negotio renovarent. De caetero territoria illa possiderent sine tributo & juramento: nullas quoque provocaciones in Polonia admitterent, ut haec omnia futuris haberentur in literis Infeudationis, quas in calce hujus capituli dabimus. Postea cum ad Sigismundum Augustum Regem ad Pacta renovanda missus esset

Pacta de Lauenburgo & Butovia inter Sigismundum I. & Georgium Ducem Pomeraniae.

Balthasar à Wolde / omiffa sunt illa
 verba: *ab omni juramento & tributo liberi
 facimus.* Sub Stephano Bathoreo Regi
 volebant Poloni Henrico Rameln Lega-
 to Pomeranico persuadere, ut jusjuran-
 dum præstaret, illud Ducibus Pomer-
 anix honori futurum asserentes: sed re-
 nuente hoc ipsum Legato, veteri more
 pacta sunt renovata. Neugebauer *lib.*
VII. Hist. Polon. pag. 511. Micræl. in Chron.
Pomeran. lib. III. Part. 2. num. 3. pag. 533.
& lib. VI. num. 30. pag. 424. Mortuo de-
 mum An. 1637. Boguslao XIV. ultimo
 Duce Pomeranix, cumque illo stirpe
 Ducum prorsus extincta, dictæ Provincix
 ad Regnum Polonix redierunt, Palatinus
 etique Pomeranix adjunctæ sunt. *Vid.*
Const. an. 1637. tit. Reincorporatio & An. 1641.
pag. 15. Ad extremum Anno 1658. Se-
 renissimo Electori Brandenburgico Fride-
 rico Wilhelmo Lauenburgensis & Buto-
 viensis Provincix concessæ sunt, ita ut
 eas eodem jure, quo illas antea tenuer-
 unt Duces Pomeranix, & ipse posside-
 ret. *Vid. Const. An. 1658. pag. 3. & an. 1659.*
pag. 31. Hoc jus etiam Sereniss. Elector
 An. M DC LXX. d. 5. Junii recognovit
 per Illustriss. Dn. Joannem Liberum Ba-
 ronem ab Hoverbeke Consiliarium suum
 intimum sine jurisjurandi solennitate
 li for-

Lauenbur-
 gum & Buto-
 via redeunt
 ad Regnum
 Polonix.

Lauenbur-
 gum & Buto-
 via Electo-
 ri Brande-
 burgico tra-
 duntur.

li formula: *Ego Serenissimi Electoris
 Brandenburgici Consiliarius & Officialis
 ad recognoscendum juxta tenorem Pa-
 Etorum Bydgosiensium jus Feudale de
 duabus Præfecturis Lauenburg & Bu-
 ran cum omnibus & singulis earum
 pertinentiis, Juribus, redditibus, &
 eminentiis, delegatus plenipotentarius,
 hoc ipsum jus feudale ad Regnum Po-
 lonis pertinens à sacra Regia Maje-
 state uni & earundem Arcium & oppi-
 dorum directo Domino, recognosco, li-
 terasque ejusdem recognitionis & Re-
 novationis feudi prædicti Pactis con-
 formes à Sacra Regia Majestate Ve-
 stra mihi extradi peto. Reperies hanc
 formulam in Nicolai Chwalkovii Jure
 Publ. Polon. lib. IV. cap. 41. pag. 493
 seq.*

Formula re-
 cognitionis
 juris in d. &
 territoria.

XIV. Copiam Infeudationis olim Po-
 meranix Ducibus factam, quoniam mul-
 ta continet Historiam Pomeranicam il-
 lustrantia, hic totam, ut apud Jacobum
 Prylosium *lib. V. Constitut. Reoni Polon. cap.*
IV. pag. 787. habetur tibi, Benevole Le-
 gator, dabimus: *Ad perpetuam rei me-
 moriam.* Nos Sigismundus & c: uni-
 ver-

Copia infeu-
 dationis Po-
 meranix Du-
 cibus facta.

versis & singulis presentibus & futuris harum seriem inspecturis, manifestum facimus. Quia vigentibus olim bellis inter Serenissimum felicis memoriae Kazimirum Regem Parentem & Praedecessorem nostrum, ac inter Ordinem dictum S. Mariae Teutonicorum in Prussia Illustris olim Princeps Dominus Ericus Stetinensis, Pomeraniae, Cassubiae, Wandaliae Dux & Princeps Rugiae multa in ipsis bellis & controversiis favoris, benevolentiae & obsequii sui erga praedictum Serenissimum Parentem nostrum officia exhibere & supplicias non vulgares illius majestati defuncta adversus hostes ejus prestare solitus erat, ac obeam causam illi Arcem Bytau una cum oppido ibidem consistente, nec non Civitatem Lauenburg cum universis fructibus & proventibus ad illam pertinentibus idem Serenissimus parens noster ad arbitrium & beneplacitum suum concesserat, ut id ex Literis & aliis monumentis abunde constat. Deinde vero ad eam benevolentiam & conjunctionem, qua in-

ter Serenissimos Praedecessores & praedictum Dominum Ducem Ericum & posteros ejus intercesserat, etiam affinitas & necessitudo accessit, qua ad haec usque tempora mutuis officiis & amore coaluit, ita ut praedictas arcis & oppida repetita quidem aliquoties tamen non gravatim & nos & Serenissimi fratres ac praedecessores nostri possideri à nominatis Ducibus Pomeraniae circa jurium Regni sui detrimentum ferebant. Cum postremo nos ad has terras nostras Prussiae venientes inviseret officiosissime Illustris Princeps Dominus Georgius Stetinensis, Pomeraniae, Cassubiae, Wandaliae Dux & Princeps Rugiae Nepos noster ex sorore charissimus, & suam ac Illustris fratris sui germani Domini Rarvini singularem erga nos propensionem animi & observantiam declaravit remisitque nobis & successoribus nostris de dote Illustrissimae olim Dominae Annae sorori nostrae à praefato Serenissimo Domino Rege Kazimiro patre nostra promissa, quatuordecim millia aureorum Hungaricorum: vo-

lentes vicissim erga Illustrates eorum
 uberiores amorem nostrum testari, &
 illas earumque successores nobis ac Regno
 nostro arctiori benevolentia & conjun-
 ctione devincere, attamen juribus regni
 nostri non deesse, illis & earum heredibus
 masculis, arces & oppida predicta
 Bytow & Lauenburg cum omnibus &
 singulis eorum subditis, Vasallis, fru-
 ctibus, libertatibus, eminentiis, censu-
 bus, proventibus, Juribus, & pertinen-
 tiis universis, sicuti illa ad arbitrium
 & beneplacitum, ut dictum est, Sere-
 nissimorum predecessorum nostrorum
 & nostrum hactenus usu & fructu te-
 nuerunt, de consilio & consensu Domi-
 norum Consiliariorum tam spiritualium
 quam secularium Regni nostri tenenda
 habenda, fruenda, utenda & possiden-
 da in perpetuum jure feudi pro nobis
 & successoribus nostris Regibus Poloni-
 dedimus & concessimus, ac illos de eis
 ipsis arcibus & oppidis Bytow & Lauen-
 berg investivimus, & tenore presenti-
 um damus & concedimus, illosque & eo-
 rum heredes de ampliori gratia & be-

nevo

nevolentia nostra ab omni juramento,
 nec non tributis & exactionibus qui-
 buscumque nobis & posteris nostris ratione
 dictarum Arcium & oppidorum pra-
 standis dimittimus & liberos facimus.
 Pollicemur praeterea dictos Principes in
 predictis Arcibus & eorum pertinentiis
 quantum in nobis est defendere & tue-
 ri, tenebuntur tamen & obligati esse de-
 bent praefati Domini Duces & eorum
 Successores ad singulas successorum no-
 strorum Regum Polonia coronationes
 vel venire ipsi vel Consiliarios aut Offi-
 ciales suos mittere, qui hoc ipsum jus
 feudale de praefatis arcibus & oppi-
 dis ad regnum nostrum pertinens, ita
 ut jam dictum est, recognoscant & lite-
 ras ejus recognitionis & renovationis
 ipsius feudi, quae gratis illis debent da-
 ri, a nobis Regibus accipient. Quod si
 aliqua legitima causa impediti hoc offi-
 cium & debitum in Coronationibus suc-
 cessorum nostrorum non fecerint, nihil
 ea negligentia illis detrimenti asserre
 debebit, dummodo alio brevi tempore
 post coronationem id prestare curave-
 rint.

rum ubi vero ipsi Principes Dominus
Georgius & Berninus Duces Pomeraniae
sine legitimo masculis feudi hereditibus
vel eorum legitime masculi feudi heredi-
des non relicta prole virili decederent
stirpsq; & progenies eorum mascula &
legitima deficeret, & tunc praedictae ar-
ces & oppida Bytow & Lauenburgk cum
omnibus suis bonis, subditis, Vasallis
fructibus, libertatibus, Juribus, emen-
nentibus & pertinentiis universis ac cum
pleno jure & possessione circa omnem diffi-
cultatem ad nos & posteros nostros
Reges Poloniae redire debbunt: saltem
tamen jurisdictione interim perpetuo
proventibus, decimis seu Episcopalibus
cum villis, bonis & piscaturis ac liber-
tatibus ad Reverendum Joannem Epi-
scopum & Ecclesiam Wladislavensem
ex antiquo pertinentibus, In cujus res-
testimonium Sigillum nostrum est pre-
sentibus appensum. Actum & datum
in Civitate nostra Gedanensi die invoca-
tionis S. Crucis, anno Domini 1548
Regni nostri anno XX.

CAP. VII. De PRUSSIA.

I.

Boruss & contracte Prussi, olim etiam
variante dialecto Pruzzi dicti, item
Pruteni, ex quorundam sententia di-
cuntur à Prussia Bithyniae Rege: Pru-
teni vero à Bruteno sive Pruteno Rege Prus-
sia, Waidewuti fratre. Nam circa Secul.
V. vel VI. Waidewutum gente Alanum
sive Lirhuanum cum fratre Pruteno &
post hos duodecim Waidewuti filios in
Prussia & Lichuania rerum potitos esse,
tradunt quidam Prussici Scriptores. Sed
omnia hæc, quæ de Waidewuto, Brute-
no ejus fratre, atque duodecim illis Prin-
cipibus vulgo circumferuntur fabulosa
esse alibi docuimus. Rectius igitur di-
xerimus, Prussis nomen accepisse aut à
Borais, gente Sarmatica: aut à Russis po-
pulis olim Prussiae conterminis: aut à
Russo amne vel lacu, quem accolebant.
Pruteni autem vel à Ruthenis: vel à Pruto
fluvio Walachiae.

II. Antiquis temporibus Prussi liber-
rimè vivebant, nullius imperio obnoxii.

Prussi unde
nomen ha-
beant.

Vaidevuu-
tus & ejus
filii.

Prussorum
Respubl.
Sic

Sic enim Helmoldus de illis scribit: *Prus-
si nullum inter se Dominum pari volunt.* *Ibid.*
I. Chron. Slavorum cap. 1. num. 5. Vtrum au-
tem à primis usque temporibus, quibus
hæc regio habitari cœpit, ea libertas du-
rant, jam non determino, cum de eo ali-
b copiosius actum sit. Primus Polono-
rum Principum, qui Prussos, tributo
ipsis imposito, sub jugum egit, dicitur
fuisse Boleslaus I. Chrobri Rex Poloniæ,
idque sub initium Seculi XI. id quod te-
stantur non tantum Poloni Scriptores, ut
Vincentius Kadlubko *lib. 1. epist. 13. pag.*
132. Dlugoff. Cromer. Neugebauer & alii,
sed etiam exte. i. ut Helmoldus *lib. 1. Chron.*
Slav. cap. 5. Occasionem belli in Prus-
sos suscipiendi, præbuit facinus Prusso-
rum adversus Swoitechum, sive Adal-
bertum commissum. Hic enim cum pri-
mo Episcopus Pragensis in Bohemia, de-
inde, ut vulgo ferunt, Gnesneusis in Po-
lonia Archiepiscopus fuisset, tandem aut
sponte sua, aut oraculo Dei monitus in
Prussiam concessit, eam ad fidem Chris-
tianam conversurus. Sed Prussi Divi-
suis nimium addicti ipsum prope oppi-
dum Fischhausen in Samlandia trucidave-
runt, Boleslaus igitur Chrobri facinus
istud vindicaturus primo quidem *bellis*
Moravicis Russicisque districtus *victor*

Boleslaus I.
Prusiam
subigit.

Adalbertus
in Prussia
Martyr.

nem distulit. Pace vero cum cæteris
gentibus facta, tota vi belli Prussis in-
cubuit, victisque tandem tributum circa
an. 1015. imposuit. *Vid. Dlugoff. Tom. I.*
Hist. Polon. lib. II. pag. 152. seq. Cromer. lib.
III. pag. 442. seq. Schuz. in Chron. Pruss. lib.
I. fol. 8. b.

III. Sub Miecislao II. Rege Polono-
rum Prussi iterum imperata facere detre-
ctarunt. Schuz. *lib. 1. fol. 8.* neque ad
officium ante revocati sunt, quam Bo-
leslaus II. Audax ad imperium Poloni-
cum esset admotus. Immo Boleslaus
II. jam in Polonia rerum potiente Prussi
Pomeraniam & Cassubiam ferro & igni
devastatas metu majorum periculorum
sibi subjecere. Proinde Boleslaus Audax
contra ipsos bellum movit, & licet in pri-
ma expeditione obsidionem castri Gro-
deci solvere coactus fuerit, postea tamen
revertens Prussos Pomeraniâ excedere
coegit, solitaque ipsis tributa denuo im-
peravit. Dlugoff. *lib. III. ad an. 1064. pag.*
274. seq. Schuz. in Chron. lib. 1. fol. 9. b. Sed
neque tum Prussi quieverere. Ideo Bo-
leslai successor Wladislaus Hermannus
contra Prussos varia bella gessit, donec
eos sibi denuo subiceret. *Vid. Dlugoff.*
lib. IV. ad an. 1092. p. 291. seqq. & ad an. 1093.
p. 294. Neugeb. lib. III. Hist. Pol. p. 71. seqq.

Boleslaus I.
Prussos de-
nuo subigit.

Boleslaus III.
Prussos ter-
gum subigit

IV. Cum Seculo XII. Prussi Masoviam infestare cœpissent, Boleslaus III. Crivoustus eis denuo gravi bello victis iugum imposuit, imperatâ simul ipsis Christiana religione. Sed Boleslao postea vivis sublato, simul cum imperio Polonico etiam religionem Christianam Prussis abjecerunt. Dlugoss. lib. IV. p. 111. Non major tamen unquam religionis Christianæ in Prussiam introducendæ spes apparuit, quam tempore Boleslai IV. Crispi Boleslai III. filij. Tum enim illi iam profana Deorum profanare & destruere, Christianis ritibus initiandos curare cœperunt. Sed metu, malo illo diuturnitatis magistro, sublato, ad ingenium rediere, immo exercitum Polonicum in loca uliginosa astu doloque pertractum plane delevare, in qua strage etiam Henricus Boleslai IV. Crispi frater & Boleslai III. Crivousti filius fortiter pugnans occubuit. Kadlubko lib. III. epist. XXXII. pag. 374. seqq. Neugeb. lib. III. pag. 107. seq.

Prussi infestant Poloniam.

V. Cum fortuna crevit etiam animus Prussorum, præsertim Sec. XIII. ubi Polonia in varias scissa partes, bellis civilibus conflictabatur, eoque injuriis Prussorum magis magisque patebat. Maxime autem

tem Prussi Masoviam infestabant, quam An. 1220 in Comitibus Sedomiriensibus simul cum Cujavia & Dobrinia Lescus Albus Conrado fratri suo tradiderat. Cum autem Conradus Dux Masoviae, Cujaviae & Dobriniae de Polonorum auxiliis contra Prussos desperasset, necessitate adactus, Ordinem Teutonicum in Prussiam accersivit, cujus tunc Magister erat Hermannus de Salza. Ordini huic Teutonico, sive Cruciferorum, Conradus Culmensensem tractum tradidit, & quicquid terræ est inter Vistulam, Mocram & Drevantiam flumina, his legibus, ut contra Prussos sedulo bellum gererent, ubi però eos domuissent, ut Culmensensem ditionem redderent; cætera verò, quæ de barbaris cepissent, arbitrio bonorum virorum ex æquo secum sive cum posteris suis partirentur; contra Polonos nihil hostile tentarent, & hac omnia pacta sunt sub pœna amissionis bonorū. Hæc ex antiquo scripto Germanico à Stanislao Hosio sibi suppeditato recenset Cromerus lib. VII. circa fin. pag. 530. Caspar Schuzius tamen illa, quæ de restitutione Culmensis tractus & de Prussiae devincendæ divisione dicuntur, merito in dubium vocat, incredibile esse existimans, Crucif.

Conradus
Masoviae Dux
Cruciferos
evocat in
Prussiam.

Pacta Conradi
cum Cruciferis.

Friderici II.
Imp. Diplo.
ma Crucife-
ris ducum.

Cruciferos sine debita & iusta laborum suorum remuneratione tanta fuisse pericula subituros. *lib. 1. Chron. Pruss. fol. 17.* hæc provocabant etiam olim Cruciferi ad Diploma Friderici II. Imperatoris, in quo ille Cruciferis possessionem terræ Culmen-
sis, a Polonis videlicet promissam, confirmavit, & quidquid ii de Prussis possederint, itemque terram, quam eis Conradus Dux Masovix deinceps adhuc inter Prussiam & Novam Marchiam (per Marchiam novam hic intelligenda est Marchia Gedanensis, ut tunc temporis vocabatur) teste Cromero *lib. VII. in fin.*

Cruciferi
Prussiam sibi
subiiciunt.

Cruciferi in-
solentius a-
gunt.

Petrus
Svenze ne-
vas res in
Pomerania
mouit.

VI. Cum Cruciferi Prussiam diuturno quinquaginta trium annorum bello sibi jugum misissent, excisis serè veteribus incolis, novas subinde e Germania illic deduxere colonias. Sed etiam hic Cruciferis rebus sibi & voto succedentibus elati, insolentius se gerere, sociorumque terras appetere cœperunt. Et quidem initio sæculi XIV. Petrus Swenze Cancellarius Pomeraniæ (Micrælius eum vocat Cancellarium hereditarium Poloniæ & gubernatorem Pomerellix *lib. 11. Chron. Pomeran. num. 106. p. 290.*) plura semper habendi cupiditate flagrans occasionem Cruciferis Polonicas Provincias invadendi præbuit. Cum enim a Wladislao Rege Poloniæ

nix quadam in re passus esset repulsam, consilium cepit, Gedanum & totam Pomerelliam Marchionibus Brandeburgicis prodendi: sed proditis consiliis ipse a Wladislao Loctico Rege captus est, antequam rem in effectum deduxisset. Sed postea fratribus captivi intercedentibus seque ipsos loco obsidum offerentibus dimissus est. Obsides etiam illi postea, cum negligentius haberentur, e custodia evaserunt. Ab his acciti Joannes & Valde-
marus Marchiones (quorum Decessores jam antea Dantiscum obtinuerant) Pomeraniam cum exercitu ingressi, omnia, præter arcem Gdanensem, quam Bogussus Judex Pomeraniæ pro Rege Poloniæ tenebat, sibi subjecerunt. Bogussus in tantis angustias reductus, opem Regis Wladislai imploravit. Sed cum inde auxilia tardiora viderentur, auctor fuit Wladislao, ut Cruciferorum uteretur opera in arce defendenda & Marchionibus depellendis: sed satis imprudenter illud fecerit, cum Bogussus sciret, jam Cruciferis his oris ob prætensiones suas, de quibus *cap. VI. num. X. & XI.* egimus, inhiat. Acciti igitur sunt Cruciferi (quorum tunc Magister erat Sigfridus von Feuchtmangen) iis conditionibus, ut dimidiam arcem ipsi tenerent & annum unum suis

Petrus Svenze
re capitur
sed non die
mouit.

Marchiones
Brandebur-
gici in Po-
meraniam
accerunt.

Bogussus ac-
cerit Cruci-
feros contra
Marchiones

Cruciferi ar
cem urbem
que Gedani
meniem oc
cupant.

sumptibus defenderent - deinde ven-
quæcunq; impendia facerent, ut ea Le-
dislao expensæferrent. His ita confir-
tis Cruciferi arcem defendunt; immo ip-
sam urbem Gedanensem expulsis Mar-
chionibus recipiunt. Sed ad extremum
cum jam nullum periculum restaret, to-
tam arcem dimisso cum Pomeratis Bo-
gussa sibi vendicant, ut testatur Cromer-
us *lib. XI pag. 581.* Sed Schuzius nollet
hac conditione Cruciferos fuisse accito-
tradit, ut non propriis sed regiis sumpti-
bus arcem defenderent, quod etiam veri-
similius est. Cum vero Cruciferi expen-
sos sumptus (fuerunt autem centum milia
marcarum grossorum Bohemicorum) re-
teposcerent, nec Bogussa pecunia illa sup-
peteret, Cruciferi arcem totam occupata Bo-
gussam in vincula conjiciunt, postea vero
certis conditionibus dimitrunt. Cum
hæc ad Vladislauum Loeticum essent de-
lata, cœpit ille cum Cruciferis expo-
re, in gratiam ipsis mentem erga Regem
Poloniæ objectans; quibus illi offerre
cum Marchionibus ita transigunt, ut ac-
cepta certa pecuniæ summa, nempe cen-
tum millium marcarum latorum grossor-
um, omnia loca Pomerellæ, quæ ip-
si possidebant, Cruciferis traderent.
Hæc ita sunt an. 1311, quæ videlicet se testat

Vladislauus
Loeticus ex
postulat cum
Cruciferis.

Cruciferi d
Marchioni-
bus Bran-
deb. emunt
Pomerellia.

tur Schuzius. Quin etiam ea loca, quæ
tum temporis adhuc à præfidiario milite
Regio in Pomerellia tenebantur, ut Dir-
schaviam, & Schwezam, Cruciferos à
Marchionibus emisse testatur idem Schu-
zius *lib. II. Chron. Pruss. fol. 55. seqq.* Hanc
etiam emisionem Magister Cruciferorum
Ordini suo ab Henrico Cæsare confirman-
dam curavit. Cromer. *loc. cit.*

VII. Sed & MICHALOVIENSEM Cruciferi
Michalovi-
ensem tra-
ctum occu-
pant.
Provinciam Culmensi tractui adjacentem
à Polonia Cruciferi sequenti modo abstra-
xerunt. Acceperant eam hypothecæ lo-
co à Lesco Cujaviæ Duce, datis eo mutuo
trecentis marcis Thorunensibus, quibus
ille se in Ungarico bello à Wenceslao Bo-
hemiarum Rege captum redemit. Conve-
nerat autem Cruciferis cum Lesco ita, ut,
si is intra triennium pecuniam dictam
non redderet, jure sempiterno Cruciferis
illa regio cederet. Offerebat deinde Le-
scus cum fratribus intra constitutum
tempus pecuniam mutuo datam Cruci-
feris; quam tamen hi non acceptarunt,
jam hoc jam illud causati, donec aliquan-
to post Lescus necessitate compulsus, ac-
ceptis insuper à Cruciferis ducentis sexa-
ginta duabus marcis, Provinciâ illâ & jure
suo emni sese abdicavit. Cromer. *loc. cit.*
Neugebauer, *lib. III. Hist. Polen. pag. 57.*

Cruciferi in
Sessant Li-
thuaniam.

Paſta inter
Jugellonem
Regem &
Cruciferos.

Samogitia
traditur Cru-
ciferis.

VIII. Sed neque hic quievire Cruciferi. Prussia enim tota subacta, sub illo prae-
textu, quod ad Ethnicos populos oppri-
gnandos essent invitati, Lithuaniam quae
que & Samogitiam infestis agminibus
laepe pervagati ferro & igne omnia popula-
labantur. Has etiam excursiones, licet
Jagello Magnus Dux Lithuaniae Christiana
na religione recepta & in Lithuaniam
introducenda Rex Poloniae esset factus, ni-
hilominus continuabant, concitante eos
praesertim Suidrigellonem Regis fratrem.
His malis adactus Rex Wladislaus Jagello
Suidrigellonem concessis ipsi aliquot
in Russia locis ex Prussia revocavit. Im-
mo cum ipsis etiam Cruciferis An. 1404
egit conventum apud Razianzum Episcopi
scopi Wladislaviensis oppidum, ubi sic
de pace inter eos convenit: ut Rex quin-
quaginta millia florenorum Cruciferis
exsolveret, Dobrinumque & Zlotoriam ar-
cem ad confluentes Wistulae & Drevan-
tiae sitam reciperet. Deinde ut Novo-
gradum magnum (quod Livonienfes
Cruciferi cum Suidrigellone intercepe-
rant) Regi Poloniae, Samogitia vero Cru-
ciferis cederet, ea lege, ut omni jure, quod
in Lithuaniam praetendebant, sese abdicare
carent. Cromer. lib. XVI. pag. 649. Kojalowicz
Part. II. Hist. Lithu. lib. II. pag. 70. seqq. Sub

Samogitiae &
Cruciferis
deficiunt.

Sub hac Samogitiae impotentem Cruciferorum dominationem perosi, coeſis
ipſorum praesidiis in libertatem se asse-
ruere. Cruciferi contra suspicantes id,
quod res erat, jussu Alexandri Witoldi,
sive ut alias vulgo vocatur Witoldi, hoc
a Samogitis factum esse, Lithuaniam
excursionibus infestare coeperunt. Quod
autem hoc revera Witoldi jussu factum
sit, diffiteri non audet Kojalowicz loc.
cit. pag. 79. Conf. Schuz. lib. III. Chron.
Pruss. fol. 99. seqq. Interveniens de-
inde aliis causis, in apertum res erupit
bellum, quod cruento isto ex utraque
parte praehio An. 1410. ad Dannebergam
in Prussia commisso nobile est, ubi 50.
millia Cruciferorum cum ipso Magistro
Ordinis Teutonici Vlrico von Junglu-
gen caesa & quatuordecim millia capta
sunt, ut tradit Cromerus lib. XVI. circa
fin. Neugebauer lib. V. Hist. Polon. pag. 152.
Conf. Alex. Guaguin. ad an. 1410. De
numero caesorum in exercitu Teutonici
ordinis dubitat Schuzius, quem vide lib.
III. Chron. fol. 102. Continuatum est il-
lud bellum usque ad an. 1436. quo inter
Regem Wladislaum Jagellonidem &
Magistrum Cruciferorum Paulum de
Rusdorff pax coiit. Paſta ipsa vide
inter Privilegia Ducalis Prussia fol. 6. seqq. Et

Tanneber-
genſis pugna
cruentissima.

Paſta inter
Wladislaum
Jagellonidem
& Cruciferos

inter Jura Municipalia Prussiae. Item apud Janum Januszovium lib. VII. *Constitutionum Regni Polon. Part. III. tit. 1. pag. 842.* *Conti. Schüziius lib. III. Chron. Pruss. fol. 127. b. Sic*

Prima Prus. sive subigendæ fundamenta jacit Vladislaus Jagello.

igitur Wladislaus Jagello attritis Cruciferorum viribus prima jecit Prussiae subigendæ fundamenta. *Vid. Matth. Strykowski Ostostevicius lib. XIII. Hist. Lithuan. cap. IV. & VIII.*

Cruciferi Prussis sunt intolerabiles

IX. Casimiro IV. Jagellonide Polonice imperante cum Cruciferis deessent hostes, quos vincerent, Prussis ipsis impotenti dominatione intolerabiles esse cœpere. Haud facile dictu est, quibus oneribus illi sibi subjectos populos presserunt, quibus etiam injuriis urbes Prussiae præcipuas vexarint. Prussi igitur libertatis avitæ nondum obliti conspiratione inter se facta ad Regem Polonice Casimirum transferunt, eique se ut legitimo Jurisæsto & vero Domino & heredi Terrarum Prussiae futuro subjecerunt, ut habetur in Privilegio Incorporationis An. 1454 feria quarta Cinerum a Casimiro Jagellonide dato inter Jura Municipalia Terrarum Prussiae. Quoniam autem e contrario Cruciferi in memoriam revocabant pacem perpetuam An. 1456 sub Wladislao Jagellonide initam; *id est*

Prussi se Regi Polonice dedunt.

tur Proffortum Legati ostenderunt, multis inodis pacem illam a Cruciferis esse violatam, verbi gratia, dum in concilio Basileensi contra eandem varia moliti sunt, loca in pactis denominata non restituerunt, & quæ sunt id genus alia, quæ videantur apud Schüzium lib. V. *Chron. Pruss. fol. 166. b.* Gestum inde bellum est tredecim annos, nimirum ab an. 1454. usque ad an. 1466. ingentibus utrinque sumptibus. Ad extremum Cruciferi miserunt, semper in paucitate jacturam esse majorem, cladibus igitur multis attriti ac propemodum ad incitas redacti, pacem his demum conditionibus impetrarunt: ut Polonis Culmensem & Michaloviensem terras & Pomeraniam omnem, adhuc Mariæburgum Stumam & Christburgum arces & oppida: Elbingam & Tolkenitam oppida cum suis territoriis & munere sylvatico, quod Wald-Ampt Teutonice vocatur, & sex pagis, qui ad arcem Hollandiam pertinebant, jure sempiterno concederent: reliquam Prussiae sibi retinerent, ea lego & conditione, ut semper essent in fide & clientela Polonorum. *Cromer. lib. XXVI. pag. 778. seq. Schütz. lib. 7. Chron. Pruss.* Pacta ipsa inter Regem Calimirum Jagellonidem Regem Polonice & Ludovicum ab Erlich-

Paço & Cruciferis violata.

Cruciferi pacem impetrant certis conditionibus.

Hichshausen Magistram Prussiae videtur apud Janum Januszovium *lib. VII. Constitut. Part. III. tit. 1. pag. 863. seqq. & inter Privilegia Prussiae Ducalis fol. 20. seqq.* Sic igitur Casimiro IV. dimidia Prussiae partem concessit, quae hodie dicitur Prussia Regalis. Reliqua vero lege clientelari Cruciferis a Rege Poloniae concessa est.

Cruciferi jugum Poloniam laborant

X. Verum enimvero Cruciferis libertati assuetis grave Polonorum visum est jugum, idcirco ut illud excuterent, potentiores sibi Magistros Ordinis creare ceperunt. Eo sine etiam post unum acque alterum Magistrum elegerunt Fredericum Ducem Saxoniae, qui nunquam Polonis jurejurando se obstringere voluit: deinde vero An. 1511. Albertum Marchionem Brandeburgicum, qui servitutis illius impatiens, magno animo bellum Polonis intulit: sed speratis a Germania frustratus auxiliis, his conditionibus An. 1525. cum Rege Poloniae Sigismundo I. pacem fecit: ut

Pax perpetua inter Sigismundum I. & Albertum Primum Prussiae Ducem.

Cruciferorum in Prussia penitus extirpaueretur: Albertus Prussiae portionem quam nunc Ducalem vulgo vocant, titulo Ducis obtineret: sed regio imperium simul cum Provincia subesset: eosdem cum Polonia hostes amicosque deinceps

haberet: ipse Dux primum locum in Senatu Regio teneret &c. Albert. Wujuk Kajalowicz *Part. II. Hist. Lithuan. lib. VII. pag. 382.* Neugebauer *lib. VII. Hist. Polon. pag. 507. seqq.* Schuz. *lib. X. Chron. Pruss. fol. 494. seq.* Pacta ipsa videantur apud Janum Januszovium *lib. VII. Constitut. Regn. Pol. Part. III. tit. 1. pag. 913. & fol. 72. & seqq.* Ut igitur Casimirus IV. Jagellonides Prussiae sibi acquisivit, ita etiam Sigismundus ejus filius Prussiae defendit, jusque in illam sibi suisque successoribus confirmavit.

XI. Hoc igitur modo Albertus primus Dux Prussiae creatus, feliciter eidem usque ad annum 1568. praefuit, cumque annis & rerum gestarum gloria fessus d. 20. Martii, anno aetatis 78 fatis concessisset, successit ipsi filius Albertus Fredericus.

Albertus March. Brand. Dux Prussiae.

Cum autem ille non longe post in aegritudinem animi incidisset, datus est ei a Rege Stephano Battareo Curator,

Albertus Fredericus Dux Prussiae.

Georgius Fredericus Marchio Brandenburgensis in Onoldsbach. Hoc postea initio praesentis Seculi e vivis sublato, & nemine amplius e Marchionibus Brandenburgensibus linea Onoldsbachensis (quae olim cum Alberto Seniore ad simultaneam investituram admixta fuit)

Georgius Fredericus Curator aegri Principis.

Electores Brandenburgici Prussiae possidentur.

existente, id egerunt Electores Brandeburgici, ut, deficiente hac Marchionum domo, ipsi in Ducatu Prussia succederent, præsertim cum jam antea ipsis simultanea investitura non tantum promissa, sed etiam Anno 1603. in scriptis concessa esset. Factus igitur est Joachimus Fridericus Elector Brandenburgicus An. 1605. curator ægri Principis, cedente id Sigismundo III. Poloniae Rege. Intra paucos vero annos Joachimo Friderico Electore defuncto, filius ipsius Joannes Sigismundus Elector Brandenburgicus An 1608. in curatela ægri Principis successit: sed postea anno videlicet 1611. cum tribus fratribus In Prussia a Sigismundo III. Rege investitus, & proximo anno 1612. in realem Prussiae possessionem a Commissariis ad hoc negotium à Polonia missis immixtus est, ut hoc ex privilegiis Statuum Prussiae Ducalis An. 1616. Brunsbergæ typis impressis patet. Albertus Fridericus autem æger & animo & corpore Princeps anno demum 1618. d. 28. Augusti, ætatis vero anno 65. postquam Ducatum hunc per se & Illustrissimos Curatores per 49. annos administrasset, obiit. Proximo anno 1619. d. 23. Decembris mortuus Joannes Sigismundus Prussiae successor

Joannes Sigismundus Elector.

Albertus Fridericus æger Princeps mortuus.

Joannes Sigismundus Elector. maritus.

Georgio Wilhelmo Electori Brandeburgico reliquit.

XII. Hic Georgius Wilhelmus Elector jam suo tempore allaborasse dicitur, ut supremus fieret in Prussia Dominus. Referam memorabile quidpiam, quod mihi Procerum Prussiae non nemo, qui adhuc juvenis hæc quæ referam ipse oculis suis spectavit, ante tria circiter lustra narrare sæpius est solitus. Cum aliquando Conventus Prussiae Ordinum Regiomonti ageretur, contulit se Georgius Wilhelmus Elector in arcem Neuhusensem uno milliari Regiomonto distantem, animi remittendi & à curis comitialibus relaxandi gratia. Cumque ibidem aliquando minus gratum è conventu Regiomontano nuncium accepisset, adeo ira efferbuit, ut pomo e mensa sublato in hæc verba erumperet: Quam vere ego hoc pomum per has fenestras foras ejiciam, tam vere quoque supremus aliquando Prussorum Dominus futurus sum. Sed pomum, licet omnes fenestras, ut media ætate fieri solet, fuerint aperta, ligno impulsam in medium conclave relapsam, præsentem aulicos cum Principe ipso mirum quantum obstupescit.

Georgius Wilhelmus Dux Prussiae.

Mirabilis casus.

Fridericus
Wilhelmus
sic supremus
Prussiz Do-
minus.

Elbinga Ele-
ctori pro-
mixtur.

XII. Quod autem Georgius Wilhelmus obtinere non potuit, hoc Fridericus Wilhelmus filius, qui An. 1640. parenti suo in regimine successit tandem obtinuit. Nam cum initio Prussiam Ducalem habuisset jure feudatorio, tandem per Pacta Welaviensia & Bydgosstiensia An. 1657. inita eidem Joannes Casimirus Rex Poloniz supremum in Prussia dominium concessit, ea tamen lege, ut deficientibus masculis jure Caducitatis ut vocant, Prussia iterum ad Regnum Poloniae redeat & Ducibus Onolsbacensibus & Culmbacensibus jure feudi conferatur. Promissa etiam est Serenissimo Electori urbs Elbinga, simulac a Suedis eam tunc tenentibus reciperetur, & quidem hypotheca loco, pro quadringentis millibus thalerorum. Confirmata quoque sunt hæc Pacta An. 1658. in Comitibus Regni ab omnibus Ordinibus. *Vide* Constitutiones ejus anni, quæ Consensu omnium ordinum denuò sunt impressæ *pag. 3.* Postea verò pace cum Suecis composita Anno 1660. cum ab utraque parte Commissarii essent missi ad hoc negotium Elbingense componendum Wladislaus Rey a Naglovice Thesaurarius Regni & primarius ex parte Polonorum Commissarius, varia à Legatis Brande-

Brandenburgicis prætendebat, tandem etiam re infecta penitus discessit, omnem in Commissarios Brandenburgicos rejiciens culpam, ac si in amotione postarum è Civitate Gedanensi; in restitutione ibrusbergæ; in defalcatione eorum, quæ civitas illa in præsidium erogavit; in confirmatione denique jurium Civitatis Elbingensis, satisfacere Polonis noluerint. *Vid.* Epistola Joannis Casimiri Regis An. 1660. d. 18. Octobris exarata in *appendice Continuationis VII. Diarii Europæi class. ult. pag. 232.* Supremi in Prussia juris traditio rejecta fuit usque in an. 1663. quo ipso anno Stephanus Widzga Episcopus Warmiensis postea Archiepiscopus Gnesnensis, ut & Joannes Comes de Leszno Leszczynski tunc Pro-Cancellarius Regni à Rege & Republ. Polona missi Regiomontum venerunt, actumque illum An. 1663. die 18. Octobris in area arcis Regiomontanæ theatro extracto solenniter & magno cum spectatorum omnium plausu celebrare. Nami aurei & argentei tunc cusi ex altera parte habent sceptrum & gladium de cussum posita seroque implexa, cum subscriptione: PRO DEO ET POPULO. Desuper autem manus coronam radiis solaribus illustratam defert, cum

Electori supremum in Prussia Dominium traditur.

lemmate: A DEO DATA. Ex altera parte numi hæc inscriptio: SUPREMO PRUSSIÆ DOMINO FRIDERICO WILHELMO PRINCIPI ELECT. BRANDEB. HOMAGIUM PRÆST. DIE XVIII. OCTOBR. ANNO 1663.

CAP. VIII.

De

Livonia.

I.

Livonia provinciarum five partes.

Livonia convertitur.

Primus Episcopus in Livonia.

Riga conditur.

Ordo Ensisiferorum instituitur.

LIVONIA duas olim continebat Provincias, *Estiam & Lettiam*, deinde de Ordo Ensisiferorum in Livoniarum potitus adjunxit *Curoniam*, ad quam pertinet *Semgallia*. Circa An. 1188 hæc regio frequentari cœpit à mercatoribus præsertim Lubeconsibus, qui etiam gentem illam ad Religionem Christianam converterunt. Primus Livoniarum sive Livonorum Episcopus constitutus est Menardus Monachus vel Canonicus Segebergensis ab Archiepiscopo Bremensi inauguratus. Sedes ejus erat *Vexellæ*. Eum exceperunt Bertholdus Episcopus Rigæ conditor, & Albertus, qui Rigam munivit & Ordinem Ensisiferorum ab

ab Innocentio III. An. 1207. confirmatum in societatem contra barbaras illas gentes adscivit. Primus Ensisiferorum Magister fuit Vinno. Post hæc cum Ordo Ensisiferorum insultibus barbararum gentium impar assumtis Teutonici Ordinis habitu & regula sese Magistro Prussiarum subjecisset, Livonia quoque Ordinis Teutonici Magistro generali, qui tunc in Germania & paulo post in Prussia sedem suam habuit, simul fuit subjecta, ita ut à Magistris Livoniarum constituerentur legesque acciperent. Contra vero (non eodem tempore, ut quidam volunt: sed successu temporis) Episcopi Prussici, nempe Culmensis, Pomesaniensis & Sambienfis, ut suffraganei Archiepiscopo Rigenfi in Livonia subjecti sunt. Warmiensis Episcopus, quia nunquam ordini Teutonici imperium ita agnovit, ut ejus regulam & habitum reciperet, in Archiepiscopi quoque Rigenfis Diocesi nunquam censi voluit. Mansit igitur Livonia sub imperio Magistri Ordinis Teutonici generalis, administrabaturque per Magistros tantum Provinciales usque ad Wilhelmum Plettenbergium XLI. Livoniarum Magistrum Provinciale, qui An. 1513. exsoluta Alberto Brandenburgico Marchioni & Ordinis Teutonici

Vinno Magister Ordinis Ensisiferorum.

Livonia Ordinem Cruciferorum recipit.

Episcopi Prussici Archiepiscopo Livoniarum subiciuntur.

Wilhelmus Plettenbergius sese ab Ordine Teutonici redimit imperio.

ci Magistro generali certa pecuniæ summa, se suosque imperio Magistri generalis exemit, Imperii Princeps factus. Sed videamus, quomodo superiore Seculo Livonia ad Poloniam accesserit, rursumque à Polonia fere tota avulsa sit.

Sigismundus Augustus Livoniam Poloniam adiunxit.

Occasio huius rei.

II. Quod Sigismundus Augustus Livoniam Regno Poloniæ adjunxit, apud omnes in confesso est: Occasionem vero huius conjunctionis, varie recensent Scriptores. Albertus Wijuk Kojalowicz Historiæ Lithuanicæ conditor, ita rem exsequitur. Guilielmus Fürstenbergius Livoniensium Equitum Magister Lutheranam religionem suscepit, mox etiam templa hæreticis tradere conatus est. Cum se ei hac in re opponeret Guilielmus Archiepiscopus Rigensis, Fürstenbergius ipsum indictis Wendam Comitibus, reum agit, in ita cum Sigismundo Augusto Rege consobrino suo & Alberto Duce Prussiæ conspirationis accusat, falsisque indicibus probat, Curlandiam Alberto, Livoniam Augusto promissas esse ac pene proditas. Comitibus finitibus Fürstenbergius Magister aperto bello Archiepiscopi bona aggreditur, Archiepiscopum ipsum in arce Kokenhusana captum in carcerem conjicit. Sigismundus accepto ejus rei nuncio Anno 1557. bellum

statim

statim Livoniæ intulit, sibi que eam subiecit. Kojalowicz lib. VIII. *Hist. Lithuan. pag. 433.* Nos verò licet non negaverimus, ob mutatam religionem magnas inter Archiepiscopum Rigensem & Magistrum Ordinis extitisse similtates, non solum tamen hanc causam belli huius fuisse existimamus, cum quidam etiam Livoniæ Episcopi contra Archiepiscopum insurrexerint, referente Anonymo quodam *inter Descriptiones Polonia pag. 397. seqq.* Altius igitur causa huius rei est accersenda. Videlicet an. 1546. constitutum est ab ordinibus Livoniæ omnium consensu, ne sine ordinum indultu sive ab Archiepiscopo, sive à Magistro, sive etiam ab aliis Episcopis extraneus aliquis homo in Coadjutorem assumeretur. His tamen postea neglectis Archiepiscopus Rigensis contra promissa sua in scio Canonicorum Collegio, sive ut vocant Capitulo, Christophorum Mechleburgicum Ducem Coadjutorem sibi adscivit. Proinde se ei Henricus à Galen Magister ordinis & Guilielmus Fürstenbergius alii que Episcopi, (de quibus etiam Vid. Guaguinas *de Situ Sarmatiæ Europ. Tom. 1. in Corp. Hist. Polon. pag. 71.*) opposuerunt. Archiepiscopus se auctoritate Regis Sigismundi Augusti ut Patroni Archi-

Vera causa belli Livonici.

chiepiscopatus illius tuebatur. Ordines contra subditos ab Archiepiscopi obedientia abstrahunt, prout Pacta An. 1526 inita postulabant. Interea in Electione Coadjutoris Magistri Casparo Monasteriensi Marschalco Ordinis prælati Guilhelmus Furstenbergius, id quod Casparus ægre ferens ad Regem Poloniae confugit. Immo etiam Caspari patrocinium suscepit Archiepiscopus. Hinc bellum contra Archiepiscopum ortum est. Furstenbergius Coadjutor Magistri Archiepiscopum in arce Kokenhusana cepit, sicque Regem Poloniae contra Livoniam excivit. Cum vero interea Ivanus Moscoviæ Dux longè lateque victricia per Livoniam circumferret armatus Augustus Gothardo Kettlero, novo post Furstenbergium Livoniæ Magistro optulit eundemque Gothardum Kettlerum, concessa ipsi Curlandia & Semgallia in feudum, primum Ducem Curlandiae creavit. Reliquam vero Livoniam Regno Poloniae An. 1561. adjunxit. *Vid. Kojalowicz ib. VIII. Hist. Lithu. pag. 447. seqq. Salom. Neugebauer lib. VIII. Hist. Polon. pag. 594. & 599.*

III. Vix autem Sigismundus Augustus Livoniam in fidem suam receperat & jam nova ejus perdendæ semina spergebantur.

Sigismundus
Augustus sibi
Livoniam
subjecit.

Gothardus
primus Dux
Curlandiae.

gebantur. Insestabat videlicet continuis bellis Livoniam Magnus Moscoviæ Dux. Revalienses igitur cum se adversus ejus potentiam tutari haud possent, Erici Regis Suediæ patrocínio sese commiserunt. Paulo post Gothardus Kettlerus ex altera parte Regis Poloniae tutelæ adversus Russos sive Moscos se commisit; quo factum est, ut Livonia in duas statim partes scinderetur. Neque minus sibi juris in Livoniam putabat esse Ericus Rex Suediæ, quam Sigismundus Augustus Rex Poloniae, præsertim cum ille ab Imperatore Ferdinando sibi commissam esse Livoniæ tutelam affirmaret. Proinde Ericus Habslam Lehalam, Parnaviam & alia loca Polonis ejectis occupavit. Accessit & aliud quidpiam, quod partes Regis Suediæ in Livonia auxit. Joannes enim Dux Finlandiæ circa eadem tempora Catharinam Sigismundi Augusti Regis Poloniae Sororem matrimonio sibi jungens mutuo dedit Sigismundo LXXX. millia thalerorum (alii CXXXIV. millia ponunt) pro qua pecuniæ summa hypothece loco vicissim Joanni traditæ sunt in Livonia sequentes arces: Wittensteinum, Karchisa, Frichatum, Helmultum, Ermisum Ruja & Bortvicum. Pessime hoc accepit Ericus Rex ideoque

simuliter
inter Ericum
reverti
Regem

Moscoviæ
Dux Livoniæ
am insestabat.

Revalienses
se Regi Suediæ
dedunt.

Suediz &
Ioannem
Principem
Suediz.

revertentem in Suediam Joannem in
contra se cum Rege Poloniae fœderis ac-
cusavit, & accepta à Sigismundo Augu-
sto castella sub specie defensionis contra
vim Moscorum sibi tradere compulsi-
quamvis postea Poloni Pernaviam denovo
repperint. Interea defunctis jam Erico
Suediz & Sigismundo Augusto Poloniae
regibus, Moscoviz Dux MAGNUM Hols-
atiz Ducem Livoniae Regem creavit,
eundemque magna quidem vi, mala ta-
men fide, Livoniae imponere voluit. Tan-
tis periculis imminentibus Joannes III.
Suediz & Stephanus Bathoreus Poloniae
Reges societatem inter se iniverunt, ut
communibus viribus Livoniam contra
Moscoviz Ducem assererent. Vtrique
etiam parti circa An. 1580. fortuna mar-
gnopere aspirabat, præsertim autem Suedis,
qui ea tempestate complura loca à
Moscis in Livonia recuperarunt, ut Lo-
dam, Lehalam, Habsalam & Narvam;
item Provinciam Vicchiam, Wittensteinum,
Carelogorodam & alia castella.
Stephanus igitur Poloniae Rex veritus id
quod res erat, ne Suedi hoc modo sibi to-
tam Livoniam subicerent, pacem cum
Moscis exclusis Suedis fecit his condi-
tionibus: *ut Moscus omnia restitueret
loca, qua in Litvania occupaverat: ut*

Magnus Dux
Holsatiz Rex
Livoniae
creatur.

Bellum Polo-
niae & Suediz
Reges contra
Moscos sus-
cipiunt.

Stephanus
Rex pacem
facit cum
Moscis.

Conditiones
paci.

totam Poloniae Livoniam traderet: Ste-
phanus vero Wielikolukam & alias
nonnullas arces, quas hoc bello occu-
paverat, Mosco redderet. Postea cum
Sigismundus III. Joannis III. Suediz Re-
gis filius defuncto Stephano Bathoreo
Rex Poloniae esset electus, Poloni hanc
inter alias conditionem ei præscripserunt:
*ut eam Livoniae partem, quam occupa-
verant Suedi, Regno Poloniae Sigismun-
dus adjungeret.* Sed Sigismundus III.
nulla ratione adduci potuit, ut iporum
postulatis subscriberet & tantum eis pro-
vinciam concederet, quam 40. ferme mil-
liarium longitudine à Narvæ fluminis
ostio per Tolsburgum, Wesenburgum,
Revaliam, Padisam, Wittensteinum &
Habsalam ad vicinas Parnaviz oras se
porrigentem possidebat. Vide hæc fusc
enarrata apud Joannem Loccenium *lib.*
VII. Hist. Suedicæ. per tot. Neugeb. lib. IX.
Hist. Polon. David Chytræus lib. XX. Saxo.
pag. 521. Post hæc cum Sigismundus III.
Regno Suediz excidisset, multa bella ge-
sta sunt inter eum & Carolum IX. qui in
Sigismundi locum à Suedis substitutus
erat. Continuavit deinde bella ista Gu-
stavus Adolphus, qui totam fere Livo-
niam in suam redegit potestatem, donec

Poloni à Si-
gismundo
III. restituc-
tionem Esto-
niae postu-
lant.

Sed frustra.

Bella Livoni-
æ inter Po-
lonos & Suedos.

Induciarum 6. annorum.

Induciarum 26. annorum.

Carolus Gustavus Polonus bellum infer.

Pax Olivensis.

tandem An. 1629. induciarum sex annorum factae sunt, ea conditione: ut interea Rex Sueciae omnia Livoniae loca, quae possidebat; retineret. Finitis deinde An. 1631. induciis, aliae induciae 26. annorum, mediatoribus Galliae & Angliae Regum & Ordinum Belgii Legatis secutae sunt. *vid. Theatrum Europ. ad aet. an. Eberhardus Wassenberg Part. II. gestorum Wladislaus lib. II. pag. 171. seqq. & 191. seqq. Pincius & alii.*

IV. Cum Joanne Casimiro Poloniae imperante, An. 1654. Moscici Lithuaniam longe lateque popularentur, Carolus Gustavus Sueciae Rex nondum finitis 20. annorum induciis bellum Poloniae intulit, cum ob alias causas, tum maxime quod Regis Poloniae Delegatus contra successorem Caroli Gustavi Regis Stockholmiae protestatus esset, induciasque hac ratione violasset. Et initio quidem Suecici in Polonia felices habuere progressus: sed ad ultimum fortuna ipsis tergum opervertit. Danis enim provincias Suedicas depopulantibus, Poloniam deserere coacti sunt. Tandem An. 1660. Carolo Gustavo Regi Sueciae iam extincto, dicitur decesserat, pax in monasterio Olivensi prope Danicam: sancita est, ubi inter alias haec fuerunt conditiones: Vt Joannes

nes Casimirus Rex Poloniae renunciaret in perpetuum omnibus praetensionibus in regnum Sueciae & in Principatum Finlandiae; Rex tantum Joannes Casimirus titulo Regis Sueciae uteretur ad dies vitae, quem tamen non usurparet ad Regem Sueciae scribens, tribus tantum etceterationibus adjectis. Omnes Provincias Livonicas trans Dunanas Sueco concederet, praetensionesque omnes in Estoniam & Oseliam dimitteret: traderet etiam ea loca Livoniae cis Dunana, quae Suecus tenuit tempore induciarum: Livoniam Australem Rex Poloniae retineret, in qua Dunenburgum, Rositen, Luzen, Marienhafen &c: *vid. Pacta illa Olivensia in Continuat. III. Diar. Europ. ad An. 1660. Inserta etiam sunt illa Pacta ipsis Regni Poloniae Constitutionibus Ann. 1661. pag. 4. & seqq.* Adjecit eadem Pacta Historiae Suecanae non ita pridem in Germania editae Joannes Loccenius, qui consuli potest.

CAP. IX.

De

*Russia, Moscovia
& Lithuania.*

I.

Russia à Rus-
so dicta.

Russia am-
plitudo.

Lithuania à
Italiano di-
cta.

Lithuaniz
veteris finis.

Russia (à Russo Lechi fratre, ut quidam volunt, ita dicta) olim complectebatur magnam hodiernam Lithuaniam partem, Podlachiam, Russiam, Rubram Podoliam citeriorem & Vteriorem, Seru- veriensensem & Czernichoviensem Ducatus & ea ferè omnia, quæ inter Viliam & Pri- petium amnes continentur. Item Smo- lenscensem, Polocensem, Vilepscensem, Novogrodensem, Tveriensensem Ducatus Moscoviam insuper, quæ antiquitus obs- scura fuit regio, ut paulo post audiemus. Hæc Russia sæpius fuit in multas partes distracta; ita tamen, ut is cum suprema potestate cæteris præset, qui Kiovia rerum potiebatur. LITHANIA vero à *Litalano* sive *Listno* secundo Rege gen- tis illius, ut ferunt, ita appellata, olim tur- fatis obscura & arctis finibus circumscri- pta Complectebatur videlicet in se ho- diernam Samogitiam, Curlandiam & ho-

diernæ Lithuaniz partem, conterminam Samogitiz inter Dunam & Viliam alios- que amnes Viliæ se immiscentes, ut Du- naro, Niewiasam, Swientam aliosque, in quibus locis hodie adhuc Lithuani- cæ linguæ usus est.

II Russiz Ducum antiquitus magna fuit potentia, quippe qui etiam Lithva- nos subjugum actos, sibi tributarios fe- cerint. Antiquis enim temporibus Lith- vani gens obscura & agrestis, subera, ve- stis & fæces frondeos, quibus sudorem gens ea sibi in balneis provocare solet, tributi nomine Russis pendere cogeban- tur, usque ad Seculum XIII. ut habet Jo- annes Dlugossus *Tom. I. Hist. Polon. lib. VI. pag. 536.* Neugeb. *lib. III. pag. 127.* Dein- de verò mira fortunæ vicissitudine Lith- vani eluctati, totam Russiam sibi subie- cerunt, nisi ea excipere velimus, quæ Polo- norum Reges armata manu Russis in par- tibus Australibus sive in Russia Rubra ex- torserunt. Quomodo autem Russia par- tim Polonicum, partim Lithvanicum subierit jugum paucis jam edisseremus. Videlicet, ut primo generatim rem hanc delincemus, ex Polonis Boleslai I. mus II. dus III. & IV. Russiam meridionalem domuerunt, ut & Casimirus Magnus Rex

Russi Lithu-
aniam faci-
unt tribuca-
siam.

Lithuani
Russiam sibi
subiiciunt.

Russia quo-
modo à Po-
lonis & Li-
thuanis oc-
cupata.

Poloniæ, Lithvani autem à Secule XIII. orientalem Russiam aliasque ejusdem oras versus meridiem aggressi imperio suo subiecerunt. Sed specialius paulo nobis illa nunc dilucidanda erunt.

Volodimirus Dux Russiæ.

III. Seculo X. & quidem circa an. 970. Wolodimirus Dux Russiæ, Bulgaros, Croatos, Dulopios, Jazyges domuit.

Russia convertitur ad Christum.

Consonum etiam Constantinopolitano Imperatori ademit. Postea vero postquam Annam Basilii & Constantini Imperatorum sororem duxerat uxorem, Christianamque insuper susceperat religionem, ea omnia reddidit. Imo etiam Præmissiam Czervenamque deinde Miccislo Poloniæ Duci eripuit. Postea vivus adhuc Regnum inter duodecim filios partitius est. Fuerunt autem populi & urbes, quæ in divisionem cesserant, Kiovia, Novogrodum, Poloscum, Turovia, Rostovia, Maromum, Derevi, Wladimiria, Torocanum, Smolenscum & tota Volhynia.

Volodimirus imperii Russicum in ætate decem filios partitius.

Cæterum inter fratres postea orto bello Svento pelcus, unus Volodimiri filiorum, Kiovia, Glebo & Borisso fratribus captis, occupat. Mox & ipse a Jaroslao fratre superatus & principatu ejectus ad Boleslaum I. Chrobri Regem Poloniæ confugit. Is Jaroslao victo Anno 1008. Sventopelcum reduxit. Non quievit tamen &

Bella inter filios Volodimiri.

Jaroslaus Dux Russiæ confugit ad Boleslaum I. Regem.

& Jaroslaus, sed ejecto rursus Sventopelco Kioviæ occupata bellum Boleslao Chrobri Regi Poloniæ intulit; ingenti vero prælio superatus tributum Boleslao Anno 1018. promisit. *Vid. Cromer. lib. III. pag. 440. Stanislaus Lubinski tract. de iure Regni Polon. in Russias Moscoviticæque Provincias pag. 178. operam.*

IV. Post mortem Boleslai Chrobri in libertatem se Russi asseruere. Suscepit quidem Miccislaus II. Rex Poloniæ contra Jaroslaum Russiæ Ducem expeditionem, sed eum in ordinem cogere non potuit. Quinimo Jaroslaus ille tunc temporis titulum Monarchæ Russiæ (*Imperatoris*) sibi primus sumpsit. Præterea Casimirus I. Rex Poloniæ ducta Jaroslai sorore in conjugem, omne jus, quod Pater & Avus in Russiam habebant remisit, teste Cromero *lib. IV. pag. 451.*

Miccislaus II. in Russiam rem agit contra Russos.

Monarcha Russiæ primus.

Casimirus Rex iure in Russiam se abdicat.

Cæteram Boleslao II. Audace Poloniæ Imperante, quinque filii Jaroslai inter se de imperio contendebant. Isaslaus natus maximus, Kioviæ Dux, pulsus a cæteris fratribus Anno 1069. ad Boleslaum II. Poloniæ Regem se contulit, opem contra fratres imploraturus. Non defuit quoque tanto supplicii Boleslaus, magnoque cum exercitu Russiam ingressus, Præmissiam hæctenus a reliquo Poloniæ corpo-

Boleslaus II. Audax Russiam sibi vindicantem facit.

re avulsam recuperavit : Lusco insuper
Wladimiriâ , Chelmâ , Kioviâ occupatis
Russiam sibi vectigalem fecit : Isaslauum
tamen Ducem toti Russiæ proposuit. Sed
non diu Russia in fide Polonorum persti-
tit : Boleslaus enim ipse fugienti similis
Cracoviam regressus , nihil postea , utpo-
te torus libidini immersus , præclari gestit-
Dlagoff. *hb. III. ad Anno 1076. pag. 256. Cromer*
Neugebauer & alii.

V. Tempore Boleslai III. Criwousti
Sec. XII. inuaserat Kiouiensem Principatû
Uladimirus Jareslai Wladimirientis Duc-
cis & Zbitislaviz Reginæ Poloniæ, (quam
Boleslaus III. uxorem duxerat) patruus,
eius insidias veritus Jaroslaus fugit An.
1118. ad Boleslaum III. Poloniæ Ducem.
Is quanquam arma An. 1123. in gratiam
Jaroslai contra Wladimirum sumpserat;
Jaroslao tamen, cujus res agebatur, mox
in prælio cæso, donis exoratus in Polo-
niam revertit. Deinde iterum Anno 1134.
Russi, auctore Jaropelco Wladimiri filio
Kiouienfi Duce, rebellarunt, sed cum
esset ad arma ventum, Boleslaus III. Cri-
voustus Jeropelcum astu Petri Wloslo-
vicii cepit, & cum se jurejurando præsti-
to in fide & clientela Regum Poloniæ so-
re promississet, dimisit. Sed neque tunc
Russi fidem seruarunt. Multa inde bella
sub

Ru^{ta} rebel
Ist contra
Boleslaum
Audacem.

Boleslaus
Russis in
sua verba
adgit.

Russi rebel-
lar.

sub Boleslao IV. Crispo & Casimiro II.
Justo gesta sunt, quæ hic brevitatis cau-
sa omittimus.

VI. Per eodem tempora Haliciensium
Russorum potentia, ingens cepit incre-
mentum. Horum Dux Miecislaus quasi
nothus à Wzewoldo Belzensi & Wlodi-
miro Halicensi Ducibus pulsus, ad Cafi-
mirum Justum Ducem Poloniæ confugit
promptamque reperit opem : Attamen
Casimirus Russis ad Haliciam superatis,
Miecislaum in sua verba adegit, sicque
Haliciensibus Anno 1182. Ducem præfe-
cit. Miecislao non multò post veneno
sublato, Wolodimirus ope Polonorum
ejectis Hungaris, qui Haliciam interce-
perat, Principatum Haliciensem adeptus,
itidem in Polonorum fide se futurum ju-
rejurando promisit. Illi postmodum fa-
tis functo sufficitur à Polonis Romanus
Wlodimiriensium Dux Anno 1197. Sed
cum postea rebellasset ad Zawichostum
cæsus est. Sub hæc Lescus Albus Colo-
manno Andrez Regis Ungariæ filio cum
Salomea Sorore Haliciense Regnum in-
dorem tradidit. Sed Russi exteri regimi-
nis impatientes, Colomannum illum
Regno movent: restitutum vero à Polo-
nis, veneno e medio tollunt. His ita per-
actis Daniel Romani filius Regnum Ha-
licienfe

Haliciensium
Russi.

Casimirus
Iustus Russi-
am domat.

Haliciense
regnum Co-
lomanno
traditur.

Daniel Rex
Russorum.

ficiense occupat, & ab Epifone Legato
 sedis Apostolicæ ficta Religionis Romanæ
 susceptione, Regis titulum adipiscitur.
 Sed Daniel illæ mox ad fidem Russorum
 relapsus est. Danieli successit filius nomi-
 ne Leo Rex Haliciensis, post Patrem fa-
 ctus. Eo deinde sine prole defuncto, Ha-
 liciense Regnum & Troidemi Masoviarum
 Ducis filios Maria Sorore Leonis genitos
 delatum est, quorum major natu Bole-
 slauscum fraude Russorum dato veneno
 extinctus esset, Frater ipsius similem ca-
 sum veritus, in Casimirum Magnum
 Regem Poloniæ jus suum transfudit, ac-
 cepta à Rege Belzensi terra. Casimirus
 autem Rex Anno 1340. Russiam illam
 meridionalem in Provinciæ formam re-
 digit. Et hæc sunt, quæ de Regno Hali-
 ciensi scire, operæ pretium est. Qui copiosus
 hanc materiam pertractatam de-
 siderat, ille adeat Stanisł. Lubjenski *loc.*
cit. pag. 180. seq. Cromer. lib. VII. pag. 523.
& 525. Nadanyi lib. II. Hist. Hung. cap. 10.
 Addatur etiam Vincentius Kadlubjicki
lib. IV. Chron. Polon, cap. 14. seqq. & ejus
 Commentator *ibid. pag. 485. seqq.*

Casimirus
 Magnus Rex
 Rusiam in
 Provinciæ
 formam re-
 digit.

Lithvano-
 rum bella
 cum Russis.

VII. Dum Seculo XIII. Poloni Russiam
 meridionalem ad se trahunt, non seg-
 nius Lithvani Russiam orientalem &
 septentrionalem infestant. Dum enim
 circa

circa Anno 1200. Romanus Haliciæ &
 Wladimiræ Dux devictis & in exilium
 actis reliquis Russiæ Regulis, solus per
 universam Russiam rerum potitus, etiam
 Jatvingiam, quæ hodie Podlachia dicitur
 & Lithvaniam subigere tentasset, partem
 etiam Lithvaniæ jam sibi subiecisset, ex
 illo tempore longa series bellorum Lithu-
 anicorum & Russicorum cæpit, his ni-
 mirum sibi Lithvaniam asserentibus, il-
 lis verò pro libertate strehuc pugnanti-
 bus. *Vid. Albertus Wijk Kojalowiz Part.*
I. Hist. Lithvan. lib. III. pag. 49. seqq. Acci-
 dit deinde, ut Anno 1211. Scythæ sive
 Tartari Russiam ingentibus copiis perva-
 gati, tributariam illam sibi efficerent.
 Hic Lithvani alienis malis in sua-
 rum rerum incrementa usi, sensim fines
 Lithvaniæ per Russiam proferre labora-
 runt. Et in his erat maxime Erdiwilus
 Dux Lithvaniæ, qui Anno 1217. contra
 Russos variis bellis gestis, Grodnam,
 Bresliam, Drohicinum, & alia oppida
 occupavit. Russi Tartaricis bellis jam at-
 triti fractique haud difficulter ad impe-
 rium Lithvanorum suscipiendum addu-
 cti sunt. ERDIVILUS igitur ille primus
 Lithvanis factus est Dux Nowogrode-
 ci, illa omnia imperio suo complexus,
 quæ inter Viliam & Pribetium amnes in-
 ter-

Tartari Ru-
 ssiam vastante

Erdivilus
 Dux Lithva-
 niæ.

terjacent. JATVINGIAM quoque, quæ & *Subsylvania* & *Podlachia* vocatur imperio suo adjunxit. *Vid. Kojalovvitz Part. I. lib. III. Hist. Lithv. a pag. 58. ad pag. 61.*

Mingailo
Dux
Polocensis
Reipubl. oc-
cupatur
Lithvanis.

VIII. Post Erdiwili tempora nimirum An. 1219. adiecit MINGAILO Dux Lithuanix imperio suo POLOCENSEM Provinciam sequenti occasione. Polocenses Russi extinctis in bello Ducibus legitimis Reipubl. administrationem ad triginta senes transfulerunt. Hoc ipso etiam non contenti finitimosque infestare ausi à Mingailone domiti sunt, ut habet *Kojalowicz lib. III. p. 67.* Et licet postea Polociam Lithuani amiserint, recuperavit tamen eandem NARIMVNDVS Dux Lithuanix *Kojal. Part. I. lib. V. pag. 161.* Interea autem SIGISMVNDVS Dux Lithuanix Mingailonis filius Tartaris Russisque profugatis *Mozyrum, Starodubum, Czernichoviam, Karaczoviam* totamque omnino SEVERIAM hostili ditioni detraxit. *Kojalow. Part. I. lib. III. pag. 73.* Circa an. 1235. RINGELDVS Gimbuto Palæmonis nepote genitus cum tantis præflet provinciis, nimirum Lithuanix, Samogitix, Curonix, Subsylvania, Novogardix, Mozyrix, Pinsko, Severix, Czernichovix, primus se appellavit MAGNVM DVCEM Lithuanix.

Ringeldus
primus Mag-
nus Dux.

Koja-

Kojalow. loc. cit. lib. IV. pag. 83. Post hunc MENDOGVS Magnus Dux Lithuanix urgentibus Livonicis Crucigeris factus est Christianus, donationemque Jatvingiæ sive Subsylvania, Samogitix, Caroniæ & Weizensium agrorum à Nepotibus suis Ordini Teutonico tactam confirmavit. His igitur Provinciis Crucigeri Livonienfes aucti, hoc apud Innocentium IV. Papam Romanum procurarunt, ut Mendogus Lithuanix Rex coronaretur; & tamen propterea ad Ethnicismum relapsus Curoniam aliaque Cruciferis antea donata armata manu recepit. *Kojalowicz Part. I. lib. IV. pag. 97. & seqq. Preussische Ordens Chronick MS. fol. 62. figg. 67. & 78.* Sub idem tempus Boleslaus Pudicus Dux Polonix Jetvingos sive Jatwiezyros, vel ut alii scribunt, Jazyges Lithuanis tunc subjectos fere penitus excidit. Provinciamque regno Polonico adjunxit. *Kojalowicz l. c. lib. IV. pag. 120.* Neugebauerus tamen Jazyges illos à Boleslao Pudico victos non ponit in hodierna Podlachia, ut facit *Kojalowicz*, sed in Volynia, ubi Luceorinensis est Episcopus: *Vid. Neugeb. lib. III. Hist. Polon. p. 155.* Cromerus autem in Polesia & Podlachia eos collocat *lib. VIII. pag. 342.*

Mendogus
Magnus Dux
Lithv. sic
Christianus.

Mendogus
deficit ad
Ethnicis-
mum.

Jetvingos
subjugat Bo-
leslaus Pudi-
cus.

Jatvingi sive
Jazyges ubi
habitant.

IX. Seculo XIV. circa An. 1319. GEDIMINUS

Gedimius
Vilnam con-
dit, & mul-
tas gentes
Ruthenas sibi
subiicit.

DIMINVS Magnus Dux Lithuaniz
Vilnæ urbis conditor, contra Russos re-
verentiam summi Principis exuentes &
Novogrodenses agros infestantes, arma
corripuit; Wladimiriam urbem expu-
gnavit, Volhyniam totam jurejurando
sibi adstrictam Lithuanis magistratibus
gubernandam tradidit. Ad hæc Luceo-
riensem urbem, ut & Drohicinum & Bre-
stiam sibi subiecit. *Kojalow. lib. VII. pag.
251. seq.* Anno proximo, videlicet 1370.
Kioviam, Owruçam, Zitomiriam, Bia-
logrodecum, Slepówrotum, Kanioviam,
Czerkassiam, Pereslaviam, Branskum,
adeoque totam Wolhyniam cum magna
Severiz parte Lithuanico subjunxit im-
perio. Quanta jam tum sub Gedimino
Lithuanici Imperii fuerit magnitudo, in-
telligi potest ex divisione ejus inter Ge-
dimini filios. Hic enim cum numero-
sam haberet prolem, ut discordiarum ipsi
materiam subtraheret, ita imperium par-
titus est. *Montwido* tradidit Kiernoviam
& Slonimum: *Narimundo* Pinskum, Mo-
zyrum, partemque Wolodimiriensis Pro-
vinciæ: *Olgerdo* Crewum & quicquid
inde ad Beresinam usque porrigitur:
Kiesluto Samoglitiam, Trocenses, Liden-
ses & Vpitenses agros ac subsylvaniam:
Coridax Novvogradecum & Wolkovvian-
kum

Magnitudo
Imperii Lith-
vanici tem-
pore Gedi-
mini.

Divisio Lith-
vaniz inter
filios Gedi-
mini.

kum: *Labarto* Wolodimiriam & Volhy-
niam: *Javnuto* Vilnam, gentis caput,
Osmianam & Braslaviam. Hunc etiam,
quem ultimo loco numeravimus, nempe
Javnutum summum Principem designa-
vit, etsi non esset natu inter fratres maxi-
mus. *Vid. Kojalovvicz Part. I. lib. VII.*

pag. 251.

X. Cum Tartari Podoliam tunc te-
nentes de Volhyniensibus & Kijovien-
sibus agris An. 1331. prædas agerent, **OL-
GERDVS**, qui Javnuto depulso factus
erat Magnus Dux Lithuaniz, bellum il-
lis intulit. **PODOLIAMQUE** totam
Tartaris egestis sibi subiecit. Tunc tem-
poris *Cameneia* Podoliz condita est ab
Olgerdi fratris filio Coriatho, Alexandro,
Constantino, Theodoro & Georgio, quos
Olgerdus Podoliz præfecerat. *Kojalo-
vicz Part. I. Histor. Lithuan. lib. VIII. pag.
287. seqq.* Deinde ex his Constantino
mortuo cum Theodorus Coriatovicius
Podoliam teneret, Magni Ducis imperi-
um aspernatus validisque Valachorum
præsidis impositis ipse ad Hungariæ Re-
gem auxilia petiturus abiit. Sed Olger-
dus interea totam Podoliam occupatam
inque Provinciæ formam redactam **Gas-
taldo** Palatino gubernandum tradidit.
Kojalov, Part. I. lib. VIII. pag. 302. seq.

Javnutus
Magnus Dux
constituitur.

Olgerdus
Magnus Dux
Podoliam
occupat.

Cameneia
conditur.

Olgerdus Po-
dolianus re-
digit in for-
mam Pro-
vinciæ.

Demetrius
Moscorum
Dux a Lith-
vanis vinci-
tur.

XI. per eadem tempora, videlicet circa an. 1332. Demetrius Moscoviæ Dux excusso Tartarico jugo, omne illud, quod Russis antea parebat, sibi vindicare constituit. Igitur Legato ad Lithuanos millesimum tributum ab illa gente sibi pendi postulat. Lithvani vero Legato retento Duce nec opinantem in ipsa urbe Moscua fere oppressum ad fœdus adegerunt, eadem conditione pactum, ut fines Lithvanie usque ad Mosaiskum & ad Ugram fluvium proferrentur, Kojalovviz *Part. I. lib. VIII. pag. 296.*

Casimiri bel-
la adversus
Lithvanos.

XII. Diximus jam supra num. VI. CASIMIRUM Magnum Regem Polonie Halicense regnum post Duces Masovie regno Polonie adjunxisse, quod hoc loco repetendum est. Cum vero illo tempore Lithvani Duces, ut Lubartus Leopoldi Kieystatus & Georgius Nari muntovicius magnis in Russia alba præssent Provinciis, varia illi cum Casimiro M. cuius potentia ibidem inalescebat, gesserunt bella. Eventu hic fuit, ut Casimirus M. Lubarto & Kieystato Provincias jure hereditatis prætenso extorqueret. Adempta igitur est Lithvanis Volhynia, Podolia, cum Breslianensi & Belsensi Palatinatibus. Lithvanis tamen hos oras subinde repetentibus, ne eos Casimirus profer-

adversus se concitaret, quasdam ipsis Provincias reliquit, ut Belzensem tractum & Volhyniam, eam tamen lege, ut Polonie regem supremum ibidem Dominum agnoscerent. *Vid. Kojalov. Part. I. lib. VIII. p. 314. seq.* LUDOVICUS deinde Rex Polonie & Hungarie successorem Casimiri Magni circa an. 1377, Chelmensem, Belzensemque tractus occupavit. *Kojalovviz. Part. I. lib. XIII. pag. 347. seq.*

Ludovici Rex
gires gelle
ia Russia.

XIII. OLGERDUS Magnus Dux Lithvanie Anno 1385, mortuus sex reliquit filios ex Vliana Vitepscensium Ducis susceptos, nimirum Joannem Zedzievitum Podolie Ducem: Simonem Linguineum sive Languinum Mscislavienium Ducem: Andream Vigundum a quo *Trebescenses* Duces genus ducunt: Constantinum Ducem Czernichovie, e quo deinde *Czartoriensium* Duces prodire: Theodorum Lubartum *Sanguskerum* parentem, a quo *Kovalscy* & *Kosowsky* Duces descendunt. Habuit præterea Olgerdus quinque alios filios, nempe Kirgellonem deinde Koributum, a quo genus ducunt *Zbawscy* & *Wisnievscy* Duces: Item Demetrium, *Corectorum* Ducum parentem: Svidrigelonem: & denique Vigundum Severie & Kiernovie Ducem, qui susceptis

Ab Olgerdi
filiis multi
descendunt
in Lithv. Du-
ces.

tis ritu Rutheno Christianis sacris, Basilii nomen accepit, & Paulo post cum ad Romanam transisset Ecclesiam, Alexander vocatus est. Præter hos autem filios Olgerdi, maxime memorandus est JAGELLO, quem Olgerdus & Maria Tverrensis Ducis filia suscepit. Kieyftuti autem Olgerdi frater sex filios habuit, nempe VITOLDUM, Patricum, Totivulum sive Theophilum, Sigisfum sive Sigismundum, Andream Voydatum, alias Harbatum, & denique Douguthum. Kojalovviz. Part. I. lib. VIII. Litr. pag. 353. seq.

XIV. Ex his, quos jam enumeravimus, Olgerdi filiis JAGELLO factus est Magnus Dux Lithvanie. Eodem tempore cum Hungaria morte Ludovici Regis de possessionibus per Pocuciam in Haliceni tractu cæteramque Russiam sibi attributis non levem metuerent concertationem, accepta ingenti pecunia, Oleiscum, Kremenecum, Hrodum, Lopatinum, Sniatinum Lubarto Jagellonis Patruo, qui tunc pro Lithvanie Duce Luceoria, Wolodimirie atque per universam Volhyniam imperabat, vendiderunt. Kojalovviz loc. cit. pag. 381. seq. Cum igitur JAGELLO factus esset Rex Poloniae, possidebat, præter Lithvaniam & Samo-

Jagello Olgerdi filius.

Kieyftuti filii.

Jagello fit Magnus Dux Lithvan.

Jagello quarum provinciarum fuerit Dominus.

Samogitiam etiam Polesiam, Podlachiam Vitepsciam, Polociam, Smolensciam, Mscislaviam, Severiam universam, Kioviam, Volhyniam partemque Podoliz. Kojalovviz. Part. I. Hist. Litr. lib. IX. in calce.

XV. Cum autem Jagello An. 1386. ad sceptrum Polonicum esset admotus, inter alias condiciones, quæ huc non faciunt, promisit, Lithuaniam se suam, omnesque ei ad hærentes Provincias perpetuo nexu Regno Poloniz adjuncturum: Jurarunt quoque Russi & Lithuanici Duces atque Proceres in verba Regis & Reginæ, consignatisque diplomatis in fide & clientela ipsorum & Regni Polonici se cum bonis & possessionibus suis deinceps semper fore promiserunt. Diploma illud, in quo hæc omnia continebantur, vidisse se in tabulario Regio, testatur Cromerus. Renovatum est illud sædus An. 1401. ubi ipsi Lithuanicæ Proceres Lithuaniam suam Regno Poloniz, ut ipsi loquuntur, incorporarunt. Vid. Albertus Wijk Kojalovicz Part. II. Hist. Litr. lib. II. pag. 66. Janus Januszovius lib. VII. Const. Regni Polon. tit. 3. pag. 750. Post hæc anno 1414. sædus illud rursus est renovatum, ubi etiam Nobilitas Lithuanica, deposito gravissimo servitutis jugo, ad æqua-

Jagello Rex Poloniz eligitur.

Conjunctio Poloniz cum Lithuaniz.

Nobilitas Lithuanica ad æquales Prærogativas admittitur cum Nobilitate Polonica.

æquales cum Nobilitate Polonica admisa est prerogativas. Assumpserunt etiam Proceres Lithuani insignia Polonorum, ut ita familiarum commiscerentur & sic firmius hæc duæ Nationes coalescerent. *Præf. Kojalowicz Part. II. Hist. Lith. lib. II.*

Societas Polonorum & Lithuanorum dissolvitur.

Attamen societas hæc Poloniarum cum Lithuania non fuit adeo diuturna. Cum enim Poloni Volhyniam, Podoliam aliasque Russiæ partes Regno Poloniæ vellent adjungi, ita ut inter Palatinatus Poloniæ conferrentur: Lithuani contra tam amplas Provincias a Lithuania abstrahi nollent; continuè hinc secutæ sunt inter Polonos Lithuanosque concertationes. Quo etiam fiebat, ut aliquando insciis & invitis Polonis hi sibi Magni Ducem (qui in Statutis, sæpius Polonice vocatur *Wielki Xiady Lithewski*, id est Magnus Sacerdos Lithuaniae: vox enim *Xiady* hodie idem est quod Sacerdos) crearent; immo etiam ut Comitibus Polonorum raro frequentarent, idque non nisi per aliquot Delegatos. Prætendebant autem Poloni in has Provincias tribus potissimum ex causis. Primum quoniam Volhynia & alix partes Russiæ a Boleslais Regibus & Ducibus Poloniæ imperio Polonico subiectæ sunt. Deinde quoniam sequentes etiam Reges, & in his

Polonorum Prætensiones in Russicis Provinciis

his maxime Casimirus Magnus alias partes Russiæ jure belli obtinuerunt. Denique quoniam Wladislaus Jagello (ut refert Kojalovicus *Part. I. Lib. IX. in fine*) Volhyniam iustrans Creslao Curosvanscio Polono Præfecturam Luceoriæ consignavit. Lithuani contra jus belli & emptionem, de qua num. XIV. egimus, prætendebant. Hæc prætensiones & concertationes protractæ sunt usque ad an. 1566. Tunc enim suspecta Regis Sigismundi Augusti valetudo domusque Jagellonica nullo jam hærede firma, majore Lithuanos cura perurgebat, nimirum ne tot bellis implicati a Polonis destituerentur, ideoque tandem An. 1566. Legatos Lublinum ad Comitiam Polonicam miserunt, fœdus dictum cum regno Polonico flagitantes, quod jam a Wladislao Jagellone fuerat initum, postea etiam aliquoties tum ab ipso Jagellone, tum à successoribus ejus, præcipuè Alexandro Rege fuit instauratum, semper verò ob continuas Lithuanorum prætensiones fuerat rescissum. Difficillimum hoc fuisse opus, ut & alterum de executione Legum, inde apparet, quod multi Senatores prudentissimi, rerumque peritissimi sæpius dictabant: *cum conjunctio Poloniae Lithuanique & executio Legum*

Lithuanorum prætensiones in Russicis Provinciis.

Conjunctio Lithuaniae cum Polonia seriò quaeritur.

fiet, permissuros se, ut sibi laqueus collo injiciatur, referente Stanislao Sarnitio lib. VIII. *Annal. Polon. ad an. 1552. pag. 394.* Confirmatum tamen est An. 1566. fœdus illud præter multorum opinionem his conditionibus: *Lithuani nunquam soli Magnum Ducem sibi legerent, sed ad locum ab Interrege Archiepiscopo Gnesnensi designatum venirent: isthic paricum Polonis prærogativa singuli equites jus suffragii haberent: qui verò Rex crearetur, idem Magnus Dux Lithuania esset. Peragenda novi Regis Electioni locus circa consinia utriusque gentis designaretur: Comititia alternis vicibus in Polonia & Lithuania peragerentur.* Sed neque tunc fœdus tanto tempore desideratum plene perfici potuit, aliquot adhuc difficultatibus illud impediens, quibus An. 1569. in Comititiis Lublimentibus feliciter sublatis conjunctio utriusque gentis ex voto facta est, præsentibus plurimorum Principum Legationum, duorum seculorum labor, consummata est, ut loquitur, quamvis non satis accurate calculum posuerit, Albertus

Conjunctio
Poloniae &
Lithuaniae
perfecta &
consummata

tus Wijuk Kojalowicz *Part. II. lib. VIII. Hist. Lithv. pag. 48.* Conf. Neugebauer *lib. VIII. Hist. Pol. pag. 625.* Instrumentum fœderis hujus vide apud Janum Januzovium *Lib. VII. Constitut. Part. 1.* Theodorum Zawacki *Part. VI. Constitut.* & in Volumine Constitutionum Regni Poloniae Andreæ Petricovii *ad an. 1569.* Podlachia, Polynia & Kiovia Poloniz accedunt Iisdem temporibus Lithuani cefferunt jure, quod in Podlachiam, Volhyniam & Kioviensem Palatinatum prætendebant. *Vid. Constitut. Regni Polon. pag. 149. & seqq.*

Floret Lithuaniz status.

XVI. Verum ut audita Poloniae Lithuanizque conjunctione paululum regrediamur ad tempora Wladislai Jagellonis, notandum esse ducimus, Lithuaniam nunquam magis floruisse latiusve fuisse extensam, quam temporibus ALEXANDRI WITOVDI, Wladislai Jagellonis patruelis, qui Skirgeloni in Magno Ducatu Lithuaniae susceptus, eam ad summum fastigium evexit. Hic enim Witoldus ODRVSCENSES, SMOLENSCENSES, ZITOMIRIAM, KIOVIAM, PLESCOVIAM & NOVOGARDIAM MAGNAM partim tunc primum Lithuaniae adjecit, partim interceptas ab hostibus & a Lithuania avulsas recepit. PODOLIAM quoque totam

Vitoldi restituta.

Lithuaniz suæ adjunxit, idque concedente Wladislao Jagellone, inconsulto tamen Senatu. Cromer. *lib. XVII. pag.*

Latitudo im-
perii Lithua-
niae.

666. In summa hic Witoudus sive Vitoldus imperium suum à mari Baltico ad Pontum usque Euxinum propagavit. *Vid. Kojalowicz Part. II. lib. II. pag. 107. 139. & alibi passim. Cromer. lib. XV. seqq.*

Cacybejus enim portus ad Pontum Euxinum tunc in ditionem Polonorum & Lithuanorum redactus erat. Cromer. *lib. XVIII. pag. 671.* Porro Theodorus Wladimiriensium Dux DVCATVM SEVERIENSEM ultra Boristenem situm tunc à Rege Wladislao Jagellone accepit, consignatis literis in potestate & fide Regis se futurum promittens. Cromer. *lib. XVIII. pag. 641.*

Severiensis
Ducatus Ja-
gelloni sub-
junctus.

XVII. Cæterum sub Casimiro IV. Jagellonide jam cepit Lithuania decretere. Nam Joannes Basilides Dux Moscoviz an. 1478. NOVOGARDIAM Magnam occupatam Lithuanis eripuit, quæ nunquam armis repetita est: *Hic primus gradus fuit defluentis Lithuaniae ab alto, quo eam Visoldus evererat, amissa tam opulenta provincia. Deinceps enim prope singulorum bellorum pax, aut provincia integra,*

Lithuania
decreta.

Novogardiam
avellitur
a Corpore
Lithuaniz.

aut agrorum amissione consistit. *Raro aliquid ab hoste receptum, ait Albertus Kojalovyicz Part. II. Hist. Lithv. lib. IV. ad Anno 1478. pag. 247 seq. Postea An. 1490. fortunis & genere clarissimi Duces Bielscii, Boratinscii, ac Vorotinscii cum Amplissimis possessionibus ad Moscum deficientes Lithuaniam infestabant, quod tamen Rex Poloniae non est ultus. Vid. Kojalovyicz loc. cit. pag. 255. Præterea anno 1491. SEVERIÆ Principes in finibus Moscoviz habitantes, ob contumeliam sibi à Janitore nolente ipsos ad Regem intromittere illatam ad Moscum profus defecere. Nihil tamen hac in re actum, nisi quod per Albertum Kloczko de injuriis expostulatum est. Idem l. c. p. 255. seqq. Totam autem SEVERIAM, amplissimum Ducatum ultra Boristenem situm, An. 1499. Moscovitz occuparunt. Kojalov. lib. VI. pag. 282.*

aut agrorum amissione consistit.

Raro aliquid ab hoste receptum,

ait Albertus Kojalovyicz Part. II. Hist.

Lithv. lib. IV. ad Anno 1478. pag. 247

seq. Postea An. 1490. fortunis & genere

clarissimi Duces Bielscii, Boratinscii, ac

Vorotinscii cum Amplissimis possessio-

nibus ad Moscum deficientes Lithuaniam

infestabant, quod tamen Rex Poloniae

non est ultus. Vid. Kojalovyicz loc. cit. pag.

255. Præterea anno 1491. SEVERIÆ Prin-

cipes in finibus Moscoviz habitantes, ob

contumeliam sibi à Janitore nolente ipsos

ad Regem intromittere illatam ad Mos-

cum profus defecere. Nihil tamen hac

in re actum, nisi quod per Albertum

Kloczko de injuriis expostulatum est.

Idem l. c. p. 255. seqq. Totam autem SE-

VERIAM, amplissimum Ducatum ultra

Boristenem situm, An. 1499. Moscovitz

occuparunt. Kojalov. lib. VI. pag. 282.

XIIX. Anno 1501. Alexandro adhuc

tannina titulo Magni Ducis Lithuaniam

gubernante, Jvanus Basilides Moscoviz

Dux titulum Domini universæ Russiæ

surpare cepit. Cum vero Alexander

Helenam Moscoviz Ducis filiam conjugem

sibi sumpsisset, pax an. 1492. his

conditionibus fuit sancita: Alexander

jus omne in Novogardiam, Tveriam (cujus

Duces quidam
deficiunt à
Lithuanis.

Severiz Du-
ces deficientes

Alexandri
tempore Dux
Moscoviz
Dominum
totius Russiæ
se tulit.

imperium antea an. 1486. Magnus Dux
Tveria a Mosco oppressus Casimiro Sa-
gellonidi Regi Poloniae offerebat, teste
Kojalovicio *Part. II. Hist. Lithv. lib. V. p. 251.*
& *Viazmam* abdicaret: *Juanus vero*
Moscovia Dux, quicquid Ducum Va-
rotinski possessione antea comprehen-
debatur, Lithuania restitueret. Ko-
jalovicz *Part. 2. lib. VI. pag. 265.*

Glinfcivus
tempore Si-
gismundi I.
deficit ad
Moscos.

XIX. Sublato è vivis Alexandro Re-
ge Poloniae, cum Sigismundus I. in Re-
gno ipsi esset successus, MICHAEL DVX
GLINSCIVS opibus elatus ad Principa-
tum Magni Ducatus Lithuaniae aspirare
voluit: detecta vero prodicione, An.
1509. defecit ad Moscos. Hoc ipso anno
etiam Mosci PLESCOVIAM occupa-
runt & anno 1514. prodicione Glinfcii
SMOLENSCVM. *Vid. Neugebauer. lib.*
VII. Hist. Polon. pag. 456. seqq. Kojalovicia
Part. II. Hist. Lithv. lib. VI. pag. 352. Ste-
phanus deinde Bathoreus Rex Poloniae,
inita, ut supra dictum est, cum Johanne
Svediae Rege societate bellum Moscoviae
Duci intulit, quod tandem compositum
est his conditionibus: ut Moscus omnia
redderet loca, quae in Lithuania occupa-
verat: item tota Livonica Polono cederet:
Stephanus vero Rex Vielikolukam
& alias

Stephani Re-
gis bella cum
Moscis.

& alias nonnullas arces, quas illo bello
occupaverat, Mosco redderet. Joannes
Loccenius *lib. VII. Hist. Sussanae.* Neuge-
bauer *lib. IX. Polon.*

XX. Tempore Sigismundi III. cum
Moscovia civilibus bellis laboraret, misit
illuc Rex Poloniae Stanislaum Zolkievium
qui eo rem deduxit, ut Moscovitae, de-
cto Magno Duce suo Basilio Sviscio, vel
etiam Sviscio illo sponte sua se imperio
abdicante, Wladislaum Regis filium na-
tu maximum An. 1610. Magnum sibi Du-
cem eligerent. Cum vero hinc cunctaretur
& Rex expugnato Smolensco ad Co-
mitia profectus esset, mutarunt Mosco-
vitae sententiam, sibi que Anno 1613.
magnum Ducem elegerunt MICHAEL
LEM FEDEROVICUM. Postea Anno
1617. Wladislaus Princeps Poloniae susce-
pit in Moscoviam expeditionem, & us-
que ad Moscuam urbem progressus, ex-
petente Duce, inducias ad 14. An. cum
eo pepigit, ita ut inter alia Ducatus Smo-
lensensis & Seveviae penes Polonos in-
duciarum tempore manerent, uti haec
fusa persequitur Stanislaus a Kobierzy-
cko Kobierzycki *lib. II. Hist. Vladislat*
Principis et seqq. Conf. Paulus Piascius
Episcopus Praemisliensis in Chron. ad dict.
an. pag. 309. Werhard. Evassenberg. Part.
I. Gr-

Wladislaus
Princeps Po-
loniae fit Ma-
gnus Dux
Moscoviae.

Mosci alium
sibi eligunt
Ducem.

I. Gestorum Vladislai IV. lib. I. cap. 2. Verum An. 1633. jam Sigismundo III. defuncto. Eto Michael Federovicus Dux Moscovie induciis violatis, ut haberetur in Confiniis. Anni 1633. pag. 11. Smolenscum obsedit. Vladislao tamen Rege recens electo repulsus est. Imò Vladislaus hostem ab obsidione excussisse non contentus, etiam in Moscoviam movit tantoque terrore Ducem implevit, ut supplex pacem peteret, quam his demum obtinuit conditionibus: ut occupatos arces **SMOLENSKUM, NOVOGRODUM, SEVERIAM, DROHOBUS, PIELAM, ROSTOVIAM, KNIASNIAM, MUXANSKOVLOSSE, POSSOVVAGORA**, cum eo pertinentibus territoriis ac ditionibus Ducatum **SMOLENSCI & CZERNICHOVIÆ**, qui per 200. miliaria ferre in longitudinem & 60. in latitudine protenduntur, Regi Vladislao & successoribus ejus traderet, nulla sibi preensione reservata, nec etiam titulum Ducis Smolensci & Czernichovia amplius usurparet: ut etiam omni jure quod habere videbatur in **LIVONIAM, CURLANDIAM & ESTHONIAM** (quodnam

Vladislai
Regis res gestas
contra
Moscoviz
Ducem.

nam autem jus illud sit videatur adud Kojalovicium Part. II. Hist. Lithv. lib. VIII. pag. 451.) sese abdicaret: Vladislaus vero Rex e contrario omni jure, quod in Moscoviam habebat, cederet, titulumque Ducis Moscovie abdicaret. Vid. Everhard. Wassenbergius Part. II. lib. II. Gestorum Vladislai IV. pag. 131. seqq. Fructus igitur bellorum Moscoviticorum, quæ tempore Sigismundi III. & Vladislai Principis & postea Regis Poloniae gesta sunt, est præter Smolensensem Ducatum, etiam Severiensis & Czernichoviensis isque amplissimus tractus. Nam in Induciis 14. annorum an. 1618. pactis permillum fuit, ut Poloni omnia loca in Moscovia occupata, ut Smolensensem, Severiensensem & Czernichoviensem Ducatus induciarum tempore retinerent. Postea verò An. 1634. coactus est Magnus Dux Moscovie dictos Ducatus Vladislao Regi perpetuo jure possidendos tradere. Vid. Piassec. ad an. 1618. p. 309. & ad an. 1634. pag. 475. Eberhard. Wassenberg. de reb. Vladislai Part. I. lib. I. pag. 45. & Part. 2. lib. 2. cap. I. pag. 131. & seqq.

XXI. Hanc pacem perpetuam an. 1634. pactam **ALEXIVS FEDEROVICIVS Magnus Dux Moscovie Michaelis filius** rupit,

Smolensensis. Severiensis & Czernichoviensis Ducatus accedunt ad Poloniam.

Bellum Moscoviticum ultimum.

rupit, & cum Joannes Casimirus Rex Poloniam maximis Cosacorum aliorumque bellis implicatus esset (de quibus Videatur Pastorius in Historia pleniore SMOLENSKVM an. 1654. expugnavit: Cauenenses in sua verba adegit: Vilnam quoque ipsam Magni Ducis Lithuaniae sedem An. 1655. expugnatam incendioque deformatam suo subjecit imperio. Sed etiam interea Severiensem & Czernichoviensem Ducatus occupavit. Kioviandemque denique sub suum subjunxit imperium. Et satis feliciter res Moscis cedebant, dum Rex Suediae Carolus Gustavus etiam Poloniam vexabat: Sed pace cum Suedis in monasterio Olivensi An. 1660. facta, aequiori jam Marte cum Moscis bellum est gestum. Praeter alia namque in Lithuania ante hac per hostem occupata Poloni anno 1666. arcem Vilnensem recuperarunt, quam Moscoviticum praesidium diu jam urbem obtinentibus Polonis, pertinaciter defendebant. *Vid. Diarium Europaeum Continuat. VI. pag. 554.* Tandem anno 1667. mense Januarii Dux Moscoviae cum Polonis in 11. annos pactus est his conditionibus: *Ut Poloni reciperent POLOCKUM, VITEPSCIAM, DUNEBURGUM ut & CITERIOREM LIVONIAM, cum omnibus*

Polonis fortuna tandem favere coepit.

Inductarum cum Moscis condiciones.

bus, quae eo pertinent; ita tamen ut NEVELA, VIELLISSIA, & SEBISCH à Palatinatibus Polocensi & Vitepscensi abstraherentur: Mosci vero SMOLENSCUM, SEVERIAM & totam VKRAINAM trans Boristhenem retinerent, reddita Polonis VKRAINA cis Boristhenem. KIOVIAM quoque elapsis duobus annis Mosci Polonis redderent: INSULAE ZAPOROHENSES ut ab utroque Principe possessae contra communes hostes defenderentur. Ratio autem cur Mosci inducias has quam lubentissime celerrimeque arripuerint, fuit illa, quod Turca bellum contra Moscos apparere dicebatur, de quo Moscoviae Dux per Legatum suum in Turcia commorantem certior factus erat. *Vid. Continuatio XVI. Diar. Europ. pag. 26. seqq.* Sed Mosci KIOVIAM licet postea hac de re frequenter sollicitati non reddiderunt. Quanquam etiam Anno 1672. die 9. Aprilis Pacta illa Andruszoviensia confirmata sunt, tractatio tamen de Kiovia reddenda rejecta est usque ad An. 1674. Sed neque tunc quidquam Poloni hac in re obtinuerunt. Non ita pridem, anno videlicet 1678. denuo est Conventus inter Polo-

Varil tractatus cum Moscis.

Polonos & Moscos habitus mense Augusto, ubi iterum Induciarum ab An. 1680. mense Junio, (ad quod tempus vigore Pactorum Andruszoviensium durare debebant) usque ad An. 1693. mensem Junium prorogatae sunt, ut intra hoc tempus tredecim annorum de pace perpetua tractari possit. In his autem Induciarum Pactis Dux Moscoviæ Regi Poloniæ tradidit NEVELENSSEM, SZEBIESENSSEM & VIELISCENSEM. Capitaneatus cum terris ad eosdem pertinentibus excepto Krasnograd & Viazni. Item promittit Magnus Dux Moscoviæ certam pecuniarum summam efficientem millionem florenorum Polonicorum bonæ monetae Reipubl. Poloniæ se exsoluturum.

CAP. X.

De

*Masovia, Valachia,**Moldavia & Podolia.*

I.

DVcatus MASOVIAE Sec. XI. sub Miecislao II. Rege, à reliquo Corpore Polonici Regni avelli cepit. Cum enim universum Regnum in impo-

Masovia a
velitur à Po-
lonia.

tentem Rixæ Reginae dominationem concitatum est et MASLAV Squoque sive, ut ab aliis vocatur, MASOS, pincerna Regis imperium inter suos in tractu Plocensi exercuit, eamque terram de suo nomine Masoviam appellavit, ut tradunt Joannes Dlugoffus *Tom. I. lib. III. Hist. Polon. p. 189. seq. ad an. 1040.* Cromerus, Neugebauerus & alii. Sed Stanislaus Sarnitius MASOVIOs ab antiquis MASSAGETIS nomen habere statuit, nec probat illam à Maslao tyranno nomenclationem. Sic enim ea de re loquitur: *Scio, quæ nostri Chronologi de Masoviorum origine à Maslao tyranno, cujus castra secuti erant contra Regem Polonorum, scripserunt Sed mihi incredibile videtur gentem tam præclaram & animo excelsa præditam, ab hoc vili homine & quidem tyranno, nuncupationem suorum natalium petivisse.* Hæc Sarnitius *lib. I. Annal. Polon. pag. 34.* Maslaum autem illum Casimirus I. Rex Poloniæ in prælio victum in crucem egisse, Masoviamque, cujus se Ducem Maslaus gerebat, recepisse scribitur. *Vid. Cro-*

Maslans bye
Masus nomē
dedit Mio.
vitis.

Masovii se-
cundum ali-
os dicuntur à
Mailagetis.

Casimirus I.
vincit Masla-
um, Masovi-
amque recu-
perat.

mer. lib. IV. pag. 451. seq.
II. Manet igitur Masovia sub potestate Regum & Ducum Poloniæ usque

P

ad

Lescus Albus
concedit
Conrado Ma-
soviā.

Masoviz Du-
casuin non
constituit
Imperator.

A Conrado
sunt Maso-
viz Duces &
Reges Hali-
cienſes.

Masoviz Du-
ces Ducibus
Poloniz ob-
noxii.

Plocenſis
tractus Polo-
niz adjungi-
tur.

ad Lescum Album, qui an. 1220. in Comitiis Sandomiriensibus Masoviam fratri suo Conrado cum Cujavia & Dobrinia concessit, a quo tempore Masovia suos habuit Duces. Hermannus Conringius, Vir Clariss. institutionem hujus Ducatus adſcribit Imperatori Romano, nullum tamen in ſententiam ſuam citat Auctorem, id quod nobis rem merito ſuſpectam reddit. *Vid. Conring. lib. II. de Feud. Imp. Germ. cap. 18. pag. 249. edit. in 1.*
A Conrado illo descendunt alii Masoviz Duces, qui ſucceſſu temporis Regnum ſibi Halicienſe acquiſiverunt, ut dictum eſt ſupra cap. IX. num. VI. Nihilominus tamen Duces illi Masoviz Regibus Poloniz fuerunt obnoxii ut lib. II. probabimus, de Senatu Regni Poloniz bono cum Deo acturi.

III. Anno 1495. Cum Joannes Albertus Rex rei Polonicæ præſſet, declinare & deficere cœpit ſtirps Masoviz Ducum. Nam eo anno mortuus eſt Joannes ſive Januſſius Masoviorum Plocenſium Ducælebs, qua propter tractum PLOCENSEM Rex jure feudi ad ſe devolutum Regno adjunxit. Reliqua Masovia penes fratrem Januſſii Conradum certis legibus adhuc manſit. *Vid. Cromer lib. XXI. pag. 115. ſeq.* Et cum An. 1503. Conradus ille

ille Masoviorum Rex deceſſiſſet, conſeſſum eſt liberis ejus, ut, quibus ſinibus Pater ipſorum Masoviam tenuiſſet, ipſi quoque eandem retinerent: ubi autem maſculi defeciſſent, tum demum Rex Polonorum totam Masoviam reciperet. *Cromer. lib. XXX. pag. 827.* Ad extremum ſub Sigismundo I. Rege extincta maſcula Ducum prole, Masovia tota ad Regnum Poloniz rediit. *Vid. Neugebauer lib. VII. Hiſt. Polon. pag. 511.* Conſ. Cromerus in Orat. Funebr. Sigismundo I. habita in Corp. Hiſt. Polon. Tom. III. pag. 23. Palatinatus autem Podlachiz, qui olim ad Masoviam pertinebat, poſtea autem à Lithuanis abſtractus & à Caſimiro Jagellonide proſus Lithuaniz adjunctus erat, ad Regnum Poloniz Anno 1567. rediit. *Vid. Conſtitut. dicti Anni pag. 147. & ſeqq.*

Masovia to-
ea redit ad
Regnum.

Podlachiz
redit ad
Regnum.

Walachia &
Moldavia.

IV. WALACHIAM & MOLDAVIAM Caſimirus Magnus ſec. XIV, armis jam infeſtare cœperat, ut nos docet Matthias à Michovia *lib. IV. Chron. Polon. cap. 20.* Sed Wladislaus Jagello demum Provincias illas Regno Poloniz adjunxit. Ei namque An. 1403. Alexander Palatinus & mox Romanus Petri filius, cum è vinculis Svidrigellonis Ducis Lithuaniz per regem liberatus eſſet, juravit cum

Consiliariis suis, se in potestate Regis Poloniae & Regni esse foreque *vid. Cromer. lib. XVI. pag. 649.* Wladislaus quoque Jagello ipse testatur, sibi Valachos esse subiectos antiquitus, ut est apud Martinum Cromerum *lib. XIX. pag. 682.*

Turcz infe-
stare VVila-
chiam &
Moldaviam.

Petrus VVa-
lachie Prin-
ceps sit Tur-
cz tributari-
us.

VValachi &
Moldavi &
Turcas & Po-
lonos reve-
rentur.

V. Cum Casimirus Jagellonides circa an. 1455. in Prussia à Cruciferis defendenda occupatus esset, Turcarum Sultanus vehementer vexabat Walachiam & Moldaviam: & cum Poloni sociis suis nulla possent auxilia mittere, misit Petrus Walachiae Palatinus oratorem ad Mahometum Principem Turcarum, ut pacem ab eo datum millium aureorum tributo redimet. *Cromer. lib. XXIII. pag. 740.* Ex eo tempore Walachiae Palatini mox Polonis, mox Turcis fidem jurarunt, nemini tamen satis fidi. Posthac Sigismundus I. Rex eos sub jugum mittere vel etiam obrupta crebro caedera, exterminare cum posset, noluit; ne vel illi desperatione adducti Turcis se dederent, vel redacta in Provinciae formam Walachia & amoto quasi obice, ipse difficillimum cum potentissimis Turcarum tyrannis bellum de finibus gerere cogere-
tur. *Cromer. in Orat. Funeb. Sigism. I. pag. 25.* Quare Walachi & Moldavi Turcis quidem subiecti manserunt; ita

tamen,

tamen, ut & Polonia Regem, velut potentem vicinum, revererentur. Semper enim Reges Poloniae in Pactis suis cum Turca initis praecavere satagebant, *ut in ista Provincia socia Regni Polonia non nisi legitimi Ducalis sanguinis, nativique Moldavi Polonis adducti praesentent, statumque tantum, illudque moderatum tributum ad ararium Ottomanicum penderent: ne nimirum istis exclusis Turca proficerent ibi alienigenas, fideliores sibi & iniquiores Polonis, vel instituerent Praesides Bassas sui generis, seu permetterent eo conductas colonias Tartarorum.* Paulus Piasec. *ad an. 1612. pag. 325.* Tandem tamen An. 1618. sub Sigismundo III. Rege Stanislaus Zolkievius supremus Exercitus Polonicus Praefectus in Pactis cum Skinder Bassa ad Bussam initis, hanc cautelam de tuenda conservandaque armis Polonicis successione nativorum Ducum Moldavia gravi jactura Regni, ordinibus insciis nulla necessitate adactus, convulsit. Tunc Tartari in Moldavia, ut jam Turcae propria, agere coeperunt, ait iterum Piasecius *ad dist. an.*

Ius Poloni-
cum in VVa-
lachiam &
Moldaviam
labefactur.

Tartari in
Moldavia
pag. habitant.

pag. 307. Neque hic error Zolkievii po-
stea corrigi potuit, cum An. 1621. die 9.
Octobr. pax inter Polonos & Turcas
concluderetur, teste eodem Piascio
diſt. ann. pag. 412. Sicque jus Poloni-
cum in Walachiam & Moldaviam labo-
factatum est.

Turca Came-
neciam Po-
dolia expu-
gnat.

VI. Verum Moldavia Walachiaque
non contentus Turcarum Imperator, Mi-
chaele Rege habenas Regni Polonici mo-
derante, minutissimum totius Poloniae
propugnaculum Cameneciam in Podo-
lia An. 1672. cepit. Et jam ipsa Regni
Polonici viscera scrutaturus videbatur,
nisi Michael Rex inconsultis tamen Or-
dinibus Regni pacem ab eo impetrasset
his conditionibus: *Vt Poloni Podolia-
am totam Turcico Imperatori trade-
rent: Cosacos sui juris esse permitte-
rent: quotannis 22. millium ducatorum
tributum penderent &c.* Tam indi-
gnas condiciones cum Poloni tolerare
haud possent, bello sua recuperare de-
creverunt, cujus initium An. 1673. au-
spicatifissimum fuit. Sub auspiciis enim
Serenissimi ac potentissimi Regis nostri
Joannis III. tunc adhuc supremi exerci-
tuum Polonicorum Ducis, d. 11. Novem-
bris, viginti amplius millia Turcarum ad
Choti-

Michael Rex
pacem cum
Turcis inie-

Chotimum caesa sunt. Quamvis autem
proxime sequentibus annis incredibili
cum animi magnitudine bellum illud a
Polonis continuatum sit, tandem tamen
minus faventibus fatiſ An. 1676. mense
Novembri pax inter Polonos, & Turcas
his inter alias conditionibus facta est:

Ioannes III.
Rex pacem
cum Turcis
facit.

*Tartari Lipca nuncupati (Lipcovia vo-
cant Poloni) facultatem habebunt mi-
grandi cum uxoribus & facultatibus
in Podoliam sub imperium Turcarum.
Bar & Miedzibor praesidiis evacuabun-
tur: Vkraina cum Cosacis sub imperio
Turcico permanebunt: Niemirow &
kalknik praesidiis Polonorum occupabun-
tur, neq; Bassa Camenecensis in ea quid-
quam pretendet, usq; dum Legatus Po-
lonicus ad portam accesserit. Pawoloz
& Blalacerkien Polonis integra mane-
bunt: de Podolia fortasse aliquid Lega-
tus obtinere poterit. Captivum ob-
sidibus Leopoliensibus & abductis ultra
Danubium Camenecensibus dimitten-
tur: Liberum Christianis fidei & religi-
onis exercitium concedetur. Tributum
Buczacz promissum remittitur, omnia-
q; pacta antiquiora confirmantur &c.*

Hæc Pacta in Comitiiis Anni 1677. d. 21. Febr. lecta non exiguum Ordinibus maiorem incusserunt.

Legatus in Turciam mittitur, sed pacem obrinet.

VII. Missus est igitur à Rege & Re- publ. Legatus Illustrissimus Dn. Johannes Gninstci Palatinus tunc Culmenfis, Postea Pro- cancellarius Regni, ad Ottomannicam Portam; sed nihil æqui obtinere potuit. Podoliam enim omnem sibi Turcicus Imperator vindicabat, & in ipsa etiam limitum constitutione multa per vim geri permittebat. Cum vero Poloniæ Rex de his aliisq; à Tartaris sibi illatis injuriis conquereretur, non aliud responsum retulit, quam illud: Esse hoc in arbitrio Polonorum, ut pacem jure jurando nondum firmatam servent, aut bello sua prosequantur. Cum igitur Serenissimus Imperator Leopoldus per legatum suum extraordinarium Carolum Comitem de Wallenstein Rempubl. poloniam ad societatem belli contra Turcas suscipiendi in Comitiiis Anni 1683. solicitaret. haud difficile eam in sua vota reperit: pactum enim est fœdus inter utramque gentem in eousque valiturum, donec honestam pacem utraq; pars habere queat. Factum igitur est anno 1683. belli illius initium, ubi Serenissimus Rex noster unicus, in una Vrbe Viennensi ruentis Imperii

Bellum Turcicum recrudescit.

Germanici Atlas cælo missus, impetum barbarorum repressit, hostem potentissimum ab obsidione Viennæ excussit, ingentes hostium copias in Hungaria fudit, eoque ipso Germanicis exercitibus ad futuras victorias prouum stravit iter. Deus, cujus dextra tunc fecit virtutem, hoc unicum felicitati Serenissimi Regis nostri addat, ut Cameneciam, firmissimum Poloniæ propugnaculum, è manibus immanissimi hujus hostis eripiat, totque populos sub jugo Turcico gementes pristina restituat libertati.

CAP. XI.

De

Variis Poloniæ divisionibus.

I.

AD finem libri prioris properantes aliquot Regni Polonici divisiones cum Geographicas, tum Politicas trademus, non tantum ut pateat, quæ jam Imperio Polonico post tot tantasque mutationes, de quibus hæctenus actum est, adhuc hodie subiectæ sint partes: Sed etiam quo facilius ea, quæ in posteriore

Divisio Poloniæ potest esse vel Geographica vel Politica-

Divisio Geographica.

Polonia major.

Polonia minor.

Lithuania.

Masovia.

Prussia.

steriore libro tradentur, intelligi queant. Geographica divisio est illa, quæ Poloniam dispartit in certas provincias partesque. Reperiuntur autem ibidem Provinciarum sequentes. I. POLONIA MAJOR, Prussia, Pomerania, Marcha & Silesia adjacens, ad quam pertinent Posnaniensis, Calissiensis, Lanciciensis, Brestensis, Inovladislaviensis, Siradicensis, Ravensis Palatinatus, ut & Wielunensis & Dobrinensis terrarum, quarum illa Palatinatui Siradiensi adjungitur: hæc autem Brestensi Palatinatui subjungitur, Culmenisque Palatinatui est contermina. II. MINOR POLONIA ad quam Cracoviensis, Sandomiriensis & Lublinensis Palatinatus pertinent. Cracovienses autem Palatinatui adjunguntur Oswiecimensis, Zatoriensis & Severiensis Ducatus, nec non comitatus Scepusiensis. III. LITHVANIA, in qua, ut vult Starovolscius, tres numerantur Palatinatus, nempe Vilnensis, Trocensis, & Brestianensis. Mihi duo tantum Palatinatus ad Lithvaniam proprie sic dictam pertinere videntur, nempe Vilnensis & Trocensis; Brestianensem autem ad Russiam reducendum esse putaverim. IV. MASOVIA, quo referuntur Masoviarum, Plocensis & Podlachiarum Palatinatus. V. PRUSSIA REGIA in

in tres divisa Palatinatus, nimirum Culmensem, Mariæburgensem & Pomeraniam. Ad Prussiam quoque pertinet Episcopatus Warmientis, qui in nullo censetur Palatinatu. VI. SAMOGITIA, quæ nullos habet Palatinatus, sed subest Gubernatori, sive ut vulgo vocatur Capitaneo. VII. RVSSIA ALBA, quæ magno Moscoviarum Duratui adjacet, habetque Novogrodcensem, Mscislaviensem, Vitepscensem, Polocensem, Smolensensem, Czernichoviensem, Kioviensem Palatinatus, ex quorum Palatinatum quibusdam multa adhuc Magnus Dux Moscoviarum durantibus induciis, quæ ut supra audivimus, usque ad An. 1693. prorogata sunt, possidet. Ego Bresciensem etiam Palatinatum eo retulerim. VIII. RVSSIA RVBRA, quo pertinent Russiarum, Podoliarum, Volhyniarum, Belsensis & Braclaviensis Palatinatus. Ex his Braclaviensem, Kioviensem & Czernichoviensem Palatinatus vulgo vocant VKRAINAM. Ad ultimum IX. pertinet quoque ad Imperium Polonicum LIVONIAE pars australis, ut supra cap. VIII. dictum est. Consuli hic potest Martinus Cromerus lib. 1. Descript. Polon. pag. 41. seqq. Simon Starovolscius in Polonia & alii Geographi.

Samogitia.

Russia alba.

Russia rubra.

Vkraina.

Livonia.

Polonia di-
viditur in
Regnum &
Magnum
Ducatum
Lithvanie

Ad Regnum
qui Palati-
nus perti-
neant.

Ad magnum
Ducatum
Lithvanie
qui Palati-
nus perti-
neant.

Livonia est
Poloniae &
Lithvanie
communis.

II. Deinde solet etiam Imperium Polo-
nicum dividi generalissime in POLONI-
AM & MAGNUM DUCATUM LITH-
VANIE. Ita etiam populi ipsi dividun-
tur in duas gentes, Polonicam videlicet
& Lithvanicam. Item Senatores alique
Magistratus majores dicuntur esse dua-
rum gentium, nimirum Polonici & Lith-
vanici (Polonis vocantur *Senatorowie* & *Woz-
zendenicy Koronny* & *Lithevofci*) Ethac ratione
ad Poloniam pertinent præter Majorem
minoremque Poloniam Prussiam & Masoviam
de quibus superiore numero actum est,
etiam Russiæ, Belzensis, Podolix, Bra-
claviensis, Volhyniæ, Kioviensis &
Czernichoviensi Palatinatus. *Vid. Volum-
men Constitutionum Andreæ Petricovii*
pag. 149. seqq. & Constitut. anni 1635.
*tit. Ordinacya Woiewodzstwa Czerni-
chowskiego.* Ad LITHVANIAM per-
tinent Lithvania proprie ita dicta, id est,
Palatinatus Vlnensis, Trocensis & Brel-
cianensis, item Sogitia, ut & Novogro-
decensis, Mscislaviensis, Minscensis,
Polocensis, Vitepscensis & Smolenscensis
Palatinatus. Sed LIVONIA utrique
genti, & Polonicæ & Lithvanicæ com-
munis fuit per constitutiones *Anno 1569.*
pag. 182. anni 1589. pag. 507. seqq. anni 1598.
pag. 780. seqq. Vid. & Paulus Szerbic

in *Promptuario Statutorum omnium*
& *Constitutionum Regni Polonia*
Part. VI. cap. 10. pag. 352. & seqq. Ex ea
ratione quoque Livonia in multis Con-
stitutionibus & inter Palatinatus Poloni-
cos & inter Palatinatus Lithvanicos si-
mul ponebatur, ut ex Declarationibus
Palatinatum, quæ singulis fere Regni
Constitutionibus subjunguntur, liquet.
Recentioribus autem temporibus Palati-
natus tantum Lithvanicis Livonia an-
nexa legitur. Cum etiam maxima Li-
vonix pars per pacta Olivensia anni 1660.
Suedis cessisset, prioresque Constitutio-
nes ea ratione fere inutiles redditæ essent,
promissa est An. 1661. nova Livonix or-
dinatio in proxime futuris Comitibus con-
cinnanda *Vid. Constitut. an. 1661. pag. 23.*
inter Constitutiones Lithvanicas. Sed ob
alia negotia hæc res est dilata, donec
tandem Anno 1677. res Livonix in Co-
mitibus Regni compositæ sunt. Sed &
secundum hanc Constitutionem Livo-
nia neque ad Regnum neque ad Ma-
gnum Ducatum Lithvanix refertur: sed
manet utrique genti communis, retinet-
que peculiaria jura & Privilegia, de qui-
bus infra libro II. suis locis a nobis age-
tur. *Vid. Constitut. Anno 1677. pag. 82. seqq.*
in Ordinatio. Et.

Nova Livo-
niz ordinatio

Divisio Polo-
nia in tres
gentes.

III. Porro dividitur etiam Polonicum Imperium alio respectu in tres gentes, nimirum in MINOREM POLONIAM MAJOREM POLONIAM & MAGNUM DUCATUM LITHVANIÆ. Usus hujus divisionis conspicitur maxime in Comitibus, quando eligendus est Marschalcus Nunciorum sive Delegatorum Provincialium Director. Ille enim primum ex minori, deinde in sequentibus Comitibus ex majori Polonia, & tertium in Comitibus ex Lithvania eligitur. Est etiam divisionis hujus usus in variis Commissionibus, quando quidam designandi sunt ad negotia, quæ ad totam Rempubl. pertinent expedienda, ubi sæpissimè quidam ex majore, quidam ex minore, & denique quidam ex magno Ducatu Lithvaniæ designantur. Eadem ratione dividitur imperium Polonicum ratione summorum Tribunalium; quævis his specialiora quædam occurrant, ut infra de judiciis Polonicis acturi indicabimus. Hoc respectu ad maiorem Poloniam pertinent Posnaniensis, Calissiensis, Brestensis, Inovladislaviensis, Lancien-
ensis, Siradiensis, Ravensis, Plocensis & Masoviarum Palatinatus, ut & Prussia Regia ut tribus Palatinatibus constat. Item Vielunensis & Dobrinensis terræ. Reliqui

Qui Palati-
natus ad ma-
jorem Polo-
niam perti-
neant.

Palatinatus
ad minorem
Poloniam
pertinentes.

qui Palatinatus Poloniæ, quatenus illa Lithvaniæ contradistinguitur, ut Palatinatus Cracoviensis, Sendomiriensis, Kioviensis Russiæ, Volhyniæ, Podoliæ, Belzensis, Lublinensis, Podlachiæ, Brac-
claviensis & Czernichoviensis cum sibi adjunctis terris pertinent ad mi-
norem Poloniam. Denique ad Lithvaniam
idem Palatinatus pertinent, quos paulo
ante num. II. enumeravimus, nimirum,
Palatinatus Vilnensis, Trocensis, Novo-
grodensis, Brestionensis, Mscislaviensis,
Polocensis, Vitepscensis & Smolenscen-
sis, ut & Samogitia.

Palatinatus
ad Lithvani-
am pertinen-
tes.

IV. Verum est etiam alia adhuc ac-
ceptio vocis hujus MAJOR POLONIA,
quando strictè sumitur pro duobus tan-
tum Palatinatibus, nempe Posnaniensi
& Calissiensis. Sic Generalis Majoris Po-
loniæ Capitaneus, sive simpliciter,
Majoris Poloniæ Generalis, dicitur, qui
tantum duorum est modo dictorum
Palatinatum, nempe Posnaniensis & Ka-
lissiensis. Similiter etiam Comitibus majo-
ris Poloniæ Srodæ celebrari dicuntur, ad
quæ tamen non nisi duo illi pertinent Pa-
latinatus. Vid. Martinus Cromerus lib. 1.
de ser. p. Polon. pag. 41. seqq.

Polonia ma-
jor strictè sic
dicta tantum
pro duobus
Palatinatibus
sumitur.

V. Præterea solet etiam Imperium Po-
lonicum dispesci in Palatinatus, terras &
Distri-

Divisio Po-
loniæ in Pa-
latinatus
Terras & Di-
strictus.

rione Con-
ventuum
particulariū.

Distriktus. Et hoc iterum bifariam fieri
confuevit. Nam primum ratione CON-
VENTVVM particularium Comitum Re-
gni universalium antecedentium sic divi-
duntur Palatinatus. I. Quidam Palati-
natus sunt per se soli nullæque ipsis ad-
junguntur terræ & distriktus, ut Palati-
natus Lanciensis, Plocensis, Sendo-
miriensis, Lublinensis, Belzensis, Podō-
liæ, Kioviæ Volhyniæ, Braclaviensis,
Czernichoviensi Polocensis, Mscislavi-
ensis, Livoniæ ut & Ducatus Samogitiæ.
In singulis enim his Palatinatibus unus
tantum habetur Conventus Particularis,
licet in quibusdam horum palatinatuū
ex diversis distriktibus diversi eligantur
nuncii, ut hoc infra specialius nobis de-
clarandum erit. II. Quidam palatinatus
sunt conjuncti, ut in majore Polonia Pa-
latinatus Posnaniensis & Califfiensis.
Item Palatinatus Brestensis & Inowla-
dislaviensis. III. Quibusdam Palatina-
tibus adjunguntur Terræ, ita ut Conven-
tus particulares celebrentur, non solum
in Palatinatibus ipsis, sed etiam separa-
tim in terris, quæ ipsis sunt adjunctæ.
Sic Palatinatui Siradicensi adjuncta est
Terra Vielunensis: Palatinatui Brestensi
terra Dobrinensis, licet hæc terra sæpius
etiam solæ, quali nulli Palatinatui ad-
juncta

juncta esset, numeretur. Similiter Pala-
tinatui Cracoviensi adjunguntur Oswie-
cimensis & Zatoriensis Ducatus. IV. in Lithuania
Distriktus
Palatinatibg
adjuncti. Quibusdam Palatinatibus adjunguntur
Distriktus, in quibus itidem Conventus
particulares ante Comitum generalia cele-
brantur, ut in Magno Ducatu Lituaniz
Palatinatui Vilnensi adjuncti sunt Osmia-
nensis, Lidensis, Wilkomiriensis & Bras-
laviensis Distriktus: Palatinatui Trocen-
si Distriktus Grodnensis, Caunensis, Vpi-
tensis: Palatinatui Smolenscensi Distri-
ktus Starodubensis: Palatinatui Nowo-
grodensi Slonimensis, Wolkovisciensis:
Palatinatui Vitepscensi Distriktus Orsza-
nensis: Palatinatui Brescianensi Distri-
ktus Piascensis: Palatinatui Minscensi
Distriktus Mozirensis & Reczycensis.
Norandum tamen hic est, quod sæ-
pius etiam Palatinatus, quibus di-
striktus certos adjunctos esse diximus,
& ipsi Distriktuum nomine insigniri so-
leant, ut quando Distriktuum Magistra-
tus esse dicuntur Succamerarii, Vexilli-
feri, iudices terrestres & alii, de quibus
infra dabitur agendi locus. Hi enim ma-
gistratus, et si vocantur distriktuum Ma-
gistratus, non tantum reperiuntur in Di-
striktibus Palatinatui adjunctis, sed etiam
in ipsis Palatinatibus. Quidam Palati-
natus

natus ipse conitant ex Terris, in quibus singulis Conventus particulares celebrantur, qualis est Palatinatus Masovia, Podlachia, Russia. VI. Quidam Palatinatus constant ex Districtibus, ut est Palatinatus Ravensis, qui habet tres districtus. Hæc ita observantur in Constitutionibus Regni & præsertim inter Declarationes Palatinatum de Contributionibus singulis fere Comitiorum Constitutionibus subnexis: alias autem Terra (Polonis *Ziema*) Districtus (Polonis *Powiat*) & Palatinatus (Polonis *Wojewodztwo*) non semper distinguuntur, sed sæpius hæc omnia Districtuum nomine appellantur. In Prussia peculiaris adhuc est Conventuum ratio, de qua infra suo loco acturi sumus. Deinde ratione JUDICIORVM alio adhuc modo Palatinatus dividuntur in Districtus, quos hic enumerare longum esset. Sufficit hoc notasse, quosdam Palatinatus, qui uno tantum in loco agunt, Conventus suos ante Comitiales aliosque habere multos districtus, in quibus Judicia celebrant. Imo contingit, ut una terra aut unus districtus, habeat alios sub se districtus, in quibus singulis judia exercentur. Sed de his ex professo actum est infra lib. II. cap. VII.

Divisio Districtuum ratione judiciorum

LIBRI

LIBRI II.

CAP. I.

De

Rege & Regina Polonæ, ubi etiam de Interregno Electione & coronatione.

I.

Osteaquam de variis Regni Polonici mutationibus, incrementis, decrementis, aliisque rebus memorabilioribus egimus, placet jam ulterius progredi, & ipsam Rempubl. Polonicam considerare, ut manifestum fiat, a quibus, & quomodo illa gubernetur. Tres autem sunt *Status* sive *Ordines* inclytæ hujus Reipubl. ut sæpius in Comitibus nominantur, nimirum REX, SENATVS, & NOBILITAS. Quamvis negandum non sit, proprie tantum duos esse Ordines, nempe

Tres Ordines in Polonia.

Duo Ordines proprie sic dicti.

Q 2

nempe Senatam & Nobilitatem, cum Rex potius sit caput Ordinum, quam unus ex Ordinibus. Propterea etiam frequens est illa formula initio Constitutionum poni solita: *Nos Dei gratia Johannes III. consensu omnium ordinum Senatorum &c.* Quod autem nuper non nemo scripsit, etiam Magistratus Regni, & Magistri Ducatus Lithvaniz, etiam si sint extra Senatam, inter Ordines poni debere, eo quod in veteribus Privilegiis aliisque Actis frequenter ponuntur *Praelati, Seniores, Barones & Nobiles*, illud admitti minime potest. Præterquam enim quod olim alia fuit Reipubl. Polonicæ facies, cum Nobilitatis Nuncii non sint ad Comititia ordinariæ, ut nunc fieri solet, admissi; etiam multa alia sunt, quæ sententiam hanc convellunt. Etenim Magna est in antiquis Privilegiis & Actis harum formularum varietas, adeo ut diserte sciri nequeat, quid speciatim per Comites, quid per Barones, quid per alios etiam intelligatur. Sic sæpius nominari invenias *Praelatos, Principes, Barones, Nobiles* & alios *indigenas*. Frequenter etiam nominantur: *Praelati, Comites, Barones, Milites, Procères, Nobiles, Burgenses*. Aliquando enumerantur *Senatores*

Magistratus extra Senatam existentes non constituunt peculiarem Ordinem.

Consularii, Praelati, Barones, Milites, Nobiles, qui etiam Comititia obisse dicuntur. Vid. Priluff. lib. 1. *Legum & Statutorum Regni Polon. cap. 1. pag. 8. & seq. & supra pag. 13.* Sic igitur manifestum est, ex ejusmodi titulis nihil posse concludi, de antiquis Regni Polonicæ Ordinibus, multo minus autem inde cognosci posse, quinam sint hodie Regni Polonicæ Ordines. Sed etiam hodierna praxis illud evidenter evincit, Magistratus illos Regni & M. Comitiorum Duc. Lithvaniz, qui extra ordinem Senatorium sunt, non constituere peculiarem in Reipubl. Polonica Ordinem. Nam nemo horum Magistratum Comititia frequentat, ut Magistratum certum gerit, sed ut a Nobilitate in Conventibus particularibus Nuncius eligitur. Sunt præter Ordines illos etiam in Polonia *Cives speciatim* ita dicti, qui in urbibus habitant, & *Kmetones* (sic in antiquis Privilegiis & Statutis Agricolarum vocantur) qui per pagos sparsi sunt. Sed quoniam cives, ut cives, & Kmetones ad Imperium non admittuntur, inter Ordines & Status Regni etiam non numerantur. Nos in sequentibus de singulis Ordinibus acturi, ab ipso capite, id est, à REGE, incipimus, quomodo ille eligatur & coronetur visuri.

Cives speciatim ita dicti, qui in urbibus habitant, & Kmetones.

De Rege.

Principes
Poloniae sibi
olim jure hæ-
reditario suc-
cedebant.

Electio inva-
lit post ex-
tinguam stir-
pem Piastea-

Electio Regis
vivo alia Re-
ge regibus
prohibetur.

II. Antiquitus Poloniae Duces & Reges sibi jure hæreditario successisse, probavimus satis copiose ex ipsis Polonorum monumentis *lib. I. cap. II. num. X.* Post extinctum demum Piasteam in Polonia stirpem Reges eligi cœperunt. Reliquias tamen juris Successionis & in familia Jagellonica in eo cernimus, quod aliquando viventi Regi Successor sit designatus. Sic enim, ut alia antiquiora exempla Casimiri & Ludovici præteream, Wladislaus Jagello & Sigismundus I. sibi successores filios suos delegerunt. Totius tamen Regni consensu id factum esse comperimus, & quidem ea conditione, ne per hæc exempla deinceps liberæ Electioni quidquam derogaretur. In primis verò lege latâ id cavit Sigismundus I. apud Janum Januszovium *lib. I. Constit. Regn. Polon. tit. II. pag. 10.* Deinde post obitum Sigismundi Augusti Ordines Regni in interregno hanc legem renovarunt: *Reges Polonorum non debent nominare, eligere, aut electionem indicere, vel quemquam alium modum tentare, instruendi, aut designandi Regis sive, successoris vite sue tempore, idque ob eam causam, ut post eorum decessum libera & illæsa Electio Regis*

Stat-

Statibus & Ordinibus Regni semper maneat, ut hæc habentur apud Andream Maximilianum Fredronem Castellanum Leopoliensem & postea Palatinum Podoliz in Historia Henrici I. Regis Polon. pag. 65. Inferta deinceps est illa lex singulorum Regum Pactis Conventis, sive, ut Germanorum utar verbo, Capitulationibus, nempe Stephani Bathorei, Sigismundi III. Wladislai, Joannis Casimiri, Michaelis & Joannis II. quod nullo modo liberæ electioni vim inferre, neque titulo heredis in posterum uti debeant. Cum igitur An. 1626. in Comitibus quispian mentionem injecisset, ut Regi Sigismundo III. adhuc vivo & superstite successor destinaretur, *infremuerunt omnes Ordines & ad pœnas legum deposcebant ejus Consilii auctores, nisi difficilioris temporis rationes silentio potius tunc illam indignationem premere coegissent,* teste Paulo Pasacio Episcopo Præmissiensi *in Chron. ad dict. an. 459.* Post hæc An. 1667. cum etiam Joannes Casimirus Rex omnibus viribus laboraret, ut sibi vivo adhuc & spiranti successor substitueretur, quamvis multi huic Regis postulato assensu sint; reclararunt tamen plurimi, ut patet ex Diarii Europæi Continuat. VI. pag.

351. & Continuat. VII. p. 69. 68. & seq. Neque quieverunt contradicentes, donec tandem eodem anno 1667. mense Aprili per novam Constitutionem Electio vivo Rege prohibita est, ut habetur in *Constitutione ejus anni pag. 3. Conf. Diar. Europ. Constitutione ejus anni pag. 3. Conf. Diar. Europ. Continuat. VI. pag. 149.* Ipsi tamen Ordines Polonici aliquid contra hanc Conversionem legesque has jam antea urgente necessitate tentarunt. Cum enim Anno 1654. multorum armis peterentur non potuerunt à Cesare auxilium alio modo contra hostes impetrare, nisi tradito Cesari per Comitem a Leszno certo scripto de successione Caroli Josephi Archiducis Austriæ post fata Joannis Casimiri Regis. Sed pace postea composita summis viribus allaborarunt, ut sibi Electio Regum esset libera. Proinde etiam de illo scripto repetendo actum serio est in Interregno anni 1674. die 27. Januarii & die 3. Febr. ut ex *Diario illius Interregni* patet. Causam vero Legis, de non nominando Regni successore vivo adiungendo alio Rege, optime exponit Fredro, quando in *Hist. Henrici I. pag. 65.* ita scribit: *Præsente Rege novum eligi non electio est, sed successio & hereditas: mancipantur Eligentium libera voces, ut*

Successio Archiduci Austriæ promissa,

Causa legis de non eligendo Rege vivo alio.

non qui optimus, sed qui proximus sanguine Scepbris destinatur: Cum alii præsentiam senis regnantis, alii officio, ceteri cupidine placendi ad Principum destinata non Rempublicam trahuntur. Verum post funera eligere sola eligendi libertas est non respectus. Ex his jam elucet, errare personatum Franciscum Marinium, qui non temere in *Polonorum Historia* reperiri possedicit, Regem aliquem obtinuisse, ut sibi vivo adhuc Successor designaretur, nisi excipias Vladislaum Jagellonem, cui hac in parte indultum est quidpiam præter mores Regni in libro de *scopo Republ. Polonica cap. IV. pag. 64.* Quem ex ipso errore hausit etiam Christophorus Funccius in *Breviario Orbis hodie imperantis pag. 736.* Nam licet recentissimis temporibus, tot jam videlicet legibus ejusmodi Substitutionem Successoris prohibentibus, nihil potuerint obtinere Reges; vetustioribus tamen temporibus aliquoties id esse factum adducta à nobis exempla testantur. Necesse igitur hodie est, ut, antequam novus Rex eligatur, fiat Interregnum.

Franc. Marinus refutatur.

Interregni
tres causæ.

Prima Inter-
regni causa.
Mors Regis.

Reges sepe-
liuntur, post
electionem
novi Regis.

Olim Reges
eligebantur
post sepultos
Reges veteres.

III. INTERREGNORUM autem cau-
sæ tantum tres fuisse deprehenduntur.
Nimirum mors Regis: deinde *submotio* seu
exauguratio: denique *Abdicatio* & sponta-
nea *Resignatio* Regis. De Morte Regis no-
tandum est, quod simulatque Rex e vivis
excedit, quidam ex Senatoribus spiritu-
alibus & secularibus item ex Officialibus
majoribus, ut sunt Marschalci, Cancel-
larii & Thesaurarii, designentur, quo-
corporis Regii curam gerant. Decrevit
etiam Anno 1674. Respublica, ut ex Bo-
nisO economicis sumptus necessarii ad
curandas defuncti Regis Michaelis exi-
vias usque ad diem sepulturæ ex thesauro
erogarentur, ut habetur *in illius anni Con-
fæderatione omnium Ordinum*. Sepultura
vero Regii corporis eousque differtur,
donec alius Rex fuerit electus. Mos est, ait
Piascius, *isti genti, non humare defunctum
Regem, nisi alio electo proximo post finem die
coronando*. in Chron. ad an. 1632. pag. 127.
Idem habet etiam Joannes Demetrius
Sulkovius Archiepiscopus Leopoliensis
in Commentario rerum ab excessu Sigismundi
Augusti gestarum pag. 21. Quavis autem
hoc verum sit de hodiernis temporibus,
ne quis tamen existimet, etiam illud anti-
quius fuisse in usu, exempla quadam
in medium afferemus. Nimirum Cafi-
mirus

mirus Magnus justis funebribus jam
Wladislao Loctico Regi peractis, creatus
est Rex, teste Cromer *lib. XII. de ortu &
Reb. gest. Polon. in princ.* Deinde ipse ille
Casimirus Magnus elatus est demum
post coronationem Ludovici Regis. Neu-
gebauer *lib. IV. Hist. Polon. pag. 213.* Item
Johannes Albertus Rex demum electus
est, sepulto jam Casimiro Jagellonide,
ut habet Cromerus *lib. XXX in princ.* De-
nique Alexander electus est Rex, Joanni
Alberto Regi justis funebribus jam perso-
lutis. Cromer *lib. XXX. pag. 824.* Mos igitur
ille, Reges defunctos pridie corona-
tionis, ut vult Piascius, aut etiam ter-
tio die ante coronationem, ut exempla
testantur, sepeliendi, post excessum de-
mum Augusti invaluisse videtur.

IV. SVBMOTIO, seu EXAVGV-
RATIO Principis olim in Polonia tre-
quentior fuit, nunc vero rarior est. Me-
morabile illud exemplum est Henrici
Valesii, quod superiore seculo contigit.
Is enim Rex, cum per aliquot tantum
menses Poloniae Rex fuisset, accepto de
fratris sui Caroli IX. Regis Galliarum morte
nuncio, clam noctu e Polonia ad cape-
sendum Regnum Gallicum discessit. Cum
verò diu frustra illius reditus expectaretur,
tandem An. 1574. die 7. Novembr.

aut etiam se-
peliuntur
post corona-
tionem novi
Regis.

Secunda In-
terregni cau-
sa. Exaugura-
tio Regis.

in Comitibus Regni generalibus imperium, ipsi solenniter abrogatum Interregnumque publicatum. *Vid. Fredro in Hist. Henrici I. pag. 216.* Quod autem & aliis Regibus imperium possit abrogari, si plane corrigi nequeant (licet nulla exempla recentiora extant, & utinam quædam in posterum nunquam audiantur!) probatur ex ipso Regum Poloniæ jurejurando, quod postea Benevolo Lectori daturi sumus.

Tertia Interregni causa, abdicatio spontanea.

V. RESIGNATIONIS sive ABDICATIONIS Spontaneæ licet aliquot ex vetustiori ævo reperiantur exempla, ut Lesci Albi & Wladislai Lasconogi, huc tamen ea non trahimus, quia contigerunt cum adhuc Duces Poloniæ jure successionis Imperium Polonicum obtinere. Illud vero propius ad propositum nostrum accedit, magisque in rem nostram facit, quod de Wladislao Jagellone Historia referunt. Is post fata Hedvigis conjugis suæ in animo habuit abdicare se regno, inque Lithvaniam suam reverti; quia non ignorabat, se exterum uxoris nomine apud liberam gentem eousque regnasse, jamque senatus erga se affectum forsitan mutatum esse. Sed confirmatus a Senatu, ducta Anna Wilhelmi Ciliæ Comitissæ filia, à proposito suo destitit. *Vid. Salomon Neugebauer lib. V. Hist. Polon. pag. 241.*

Illu-

Illustrissimum autem & ad omnem posteritatem maxime memorabile exemplum spontaneæ abdicationis habuimus non ita pridem in Joanne Casimiro Rege, cujus processum Nicolai Chwalcovii, testis oculati, verbis, licet plusculis recensere placet: Exponebat, inquit Chwalcovii, primo Serenissimus Rex Dominis Senatoribus eam ob causam Warsaviam (d. 12. Junii) congregatis, mentem suam de reddenda Republ. Illi magnitudine & novitate rei ac reverentia Legum deterriti, nil nisi preces de mutanda sententia interponebant: sed cum perseverantiam propositi in Principe animadvertent, rem integram ad universam Rempubl. referebant. Divulgata itaque notitia est per provincias à Reverendissimo Dn. Prazimowski Archiepiscopo Guelnensi Primate Regni, de hocce tristi & insperato orbanda Patriæ proposito. Interim non deerant vota Principum Orbis Christiani. In Comitiorum ergo (quibus dies 27. Augusti dictus fuit) exordio, post consueta manus Regiæ oscula Nuncii Terrestres per Marchalcum suum Illustrrem Dn. Stephanum Sarnowski succamerarium Generalem Palatinatus Lanciciensis Regiæ majestati turbatos ob dictam in-

Ioannes Casimirus Regno se abdicat.

1109

„notescantiam explicabant animos, hu
 „millime rogando, ut sacra Regia Maje
 „stas declarationem suam impertiri di
 „gnaretur. Respondebat de throno Re
 „verendis. Dn. Andreas Olszowski Vi
 „ce-Cancellarius Regni Episcopus Cul
 „menis & Pomesanæ, nunc Archiepi
 „scopus Gnesnensis (d. 29. Aug.) in hunc
 fere sensum: *Edocta est sacra Regia*
Majestas longa rerum experientia, quod
res, quæ totius Reipublicæ concernunt
interesse, non nisi apud eandem pertra
ctanda sint. Ideoq; sacra Regia Maje
stas licet suam Dn. Dn. Senatoribus aper
ruerit mentem, rem tamen integram ad
moderna reservavit Comitiam, atque de
eadem, cum maximi sit momenti Regia
Majestas deliberatura est. Circumste
 „terat interim palatium publica exspe
 „ctatio magni secreti impatiens. Alte
 „ro post die idem Vice-Cancellarius gra
 „vissimo ut solebat habito sermone indo
 „lendo fatis personæ suæ, quod ex offi
 „cio jam teneatur esse duræ Minister
 „fortis & Interpres, formulam de abdi
 „cando Regno conceptam & à sæpe me
 „morata Majestate sibi concreditam præ
 „legebat. Fundebat ergo (die 3. Sept.)
 „ ad

„ad Regem preces Ordo Equestris: jun
 „gebat gravem suam Illustrissimus Sena
 „tus auctoritatem. Pia isthæc vota opti
 „mum Principem ad contestationem pe
 „rennari erga Patriam amoris impel
 „lebant, quo occupatus victusq; in cra
 „stinum differebat declarationem. Hac
 per alte memoratum Vice-Cancellarium
 „Regni (d. 4. ejusdem) disertissime im
 „pertita, quod scilicet Serenissimus in
 „Consilii semel suscepti constantia non
 „ex fastidio regnandi, sed cura æternita
 „tis & fessæ valetudinis ratione firma
 „tum exponi curet animum, Ordines Re
 „gni huic intentioni sese submittentem ac
 „cusare fata non mutare poterant. Cum
 „igitur per aliquot dies ratione Provisio
 „nis, ne Regem suum tot meritis gravem
 „à se dimitterent egenum, consultatum
 „& conventum esset, confectis assecu
 „randæ provisionis & Diplomatum ab
 „utrinq; Reversalium instrumentis, tan
 „dem d. 16. Septembr. *Veni summa dies*
 „*& ineluctabile tempus.* Cum enim Sere
 „nissimus ex Palatio suburbano frequen
 „ti Procerum Comitatu ad arcem dedu
 „ctus esset & sacrum in Basilica S. Joanni
 „dicata audivisset, recipiebat sese ad atri
 „um Senatorium, quod multitudo ho
 „minum visendi cupidine aut officio in
 „ Prin-

„Principem compleverat. Ipse post-
 „quam sub throno assederat, Illustrissimo
 „Domino Pro-Cancellario Regni ad se
 „vocato; paucis intentionem suam ex-
 „ponebat, qui nomine ejusdem Majesta-
 „tis denunciabat, advenisse jam horam,
 „in qua publice & solenniter abdicatio
 „perageretur, atque ex mente Serenissi-
 „mi Diploma Abdicationis legeretur.
 „Officio itaq; lectionis iungebatur Reve-
 „rendissimus Dn. Malachowski Referen-
 „darius Regni, quem excipiebat supra-
 „dictus Marschalcus Equestris praele-
 „ctione assurationis, quoad provisio-
 „nem, scilicet centum & quinquaginta
 „millium florenorum annuatim & Di-
 „plomatis reversalis Statuum ac Ordini-
 „um. Posthac diploma Abdicationis
 „a Regia Majestate, Reversale a Republ.
 „Provisionis ab omnibus & singulis per-
 „sonis tanquam privatis subscribebatur.
 „Quippe nuncii terrestres cum a Rege
 „super praedicta materia in Conventibus
 „Antecomitialibus nihil propositum fue-
 „rit, nullo de Provisione articulo instru-
 „cti erant, rati habitionem itaque ad
 „Palatinatus suos referebant, quae deinceps
 „de Pactis Conventis succedanei Regis
 „D. Michaelis inserta est. His actis Se-
 „renissimus Diploma Electionis & Coro-

„natio

„nationis rubro involuta serico, Reipu-
 „blica, a qua ante viginti fere annos ac-
 „ceperat, redhibebat atque sic valedictu-
 „rus maestum ordiebatur sermonem, ad-
 „eò ut crebris cum lacrymis brevius di-
 „xerit. Magna enim mœroris eloquen-
 „tia est, facundum esse solis gemitibus.
 „*Supere omnes conamina tanta Conatusque*
 „*novos.* Sermo autem ille gemente tota
 „Republ. prolatus, hujus erat tenoris:
 „*Quando jamjam elabitur hora, ut a-*
 „*moris paterni debitum à ducentis octua-*
 „*ginta annis Pupilla Domus mea huic in-*
 „*clyte Reipubl. exsolvam, Comitibus &*
 „*Castris defessus, calamitatibus per an-*
 „*nos viginti fractus Rex & Pater, quod*
 „*mundo pretiosissimum est, coronam in*
 „*manus Dominationum vestrarum de-*
 „*ponam. Pro throno thorum eligo, dum*
 „*huic seculo funeris mei superstes emori-*
 „*or, pro Regali globoglobam terra eamq;*
 „*in sinu charissimæ matris communis ve-*
 „*stræ meæque Patriæ intra cineres majo-*
 „*rum meorum mihi reservo: ut quem-*
 „*admodum me primum in castris ac ul-*
 „*timum ex præliis & clade vidistis, ita in*
 „*Annalibus primum ob amorem Patriæ*
 „augen-

Oratio Re-
 gis Ioannis
 Casimiri.

R

augendaque ejusdem fortuna, humana
postponentem, Majestatemque Regiam
dispositioni vestra reddentem memine-
ritis. Amor vester liberis vocibus hinc
me solio imposuit, amor vicissim meus
erga vos supremum me utriusque linte-
beredem liberè dimittit. Monarcha ca-
teri Filiis Fratribus aut Consanguineis
abdicando coronam tradiderunt: ego
eandem Patria carissima Reig, publice
ut Pater & Filius reddo ejusque amore
ex Duce gregarius, ex Imperante pa-
rens, ex Rege concivis fio, ut juniori &
Reipubl. magis proficuo locum conce-
dam, cujus in electione, ut Deus Domi-
nationes Vestras prosperet, in solitudi-
ne mea negotiorum vacuus Majestatem
ejus sanctam implorabo. Gratias jam
igitur Vobis pro omnibus charitatibus,
officiis, susceptis periculis, pro consilio,
presidio & reditibus ago. Sicui ex ra-
tionibus Status vel fatorum quid in-
gratum accidit, condonet, queso, ipse
vicissim omnibus do veniam. Sic tan-
dem ultimum vale singulis dico & cordi
meo vos apprimo, in quo dulcem vestri
memoria

memoriam, quoad vixero circumferam.
Benedictionem insuper paternam o-
mnibus & singulis impertio & quam-
quam distantia loci disjunctus fuero, a-
nimo certe à communi matre nunquam
divellar, in qua corpus hoc in cineres o-
lim resolutum deponi desidero. Et cum
labilis memoria ac luctus in lacrymas
effusus plura effari non permittat, ube-
riora amoris & candoris mei aran-
menta ex charta hac, quam ad præle-
gendum trado, intelligetis. Sequentia
igitur nomine Regis prælegit Pro-
Cancellarius: Jamdudum & hoc meum
non interruptum boni publici, & tam
valetudinis quam conscientia mea ra-
tionibus innixum propositum, coronam
hanc à Dominationibus vestris capiti
meo impositam & à tot annis per ante-
cessores meos possessam in manus & ad
liberam dispositionem Dominationum
vestrarum solenni reddere abdicatio-
nem. Aprima mea, quam mihi amor dictavit
in Comitibus anni 1661. declaratione,
semper in me reposita mansit opinio,
quod debuerim Reipubl. consultare, ut
R a me

me vivente averterentur pericula illa, quibus inopinatum Interregnum ex fundamento eandem movere & turbare posset. Praestolatus sum tantum ejusmodi, uti nunc sunt tempora, quando Respubl. à confederatione militari turbis internis bello Moscovitico pacata commodè & sine distractione sibi consulere & libera vacare Electioni potest. Adducit me ad hanc Abdicationem curam salutis aeternae, quam uti quilibet contemptu terrenorum sibi consiliari tenetur, ita difficilius mihi foret in throno eandem parare si abrogatione dignitatis memet humilians & ex altissima fortuna & Regis incommoditatibus exuens, mihi ipsi atque anima meae reliquos dies non impenderem: Sed non minus ad istud me impellit amor erga hanc Patriam & Dominationes vestras, quem tam difficili & insolito modo testari volo. Sentio me aetate & valetudine infirmum, pressumque laboribus continuis & consultationibus atque castris fractum, ut vires mea curam regnandi non valeant sufficere, malo

ita

itaque me ipsum exinanire, quo ad publica commoda Dominationum vestrarum juniori & capaci successori fores aperiarn, quando Dominationes Vestrae adiutorem mihi adsciscere & adoptare noluerunt. Quippe video, quod sincera intentiones meae sinistrè explicatae & suspicionibus quasi minus libera Electionis onerata, aliter non possint justificari & Respublica hac opinione turbata aliter pacificata esse nequeat, nisi per hoc documentum amoris mei, quando quilibet animadvertit, quod libera manebit electio, quod ego deponens Diadema solvo metu timentes gratis, ac si illud peregrino capiti imponere cogitaverim. Magis ergo in hoc operatur apud me ratio publica quietis & amoris erga Dominationes Vestras, quam commoditatis quietis propriae & privati boni consideratio, pro quibus, quam moderate me habeam, satis ostendit aetate hodiernus, dum iisdem quidquid mundo est carissimum caritati Reipubl. posthabeo. Protestor coram Deo, quod per hanc Abdicationem nullum praediciam

dicium libertatis Dominationum ver-
strarum, nec facio, nec video, sed potius
ita existimo, me per apertum Interre-
gnum viam ad augmentum ei parare.
Quod ergo faustum felixq; sit huic Reip.
& mihi apud Deum meritorium, atque
apud uniuersum Orbem gloriosum iam
matura premissa deliberatione sanis
mente & corpore, libere, non coactus,
Diadema, sceptrum, Regimen & Re-
gnum, uti mihi est in Electione delatum
& in Coronatione confirmatum, cum
omnibus quacunque Majestati & juribus
Regum Polonorum & Magnorum
Ducum Lithuanie ab antiquo conser-
uant, nihil sibi, nec alicui curdam ver-
seruans, in manus Senatus, Nobilitatis
& omnium Ordinum utriusque Genus
abdicō, restituo, reddo & omni meliori
modo formaque resigno, omnes Ordines
& quemlibet in specie fidelitatis iura-
mento, aut quouis alio praestito, soluo
& ab omni subiectione & obligatione
subditos siue Vasallos mitto & absoluo.
Duces etiam Brandeburgicum & Cur-
landia ab homagio & reliquis obligatio-
nibus

nibus pro meo interesse tutos & liberos
pronuncio. Quod non tantum hac mea
viva voce, sed & diplomate solenni, in
manus Reipubl. tradito confirmo, & ra-
tifico, atque Diploma Electionis mee
an. 1648. authenticum & Originale
restituere reddoq; casso & annibilo. Im-
pertior actu liberrimam facultatem
Domino Archiepiscopo declarandi In-
terregni toti Reipublica, procedendi ad
liberrimam Electionem Regis novi, eun-
demque eligendi & coronandi. Simul
declaro & promitto, quod non tantum
nullo modo impediam futuram Electio-
nem Regnaturi, sed deniq; ad confuta-
tionem, qui venditabant, ac si cum ali-
quo de Regno transegissem, nullum Can-
didatum Dominationibus Vestris propo-
nam vel recommendabo, atque abhinc
in persona ab Actibus Convocationis &
Electionis me recipiam absens ero. Te-
neor insuper ex conscientia praecavere
atque rogare Dominationes vestras, ne
quenquam hujus Consilii velint invidia
onerare. Omnes potestates externa me
rogarunt, & ad hoc usq; momentum me

flagrantissime rogant, ut hoc consilium mutem, Civibus autem me oportet cum gratia recordatione amoris erga me præbere testimonium, quod nemo illorum inventus fuerit, qui laudaret, multo minus suaderet, Abdicationem, que quod sit opus manus Domini & Vocationis mea necessitas, inde apparet, dum totius mundi improbatio mihi eandem ex corde avellere non valuit. Et sicut in hoc toto negotio nemo de charitate mea erga hanc Rempublicam dubitare potest, ita & ego vicissim fidenter de Dominationum Vestrarum amore mihi polliceor, fore, ut pro substantia mea, Statui meo, atque honori Reipubl. condigna reservatos per me à supra dicta Abdicatione ejusque pronuntiatione exceptos redditus, hoc est, Oeconomiam integram Mariaburgensem, centum millia reddituum ex salis fodinis Vieliciensibus, & denno centum millia reddituum ex Vectigalibus Regni & Russia ad mensam Regiam spectantia, in Litvania Grodno, Sockols, & Vectigalia, uti possidebantur, ut mihi a futuro Principe præstentur, per

Et

Et Convента caveatis. Per quod nihil de pane bene meritorum decedet. Redditus ex Oeconomis omnibus sceptro vacante, ut ad me quoque ordinario modo perveniant per totum Interregnum, mihi plenarie reservo. Erit hoc gratitudinis Dominationum Vestrarum erga me (ut rogo) documentum, quando futuro Regnanti in Capitulatione exsolutionem meorum meaque domus debitorum commendabunt. Vtrumque hoc à Dominationibus Vestris impetrabit domus Jagellonica tam beneficium à ducentis annis regimen, sub cuius propensione erga hanc Rempublicam libertates illius notabiliter creverunt. Valedico itaque paterno corde Dominationibus Vestris ex throno decedens, orans ut Dominationes Vestrae hanc paternam & omnes caritates superantem intentionem meam gratè excipere & sincere interpretari velint. Gratias ago Dominationibus vestris pro conservatione fidelitatis & subjectionis, quam difficillimis temporibus constanter expertus sum. Puto quod nemo de Regimine mea

R 5

con.

conqueri possit; Si quid tamen alicui in
 administratione nostra minus placuerit,
 rogo ut hoc fragilitati, à qua diadema
 non liberat homines & rationibus Sta-
 tus, quæ cum privatis utilitatibus non
 semper conveniunt, condonet. Tandem
 uti amorem erga hanc Rempubl. curæ
 Regali paludamento non exuo, ita Do-
 minum Deum oro, & ardentius solutus
 curis orabo, ut Dominatoribus Vestris
 ejusmodi suppeditet consilia, quibus per
 brevem terminum Interregni & eve-
 ctionem digni in thronum regnantis, ex-
 teras & malevolas prævertere factiones,
 fines defensas tutosq; habere, internam
 tranquillitatem & solidam unanimi-
 tatem inducere possint.

Recitanti vero
 eandem mente divina & affectu pater-
 no conceptam Orationem Reverendissi-
 mo Domino Vice Cancellario multæ la-
 crymæ multas interjiciebant moras. Po-
 stea Reverendissimus Dominus Prae-
 mowski Archiepiscopus Gnesnensis
 nomine universi Senatus prædico-
 res suas deferentis & toto habitæ Ora-
 tionis tempore stantis, gratiarum actio-
 neungebatur, dextramque Regis ad
 ejus

ejus genua advolutus flens osculabatur.
 Cujus sequendo exemplum Ordo Sena-
 torius te lacrymans, magnos humectat flu-
 mine vultum. Porro etiam Marschalcus
 Nunciorum Ordinis Equestris devoti-
 nem magna condolentia profitebatur,
 rogando, ne sacra Regia Majestas dedi-
 gnetur innatum erga communem Pa-
 triam mutare affectum, juxtimque
 promittendo gratam populi erga Prin-
 cipem observantiam, atque sic cum
 regnare definente finis sermonum erat
 gratiarum actio. Tandem huic abdi-
 cationi coronidem imposuit sæpeditus
 Excellentissimus Dominus Pro-Cancel-
 larius vices Regiæ Majestatis gravi ora-
 tione suscipiens atque in tesseram per-
 petui & immutabilis affectus gratiosam
 mantem Regiam offerens, quam Nun-
 cii Terrestres supremis venerabantur
 osculis. His ita peractis, Serenissimus
 thronum tantæ fastigium fortunæ re-
 inquebat. Eheu! exclamare licet:
 Ponitur hic mos ante, corona, pedes. Abeun-
 tem Regem Domini Senatores atque
 Officiales de more comitari volebant,
 sed Serenissimus veluti jam privatus re-
 nuebat hunc sibi honorem exhiberi,
 quem nihilominus omni cum observa-
 tia præstabant. Rex itaque magna

„prosequentium multitudine ad Palati-
 „um suburbanum deducebatur. Magna-
 „nimus iste Rex postquam in Comitatu
 „suo Ziviecesi intellexerat, quem sibi
 „successorem vox Dei Liberique populi
 „designasset, Regni fines, ut antea falses,
 „reliquit atque in Galliam discessit. Vbi
 „intra quadriennium Nivernix fulicet
 „XVI. Decembr. Ann. M DC LXXII.
 „Charitati Patriæ immortalis est. Cum
 „ergo Serenissimus Rex Michael certior
 „redderetur, Patrem & Fratrem suum (ita
 „litteras ad eum scribere solebat) obiisse,
 „iussit honori ac memoriæ Antecessoris
 „sui d. XVIII. Febr. An. M DC LXXIII.
 „exequias celebrari, quibus Magnus Ols-
 „zovius pium impendit sermonem. Ad-
 „duxit verò corpus ipsius e Gallia Illu-
 „stris Dn. Opacki Succamerarius Varša-
 „vienlis, quod An. 1676. mense Februario
 „ante coronationem moderni Regis ru-
 „mularum est. Hæc ex Nicolai Chwalko-
 „covii *Jure Publico Polonico* deprimere vo-
 „luimus, quoniam Actus illius ipse fuit
 „Spectator, eundemque graphicè descri-
 „psit. Potuissimus quidem ipsas Regis
 „Casimiri Orationes, quas Chwalkovius
 „Narrationi sui inseruit, petere ex Actis
 „hujus Abdicationis ab Elia Constantino
 „a Trewen Schrödero An. 1668. publice
 „editis,

editis, in quibus orationes illæ ex Poloni-
 calingua (in qua ab ipso Rege & a Pro-
 Cancellario, in Comitibus prolatae sunt)
 tertius & comptius conversæ habentur.
 At quajam in priore editione hujus Rei-
 publicæ nostræ & oratio prior ex Chwal-
 covio posita est, neque in narratione hi-
 storica Chwalkovii labor alterius substitui
 commode potuit, maluimus hæc ita re-
 tinere, ne quis laboris sui fructu fraudat-
 um se conqueratur. Polonicas autem
 Orationes illas reperies Parte II. Oratoris
 Polonici (*Mowca Polski*) Calissæ An. 1676.
 typis exscripti pag. 11. & seqq. Cum verò
 novitas ejusmodi in Republ. sine pericu-
 lo & sine metu magnarum revolutio-
 num esse non possit, inseruerunt Ordines
 Regni Paëtis Conventis sive Capitula-
 tioni Michalis Regis novum caput, in
 quo Rex pro se & successoribus suis cavet
 de non abdicando regno, hocq; pro per-
 petua lege haberi vult. Sed cum Serenif-
 simus Joannes III. esset ad Regale solium
 evehctus, rogavit Ordines, ut illud caput
 omitteretur, quod etiam haud difficulter
 obtinuit, quemadmodum Diarium Ele-
 ctionis Anni 1674. ad diem 27. Maji te-
 statur. Et hæcenus de occasionibus
 Interregnum.

VI. Ad ipsa INTERREGNA quod
 atti-

Republie
 lege cavet.
 ne quis Rex
 Regno se ab-
 dicaret.

Interregna
majora &
minora.

attinet, illa lib. I. divisimus in *majora & minora*, quod ea trahendum non est, ac si realis inter ea distinctio detur, cum potius eadem in utroq; Interregnorum genere observentur. Verum quoniam in his, nimirum minoribus Interregnis, rari, immo præter filios Regis defuncti aut etiam præter fratres ejusdem, nulli sunt Candidati, cum minori etiam periculo illa sint conjuncta, neque etiam ab Historicis Polonicis numerentur; idcirco illa vocare placuit *minora*. Quæcunq; autem sint interregna, sive *majora*, sive *minora*, non datur eorum ut neque ipsius Electionis certus modus Legibus & Constitutionibus Regni plene & secundum omnes Circumstantias definitus, cujus rei testem ex antiquioribus habemus Jacobum Prilusium, qui sic ea de re loquitur: *Sed & forma quoque eligendi Regis à majoribus nostris prætermissa est, modo ut sit Nobilitati æque ac Proceribus libera cautum est. Sed neque præscriptum est, quis Senatorum sub Interregno haberet auctoritatem indicendorum Polonis ac Lithuanis aliisque Regni Ducatibus, Comitiorum e a causa cognatorum.* Hæc Prilusius lib. 1. Constit. Regni Polon. cap. 30. art. 3. Neque post Prilulii

Modus electionis non est plene legibus definitus.

lulii tempora certi quidquam hac in re constitutum est. Consultabatur quidem An. 1588. in Comitibus Varaviensibus hac super re, ut certa forma Electionis præscriberetur: sed cum multi familiam Austriacam prorsus vellent à Regno Polonico excludi, consultatio hæc tandem intermissa est, teste Paulo Piascio *ad an. 1588. pag. 87.* & Joanne Demetrio Solikovio *pag. 210. seq.* Similiter etiam Anno 1631. vivo adhuc Sigismundo III. Rege: *Ordines de securitate modoque eligendorum Regum, qua fuit non postrema Comitiorum disceptatio, certi aliquid statuere mordicus refragabantur. Sive is erat metus, ne Rex morti propior de futuro Successore exploraret vota desideriaque, perque id pristina libertati eligentium detraberet, sive aliquorum pertinacia id effecit, qui in turbido Interregni statu plura se perpetraturos sperabant, se nullis adstricti legibus modisq; tenerentur, ut ait Stanislaus Kobierzycki à Kobierzycko Castellanus Gedanensis (postea Pomeraniæ Palatinus) in lib. ult. de gestis Vladislai Principis in calce, pag. 941. seq.* Nos igitur, cum non de omnibus ad Interregnum & Electionem pertinentibus rebus Leges

Consultationes de forma electionis instituta.

Leges & Constitutiones inveniuntur, ea omnia partim ex Interregnoꝝ Edictis, partim ex Historia & ipsa Polonoꝝum praxi, de qua complura agunt Diaria, sup- plere conabimur.

VII. INTERREX, sive summus Rei- publicæ, durante Interregno, Præses, est Archiepiscopus Gnesnensis, Legatus, Natus, Re- gni Primas primusq; Princeps. Ratio ejus rei est, quoniam in Archiepiscopum, ut Sacerdotem, non cadit affectati Regni suspicio, ut vult Stanislaus Karnkowski in *Tractatu de Primatu Senatorio Regni Poloniae*, ubi etiam refutat illos, qui dignita- tem Interregis suo tempore tribui vole- bant *Marschalco supremo, vel Cancellario, vel Castellano Cracoviensi*. Hanc autem digni- tatem Archiepiscopus non electione qua- dam Senatus aut Nobilitatis vacante de- mum Regno consequitur; sed à recepto Archiepiscopatu perpetuus est Interrex, idque ne si primum post Regum funera in eum crearetur, vel creantium mora noceret Reipubli- cæ, vel ipse tunc primum factus, officio uti ignora- ret, ut quidem Marschalco Nobilitatis ad Senatum verba faciens olim dixit apud Andr Maximilian. Fredr. in *Hist. Henrici I.* pag. 28. Fungitur autem Archiepiscopus eo munere non tantum Rege rebus hu- manis exempto: sed etiam Rege in aliud Regnum

Interrex est Archiepiscopus Gnesnensis.

Archiepiscopus perpetuus est Interrex.

Archiepiscopus Interregis officio fungitur etiam Rege vivente.

Regnum proficiscente. Ita cum Henricus Rex Poloniae in Galliam secessisset, Interrex interea fungi debuit officio, qui tamen multis in partibus ei defuit, ut testatur Fredro. Similiter cum Sigismundus III. in Sueciam esset profectus, Archiepiscopus Gnesnensis interea Regnum nomine Regio administravit, de quo videatur Stanislaus Lubienski, *initio Operum pag. 12.* Sed & tunc Archiepiscopus Gnesnensis munere Interregis fungitur, quando Rex à recto jurium tramite deviat, de quo casu legatur Fredro in *Historia Henrici pag. 111.* Paulus Piascius in *Chron. ad an. 1590. pag. 95.* An autem Interregis munia possit obire nominatus à defuncto Rege Archiepiscopus & nondum à Pontifice approbatus? dubitari jam fere amplius non potest, cum in novissimo Interregno post Serenissimi Regis Michaelis obitum, Casimirus Florianus Dux in Czartoryisk nominatus Archiepiscopus Gnesnensis Interregis officio fungi cœperit, subque eo titulo Universales (sic vocant literas publicas) mortem Regis denunciantes futura que Convocationi tempus præstituentes ediderit. Et sine dubio etiam per totum Interregnum hoc munus obiisset, nisi in Interregno ipso fuisset morte præceptus. Quosdam autem hoc

Nominatus Archiepiscopus etiam Interregis munere fungitur.

Olim nomi-
nati Episco-
pi & Archi-
episcopi
non admitt-
ebantur ad
consilia &
alias fun-
ctiones.

Absente Ar-
chiepiscopo
Interregis est
quidam Epi-
scopus ma-
joris Polo-
niae.

nominatis Archiepiscopis non fuisse con-
cessum, testantur primum illa Cromer
verba: *Cœperunt autem sic eduti sive nomi-*
nati indulgentia vel conuentiona quadam ad-
mitti ad consilia, publica priusquam approba-
rentur a Pontifice. Hæc Cromer *in lib. II.*
descript. Polon. ubi de electione Magistratus
agu. pag. 171. Deinde docet hoc ipsum,
quidam clarius adhuc, exemplum, quod
Sigismundi II. Regis tempore contigit.
Videlicet cum Rex modo nominatus
Constantiam Austriacam conjugem se-
cundam duxisset, coronata illa est à Pe-
tro Tilitio, Episcopo Cujaviensi, non au-
tem a Bernhardo Maciejovio, Cardinali
& Episcopo Cracoviensi, qui jam erat
Regia denominatione destinatus Archi-
episcopus Gnesnensis, teste Stanislao Lu-
bienski *lib. 1. de motu Civili pag. 39. Operum*

Nulla autem Archiepiscopo Gnesnensi
existente, dignitas hæc Interregis debe-
tur Episcopis majoris Poloniae, licet aliis
minor Polonia majorem præcedit, testi-
bus Andrea Maximil. Fredr. *in Hist. Henr.*
p. 16. & Episcopo Posnaniensi apud Illu-
striss. Calimirum Zawacki Capitaneum
tunc Pucensem, nunc Castellanum Cul-
mensem & Capitaneum Lipinensem *in*
Diario Electionis Michaelis Koributzi Regis
cui. III: Gloria orbi Sarmatico consensu mor-
stræ

stræ pag. 30. Inter Episcopos autem Ma-
joris Poloniae primus est Episcopus Cuja-
viensis (qui & Wladislaviensis & Pomeraniae
Episcopus vocatur) cui etiam dignitas
hæc Interregia competit absente vel pror-
sus non existente Archiepiscopo Gnes-
nensi. Suspiciari igitur quispiam posset,
ex hac etiam causa factum esse, quod Ca-
simirus Florianus Dux in Czartoryisk
nominatus Archiepiscopus Gnesnensis
in novissimo Interregno functus sit mu-
nere Interregio, quia fuerat antea Epi-
scopus Wladislaviensis sive Cujaviensis.
Cujaviensem in Majore Polonia Episco-
pum sequitur *Posnaniensis Episcopus*, cui
etiam jus hoc in absentia priorum com-
petere perhibent. In ultimo quidem in-
terregno contigit aliquid, ex quo illud,
quod asseruimus, in dubium vocari pos-
set. Nam cum die 19. Maji nominandus
& proclamandus esset Rex electus, detra-
xit hoc munus in absentia superiorum
Episcopus Posnaniensis, nominatio-
nem sine Episcopo Cracoviensi & Cuja-
viensi fieri non posse causatus. Sine du-
bio tamen hoc Posnaniensis propterea
tantum dixit, quoniam Cracoviensis &
Cujaviensis Episcopi Varaviae tunc erant
præsentis, ob certam vero causam in Ro-
ta Equestri adesse non poterant. *Vid. Dia-*

Quando Episcopi minoris Poloniae Interregis munere fungi queant.

Episcopi minoris Poloniae Interregis munere fungi queant. *Quamvis ve-*
rum Electionis ad dict. diem. Quamvis ve-
 ro, ut jam probatum est, dignitas Inter-
 regni Majori Poloniae sit adjuncta, potest
 tamen, non existente Archiepiscopo
 Gnesnensi ordinario Interrege, Episco-
 pus Cujaviensis id muneris, saltem ex
 parte ad quosdam actus, concedere alicui
 superiorum Episcoporum Minoris Polo-
 niae, ut Archiepiscopo Leopoliensi, vel
 Episcopo Cracoviensi, ut ex novissimo
 Interregno discimus, ubi morbo lethali
 laborante Archiepiscopo Gnesnensi nor-
 minato, & deinde etiam e vivis tempore
 Interregni sublato, consentientibus Epi-
 scopis majoris Poloniae, Interregis officio
 functus est Episcopus Cracoviensis per
 totum illam Actum. Hæc ita observari
 solent, cum ordinariæ & secundam con-
 suetudines antiquas Interregni negotia
 expediuntur. At vero dissentientibus
 in diversa euntibus electoribus, munia
 Interregis alii etiam Episcopi de facto ob-
 eunt. Itaque post obitum Stephani Batho-
 rei Regis renunciarunt sibi quidam Se-
 natores Regem Maximilianum Archidu-
 cem Austriae per Jacobum Voronecium
 nominatum Episcopum Kijoviensem,
 teste Solikowio pag. 195. Ad extremam
 hoc etiam notandum est, Interregem
 Reipubl. negotia principio tractare ex-
 con

Interrex
 omnia agit
 ex consilio
 Senatorum.

consilio Senatorum sponte sua ad Regi-
 um corpus cum ipso Archiepiscopo Pri-
 mate & Interrege confluentium; deinde
 vero ipsi in societatem muneris partem-
 que curarum quosdam Senatores &
 Equites e minori majorique Polonia ut
 & Lithuania adjungi, ut factum est in
 Interregno post excessum Sigismundi
 Augusti, quemadmodum scribit Fredro
 in Hist. Henrici pag. 86. Postea vero additæ
 sunt etiam quaedam hac de re Constitu-
 tiones, ut in Confæderatione Generali
 Anni 1668. pag. 13. seq. & in novissima quo-
 que Anni 1674. pag. 14. seq. in quibus hic
 ordo constituitur, ut Interrex negotia
 Reipubl. cum adjunctis sibi Deputatis,
 ut vocant, ex minori majorique Polonia.
 & ex Magno Ducatu Lithuaniae tractet;
 graviora autem & ad statum Reipublicæ
 animamque interregni pertinentia cum
 omnibus Ordinibus in Comitibus Electio-
 nis demum discutiat & pertractet. Solet
 autem satis copiosus Deputatorum nu-
 merus Archiepiscopo adjungi. Fuerunt
 enim novissimo in Interregno circiter sex
 Episcopi, septendecim Palatini & Castel-
 lani, omnes terme Magistratus, sive, ut
 vocant, Officiales Ordinis Senatorii, &
 præter hos etiam ex singulis illis tribus
 gentibus duodeni Equites. Ex quibus
 S 3 jam

Deputati ex
 tribus genti-
 bus Interregi
 adjuncti.

jam manifestum est, quam limitata & circumscripta sit Interregis potestas.

VIII. Simulatque igitur Interregnum vel per mortem Regiam, vel alio aliquo, ex supra dictis, modo, incidit, Interregis officium illud exigit, ut se continuo Varsoviam (ut plerumque fit) conferat, quo etiam alii Senatores ex proximo confluunt. Simul ac eo venit, continuo ex consilio presentium Senatorum Ordinibus Regni & Magni Ducatus Lithuanie Interregnum per Universales typis exscriptas subque nominis sui titulo emissas denunciat. Prodeunt vero Universales illæ non ex Cancellaria Regni, quæ sub tempore Interregni plane cessat; sed ex Cancellaria Interregis propria, quod etiam de aliis literis omnibus, quæ ad externos Reges & Principes scribuntur, intelligendum est. In ipsis Universalibus primum significatur Interregni causa, sive illa sit mors Regia, sive abdicatio spontanea, sive etiam alia. Deinde Interregnum publicari jubetur per ministeriales (sic vocantur ministri publici) in omnibus Palatinatibus, Districtibus & castris. Postea in iisdem Universalibus literis tempus indicitur Conventuum particularium, sive ut vocari consueverunt Comitiorum particularium & in quibusdam

Interregni
denunciatio.

Cancellaria
Regni tem-
pore Inter-
regni cessat.

Contenta
Universalium
literarum.

aut

aut Ducatibus, ut in Masovia & Prussia, non solum particularium, sed etiam generalium Comitiorum. Videantur, quæ infra cap. VI. num. IX. ea de re tradimus. Præterea illa omnia, quæ ad securitatem publicam faciunt conservandam, immo sæpius etiam alia specialia in particularibus illis Comitii proponi jubentur. Super hæc in dictis Universalibus dies certus indicitur, quo Varsoviæ CONVOCATIO ORDINVM OMNIVM REGNI ET MAGNI DVCATVS LITHVANIE GENERALIS haberi debeat, moneturq; Nobilitas, ut Nuncios suos ex singulis Districtibus ad Convocationem illam mittant. Ad extremum etiam adduntur nomina Senatorum, ex quorum consilio Interregnum hoc denunciare se scribit Interrex. Hæc fere sunt Literarum ejusmodi Universalium summa capita, quæ tamen pro ratione temporis aliis adhuc punctis solent augeri; aliquando etiam quædam ex iis, quæ enumerata à nobis sunt, si id ferant tempora, solent omitti. Ita igitur Universales illæ conceptæ typisq; postea exscriptæ & insuper sigillo Interregis munitæ ad Capitaneos mittuntur, ut per hos solito more, de quo infra specialiora quædam trademus, publicentur.

Universales
typis man-
data ad Ca-
pitaneos
mittuntur.

Universalis
publicatio,
Iustitiam
post publi-
cationem
demum In-
terregni in-
dicitur.

IX. Missum ita ad Capitaneos edi-
ctum, ubique, præsertim vero in urbibus
& quidem in quatuor fori partibus, pu-
blicatur, JUSTITIVMq; per omnes Re-
gni Polonici Provincias indicitur. Non
enim ad solum rumorem obitus Regii
judicia Nobilitatis ordinaria in Regno &
Magno Ducatu Lithuania cessant; sed
necessaria est ad hoc Interregis denuncia-
tio, de qua jam nobis sermo est. Eapro-
pter Anno 1632. mortuo Sigismundo III.
Rege, Tribunal sive supremum Regni ju-
dicium, quod Lublini exercebatur, & vi-
ginti quatuor miliaribus Varavia di-
stans, altero die de morte Regis certam
notitiam habuerat, adeo non cessavit à
functionibus suis, ut etiam in carceres
detrudi jussit annunciatores privatos;
sicque judicia continuavit ad octavum
post diem, donec significatorias Archi-
episcopi Gnesnensis accepit, ut refert Pia-
secius in Chron. ad dict. an. pag. 526. Publi-
cato dictum ad modum Interregno, Con-
ventus particulares sive Comitiola (quæ
Polonis *Seymiki* vocantur) in singulis Pa-
larinatus & terris aguntur, ibique de se-
curitate publica & de illis, quæ in futura
CONVOCATIONE generali propo-
nenda sunt, consilia habentur. Tunc
Gubernatores Districtuum (qui & *Prosta*
et c.

Conventus
particulares
in Palatina-
tibus & Di-
strictibus ha-
bentur.

li & Capitanei, Polonice autem *Starostowie*
vocantur) ut & alii Bonorum Regionum
tenentarii sive Capitanei sine jurisdictione, mo-
nentur à Conventibus illis particulari-
bus, ut vias publicas reddant securas,
grassatoresque omnes e medio tollant.
Tunc etiam Exploratores ultra Regni li-
mites mittuntur, ne vicinorum consilia
Reipubl. lateant. Sed & ad Regni fines
præsidia valida disponuntur, ne hostibus
in ipsa Regni viscera pateat aditus. Equos
e regno alicui educere, tum hominibus
novarum rerum studiosis egredi, aut ab
extra adventare non licet: Literæ exte-
rorum ad Senatum deferri mandantur,
quo dematur occasio partium capitibus
per tabellarios cum extraneis colloquen-
di, ut ita libera Nobilitati relinquatur ele-
ctio. Vix ab hostili ora, detruncatis &
aggestis arboribus intercluduntur, adje-
ctus ad custodiam præsiidiis: extranei in
militem scribi prohibentur. Nemini ex
Optimatibus licitum est exercitum scri-
bere, antequam super eo Primatis aucto-
ritatem & aliorum Senatorum proferat
scripta: Singuli Nobiles, ut omnia bello
parata domi habeant, signumque capien-
dorum armorum & auctoritatem summi
consilii expectent, imperatur: In urbi-
bus & oppidis tumultus & seclorum
S 5 usus

Securitas pu-
blica procu-
ratur.

usus interdicatur: popinæ occluduntur: musici concentus (si Rex est mortuus) vetantur, lugubria omnia lugente Republica. Præcipua cura est circa Cracoviam regni caput, ubi sedes Regia, ubi Diplomata, corona, thesauri, asservantur. Hæc & alia similia, prout illa necessitas & Reipubl. securitas exigere videtur, in singulis Palatinatibus, præsertim ubi hæc maxime necessaria sunt, adhuc ante Convocationem generalem ordinantur, in quibusdam etiam Palatinatibus nonnulla enumeratis rebus, si sint minus necessaria omittuntur. Videatur de illis omnibus Andreas Fredro in *Hist. Henrici I. ad an. 1572. pag. 6. & seqq.* Semper vero singulari Conventuum Particularium Edicto inicitur *societas* contra turbatores pacis & factiosos Cives, quod Edictum à Polonis latino nomine vocatur *Confœderatio*, lingua verò vernaculâ *kaptur*, id est, velum capitis. Ratio autem appellationis hujus non una ab Auctoribus traditur. Sunt enim, qui Confœderationem ejusmodi à lugubri capitis velo dictam esse volunt, ut significetur per hoc vocabulum, Rempubl. in luctu esse. Piascius *ad an. 1632. pag. 528.* Alii Confœderationem ejusmodi *kaptur* dictam volunt, quoniam eâ, veluti tegumento, vel galea quadam Respubl.

Confœderatio Polonice kaptur.

publ. periculoso Interregni tempore protegatur. Exempla confœderationum id genus reperiuntur apud Jacobum Prilium *lib. 1. Statutorum cap. 1. art. 2. Fredr. in Hist. Henr. 1. p. 152. Diar. Europ. Continuat. XVIII. pag. 431. seqq.* Vigore hujus Confœderationis instituitur in singulis Palatinatibus *Judicium summarium* (quod etiam *kaptur*, sive *Sad Kapturowy*, item *Judicium Interregni* vocatur) tantum sub tempore Interregni validum, quoniam eo tempore omnia Nobilium (in urbibus enim judicia ordinaria, ut ante sub Rege, exercentur) *Judicia ordinaria* tam castrensia quam Terrestria cessant. Judicantur autem in his *Judiciis extraordinariis* Interregni causæ tantum criminales, contra quosvis Pacis publicæ violatores, quocunque etiam nomine venientes, Prædones, homicidas, Expulsores, Spoliatores, omnisque generis violentiæ patratores. Assessores in *Judiciis Kapturalibus* leguntur ex validiori Nobilitate, qui cum suo Præsidente (quem Marschalcum aut *Judicem Capturalem* vocant) jus habent vitæ & necis. *Vid. Piasec in Chron. ad an. 1587. pag. 64.* Severiores etiam pœnæ in grassatores tunc statuuntur, quam aliàs ordinariè infligi solent, teste Piascio *loc. cit.* Duplicari pœnas omnes in Interregnis, retu-

Judicia capturalia instituantur.

Criminales tantum causæ pertinent ad *Judicia Capturalia*.

Judicia Ca-
pturalia
Prussica.

retulit olim Joannes Zamoscius Joanni Bodino, ut ipse Bodinus refert *lib. VI. de Republ. cap. 5.* Sed quoniam & postea de his dabitur agendi locus, nihil amplius jam addimus, dummodo illud monuerimus, quod in Prussia Capturalia id genus Judicia non constituentur in particularibus singulorum Palatinatum conventibus, sed in Conventu generali Grudentino aut Mariæburgensi, ubi unanimi Statuum & Ordinum Terrarum Prussicæ consensu publicoque laudo ex singulis Palatinatibus aliquot eliguntur Nobiles, qui in suis Palatinatibus simul cum Palatino sive sub Præsidio Palatini causas ejusmodi judicent. Constitutis ita judiciis Interregni extraordinariis, tandem in Conventibus dictis Nuncii Provinciales, sive ut vulgo vocantur Nuncii Terrestris (*Posłowie Ziemiscy*) soliro more eliguntur ad Convocationem Regni generalem Varsoviæ mittendi. Ante autem quam Senatores & Nobilitas ex Conventibus particularibus discedant, solent prius lauda sua & Confederationes referenda curare ad Acta Castrensia illius Districtus in quo Conventus habetur. Quomodo autem & a quo hi conventus Convocentur, a quo dirigantur, quis ibidem observetur ordo & alia similia, cum Deo

volen-

volente specialius exponemus, quando nobis de Comitibus Polonorum ordinariis erit sermo.

X. Post Conventus particulares, & in quibusdam etiam Provinciis Conventus generales habitos, de quibus superiore numero dictum est, confluent Varsoviam ad præfinitum CONVOCATIONI diem Senatores & Equestris Ordinis Delegati, sive ut vocantur Nuncii Terrestris, ex omnibus Minoris majorisque Poloniæ ut & Magni Ducatus Lithuanicæ Palatinatibus & Districtibus aliisque annexis Provinciis. Ubi Varsoviam confluxere, conferunt se statuto die in templum S. Joannis, a sacris sua negotia auspicaturi. Resacra peracta Senatus cum Nunciis Terrestribus in arcem progreditur, ubi Senatus ordinarium conclave Senatorium, suum quoque Delegati Provinciarum ingreditur. Tum Delegati sive Nuncii Terrestris Marschalcum sibi eligunt, sive Ordinis sui Directorem, qui a singulis postea in Consultationibus sententias petat, notet, coræquet, Nunciorum etiam nomine ad Senatum verba faciat, & quæ sunt aliæ ejus munia, de quibus in sequentibus erimus felicitati. Circa electionem Marschalci Ordinis Equestris illud observandum est, quod non ex una semper

Convocatio
generalis.

Convocatio-
nis initium
a sacris.

Nuncii eli-
gunt sibi
Marschal-
cum.

Marschalcus
non ex una
semper gen-
te eligitur.

gente

gente eligatur; sed hic ordo semper observetur, ut semel ex Minori, deinde ex Majori Polonia quo pertinet & Prussia, & tertio demum ex Magno Ducatu Lithuaniae Marschalcus eligatur, ob quam etiam causam Polonia dividitur in tres gentes, ut jam supra *lib. I. cap. ult.* monuimus. Postulavit quidem & Prussia per Nuncios suos in Convocatione Anni 1674. die 15. Januarii, ut & ipsa quarta gens constitueretur, & ut e Prussia quoque ordine recurrente semper Marschalcus constitueretur: sed nihil his postulatis suis profecit, praesertim cum Prussiae quoque ratio habeatur ordine ad Majorem Poloniam, cui adjungitur Prussia, recurrente; ideoque etiam ex Prussia Marschalcum aliquoties electum fuisse Constitutiones Regni testantur. Sed neque hoc omittendum est, quod in Marschalco Nunciorum eligendo pluralitas suffragiorum obtineat, quemadmodum praeter alios auctor est Illustriss. Casimirus Zawacki *in lib. cui est. Gloria Orbi Sarmatico &c. statim in princ.* Dum in conclavi Nunciorum Marschalcus eligitur, Senatus quoque in suo Concessu non est Otiosus. Inter alia in prima statim sessione jubet proclamari *judicia Marschalca*, quae tunc temporis silentibus aliis iudicis omnibus in causis

Marschaleus
Nunciorum
eligitur plu-
ralitate sen-
tentiarum.

Judicia Mar-
schalca
generalia.

criminalibus a Marschalco Ordinis Senatorii aliisque, qui ipsis adjunguntur, exerceri solent. Conquesti quidem sunt An. 1674. in Convocatione Nuncii Terrestres, quod haec proclamatio sit facta sine Ordines Equestris consensu, & quod hoc factum sit in praedictum Capturatum iudiciorum Varfaviensis terrae; attamen nihil his querelis effectum est. Immo etiam hoc ipso non obstante Marschalco solita jurisdictio circa corpus Regium usque ad Electionem concessa est. *Vid. Confederatio Anni 1674. pag. 21.* Cum Ordo Equestris in suo conclavi in Directorem consensit, mittuntur quidam ex singulis tribus gentibus (de quibus paulo ante diximus) in Senatorium, qui Marschalco electionem jam esse peractam Senatui denuncient. His Interrex de novo Marschalco gratulatur, rogatque ut quantocyus Nuncii Terrestres cum Senatu consilia sua conferant, adeoque conclavia ipsa conjungant. Invitatione hunc in modum peracta, Marschalcus illo ipso aut etiam sequente die, prout commodum est, cum Nunciis Terrestribus Senatorium ingreditur, introducens ipsum Marschalco Regni supremo, vel etiam in ejus absentia alio Marschalco Senatorii ordinis, vel alio officialium Majorum,

Marschalco
electio Sena-
tui denun-
ciatur.

Nuncii in-
troducuntur
in Senato-
rium.

Marschalcus
Nunciorum
saluat Sena-
tum.

Interrex re-
spondet Mar-
schalco.

Propositio
Convocatio-
onis aut sic
ab Interre-
ge, aut præ-
legitur de
scripto in
ejus absentia.

orum, ut Cancellario, Procancellario, Thesaurario baculum Marschalcalem tenente & in absentia Marschalcorum suffragia dispensante. Introductus ita Marschalcus Nunciorum, confidet in sella inter Marschalcum Regni & Marschalcum Magni Ducatus Lithvanix, vel etiam in horum absentia inter alios Officiales Senatorii ordinis presentes; tum ad Senatium nomine Nunciorum verba facit, dolo remque Ordinis Equestris super orbitate Reipublicæ contestatur; tandemque hortatur Senatium, ut ad Patriæ securitatem conservandam consilia in commune conferat. Respondet ipsi nomine Senatus Interrex, in qua responsione plerumque gratias agit Ordini equestri eumque collaudat, imprimis si præter opinionem intra breve tempus Marschalcum sine magnis animorum motibus elegit. Deinde proponit capita futurarum Consultationum. Illa vero sunt, *securitas, locus & tempus Electionis futurae*, quas ob causas tantum hæc Convocatio Ordinum generalis indicitur, teste Solikovio in *Commentar. rerum ab excessu Svecis. Aug. gestarum pag. 181.* Absente vel morbo aliquo laborante Intorege ordinario, nempe Archiepiscopo Gneliensi, aut alius Episcopus Interregis officio functus deliberanda pro-

da proponit: aut etiam Primatis lecto affixi nomine Propositio de scripto publice prælegitur, ut factum est in Convocatione post obitum Stephani Bathorei Regis. Vid. Joannes Demetrius Solikovius in *Comment. pag. 174.* In ipsis Consultationibus post Interregis Propositionem susceptis, à securitate publica fit initium, ad quam multa negotia, pro ratione temporum, referuntur. Ante omnia verò conclavibus dicto modo conjunctis Propositioneque facta Confæderationes Conventuum particularium pro Reipubl. securitate factæ approbantur. Præter eas etiam, communi Ordinum consensu alia Confæderatio, quæ etiam *Confæderatio generalis omnium Ordinum* audit, conficitur & promulgatur contra eos, qui tumultum cient, vel alio modo quietem & securitatem publicam turbant. Simul etiam alia quædam circa Confæderationes Conventuum particularium determinantur, v. g. quousque Judicia Capturalia in singulis Palatinatibus durare debeant, & quæ sunt id genus alia, de quibus potissimum consuli potest Confæderatio Anni 1674. Et in hac Confæderatione Ordinum generali, quæ postea typis imprimitur, severissimæ in delinquentes pœnæ constituantur.

Consultatio
de securitate
publica.

Confæderatio
generalis
instituitur.

untur, ut ex Actis singularum Convocationum & Electionum probari potest. Quoniam etiam ad securitatem publicam pertinent Legationes, igitur hoc non postremum est Consultationum harum caput. Legati igitur ad vicinos Principes fœderum renovandorum gratia mittuntur. Legati contra exterorum Principum audiuntur. Literæ autem exterorum Principum in pleno Senatus consessu apertæ, quæ ad Senatum scriptæ sunt, præleguntur publicè à Secretario majore vel etiam à Referendario Regni: ad ordinem autem Equestrem exarantur leguntur publicè à Marschalco Ordinis Equestris. *Vid. Diaria Electionis Michaelis & Joannis III. Regum.* Legatis dein ipsis imperatur, ut qui ante obitum Regis responsa accepissent, intra octavum diem abcedant; cæteri, qui ad Electionem futuri Regis studia Principum conferunt, intra Poloniam ut maneat monentur, discretim tamen & remotius ab Electionis loco, ne factiosos quosque convenire, vel ab aliis conveniri possint. Singulis etiam aliquando adjunguntur à Nobilitate Polonica custodes, & locus etiam manendi in diversis urbibus assignatur. *Vid. Fredro loc. cit.* Sæpius quoque magno animorum motu materia de Residentibus extraneorum Principum à Polonia

Literæ exte-
rorum Prin-
cipum.

Legati exte-
ria

Residentes
exterorum
Principum.

lonia removendis tractatur, ut ex Diariis singularum Electionum videre licet. In medium præterea frequenter venit materia de militum stipendiis, de Commissionibus variis, de Exorbitantiis, aliisque rebus compluribus, quas facile temporum ratio suppeditat. Primate quoque ex tribus gentibus quidam adjunguntur in Convocatione, ex quorum ille Consilio negotia Reipubl. in posterum per totum Interregnum tractet, de quo jam supra num. VIII. dictum. Destinantur etiam ad Exercituum Duces ab Interrege ex Senatorio, & à Marschalco Nunciorum ex Equestri ordine, qui cum ipsis Consilia bellica mature tractent & peragant. Designantur item nonnulli ad Revisionem bonorum Mensæ Regiæ, qui de statu reddituum sub tempore Electionis Reipubl. informet. Deniq; ad octo illos Senatores, sub quorum sigillis & clavibus ex lege thesaurus asservatur (hi sunt Castellanus Cracoviensis, ut & Cracoviensis, Posnaniensis, Wilnensis, Sandomiriensis, Kalisiensis, Trocensis Palatini cum Thesaurario Regni) alii complures ex utroque Ordine, Senatorio nimirum & Equestri, ad revidendum thesaurum, tam ubi insignia, quam ubi Archiva Regni deposita sunt denominantur, ut secundum inventarium conscribant Registrum in Comitibus

Consilia bel-
lica.

Revisio Bo-
norum men-
sæ Regiæ.

Revisio the-
sauri.

mitiis Coronationis producendum, ut hæc omnia discimus ex Confœderationibus Anni 1669. & An. 1674. Quoniam vero thesaurus, nisi præsentibus omnibus illis octo Senatoribus recludi non potest, ideo fontica de causa absens clavem suam aliis mittere legibus adigitur, quas vide apud Janum Januszovium in *lib. Privileg. & Interregnorum Polon. pag. 112.* Expeditis illis omnibus, quæ ad securitatem publicam faciunt procurandam, quibus tamen non raro multæ privatorum lites admiscuntur, constituitur certum tempus Comitiorum Electionis futuræ. His negotiis expediendis raro sufficit tempus Convocationi in Universalibus Interregiis destinatum, quod ordinarie tantum est *duarum hebdomadarum*, ideo frequenter Convocationis hujus tempus in ipso hoc Ordinum Conventu solet prorogari. In Interregno post spontaneam Joannis Casimiri Regis abdicationem, antequam Ordines e convocatione generali discessissent, præstiterunt omnes jurandum, quo sanctissime promittebant, sese in futura Electione privatum com- modum non quæsituros. Primo loco jusjurandum illud præstiterunt Episcopi flantes, præeunte verba Interrege ipse. Hos secuti sunt Senatores seculares quini & qui-

Tempus Ele-
ctionis con-
stituitur.

Convocatio
per leges
non nisi dua-
bus hebdo-
madis dura-
re debet.

Jusjurandum
Ordinum in
Convocatio-
ne.

& quini, deinde Officiales Regni & Magni Ducatus Lithuanix, & tandem Nuncii Terrestres secundum Palatinatum Ordinem in genua procumbentes. *Vid. Diar. Europ. Continuat. XIX. pag. 157.* Ante autem quam ex hac Convocatione pedem moveamus, neque illud prætereundum esse videtur, quod in nupero Interregno observatum esse legimus. Quamprimum enim fieri potuit, adeoque sub ipsa Convocationis initia, Interrex cum Senatoribus & Marschalcus Ord. Eqv. cum Nunciis Terrestribus, iverunt ad Reginam viduam, eidem dolorem suum super obitu mariti ejus & Regis sui contestaturi. Regina tunc confederat in solio sub uranisco: sed accedentibus illis accessit, orationesque ipsorum audivit. Primus nomine Senatus verba fecit Primas Regni & Interrex, quem Marschalcus Ordinis Equestris subsecutus est. Utrique nomine Reginx respondit Reginx Cancellarius. *Vid. Diarium Convocationis illius Anni 1674. die 22. Januarii.*

Reginam vi-
duam invi-
sunt Ordines.

XI. Post Convocationem dicto modo celebratam habentur iterum in singulis Palatinatibus & Districtibus solitis in locis Conventus particulares, in quibus Nuncii Terrestres Nobilitati referunt, quæ in Convocatione Ordinum Regni & Magni

Conventus
particulares
Comitia Ele-
ctionis præ-
cedentes.

Magni Ducatus Lithuaniz sint acta: indicant etiam diem futuræ Electioni destinatum præfixumque. Posthæc Nobilitas solito more consultat de illis, quæ in futuris Comitibus Electionis proponi debent. Postremo Nuncii Terreſtres ad eadem Comitibus Electionis mittendi eliguntur. In Prussia hoc in casu Episcopus Varmienſis terrarum Prussiae Praefes literis sub suo nomine dimissis Ordinibus Prussiae, ut Episcopum, Palatinos, Castellanos, Succamerarios, Civitates Majores, Ordinem equestrem, minoresque Civitates ad Conventus particulares & generales Prussiae habendos invitat, certumque tempus determinat.

In Prussia
munia Episcopi
Varmienſis in
Interregno.

Comitia Electionis sex hebdomadarum.
Locus Electionis fuit olim Petricovia.

Hodie est locus prope VVariatiam.

XII. Jam accedimus ad COMITIA ELECTIONIS, quibus habendis, ut alibi Comitibus Ordinariis *sex hebdomadae* destinatae sunt. *Locus* ubi jus mosque eligendi Reges, olim fuit Petricovia, teste Matthia a Michovia in *Chron. lib. IV. cap. LXXX.* Sed post conjunctionem Regni Poloniae cum Magno Ducatu Lithuaniz factam Comitibus Electionis Regiz, ut & ipsa electio, celebrantur prope Varsaviam & pagum Wola in patente campo, in loco a Marschalcis utriusque generis (nempe Polonicae & Lithuanicae) fossa designato *Vid. Confederatio generalis In-*

terre

terregni post obitum Sigismundi III. Hoc in loco duo sunt communes & universales confessus. Alter Senatorum, qui in Interregno post excessum Sigismundi Augusti fuit sub tentorio amplissimo & spectatissimo, ut auctor est Joan. de metr. Solikovius *pag. 7.* Nunc excitari solet pro senatu subitarium & in tempus tantum duraturum ædificium, quod patriâ voce Szopa nominatur. Alter confessus est sub dio Delegatorum & Palatinatibus & terris Regni & Magni Ducatus Lithuaniz, sive, ut vulgo eos nominant, Nunciorum Terreſtrium. Itaque ubi Senatores ut & Nuncii Terreſtres ad Comitibus Electionis Varsaviam confluxere, à sacris fit initium. Deinde Senatores in campo suam Szopam, Nuncii suam Rotam Equestrem perunt. Prima Nunciorum cura est circa electionem novi Marschalci sive Directoris rotæ Equestris, qui ex unatrum gentium, quam ordo tangit, eligitur, interea Conventum moderante Marschalco proximè præteritæ Convocationis. Electus Marschalcus fidem suam in duobus proximis Interregnis coactus est obstringere Nobilitati jurejurando præstito, quod officium sibi demandatum fideliter administraturus; nulla munerâ a quoquam esset accepturus; cum

Dño confessus in Szopa.

Szopa Senatorum.

Comitorum initium à sacris. Nuncii eligunt Marschalcum.

Marschalci Nunciorum jusjurandum.

nemine competitorum Regni conventus privatos habiturus; Authenticum etiam Electionis liberæ sine scitu & consensu totius Reipubl. non esset subscripturus. *Vid. Diarium Elect. an. 1674. d. 20. April.* Posthæc eodem modo, ut supra dictum est, Marschalcus Nobilitatis recens electus ex trium gentium Nunciis singulos nominat, qui *Senatoribus*, vel, ut loqui amant, *Senioribus Fratribus*; Electionem Marschalci jam esse factam denunciant. Deinde Marschalcus promovere cum Nunciis Terrestribus *Szopam* ingreditur, Senatoresque, dicto jam supra modo salutatur. Proximis in sessionibus *de judiciis generalibus Interregis*, quæ *szopam* ad quæ causæ graviore, ut causæ promotionis Patriæ, apparatus Bellici &c. pertinent. Assessores generalis hujus iudicii Capturalis sunt I. Marschalci Regni & Magni Ducatus Lithuanicæ, nempe Marschalcus Regni supremus; Marschalcus M. Duc. Lithv. supremus; Marschalcus curiæ Regni; Marschalcus curiæ Magni Duc. Lithvan. II. Tres Senatores ab Interrege designati, ex singulis trium gentium unus. III. Duodecim equestri Ordinis viri, a Marschalco Nunciorum in Rota Equestri ex Nunciis ipsis electi.

Denunciatio
Marschalci
fit Senatoribus.
Conclavia
conjunguntur.

De iudiciis
Capturalibus
agitur.

Assessores
iudicii hujus.

ita ut ex singulis trium illarum gentium sint quatuor. In Interregnis tamen potestem duobus, nempe anni 1669. & 1674. agitata est controversia in Rota Equestri de illa questione, utrum Marschalco Nunciorum soli sit concedenda potestas nominandi & eligendi ex Nobilitate Assessores illos duodecim ad iudicia Capturalia generalia: an vero toti Nunciorum Collegio jus illud sit vindicandum? Multi omnium calculis illos esse eligendos existimabant, & quidem quia lex certa jubet, ut Deputati ad iudicia hæc nemine contradicente eligantur. Cum vero Marschalcus Nunciorum dixisset, licere post denominationem a se factam cuique Nunciorum contra denominatum legitimam exceptionem inferre, & hoc tantum velle citatam legem, acquievit Ordo equestris, jusque illud Marschalco suo reliquit, ut solus more antiquo iudices dictos eligeret; hac nihilominus addita cautela, ne ex uno Palatinatu plures quam ex alio, neve absentes nominaret. *Vid. Casimirus Zawacki in lib. Gloria orbis Sarm. Esc. pag. 3. & Diarium Electionis Anni 1674. d. 21. Aprilis.* His peractis eodem vel sequenti die conferunt se Nuncii Terrestris in *Szopam* ad Seniores Fratres, ubi Iudices Capturales omnes Senatorii & Eques-

Controversia
de Deputatis
ad iudicia
Capturalia
ex Equestri
Ordine.

Iusjurandum
Assessorum
iudicii
Capturalis.

Equestris Ordinis jusjurandum genibus flexis de juste judicando præstant. Senatoribus rotam jurisjurandi prælegit unus ex Officialibus majoribus, & inter eos maxime Cancellarius: Nunciis autem illis duodecim Marschalcus Ordinis Equestris. Non minus etiam Marschalcus utriusque Gentis fidem suam jurejurando, quod juste velint judicare, in facie omnium Ordinum obligant. *Vid. Diar. Election. anni 1674. d. 23. April.* Hoc autem jusjurandum de juste judicando Marschalci Senatorii Ordinis in Electione demum Wladislai IV. Regis præstare ceperunt, ut ex Diario illius Electionis MS. liquet. Ne quem autem hæcce judicii generalis Capturalis ratio turbet, eo quod jam antea judicia ejusmodi Capturalia in singulis Palatinatibus institui solere diximus: ideo notandæ sunt differentie judiciorum illorum Interregni particularium & hujus Judicii Capturalis generalis. Nimirum ad judicia illa particularia deferuntur causæ tantum ex singulis Palatinatibus: ad judicium autem hoc generale causæ omnium ad Electionem confluentium. Deinde judicia particularia Interregni habent tantum iudices ex singulis Palatinatibus: Generalia autem ex omnibus tribus gentibus. *Ter*

Marschalci
utriusque
gentis ju-
rant.

Differentia
judiciorum
Capturalium
particularium
& genera-
lium.

tio judicia particularia incipiunt ab ipso primo conventu post denunciationem mortis Regiæ ab Interrege factam & habentur usq; ad diem coronationis Regiæ. *Vid. Confæd. Anni 1668. pag. 6. & Confæd. An. 1674. pag. 6.* At verò judicium Interregni Generale tantum sub tempore Electionis durat, nisi quod Marschalci jurisdictionem suam etiam ab ipso convocationis die habeant in aula circa corpus Regium, nisi hæc fere omnia maxime ex Confæderatione Anni 1674. discimus. Præstito ita in facie Reipubl. à iudicibus Capturalibus jurejurando, regressi Nuncii Terræ in Rotam suam cum Ordinis sui Directorum de variis rebus disceptant. In primis autem materia *Exorbitantiarum* in omnium ore est. Exorbitantias vero appellant vulnere Reipubl. inflictæ partim à Regibus ipsis, partim ab aliis Ordinibus. v. g. In Interregno Anni 1669. inter Exorbitantias numeratur Decretum à Joanne Casimiro Rege in Georgium Lubomiscium Marschalcum Regni latum; item illa omnia, quæ in jurejurando Regio expressa, non tamen sunt à Rege observata; Abdicatio quoq; ipsa Regis Joannis Casimiri inter Exorbitantias censetur. Item si quid Regi iniuste permissum esse videatur, illud exorbitantiæ nomine desi-

Consulta-
tiones Nunciorum in
Rota equa-
liti.

Exorbitan-
tiaz.

designatur. *Vid. Diarium Electionis An. 1674. d. 17. Masi & Casimir. Zawacki ut Gloria Orbi Sarm. &c. Item ipsa Acta Electio-*

Materia Ex-orbitantiarum tractatur per Deputatos in arce.

nis ejus. De his Exorbitantiis non tractatur in media Rota Equestri sive in pleno confessu Nunciorum Terrestrium, neq; in Senatorum conventu in *Syopa*: sed secundum antiquum morem quidam Senatores ex singulis tribus gentibus ab Interrege & Nuncii quidam Terrestres, habitati itidem trium illarum gentium ratione a Marschalco Nunciorum ad hoc negotium eliguntur. Hi Deputati, ut vocantur, mane in arce Varfaviensi convenientes commissum sibi negotium, a meridie vero Conventus omnium Nunciorum Terrestrium extra urbem in Rota Equestri ad alia negotia ordinaria expedienda habetur. Postquam inter Deputatos illos ad Exorbitantias ex Senatibus Nunciis designatos de certis punctis convenit, offerunt illa Ordinibus trutinanda. Et factum etiam est in Interregno post spontaneam Joannis Casimir Regis abdicationem, ut Exorbitantiae dicto modo conscriptae typis imprimerentur. Licet autem postea non desuerint qui Exorbitantias illas suppressas voluerint; habentur tamen illae adhuc in multis Constitutionum voluminibus. Imo

modo nuperrime quoque Matthias Ladvius easdem in Constitutionibus An. 1683. editis variis in locis ut ordinarias Constitutiones adduxit, earumque placita inter leges Polonici Regni numeravit. Praeter materiam Exorbitantiarum fuit etiam antiquioribus temporibus in usu, statim in ipso Comitiorum Electionis initio tractare per Deputatos de Pactis Conventis sive de Capitulatione futuri Regis; sed in posterioribus duobus Interregnis Pacta Conventa post Electionem demum conscripta sunt, idque propterea, quod aliae Leges proscribendae sint Regi indigenae, aliae Regi externo: ante electionem autem sciri non possit, utrum Indigena an externus Rex sit regnaturus. Fuerunt tamen, quibus haec dilatio non placuit, & sunt adhuc, quibus illa non probatur, de quo videatur Casimirus Zawacki *loc. cit.* & Diarium Electionis An. 1674. die 25. April. Multa denique alia, quae ad securitatem publicam pertinent, in Comitiorum Electionis initio tractari solent, quae, cum jam ex supra dictis nota sint, nunc non repeto. Imo privata etiam saepius Consiliis illis publicis intermiscuntur, ut Diaria hac de re testantur.

Consultationes de Pactis Conventis.

XIII. Propius jam ad Actum Electionis

Legati exterorum Principum Candidatos commendantes audiuntur.

Legati extra locum Electionis degere debent.

Modus quo Legati admittuntur.

Ordo quo Legati audiuntur.

nis accedunt Ordines, quando exterorum Principum Legatos, varios Regni Candidatos Ordinibus commendantes audiunt: quomodo vero id fieri soleat, jam videbimus. Legatos exterorum Principum Polonorum leges non Warsaviae sive in loco Electionis, sed alibi in urbibus sibi assignatis degere jubent, idque propterea, ne variis machinationibus & corruptionibus liberæ vim faciant electioni. Vix tamen illud, quod leges jubent, obtineri potest a Legatis, ut Acta Comitiorum testantur. Quando itaque Legati audiendi sunt, tunc ipsis hoc significatur, tempusque certum determinatur. Hora adveniente, Archiepiscopus Interrex rhedam suam Legato mittit, quam aliæ quoque magnatum Poloniarum rhedæ comitantur: adhuc nominantur ab Interrege quidam ex Senatu, ut & a Marschalco Nunciorum ex Nobilitate trium gentium, qui cum Marschalco Regni & Marschalco Nunciorum Legatum introducunt in Rotam Equestrem, quo etiam Senatus pro more sese confert, quando Legati audiendi sunt. *Vid. Illustriss. Dn. Casim. Zawacki loc. cit. ante modum.* Habetur autem in audiendis Legatis ratio Principum, quorum sunt Legati, ita ut uni plus alteri minus honoris exhibea-

beat, tum in numero ipsum concomitantium & in Rotam Equestrem introducendum, tum in ordine admittendi, tum etiam in loco Legatis assignari solito. Quando Legatus Pontificis Romani in consessum Ordinum Poloniæ admittendus est, eliguntur ab Interrege ex Senatu aliquot Episcopi, ut & alii ex Senatoribus secularibus: à Marschalco vero Nunciorum sive Directore Rotæ Equestris quidam ex Nunciis Terrestribus habita semper trium gentium ratione, qui simul cum Marschalco Regni supremo & Marschalco Nunciorum, sive Rotæ Equestris Directore Legatum Pontificium accersant & in Rotam Equestrem introducunt. Introganti Legato Interrex e curuli suo surgens ad duos passus obviam progreditur, locumque inter se & alium proximum sibi Episcopum concedit. *Vid. Zawacki loc. cit. & Diarium Electionis anni 1674. d. 5. Maji.* Deinde sequenti, vel alio etiam die, prout commodum est, eadem ratione ab Interrege quidam ex Senatoribus, sed tantum secularibus; & à Marschalco Nunciorum ex nobilitate aliquot nominantur, ad introducendum cum Marschalco Legatum Germanici Imperatoris. Locus vero ei non inter Episcopos, ut Pontificio Legato, sed in ipso Ro-

Modus audiendi Legatum Pontificium.

Modus audiendi Legatum Imperatoris.

tæ Equestris aditu inter Marschalcum Re-
 gni & Marschalcum Ordinis Equestris as-
 signatur. Post hos admittuntur aliorum
 Regum & Principum Legati, si fieri pote-
 est, vel uno die. Post obitum Sigismun-
 di Augusti certamen ortum est inter Ora-
 tores Galliz & Hispaniz Regum, de in-
 gressu in Rotam Equestrum: sed Ordines
 Polonici Legatos Gallicos primo iussere
 ingredi. Quo decreto motus Hispani
 Regis Orator, ne posteriori loco dixe-
 ratur, maluit non auditus in Hispani-
 am reverti. Fredro *in Hist. Henr. pag. 100.*
 Sic etiam in Interregno post obitum Swe-
 phani Regis, cum Legati Regis Sueciz
 ultimo inter Regios Legatos loco ad-
 missi essent, protestatione prius de per-
 verso more in admittendis Legatis inter-
 posita, causam suam proposuerunt. Au-
 gust. Thuan. *lib. XXXVII. pag. 150. col. 1.*
 Et in Interregno Anni 1669. cum Lega-
 tus Suecicus vocaretur ad Ordines
litteras ad Reverendiss. Regni Pro-Cam-
cellarium datis scripsit, sese nulli in or-
be Principum loco in expedienda Lega-
tione cessurum fuisse; quod vero ad
presens intermitteret, nondum se
omnia requisita à suo clementissim.
Rege habere dixit, ut auctor est Cas-
mirus

Concertatio-
 nes de Ordi-
 ne Legatorum
 admittendo-
 rum.

mirus Zawacki *loc. cit. Lat. C. pag. 1.* Regum
 Legati, licet & ipsi sint Episcopi, non ta-
 men inter Episcopos, ut Pontificis Lega-
 tus, locum obtinent: sed inter Marschal-
 cos, qui ipsos in Rotam Equestrum de-
 duxerunt. Principum fiduciariorum
 Oratores aut ultimo fere loco; aut ut
 domestici primo audiuntur. Non vero
 audiebantur antea Vassallorum Nuncii
 (sic in Polonia fiduciariorum Principum
 Oratores appellantur) in præsentia omni-
 tum Ordinum, sed seorsim in Senatu, &
 deinde coram Ordine Equestri in Con-
 fessu Nunciorum Terrestrium desideria
 Principum suorum exponebant, ut ha-
 bent Fredro *in Hist. Henr. pag. 212. seq. &*
Piasec. ad An. 1632. pag. 541. Sed hodie
 hæc non adeo stricte observantur. In In-
 terregno enim Anni 1669. in Rota Eque-
 stri Legationem suam expedit Legat-
 us Curlandiz Ducis, præsentè & Sena-
 tu & Equestri ordine. Post ipsum
 etiam plures alii Legati, ut Tartarici &
 Lotharingici ibidem auditi sunt. Hoc
 tantum discriminis inter hanc aliasque
 Majorum Principum Legationes inter-
 cessit, quod Legato Ducis Curlandiz lo-
 cus non sit concessus inter Marschalcos,
 sed à dextro latere, qui erat locus Pala-
 tinatum Prussiz. Item Legatus Cur-
 landi-

Regum Lega-
 ti, et si sunt
 Episcopi non
 sedent inter
 Episcopos.

Vassallorum
 Nuncii quo-
 modo audi-
 antur.

landicus non per Marschalcum Regni su-
premum, sed tantum per Marschalcum
Ordinis Equestris introductus fuit. Vid.
Casim. Zawacki loc. cit. Lit. C. pag. 1. col.
2. Chwalkowski lib. 1. Jur. Publ. Pol. cap.
3. num. 19. edit. recent. Audivimus ha-
ctenus, quomodo Legati introducantur
& quem locum in Rota Equestri obti-
neant, nunc etiam, quibus ritibus Lega-
tiones suas expediant, paucis indica-
mus. Legatus a Marschalco Regni &
Marschalco Nunciorum aliisque comiti-
bus in Rotam introductus, postquam
Republ. debito modo salutavit, conse-
det in loco sibi, ut supra diximus, assigna-
to. Posthæc Credentiales, ut vocant, li-
teras per Referendarium Regni tradit
Reipublicæ legendas; idque fit, si con-
venientes in iis tituli Reipubl. tribuun-
tur. Alioquin An. 1669. Legatus Ce-
saris monitus est ab Archiepiscopo Gner-
snensi, ne literas Reipubl. traderet, ob de-
fectum tituli convenientis sine dubio
ingratas futuras. Requiritur autem Po-
loni tunc temporis titulum *Serenissima*
Reipublicæ & Serenissimorum Ordinum, quod
niam vacante sede Regia jus Majestati-
cum penes Ordinem Senatorium &
Equestrum permanet. Idcirco in no-
vissimo Interregno Anni 1674. Literæ
Regis

Modus Lega-
tionis per-
tagenda.

Tientis Ord.
num.

Regis Gallix ordinibus placebant, utpo-
te quæ hanc præferebant epigraphen:
*Illustrissimis, Reverendissimis, Magni-
fici Dominis Casimiro Floriano, Ducæ
in Klevan Czartoryjski &c. Primati
& Primo Principi, cæterisque Principi-
bus, Senatoribus Serenissima Reipubl.
Polonæ, Amicis, Fæderatis plurimum
honorandis, gratissime nobis dilectis.* In
ipso contextu literarum a Gallix Rege
missarum semper scriptum fuit: *Excel-
lentis Vestris, Excellentias Vestras.* Contra
vero Cæsaris literæ multis bilem move-
bant, in quibus scriptum hoc tantum mo-
do erat: *Vos, Vobis, &c.* Eundem titulum
cum Rege Gallix dedit Ordinibus, Regni
Poloniæ Dux Lotharingix in Credentia-
libus suis, quarum etiam subscriptio fuit:
*Excellentissimarum, Reverendissima-
rum Dominationum Vestrarum ad ob-
sequia paratissimus Amicus & Servitor
Carolus Dux.* Plerumque autem Legati
præter literas ad Senatum, peculiare et-
iam habent literas ad ordinem Equestrum.
Illas legit Referendarius Regni vel etiam
Secretarius major: has autem Marschal-
cus Equestris ordinis. Perlectis ita pu-
blice literis credentialibus orationem
suam

suam habet Legatus ad Ordines commendatque ipsis Candidatorum aliquem; ad quam orationem ipsi primo nomine Senatus ab Interrege, deinde nomine Nobilitatis à Marschalco ordinis Equestris respondetur. His peractis Legatus singulos salutatur, sicque eodem cum Comitatu, eademque cum pompa dimittitur & reducit. His ita peractis Legatus quilibet à Loco Electionis excedere & eventum Electionis in designato sibi extra Varsaviam loco expectare monetur. Extant hac de re Constitutiones quamplurimæ, uti allegantur in Comitibus Varsaviensibus Anni 1668. non exiguo numero. Sed licet multi magna animi contentione Constitutiones illas urgere soleant, sæpe tamen nihil, multis huic reclamantibus, proficiunt. Quo etiam fit, ut plerumque Legati Varsaviæ manent. Posthæc eliguntur ab Interrege aliquot Senatores & à Marschalco ordinis Equestris aliquot Nuncii Terrestres, ad singulos Legatos, qui privatim specialiora cum ipsis Legatis tractent, promissa ipsorum Candidatorum nomine facta notent, commoda ex ipsis, si ad Regiam dignitatem evehantur, in Rempubliam redundatura trutinent. Hi Delegatio-ficio suo, quod sibi demandatum erat, fun-

Legati ad loca sibi assignata deesse jubentur.

Consultationes cum exteris Legatis per Deputatos.

functi, ad Rotam revertentes, de tractatibus suis cum exterorum Principum legatis Fratres suos certiores faciunt edocentque. Hic rursus in præsentia omnium ordinum promissa singulorum Legatorum sub trutinam veniunt, commoda & incommoda ex singulorum electione expenduntur: noscere enim in ejusmodi casu oportet, unde major publici boni utilitas alluceat. *Vid. Zawacki loc. cit. & Diarium Electionis anni 1674. die 12. 17. 19. Maji.* De hac designatione sive Electione Senatorum Nunciorumque, de qua hoc loco egimus, intelligenda sunt illa Solikovii verba: *Cui Candidatorum ex Senatu Advocati cum Collegis pluribus dari, qui pro suis Candidatis uberrime disserunt. in Commentar. de Reb. gest. post excessum Augusti pag. 7.*

XIV. His omnibus excussis, quibus sex hebdomadæ vix sufficiunt, ipse tandem Electionis dies appropinquat. Arte autem quam ritus in Electione Regis observari solitos enumeremus, pauca nobis in antecessum dicenda sive CANDIDATIS Regni, & de ELETORIBVS Regem sibi constituentibus. Quod primo loco ad Candidatos attinet, de his personatus Franciscus Marinius antea asseruit, *Pisum legibus Regni à Regno excludi, idque protulit*

Candidati Regni non tantum suæ exerci. sed etiam Indigenæ.

tulit ex fide Bodini, hominis Galli, *lib. de scopo Reipubl. Polon. cap. 4.* Hausit eundem errorem ex Marinio etiam Chr. Funcius *in Breviario Orbis hodie imperantis pag. 726. seq. & pag. 732.* Sed nullæ unquam leges de excludendo Rege incola in Polonia positæ reperiuntur. Testantur hoc, ut cætera præteream, tot in Interregnis majoribus Regni Candidati e Nobilitate Polonica, qui certe esse non possent, si ullæ in contrarium extarent Leges. Post obitum Sigismundi Augusti competitores erant Ernestus Archidux Austriae, Henricus Dux Andegavensium, Rex Suedia, Magnus Dux Moscovia. Ex incolis autem Regni tunc etiam multos fuisse Candidatos, testatur Fredro, qui dicit, pleurosque tum voluisse Regem ex incolis eligi *in Hist. Henr. a pag. 42. ad 72.* Immo Joannes Demetrius Solikovius dicit *innoteram tunc fuisse Candidatorum secretum.* in Comment. pag. 5. Ab excessu Henrici I. Valesii, ex Regno Polonia, Candidati Regni fuerunt Maximilianus Imperator Germanicus. Stephanus Bathor de Sorolio Transylvania Princeps Alphonso II. Dux Ferraria. Ex incolis autem Candidati fuere Joannes Kostka Palatinus Sandomiriensis & Stanislaus Comes de Goroka Palatinus Polnaniensis. Fredro *pag. 128.*

Competito-
res Regni
post excessum
Augusti.

Candidati
Regni post
Henricum.

Candidati
post Steph-
anum

128. seq. Post fata Stephani Regis Competitores fuisse memorantur Maximilianus Archidux Austriae: Sigismundus Joannis Regis Suedia filius: Alexander Farnesius Dux Parmae & Placentiae, teste Honorio *in Dissertat. de novo Rege eligendo in Polonia pag. 425.* Ex incolis tunc fuere Candidati: Constantinus Dux de Ostrog Palatinus Kioviensis & filius ipsius natus major Joannes Dux de Ostrog Palatinus Volhynia. Simon & Alexander Duces in Slucko fratres. Radivilii Duces in Olyka: Albertus Laski Palatinus Siradia: Zagurski Palatinus Polnaniensis; Tencinius Palatinus Cracoviensis: Firley Castellanus Biencensis: & præ cæteris aliis etiam Joannes Zamoscus Cancellarius Regni & Exercituum Dux generalis. qui etiam non exiguam initio spem potiundi Regni habuit: tandem vero cum plerorumque studia alio inclinare animadverteret, ipse partes Sigismundi Principes Suedia mirum quantum auxit. In Interregno post voluntariam Joannis Casimiri abdicatio-
nem, quoniam fuerint Candidati in re-
centi omnium memoria est, & extat etiam il-
lorum Censura tunc temporis ab Andrea
Olszovio Episcopo Culmensi pestem Ar-
chiepiscopo Gnesnensi edita. Conser-
atur & Diarium Europæum *Continuat. XIX.*

Candidati
post Joannē
Casimirum.

pag. 254. Habuit etiam illo tempore pro se aliquot suffragia Illustriss. ac Celsissimus Princeps D. Boguslaus Radzivil Dux Birsarum, Dubinkorum, Sluciz & Kopiliz &c. &c. Electus vero tunc est Rex incola Serenissimus Michael Koributhus, Dux in Wisniowiet. Illo post imperium breve defuncto, summis quidem viribus Lithuani allaborarunt, ut lege publica à Regno *Piasius*, id est, Rex incola excluderetur; nihil tamen obtinere potuerunt. Ratio Lithuanorum fuit, quod acerbum sit sibi æqualem subito ad tantum fastigium erectum Dominum suum appellare, ex quo turbæ & bella intestina oriri solent. *Hæc enim insit a mortalibus natura, recentem aliorum felicitatem agris oculis introspicere, modumque Fortune à nullis magis exigere, quam quos in æquo videre, ut ait Tacitus lib. 2. Hist. cap. 20.* Ne autem contraria pars objiceret, rem hanc esse novam, allegarunt Lithuani: locum cujusdam Historici Polonici, qui de interregno quodam dicit: *Exclusis Piasius dicitur sunt pro externis sententia.* Rationes autem longe validiores in contrarium Lithuanis opponerentur, ne lex de excludendo *Piasio* conderetur, quarum præcipuæ sunt sequentes I. Dedecus hoc summum

Candidati
post Michae-
lem Regem.

Rationes
contra Piasium.

Rationes
pro Piasio.
Rationes

num esset apud exteras gentes, non esse inter Polonos idoneum ad sceptra virum. II. Exteri sibi jus aliquod in Regnum Polonia prætenderent. III. Coarctatio hæc liberæ vocis esset in Electione, si incolam eligere non liceret. IV. Injuria hac ratione inferretur Serenissimo Michaeli Regi, cujus causa lex hæc lata esse diceretur. V. In Convocatione quidem Regni generali quosdam in exclusionem *Piasii* consensisse, non fuisse tamen hunc consensum omnium universalem. VI. Sacras literas dicere: Non eliges, nisi indigenam. VII. Dicerent exteri, Polonicam gentem ad servitutem natam parere scire, regere nescire. *Diarium Electionis Anni 1674. ad diem 23. April.* Rationes quas in Interregno post Joannem Casimirum Andreas Olizowski, Episcopus Culmensis, postea Archiepiscopus Gnesnensis pro Rege incola eligendo protulit, sunt sequentes I. Deus ipse Judæis mandavit: *Non poteris alterius gentis hominem facere Regem, qui non sit frater tuus. Deut. XVII. 15.* II. Bruta quoque à dispare non reguntur. III. Indicium est nimis abjectorum ingeniorum non admittere à gente sua, qui Regnare possit. IV. In Germania incola eligitur Imperator, neque in aliis Regnis alius est mos. V.

Tabula
post Regem
electum
1674

Rationes
Olizowski
pro Piasio.

Piaſtus morum Polonicorum maxime gnarus eſt. VI. Ejusdem potior erga Patriam fides. VII. Exteri in Polonia à Magiſtratibus & Dignitatibus Regni excluduntur, quidni etiam à Regno. *Vid. Censura Candidatorum. Conf. & Piaſecius in Chron. pag. 59.* Et hæc etiam rationes tunc obtinuerunt, adeo ut non tantum nulla lex de Piaſto excludendo ſit lata, ſed ut etiam duo ſeſe ſubſequentes Reges ex incolis electi ſint. Poſtremo de Candidatis Regni notandum eſt, quod in loco Electionis non poſſint adeſſe. Quamobrem in Electione Henrici I. cum multi vellent Piaſtum, id eſt Regem ex ſuo ordine, Joannes Zamoſcius, æternum illud Poloniae decus, petiit à Conſeſſu utriuſque ordinis, ut Cives, qui regnum ambirent, abſcederent à loco Electionis, ne gratia major, aut offeſa in præſentia pareretur libertate ſententiarum. Cum vero petitorum purpuræ nemo ſe palam obverecundiam, aut invidiæ metum, aude- ret profiteri, omnis de incola Rege delib- eratio conquievit, ut habet *Fredro in Hiſt. Henr. pag. 31.* Cum vero poſtea Anno 1632. Wladislaus Princeps Poloniae Candidatus Regni paulo poſt inchoata Comitia veniſſet Warſaviam, ægre id tu- lerunt Ordines; proinde lex lata eſt, ne ullus

Candidati
non ad ſunt
in loco Ele-
ctionis.

ullus Principum Candidatorum Regio- rum præſens in loco Electionis adeſſet. *Vid. Conſtitut. An. 1633. pag. 11. Conf. Paul. Piaſecius in Chron. pag. 533.* Simili- ter etiam An. 1668. cum Joannes Caſimi- rus Rex ſponte coronam deponere vel- let, in Reverſalibus poſt abdicationem da- tis pollicitus eſt Ordinibus Regni, ſe re- motius ab Actu & Loco Electionis, du- rante eadem, manſurum. *Videatur ipſum Diploma Reverſale Ann. 1668. Ordinibus datum, in calce. Conferatur & Oratio Regis hujus Poſterior ſu- pra à nobis num. V. adducta.* Quod autem lex illa in eligendo Piaſto ſive Rege incola ex Polonica Nobilitate locum non habeat, teſtantur exempla Sereniſſimi Regis Michaelis & Sereniſſimi Joan- nis III. quos, cum alii plurimi fama, ſpe, venerarione deſtinarentur imperio, for- tuna inter medios Electores in occulto tenebat futuros Principes.

XV. ELECTORES Regum ſunt primi Electores Re- gum Polo- niz. *Senatores Eccleſiaſtici & Seculares* (olim tamen quidam ex his excipiebantur, ut paulo poſt apparebit) Deinde tota Nobilitas Polonica. Ordo enim Equi- tris in ipſo Electionis actu non tam per Quilibet No- bilis habet ſuffragium in Electione Nuncios ſuos Terreſtres, quam per ſe rem

rem agit. Ideo quicumque jure Nobilitatis gaudet, suffragium in electione Regis ferre potest. Conferre enim ad securitatem Imperantium putant Poloni, & obtemperantium constantiam, Regem per omnes eligi-Bonos namque malosve elegerint, non aliis sed sibi imputaturi & sine murmure quemque laeturi. Quare illi multitudini nec curia nec conclave sufficit capienda, unde militariter sub dio eligere mos est, ait Fredro in *Hist. Henr. I.* Urserunt quidem nonnulli in Interregno Anni 1674. de novis Nobilibus suffragium in novi Regis electione concederetur, sed nihil hac de re decretum est, adeoque & novi homines eo pertinent. *Vid. Diarium Electionis Anni 1674. die 23. April.* Admittuntur etiam ad electionem & suffragia danda Cracoviensium & Vilnensium Nuncii si-ve Delegati, teste Aarone Alexandro Olizarovio in *lib. II. de Polonia hominum societate cap. 1.* Immo etiam aliarum urbium Polonicarum præsertim urbis Leopoliensis suffragia in Actis publicis reperimus. Sic in Interregno Anni 1669. Patris Conventis subscribere post Senatam & Nobilitatem etiam Nuncii Cracoviensis, Vilnensis, Leopoliensis, Posnamensis & Warsaviensis

Novi etiam Nobiles habent jus suffragii.

Civitates quædam habent jus suffragii in Electione.

viensis urbium. In Interregno Anni 1674. Articulis Pactorum Conventorum subscripserunt itidem Nuncii Cracovienses, Vilnenses, Leopolienses & Posnamenses. Prussicæ quoque Civitates majores, ut Thornium, Elbinga. & Cedanum, quod jus hoc antiquitus habeant, patet ex Privilegio Sigismundi I. Regis An. 1530. concessio, ubi ad Electionem Regis ejusdemque Coronationem advocari & admitti jubet Status & Ordines Terrarum Prussicæ secundam antiquam consuetudinem & contenta Privilegiorum. Jam vero inter Status & Ordines Prussicæ superiores sunt etiam dictæ tres Civitates. *Vid. Jura Municipalia Prussicæ ad dict. annum.* Proinde etiam illæ Civitates Prussicæ majores antiquis Electionibus Regum superiori seculo interfuerunt, & ita quidem, ut non in Ordine Equestri sed in ipso Senatu sedem suam habuerint. Præsenti Seculo cum An. 1672. Wladislaus Rex eligeretur, subscripserunt etiam Gedanenses Internuncii nomine Civitatis suæ, ut habet Piascius in *Chron. ad dict. an. pag. 541.* Præterea cum ceteræ Civitates Prussicæ suos non habuerint in Comitibus Electionis Internuncios, subscripsit Episcopus Warmiensis suo & aliorum Consiliariorum Prussicæ

Prussicæ Civitates Majores

Prussiae nomine. Similiter An. 1648. inter suffragia Joanni Casimiro Regi data subscripsit Wenceslaus a Leszno Episcopus Warmiensis Terrarum Prussiae Praeses suo & aliorum Consiliariorum & Civitatum terrarum Prussiae nomine. Non secus etiam in Interregno An. 1674. inter suffragia Serenissimo Regi Joanni III. data subscripsit Stephanus Widzga etiam nomine absentium, praesertim Civitatum majorum Terrarum Prussiae. Ex his jam, opinor, jus Civitatum Prussiae majorum manifestum fit, ut nulla cuiquam restet de eo dubitandi causa. Verum, praeter hos Electores, quibus nemo jus illud facile jam negaverit, sunt etiam alii, qui sibi in Comitibus Electionis jus suffragii non raro vindicarunt. Primum enim DVCES PRUSSIAE, cum adhuc essent fiduciarum Regni Polonici, frequenter hoc sibi jus assererent, idque ex ea ratione, quoniam Alberto Marchioni Brandenburgico, cum ex Magistro Ordinis Teutonici in Prussia factus esset An. 1525. Dux Prussiae, primus in Senatu Regni Poloniae, ut Consiliario concessus est locus. In singulis igitur Regum Electionibus Duces Prussiae sibi jus suffragii concedi postularunt; semper tamen illis responsum est, fieri hoc ob certas rationes non posse

Duces Prussiae non habuerunt jus suffragii in Electione.

posse. In primis autem notatu digna sunt, quae Sigismundus I. super hac re rescripsit. *Comperit Majestas Regia, adeo diligenter cautum & observatum esse omni tempore, ne quis alius excellentioris Ordinis praeter Consiliarios Regni jus eligendi haberet, ut etiam & Duces Masovia. qui Principes erant Indigenae Regii & vetustissimi generis, ut denique & filii Regii Domini Naturales hujus Regni post obitum Patris, neque locum neque vocem eligendi Regis habere potuerint. Sed & Magistri Prussiae, qui omnia Regibus & Regno Poloniae praestabant, non solum ut Principes, sed etiam ut Consilarii Regni, qui pari modo in senatu loca habebant, hoc ipsum jus Electionis obtinere non potuerunt. Proinde cum Illustris Dominus Dux Prussiae ut prudens Princeps satis intelligat, nihil esse pernitiosius in omni Republica, quam aliquid adversus Leges Instituta vetera perpetua serie & usi approbata committere, neque aliunde graviores casus & perturbationes oriri, boni consulere digne-*

dignetur ejus Illustritas, quod Majestas Regia & universi Consilarii Regni, qui ejus Illustritati integerrimo animo afficiuntur, non possunt eam rem, ut insolitam & Institutis Regni adversam concedere. Habentur hæc apud Janum Januszovium lib. VII. Constitut. Reg. Polon. Part. III. tit. 2. pag. 220. Hæc ipsa etiam post ea tempora in Interregnis singulari a Republ. Polonica Ducibus Præstita jus sibi in Electionibus Regum vindicantibus, regerebantur. Idem & de DVCI-
 BVS CVRLANDIÆ Regni Poloniae fidei-
 duciaris Principibus intelligendum est, ut testari possunt Andr. Maximilianus Fredro in Hist. Henr. p. 212. Paul. Piassec. in Chron. pag. 529. & Theatr. Europ. ad An. 1632. pag. 580. Non aliud quoque dicendum est de FILIIS REGVM, si concedente Republ. Episcopatus vel alias dignitates obtineant, ut infra cap. II. num. X. docebimus. Porro MILITES etiam in electione Vladislai IV. e castris nuncios suos ad danda suffragia miserunt: sed non est hoc ipsis concessum, dum stipendia Reipubl. mererent. Si autem Electioni vellent adesse, jussi sunt singuli venire ex suis Palatinatibus, id tum cæteris Nobilibus impetraturi. Piassec. ad

Duces Curlandiae non habuere jus suffragii in Electione

Filii Regni non habent jus suffragii.

Milites non habent jus suffragii.

ad An. 1632. p. 530. Idcirco etiam in Electione Joannis Casimiri Regis prohibiti sunt Exercituum Duces, ne militem ad locum Electionis ducerent, ut Acta Electionis illius testantur pag. 11. seq. & pag. 16. Posthac in Electione Michaelis Regis cum Nobilitas sub signis militaribus in campo Electorali comparuisset vimque liberae voci fecisset, coacti sunt Ordines in Interregno Anni 1674. hoc lege cavere, ne Militibus Electioni sese immiscere liceret; quæ quidem lex ut antiquaretur, antequam invalesceret, laborarunt milites, sed irrito profus conatu. Vid. Diar. Elect. An. 1674. die 24. April. Non vero mirum est, milites ex Nobilitate lectos hoc sibi jus asserere voluisse, cum etiam COSACI in Electione Vladislai Regis jus suffragii sibi dari postularint: sed hi plane sunt repulsi, ut gens ex ultima plebe collecta. Piassec. loc. cit. Itaque jus Electionis in Polonia habent illi tantum, quos supra enumeravimus, & quidem ita, ut vel minimo Nobili dissentiente cæterorum omnium & Senatorum & Nobilium suffragia pro Electione hujus vel illius Regis lata (vix credibile dictu) de jure sint nulla, ut testatur Fredro in Hist. Henr. pag. 80. Improbat hunc morem omnes Nobiles ad Electionem Regiam admittendi

Cosaci sibi jus suffragii vindicant, sed frustra.

Omnium consensus in Electione requiritur.

tendi ob varias turbas Ociessius Regni Poloniae Cancellarius apud Christophorum Warsevicium *lib. 1. de opt. Statu Libertatis pag. 46. seqq.* Quod si enim in aliis Regnis inter paucos Electores saepe reperuntur diversae sententiae, diversa studia, varii motus, saepius etiam non exigui tumultus; quid sentiendum sit de tot millibus Electorum in Polonia, facile quilibet animadvertit.

Regis eligendi modus

XVI. Postquam dies Electionis illuxit, omnes Senatores Equitesque in loco Electionis in genua procumbunt & Archiepiscopo Gnesnensi, vel absente eo, Episcopo Cujaviensi, praecinente, hymnum decantant: VENI CREATOR SPIRITVS &c: Hymno finito tota illa Senatorum, Nobilium, aliorumque electorum multitudo in suos Palatinatus dividitur, singulis ad proprios locos Palatinatibus destinatos secedentibus, & tot Rotas peculiare constituentibus, quot in Regno & Magno Ducatu Lithuaniae sunt Palatinatus. Solus Archiepiscopus Gnesnensis non se movet loco, eo quod ipsi non nisi in conclusione demum omnium suffragiorum suam explicare sententiam & Regem nominare competit. Ordines hoc modo in Palatinatus divisi, suffragia sua ferunt, primo Sena-

torum cujusque Palatinatus illis separatis sententiarum calculis (quarum autographa manibus Senatorum & Nobilium, cujusque Palatinatus subscripta Marschalco Ordinis Equestris consignantur) omnes in communem confessus locum, sive in Rotam Equestrum redeunt, ut singula Palatinatum suffragia in commune conferant. Posthac Senatores in suo confessu enunciant suffragia pro Electione Regis, ut testatur Piascius in *Chron. pag. 542. seq.* & Fredro *pag. 80.* Si plurimae sententiae sunt pro uno Candidato, tum invigilant ingenio dexterrimi, ut partim suavis, partim precibus, tum omni meliori modo universam Nobilitatem, cujus tum calculi conferuntur, ad sententiae unitatem pelliciant. Concordantibus tandem omnium sententiis, renunciatio Regis aut sit statim & e vestigio, aut etiam in sequentem aliumve diem differtur. Tum simulac iterum Electores stato tempore convenerunt, Interrex, pro more, ter adstantes interrogat: *Num velint, Renunciatio Regis electi* *N. N. Regem renunciari.* Acclamantibus cunctis: *placet, vivat,* Primas Regni electum gravi Oratione renunciat Regem Polonorum. Videlicet praefatur primum quaedam aut de gravitate negotii, saepe tenuitate, aut etiam de-

alia aliqua materia, tandem Regem renunciat, tali fere formula: *In nomine Domini nomino Regem Poloniae & Magnam Ducem Lithuaniae N. N. precor celestem Regem, ut hunc, quem à seculari Regem genti isti praevidit, gratia sua in tanto munere sustinendo adjuvet, bancque Electionem isti Reipubl. faventem fortunatamque & cumprimis Religioni Catholica salutare esse velit.* Ad ultimum conversus ad Marschalcos hortatur eosdem, ut nominationem hanc esse factam ex officio publicent. Marschalci confestim assurgentes in loco sessionis suae Regem electum proclamant, cujus proclamationis talis fere est formula: *Rex N. N. electus concordibus sententis & ab interrege renunciatus est. Hunc igitur pro Rege vero legitimoque electo ac nominato habeatis omnes.* Publicata per Marschalcos Nominatione Regis electi, totus populus iterum in genua procumbens in patenti campo, praecinente rursus Interrege, decantat hymnum *TE DEVM LAVDAMVS.* Dein clangor tubarum per campos resonat, machinae bellicae sive tormenta disploduntur & omnia per campos gratulatio-

Marschalci
Regem electum
proclamant.

Post renun-
tationem
Regis gratia
Deo aguntur.

tionem & laetitiae publicae signa eduntur. In templo etiam S. Joannis Varsoviae hymnus, *Te Deum Laudamus*, decantatur: & si Rex electus ipse praesens est, ut fieri solet, quando Rastus eligitur, tunc in templum dictum ad laudes Deo decantandas ab Interrege statim deducitur. Sub hac populus rursus edendis laetitiae signis vacat, tormentorum bombardarumque tonitruis undiquaque resonantibus. *Vid. de his Paulus Piascius ad An. 1672. pag. 542. seqq. Casimir. Zawacki in Gloria Orbi Sarmatico consensu monstrata, & Diarium Electionis An. 1674.* Haec ita fieri solent, cum concordibus Electorum studiis suffragiisque Rex eligitur. Sed non raro, studiis in diversas partes distractis, turbantur haec omnia. Et ut caetera praeteream, aliquando duo Reges, nequicquam reclamantibus aliis eliguntur. Sic post abitum Henrici Regis in Galliam, alii Maximilianum Imperatorem, alii Stephanum Bathorem Transylvaniae Principem sibi Regem elegerunt. Stephano Rege postmodum è vivis sublato, alii Maximilianum Archiducem Austriae ad regnum capeflendum evocarunt, alii purpuram ad Sigismundum III. Sigismundi Augusti e Sorore Catharina, quae Joanni Sueciae Principi, po-

Turba in
Electione
oritur
solvitur.

Duo Reges
electi.

stea Regi, nupserat, filium detulerunt. Quantæ etiam turbæ quantique animorum motus in Electione Regis Michaelis fuerint, testari potest Illustriss. Casimirus Zawacki *loc. cit.*

Convencus
Ordinum
post Electionem.

Decretum Electionis
scribitur.

Suffragia
collecta typis
imprimuntur.

Pacta Convencus
scribuntur.

XVII. Postridie electionis Senatores cum Nunciis Terrestribus aut in Rota Equestri extra vvarsaviam in campo, aut in arce vvarsavienſi conveniunt, ubi Decretum Electionis componitur, subscribiturque a Senatu & a Deputatis Palatinatum, cum longum sit, tot millium Electorum nomina adnotare. Fredro *in Hist. Henr. pag. 82.* Præter hoc Decretum autem omnium Electorum per suos Palatinatus divisorum suffragia collecta typis mandantur, ut testes sunt Indices electionis Wladislai IV. (a cujus electione hic mos nomina omnium Electorum typis imprimendi primum cepit.) Joannis Casimiri, Michaelis & hodierni Regis Serenissimi Joannis III. Posthæc Ordinis de Pactis Convencus ut legibus Regni fundamentalibus sunt solliciti, ut factum est in ultimis duabus Electionibus. Alioqui vetusto more Pacta Convencus solebant ante Electionem Regis conscribi, quod etiam, ut in dictis illis duobus postremis Interregnis fieret, urgebant complures, sed irritò conatu. Ad Pacta

Pacta vero illa conscribenda designantur non pauci ex singulis tribus gentibus, à quibus conscripta in Senatus universi Nunciorumque omnium præsentia à Marschalco Ordinis Equestris leguntur & ab omnibus examinantur. Posthæc si Rex electus absens est, accersuntur e- jus Legati, ut conditiones Electo Regi propositas jurejurando confirment, Decretumque Electionis recipiant. Quo facto Marschalci iterum Regem proclamant, dicentes: Polonos jam justum habere Regem. His ita peractis tempore commodo Rex solenni Legatione ad Reipubl. gubernacula capeſtenda invitatur. Ante autem quam Rex electus loco se moveat, in Principatu vel Regno suo sacramento se Polonis obstringit, quod velit jura & Privilegia Regni conservare. *Vid. Fredro in Hist. Henr. pag. 84.* Sic juravit in Gallia Henricus, in Transylvania Stephanus. Sigismundo autem III. è Suecia venienti obviam missi sunt Gedanum Legati, qui in monasterio Olivienſi eum jurejurando obligarent, Decretumque Electionis ipsi traderent. Paul. Piascius *in Chron. ad an. 1587. pag. 76.* Reinhold. Heidenstein *lib. IX. Rer. Polon. mult. ant. med.* Sin autem Rex jam ipse præsens est, ut fit, quando Regis de-

Legati Regis
electi abien-
tis jurant.

Proclamatio
Regis itera-
ta.

Rex electus
in sua regio-
ne jurat.

Rex si sit præ-
sens, Electo-
res in campo
invitat.

functi filius vel frater aut etiam Piaſtus eligitur, tunc Nobilitatem in campo Electorali poſt electionem ſuam inviſere, eidemque pro electione gratias agere ſolet. *Vid. Caſim. Zavyacki loc. cit. circa fin Conf. Acta Electionis Vladislai IV. pag. 20.* Ordines interea cætera Reipublicæ negotia & inter hæc etiam de die coronationis, tractant. Finitis his omnibus, Marſchalcus Ordinis Equeſtris rotam jurisjurandi Electo Regi exhibendam, ſuper quam poſtridie jurare debet, exhibet. Quoniam autem his ita expeditis finis jam adest Comitiorum, Marſchalcus Ordinis Equeſtris ſcipione poſtito valedicit Ordinibus, gratiasque pro collato ſibi honore agens, ultimum ſuſfragium, ne quid Electioni deſit, addit, nominatque N. N. electum Regem Poloniae, votum addens, ut vivat, regnet, perennet. Huic continuo pro ingentibus curis, & exartatis pro Republ. laboribus pari officiorum teſtificatione tum Senatus, tum Equeſtris Ordo gratias agit. Poſtridie ejus diei Rex recens electus, ſi præſens eſt, iterum in templum S. Johannis deducitur, ubi Archiepiſcopus Gneſnenſis miſſam celebrat, qua finita Marſchalcus Equeſtris Ordinis oratione habita Decretum electionis Regi

Conſilia de die Coronationis.

Marſchalcus Nunciipum valedicit.

Rex præſens poſtridie in templum deducitur.

Regi tradit, ſigillis Senatorum Nuncio- rumque Terreſtrium munitum. Tunc flexo genu Rex, Archiepiſcopo Gneſnenſi Evangelium, ſuper quo Rex jurejurando ſe Regno obſtringit, tenente & rotam juramenti Regi exhibente, de more jurat, eoque modo Pacta Conventa confirmat. Rota ſive Formula jurisjurandi ſequens eſt: *Ego N. N. electus Poloniae Rex & Magnus Dux Lithvaniae, Ruſſiae, Pruſſiae, Maſoviae, Samogitiae, Livoniae, Smolenſciae, Kijoviae, Volyniae, Podoliae, Podlachie, Czernichoviaeque, ſpondeo & ſanctè juro Deo omnipotentis ad hæc ſancta Jeſu Chriſti Evangelia, quod Pacta Conventa per Ordines Regni mihi data, in omnibus eorum articulis punctis, clauſulis, conditionibus, ita ut nec ſpecialitas generalitati, nec generalitas ſpecialitati, deroget, ſervabo, manu tenebo & adimplebo; atque ea omnia iterato etiam in ſoleni coronatione juramento confirmabo, ſic me Deus adjuvet & hæc ſancta Jeſu Chriſti Evangelia.* Praſtito hoc jurejurando Archiepiſcopus Regi gratulatur nomine Senatus; Marſchalcus vero Or-

jusjurandum Regis præſentis.

jusjurandum Regium.

Gratulationes Regi præſentis.

dinis Equestris nomine Nobilitatis, quibus nomine Regis aliquis respondet, gratias agens pro Diplomate Electionis. Tandem Marschalci & Regni & Lichvania, ter pro more publicant Electionem Regis rite peractam. Et hic est finis totius Actus Electionis. Notandum tamen, hic quaedam aliquando pro ratione temporum immutari. Præsertim tempora a nobis assignata consiliis aut etiam causis aliis impediuntibus, non semper exacte possunt observari. Exempli gratia, quando Rex eligitur ex incolis, estque ipse in loco Electionis, statim post electionem in templum ad gratias Deo agendas deducitur: Sin autem filius aut frater Regis ad thronum regalem evehitur, quoniam in loco electionis esse non potest, ideo prius ex proximo accersendus est, ut exemplum Joannis Casimiri Regis testatur. Obiter hic notetur, in Comitibus Electionis, si post mortem Regis illa celebrantur, Senatores, Nuncios Nobilitatis aliosque Nobiles pullis vestibus indutos comparere. Quamobrem & exteri, si in loco Electionis tolerari volunt, nigras sibi vestes comparare coguntur.

XVIII. Quamvis vero jam sit Rex dicto modo electus, nondum tamen pleno

Marschalci
 iderum pu-
 blicant Re-
 gem.

Habitus or-
 dinum in In-
 terregno
 Regis.

Interregnum
 durat usque
 ad Corona-
 tronem.

pleno jure Regio utitur, sed Interregnum durat, usque ad ipsam coronationem. Propterea quoque Rex titulo *Regis electi*, non *Regis* simpliciter utitur. Literæ etiam ejusdem ad externos Principes non nisi sigillo camera, ut vocant, muniuntur. Regi tamen, qui nostro vivit tempore & feliciter Reipubl. præest, Serenissimo Joanni III. concessum erat ante Coronationem sigillum magni Ducatus Lichvania, idque ad ipsam tantum expeditionem Moscoviticam. *Vid. Denunciatio Electionis Serenissimi Joannis III. Collatio quoque magistratuum Regi electo tempore Interregni, hoc est, usque ad coronationem, non conceditur; promittere tamen potest alicui summos etiam Magistratus summasque dignitates, sed non nisi coronatione peracta conferendas.* In novissimo tamen Interregno concessum fuit Regi electo, ut nominationem Archiepiscopi Gnesnensis, quoniam Reipubl. ut habeat Interregem & Primatem maxime interest, sigillo camera subsignaret. Concessum ipsi præterea fuit, ut generalem expeditionem contra hostem Nobilitati indicere posset; quod alias non nisi Regi coronato competit. Regalia enim hæc usque ad Coronationem penes Rempubl. sunt.

Regis electi
 titulus & sigillum.

Rex non-
 dum Coro-
 natus non
 distribuit
 Dignitates.

Marſchali
Regi electo
baculos ere-
ctos non
praefurunt.

Interrex
cum Senatu
dignitates
nullis con-
ferunt.

funct. Eapropter etiam Marſchali Re-
gni nondum coronato baculos non su-
blevatos & erectos, sed demissoſos praefurunt ex more antiquo. *Vid. Piaſcius ad an. 1632. fin.* Quamquam vero Interrex tempore Interregni ferme Regio iure gaudet; Dignitates tamen Regni, ut & officia sive Magistratus, ne cum consensu quidem Senatus, distribuere potest. Sic post obitum Stephani Regis Senatus non contulit Episcopatum Lubecoriensem Bernhardo Maciejovi, sed a Rege electo Sigismundo III. ut eidem conferretur petiit, Electionis Patris intercessionem huiusmodi interposita. Post mortem autem Sigismundi III. cum jam antea Rex filio suo Episcopatum Cracoviensem vocantem assentientibus Ordinibus contulisset, & inopinata morte praeventus non subscripsisset literas ad Cathedrale Collegium Cracoviense & ad summum Pontificem Romanum in similibus negotiis necessarias; quaesitum fuit, utrum vacante sede Regia Senatus id supplere, talesque literas dare possit, ac post multas ratiocinationes stetit concors sententia, quod omnino hoc sit in Senatus potestate, ut testatur Paulus Piaſcius in *Chron. p. 530. seq.* Quoniam igitur, Interregnum usque ad ipsam Coro-

Coronationem durat, neque judicia ordinaria Nobilium (in urbibus enim secus ferres habet) haberi possunt, ideo extraordinaria illa judicia quae *Capturalia* sive *judicia Interregni* vocantur, usque ad diem Coronationis, non autem ultra, continuari solent, ut habet Confœderatio generalis Anni 1668. pag. 6. & Confœd. Anni 1674. pag. 6. In laudo Prussicorum Ordinum Anni 1649. constitutum erat, ut judicia hæc Capturalia duabus hebdomadis antè Electionem cessarent: duabus hebdomadis post eam finitam resumerentur, & tandem duabus hebdomadis antè diem Coronationis finirentur.

XIX. Ne igitur tempore Interregni navis Reipubl. tanquam in medio oceano sine navarcho diu fluctuet, accelerant cum electo Rege, Ordines quantum possunt, Regis Electi **CORONATIONEM** quamvis illa aliquando, urgentibus aliis negotiis, satis diu soleat protrahi, ut exemplo esse potest novissimum Interregnum. Quando igitur Comitia Coronationis habenda sunt, promulgatur ab Ordinibus peculiare edictum sub sigillo terrestri illius loci, unde mittitur. In ejusmodi Edicto Electio Regis omnibus notificatur: Coronationi dies praefigitur: **Conventus Provinciales sive Comi-**

Coronatio
Regis

Ordines
promulgaat
edictum.

Comitiola, ut vocant, ad eligendos Nuncios Terrestres haberi jubentur: omnes etiam Vexilliferi ex singulis Palatinatibus & Districtibus Regis defuncti funeri ut adsint monentur. Videantur Acta Electionis Regum *in Denunciationibus Regum electorum*, in quibus hæc omnia, quæ diximus habentur. Adsunt autem Coronationi Regum Nuncii Terrestres sive Provinciarum Delegati non tantum ad pompam augendam, sed etiam ne quis error in Coronatione committatur, ut vult Fredro *in Hist. Henr. pag. 106.* Quamvis dici non incommodè possit, Nuncios Terrestres etiam propter Comitiam statim post coronationem Regis habenda Coronationi interesse debere. Quoniam autem Rex jam electus est, ideo etiam partes ejus in convocandis ad Comitiam Coronationis Ordinibus non sunt nullæ. Ut enim Ordines in edicto suo Electionem Regis omnibus denunciant, diemque coronationis præsignant: ita quoque Rex ipse electus Electionem suam Ordinibus aliisque, quorum inter-est, significat, cujus exemplum habemus in Rege Michaeli, qui Electionem suam per literas etiam Joanni Casimiro, qui se Regno exuerat, significavit, de quo consulti potest *Distium Europæum Continuat. pag. 110.*

Cur Nuncii coronationi adsint.

Rex ipse quoque suam electionem omnibus denunciat

pag. 160. Postea etiam Rex electus mandata ad Comitiam Coronationis sub titulo Regis Electi, sigillo terrestri impresso, extrahit, ut observatum est post electionem Wladislai IV. Joannis Casimiri & Michaelis. Sed in Denunciatione Ordinum de hodierno Rege Serenissimo Joanne III. electo, concessum est, ut Rex uteretur hac in re sigillo camerale. Hoc modo convocati ad Actum Coronationis Polonici Regni Ordines, Cracoviam frequentes, habitis prius dicto modo Conventibus Particularibus, ad præstitum sibi confluunt. Hic primo Rex solenniter cum pompa urbem ingreditur, in quo ingressu varias audit salutationes gratulationesque. Hodiernus Rex Serenissimus Joannes III. primum salutatus est à Jesuitis, deinde ab Academicis, denique à Magistratu urbis Cracoviensis. Academia ad pedes Serenissimi submitit insignia sua, rogans, ut privilegia à magistris concessa favore suo siveret: Magister autem urbis in prima porta claves urbis eidem obtulit. Inde Serenissimus sub uranisco, quem Consules urbis portabant usque ad arcem progressus est. In ipsa denique arce à Capitaneo Cracoviensi itidem claves castri sive arcis Regibus electis tradi solent, ornata oratio-

Cracoviam Ordines ad coronationem confluunt.

Regis ingressus.

ne laudibus Regiis in clavium traditio-
ne commemoratis celebratisque. Re-
liquum diei festis plausibus consumitur.
Postridie ingressus Regii in urbem, nos
est hodiernis temporibus in Polonia Re-
gum defunctorum exequias celebrare,
ut coronandi semper sint mortalitatis
sue memores, qua de re jam supra à no-
bis actum est. *Vid. Joan. Demetr. Soli-
kovius pag. 21. Piafec. loc. cit. pag. 52. Ri-
tus præcipuos in Actu solenni Regiæ
sepulturæ paucis complexus est Fredro
in hist. Henr. pag. 104. seq. quando ita scribit:
Infulati Episcopale munus circa fete-
rum obeunt. Præcedunt Provincia-
rum Legati sive Nuncii Terrestris
item Equestres signiferi, vexilla Pro-
vinciarum & stemmata præferentes,
tum portatur corona, sceptrum, pomum
aureum, gladius, Regum decora omnia
ad humum versa. Ad sepulcrum vo-
ro officiales sua frangunt insignia, Mar-
schalci baculos suos, Cancellarii sigilla
& armigeri hastas. Adsit Paulus Pia-
secius Reges de Republ. bene meritos è
publico efferri, cæterorum funeribus ex
proprio cujusque peculio sumptus
provideri. in Chron. ad an. 1588. pag. 84.*

Exequia de-
functi Regis.

Ante Coronationem Serenissimi Joannis
III. duorum Regum exequiæ celebratæ
sunt, nimirum Joannis Casimiri (cujus
urnam auctoritate Regis qui hodie fel-
eiter Poloniæ præest) Reverendissimus
Dominus Archiepiscopus Gnesnensis &
Reverendissimus Dn. Episcopus Craco-
viensis per Illustrem Dominum Opacki
Succamerarium Varsoviensem afferen-
dam è Gallia curarunt) & Michaelis ko-
ributi. De quibus inscriptio quædam
sepulcratis in castro doloris expressa tale
fert judicium in fine prorsus: *Reges
atænum lugendi, Nisi meliori locum fecissent.*
Postero die ante Coronationem adhuc
Rex electus templum S. Stanislai in Ru-
pella (vulgo Polonicè *Skalky* dictum)
pedes invisit cum Senatoribus & eque-
stri ordine. *Nam quod Boleslaus Audax
Polonia Rex eo in templo per scelus patrarat,
illud novos Reges devota prece expiare mos
tenet, ait Fredro in Hist. Henr. pag. 107.*
Inde peracto sacro itidem pedes ad aliam
ædem ejusdem S. Stanislai in arce Regia
litam se confert, ibique ad Sepulcrum il-
lius Sancti sacram Eucharistiam sumit,
teste Piafecio *ad an. 1633. pag. 547.* Hæc
omnia sequitur ipsa Coronatio, quæ fit
die Dominico aut festo aliquo die,

Exequia Jo-
annis Casi-
miri & Mi-
chaelis Re-
gum.

Rex invisit
templum S.
Stanislai in
Skalka.

Rex eucha-
ristiam su-
mit in tem-
plo Catho-
drali S. Sta-
nislai in ar-
ce.

XX, Ante autem quam ritus Corona-
tionis

tionis explicemus, notandum esse ducimus, in omnibus ferme Regnis certum esse locum, ubi Reges coronantur, & vultu a quibus Coronatio peragi solet; eo fortassis sine, ut alibi & alio modo à factionis salutato Principi aliquid desit eorum, quæ ad legitimi Principis inaugurationem ex instituto & lege necessario requiruntur.

Vid. M. Zuer. Boxhornius lib. II. Instit. Pol. lib. cap. III. §. 12. pag. 92. Ita quoque hæc in Polonia esse instituta certum est.

Olim enim Reges Poloniæ non nisi Gnesæ coronabantur, ubi etiam insignia Regni antehac asservabantur, donec tandem in Coronatione Vladislai Lotharii Regis An. 1320. Cracoviam translata sunt teste Neugebauero lib. III. Hist. Polon. pag. 185. Mota quidem est posthæc controversia tempore Ludovici Regis, utrum Coronatio more majorum Gnesæ fieri deberet: sed Ludovicus proximorum Regum Vladislai Avi & Casimiri avunculi secutus exemplum Cracoviæ coronam accepit. Cromerus lib. XII. p. 314. Neugebauer lib. IV. pag. 217. Hodiernis igitur temporibus corona Regni Poloniæ alicivatur Cracoviæ in thesaurò Regni per Thesaurarium Regni supremum: claves vero habent etiam supra nominati sex Senatores, nempe Castellanus Cracoviensis,

Locus Coronationis fuit Gnesæ.

Foras Cracovia.

sis, ut & Cracoviensis, Posnaniensis, Vilenensis, Sendomiriensis, Calissiensis Palatini. *Vid. supra num. X.* Quamvis autem ordinarie Coronatio Regum & Regina-rum fiat Cracoviæ, aliquando tamen ob varias causas coronatio alibi locorum peragitur. Sic Vladislaus IV. cum Czeciliam Renatam connubio sibi junxisset, allatis, præter morem gentis, Varfaviam Regni insignibus, eam ibidem coronari voluit, non tamen sine querela Ordinum Regni, quod alibi quam Cracoviæ Regina coronaretur, teste Piascio in Chron. ad an. 1637. pag. 592. sed de his & postea dabitur agendi locus. Hæc de Loco Coronationis, nunc de Coronatore dispiciamus. Coronat autem Reges Poloniæ Archiepiscopus Gnesnensis, ut Primas Regni, Legatus Natus & Primus Princeps, quietiam est Interrex. Voluit quidem olim Zbigneus Olesnicius Episcopus Cracoviensis, cum esset simul Eccl. Rom. Cardinalis à Pontifice creatus, hunc honorem sibi vindicare, sed repulsam tulit, ut apparet ex Privilegio Casimiri IV. Jagellonidis, (cujus hæc tempore gesta sunt) An. 1451 Archiepiscopo Gnesnensi concessio & postea ab Alexandro Rege confirmato. *Vid. Herburtus in Cardina-lium. pag. 63.* Archiepiscopo autem Gnesnensi

Locus extra-ordinarie Coronationi destinatus.

Coronam Regni impunit Archiepiscopus Gnesnensis.

Gnesni mortuo, aut nolente, aut alio modo legaliter impedito, jus coronandi competit Episcopo Cujaviensi, ut jam ex supra dictis manifestum est. Verum Electoribus in diversa euntibus, & alius Episcopus de facto coronationem peragit. Exemplo esse potest Stephanus Bathoreus Rex, qui nolente Archiepiscopo Gnesnensi, ab Episcopo Cujaviensi Karolkovio tunc presente, inauguratus est, ut est apud Solikovium *in Comment. rer. Polon. pag. 65.* Et si Cujaviensis quoque abfuisse, sine dubio à Crassinio Episcopo Cracoviensi fuisse inauguratus. *Vid. Reinh. Heidenstein lib. 2. Rerum Polon. pag. 95.* Assistentes denique Regis, sive viri in Coronatione Regi ministrantes illumque ad coronationem deducentes sunt duo Episcopi, nempe Cracoviensis & Cujaviensis, ut habet Guaguinus loco infra citando. Cujaviensi tamen Episcopo hac de re controversiam superiore seculo Posnaniensis Episcopus movit, ut est apud Neugebauerum *lib. VII. Hist. Polon. in pr.* Hæc autem, quæ jam adduximus intelligenda sunt de deductione Regis ad Coronationem in templo ipso, ubi Coronatio peragitur. Ad templum vero ex arce Regem deducere solent Pontificis Romani & Imperatoris vel aliorum Regum

Assistentes
in Corona-
tione.

Legati Re-
gem ad tem-
plum dedu-
cunt.

gum Legati, ut ex sequentibus etiam elucebit.

XXI. Ipsum coronationis modum Alexander Gvaginus aut potius qui sibi librum à Gvagvino editum vindicat Matthias Strykovvici Ossostevicius, Coronationem Henrici I. Regis describet, qui ita se habet: *Ipsa Coronationis die congregantur Archiepiscopus & Suffraganei, item Abbates insulati, at minus ex Diocesi Cracoviensi, omnes amici stolis, mitris, infulis, supercilis &c. Senatores quoque omnes & Equestris Ordo congregantur. Inde processione ordinata per Magistrum ceremoniarum cum thuribulo & aqua benedicta in palatium eunt, schola cum Sacerdotibus & Abbatibus ad scalas Palatii remanentibus. Soli Episcopi cum Archiepiscopo palatium ascendunt ad deducendum Principem in Ecclesiam Cathedrali, qui antea induitur per supremum Regni Marschallum, vel per Magistrum ceremoniarum sandaliis, tunica, chirothecis, alba, dalmatica & pallio, quem sic ornatum & inter*

Ritus Corona-
tionis ex
Strykovie.

Barones primoresque Regni stantem
 Archiepiscopus aqua benedicta asper-
 git, orationem certam dicens. Hinc in
 Ecclesiam per Cracoviensem & Cujas-
 viensem Episcopos deducitur, præse-
 rentibus Castellano Cracoviensi coro-
 nam, Palatino Cracoviensi sceptrum
 Vilnensi item Palatino pomum aureum
 & alio gladium evaginatum. Episcopi
 cum Archiepiscopo cruce præcedentes,
 Abbates infulati & ceteri Principes
 suo ordine quilibet succedunt, similiter
 exterorum Principum Legati. Regalia
 supradicta à Senatoribus, qui ea
 portant, accepta in altare deponuntur.
 Rex in folio sistitur, ante quem Episcopus
 aliquis certam orationem pronun-
 ciat. Finita oratione admonet dili-
 genter Regem de fide, de pietate in Deum
 & de aliis virtutibus Regiis. *Dicitur*
 oratione interrogat eum Episcopus
 VIS FIDEM SANGTAM A CA-
 THOLICIS VIRIS TRADITAM
 TENERE, OPERIBVS IVSTIS SER-
 VIRE. Resp. VOLO. VIS ECCLE-
 SIIS ECCLESiarVMQVE MINE-
 STRIS

STRIS TVTOR AC DEFENSOR
 ESSE. Resp. VOLO. VIS REGNVM
 A DEO TIBI COMMISSVM SE-
 CVNDVM IVSTITIAM PATRVN
 TENERE, REGERE ET DEFENDE-
 RE? Resp. VOLO. Finita Interro-
 gatione Rex coram Archiepiscopo genu-
 flexus, capite adaperto jurat. Sub
 finem juramenti utramque manum
 ponit supra Evangelia dicens: SIC
 ME DEVS ADIUVET, ET HÆC
 SANCTA EVANGELIA. Post hæc
 dicit Archiepiscopus collectam & etiam
 Orationem. Inde genua flectit Archie-
 piscopus & Rex in faciem provolvitur.
 Ibi multa cantantur eboro rcsponden-
 te, orationes etiam alie dicuntur. Post-
 ea Archiepiscopus sedet: Rex vero in
 genua ante eum provolatus Dalmatica
 & piviali exuitur. Archiepiscopus au-
 tem intincto pollice dextro in oleo sacro
 ungit illi dextram à palma ad cubitum,
 & inter scapulas, & in brachio dextro
 dicens. VNGO TE IN REGEM ET
 OLEO SANCTIFICATO IN NO-
 MINE PATRIS, ET FILII ET SPI-
 RITVS

RITVS SANCTI AMEN. *Inde pre-
 cationes quasdam dicit: His peractis
 Episcopus aliquis cotum manu gestans
 inuncta loca detergit certa verba pro-
 nuncians, & demum Regem induit pi-
 viali & Dalmatica, iterum verba qua-
 dam dicens. His absolutis Archiepi-
 scopus manus abluit & deposita infula
 dicit Confessionem: Rex vero deductus
 in solium, orat & post Alleluja in missa
 Orationes pro Rege aliquis Episcopo-
 rum dicit. Postea Regi genu flexo Ar-
 chiepiscopus gladium porrigit, eique
 gladium accingit: Diadema imponit:
 Pomum typum mundi referens in sin-
 istrā & sceptrum in dextrā ei dat,
 ad singula certa verba pronuncians.
 Inter offertorium Rex panem & vinum
 in altare offert, panemque, ut dicitur,
 exesculatur, & sacrosanctum divinum
 corpus accipit. Post hac gladius ei
 discingitur. Absoluto sacro in thro-
 num medio templo ordinatum deduci-
 tur, ubi ab Archiepiscopo inthroniza-
 tur & gubernaculis Regni praeficitur,
 Archiepiscopo dicente: SEDE ET RE-*

SITUR

A Y

TINE

TINE A MODO LOCVM TIBI A
 DEO DELEGATVM &c. Tandem
 Archiepiscopus exorditur TE DEVN
 LAVDAMVS &c. quo absoluto stans à
 dextris dicit: FIRMETVR MANVS
 TVA ET EXALTETVR DEXTRA
 TVA. Resp. Chorus. IVSTITIA ET
 IVDICIVM PRÆPARATIO SA-
 LVTIS TVÆ. *Inde precatōnes quas-
 dam dicit. Tunc Rex accepto in ma-
 nus sacro gladio, aliquos tum Nobiles
 tum Consulares viros, habita cerco-
 nia dignitate, ad equestris Ordinis di-
 gnitatem praecinctos provebit. His
 peractis Rex solenni pompa in Pala-
 tum deducitur. His ferè verbis describit
 Alexander Gvagvinus Coronationem Hen-
 rici Regis in Sarmatia Europæ, quam si-
 bi vindicat Matthias Strykowski Ossoste-
 vicus, Conf. & Tom. II, in Corp. Hist. Polon.*

pag. 373.

XXII. Huic antiquiori descriptioni sub-
 jiciemus aliam Coronationis recentioris
 delineationem ut Benevolus Lector videat
 utrum novi ritus cum veteribus conveni-
 ant, nec ne. Postquam Michael Koributh
 Rex Poloniæ electus pro more Cracoviam
 ad coronationem inter mille Senatus po-
 puli

Coronatio
Regis Mi-
chaelis.

Y S

puli

pulique Polonica plautus ingressus erat, & poltridie hujus adventus peregrinationem in rupellam sulceperat, ipso deinde Felto die Michaelis Archangeli splendida veste amictus ad templum Cathedrale a Senatoribus & aliis Magistratibus ut & universo ordine equaltri magna pompa deductus est. Insignia tamen Regni, ut corona, sceptrum, pomum aureum figuram mundi præferens, & gladius nudus non præferebantur, ut alias monis fuit, Regi templum ingrediendi per Seratores atque Ensisiferum Regni, sed ante ingressum illum jamper Præfectum stabuli Regni & Capitaneum Felinensem in templum dicta insignia ad altare deportata & ab Archiepiscopo, qui ea à duobus illis receperat, in altare deposita sunt. In ipso autem ingressu Vexillifero Regni vexillum præferente Reges coronandi latera cingebant Legatus Pontificis Romani & Legatus Imperatoris Germanorum. Sed in templo ipsum exceperunt Episcopi duo, nempe Cracoviensis & Cujaviensis, eumque ita medium inter se ad Archiepiscopum deduxerunt. Postquam Rex Archiepiscopum solito more salutavit, initium sacrarum ceremoniarum factum est. Archiepiscopus Regem coronandum ex Pontificali Romano ad pietatem aliasque

que virtutes Regias & præsertim, ad Regnum bene administrandum cohortatus est. Mox electus Rex in genera procumbens manumque Archiepiscopi Genefensis osculo excipiens jusjurandum præeunte verba dicto Archiepiscopo præstitit. Inde confidens Pacta Conventa sibi prælegi audivit, eaque mox ibidem jurejurando, quod tacto digitis Evangelio præstitit, confirmavit. Tum humi prostratus ab Archiepiscopo aliisque Episcopis benedictionem accepit. postea Rex pallio & alia veste exutus sacro oleo ab Archiepiscopo in manu dextra ad cubitum usque & in scapulis unctus est. Postquam deinde vestibus prioribus indutus, in sacellum, quod à sinistra parte templi est, corpusque Jacobi Zadicii Episcopi Cracoviensis defuncti continet, deductus à duobus illis Episcopis esset, per Marschalcos Regni & magni Ducatus Lithvaniz, sandaliis, tunica, chirothecis, auro, argento gemmisque magni pretii fulgentibus indutus atque inde à Senatoribus & officialibus Vexillifero Regni vexillum præferente, ad thronum in medio templi ex adverso altaris positum, comitantibus iterum dictis illis Episcopis duobus, deductus est. Hic confidens Missam audivit. A throno postea dedu-

deducitur ad altare, ubi ipsi Archiepiscopus gladium evaginatum tradidit. Sed mox Ensiser Regni gladium receptum, in vagina reconditum Archiepiscopo reddidit, qui ipsum lateri Regio accinxit. Hic assurgens Rex gladium iterum eductum bis decussatim vibravit & mox recondidit. His peractis primas Regni in genua denuo procumbenti coronam soleenni more imposuit, quam reliqui Episcopi eousque manibus tenebant, donec Archiepiscopus preces absolveret. Corona imposita Archiepiscopus sceptrum dextrae, domum sinistrae Regis inferuit. Consulto Regi coronato gladius iterum solutus atque Ensitero, ut eum Regi suo praeferret, traditus est. Inde Rex inter Archiepiscopum Gnesensem & Episcopum Cracoviensem medius ad thronum in medio templi erectum regreditur, ibidemque ab Archiepiscopo collocatur. Confidente Rege denuo Archiepiscopus ad altare se recipit, hymnumque TE DEUM LAUDAMUS incipit. Hymno finito ad altare confidet Archiepiscopus, quo etiam Rex accedens, Archiepiscopo demissis aurum offer. manumque osculatur. Mox confessione coram ipso facta, Sacro-sanctum Christi corpus accipit. Omnibus his ceremoniis ad summum deductis, Archiepiscopus omni-

omnibus praesentibus benedixit, quam benedictionem excepit Marschalcus Curiae Regni lata illa voce: VIVAT REX MICHAEL, quam omnes in templo praesentes magna animi laetitia repetebant. Ad extremum Thesaurarius Regni Poloniae in ipso Templo in populum nummos spargebat, extra templum tormenta displodabantur, utrobique autem magna laetitia signa edebantur. Et sic tandem Rex coronatus ab eodem comitatu in aulam reductus est. Coronatione dicto modo peracta, reliquum diei semper conviviiis aliisque plausibus consumi solet. Inter alia etiam plebi in Regio palatio tres integri boves ferarum & altitium vario genere farti assantur & cum aliquot cerevisiae dolis in praedam cedunt. *Vid. Nical. Chwalkowski lib. 1. Jur. Publ. Polon. cap. 3. num. 29. Diarium Europaeum Continuat. XX. pag. 75. seqq.*

XXIII. Post die coronationis Rex in forum urbis Cracoviensis, Senatoribus insignia Regni praesentibus, equo vehitur. In ipso processu Thesaurarius Regni missilia sive nummos aureos & argenteos in populum spargit ab ipsa arce usque ad forum urbis. Deductus Rex in Curiam Civitatis Regio induitur habitu. Inde pedes ad editum solum magnifice hunc in finem in publico exstru-

Acclamatio-
nes.Numi missi-
les spargun-
tur.Rex in fo-
rum progreditur.Nummi missi-
les.

Homagium
Civitas
Cracovien-
sis.

structum contendit. Sedentem Regem Senatus Regni paulo inferior ordine circumfedit. Hic magistratus urbis subjectionem testaturus in argentea patina claves portarum omnium deauratas Regi tradit & oratione ornata submisit Regem veneratur. Respondet nomine Regis Cancellarius, gratiamque Regiam Magistratui pollicetur. Posthac idem Cancellarius Magistratui urbis formulam juramenti prælegit, quod omnes Consules in genua procumbentes erectis versus cælum digitis præstant; jurjurando præstito Magistratus urbis munus aliquod Regi offert, sicque claves suas recipit. Tum Rex sceptro & pomo aureo Dominis Senatoribus Regni tradito nudum enses à Gladifero Regni acceptum versus quatuor mundi partes vibrat, rursumque confidens ejus contra Equites aliquot auratos creat. Recedente cum priore comitata in arcem a Rege, Thesaurarius iterum nummos in populum spargit. Interea autem tormenta resonant aliique ignes arte parati accenduntur, & ita varia lætitiæ signa ubique cernuntur. Serenissimus Rex Michael aliquot post coronationem diebus

Equites aurati
creantur

Numi missiles.

bus elapsis, aureum vellus accepit, quod sequenti modo factum est. Legatus Imperatoris tanquam Dispensatoris Hispaniarum Regis in conclavi Regio, Regi coram icuncula Crucifixi Servatoris in genua procumbenti Regioque verbo promittenti, se Ordinis illius conditiones (præmissa de nonnullis in favorem coronatorum capitum Dispensatione) servaturum, aureum vellus contulit. Actis à Rege pro munere illo gratiis & celebrata ab Episcopo Cracoviensi Missa, Legatus & collega ipsius lautissima coena excepti sunt, ut hoc ipsum describit Nicolaus Chyvalkovvski *loc. cit. n. 32. pag. 46.*

Ritus quibus Rex Michael aureum vellus accepit.

XXIV. Post solennia Coronationis & jusjurandum à Cracoviensi civitate publice in foro præstitum, statim se Rex ad COMITIA CORONATIONIS accingit. Hic demum Primas Regni Vicarium suum in Pleno Senatus Regni confesso deponit, ubi etiam Regi jusjurandum fidelitatis & subjectionis præstatum a Senatu; deinde etiam à Civitatibus Polonicarum Delegatis: & tandem simulac Nuncii Terrestres Marschalcum sibi elegerunt (interea namque Confessum Nunciorum Terrestrium moderaturus, qui antea in superioribus Comitibus

Comitia Coronationis inchoantur.

Archiepiscopus deponit Vicarium. Jusjurandum Regi ab ordinibus & Civitatibus præstatum.

Ele-

Electionis Marschalci munere fungebatur) idem à Nunciis nomine totius Ordinis Equestris in Regno Polonico præstatur. *Vid. Diarium Europæum*

Rex pleno titulo uti incipit. Cancellarii sigilla accipiunt.

Innotescencia de Coronatione.

Connuat. XX. pag. 78. seqq. Et tunc demum Rex pleno Regis titulo uti incipit: Cancellarii nova sigilla à Rege coronato accipiunt: Marschalci Regi suo baculos (quod fit statim post coronationem) erectos præferunt. Tunc etiam Rex universis Dignitariis, officialibus & Magistratibus in toto Regno & M. Ducatu Lithvaniæ annexisque Provinciis, Coronationem suam per literas (Innotescenciam vel etiam Denunciationem vulgo vocant) indicat, monetque ut illi Inaugurationem Regiam, confirmationem libertatum ac jurium à Rege factarum præstitumque vicissim Regi à Senatibus Nunciis Terrestribus aliisque jusjurandum publice in Civitatibus, oppidis, parochiis & villis per præcones diebus festis, forensibus, aliisque sollemnioribus publicari & Actis Castrensibus literas illas ingrossari jubeant. Iisdem in literis Rex permittit, ut judicia omnia Nobilium ordinaria Terrestria, Castrensia Tribunalia & alia exercentur. *Vid. Jan. Januszov. in lib. Interregiorum pag. 128. item Constitutiones Regni*

Judicia ordinaria resumuntur.

in singulis Comitibus Coronationis latæ statim ab initio. Præter hanc denunciationem Coronationis jam peractæ, dat

Literæ de jusjurande à Rege præstito.

quoque Rex alias literas, jurisjurandi à se præstiti testes. Adhæc edit etiam aliud Diploma, quo omnia Regni Privilegia confirmat. Hæc omnia postmodum Constitutionibus ipsis inferuntur, ut testari possunt Constitutiones *Annis*

Confirmatio jurium & Privilegiorum.

1673. 1649. 1670. 1676. In his ipsis Constitutionibus in Comitibus post coronationem actis, Rex etiam omnia Ordinum sub tempus Interregni Acta confirmare solet, ut ex citatis modo Constitutionibus manifestum fit. Quoniam vero jurisjurandi Regii (quod in Comitibus Electionis à Marschalco Ordinis Equestris conscribitur & à Rege in ipso Coronationis Actu præstatur,) aliquoties facta est mentio, placet illud hoc loco adnectere. Ita vero se habet: *Ego*

N. electus Rex Polonia, Magnus Dux Lithuania (totus titulus hic exprimitur) per omnes Regni Ordines utriusque gentis tam Polonia, quam Lithuania cæterarumque Provinciarum Regno Polonia Magnaque Ducatu Lithuania annexarum & incorporatarum

Jusjurandum Regium.

Z commiss-

communi consensu libere electus sponte
 deo & sancte juro Deo omnipotenti ad
 hac sancta Jesu Christi Evangelia, quod
 omnia jura, Libertates, Immunitates
 Privilegia publica & privata Juricom-
 muni utriusque gentis & libertatibus
 non contraria Ecclesiasticas & Secular-
 res Ecclesiis Catholicis Romanis, Prin-
 cipibus, Baronibus, Nobilibus, Civibus,
 Incolis & quibuslibet personis, cujus-
 cunque status & Conditionis existentibus
 per Divos Predecessores meos Reges
 & quoscunque Principes Regni Polonia
 & Magni Ducatus Litvania, praeser-
 tim vero Casimirum antiquum, Lud-
 dovicum Loixnuncupatum, Vladisla-
 laum I. Jagellonem dictum fratrem
 ejus Vitoldum Magnum Ducem Litva-
 niae, Vladislaum II. Jagellonis filium
 Casimirum III. Jagellonidem (hic ad-
 duntur omnes Reges sibi ordine suc-
 cedentes) Reges Poloniae & Magnos
 Duces Litvaniae juste & legitime da-
 tas & concessas, emanatas & donatas, ab
 omnibusq; Ordinibus tempore Interre-
 gni statutas atq; sancitas, mihi oblatas

tum Pacta per Ordines Regni & ma-
 gni Ducatus Litvania mihi tradita,
 manutenebo, observabo, custodiam
 & adimplebo in omnibus Conditioni-
 bus, articulis & punctis in eisdem
 expressis. Pacem quoque & tranquil-
 litatem inter dissidentes de Religione
 Christiana tuebor, manutenebo, nec
 ullo modo vel jurisdictione nostra vel
 officiorum nostrorum & Statuum quo-
 rumvis auctoritate quemquam affici-
 am ac opprimam, ac ea quae in Electio-
 ne Nostra Varsaviensi constituta sunt,
 & quae in Conventione Coronationis
 nostrae constituentur, manutenebo ius-
 que satisfaciam, omnia illicitè à Re-
 gno magnoque Ducatu Litvania &
 Dominis eorundem quocunque modo
 alienata vel bello vel quovis alio modo
 distracta ad proprietatem ejusdem Re-
 poloniae & magni Ducatus Litvania
 aggregatio, terminosque Regni & ma-
 gni Ducatus Litvania non minnam
 sed defendam & dilatabo. Justitiam
 omnibus incolis Regni juxta jura pu-
 blica in omnibus Dominis constitutam

absque omnibus dilationibus & pro-
rogationibus administrato, quovis et-
iam sanguinis nostri respectu nullo ha-
bito, in dispensatione quoque distribu-
tiva justitia non me alligato ad affe-
ctum & propensionem naturalem san-
guinis, sed solam ipsam meritorum
rationem præ oculis & corde habentem
in disponendis occurrentibus officiis &
beneficiis Reipublica. Et si (quod ab-
sit) in aliquibus juramentum meum
violavero, nullam mihi incole Regni
omniumque Dominiorum uniuscujus-
que Gentis obedientiam præstare de-
bebunt, immo ipso facto eos ab omni
fide, obedientia Regi debita liberos fa-
cio, absolutionemque nullam ab hoc
meo juramento à quoquam petam nec
ultra oblatam suscipiam. Sic me Deus
adjuvet & hæc sancta Christi Evange-
lia. Ea quæ in hic de respectu proprii
sanguinis in justitia administranda &
præsertim in distribuendis officiis & be-
neficiis habentur, tantum in Serenissimi
Joannis III. jurejurando addita sunt,
cum in superiorum Regum juramentis
non existent. Antequam ad alia ad hoc
caput

caput pertinentia progrediamur, esse
ducimus, id quod supra hoc ipso nu-
mero de Civitatum jurejurando Regi
coronato in Comitibus, quæ post corona-
tionem habentur, præstari solito me-
moravimus, non esse extendendum
ad urbes Prussicas. Nam ad eas in ver-
ba Regis adigendas post Coronationem
demum commodo tempore Rex Lega-
tum mittit, qui urbes majores, puta
Thorunium, Elbingam & Gedanum, a-
dit, singulasque separatim publice jure-
jurando adstringit.

Prussica ur-
bes quomo-
do homa-
gium præ-
stent.

XXV. Quod ad Coronationem Re-
ginæ attinet, observamus primo, eam
non coronari, nisi sit Romano-Catholi-
cæ Religionis addicta. Exemplo esse
potest Helena Alexandri Regis Poloniæ
conjug, cui diadema non est impositum
ex ea ratione, quia ut Joannis Magni
Moscorum Ducis filia Græcæ Religionis
erat, neque Romanæ Ecclesiæ instituta
amplecti volebat. Deinde hoc etiam in
lectione historiarum notamus, Reginas
aut cum Regibus ipsis, aut etiam seor-
sum coronari. Nam quando Rex co-
ronandus est, qui aut jam ante Regnum
adeptum in conjugio vixit, aut etiam si-
mul ducit uxorem, tunc Regina simul
cum Rege coronari potest. Factum hoc

Coronatio
Reginæ Ca-
tholica Re-
ligioni ad-
dictæ.

Reginæ sus-
cum Regi-
bus simul
coronantur.

est in coronatione Regis Stephani, qui dum adiit Regnum, simul etiam Annam Regis Sigismundi Augusti sororem matrimonio sibi junxit. Factum idem est in Coronatione Serenissimi Regis Joannis III. qui cum conjuge sua Serenissima simul eodem actu coronatus est. Quando vero Rex est cælebs, & post coronationem demum conjugem ducit, tunc illa seorsum coronatur, præsentem tamen, deducente & postulate pro ea Rege. *Deducit etiam eam coronatam Rex ad forum ipse quoque coronatus magna cum pompa. Sed non juratur in verba Regine, nec ei defertur ulla potestas aut jurisdictio, ait Cromerus lib. II. Descript. Polon. pag. 127. seq. Alex. Gvagvinus sive potius Matthias Strykovvski Ossostevicius loc. cit. Conf. Cromerus lib. XXII. Hist. Polon. in pr. & Neugebauer. lib. VI. pag. 322. Locus ubi Regine coronantur, est itidem hodie Cracovia, ubi Reges ipsi coronantur & ubi insignia Regni asservantur. Extraordinarium vero illud est & contra mores Regni, quod Wladislaus IV. conjugem suam priorem Cæciliam Renatam Austriacam, allatis Cracovia Varfaviam insignibus cororari jufferit, non sine Ordinum querela, ut testatur Paulus Piasecius ad an. 1637. pag. 592. Igitur ne hoc impo-*

Locus Coronationis Regine est Cracovia.

in posterum fieret, omnium Ordinum consensu in Comitibus Constitutio lata est Anno 1638. pag. 28. Attamen neque hæc Constitutio tantum valuit, ut & in posterum omnes Regine Cracoviae coronarentur. Cum enim An. 1670. Eleonora Maria ex Austriaca domo oriundæ corona esset imponenda, relaxatio legis illius omnium ordinum, consensu facta est, concessumque, ut Regina Varfaviæ ab Archiepiscopo Gnesnensi coronaretur, addita tamen cautela, ne hoc in posterum in sequelam trahatur, ut discimus ex Constitut. An. 1670. pag. 13. Sed quod paucis abhinc annis spargebatur, in Regno Poloniæ Regine non coronari, si sit adhuc superstes prioris alicujus Regis Poloniæ conjux, aut potius defuncto jam Rege vidua, coronata, illud prorsus vanum est. Etenim Wladislaus Jagellonis conjux Sophia Regina legitimo modo coronata An. 1461. e vita decessit, cum jam antea Casimirus III. Jagellonides Elisabetham Austriacam duxisset eamque Anno 1454. adeoque sexto anno ante obitum alterius Regine coronatæ coronari jufferit. Alia jam exempla recentiora lubens prætereo præsertim cum novissimum etiam hodiernæ Serenissimæ Regine exemplum famam illam refuta-

Regina coronatur etiam alia Regina coronata superstite.

Reginarum
suscipiant.

rit. Sed hæc de coronatione Reginarum
sufficiant, jam quædam de earundem su-
stentatione dicenda. In aulam Regina
Rex sumptus, quoad vivit, suppeditat, sed
defuncto Rege de suo ac de redditibus eo-
rum bonorum, quæ Rex ipsi consensu or-
dinum dotis & donationis nomine pro-
pter Nuptias, attribuit, se cum aula sua
sustentat, donec extra Regnum ad alias
transeat vota veletiam ipsa moriatur. Sin
autem inscriptorum sibi Bonorum non
est facta compos, tunc viduæ in Bonis
Regalibus Provisio annua affecuratur,
exemplo Serenissimæ Eleonoræ cui per
Confæderationem anni 1674. ducenta &
viginti florenorum millia promissa & de-
nuo per Pacta Conventa Regis Joannis III.
affecurata sunt, non computato in eam
sumam dono Nuptiali annuo ex salis fo-
dinis Cracoviensibus, scilicet duobus mil-
libus florenorum Ungaricalium, sive ut
vulgo vocamus ducatorum, quæ eidem
ex Constitutione Anni 1670. (ubi jus Re-
formatorium habetur) competunt. *Vid.*
Constit. An. 1670. pag. 17. *in Oprawa*
Confæderatio general. An. 1674. pag. 20.
Pacta Conventa anni 1674. tit. *Jako na*
przeszley. Constitut. anni 1678. pag. 5. b.
Quos autem Regina ministros & Officia-
les in aula sua alat, inferius commodiore
loco ostendetur.

CAP.

CAP. II.

De

PACTIS CONVEN-

TIS; ubi de Juribus Majestatis,

Et potestate Regum Po-
loniæ.

I.

Scriptores Polonici etiam recentior-
res haud inviti largiuntur, primis ^{principum}
temporibus Ducum Poloniæ abso- ^{Poloniæ &}
lutam nullisque legibus adstrictam fuis- ^{solura olim}
se potestatem: Fuit initio, ait Cromerus, ^{fuit pote-}
liberior Dominatus Principis Poloniæ ^{stat.}
Et nullis propemodum legibus adstri-
ctus, infinitam non modo omnium re-
rum, sed etiam vite necisque omnium
potestatem habens. lib II. Descript. Po-
lon. pag. 124. Sic etiam ante Cromerum
Joannes Dlugoffius Sec. XV. Scriptor,
Lechum primum Poloniæ Ducem appel-
lat vite necisque Dominum. Tom. I. Hist.
Polon. lib. 1. pag. 63. Verum enim vero cum
Principes Poloniæ Christianam religio-
nem introduxissent, temperari potestas
illa cœpit per cerras leges, quibus Reges
Duces-

Regum Po-
testas tem-
perati cœ-
pit.

Z 5

Duces-

Ducesque Poloniæ sensim stringebantur. Causam hujus rei Cromerus primo p^{ri}ncipales Episcoporum monitis tribuit, ut qui Principes suos docuere, Regium imperium paternum esse debere. Et sanè primos Poloniæ Reges Episcopis sacroque Ordini magnas concessisse prærogativas passim legimus, eo quod ab illis imbutantur sacris, & salutaribus monitis ad futuram cœlestem vitam instituebantur. Episcopi igitur alique Sacerdotes prærogativis quibusdam ornati, dubio proceraliis etiam Christianis, præsertim autem in dignitate constitutis, Privilegia multis impetrarunt. Quin etiam fortassis ipsi Principes aliorum Christianorum Regum exemplis permoti, ut imperium suum amore stabilirent, multas incolis libertates concedebant, quemadmodum egrægius hujus rei exemplum habemus in Wladislao Jagellone & patruelo ipsius Alexandro Witoldo, qui Lithuanos ad religionem Christianam adductos iisdem Privilegiis, quibus gaudebant Poloni, donarunt. *Vid. Albertus Wijuk Kojalowicz Part. II. Hist. Lithuan. lib. II. pag. 91. seq.* Deinde tribuit etiam hoc Cromerus bellatricis Nobilitatis meritis, quod concessis ejusmodi Privilegiis Regum Poloniæ potestas sit certis legibus

Casti im-
municarum
concessa-
rum.

bus circumscripta. Denique non abnuvit Cromerus, contentiones etiam Nobilium non parum hic effecisse, quod de illis præcipue temporibus intelligi debet, quibus Regnum Poloniæ in plures partes distractum erat. Possumus nos a-
liam adhuc ejus rei causam addere, eamque ex natura Regnorum, in quibus Electio Regum viget, petitam. Postquam enim decedente stirpe Piastea Reges Poloniæ eligi cœperunt, ut exteri Principes ad Regnum, quod ambibant, admitterentur, quidvis Nobilitati concedebant. Exemplum ejus rei habemus in Ludovico Hungariæ Rege, qui ut vivente adhuc Casimiro M. successor Regni Poloniæ designaretur, tanta Privilegia Equestri Ordini concessit, ut etiam ab hoc Ludovico & qui eum in imperio Polonico præcessit, Casimiro Magno initium fere libertatis suæ deducant Poloni, ut videre licet ex jurejurando Regio, quod superiore capite *num. XXIV.* dedimus. Idem quod de Ludovico diximus, afferendum etiam est de Wladislao Jagellone & aliis Regibus ipsum subsequenter. *Vid. Cromer. lib. XIX. de Ortu & Reb. gest. Polon. pag. 680.* Quamvis vero Reges illi magna Reipubl. Privilegia concesserint, non leguntur tamen specialia Pacta Conventa

Natura Re-
gnorum cle-
gitorum.

Pacta Con-
venta Spe-
cialia olim
non erant in
usu.

Post excessum Sigismundi Augusti pacta Conventa scribi ceperunt.

inter Rempubl. & Regem eligendum intercessisse, sed sufficebat, si Reges post Electionem Privilegia Regni confirmarent, illaque pro ratione temporum deinde auferent. Post excessum demum Augusti, cum externus Princeps esset ad Regnum admovendus, coeperunt Ordines Regni Poloniæ eligendo Regi certa Pacta præscribere, in quæ electus Rex juraret, quæ Pacta deinde in Electione Stephani Sigismundi III. aliorumque Regum aucta sunt. Has condiciones Poloni PACTA CONVENTA vocant, ut Germani Leges suas fundamentales, in quas jurant Imperatores, CAPITULATIONEM CÆSAREAM appellare consueverunt.

Contenta Pactorum Conventorum.

II. In Pactis illis Conventis determinat Rex, quomodo se velit gerere Primum circa Jura Majestatis, verbi gratia circa Bella, Fœdera, Judicia, collationem Magistratuum, Legationes, monetam cudendam & quæ sunt id genus alia. Quamvis de quibusdam etiam Juribus Majestatis, videlicet cum de illis jam alias satis Legibus & Consuetudine cautum est, nulla in Pactis Conventis fiat mentio, ut de Legibus ferendis aliisque. Deinde etiam quædam in Pactis Conventis determinantur, quæ quidem ad jura

Jura Majestatis non pertinent; ad salutem tamen publicam promovendam maxime necessaria esse videntur, huc pertinent leges de conjugio Regis, de Bonis Regis augendis vel minuendis, de Castellis aliquot de novo erigendis, & quæ sunt id genus alia. Postremo quoniam serenissimorum Regum Michaelis & Joannis III. Pacta Conventa scripta sunt post Electionem & Renunciationem ipsorum, idcirco addita sunt nonnulla, quæ speciatim hos & non alios Reges tangunt, exempli causa, ne consanguinei Regis in linea collaterari extollantur supra æqualitatem Nobilitatis Poloniæ, sed ut eodem jure cum reliqua Nobilitate censeantur; item ut Rex hanc vel illam Provinciam à Regno abstractam ab hostibus recuperet, & quæ sunt hujus generis alia.

III. Sed placet speciatim singula Majestatis jura, aliaque præcipua in Pactis Conventis sive in Capitulatione illa exprimi solita percurrere, ut intelligamus, quanam sit Poloniæ Regum potestas. Non observabimus autem stricte Ordinem, qui in Pactis Conventis sive in Capitulatione illa reperitur, sed quem, n. II. jam delineavimus. Ante autem quam ad ipsa jura Majestatis accedamus, præpone-

De libera
Regum Po-
loniæ elec-
tione.

Rex titulo
heredis Re-
gni Poloniæ
non utitur

Ius Sacro-
rum quod-
dammodo
sibi reserva-
runt Reges
Poloniæ.

Religio Po-
lonorum.

Conversio
Poloniæ.

ponemus caput, quod etiam in Pactis primo semper loco ponitur. DE LIBE-
RA REGVM POLONIÆ ELECTIO-
NE. In illo autem capite promittit Rex, se nolle Regem Poloniæ eligere, aut electionem indicere, aut quenquam alium modum tentare, instruendi aut designandi Regis sui successoris, vite sue tempore. Propterea quoque Reges ibidem pollicentur, se titulo HÆREDIS REGNI POLONIÆ nolle uti. Quando autem illa lex sit iata, & quamobrem ea adhuc Pactis Conventis inseratur jam ex superioribus manifestum est. *Vid. lib. I. cap. II. n. 1. & lib. II. cap. I. n. 2.*

IV. Quod ad JUS SACRORUM attinet, illud Principes Religioni Romano-Catholicæ addicti Pontifici Romano fere totum cessere, quamvis quosdam actus ejusdem juris sibi reseruarint etiam Reges Poloniæ, ut ex infra dicendis (præsertim ex num. X) clucebit. Nunc de Religione Polonorum nonnulla dicenda sunt, ut patet iam fiat, ex quibus causis capita quædam de Religione in pactis conventis posita sint. Seculo post Servatorem nostrum nuntum decimo Miecislavus sive Mieszko Poloniæ Dux, Piaſti abnepos, religionem Christianam, secundum RITUS ROMANOS, in Poloniam introduxit, quæ etiam reli-

religio ad hæc usque tempora ibidem viget. Lithvania & Samogitia tempore Vladislai Jagellonis Regis Poloniæ & Alexandri Vitoldi Magni Ducis Lithvaniæ Christiano nomen dederunt, acceperuntque sub exitum Seculi XIV. Episcopos Religioni ROMANO-CATHOLICÆ addictos. Quamvis Religio Christiana secundum RITVS GRÆCORVM in magna Lithvaniæ parte aut jam tunc viguerit, aut etiam paulò post fuerit introducta, quod hodierna Russica templa in Lithvaniæ testantur. Russica Septentrionalis, quæ Russica alba vocatur, & meridionalis, quæ Russica rubra nomen habet, ut & Ukraina ab illo tempore, quo fuerant Regno Poloniæ conjunctæ, non secus ac multa Lithvaniæ loca Russiæ propinquiora, quæque Duces Lithvaniæ Russico Imperio detraherant, RITVS GRÆCORVM maximam partem retinuerunt, licet postea Reges Poloniæ in Russiæ Provinciis, simul ac eas imperio suo subiecerunt, etiam Episcopus Romanus Catholicos instituerint, ut ex cap. III. infra apparebit. Contigerunt tamen in omnibus Polonici Imperii Provinciis ratione religionis mutationes nonnullæ, quæ hoc loco nobis erunt annotandæ. Non longe à recepta religione Cœnani JVDÆI colonias suas

Conversio
Lithvaniæ

Russica alba
& rubra
Græcæ religi-
oni adduc-
tae fuerit.

Ritus Roma-
ni ibidem
introducun-
tur.

Mutationes
in Religio-
ne.

Judaica re-
ligio.

suas huc ex Germania, cujus linguam adhuc retinent, deduxisse videntur, quos deinde anno 1264. Boleslaus Dux majoris Poloniæ Casimiri Magni Regis Poloniæ Proavus in Provincia sua multis Privilegiis donavit, quæ videantur apud Janum Januszovium *lib. X. Constitut. Regn. Pol. tit. 1.* Deinde circa an. 1341. Confirmavit eadem Privilegia Judæis Casimirus Magnus Rex Poloniæ, Boleslai jam nominati Pronepos, idque procurante quadam muliere Judæa nomine Esthera, cujus consuetudinem ille utebatur. *Vid. Neugeb. lib. III. Hist. Polon. in fin.* Ex eo tempore Judæi per Poloniam & Lithvaniam in immensum creverunt, hodieque per urbes & pagos habitant frequentissimi, adeo ut non inopescio quis, dixerit, Poloniam esse Paradisum Judæorum. Ad finem vergente sæculo XIV. à Christo nato, videlicet An. 1397. Vitoldus Magnus Dux Lithvaniæ devictis TARTARIS Trans-Volgentibus & Nahajentibus, totas eorum tribus, quas *Hordas* vocant, transtulit in Lithvaniam, qui ad huc hodie obstinatissime *secundum Mahumedanam* retinent. Et hi hodieque repertiuntur non solum ad Vacæ annis ripas, sed etiam tum per agros, tum per suburbana Regiarum Civitatum, primorurumque Lithvaniæ possessiones sparsi. Ad Vilnen-

Tartarica
Religio.

Vilnensem urbem Tartari habent suburbium, *Lukiszki Tatarskie* dictum, in quo etiam suæ Religionis templum habent. *Vid. de his Tartaris Kojalowiz Part. II. Hist. Lithvan. lib. II. ad an. 1397. pag. 16.* Dantur præterea etiam Tartari in partibus Russiæ & præcipue Podoliæ, quæ olim Tartaris tota fuit subjecta. Appellantur autem illi *Tatarzy Lipkowie*, uti in Russiæ *Czeremissi*. Extant de Tartaris quam plurimæ Constitutiones, ut *An. 1607. pag. 862. An. 1611. pag. 47. An. 1616. pag. 45. An. 1628.* & aliæ quamplurimæ; inprimis vero Constitutio *Anni 1616. pag. 58.* ubi Tartari Lipcenses (*Tatarzy Lipkowie*) in gratiam recipiuntur. Ejusdem Vladislai Jagellonis Poloniæ Regis & Vitoldi Magni Ducis Lithvaniæ temporibus cœpit secta HUS-
SITICA, sive BOHEMICORUM FRATRUM in oris Polonicis invalescere, auctoribus Procopio Holy, Petro Payne, Bedricho Straznicio & Wilhelmo Kosska. Nec de erant ipsis Fautores ex præcipua Nobilitate Polonica, cum ipsorum partes secuti esse dicantur Zbancius, Oltorogius, Gizovius & alii. Favebat etiam Hussiis Sigismundus Koributhus in Lithuania, Vitoldi frater germanus, ut ex Dlugosso, Cromero aliisque probat Adamus Wengercius *lib. I. Hist. Eccles. Slavonica.*

Secta Hussitarum sive Bohemico-rum Fratrum.

vonicarum Provinciarum cap. VII. Quamquam autem severissimis edictis in Polonia contra Hussitas actum est, ut cognoscimus ex Jani Januszovii *lib. II. Constitut. Part. VI. tit. 4. pap. 260. seqq.* extirpati tamen illa secta prorsus non potuit, ut probat Wengerfcus *lib. 1. cap. 13.* Maximum autem periculum imminebat Religioni Pontificiæ superiore Seculo, cum D. Martinus Lutherus corruptelas, quæ in Ecclesiam successu temporum irreperant, eliminare cœpisset. Tunc temporis enim eandem doctrinam disseminare cœperunt LUTHERANI, quibus postea accesserunt CALVINIANI, sive ut dici malunt REFORMATI. Lutherani hodie in Polonia dicuntur *Sassowie*, id est Saxones, quia Lutherus in Saxonia vixit & docuit; Reformati autem vocantur *Zborovci*, quasi dicere velis *Conventuales*, à voce Polonica *Zbor*, quæ cœtum, conventum Ecclesiam notat, ita dicti. Inter primos Ecclesiæ Reformatores tempore Lutheri fuerunt in Polonia Martinus Glosa, Joannes Seclutianus, Joannes Casminius & Martinus Prasnicius. In Lithvania quoque Sectatores Lutheri vestigia posuere, auctore quodam Abrahamo Culva Theologiæ Doctore. Accixerunt partes Lutheranorum Studiosi Craco-

Lutherana religio in Polonia.

Calviniani Polonici.

Primi in Polonia Lutherani Doctores.

Studiosi ex Academia Cracoviensi discedentes.

Cracovienses ob eandem Commilitonum Anno 1549. à famulis Andreæ Czarnkovii patratam & à Magistratu non punitam, in Germaniam & Bohemiam dispersi. Cum enim illi in Poloniam revertissent longè lateque doctrinam Lutheri in Germania alibique locorum, haustam propagarunt; ut fuse recenset Stanislaus Orichorius *Annali II. pag. 35. et seqq.* Inprimis autem in Prussia Lutheranismus ita invaluit, ut non tantum urbes majores & pleræque minores, sed etiam universus ferme equestris ordo eam religionem sit amplexus, ut alibi à nobis demonstratum est. In Polonia quoque præcipuæ familiæ, aut ex iis quidam saltem dogmati huic favebant, ut fuere Comites de Gorka, Comites de Ostrorog, Zborovii, Myszkovii, Cicocii, Olesnicii, Siennii, Firleji, Stadnicii, Branicii, Lubomirscii, Slupecii, Opalinscii & alii plurimi. In Lithvania autem Sectatores ejusdem Doctrinæ fuere Duces Radivilii, Comites Chodkievicii, Sapienzæ, Woinzæ, Wolovicii, Pacii, Tyszkievicii alique non pauci. *Vid. Casp. Cichorius lib. II. Antiquorum Occidentium.* Quare Sigismundi Augusti tempore totus ferme Senatus fuit Religioni Lutheranz & Reformatæ addictus. Quinetiam

Prussia tota fere Lutheranismum recipit.

Familie in Poloniae Lutherane.

Senatus Senatorus Lutheranus Calvinianus

Episcopi ipsi
favent Lu-
theranis.

Sigismun-
dus Augu-
stus fovet
Lutheranos.

Ariani &
Sociniani in
Polonia.

Schola Soci-
nitarum.

Articulus
Pactorum
Convento-
rum de pacē
inter Dissi-
dentes ser-
vanda.

ipii Episcopi Romano-Catholici nutare
in religione cœperunt. Nam Jacobus
Vchanius Archiepiscopus Gnelnensis,
Joannes Drojovius Cujaviensis Petris
Kioviensis, Leonhardus Camenecensis,
Titelmannus (five potius Tidemanus
Gise) & Joannes Dantiscus Culmenses
& postea Warmienses Episcopi, imo ipse
Sigismundus Augustus Rex Religioni
huic non fuisse adversi memorantur, ut
testatur Adamus Wengerfcus *lib. I. cap.
13.* nec diffitetur de quibusdam Paulus
Piascius in *Coron. pag. 49. (41)* Præter Lu-
theranos autem & Calvinianos etiam in
Poloniam non pauci ARIANI & SOCI-
NIANI penetrarunt, & in his inter pri-
mos Lælius Socinus, patria Senensis Ita-
lus. Hi tantos in Polonia fecere pro-
gressus, ut etiam scholas suæ sectæ non
incelebres erexerint Rakoviæ, Kiffelinæ
& Luclaviciis. Hæc igitur causa est,
cur ab excessu Augusti singulorum Re-
gum Pactis Conventis hic articulus in-
leratur: *quod Reges pacem inter Dissidentes
de Religione velint tueri*; id quod etiam ho-
diernus Rex Serenissimus Joannes III.
non tantum in Pactis conventis, sed et-
iam in generali Confirmatione jurium
promisit. Sub dissidentium autem ti-
tulo hodie non comprehenduntur Ariani

ni, neque à fide Romano-Catholica &
Græcorum Vnitorum apostatæ, ut ha-
bet Confœderatio Ordinum generalis
Anni 1668. *pag. 5. §. Ariani.* Decrevit au-
tem Reformatorum numerus maxime
sub Sigismundo III. Rege. *Hic enim Si-
gismundus potissimam præcipuamque
Senatus partem novo ac recenti addi-
tam dogmati in primordiis Regnorum
receperat, decedens, duos tantum reli-
quit. Sigismundum Grudzinium Ca-
liffiensem & Raphaelem Leszczynium
Belzenssem Palatinos: illum quidem
occultiori cupiam sectæ deditum, proin-
deque minus noxium; hunc Calvinise-
quacem summa nihilominus probitatis
Civem patriæque studentem commodus,
ait Stanislaus Kobierzycki lib. I. *Hist.
Wladislai Principis pag. 4.* Deinde Joan-
nes Casimirus Rex Anno 1658. ejecit Aria-
nos (qui sese ad illud usque tempus ti-
tulo Dissidentium utcumque tutabantur)
è Polonico Imperio concessio ipsis ad ven-
denda bona sua triennio. *Vid. Constitut.
Anni 1658. pag. 2.* Anno deinde proxi-
mo hoc ipsum privilegium ad duos tan-
tum annos, uno videlicet anno jam
elapso, restrictum est, ut habet Consti-
tutio*

Ariani sub
Dissiden-
tium nomi-
ne non com-
prehendun-
tur.

Lutherano-
rum & Cal-
vinianorum
numerus de-
crevit.

Arianos eje-
cit Joannes
Casimirus.

Reges Poloniz dicuntur Reges Orthodoxi.

tutio anni 1659. p. 1. Conf. Constitut. Anni 1661. p. 1. seq. & an. 1662. pag. 2. Quamobrem Reges Poloniae ab Alexandro VII. Pontifice Romano titulum hunc adepti sunt, ut jam REGES ORTHODOXI dicantur. Ejectis igitur Arianis, paucioribus etiam Magnatum & Nobilium Religioni Lutheranae & Reformatae fauentibus, ulterius quoque sunt progressi Ordines Polonici, dum non tantum Dissidentes a Dignitatibus excludi, sed etiam Pactis Serenissimorum Regum Michaelis & Joannis III. caput hoc inferi voluerunt, ut Rex Poloniae sit actu Catholicus; Regina quoque sit Catholica naturae sive vocatione. Vid. Pacta modo citata initio ferunt. Antea quidem etiam semper illud cavebatur, ne Rex eligeretur a Romano-Catholica Religione alienus, idque propterea, quoniam in Statuto quodam haerent extant verba; *Referendarius aseat Regem post sacrum missa*; nulla tamen expressa lex antiquitas hac de re lata reperitur. Verum & Russi Graecae Religioni addicti jam non parum debilitati sunt. Ut enim alia hic sicco praeteream pede, certe sub ipsum superioris Seculi exitum maximum Ecclesiae Graecae in Polonico Imperio passa est decrementum, cum Anno 1596. in Concilio Breslensi in Lithvania magna pars Russo-

Russi non parum sunt debilitati.

Conjunctio Russorum cum Ecclesia Romana.

rum Regi Poloniae subjectorum sese Romanae Ecclesiae conjunxisset. Primi hujus conjunctionis auctores fuere *Cyrillus Terlecius* Luceoriensis, *Leonitus Polozjcius* Pinscensis, *Dionysius Zbiruscus* Chelimensis & *Gedeon Balaban* Leopoliensis Episcopi Graecae Religioni addicti. His postea accessere *Hypathus Pociey* ex Castellano Breslianensi primum monachus & inde Episcopus Volodimiriensis & Breslianensis, & *Michael Kopinstincus* Episcopus Præmissiensis Graecae Religionis. Hi cum pactum de unienda Ecclesia inter se iniissent, celebrarunt cum suo Metropolita Concilium An. 1594. Brestæ in Lithvania, tabulasque de curanda dicta Ecclesiarum conjunctione omnes subscripserunt. Anno proxime sequenti 1695. Pociey & Terlecius nomine Synodi missi sunt ad Regem & inde ad Papam Romanum, qui ex voto rem confecerunt. Reversis Romam legatis celebrata est Synodus Brestæ An. 1596. cui non tantum Episcopi Russi interfuerunt, sed etiam Legati Regii Dux Nicolaus Christophorus Radzivilius Palatinus Trocensis, Leo Sapieha Cancellarius Lithvaniae; *Demetrius Chalecki* Thesaurarius Lithvaniae aliique Magnates Russi, & in his maxime Constantinus Dux Ostrogus, qui conjunctioni illi maxime adversabatur. Hic Episcopi

Russi & qui eos sequebantur cum suo Metropolitano conjunctioni illi subscriperunt. Acta ejus Concilii postea mense Decembri a Rege & ab Equestri ordine & postea etiam sapius variis in locis sunt confirmata, ne ab aliis rigidioribus Russis infirmarentur. Atramen eodem illo tempore, quo Synodus Brestensis Præsidente Metropolita habita est, convenerunt etiam alii Græci qui conjunctioni reclamabant, & hi præsidente quodam Nicephoro illos Episcopos damnarunt. *Vid.* Albertus Wijuk Kojalowiez in *Miscellaneis rerum ad Statum Ecclesiasticum in Magno Duc. Lithv. pertinentibus pag. 50. seqq.* Adamus Wengerscius lib. II. *Hist. Eccl. Slavon. cap. 2.* Cæsar Baronius in *Appendice ad Tom. VII. Annalium Ecclesiasticorum.* Ex illo tempore Græci distinguuntur in *Vnitos & Non Vnitos.* Illi Polonis vocantur *uniaci*, vocabulo Latino in Polonicam terminationem deflexo. Hi vero *Nalevayko*, voce nescio quo casu ipsis indita. Retinuerunt autem Russi uniti ritus suos veteres & pleraque dogmata Græcorum, ut communionem sub utraque specie, & alia; sensim tamen magis magisque ad Latinorum sententiam inclinant. Vtriusque sectæ in Russia Alba & Rubra item in Ukraina reperiuntur quam plurimi, qui sese invicem maxime infestantur

Mulci Prussi conjunctioni Ecclesiarum reprobant.

Græci in Russia duplices.

Utriusque sectæ Russi sunt frequentes.

tur. Ne autem Russi non Vniti sive Russi veteres, ut ibi locorum etiam nominari solent, in Religione sua turbentur, cautum est a Serenissimis Regibus non tantum in diversis Legibus, sed etiam in diversis Pactis Cosacis; inprimis vero, quæ Anno 1658. die 16. Septembris Hadiaci sunt inita cum Joanne Wyhowscio Exercitus Zaporohensis Duce. In illis enim pactis Archiepiscopus sive Metropolitano Kiovensis Græcæ religionis cum aliis Episcopis Græcis sive Russicis in Senatum admittitur, ut proximo capite fufius docebitur. Constitutum etiam tunc fuit, ut in Palatinatu Kiovensi Dignitates Senatoriæ conferantur tantum Viris Græcæ religioni & quidem non unitæ additis: in Palatinatu vero Braclaviensi & Czernichoviensi alternatim, ita ut defuncto Senatore Romano-Catholico substituatur Græcus & Græcorum Romano-Catholicus. Item promittitur Græcæ Religionis hominibus aditus ad Magistratus in urbibus, in quibus templa sua habent. Juraverunt in hæc pacta Anno 1659. in Comitibus Regni generalibus ipse Rex suo & Reipubl. nomine; Archiepiscopus Gnesnensis suo & successorum suorum, ut & totius Cleri Polonici nomine: Episcopus Cracoviensis suo & Cleri totius Regni nomine: Episcopus Wil-

Pacta Hadiacensis Russis veteribus multa indulgent.

Wilnensis suo & totius Cleri Lithvanici nomine; Duces Exercituum: Cancellarius Marchialis Ordinis Equestris suo & Nuncios Terrestrium ut & totius Nobilitatis Imperii Polonici nomine: tandem etiam Nuncii Exercituum Zaporohensium suo & Exercituum dictorum nomine. *Ve* autem hæc firmiter redderentur, inserta est tota hæc Pacificatio Constitutionibus Anni 1669. cum enumeratis illis iurisdictionibus a Rege & Magnatibus præstiti formulis. Immo etiam in Pactis Conventis Reges pollicentur, se causas ad Græcæ Religionis homines pertinentes quamprimum composituros secundum Jura & Privilegia ipsorum. *Vid. Pacta Conventa Regis Michaelis & Joannis III. non procul ab initio.* Quoniam verò Græci Veteres sive non uniti sub specie provocationis ad Constantinopolitanum Patriarcham in Turciam excurrerant, periculumque erat, ne sub hoc prætextu Patriam proderent; ideo Constitutione Anni 1676. pag. 28. prohibitum est, ne Græci illi Regno egrederentur, constitutumque, ut ultima instantia esset apud *Wladikas* sive Episcopos Ruthenicos in Regno Poloniæ degentes. In delinquentes constituta est pœna colli & confiscatio Bonorum. Verum cum Græci non uniti in Comitibus sequentis anni 1577. hac

Provocationes veteribus tacerentur ad Sedem Constantinopolitanam.

de re conquererentur, dilata est hæc res ad proxima Comitibus, ubi ad causam hanc componendam ex Senatu & Equestri Ordine nonnulli deputari debuerunt, ut habet Constitutio anni 1677. pag. 11. *ut. Religio Græca.* Præter Russios, qui Græcæ Religionis sunt addicti, dantur etiam in Polonia ARMENI, præsertim in Palatinatu Russiæ & in Podolia, ubi sunt frequentissimi. Gens illa est mercaturæ dedita, mercæque varias ex Perside & Turcia in Poloniam advehit. Habent in urbibus Russiæ majoribus suos Magistratus seu Seniores Nationis, qui fidem Regi & urbano Magistratui spondent & in vitia gentis suæ ipsi animadvertunt. Episcopos etiam suos habent Leopoli & Cameneciæ, quibus in sacris subsunt. *Vid. Simon Starovolscius in Descript. Polon. pag. 114. 129. 130.* Quamquam autem Armeni illi Religionem ritusque habeant à Romano Ecclesia diversos, Pontifici tamen Romano sese subiecerunt, ut antea quoque de Russis diximus. Ad extremum quoniam ad Conservationem sacrorum pertinent TEMPLA, monasteria, Scholæ, pauca etiam de his addenda sunt. Foundationes omnes Templorum, monasteriorum & Scholarum semper confirmari solent ab omnibus Ordinibus in generalibus Comitibus, confirmatlo-

Armeni in Polonia.

Armeni Polonici Romani Patriarcham sese subiecerunt.

Templa, Scholæ, Monasteria.

mationesque illæ Constitutionibus Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ inseruntur, ut ex singulorum propemodum Comitiorum Constitutionibus elucet. Non est tamen mos ille adeo antiquus, sed sub finem demum superioris Seculi invaluit, cum antiquiores foundationes in vetustioribus Statutis & Constitutionibus non reperiuntur. Causa autem moris hujus recepti non est alia, quam quod singulis templis, Scholis & Monasteriis recens rectis attribuantur Bona terrestria; ne igitur his donationibus Respubl. penitus exhaustiatur, non nisi in Comitibus confirmari possunt ejusmodi foundationes. Inter Scholasticas præcipua est *Academia Cracoviensis*, quæ inchoata quidem est à Calimiro Magno, sed absoluta demum ex testamento Hedvigis Reginae à Wladislao Jagellone confirmata vero ab Urbano V. Papa. *Fid. Janus Januszovius lib. II. Constitut. Reg. Pol. Part. IV. tit. 12. pag. 216.* Academia hujus Cancellarius est Episcopus Cracoviensis, ideoque ut ordo in Academia illa observeretur, ille curare debet, ut vult Constitutio *Anni 1635. tit. Acad. Cracov.* Quoniam autem hæc Academia Patrum nostrorum memoria multas cum aliis controversias habuit, ideo non tantum in aliis Legibus jura ipsius & Privilegia sunt confirmata,

Academia
Cracoviensis.
Cancellarius.

Academia
Cracoviensis
Cancellarius.

firmata, ut *anno 1613. pag. 9. an. 1633. p. 26. anno 1635. pag. 41.* sed etiam digna ea res habita est, ut Pactis Conventis Serenissimorum Regum Michaelis I. & Joannis III. circa finem insereretur. De aliis Academicis, Gymnasiis, Collegiis & Scholis Regni Polonici, dabitur alibi agendi locus.

V. Post jus Sacrorum primas deferimus juri LEGVM FERENDARVM. Cum enim Regis sit Remp. sibi subjectam regere: reg. re autem eand. commodius nequeat, quam si ipsi Leges præscribat, secundum quas cives vitam suam instituant felicitatemque civilem eo modo consequantur; ideo Leges non immerito hunc sibi locum vendicant. Et ex hoc principio facultatem, quæ circa Leges condendas versatur, *ἀρχιτεκτονικὴν* vocat Aristoteles *lib. VI. Ethic. cap. 8.* De Legibus autem antiquorum Polonorum Polonici Scriptores varia tradunt, quæ hic nobis commemoranda erunt. Tempore Lechi, primi Polonorum Ducis, jus dabatur non ex præscripto Legum, quæ nullæ erant, sed ex arbitrio Principis, hoc est ex æquo & bono. ut asserunt Cromerus *lib. II. de Ort. & Reb. gest. Polon. pag. 419.* & Neugeb *lib. II. Hist. Polon. pag. 40.* Deinde autem circa Ann. DCC.

Jus Legum
ferendarum

Tempore Le-
chi nullæ
fuerunt lega-

Cracus Le-
ges promul-
gat.

Gracchus, sive ut ab aliis vocatur Cracus, cum

Boleslai I.
Reges

Miecislau
cumulat le-
ges.

Casimiri Iu-
ri leges.

Leges Boles-
lai de Iu-
dais.

cum animadverteret Rempublicam sine Legibus consistere vix posse, primus Leges promulgavit, ut scribit Dlugoffus Tom. I. lib. I. pag. 51. Postea cum Polonia Religionem Christianam jam recepisset, Boleslaus Chrobri Reipubl. tenorem ad utilitatem Legesque salutiferas gratia humana sortitus descriptas condidit, & edicto publico confirmavit, ait iterum Dlugoffus Tom I. lib. II. pag. 164. Sed hæc leges non adeo multæ esse videntur, quia idem Dlugoffus de Miecislao II. Boleslai Chrobri filio & in Regno successore tradit, quod primus leges cummulaverit lib. II. pag. 92. Seculo XII. jam adulto, Casimirus Justus Boleslai Crivousti filius natus minimus tres tulisse leges dicitur, nimirum I. Ne Nobiles in agrerum Bona grassarentur. II. Ne quis Legationis necessitate jumenta, equos. &c. colonis abduceret. III. Ne Ecclesiasticis Bonis mortuo Episcopo vis inferretur. Dlugoffus lib. VI. pag. 484. Idem Casimirus post mortem Dlugoffo pag. 507. audit Lator optimarum Legum, quod nobis argumento esse potest, plures etiam ab ipso Leges esse latas. Post Casimirum Justum Boleslaus Dux majoris Poloniæ Anno 1264. Calixtæ leges condidit. Et hæc sunt primæ Leges, quas scriptas in voluminibus Legum habemus, sed tantum Privilegia quæ-

quædam Judæis concessa comprehendunt, ut videre licet ex Jani Januszovii lib. X. Constitut. tit. 1. pag. 115. Porro circa annum 1235. cum Henricus Barbatus Cracoviam occupasset, leges quasdam improbas & pestilentes, quæ auxiliatrices, virginales & viduales dicebantur sustulit melioresque nonnullas sanxit, teste Cromero lib. IX. Histor. Polon. pag. 535. & qui eum ubique fere exscribit Neugebauer. lib. III. Hist. Pol. pag. 137. Post hos omnes Casimirus Magnus labente Seculo XIV. partim novas leges scribi jussit, partim veteres emendavit, quibus Palatinorum & judicium infirma potestas certis cancellis coercita est, ut non ex moribus aut libidine sua, sed è scripto jure deinceps judicarent, ait Cromerus lib. XII. Hist. Pol. sive de Orb. & reb. gest. Polon. pag. 602. & 598. Et hunc Casimirum quidam Polonici Scriptorum primum faciunt Legum Polonicarum conditorem, de quo videatur Simon Starovolscius in Polonia Descript. pag. 242. Sed Cromerus illud non nisi hoc modo vult intelligi, quod Casimirus condiderit Leges scriptas, cum antea Poloni tantum Legibus non scriptis usi essent, ut patet ex verbis modo adductis. Verum neque hoc, quod Cromerus asserit, ita simpliciter concedi debet, quoniam & olim Boles-

Henrici Bar-
bati Leges.

Casimirus
Magnus Le-
ges culic
plurimas.

Casimirus
Leges jubet
scribi.

Boleslai
Chrobri le-
ges scriptæ

Boleslai Du-
ces leges
scriptæ.

Leges tem-
pore Jagel-
lonidatum.

Boleslaus Chrobri leges scribi iussit, ut Dlugossum supra audivimus asseverantem, & postea etiam Boleslai Ducis majoris Poloniæ Leges scriptæ adhuc habentur, ut Januszovii Volumen Constitutionum supra citatum testatur. Nisi dicere velimus, neque has Boleslai leges olim fuisse scriptas, sed à Casimiro Magno in tabulas postmodum relatas confirmatasque, ut colligi posse videtur ex titulo harum Legum apud Januszovium. Quid postea circa Leges in Polonia actum sit docet nos Cromerus *Legum scriptarum*, inquit, *usus fuit nullus apud Polonos vetustioribus temporibus. Nec ulla extant antiquiores iis, quas Casimirus Magnus (non ille de quo nos supra, sed filius Vladislai Jagellonis, qui Sec. XV. vixit) Rex condidit: quas sane paucula sunt. Nec multa iis à filiis ejus Joanne & Alberto & Alexandro adjecta sunt. Extremis demum fere temporibus Sigismundi Senioris & regnante filio ejus Sigismundo Augusto magis ac magis exarsit & longius progressus est pruritus & libido novarum Legum condendarum & antiquiorum mutandarum. Quo fit, ut*

*be propemodum exolescant, nova autem vix ac ne vix quidem inolescant. Hæc Cromerus lib. II. Descript. Polon. pag. 134. Edit. Lugd. Batav. an. 1627. Non desunt tamen, quæ hic jure merito desideres. Nam prima Cromeri verba ex loco jam citato manifeste contradicunt aliis Cromeri verbis, ex lib. XII. ejus de Ortu & Rebus gestis Polonorum de promptis, & à nobis antea adductis, neque etiam cum rei veritate conveniunt. Præterquam enim quod minus usitatum est, Casimirum IV. Jagellonidem, titulo Magni insignire, cum alius fuerit Casimirus Seculo XIV. cui titulus Magni, aut ob staturam, aut ob res præclare gestas, attributus fuit; reperiuntur etiam ante Casimirum Jagellonidem scriptæ leges non tantum Boleslai, ut supra dictum, sed etiam Ludovici, ipsiusque Vladislai Jagellonis, ut constat ex Legibus à Joanne Lafco, Jacobo Prilufio aliisque collectis. Rectius ergo hæc verba Cromeri in illa editione, quæ Alberti Cranzii Wandaliæ adjecta est, leguntur hoc modo: *Legum scriptarum nullus fuit usus apud Polonos vetustioribus temporibus, nec ulla extant antiquiores iis, quas Casimirus Magnus Rex condidit, (ne**

Verba Cro-
meri exco-
rriuntur.

nunc quidem vel multa vel exquisita sunt) sed unica lex erat Rex sive Princeps. ^{Hæc} verba Cromerus sine dubio posuit, cum primo libellos duos de Republ. Polonica tempore Sigismundi Augusti conscriberet. Postea vero jam ienex scriptum illud suum recognoscens verba citata immutavit, sed minus recte, si principium illorum consideremus: postrema enim Cromeri verba antea ex editione Lugdunensi citata recte se habent. Nam & hodie adhuc singulis in Comitibus Constitutiones, quæ antea Statuta vulgo dicebantur, scribuntur, & quidem tanto numero, ut de ipsis Poloni sæpius in Comitibus conquerantur, sæpiusque ex Tacito, corrupta Republ. plurimas leges esse, ingeminent. Notandum præterea est, Leges Polonicas olim scriptas esse Latino sermone usque ad annum sexagesimum, secundum Seculi superioris, quo constitutum est, ut Constitutiones in posterum Polonice scriberentur. *Vid. Volumen Constitut. ad an. 1562. pag. 27. & Theodor. Sawacki Part. I. Constitut. III. 1. pag. 4.* In Magno Ducatu Lithuanix itidem antiquitus nullæ Leges scriptæ fuere: sed Duces ex familia Jagellonica oriundi ad exemplum Polonorum cœperunt etiam scriptas leges promulgare, quas deinde

Leges Polonica olim scribebantur Latino sermone, nunc autem Polonice.

Leges Lithuanica.

Sigis.

Sigismundus Augustus Dux Lich. in unum Corpus An. 1530. colligi iussit. Cum vero adhuc defectus in eo animadvertenterentur, idem Sigismundus Augustus jam Rex Poloniæ factus Statutum illud denuo correctum in Ordinum Lithuanix frequenti conventu Vilnæ indicto confirmavit. Extremis demum Sigismundi Augusti temporibus conjunctione Lithuanix cum Polonico Regno jam peracta, constituti sunt, qui eliminatis Legibus dictæ Conjunctioni contrariis Statutum Lithuanicum corrigerent, ut habet Constitutio anni 1569. p. 490. Conf. Kojalowicz Part. II. Hist. Lithu. hb. VIII. pag. 490. Cum etiam illud effectum, publico omnium ordinum decreto An. 1578. tempore Stephani Regis illa Correctura quarundam Legum comprobata est, ut est in Constitutione dicti anni pag. 332. Sed neque hic substitit juris corrigendi prurigo. Anno enim 1581. per publicam Constitutionem pag. 380. iussum est denuo totum Statutum Lithuanicum corrigi. Cum vero opus illud non processisset, designati sunt ad negotium hoc nonnulli An. 1609. & postea An. 1611. de novo alii, qui statutum Lithuanicum corrigerent, quod etiam factum est. Nam an. 1613. Statutum jam correctum Ordinis

Statutum Lithuanicum conditum.

Bb 2

nibus

nibus Poloniae in Comitibus oblatum est, necdum tamen Confirmatio ejusdem obtineri potuit, ut testantur dictorum annorum Constitutiones, nempe Constit. anni 1609. p. 909. anni 1611. pag. 40. anni 1643. p. 47. Sed neque hic Correctionum finis. Etenim in Comitibus anni 1633. denuo novi Revisores constituti sunt, qui operi ultimam manum imponerent, quod cum esset factum, typis illud excudi An. 1647. permixtum est; id quod etiam An. 1648. factum est. De Statuto Wolyniensis & Braclaviensis consuli possunt Constitutiones anni 1589. pag. 526. anni 1590. pag. 527. anni 1647. p. 18. anni 1667. p. 30. Quamvis juris Prussici fuerint fata in Prussia Nova fuisse ostendimus, ideo hic loci ea repetere non attinet. Sufficit strictim illud commemorasse, Jus Terrestre Nobilitatis Prussiae correctum, An. 1598. in Comitibus Regni fuisse confirmatum & proxime sequenti anno typis Thorunii mandatum. Praeter Constitutiones, Statuta & jura haec tenus a nobis commemorata, est etiam in urbibus Polonicis & Lithuanicis alius usus LEGVM SAXONICARVM, de quarum in Poloniam prima introductione non una est Scriptorum sententia. Simon Starovolscius ita hac de re scribit: *Casimirus Magnus primus ipse*

Jus Terrestre
Nobilitatis
Prussicae

Jus Saxonicum
in Polonia.

Diversae
sententiae
de origine
juris Saxo-
nici in Po-
lonia.

urbica plebis jura à vicinis Saxonibus accipere ex facili permisit, cum assiduis supplicationibus Germanorum, qui passim tum in Poloniam habitatum lucri causa veniebant, sollicitaretur, ut similem Patriae suae urbium administrationem haberent & inter Sarmatas jurium ignaros Consulium & Advocatorum honore advena emerent. Atque hinc nos invaluit, ut omnes Poloniae civitates in hodiernum diem usque jure Saxónico (quod vulgo Magdeburgense vocatur) tum plebiscitis qualibet propriis & Constitutionibus Regis utantur. Hæc Starovolsc. in *Descrip. Polon. pag. 243.* Eadem habet etiam Joachimus Pastorius ab Hirtenberg in *Ploro Polonico in Casimiro Magno.* Confirmari hæc posse videntur auctoritate ipsius Sigismundi III. Regis Poloniae, qui Casimiro Magno jure urbium omnium primum Teutonico jure urbes & oppida uti voluisse dicit, in tabulis, quibus Speculum Saxonicum Jusque Weichbildicum confirmat, quas Tabulas, mihi nondum visas, citat Hermannus Conringius in *lib. de Orig. Juris Germanici cap. 51. pag. 194.* Verum hæc non recte se habere,

animadvertens Conringius. altius originem hujus Juris in Polonia reperit, nempe a Lesco Nigro, qui hoc jus Cracoviensibus concessisse dicitur, eo quod ab illis servatus erat, idque probat Convingius ex *Philippi Decii Antiquitat. Polonicis*. Sed etiam hæc minus recte se habent. Et enim jam ante Lesci Nigri tempora referunt Polonici Scriptores Boleslaum Pudicum Ducem Poloniæ jure Saxonico sive Magdeburgensi, quod etiam Sredense & Teutonicum vocant, Cracoviensem urbem stabilivisse. *Cromer. lib. III. Hist. Polon. pag. 161.* Conciliari tamen hæc omnia posse videntur eo modo, si Boleslao Pudico primam juris hujus introductionem, Lesco Nigro ejus cum pluribus urbibus communicationem, & denique Casimiro Magno plenam ejusdem juris in omnibus urbibus confirmationem tribuamus. De jure CVLMENSI & LVBECENSI, quorum illud in omnibus fere urbibus Prussiæ Regiæ, hoc autem in quibusdam tantum recepta sunt, hic nihil addimus, quoniam de his jam alibi a nobis copiose actum est. Enumeratis igitur diversis Juribus in Polonia usitatis, jam quaeritur, utrum Principes has leges propria sanxerint auctoritate, an

Sententiæ
diversæ con-
ciliantur.

In Culmen-
se & Lubec-
ense in
Pulsa.

Que pote-
ras Regum
in Legibus
ferendis.

vero ex consilio Procerum eas condiderint? Primis temporibus Principes Poloniæ absoluta potestate jura & Leges populo dedisse, & ex superioribus jam constat, & non obscure colligitur ex *Cromeri libro II. de Ort. & Reb. gest. Pol. pag. 419.* & *Neugeb. lib. II. in Lecho*. Posteaquam vero Reges Poloniæ Christianam Religionem suscepissent, leges jam ex consilio Procerum posuisse memorantur. De Casimiro iusto Boleslai Crivousti filio, qui vixit sub finem Sec. XII. & initio XIII. refert hoc ipsum *Dlugoffus lib. VI. pag. 484. seq.* De Boleslao Pudico idem asserit *Neugebauer lib. III. pag. 137.* Idem observasse dicuntur & alii Reges, qui non nisi in *Comitiis communi Prelatorum, Baronum & Nunciorum Terrestrium consensu leges correxerunt, & novas sanxerunt*, ut testantur ipsi Reges Casimirus, Alexander, Sigismundus I. & alii. *Vid. Herbut. in Statuto. tit. Constitutio pag. 110. tit. Lex pag. 261. seqq. Statutum p. 467.* Tandem Sigismundus III. Rex lege anno 1588. Cracoviæ lata sanxit, ut Leges in Comitiis scriptæ, antequam publici juris typis exscriptæ fiant, per Marschalcum Ordinis Equestris & per Deputatos duos vel tres ex Senatoribus & sex è Nunciis Terrestribus revisæ subscriptæque in præsentia Regiæ Ma-

Reges ex
consilio Se-
narum cepe-
runt ferre
leges susce-
pta religio-
ne Christiana

Hodie in
Comitiis se-
runtur con-
sensu omni-
um Ordinū.

jestatis legantur, cum interrogatione per Cancellarios, an Rex, Senatores & Nuncios Terrestres easdem sigillo muniri debeant. Addiderunt alii Reges ut hoc modo Constitutiones sigillo munitæ ad Acta Castrensia Varfaviensia, vel in defectu ejus Officii ad metricam Regni ad sumptum quarto die post Comititia finita porrigantur. Deinde ut sumptibus The-
 sauri, curante aliquo Secretario Regio-
 typis mandentur, impressæque sub sigillis Regni & Magni Ducatus Lithvaniz ad Comititia Relationum, & ad officia castrensia Palatinatum & Terrarum transmittantur. Extant hanc in rem Constitutiones *anni 1588. pag. 457. anni 1601. pag. 7. anni 1601. pag. 15. An. 1678. pag. 1. & 2.*

Constitutiones impressæ ad Convenciones particulares inter debent.

Deputati ad Constitutionum revisionem jurare debent.

Immo etiam illis, qui ad Constitutiones revidendas ex Senatu & Equestri Ordine designantur, injungitur, ut jusjurandum præstent, notante Matthiæ Marciano Ladowski in *Constitutionibus Regni & M. Duc. Lithv. breviter collectis & anno 1681. Warsavia editis tit. Constitutio pag. 75.* Itaque ex dictis jam satis superque constat Reges Poloniæ leges hoc tempore non nisi cum consensu Senatus & Nunciorum Terrestrium ferre. Et quidem præcis ipsa docet, primum leges in Conclavi Equestri Ordinis, sive Nunciorum Terrestrium

Hodierna leges condendæ ratio.

restritum concipi, postea à Marschalco sive Directore Ordinis Equestri publice in Senatu legi & ita demum confirmari, ut postea etiam suo loco dicetur. Jura etiam certa Civitatibus non nisi jam in Comitibus conceduntur. Sic Slucensi & Kopilensi urbibus concessus est usus juris Magdeburgici, Constitutione anni 1653. pag. 26. Item Vitepscensi & Pofielscensi, Constitutione anni 1654. pag. 35. Similiter Kieydanensi urbi, Constitutione anni 1661. inter *Lithvanicas Constitutiones pag. 31.* Denique etiam oppido Schadowiensi, Constitutione ejusdem anni loc. cit.

Jura Civitatibus dantur in Comitibus.

VI. Legum condendarum potestati subjungimus IUDICIA, sive jurisdictionem sine provocatione, investigaturi, quantum sit in his Regum Poloniæ potestas. Antiquitus certe judicia dubio procul exercebantur ex absoluto Principis arbitrio, privatorum controversias illo per se ipsum dirimente. *Lechus certe jus dabat populo æquabile non ex præscripto legum, quæ nullæ erant, sed ex arbitrio suo, hoc est, æquo & bono, ait Cromerus lib. II. de ortu & Rebus gest. Polon. pag. 421. & Neugebauerus lib. II. Hist. Polon. pag. 42.* Similiter sub Boleslao Chrobri jus ex æquo & bono dicebatur, aliquando etiam controversiæ singulari

Judiciorum jus in Polonia.

Singulari
cerramine
olim lites
dirimeban-
tur.

Supremi ju-
dicia Præses
sunt Rex.

Termini Ge-
nerales sive
Colloquia
generalia
habebantur
in pratis.
Potestates
Iudicia ex-
ercebantur
in Comitibus.

certamine dirimebantur, teste Cromero
lib. II. de ori. & Reb. gest. Pol. pag. 444. quod
etiam apud antiquos Sarmatas in usu
fuisse, auctor est Alexander Gvagiuvius
(vel potius Matthias Strykowski Ostro-
stevicus, qui hunc librum sibi vindicat)
*in Sarmatia Europea Tom. I. in Corp. Hist. Pol.
pag. 25. fin.* Quamvis vero plura fuerint
privatarum causarum judicia a Regibus
& Ducibus Poloniæ instituta, reiecta
runt tamen sibi Reges judicia illa, quæ
sequentibus temporibus dicebantur
Colloquia generalia sive Termini generales (Po-
loni antiquo vocabulo appellabantur
Witica) quibus Judiciis Rex ipse præsidebat.
Habebantur autem olim Termini illi ge-
nerales in pratis sub papilionibus sive
tentoriis secundum morem antiquum
ut Cromerus testatur *lib. IV. pag. 466.* &
Neugeb. *lib. III. pag. 68.* In Comitibus quo-
que judicia Reges exercuerunt, ut mani-
festum est exemplo Miecislai senis, quem
Gedeon Episcopus Cracoviensis propria
se sententia condemnasse in Senatu egre-
gio commento ostendit. *Vid. Neugeb.
lib. III. pag. 110. seq.* Sed de his copiosius
infra, quando de Judiciis Polonorum
nobis erit sermo. Jam ea sufficiat no-
tasse, quæ proprie ad potestatem Regis
judiciariam pertinent. Absolutam olim judi-

judiciorum potestatem habuisse Poloniæ
Duces ex dictis jam constat: processu
vero temporis multa de jure suo remis-
erunt, donec tandem Wladislaus Jagello
Anno 1430. hoc Privilegium Nobilitati
dedit: *Ne Nobilem prehendere, aut carceri
mancipare liceret, nisi jure victum, exceptis
quibusdam gravioribus causis, ut ait Cromer-
us lib. XIX. pag. 685.* Conf. Janus Janus-
zov. *in lib. Privilegiorum Regni Polon. pag. 17.*
Dabatur autem & post tempora Wladis-
lai Jagellonis à particularibus Judiciis
Provocatio ad Regem. Sed cum supe-
riore Seculo multis Regis judiciis disti-
nerentur (adeo ut etiam aliquando Hen-
ricus I. Rex impatientia victus dixerit:
*Per meam fidem Poloni isti faciunt, ut
agam Judicem Juris peritum, in brevi
volent, ut agam etiam causidicum* teste
Piascio *in Chron. pag. 50. fin.*) devolvit
hæc judicia ab humeris suis Stephanus
Bathori successor Henrici, summis Tri-
bunalibus in Regno & Magno Duc Lith-
vaniæ constitutis solasque lites Fiscæ Re-
gii Civitatumque Regi directe subjecta-
rum judicio suo aulico reservavit.
Quamvis autem in Tribunalibus nomi-
ne Regio judicia exerceantur; nihilomi-
nus cum in illis non Rex sed Nobilitas
ipsa

Potestas Ju-
dicialia
olim simpli-
citer fuit
penes Re-
gem.

Privilegio
Nobilitati
data.

Provocatio
ad Regem
tempore Ja-
gellonida-
rum.

Stephanus
Tribunatus
summæ insti-
tuit.

Multum jam
de iure judi-
ciario remi-
sit Rex Po-
lonia

Judicia nova
constituuntur
non nisi ex
Ordinum
consensu.

ipsa constituat Judicii illius Assessores, sive ut vulgo à Polonis vocantur Deputatos, ipsumque Præsidem quem vocant Marschalcum; in Comitibus quoque & in Judiciis Relationum non solus Rex causas decidat, multum jam de potestate Judiciaria Reges Polonia remisisse videmus. Quod etiam ad judicia nova constituenda attinet, illa Rex non nisi ad instantiam Ordinum vel consentientibus Ordinibus erigere potest, ut Leges hoc ipsum volunt, quas vide apud Janum Januszovium *lib. III. Constitut. part. IV. tit. I. pag. 427.* In Pactis Conventis, de quibus jam agimus licet non exacte determinetur, quomodo se Rex circa judicia gerere debeat, reperiuntur tamen quædam, quæ ad propositum nostrum apprimè faciunt. Nimirum promittunt Reges, in judiciis Aulicis, sive ut vulgo vocantur in judiciis *post Curiam*, se ex sententia Senatorum & officialium secum commorantium causas certo tempore decidere velle, ut testantur Pacta Conventa Michaelis & Joannis III. §. 10. *Osadach. Zadwornych.* Promittant insuper, se in Judicis Comitibus, Aulicis & quibuscunque aliis causas secundum Ordinem in Registro per Numeros designatum, judicaturos, neque causas extra ordinem

Re-

Registri, respectu personarum habito, sese promoturos. *ibid. §. Na Sadach.* Ex his jam illud magis elucet, quod supra diximus, Reges Polonia jam multum de potestate Judiciaria remisisse.

VII. Deinde JVS ARMORVM sive Iu armo-
rum in Polo-
nia. BELLVM GERENDI potestatem habuisse primos Polonorum Duces & Reges, non est, quod dubitemus. Imo & Seculo XIV. Ludovicus Rex illud jus adhuc intactum habuisse videtur. Nam cum Anno 1374. in certo Privilegio Nobilitati Polonicæ multas immunitates concessas enumerasset, addit tandem: *Hoc tamen expresso, quod si insultus hostium in dictum Regnum invalesceret, tunc Nobles ipsius Regni ad repellendam eorum seditionem occurrant cum omnimoda eorum potestate*, apud Januszovium *inter Privilegia Polon. pag. 5.* Eadem ratione loquitur aliquoties Oladislav Jagello de bello in Privilegiis suis, nusquam vero consensum Senatus ad hoc requirit. Primus igitur Casimirus Jagellonides Anno 1454. promississe videtur, se nullum bellum Casimirus
bellum indi-
xit ex con-
sensu Sena-
tus. unquam in dicturum sine Consensu Senatus, ut legimus apud Januszov. *lib. VI. tit. 1. pag. 691.* Sufficiebat autem tunc Senatus consensus. Sed postea à Joanne Alberto Rege

Ante bellum
habentur
Conventus
particulares
in Distric-
tibus.

Excipiuntur
subita hosti-
um irruptio-
nes.

Pacta Con-
venta multa
habent de
bello geren-
do.

Rege etiam concessum est Anno 1490
ut *Conventus particulares sine convicio-
la Nobilitatis haberentur, antequam
bellum susciperetur.* Hoc ipsum die incepto
confirmavit Sigismundus III. Constitutio-
ne anni 1613. *1617.* ita tamen, ut inopinatas
hostium irruptiones & subitaneos impetus
excipiat quos Reges consultis *praesenti-*
bus tantummodo Senatoribus depellere
& subsidia huic rei necessaria conquirere
posse slerit. *Vid. Constitut. anno 1611. &
1617.* Praevertat ipsi jam ante in hac excep-
tione de subitis hostium irruptionibus con-
sensu praesentium Senatorum a Rege re-
pellendis Sigismundus I. qui anno 1557
eandem legem tulit Cracoviz. *Vid. Hen-
burt. in Statut. iii. Bellum pag. 24. seq. Theod.
Zawacki Part. 1. Constitut. tit. 1. pag. 2. &
tit. 5. pag. 37.* Propterea etiam in singulo-
rum Regum pactis Conventis multa speci-
alia circa jus Belli determinari solent, ne
Reges contra antiquiora Privilegia quid-
quam suscipiant. Promittunt enim Reges
*quod sine speciali consensu & scitu Reipub-
licae externa auxilia in Regnum ad-
ducere, exercitum Quartianorum alle-
osque exercitus augere, privatas copias
contrahere nolint, & quod eos, qui se-
ne literis Regis copias contrahere vo-*

luerint, pro infamibus habere velint.
Videantur praeter multas alias Constitutio-
nes etiam pacta Conventa Joannis III. *S.
Woysk Cudzoyemskich.* Praeterea nemini
Reges Poloniae stipendiarium militem in
subsidium mittunt, nisi hoc fiat Ordinum
permissu, ut habent Pacta Conventa Ste-
phani Regis, apud Fredr. *in Hist. Henr. I.
pag. 23.* Idcirco Poloni maxime indigna-
bantur, cum Sigismundus III. Imperato-
ri Germanico Anno 1624. auxilia incon-
sultis Ordinibus misisset, ut auctor est Pia-
secius *in Chron. pag. 439. & pag. 601.* Porro
promittunt Reges in Pactis Conventis,
gubernationes arcium & castellorum ex-
traneis & plebeis se non permissuros: Sed
solum Nobilibus possessionatis & bene
meritis, quos exercituum Duces Regi
commendaverint. *Vid. Pacta Conventa
Joannis III. S. Cudzoyemcovv.* Addun-
tur denique nonnulla in Pactis illis, quae
ad disciplinam militarem, ut & bonum
Ordinem in bellis observandum pertinent,
quae vide *S. Povvinni, & seqq.* Quamvis
igitur jam ex his constet, quousque Regum
Poloniae potestas in bellis gerendis se ex-
tendat, supersunt tamen adhuc alia, quae
huc faciunt. Sub Sigismundo III. plurimi
Legati ex Senatu & Equestri Ordine majo-
ris minorisque Poloniae, ut & Magni Du-
catus

Consilium
bellicum.

catus Lithvaniæ eligi cœperunt, qui cum Senatoribus secundum leges ordinariæ alteri Regio adhærentibus & Officialibus majoribus consilium bellicum conferrent Regique in bello ubique adessent. Non secus & Ducibus Exercituum multi adiunguntur Legati, iisdem in bello pro consilio futuri. *Vid. Constitut. anni 1590. pag. 163. Anni 1620. pag. 1. anno 1633. pag. 11. An. 1673. tit. Deputati, & An. 1676. pag. 26.*

Sunt autem inter Legatos, sive, ut à Polonis vocantur, Deputatos illos, non tantum aliquot ex Secularibus Senatoribus, sed etiam ex Episcopis nonnulli, item ex ordine Equestri non pauci. Eliguntur enim aliquando ex singulis Palatinatibus & terris quibusdam singuli Nobiles, ex quibus magnus numerus conficitur. Electio illorum aut fit in Comitibus, aut etiam aliquando in singulorum Palatinatum & terrarum Comitibus sive particularibus Comitibus, ut Anno 1649. factum esse, constat Constitutio eius anni pag. 15. seq. Determinatur autem in Comitibus generalibus quousque se extendere debeat potestas illorum Deputatorum in bellis gerendis, fœderibus pangendis & pace componenda. Et licet ipsis aliquando plena concedatur potestas cum aliquo hostium faciendis, hoc tamen expresse caveatur, ne potestatem

Quomodo
Deputati ad
Consilium
bellicum
eligantur.

sibi sumant bellum offensivum decernendi, quoniam hoc ad sola Comitibus generalia pertinet. *Vid. Constitut. Anno 1599. pag. 163. quæ in aliis quoque Comitibus sepe repetita est.* Ex his jam constat, quæ sit potestas Regum Poloniæ circa jus belli.

JVS FOEDERA PANGENDI cum iure belli ob cognationem merito conjungimus, & hic quid Reges valeant visuri. Possunt autem Reges Poloniæ ex Consilio Senatorum in Aula ex lege residentium, & illorum, de quibus paulo antegimus, Deputatorum, fœdera pangere, ita tamen, ut tum demum sint valida, si in Comitibus Regni generalibus ab omnibus Ordinibus confirmantur. Hoc vero jam olim tempore Casimiri Magni aliquo modo in usu fuisse, illud argumento est, quod Cruciferi Prussici majoris fidei ergo confirmationem Pactorum postularint à Rege Casimiro Magno, à Senatu, Nobilitate & Civitatibus. *Neugeb. lib. III. pag. 198.* Conferantur & Constitut. Joannis Casimiri Regis in Comitibus Coronationis pag. 14. & Joannis III. an. 1676. pag. 21. ubi ad renovationem Pactorum cum exteris Principibus requiritur Consensus Residentium in Aula Regia Senatorum. Verum Anno 1676. pag. 19. ad fœdera renovanda pro illa vice tantum.

Ius fœdera
pangendi.

Residentibus Senatoribus & alii Deputati adjuncti fuerunt. Ex quibus iterum manifestum fit, ad antiqua fœdera renovanda sufficere ordinarie consensum Residentium Senatorum quia ea fœdera jam sunt antea ab omnibus Ordinibus comprobata: ad nova autem fœdera cum hostibus præsertim, ineunda, plures requiri Deputatos & præterea totius Reipubl. confirmationem.

Ius Tributa
& Vectigalia imponendi.

Antiquis temporibus & hic fuit absoluta Principum potestas.

VIII. Præterea **IUS TRIBUTA & VECTIGALIA** in Regno & Magno Ducatu Lithu. constituendi imponendique jam Rex Poloniæ itidem curis Ordinibus communicavit. De antiquis temporibus ita loquitur Cromerus: *Pensitabant & omnes agrestes adscriptitii quotannis tributum, Poradlne quod nos rastrale dicere possumus (Regale etiam vocatur) in jugerum seu laneum & mansum, ut vulgo vocant, duodenos grossos, & quidem latos, seu Pragenses, qui dimidio eos, qui nunc sunt in usu grossos vernaculos excedunt, quin si bonitatem argenti spectes, quadruplo. Pensitabant & alias quasdam cum nummarias tum pecuniarias, frumentarias, avenarias & aliarum rerum*

rerum pensiones. Nec modo agricola, sed & oppidani. Quin & equites sive milites non penitus immunes erant. Et jumenta hi ei, quacunque iter faciebat, alii secundum alios suppeditabant & canes cum venatoribus alere necesse habebant. Ne monastica quidem & alia Ecclesiastica Bona initio prorsus erant libera ab hujusmodi oneribus ac tributis. Hæc Cromer.

in Descript. Polon. lib. II. pag. 128. Ab his oneribus liberata sunt primo Bona Ecclesiastica, donec tandem Ludovicus, cum esset à Casimiro Magno, consensu Regni Successor designatus, omnem Nobilitatem cum ejusdem adscriptitiis sive subditis à tributo illo Boradlne (quod etiam in antiquis Privilegiis Polonice Krolestwo, id est, regale vocatur) sive à pensione duodecim grossorum Pragensium liberavit, duos tantum grossos in signum summi imperii & recognitionem coronæ regni Poloniæ de manso sive laneo Anno 1374. pactus. Vid. Privileg. ipsum apud Januszovium in lib. Privileg. pag. 4. Conf. Neugebauer. lib. III. Hist. Polon. pag. 204. A solutione illa duorum grossorum exemit Sigismundus I. Anno 1507. Palatinos & Castellanos.

Tributum Poradlne dictum.

Jam vero & antea nempe An. 1433. Wladislaus Jagello vectigalia avenæ terræ Dobrinenſi & Cujavienſi, itemque Ruſſiæ remiſerat, apud Januſzov. *lib. IV. Conſtit. Part. I. tit. VII. & ſeq. pag. 319. ſeq. Conſt. & Herburt. in Statut. tit. Contributio. pag. 113. ſeqq.* Hodiernis temporibus omnia Bona Nobilium à ſolutione illa duorum groſſorum libera ſunt, ut jam de ſuo tempore teſtatur Cromerus *lib. II. Deſcript. Polon. pag. 130.* Itaque ordinarii Proventus Regii hodie tantum ſunt ex Bonis, quæ vocantur Bona menſæ Regiæ. Quanti hi proventus ſuperiore ſeculo fuerint, cognoviſimus ex præclara illa Adami Kornarſcii Epifcopi Poſnanienſis ad Henricum Valeſium Poloniæ Regem eiectum oratione in Gallia habita, in qua Regii Reditus ex dictis Bonis ad tertium florenorum millionem aſcendere dicuntur. *Vid. Fredro in Hiſt. Henrici I. pag. 96. ſeqq.* Paulus autem Piaſecius, qui hoc ſeculo tempore Wladislai IV. Chronica ſua ſcripſit, hac de re ita fatetur: *Fifcus Regius abunde ad omnes ſumptus Aula Regiæ perquam Magnificos ſplendori cujuſvis opulentiffimi in Europa Regis æquales ſufficit, & ad manificentiam, quantumvis excelsi animi Principe dignam.*

Nec

Nec aliunde niſi ex iſto cenſu fiſci proprii Rex Poloniæ liberalitatem exercet prope profuſam, in tantum, quod in tam vaſto imperio & populorum multitudine pauci ſint ex Nobilibus & militantibus melioris notæ, qui non participant ex gratia Regis aliqua emolumenta fiſci Regii & plerique tam ampla, ut inde opes non mediocres comparant. Integras enim fiſci ſui præſecturas Civitatum & poſſeſſiones opulentiffimas cum eorum fructibus univerſis Rex concedit, & ſape uni plures, ut non rari ſint, qui plusquam ducenta millia florenorum in annuis fructibus, dum vivunt, ex bujuſmodi donationibus Regis percipiunt ac etiam ad heredes uſumfructum Rege conſentiente transmittunt. Hæc & alia adhuc Piaſecius in Chron. pag. 58. ſq. (50) Hodie vero Bona menſæ Regiæ reſtrieta ſunt ad certas Oeconomias, ex quibus nihil alienari poteſt. Hos vero reditus, ex Bonis menſæ Regiæ, Rex non impendit in bellicos ſumptus, quippe qui tantum ad Regiam menſam & Aulam ſuſtentandam deſtinati ſunt.

Cc 3

Cum

Bona Nobilium ſunt a Tributis libera.

Bona menſæ Regiæ ſuperiori ſeculo.

Cum autem bellum legitimum gerendum est, certæ Contributiones in Comitii Regni generalibus consensu omnium ordinum sciscuntur, aut potius à singulis Palatinatibus & terris sponte constituntur, ut ex singulorum fere Comitiorum declarationibus manifestum est. Audiamus hic Adamum Konarscium in supra laudata oratione hac de re disserentem: *Privati tui*, inquit ille, *reditus, uti nobis mensæ Regiæ Bonæ vocantur, prope tertium millionem flororum ascendunt. Ingens sane eas, præsertim expensarum paucitate metieris: non inde bella providebis: non munificus eris: non publicos Curie ad ministros (aut aulicos) sustentabis, qui in aliorum spem præmiorum cum honore aderunt, sed mensam tuam inde instrues & paucum ministerium providebis. Abelli sumtibus liberum te Respublicæ fecit: illius est militibus stipendia numerare, armamentaria instruere, tuum vero (at mutua tamen potestate cum Republ.) bellum indicere, vincere, triumphare.* Hæc Konarscius apud *Fredr. pag. 9. seq.* Licet autem modo citati au-

Contribu-
tiones ho-
dicæ.

ctores non exprimant, unde sumptus in bella impendendi fluant, abunde tamen hoc suppleant singulorum Comitiorum Constitutiones, in quibus modi proventuum horum quæruntur determinanturque. Ex illis discimus, Reipublicæ proventus in stipendia militum impendi solitos esse aut ordinarios, aut extraordinarios. Ordinarii proventus sunt: Quarta: Depositaria vini: Aquaticum Fordanense: Capitatio Judaica: Canon Prufficus: Evecta & inducta: quartus grossus Majoris Poloniæ & Russiæ, ut & alia, de quibus videatur Constitutio anni 1647. *inu.* Extraordinarii Proventus sunt Capitatio (*Poglowne*) Agraria (*Lanowce.*) Contributio Ducillorum sive Ducillaris (*Czopome.*) Donativum Mercatorum in urbibus, & alia. Ex his quod primum ad QVARTAM primo loco nominatam atinet, de illa hic nihil adiciemus, quoniam infra de ea agendi commodior dabitur locus. AGRARIA est, quando pro laneis & mensis certa pecuniæ summa exsolvitur. Contributio DUCILLORVM est, quando certa pars pecuniæ pro dolo cerevisiæ, vel etiam alterius potus generibus dari in Comitii iubetur. Ea vero non est uniusmodi. Vetusioribus temporibus legitur, unum nummum Polo-

proventus
Regni Ord-
narij & ex-
traordinarij.

Agraria Con-
tributio.

Ducillaris
Contributio.

nicum à singulis grossis datum fuisse: nunc autem fere est nona pars dolii cerevisiarii vel aliorum potus generum. Quamvis hoc certo determinari non possit, quoniam singulis propemodum in Comitibus speciatim Constitutione publica determinatur, quantum à singulis dolii cerevisiæ aliorumque liquorum pendendi debeat. Ab hoc contributionis genere neque Nobilium subditi, qui in diversoriis & hospitibus publicis cerevisiam divendunt exempti sunt, ut nos docent Constitutiones *anni 1667. pag. 20. anni 1676. pag. 14. seq. & alie.* CAPITATIO JVDÆORVM itidem pro ratione temporum variat. Nimirum anno 1643. constitutum est, ut Judæi in Regno Poloniæ quotannis penderent septuaginta millia florenorum, ut ejus anni Constitut. *pag. 21.* testari possunt, quod etiam confirmatum est Constitut. *anno 1652. pag. 16. an. 1654. p. 19. anno 1658. pag. 56.* In Magno Ducatu Lithvaniæ Judæi ordinarie quotannis decem millia florenorum pendere jussi sunt, Constitut. *an. 1652. p. 22. an. 1658. p. 57. an. 1659. pag. 19.* Illud vero, quod de hac Judæorum annua Contributione dicimus ita intelligendum est, Judæos hanc pendere oportere, præter alias omnes Contributiones, quæ aliis incolis Regni &

Capitatio
Iudaorum.

Magni Ducatus Lith. imponuntur. Sed & illa Capitatio Judaica successu temporis aucta est. Nam Constitutione *anno 1661. pag. 9.* Judæis in Regno centum & quinque millia florenorum præter alias Contributiones imperata sunt. Eadem pecuniæ summa ipsis etiam imposita est Constitutione anni 1670. *pag. 34.* Postea anno 1678. jussi sunt Judæi in Regno in biennium pendere centum & quinque millia florenorum bonæ monetæ, eaque contributio jam appellatur solita & ordinaria, ut est in Constitutione *dicti anni pag. 10.* Denique in Comitibus Anni 1683. constitutum est, ut Judæi in Regno quotannis ordinarie thesauro Regni inferant 105000. florenorum bonæ monetæ, præter extraordinarias Contributiones. *iii. Poglowne Zydowskie.* quod etiam approbatum est Constitut. *An. 1685. p. 20.* Similiter etiam summa 10000. florenorum, quam antea pendere solebant Judæi Lithvanici, aucta est. Nam Anno 1661. jussi sunt Judæi duodecim millia florenorum pendere, ut habet dicti anni Constitutio, *pag. 27.* Anni vero 1670. Judæi Lithvanici dederunt 15000. florenorum *Constit. pag. 48.* Anno 1650. dederunt 24000. florenorum. *Constit. p. 22.* In summo vero Reipubl. periculo, anno 1654. con-

contributio ipsorum ad 40000. florenorum ascendit. *Vid. Constitut. dicti anni pag. 36.* Verum discussis periculis diminuta est iterum dicta illa summa, adeo ut Anno 1678. Judæi Lithvanici non nisi viginti millia florenorum currentis monere pendere jussi sint. *Vid. Constitutiones Lithvanica dicti anni pag. 27.*

Capitatio
Tartarica.

CAPITATIO TARTARICA in Lithuania aliquando est sex millium florenorum: aliquando singuli Tartari, præter illos, qui stipendia Reipubl. faciunt, pro se, uxoribus & liberis suis singulos florenos, aliquando etiam binos solvunt. *Vid. Constitut. anni 1667. pag. 61. anni 1658 pag. 57. anni 1670 pag. 481.*

Donativum
Mercatorum.

DONATIVUM MERCATORUM itidem pro ratione periculorum Reipubl. impendentium variare solet. In Regno enim anno 1654. contulerunt mercatores quinquaginta millia florenorum, ut habetur in *Constitut. ejus anni pag. 19.* Anno 1670. exsolvere jussi sunt centum viginti millia florenorum. *Constitut. dicti anni pag. 33.* Sic etiam anno 1650. numerarunt centum & viginti millia florenorum. *Constitut. pag. 7.* In Magno Ducatu Lithvanicæ aliquando decies, aliquando duodecies mille florenos in commune Mercatores conferunt. *Vid. Constitut. anni 1658. pag. 35. anno 1667. pag. 60.* Antea vero anno 1634. urbes Magni Duc. Lithvanicæ triginta

triginta millia contulerunt. *Constitut. pag. 13. seq.* Anno autem 1650. Donativum illud ad quadraginta millia Florenorum auctum est, sicut habet *Constitut. ejus anni pag. 21.* Præter hæc contributionum genera Anno 1629. ortum est novum genus contributionis, quod vocatur **FUMALIS COLLECTA**, Polonico autem vocabulo *Podymne*. Hoc genus contributionis fuit institutum contra *Svecum dimidii floreni communis à singulis domibus tam Civitatum, quam pagorum & villarum, curiis Nobilium & Ecclesiasticorum exceptis, quæ quadruplum usitati tributi agrarii aquavit,* ait Paulus Piascius in *Chron. pag. 484.* Solet hæc fumalis collecta duplicari, triplicari, multiplicari, exigentibus id periculis, ut ex singulis Palatinatum & terrarum tempore Comitiorum Declarationibus deprehendimus. Verum quando neque hæc stipendiis militum exsolvendis sufficiunt, solet ad certum tempus exigi, **ACCISA**, à mercatoribus in Civitatibus Regiis, Nobilium & Spiritualium, de quibus videri possunt *Constitut. an. 1659. pag. 16. & an. 1658. pag. 11. seq.* Neque inusitatum est **GENERALIA** in Regno **VECTIGALIA** instituere, quæ omnium Ordinum homines exsolvere necesse habent

Fumalis collecta.

Accisa.

Generalia
vectigalia in
Regno.

ab

ab omnibus Evecctis & Invecctis, liceat
 alias Nobiles à vectigalibus sint exempti.
 Exemplum generalium id genus vecti-
 galium, à quibus etiam Nobiles non free-
 runt liberi, habemus in *Constitutione Boni*
1661. pag. 34. Alia jam vectigalia aucta &
 de novo instituta prætereo Lectorem
 que benevolam remitto ad *Constitutio*
anni 1667. pag. 22. seqq. Ad extremum
 quando neque dicta illa Contributio-
 num genera sufficiunt & ingens aliquod
 Reipubl. periculum à Turca imminet.
 solet **CAPITATIO** aliqua **GENERA-**
LIS (*Pogłowne generalne*) sive subsidium
 charitativum generalis contributionis
 in universo Polonico Regno indici, unde
 nemo eximitur. Pendunt enim hanc
 Contributionem Archiepiscopi, Episco-
 pi, Castellani, Magistratus in universam
 omnes, Prælati, Canonici, Sacerdotes,
 Monachi, mercatores, opifices, rustici
 Judæi, Tartari & alii Regni hujus inco-
 læ universi. Observatur autem hic Pro-
 portio Geometrica, ita ut Archiepisco-
 pi, Episcopi aliique pendant *singuli*
 mille, sexcentos, quadringentos &c. Ho-
 reno, pro ratione reddituum, quos quis-
 que ex Bonis aut munere quod gerit per-
 cipit. Exemplum ejusmodi Capita-
 tionis præter vetustiora quædam, habemus

Capitatio
 generalis.

mus etiam in Constitutionibus anni 1673.
 sub tit. *Subsidium Reipubl. generalis Contri-*
butionis. Notandum est, hæc quæ enu-
 meravimus tributorum genera libera de-
 claratione Ordinum in Comitibus Regni
 generalibus constitui, ideoque pro jure
 æterno non posse haberi, ut cavetur Con-
 stitutione anni 1635. tit. *Declaratio O Con-*
stitutiacb. Deinde neque hoc prætereun-
 dum est, Prussos non in Comitibus suas
 Contributiones declarare, sed immuni-
 tate singulari ad referendum Palatinati-
 bus fratribusque suis domi relictis gau-
 dere, veluti præter alia documenta habet
 Constitutio Anni 1637. tit. *Czopowe Ko-*
ronne. Ex his aliisque Contributionibus
 à Reipubl. decretis, ut & ordinariis Rei-
 publ. Proventibus, de quibus paulo ante
 egimus, nihil cedit in privatum Regis
 commodum, teste *Piasccio in Chron. pag. 59.*
 (50) Quarta enim reddituum ex re-
 giis Bonis pars Ravam defertur, quo sem-
 per quatuor Deputati in Comitibus desi-
 gnati ad eam recipiendam mittuntur.
 Ex his duo (quorum alter est ex Senatu
 alter ex Equestri ordine) sunt ex majori,
 & duo ex minori Polonia, qui cum
 Thesaurario Regni & Capitaneo Ravensi
 (*ex Constit. Anni 1658. pag. 470. seq.*) Ra-
 væ circa Festum Pentecostes conveni-

Prussi Con-
 tributiones
 in Prussia
 sciunt.

Administra-
 tio Quarcæ.

nientes rationes ineunt, & quæ ad eam rem faciunt, expediunt. Videatur copia Quartæ ordinatio *Ann. 1569. edita, pag. 183. seqq.* Vectigalia & Contributiones DVCILLORVM Thesaurarius aut per suos ministros exigit, aut eas plus offerenti locat, ut volunt Constitutiones *anno 1635. pag. 30. an. 1655. pag. 17. seq. anno 1658. pag. 12. 13. Anno 1667. pag. 60.* Novimus etiam quanto animorum motu hæc controversia de Vectigalibus plus offerendi conferendis in nuperis *Anni 1685.* Comitibus sit agitata, donec tandem constitutum est, ut Vectigalia Reipublicæ sive in administrationem sive in arendam per plus offerentiam Nobilitati bene possessionatæ dentur. *Constitut. dicti anni pag. 19.* Accisam colligunt Thesaurarii per certos Quæstores in Comitibus ad hoc negotium electos. *Constitut. Anni 1655. p. 16. & An. 1659. 16.* Alias quoque Contributiones extraordinarias Exactores (*Poborcy*) a Nobilitate in Palatinatibus, Terris & Districtibus electi & coram officio Castrensi jurejurando certo obstricti, exiunt, inque Thesaurum inferunt. *Constitut. ann. 1591. pag. 630.* Spirituales suos habent exactores, per quos Contributiones thesauro inferunt. Judæi vero per suos Scholarchas ab omnibus Judæis ubi.

Contribu-
tiones Du-
cillorum
quomodo
administren-
tur.

Accise ad-
ministratio.

Poborcy.

Spirituali-
um exactio-
nes.

ubicunque illi habitent, pecuniam exigunt, quo injunctam sibi summam justo tempore thesauro inferant. *Vid. Constitut. Anno 1652. pag. 22.* Quomodo deinde Contributiones thesauro illatæ in id, quo destinatæ sunt ab Ordinibus impendantur, postea Deo annuente nobis dicendum erit. Ex his jam manifestum est, quænam sit Regum Poloniae circa Jus Tributorum & Vectigalium potestas.

Judicium
Capitatio-
nem exigunt
Scholarchæ
Judeorum.

IX. Pergimus ad JVS MONETÆ CVDENDÆ. Olim dubio procul Poloni permutatione rerum utebantur, sicut & aliæ gentes antiquæ apud Aristotelem *lib. 1. Polit. cap. VI. & lib. V. Ethic. cap. 8.* Testatur illud de Polonis antiquis Alexander Guaguinus, vel potius Matthias Strykowski *Ossostevicius in Sarmat. Europ. ubi de Wenceslao Rege agit. Vid. Tom. II. Corp. Hist. Polon. Tom. II. pag. 354.* Postea vero, ut idem refert auctor, Poloni frustulis quibusdam argenti, pessibusque aspreolorum sibi res necessarias comparabant. Inde etiam originem traxisse puto Leges illas antiquas, quæ, quando pœnam irrogant, pelles harmelinas & mustelinas judici dare jubent. Sed audiamus ipsum Regem Casimirum Magnum hac de re apud Janum Janulovium loquentem: *Cum aliquis, inquit, arguit sen-*

Jus monetæ
cudendæ ha-
buerunt o-
lim Reges

Permutatio-
nes mercium
in Polonia.

Mulda in
judicis.

sententiam Castellani Cracoviensis tunc pelliceam harmelinam alias *Gronostajowy*, Castellanis autem *Sendomiriensi* & *Lublinensi* pelliceas *mustelinas*, *Judicibus* autem *Cracoviensi* & *Sendomiriensi* pelliceas *mardurinas*, *subjudicibus* *vulpinas* dare teneatur. Hæc ille An. 1368. apud Januszov. lib. V. Con-

In Lithvaniam olim nulla fuit pecunia.

stitut. Part. III. tit. 1. pag. 425. Sic etiam in Lithvanja nullam olim fuisse pecuniam, inde colligere licet, quod cum Wladislai Lasconogi tempore sub initium Seculi XIII. Lithvani Russorum agros infestarent, & postea a Russis vicisti essent, jussi sunt subera, restes & falces frondeos, quibus in balneis gens ea furdorem provocare solebat, tributi nomine deinceps pendere. Neugeb. lib. III. Hist.

VWenceslaus Bohemorum Rex primus in Poloniam invexit monetam argenteam.

Polon. in Wladislao Lasconogo. Primus autem qui argenteam monetam, grossos videlicet Bohemicos, in Poloniam invenisse dicitur, est Wenceslaus Bohemici Rex. Vid. Gvagvinus vel Strykovius loc. cit. Ex Polonis autem Casimirus Magnus primus more Bohemorum æs & argentum signari jussisse; aureos vero nummos Sigismundus I. demum signasse fertur; tametsi Alexandri Regis etiam aureus nummus visus sit, ut scribitur

Moneta aurea in Polonia.

Neugeb. lib. I. Hist. Polon. pag. 17. & Simon Starovolscius in Polon. pag. 270. Verum hæc non conveniunt cum illis, quæ ante tempora Casimiri Magni & Wenceslai Regum apud Historicos Polonos reperiuntur de Wladislao Sputatore, qui circa Annum 1232. Archiepiscopo Gnesnensi & Episcopo Posnaniensi potestatem fecit monetam cudendi, ut auctor est Cromerus lib. VIII. non procul ab init. pag. 533. & Neugeb. lib. III. in Boleslao Punico pag. 135. Sed & ante Cromerum & Nengebauerum eadem scripserat Joannes Dlugosius ad dict. An. Tom. I. lib. VI. pag. 181. ex quo illi sine dubio sua hauserunt. Quomocunque autem illud sese habeat, nihilominus hoc certum est, si pecuniam Poloni antiquitus haberunt, fuit illam cudendi potestas penes Regem, & cui illam potestatem Rex privilegio speciali concedebat, ut ex locis citatis apparet. Posthæc Vladislaus Jagello Anno 1422. promisit in Privilegio (quod habetur apud Januszovium in lib. Privilegiorum & Interregnorum pag. 8.) se nullam pecuniam signari jussurum, nisi de consensu Consiliariorum. Eadem habentur & in alio Privilegio, ubi hæc verba reperiuntur: *Nem promittimus pro inclytis filiis nostris predictis, quod*

Archiepiscopo Gnesnensi jus cudendæ monete concessam & Episcopo Posnaniensi.

VWladislaus de jure cudendæ monete remittit.

postquam dante Domino unus illorum
in Regem electus, scepra Regni Polonia
amplecteretur, monetam ex quocumque
genere metalli absque consilio & con-
sensu speciali Prælatorum & Baronum
in Regno Polonia cudere non permitteret,
quemadmodum nos sine ipsorum con-
sensu & consilio hujusmodi monetam
cudere noluimus neque cudimus. In

III. Privilegio Vladislai Jagellonis
Januszov. loc. cit. p. 15. confirmavit hoc,
quod de moneta sine speciali consensu
Prælatorum & Baronum non cudenda
diximus, etiam Sigismundus Augustus
An. 1550. apud eundem Januszovium

Jagellonida
eudebant
monetam
sine Ordini
um consensu.

Sigismundus
III. Ordini-
bus ius eu-
dendæ mo-
netæ resi-
gnat.

lib. IV. Constitut. Part. 1. tit. 12. pag. 371. Conf.
Herburt. in Statut. tit. moneta pag. 288 seqq.
Verum in praxi aliter se res habuisse vi-
detur, ut constat ex Oratione supra lau-
data Adami Konarscii Episcopi Plocen-
sis ad Henricum I. Regem, in qua ius cu-
dendæ monetæ ab unius Regis volunta-
te dependere, dicit, apud Fredr. in Hist.
Henrici I. pag. 97. Donec tandem antiqua
illa Lex à Sigismundo III. renovata est
Anno 1612. quæ confirmata post ejus o-
bitum in Pactis Conventis Vladislai IV.
pag. 13. & sic etiam in singulorum Regum
post Vladislaum regnantium Pactis
Con-

Conventis hæc lex repetita est, ut testari
possunt novissima Pacta Conventa Jo-
annis III. §. Provent. Causam hujus legis
à Sigismundo III. latæ, indicat nobis Sta-
nislæus Kobierzycki Castellanus Geda-
nensis & postea Palatinus Pomeraniæ
lib. XI. de rebus gestis Vladislai Principis pag.
940. & Piascius ad an. 1632. pag. 525. Ni-
mirum cum Respublica Polonica Si-
gismundi III. Regis liberis liberaliter pro-
spexisset, certis præfecturis iisdem assi-
gnatis, Rex vicissim in animi grati testi-
monium cessit Reipublicæ jure cudendæ
monetæ. Porro abrogatio monetæ pe-
regrinæ & adulterinæ competit Regi si-
mili cum tota Republica. Et quidem
jam sub Sigismundo I. illud fuisse obser-
vatum, ut non nisi cum consensu Sena-
tus proscibi posset moneta, discimus ex
Januszovii loco citato pag. 372. Conf. Her-
burti Statutum loc. cit. Postremo conces-
sio Juris cudendæ monetæ licet antiqui-
tus fuerit in solius Principis potestate,
Casimirus tamen Jagellonides, cum ad
ipsum Prussia à Cruciferis transiisset, jam
non nisi cum Consensu Senatus conces-
sit jus illud monetæ cum imagine Regia
cudendæ Thorunensibus, Elbingensi-
bus, Gedanensibus & Regiomontanis
bello manente: Finito vero bello, ut

Causa ejus
resignatio-
nis.

Abrogatio
peregrinæ
monetæ per-
tinet ad Co-
mitia.

Concessio
juris euden-
dæ monetæ
pertinet ad
omnes ordi-
nes.

In Prussia Ci-
vitates ma-
jores habent
jus Monetæ
cudendæ.

Thorunii tantum & Gedani nomine Re-
gio sumptuque ea signaretur. *Vid. Sa-
muel Neugebauer lib. VI. Hist. Polon. pag.
339.* Hodie jure cudendæ monetæ urun-
tur omnes tres Civitates Prussicæ Regiæ
maiores, nempe Thoronium, Elbinga &
Gedanum. Et quamvis de Elbingensibus
dubium ex Historia illa Casimiri Ja-
gellonidis moveri posset, videntur ta-
men illi jus hoc & finito bello consensu
Regis & Reipubl. cum cæteris Civitati-
bus majoribus retinuisse, aut potius ex
antiquo Privilegio ab Henrico de Ho-
henloe Magistro Ordinis Teutonici An-
1246. sibi concessio contra contradicen-
tes asseruisse. Nam adhuc hodie repe-
riuntur nummi Elbingenses varii gene-
ris tempore Sigismundi I. cusi, qui nos
ea de re dubitare non sinunt. Vidi quo-
que Gedani in Cimeliis Schvvarzval-
dianis nummulum Elbingensem, qui
temporibus Ordinis Teutonici culus
esse videtur, & eum in Abaco Numisma-
tum Prussicorum in Prussia nova exhibui,
ubi etiam alia Elbingensium Numisma-
ta reperies. Et hoc est, quod Sigismun-
dus I. Rex Poloniæ in Constitutione
sua anni 1539. non tacit discrimen Prussic-
arum Civitatum monetam cudentiam,
sed omnibus simul injungit, quoniam

Nummi El-
bingenses
antiqui.

in Polonia per aliquot jam annos nulla,
moneta est cusa, ut & Prussicæ Civitates,
(inter quos & Elbinga tunc numos cu-
debat) eandem cudere intermittant:
aut si eandem secundum Privilegia sua
signare velint, ut antiqua signa eidem
imprimant. *Vid. Herbut. in Statuto. tit.
Moneta pag. 294. seq.* Probari idem potest
ex Jure Culmensi Reviso, quo Gedanen-
ses hodie utuntur *lib. I. tit. V. cap. 1.* Et
tantum etiam de jure Cudendæ mo-
netæ.

X. Quod ad JVS CONFERENDO. Ius Confe-
rendorum
RVM MAGISTRATVVM attinet, Magistratu-
um habet
illud Regibus Poloniæ adhuc hodie in-
tegrum ferè competit. Rex ferè in-
tegram.
*supremus meritorum & virtutum cu-
jusque arbiter, omnes in Republ. Magi-
stratum, officiorum titulos, qui sunt
innumeri, ac plurimi potestatis eminenti-
tia sublimes, solus confert. Ecclesiastici
quoque Episcopatus, qui in illo Regno sunt
opulentiores, Abbatias & alios digni-
tatum in Ecclesiis Pontificalibus potio-
res gradus non nisi favore Regis addeunt.*
*Hæc Pfafecius in Chron. pag. 59. Con-
fer. Cromerus in Descript. Polonia lib.
II. pag. 171. Fredro in Hist. Henr. I. p.*

97. In primis verò Stanislaus Lubienicki Episcopus Plocensis in *Monuis de Episcopatu recte gerendo num. LIII. seqq. & num. LXIV. seq.* Conferantur etiam Pacta Conventa Joannis III. §. *Jura Majestatis*, ubi Serenissimus Rex promittit, quod Jura Patronatus Regia in Episcopatus, Abbatias & omnia Ecclesiastica beneficia manuteneret, & contra omnes qui sine Nominatione Regia ausi fuerint intrudere oppositionem, defendere velit. Antiquissimis quidem temporibus, cum Polonia religionem Christianam suscepisset, plerumque Episcopi a Pontifice Romano in Poloniam fuerunt missi, quos e vestigio Rex in Senatum etiam admisisse dicitur, ut infra cap. III. probabitur, Sed postquam Religio Christiana jam esset longe lateque per hoc Regnum propagata & homines haberi possent e Polonia ad hanc munia obeunda satis idonei, volebant Capitula externum aliquem Episcopum sibi à Romano Pontifice obtrudendoque cum consensu Regum & Ducum Poloniz e Capitulo Episcopum eligebant quem Rex confirmavit. Consensus vero Principum in Episcopis eligendis idcirco requirebatur, quia Princeps in Senatum quos vis recipere volebat, qui ipsi non placebant. Accedebat huc etiam jus an-

Primi Episcopi Polonici exaltati

Postea à Capitulis electi à Regibus confirmantur.

antiquum, quo primis temporibus Reges Christiani in conferendis Episcopatus utebantur, quod successu temporis Pontifices Romani impugnare cœperunt. Idcirco Sec. XII. à Christo nato Paschalis II. Papa Romanus ad Archiepiscopum Gnefensem epist. VI. hæc verba indignantibus scripsit: *Quid super Episcoporum translationibus loquar, quæ apud vos non auctoritate Apostolica, sed NVTV REGIS præsumuntur*, apud Sevdinum Binium *Tom. III. Concilior Part. 2. pag. 425.* Et in nova collectione Conciliorum Philippi Labbei & Gabrielis Cossartii *Tom. X. col. 628. seq.* Præsertim vero sub Casmiro Jagellonide auctoritas Capitulorum decrevisse memoratur. Hic enim Rex Sacerdotibus iniquior visus est, adeo ut tum primum libera Episcoporum electioni vim fuisse illatam recentiores Historici referant. *Vid. Neugebauerus lib. VI. Hist. Polon. pag. 168.* Jam vix umbra Electionis penes Capitula conspicitur. Quæ turbæ in Prussia propter electionem Episcoporum olim fuerint sub Casmiro Jagellonide exortæ, testari poterit Bellum Sacerdotale Nicolai de Tungen Episcopi Warmiensis, de quo fusc Casp. Schuzius *lib. VIII. Chron.*

Reges jus suum argent quod male habet Pontificem.

Casimirus Jagellonides sibi jus eligendorum fere totum asserit.

Turbæ Prusicæ ob electionem Episcoporum.

Pruss. Thomas Tretery vel potius Joannes Crezmerus in *Vitis Episcoporum Varmiensium*, quas ex Germanico Crezmeri libro Treterus latinas fecit, quaeque adhuc MSS. multorum manibus teruntur. Finitum tandem est illud certamen certa transactione inter Sigismundum I. Regem Poloniae & capitulum Varmienle. Privilegium ipsum Anno 1511. datum habetur in *juribus Municipalibus Prussiae*. E. 3. vigore cujus Rex Capitulo quatuor Canonicos Warmienses praesentaturum se promisit, ex quibus Capitulares uni dignitatem Episcopalem conferrent. Attamen sub finem Seculi superioris cum à Sigismundo III. Andreas Bathoreus Cardinalis esset Episcopus Varmiensis constitutus, reclamavit quidem Capitulum, sed frustra: *Hujus enim libera Electioni opponebantur Regis jura assumendi in Senatum, quae ex dignitate magis idoneum judicaret*, ait Paulus Piascius ad An. 1537. pag. 11. Hodie igitur etiam Episcopos Prussicos Rex constituit. In Canonicis etiam constitutendis in Prussia Regis potestas tantum non est, quanta in Regno Poloniae. Nam licet in Episcopatu Warmiensi Rex praepositum Capituli creet; in electione ca-

Transactio
Sigismundi
cum Capitu-
lo Varmi-
ensi.

Sed & illa
transactio
non est ob-
servata.

Canonicorum
jura in
Episcopatu
Varmienli.

men Canonicorum aliorum Pontifex etiam Romanus certis mensibus suum jus habet. Vid. Cromerus in *Descript. Prussiae post. med.* In Ecclesia quoque Culmensi etiam si Rex Episcopum ipsum constituat; Canonicos tamen non Rex, sed Episcopus ipse cum Capitulo creat ut Cromerus loco cit. testatur. At vero hodie etiam Canonicorum electionem in Episcopatu Culmensi solus fere habet Episcopus. Sed in Polonia amplior est, ut audivimus, in Canonicorum Constitutione Regum potestas. De Abbatibus quoque eligendis non raro in Polonia certatum est, Ordinibus Regni jus illud Regi suo afferentibus: Monachis autem maxime semper reluctantes. In Prussia quidem Reges sibi jus illud non magno pere vindicarunt, sed plerumque illis sufficiebat electos à Monachis Abbates confirmare: in Polonia vero secus sese res habet. Id circò cum labente Seculo superiore Sigismundus III. Rex Poloniae in Sueciam profecturus Cervenscum divertetet, ad radendam ejus loci Andreæ Bathoreo Cardinali possessionem Abbatia, Nuncius etiam Apostolicus nomine Germanus Mulaspina Monachos renitentes juraque sua libere eligendi Abbatis appellantes compressit, id summi Pontif-

In Episcopatu
Gulmiensi.

Controversia
de Abbatibus
constituendis.

ficis voluntate fieri caufatus, & nisi parent præfens illis anathema interminatus est, teste Stanislao Lubienſki in *Profectione Sioismundi III. in Sueciam. pag. 8.* Neque defuerunt ſequentibus temporibus ejuſmodi turbæ, extatque exemplum duorum Abbatum uni Abbatix præpoſitorum, quorum alterum Rex, alterum Monachi elegerunt. Vt igitur hæ confuſiones evitarentur, varii ſunt à variis modis tentati. Andreas enim Olfzowski peculiari ſcripto, quod *Quinquaginta ſingularia* nominavit, juſ Abbatum conſtituendorum Regi competere, quavis ſuppreſſo nomine ſuo, probavit. Deinde An. 1677. in Conventu quodam AnteComitiali Nobilitas Nunciis ſuis illud in Inſtructione injunxit, ut articulum de Monachis, qui in juſ Regium involare audent, in ordinem redigendis, urgerent. Immo in iſtis etiam Comitibus ordines hoc juſ Regis affererunt, ut Acta Comitiorum anni 1687. docent. Denique Sereniſſimus Rex Joannes III. varios tentavit modos, ut hæc tabularia Regni excuti juſſit, quænam hoc in caſu ſint Regis & quæ monachorum jura inquiraturus. Cum autem in tabulariis nihil poſſet reperiri, mandavit hoc

Ioannis Regis acta circa negotium Abbatiarum.

DE PACT. CONV. ET JUR. MAJ. 417
negotium Duci Michaeli Radzivilio ſuo ad Pontificem Romanum Legato: Sed Romæ ordini Eccleſiaſtico magis favente nihil obtineri potuit ex antiquis Privilegiis, quæ hac in re quondam Regno Poloniae data ſunt. Poſtremo igitur Sereniſſimus Rex Javorovia curæ Generali Ordinis Ciſtertiensis per modum compositionis eo reſeduxit, ut ex quindecim Abbatibus huius Ordinis quinque eſſent in diſpoſitione Sereniſſimi Regis pro Prælatiſ in Aula Regia degeatibus, quinque pro Monachandis, & quinque pro monachis iſtis actu jam exiſtentibus, quemadmodum hac de re teſtantur *Acta Comitiorum Anni 1685. ad 10. Aprilis.* Reliquorum autem Ordinum Abbatix adhuc ſunt in Regum poteſtate, ita ut iſſi Abbates conſtituant. De ſecularibus dignitatibus non eſt dubium quin illas Rex bene meritis ſolus conferat. Tentarunt quidem non ita pridem nonnulli hanc Regis poteſtatem imminuere, ſed proſus irrito conatu. Curſus enim Michael Dux Wiſniowierius Rex Poloniae eligeretur, voluerunt nonnulli, ut *Palatinatus cujusque Nobilitas in Conventibus quatuor Candidatos nominaret, Senatorum in Comitibus Re-*

Seculares dignitates

conferat Rex
Quidam hoc juſ Regis impugnant.

gns

gni generalibus pluralitas votorum desiniret, cui Princeps dignitatem satrapie, aut quamcunque aliam conferre deberet, ait Casimirus Zavyacki in Diario Elect. Michaelis Regis, quod inscripsit: *Gloria orbi Sarmatico consensu monstrata Lit. I. 3.* Sed addit ibidem: *Utile id in publicum, honestum qua privatim, firmande liberæ Reipubl. eximium Aristocatiæ arcantum, paucorum dissensu aut malevolentia seu potius libidine assensu tronis, dum presentia conducerent, modica in posterum aut nulla assensu de libertatis causa, irritum fuit.* Et postea refert idem Illustrissimus auctor, quosdam voluisse, ne Rex supremæ officia Sigillorum Regni, Præfecturarum Exercituum cuicumque conferret, sine expresso in Comitibus Regni Generalibus Reipubl. iudicio & assensu. Et addit: *Conventione (status hic) nimio aula favori litantium superpressus est, non sine dolore bonorum Civium nullis affectibus obnoxiorum.* Lit F. Ex quibus manifestum est, Regem

gem Polonia adhuc hodie Dignitates & magistratus conferre pro lubitu sine consensu Ordinum. Dantur nihilominus exceptiones quædam, quas paucis attingemus. De CANCELLARIIS refert Piascius, Regem eos solam creare non posse, nisi id fiat in Comitibus de consensu ordinum. Piasc. *in Chron. ad An. 1617. pag. 438.* Idem habet Auctor Vitæ Petri Kmitæ, quæ adjecta est Annalibus Stanislai Orichovii pag. 226. Similia occurrunt & in Theatro Europæo Tom. IV. pag. 66. ubi refertur, Polonos Illustrissimum Principem Georgium Ossolinum noluisse Cancellarium salutare, quod, ut dicebant, seipsum in scitis Nunciis Provincialibus Cancellarium elegerat. Sed hæc hodie non adeo observantur, Regibus etiam extra Comitium Cancellarios constituentibus. Ut alia exempla modo præteream, unicum Illustrissimi Dn. Martiani Alexandri a Kozielsko Ogmiscii Comitibus in Dombrovnæ exemplum illud docere potest. Contulerat ei Serenissimus Rex Cancellariatum extra Comitium, & iurejurando illum præfente Senatu Reipubl. adstrinxerat. Non fuerunt hoc ipso contenti Nuncii Terrestres, eo quod non in Comitibus hoc munus adeptus erat. Responsum est ex altera

Exceptiones
in Magistratibus conferendis.

Cancellarium constitutio.

tera parte, non posse Serenissimum Regem semper Comititia expectare, quoniam presentia semper Cancellariorum opera in aula opus est, praesertim in defectu aliorum Cancellariorum. Cum Nuncii Terrestres nihil obtinere possent, urserunt tantum, ut denuo, quemadmodum moris est, jusjurandum in facie Reipubl. praestaret. Etiam si autem regeretur, jam illud praesentibus Senatoribus esse factum, nihilominus quibusdam non quiescentibus, sed subinde hanc querelam renovantibus, iterum Illustrissimus Oginskius coram omnibus Ordinibus jurejurando fidem Reipubl. adstrinxit. V. *Diarium Comitiorum Anni 1685 ad diem 21. Aprilis.* Deinde datur etiam exceptio in PALATINO POLOCENSI, cujus libere eligendi potestatem Nobilitati ejus Palatinatus antiquiores Reges dederunt. Confirmavit hoc privilegium Vladislaus IV. Rex *Constitutione Anni 1647. pag. 37.* Idem vero Privilegium Anno 1670. sibi a Michaeli Rege confirmari Nobilitas Palatinatus postulat in *Declarationibus Palatinatum Lithuanicorum pag. 57.* Immo & CAPITANEVS sive GUBERNATOR SAMOGITIAE, etiam si inter primarios est Senatores ex Secularium ordine, nihilominus

Palatinus
Polocensis.

Gubernator
Samogitiz.

minus a Nobilitate Samogitica eligi & a Rege tantum confirmari dicitur. Inter Magistratus singulorum Districtuum etiam quodammodo excipiuntur Succamerarii, ut & Judices, subjudices Notarii & Terrestres, quos Nobilitas in quovis Districtu sibi eligit, ita ut Rex non nisi ex quatuor electis unum, quem vult, confirmet: *Constitutio Anni 1650. pag. 7. & Anni 1588. pag. 460.* In Prussia Consiliarios Prussiae & Vexilliferos singulorum Palatinatum Prussicorum. Judices autem Terrestres a Nobilitate Prussica eliguntur & a Rege tantum confirmantur. Quamvis etiam hodie non desint, qui antequam a Nobilitate ad hoc eligantur munus, Regio se muniant Privilegio, ut certior sit ad Magistratum illum aditus. Scabini vero, quorum in singulis Judiciis Terrestribus Prussicis octo sunt, qui Scabini, ut & Notarii Terrestres a Nobilitate per Pluralitatem suffragiorum etiam sine confirmatione Regia admitti jubentur in *jure Correcto Nobilitatis Prussicae tit. V.* In Lithuania quoque in nonnullis Magistratibus Palatinatum & Districtuum diversitas quaedam occurrit; quoniam vero infra de ea dabitur agendi locus, eousque rem differemus. Sed etiam de Judicibus sum-

Succamerarii & alii
Magistratus
Districtuum.

Prussici Succamerarii a Rege constituuntur, ut & Ensiseri & Vexilliferi. Judices Terrestres & Scabini in Prussia.

Aliæ limi-
tationes.

Magistratus
debent esse
Nobiles &
possessio-
nari.

Magistratus
Regni &
magni Ducatus
Lithvaniz
debent
tantum bona
habere in
aliquo loco
totius gen-
tis.

summorum Tribunalium hic Nihil adde-
mus, quandoquidem de illis ex professo
infra sumus acturi, cum nobis de Judiciis
Polonicis erit sermo. Præter has autem
exceptiones, in aliis etiam rebus jus illud
conferendarum Dignitatum constituen-
dorumque Magistratum est limitatum.
Et quidem primum in eo, quod Rex non
nisi Nobilibus iisque indigenis & posses-
sionatis honores illos conferat. Prius il-
lud de Nobilibus indigenis ad honores
evehendis, plebeis verò & extraneis ab
omnibus dignitatibus arcendis, urgetur
præter varias Constitutiones hac de re la-
tas, etiam in omnibus Pactis Conventis
Regum, præsertim autem in ultimis. *S.
Privilegia y Prawa dawne.* Posterius autem,
quod de possessionatis diximus, non ubi-
que eodem modo accipiendum. Quod
enim ad Magistratus totius Regni, aut
Magni Ducatus Lithvaniz, attinet, ut
sunt Marschalci, Cancellarii, Thesaurari-
rii, item alii Magistratus majores extra
ordinem Senatorium existentes, ut Du-
ces belli, Referendarii alique, illos bona
possidere Terrestria oportet in ea tantum
gente, cujus sunt Magistratus, neque
opus est, ut in singulis Palatinatibus Bo-
na sua habeant. Ratio hujus rei non est
alia, quam quod munia non sunt restri-

ta

ta ad unum aut alterum totius gentis
Palatinatum aut Districtum. At vero Pa-
latini quoniam non ad totam aliquam
gentem, sed solum ad certum Palatina-
tum pertinent, in suo etiam Palatinatu
possessionati esse debent, quod etiam de
Castellanis illis accipiendum est, qui in
singulis Palatinatibus sunt singuli. Ve-
rum in Palatinatibus majoribus, qui mul-
tos habent Districtus, ut in Palatinatibus
Russicis, Malovicis, Ravensi, ut & terra
Wielunensi, Castellani & alii Magistra-
tus Districtuum minores, in illo etiam
Palatinatus sui Districtu Bona Terrestria
possideant oportet, in quo Magistratum
gerere jubentur: verbi gratia, Officiales
terra Wielunensis non in Palatinatu Si-
radiensi, ad quem terra Wielunensis per-
tinet, sed in hac ipsa Palatinatus Siradi-
ensis parte accessoria, nempe in Terra
Wielunensi, debent esse possessionati.
Vid. Constitut. an. 1562. pag. 22. Immo An.
1617. pag. 33. constitutum est generaliter,
ut omnes Dignitarii, Capitanei cum Ju-
risdictione, ut & alii Magistratus Terre-
stres in iis Palatinatibus & Terris sint
possessionati, in quibus officio suo fungi
jubentur. In Prussia nostra quoque il-
lud requiritur, ut Dignitates & Magistra-
tus conferantur tantum Indigenis, id est,

Palatini de-
bent esse
possessionati
in suo Pala-
tinatu.

In Palatina-
tibus majoribus Castellani debent
esse posses-
sionati in eo
Districtu, cu-
jus sunt Cas-
tellani.

Omnes Ma-
gistratus sint
possessionati
oportet, ubi
ubi magi-
stratus fun-
guntur.

Prussia Præ-
vilegia.

folis Pruffis, ut habet Privilegium Incorporationis 1454 a Cafimiro Jagellonide datum, ut & Privilegium eodem anno super eadem re concessum, habeturque cum priore illo in *Juribus Municipalibus Pruffia*; quæ Privilegia Pruffis confirmata sunt *Constitutione Anni 1647. pag. 36.* Speciatim etiam Palatinos Pruffiæ debere Bona Terrestria possidere in suo Palatinatu, requirit lex anni 1589. *pag. 315. tit. Osiadlosc.* Similiter in toto Magno Ducatu Lithvaniæ hoc exigitur, ut etiam in Terris, ubi Magistratus gerunt, Officiales omnes sint possessionati. *Constitut. 1569. pag. 195. §. Dignitarze y Przendnicy.* Verum in Livonia singulare quidpiam occurrit, quod hoc loco nobis commemorandum est. Nimirum Rex ita Senatores Livonicos se constituturum pollicitus est, ut primo admittatur Polonus, deinde post Poloni illius obitum Lithvanus, & tandem Livonus. *Vid. Constitut. an. 1677. pag. 32. seq.* Ob leges has non observatas sepe audiuntur querelæ Ordinum, novæque cuduntur constitutiones, quibus exorbitantiis istis, quas vocant, obviam eatur. Sic jam olim tempore Ludovici Regis Poloniae & Hungariæ Ottonem Filicium Nobilitas Polonica Majoris Poloniae Praefectura privari voluit, propterea quod nul-

In Magno Ducatu Lithvaniz.

Livoniae Magistratus quomodo se habeant,

Querelæ de Legibus his non observatis.

Exempla.

nullas in Majore Polonia possessiones habeant atq; ita contra jura legesq; Praefecturam illam obtinebat, teste Cromero *lib. XIII. pag. 615.* Conf. Neugeb. *lib. IV. Hist. Polon. pag. 214.* Propter eandem causam Lithu. noluerunt superiore Seculo Bernhardtii Maciejovium admittere ad Episcopatum Vilnensem, quia non fuit Lithuanus, nec habuit in Lithuania possessiones suas, sed fuit Polonus. Et cum Lithuanis objiceretur, quod Georgius Radziwilius, natione Lithuanus ad Episcopatum Cracoviensem in Polonia minore vocatus esset, Lithuani se suo jure non aliorum exemplis niti responderunt, quo etiam approbato, Sigismundus III. constituit, *ne similes dignitates in Lithuania nisi natis Lithuanis conferentur, hoc est, qui jam in Lithuania sua bona terrestria possidebant, antequam dignitatem illam adipiscerentur, apud Piascium ad an. 1598. pag. 186. seq.* Similiter in Prussia Cromeri exemplum. Superiore Seculo Martinus Cromerus, celebris ille Historicus, Episcopatum in Prussia Warmiensem esset adeptus, adeo ipsi, ut Polono, restiterunt Ordines Pruffiæ, ut nunquam in Confessu Ordinum Pruffiæ comparere potuerit, quem admodum hoc alibi probavimus. Secun-

Bernhardi Maciejovii exemplum.

Cromeri exemplum.

Dignitates
Rex neque
auget neque
minuit.

do potestas Regia circa Magistratus conferendos est etiam quadantenus limitata in eo, quod Rex nequeat Officia Regni vel aulae suae, vel etiam Districtuum minuere nec augere, sicut habet Constitutio Sigismundi Augusti an. 1550. *lat. pag. 5.* & Stephani Regis an. 1576. *pag. 227.* Idem volunt Pacta Conventa Serenissimorum Regum Michaelis & Joannis III. §. *Dignitarswa.* Immo jam olim, Sec. XIV. a Christo nato, videlicet anno 1374. Ludovicus Rex Poloniae & Hungariae iuravit, se omnes Dignitates omnesque Magistratus velle in suis iuribus, prout antea fuerunt, conservare, quod deinde Wladislaus Jagello confirmavit, apud Janum Januszovium *lib. III. Constitut. Part. V. tit. 1. pag. 298.* Idcirco cum initio praesentis Seculi, videlicet anno 1616. Sigismundus III. Rex mortuo Andrea Bobola Cubiculi Regii praefecto, nollet alium in eius locum officio surrogare (praestat hoc ceteris Magistratibus familiaritate Regis) lege demum adactus, quae ejusmodi officia supprimit vetat, tandem alium suffecit. Praefec. in Chron. ad dist. an. pag. 519. Tertiò in hoc quoque Regis potestas est aliquantulum restricta, quod omnes Dignitates obitu aliorum vacuas

Dignitates
Rex confert
intra sex
hebdoma-
das.

intra sex hebdomadas a die notitiae promissae in alios bene meritos Nobiles transferre, si extra tempus Comitiorum aliquis moriatur. Sin autem paulo ante Comitium aliqua dignitate functus decedat, tum intra octiduum post Comitium, coepta alter ei substitui debet. Quod si denique in ipsis Comitibus aliquem ex Magistratibus mori contingat, itidem intra octiduum munus ipsius alteri traditur, quod etiam ut fiat, Marschalcus Equestris Ordinis nomine Nunciorum in Comitibus Wladislaui IV. Joannis Casimiri, Michaelis & Joannis III. §. *Wakancje.* Ante Wladislaui vero Regis tempora Rex illud extra tempus Comitiorum intra dimidii anni decursum facere solebat. *Vid. Constitut. an. 1581. p. 468. Ann. 1607. p. 833. an. 1631. pag. 4.* Quarto hoc etiam Joannes Casimirus Rex circa collationem Magistratum promissit, quod in Regno & M. D. Lithv. per quatuor menses, videlicet Septembrem, Octobrem, Novembrem & Decembrem vacantes Capitaneatus & alia officia Terrestria militibus aliisque Nobilibus bene de Republi. meritis, habita ratione commendationis à Ducibus Exercituum facta, distribuere velit, non praedicando tamen Electioni terrestrium

Initio Comitiorum Dignitates conferuntur.

Certis temporibus Rex benemeritis magistratus confert.

Rex Digni-
ta es filius &
Fractibus
sunt non
conferit so-
lus,

Officialium in Conventibus particu-
laribus singulorum Palatinatum & Terra-
rum. *Constitut. ann. 1662 pag. 10.* Quinto
Rex quoque lege lata promittit, se nun-
quam Dignitates, v. g. Episcopatus, Pa-
latinatus, Castellanus, Capitaneatus,
Filiis aut Nepotibus suis, aliisque ex stir-
pe Regia oriundis collaturum; id quod
jam olim promiserat An. 1374. Ludovi-
cus Rex, confirmavitque postea an. 1443.
Wladilaus Jagello, ut & alii post ipsum
Reges. *Vid. Paulus Piascius pag. 124.*
fin. Fredro in Hist. Henr. pag. 230. Quod si
autem contingat, ut consensu omnium
Ordinum Regis Filio vel Fratri Episcopa-
tus aliquis conferatur, jurat ille, se Epi-
scopatum (aut etiam aliam dignitatem)
eodem jure possessurum, quo illum pos-
sederant alii ante se Episcopi. Promit-
tit etiam ejusmodi Beneficiarius se munia
Interregis sibi non vindicaturum, id est,
se jus & potestatem Regis nominandi,
inaugurandi coronandique non usurpa-
turum, nec denique sibi prerogativam
quandam præ Archiepiscopo Gnesnensi
quæsiturum. *Vid. Constitut. An. 1635. pag.*
17. & An. 1641. pag. 5. Alia quoque Bona
Terrestria, si Regum agnatis à Republ.
conferuntur, eodem jure illa possident,
quo alii Nobiles ea antehac possederunt,
ut

Quæ filii Re-
gum pro-
mittant, si ad
dignitates
conferantur.

ut vult *Constitutio anni 1641. pag. 6.* Sexto
restricta etiam est Regis potestas in eo,
quod ipsi non licet in unum virum plu-
res Dignitates majoris momenti cumu-
lare. Sed de his vide intra *cap. III. num.*
16. & 17. ubi pluscula de Incompatilibus
occurrunt. Conferantur etiam Pacta
Conventa Sereniss. Joannis III. *ff. Wrym*
se. Septimo obligavit se Rex Joannes
Casimirus, quod Advocatias (Polonice
Woyostwa) in Urbibus jure advitalitio
non nisi bene meritis militibus, iisque
non plebeis sed nobilibus conferre velit.
Excipiuntur tamen hic Advocatiz in
Bonis Oeconomicis Regiis sitæ: Item
quæ sunt Civitatibus incorporatæ, ut
sunt Lublinensis, Wschoviensis & Sre-
densis: Sic etiam quas Capitanei cum
jurisdictione possident: ut & decem Ad-
vocatiz, quas sibi Reges reservarunt mi-
nistris suis etiam plebeis conferendas.
Constitut. an. 1589. 1607. 1620. 1647. & anno
1662. pag. 15. Octavo promittit etiam Rex
in Pactis Conventis, in Collatione hono-
rum & Dignitatum se neminem sibi pri-
vatim rejurando obstricturum, neque
submissiones subscriptas ab iis exactu-
rum: & si cuiquam Dignitatem, aliudve
præmium propter promotionem ad Re-
gnum promiserit, ut hoc sit invalidum,

Reges in u-
num non
cumulant
multas di-
gnitates.

Advocatas in
urbibus Re-
ges quomo-
do ducunt.

Reges sibi
neminem
privato ju-
rejurando
adstringunt.

Dignitatem
alteri vende-
re licet con-
sentiente
Rege.

& irritum. *Vid.* Pacta Conventa Ser. Jo-
annis III. *S. rebus Justina.* Ad extremum
hoc quoque de Magistratibus nota-
dum est, quod alter alteri Dignitatem
vel Officium suum vendere queat, si Re-
gis consensus accedat, ut factum est An-
no 1668. cum Krassinius Theaurarium
Regni, Andreæ Morstinio Referendario
Regni, nongentis aureis acceptis, cede-
ret. *Vid.* Diar. Europ. *Continuat.* XVIII.
pag. 428. Militibus etiam permissum est.
Advocacias a Rege sibi collatas aliis No-
bilibus vendere, ut habet Constitutio
Anni 1662. pag. 15.

Rex digni-
tates solus
non aufert.

XI. Ex his satis superque constat, ma-
gnam esse Regis Poloniæ potestatem in
confecendis Magistratibus, qua seculari-
bus, qua Ecclesiasticis. Quamvis autem
Rex in Polonia Dignitates conferat bene
meritis; non potest tamen eas jam colla-
tas pro lubitu male de Rege & Rep. me-
ritis auferre, nisi id fiat ex sententia omnium
Ordinum. Obtinet igitur & in Polonia,
quod Plato in *Philebo* jactitatum fuisse te-
statur: *Non licet eripere, quod recte datum*
est. Probant hoc varix Proscriptiones
Magnatum, quæ non nisi consentienti-
bus Ordinibus omnibus fiunt. Propterea
etiam ejusmodi Proscriptionibus subji-
ciuntur omnium Senatorum & Nuncio-
rum

rum Terrestrium nomina, ne uni aut a-
ter culpa tribuatur. Possunt autem Re-
ges cum consensu Ordinum Dignitates
privare non tantum Seculares sed et
Ecclesiasticos, ut patuit exemplo ce-
jusdam magni nominis Antistitis, qui
non ita pridem per publicum Rotæ equi-
stris Decretum privatus est loco, digni-
tate, voce activa vel passiva in Senatu. Ba-
na Dioceseos sequestrata sunt, desigra-
tique, qui proventus collectos in re-
demptionem captivorum impenderent.
Ipse autem Antistes custodiri jussus est in
Monasterio usque ad Declarationem
Pontificis Romani. Sed paulo post An-
tistes ille in gratiam receptus suæque di-
gnitati restitutus est. *Conf. & Constituc.*
anni 1635. tit. Forum.

Ecclesiasticæ
quomodo
Dignitati-
bus priven-
tur.

XII. Quod alias Dignitates sive titu-
los DUCVM, COMITVM & BARO-
NVM possit Rex Poloniæ aliis conferre,
de sententia tamen Ordinum, non vide-
tur esse dubium; cum exempla sint in
promptu. Ut enim de Alberto Marchio-
ne Brandeburgico nihil dicam, quia Si-
gismundo I. Rege Poloniæ Anno 1525.
Dux Prusiæ renunciatus est, Neugebauer
lib. VII. Hist. Pol. pag. 180. Certe Sigismun-
dus Augustus Rex Gothardum Kekle-
rum primum Curlandiæ Ducem creavit,

Dignitates
Ducum Co-
mitum &c.
potest Rex
conferre
consentien-
tibus Ordini-
bus.

ce quo vid. Albertus Wijuk Kojalowicz
Part. II. Hist. Litv. lib. VIII. ad an. 1561. p. 419. Verum quod jam Rex Poloniae inter
 sibi subditos nullos creet Duces, Comi-
 tis, & Barones, obstat Nobilitatis Polo-
 nae summa aequalitas, qua freti Poloni,
 praesertim Nuncii Terrestres, nunquam
 Regi concederent tales dignitates hae-
 diarias in quasdam familias conferre. *Vid.*
Pacta Conventa Joann. III. §. Krownych.
ub. de equalitate Nobilitatis Polonica agitur.
 Sed dabitur alius infra ea de re agendi lo-
 cus. Deinde IVRA NOBILITATIS
 Rex hodie confert non nisi cum consensu
 omnium Ordinum in Comitiiis congre-
 gatorum; id quod etiam intelligendum
 est de concessione IVRIS INDIGENA-
 TVS. Imo cum antea suffecerit, jura
 Nobilitatis & Indigenatus in ipsis Comi-
 tiis generalibus ab Ordinibus petere, con-
 stituit Sigismundus III. Rex, ne quis in-
 postea Indigenatum acciperet, nisi
 qui eam antea in Conventibus particu-
 laribus Comitii generalia praecedentibus
 petierit, & postea a Nunciis Terrestribus
 in generalibus Comitiiis commendatus
 fuerit. *Constitut. annis 1601. pag. 748. an. 1641.*
pag. 11. Nobilitatis autem jura etiam post
 illa tempora impetrabantur in ipsis Co-
 mitiiis generalibus, uti adhuc ex Con-
 sti-

Causa cur
 hodie non
 creentur a
 Rege Duces,
 Comites &c.

Jura Nobili-
 tatis quo
 modo confe-
 rantur.

Ve & Jura
 Indigena-
 tus.

stitutionibus anni 1673. elucet. In illius
 enim anni Comitii complures jura
 Nobilitatis consecuti sunt, partim Nun-
 cii Terrestribus eos commendantibus,
 partim Ducibus Exercituum, partim eti-
 am ipso Rege illud urgente. Serenissimus
 quoque Rex Joannes III. hoc tantum
 promittit in Pactis Conventis, se nemini
 Jura Nobilitatis vel indigenatus conce-
 surum, nisi fuerit ab Ordinibus Regni &
 Magni Ducatus Lithvaniae, vel quoque
 a Ducibus Exercituum utriusque gentis
 commendatus. *Vid. Pacta Conv. §. Cudz-
 ziemcow.* Verum Anno 1676. in Comitiiis
 post Coronationem Cracoviae habitis
 constitutum est, ut eos, qui jura Nobili-
 tatis consequi volunt, Rex vel Duces E-
 xercituum utriusque gentis commen-
 dent prius Nobilitati in Comitiiolis con-
 gregatae, & in quem illa consenserit, ut
 ad jura Nobilitatis in generalibus Comi-
 tiis admittatur. *Vid. Constitut. an. 1676. p.*
23. Ita etiam Constitutione anni 1677.
 pag. 42. cautum est, ne illi, qui antehac
 non commendante ipsos Rege aut Ducibus
 belli, ad jura Nobilitatis admissi sunt,
 privilegis & prerogativis Nobilium u-
 tantur, usque ad decisionem proximo-
 rum Comitiorum. In sequentibus etiam
 Comitiiis anni 1678. quibusdam titulus
 No-

Ius Indigenatus in Prussia.

Nobilitium abjudicatus est, ut testatur illius anni Constitutio pag. 41. Conf. Constit. 1683. pag. 18. seq. Const. an. 1685. pag. 21. In Prussia id jam ab antiquo stricte fuit observatum, ut nemini etiam ex Polonis Nobilibus jura Indigenatus Prussici concederentur, nisi qui ea in Conventu generali Statuum Prussiae Regiae ab Ordinibus petierit, idque ex Privilegio Incorporationis an. 1454. concessio, & ex alio Privilegio eodem anno Prussis dato. Vid. *Municipalia Prussiae.*

Ius Legationum habuerunt Reges Poloniae.

XIII. Porro jus LEGATOS MITTENDI habuisse Reges Poloniae primis seculis, non est, quod dubitemus. Posterioribus enim demum temporibus hic sibi potestatem aliquam arrogare ceperunt Ordines Regni Polonici. Colligere id possumus ex Invektiva Petri Tomicii Episcopi Cracoviensis sub Sigismundo I. Cancellarii Regni, in Nuncios Terrestres, qui de mittendis ad externos Legatis eorumque mandatis volebant necio quam sibi potestatem arrogare. *Quid, ait ille, in Cancellariorum munera vos ingeritis? Ecur, quod non amplius, quam ne quid in Republ. sine vobis decernatur novi, vestra se extendunt partes, non meminitis?* apud Christophorum Varseviciam

in Lib. de Opt. Statu Libert. pag. 82. Tempore Henrici I. Reges potestatem Legatos mittendi adhuc habuisse integram, docet nos Fredro in *Hist. Henr.* pag. 97. Hodie penes Regem idem jus adhuc est, nisi de Foederibus, bello aut pace aliisque rebus ad Rempubl. pertinentibus tractandum sit. Vid. literae Confirmationis articulo Henrico oblatorum pag. 354. Per Constitutionem tamen anni 1585. pag. 457. conceditur, ut Rex etiam publicas Legationes mittere possit cum Consilio Senatorum in Aula Regis ex lege residentium. Anno 1653. etiam ex Ordine Equestri seni ex tribus gentibus fuerunt designati, qui de certa aliqua Legatione expedienda consultarent, ut discimus ex Constitut. ejus anni 1653. pag. 8. Electio autem Legati semper fuit penes Regem, qui eum eligit ex Nobilibus Polonis vel Lithvanis, usque possessionatis. Instru- etio Legatis data inter senatusconsulta scribitur, publiceque in Comitibus generalibus à Cancellariis legitur. Reversi ab exteris oris Legati Relationem Ordinibus scriptam in Comitibus reddunt. Postulantibus etiam Ordinibus Legatum oportet jurare, quod cum exteris Principibus nihil extra suam egerit Instructionem. Vid. Pacta. Conventa Joannis III.

Legationes de Pace & bello item de Foederibus non mittit solus Rex.

Electio Legati penes Regem est.

Instructio Legato datur publice

§. *Tolek vvarujemy*. Sed hæc, ut jam antea diximus, intelligenda sunt de Legationibus ad totam Rempubl. pertinentibus. **JVS LEGATOS** ab exteris Principibus in Poloniam missos **RECIPIENDI** Rex sine dubio quondam habuit. Sed in Constitutione Anni 1588. pag. 457. illud jus aliquatenus limitatur, dum hoc ipsanti requiritur, ut cum Senatorum in Aula Regis Residentium scitu illud fiat. Postremo illud etiam observationem meretur, postquam An. 1673. Lithvani tertiam Comitiam Grodnæ celebranda impetrarunt, sumptus deinceps in Legatos Moscoviticos, Turcicos, Scythicos & Casacos ex thesauro Lithuanico suppeditari debere, quemadmodum hucusque in Regno ex thesauro Regni impense sunt suppeditata. *Vid. Constitut. An. 1673. pag. 18. tit. Seym Trzeci.*

Ius Legatos recipiendi.

sumptus in Legationes Moscoviticis.

Ius Comitiam indicendi.
Ius Venationum.

XIV. Verum ne multi simus in his enumerandis, reliqua jura Regia breviter tantum percurramus. De **JURE COMITIARUM** indicendorum infra dabitur commodior locus agendi. **JVS VENATIONVM** olim penes solos Reges erat, teste Cromero lib. VII. de Ort. & reb. gest. pag. 504. Neugebauer lib. III. Hist. Polon. cap. 119. Et quidem olim nec in pro-

proprio fundo quisquam habuit jus illud, præter solum Regem, si fides est eidem Cromero illud asserenti lib. II. De ferept. Polon. pag. 129. Vladislaus autem Spurator Dux Poloniæ primus esse dicitur, qui jus Venandi in syvis & in bonis Ecclesiarum suarum concessit Archiepiscopo Gnesnenst & Episcopo Posnanensi. Cromer. lib. VIII. de Ort. & Reb. Gest. Polon. pag. 533. Postea cum aliis etiam hoc jus communicatum esse videtur, adeo ut tempore Vladislai Jagellonis venationes omnibus licitæ fuerint, ut ex illius Regis Constitutionibus hac de re Anno 1423. atis colligere licet. Quamvis circa catulos vulpecularum aliud postea constituerit Sigismundus Augustus An. 557. nempe necatulos vulpium quisquam ex nidis tollere audeat: apud quem autem reperti fuerint, ut mulctam decem marcarum exsolvat: catuli autem in sylvam libere dimittantur. *Vid. Januszov. lib. IX. Condit. part. III. tit. V. pag. 109. Herbut. in Stat. pag. 545. Statutum Lithuanicum. cap. 10. art. 1. & ult.* Hodie venationes cuilibet in proprio fundo licitæ sunt. Præterea Rex Poloniæ **SIGILLVM CAMERALE** (*Pieczence Pokojowa* Polonis vocatur) penes se non habiturum, sed lite-

Vladislaus Spurator concedit jus venandi Archiepiscopo.

Tempore Jagellonis omnibus venationes licite.

Sigillum camerale Reges habere non debent.

Iteris suis ad externos Reges scriptis publicum Regni, quod semper in Cancellariorum manibus est, appositurum se promittit. Et hæc est una ex conditionibus, quæ jam Henrico Valesio fuit posita, apud Fredr. in *Hist. Henrici pag. 66.* Repetitur ea conditio semper in sequentium Regum Pactis Conventis. *S. Poczni takze.* Porro Reges Poloniae terras ad Regnum pertinentes se non abalienaturos, sed potius à Regno abstractas recuperaturos in Pactis Conventis pollicentur. *Vid. Pacta Conventa Michaelis & Joannis II. S. Pacta & Fœdera.* Et hæc lex non est nova, utpote quam Wladislaus Jagello jam sibi posuerat, apud Januszovium *ib. I. Part. III. tit. 1.* Immo ne de BONIS quidem **MENSÆ REGIÆ**, ut vocant, Rex pro lubitu dispicit, cum ea neque augere neque diminueret solus possit sine Consensu omnium ordinum, de quo consuli possunt Pacta Conventa Joannis III. *S. Oeconomi nad 10. Conf. Constitut. An. 1633. pag. 30.* Ea propter Henrico Valesio Regi Respublica id maxime vitio vertebat quod multa de Bonis Regiis contra Regni Statuta Senatoribus concessisset. Fredro in *Hist. Henr. pag. 114.* Quando itaque Bona alicui ob magna in Rempubl.

Reges terras ad Regnum pertinentes alienare nequeunt.

Rex non disponit de Bonis mensæ Regiæ.

publ. merita ex Bonis Regiis olim donabantur, fieri hoc solebat consensu omnium Ordinum. Exempla habemus in *Constitut. Anno 1588. pag. 486. anno 1633. pag. 19. anno 1661. pag. 12. an. 1659. pag. 58. seq. & in aliis plurimis.* Notum est præterea legibus esse cautum, ne Rex Bona ad Fiscum Regium jure caducitatis devoluta sibi retineat, sed aliis bene meritis Nobilibus conferat. *Constitut. anno 1576. pag. 280. Conf. Pfafecius ad ann. 1624. pag. 438.* Licet autem Regi Bona ejusmodi caduca itidem, ut alias vacantias, conferre Nobilibus Polonis & Lithvanis initio Comitiorum, exceptis Bonis Civilibus, jure Caduco devolutis, quæ in Regis plena sunt dispositione, ut ea dare possit, cui velit. *Constitut. an. 1576. pag. 280. tit. Odobrach.* Porro Sigismundus III. constituit, ne bona Nobilium devolvantur ad Fiscum Regium, dum ad gradum Inclusivæ usque ad octavum gradum Inclusivæ, sive illi sint masculi, sive feminæ, ut habet Constitutio Anni 1588. de qua ut & aliis Constitutionibus videatur Januszovius *lib. I. Constitut. Part. I. tit. 10. pag. 130. seq.* Quodsi Regi vel Regiæ digni Regia dignitate desunt Proventus ex Bonis mensæ Regiæ vel Regiæ.

Bona jure caducitatis ad se devoluta aliis bene meritis Rex.

nalis, solent Ordines in Comitibus concedere, ut ex Bonis vacantibus vel caducis sumptus ad tempus addantur. *Vid. Constitut. an. 1649. pag. 7. Vid. Matth. Marc. Ladovvsci tit. Krolovva. Ad ultimum Rex Poloniae nemini FEVDVM confert in consultis Ordinibus. Proinde maximae ortae sunt expostulationes Ordinum cum Vladislao IV. Rege Anno 1639 quod in suis Ordinibus tale quid ausus iuerit. Vid. Theatr. Europ. ad dist. an.*

XV. Consideratis Juribus Majestatis, iam progredimur ad ea, quae Privatorum etiam Libertatem non excedunt; Reges tamen Poloniae ob bonum publicum secundum Leges & Statuta regni omnifese in illis suscepturos in Pactis Conventis aliisque Constitutionibus promittunt. Nimirum primo non potest Rex per Leges Regni CONJUGIVM contrahere inconsulto Senatu. Olim quidem Duces Poloniae sine dubio conjuges ducebant pro lubitu, nisi quod aliquando svasu & rogatu Senatus cum finitimis Principibus affinitatem contraxisse dicantur, ut de C. simiro I. refert Cromerus *lib. IV. pag. 451. Neugeb. lib. III. pag. 59. De Boleslao Audace uocatore Stanislai Cromer. lib. IV. pag. 456. Neugeb. lib. III. pag. 63. De Vladislao Hermanno Cromer. lib. V.*

Ferdum Rex nemini confert inconsultis Ordinibus.

Conjugium Rex non contrahit inconsulto Senatu.

*V. pag. 462. De Boleslao Crivousto Cromer. lib. V. pag. 470. Neugeb. lib. III. pag. 78. De Wenceslao Cromer. lib. XI. pag. 578. Neugeb. lib. III. pag. 175. Hæc exempla propterea copiosiore numero adducimus, ut ostendamus, falsum esse, quod Franciscus Marinius prodidit, Vladislaum Jagellonem primum de amplissimi Senatus sententia uxorem sibi adscivisse *lib. de seipso Respubl. Polon. cap. 12. pag. 275. Citat ille quidam pro sua sententia Librum V. Cromeri; sed ibidem in principio libri loquitur Cromerus de Vladislao Hermanno, de quo tamen non dicit, quod primus hoc fecerit, alias sibi ipsi non constaret, ut ex locis citatis patet. Vladislaus autem Jagello primus ea lege admissus est ad Regnum, ut Hedvige Ludovici Regis filiam uxorem duceret, teste Cromero *lib. XIV. Neugeb. lib. V. pag. 229. Et cum defuncta Hedvige Jagello Elisabetham Pileciam Ottonis quondam Palatini Sendomiriensis filiam, complurium virorum toros expertam, à quodam prius Moravo raptam, ab alio deinde Moravo huic ereptam, tandem Vincencio Granovio Castellano Naclensi nuptam, uxorem duxisset; tum à quibusdam Magnatibus huic Regis conjugio reclamari cepit, ut est apud Neugeb. *lib.****

V. pag. 267. § 271. Tandem superiore Se-
culo cum Sigismundus Augustus in con-
sulto, inno etiam reclamante Senatu
Barbaram Radziviliam matrimonio sibi
junxisset, coactus est An. 1548 lege ca-
vere: Ne Regibus Polonia postea liceret, con-
jugium contrahere inconsulto Senatu, quæ lex
videatur apud Janum Januszovium lib. I.
Constit. Part. I. tit. 6. pag. 20. Ex eo tem-
pore sæpius legem illam urgebant Poloni
tum in Constitutionibus Ordinariis tum
etiam in Pactis Conventis. Vid. Constit. An.
1576. p. 258. § 278. Item Pacta Conventa Mi-
chaelis S. Strong Malzensbova. In Serenis-
simi Joannis III. Regis Pactis Conventis
hoc caput omissum est, quoniam ante
electionem jam conjugem habebat. Ob-
neglectam hanc legem non leves sæpe
motus in Polonia fuere, ut in primis tem-
pora Sigismundi III. testari possunt apud
Piafocium in Chron. ad ann. 1592. pag. 134.
seq. & p. 188. & apud Stanislaum Lu-
biensci lib. I. de Motu Civili pag. 23. operum.
Ex quibus omnibus jam manifestum fit,
Regem Poloniz vere sibi verba illa per-
sonati Meleandri Regis apud Barclajum
applicare posse: *Privatorum est, ait
ille, ex amicitia affectu vel morum
concordia eligere matrimonia.* Nobis
ca

Meleandri
verba nota-
cu digna.

ea foeditas exuenda est. Regum enim
fortuna est, ut nunc indignos & exosos
per sanctissima fœdera sibi jungant,
nunc omnium nexuum jura, omnisque
sanguinis charitatem inhumana neces-
sitas negligat. Charissimus esse solet,
qui utilitate præcipua potentiam no-
stram alit, & affinitates pulcherrime
consentur, quæcunque Regnam stabi-
lunt. Hac Meleander apud Barclajum
lib. III. Argentiæ cap. 15.

XVI. Præterea Regibus Poloniz non
conceditur AGROS PROPRIOS sive possidet a-
BONA HÆREDITARIA in Regno pos-
sidere, quæ de re non ineleganter disse-
dit Fredro, cujus verba hic adscribemus;
*Antiquis, inquit ille, institutis Reges
nobis sunt summi honorum & mune-
rum arbitri. Providit vero Respubl.
ne honores utriusque status, tum be-
neficia agrorum in Regiam prolem præ-
terquam ab auctoritate Reipubl. distri-
buantur; ne, si fecundior regnan-
tis tibi accidat genitura & optimi
quique census publici Regum Natis as-
serventur, tantis impinguati proven-
tibus potentiam quarant intra Rem-
publ.*
Ej 3

publ. qua commodissima ambitioso ad purpuram sternitur via. Verum adest alter metus excreturæ in Regia civili domo formidabilis potentia, si liceat Regi Bona Civium trahere in hereditatem domus. Ea enim qua valent Reges opulentia, emptis in possessionem opportunioribus instauranda potentia castris, quod Electionis via modo quaritant Regnum, emptione haberent hereditarium. Idque suspicabatur Respubl. cum Constantia Regina, posterior conjux Sigismundi III. Regis, agrum Ziviecensem ad fines Silesia & Hungaria situm DC. millibus florenorum nostratum à Joanne Komarskio emerat. Cavuit enim imposterum, ne esset potestatis regia domus quarere intra Regnum hereditatis terras. Hæc & alia id genus habet Fredro in Hist. Henr. pag. 230. Ex ea causa Sigismundus III. urgentibus Ordinibus in Comitibus constituit, ut Ziviecensem illum Comitatum, de quo Fredro in verbis citatis mentionem fecerat, à Regina cuivis Nobili redimere liceret. Vid. Piafec. ad an. 1624. pag. 438. & ann. 1631. pag. 502. Conf. Constitutiones ad dict. ann. Ob

Ziviecensis
Comitatus.

Obeandem rationem & jam ante Anna Sigismundi I. filia & Stephani Regis conjux antequam coronaretur & uxor Regis esse declararetur, juribus matris suæ Bonæ in quibusdam Regni Poloniæ, Lithuania & Masovia fundis renunciavit, apud Joan. Solikovium in Commentar. pag. 66. Conf. Constitut. an. 1576. pag. 241. & 280. Qui hodie vivit & feliciter nobis imperat, Hodierni
Sereniss. Joannes III. Rex, Capitaneatus Regis Bona
suos hereditarios consensu Ordinum, hereditaria.
omnium retinet ad vitam suam & Serenissimæ Reginae, ita tamen, ut eos Nobilibus æqualitate juris & pœnæ gaudentibus tradat gubernandos. Post fata verò Regis & Reginae, ne eosdem Capitaneatus sequentes Reges adjungant Oeconomiz, sed ut eosdem non secus atque alias Præfecturas bene meritis conferant, cavetur Constitutione anni 1676 pag. 24. De bonis Caducis, quod Rex ea sibi non reservat, jam supra num. XIV. dict. im., jam tantum addimus, Reges neque sibi inscripta aut donata bona retinere, sed ea volentibus ita legibus bene meritis distribuere. Vid. Constitut. an. 1576. pag. 280.
XVII. Verum & in hoc potestas Re- Rex extra fi-
gum Poloniæ restricta est, quod ipsis ne nes Regni
pedem quidem licet extra limites Regni, proficisci
sine consensu Ordinum, efferre. Et hæc non potest.
Ff 4 quo-

quoque causa est, cur Henricus Valesius Rex clam e Polonia, audita fratris sui morte, in Galliam discesserit, nemine ex Polonis consulto. *Ocyus enim ipsi adesse in Gallias requirebat, ut vero inde abiret, obstabant leges, que vetant Regem fines egredi preterquam a consensu Ordinum.* ut ait Fredro in *Hist. Henr. pag. 116.* Sic etiam Sigismundus III. discessum in Sueciam ægre impetravit, idque non nisi cautione de reditu intra annum interposita, & quod semper in Polonia post reditum residere vellet, apud Piascium in *Chron. ad an. 1597. pag. 118. Conf. Constit. ejus anni pag. 635. item an. 1598. p. 686.* Quid actum sit in Senatu Regni Poloniæ ob protectionem Wladislai IV. Regis in Prussiam Ducalem, ubi Ortelsburgi duobus tantum milliaribus a Masovia finibus distante, cum Electore Brandenburgico conventum habuit, legi poterit in *Theatro Europæo ad an. 1639.* Expostulabant videlicet Ordines cum Rege, cur in Prussiam contra leges Regni profectus fuerit, etiamsi tunc Prussia feudum, adeoque quasi membrum fuerit Poloniæ. Quare idem Rex Vladislaus Anno 1641. lege cavere voluit, ne se, neque Successores

res suos sine Consensu omnium Ordinum extra fines Regni profecturos. *Vid. Constitutio anni 1641. pag. 4. seq.*

XVII. Quod ad MINISTROS aulae Regiæ attinet, id Poloni summo studio curant, ne Rex sibi externum ministerium adjungat: sed ut omnes aulae Regiæ ministri sint Poloni vel Lithuani, velut in singulorum Regum Pactis Conventis caetur. Primus etiam Minister aulae Regiæ jurat non Regi tantum, sed etiam Reipublicæ coram Senatoribus, ut & coram Officialibus Regni & Magni Ducatus Lithuaniae. Immo omnes aulae Regiæ ministri jurisdictioni Marschalci Regni subsunt, ut volunt Pacta Conventa Joannis III. *S. Divor Stanowi nazemni.* Adhæc Poloniæ Rex militiam suam aulicam ultra mille & ducentos viros non auget: & illi milites omnes ex Polonis, Lithuanis & aliis incorporatis Regno Polonico Provinciis legi debent. Summus quoque horum Prætorianorum militum Præfectus sub jurisdictione Marschalcorum utriusque gentis esse debet, ex *Constitut. anni 1646. pag. 2. et 3.*

XIX. In CONSULTATIONIBUS quomodo sese Reges in Aula sua & in Comitibus Regni generalibus gerant, alibi commodior erit dicendi locus. Nunc

Aulici debent esse Poloni vel Lithuani.

Primus minister aulae Regiæ jurat Reipublicæ.

Aula Regiæ subest jurisdictioni Marschalci Regni.

Militia aulica modica esse debet.

Dux Prætoriani militis subest jurisdictioni Marschalci.

In Consultationibus quomodo se Rex gerat.

tantum notasse sufficiat, Reges Poloniae in Pactis Conventis promittere, id se curaturos, ne Serenissimae Reginae sese negotiis status Reipublicae immisceant. *Vid. Pacta Conventa Sereniss. Michaelis & Joannis III. §. Warmiemyza.*

Quae singuli Reges promittunt.

XX. Ad extremum, ut tribus, quod ajunt, verbis eorum etiam mentionem faciamus, quae singuli Reges Ordinibus Regni Poloniae in Pactis Conventis pro ratione Circumstantiarum promittunt, illa sunt fere hujusmodi: Quod velit Rex unum vel plura castella certis in locis contra hostes communire aut de novo condere: Scholam Equestrem Cracoviae vel alibi instituere: Podoliam vel etiam alia loca ab hostibus intercepta recuperare: cutare ut Cosaci in obsequio Reipubl. conserventur. Aliquando etiam in Pactis Conventis Reges remittunt praetensiones suas, quas habent in Regnum, & quae sunt id genus alia.

Leges de obedientia Regi non praestanda.

XXI. Haec omnia, quae haecenus enumeravimus, Poloniae Reges jurant sanctissime sese observaturos. Et si illa non observaverint, eo ipso solvunt incolas jurejurando sibi praestito. Sic enim habent ultima jurisjurandi Regii verba: *Et si (quod absit) in aliquibus juramentum meum violavero, nullam*

mibi incola Regni, omniumque Dominorum uniuscujusque gentis obedientiam praestare debent. Immo ipsos feci eos ab omni fide & obedientia Regi debita liberos facio, absolutionemque nullam ab hoc meo juramento a quam petam, nec ultero oblatam accipiam, sic me Deus adjuvet. Hoc jusjurandum cujus clausulam hic dedimus, non tantum singulis Actis Electionis Regum inseritur, sed etiam in Pactis Conventis Serenissimorum Regum Michaelis & Joannis III. constituitur, ut insignis Regni Comitibus jusjurandum illud Regum & Pacta Conventa summarie collecta in Senatu primo statim die legantur. §. Przymiana nasha. De illo tamen jurejurando, utpote quod licentiae frena laxare videtur, conqueritur Senator quidam magni nominis, apud Fredr. in Hist. Henr. 1. pag. 110. quae querela omnino lectione digna est. Viderunt hoc & ipsi Regni Polonici Ordines, ideoque ut mala, quae inde oriri possent, praecaverent, Declarationem hujus jurisjurandi aliquoties ediderunt. Et quidem primo in Constitutione an. 1567. p. 279. Cum vero id non sufficeret, An. 1607. & an. 1609. haec Declaratio dicti capitis de obedientia non pra-

Jusjurandum Regum semper initio Comitiorum Publice praestatur.

Declarationes jurisjurandi Regii

præstanda prodiit, quæ in huic fere mo-
 dum se habet: Si quis Nobilis, sive sit
 ex Ordine Senatorio, sive non, videtur
 aliquid violenter Regem egisse vel ad-
 huc aliquid committere velle contra
 jura & Privilegia Regni, debet hoc
 indicare sive Archiepiscopo, ut Primati
 sive Senatoribus ex Constitutione in
 Aula Regis Residentibus (vid. caput de
 Comitibus) sive etiam aliis Senatoribus.
 Tum Senatores sive omnes, sive aliqui
 ex ipsis seorsum Regem monere debent.
 Si Rex hoc stocci fecerit, licitum erit u-
 nique ex Senatoribus, immo etiam
 illi Nobili, qui hoc primus indica-
 rem ad Conventus particulares deferre
 & Nunciis Terrestribus ad Comitibus ge-
 neralia mittendis injungere, ut Rex no-
 mine Equestris Ordinis monetur, ut à
 proposito legibus patriis adverso desis-
 stat. Quod si Rex ad secundam hanc
 admonitionem sententiam non muta-
 verit, licebit rem ad omnes Ordines
 deferre. Si neque post tertiam admo-
 nitionem Rex respiscat (sufficiens
 tamen illi demonstrari debet, quod hoc

ratione vis à Rege Privilegiis infera-
 tur) tum demum possunt Ordines sese
 gerere secundum capitulum de non præ-
 standæ obedientia. Vid. Constitut. an.
 1607. pap. 867. an 1609. pag 888. Theod.
 Zayzaki Part. I. Constit p. 16. seq. La-
 dovski in Constitut. tit Krol. pag. 274.
 seq. Cum igitur dicto modo Rex in de-
 vium Legis abit, tum Primas Regni po-
 testatem habet Senatium convocandi &
 cum Ordinibus Regem in viam revo-
 candi Fredro in Hist. Henr. pag. 3. Exem-
 plum ei cerci vide apud Piascium ad an.
 150. pag. 95.

CAP. III.

De

Senatu Regni Polo-
 nis.

I.

Quibus primi Imperii Polonici con-
 ditores Consiliariis usi sint, com-
 pertum nobis non est, nisi quod
 suspicari liceat Palatinos duodecim (Pa-
 latinus Polonice dicitur Wajewoda) ab in-
 itio fuisse constitutos ut non solum
 Poloniz, tum temporis in duodecim for-
 tasse

Interregis
 potestas Re-
 ge in deviant
 Legis ab-
 eunte.

Palatini
 duodecim
 foras sub-
 iunt Con-
 siliarii Prius
 cipis.

tasse Provincias distributæ, præfiderent, eamque contra hostes defenderent (unde etiam *Wojewoda* Polonis dicitur quasi *Wojny Wodz* id est Belli dux) sed etiam ut Principum suorum à Consiliis essent. Etenim extincto Lecho Principe ad XII. Palatinos devolutum fuit imperium, ut sitato fortasse sub Principibus Consiliariorum, numero. Aut si hoc dici non potest, postea certe electo Craco Principe, idem Palatinorum numeris mansisse videtur, qui antea in Aristocratico statu fuerat. Cum autem non iidem perpetuo fines Poloniæ fuerint, sed accisi aliquando, rursusque ulterius prolati sint, non eadem quoque regionum distinctio nec idem Palatinorum numerus mansit. *Vid. Joan. Dlugoffus lib. 1. Hist. pag. 57. Cromer. lib. 11. de ort. & reb. gest. Polon. pag. 420. Neugeb. lib. 11. Hist. Pol. pag. 42. Andr. de Pilca Corycinius Castell. Vistic. in Perspectiva Politica cap. 10. pag. 16.*

Non idem
semper fuit
Palatinorum
numerus.

Miesislaus
instituit Ar-
chiepiscopos
& Episco-
pos.

II. Cum verò Sec. X. post Christum natum dispulsis Ethnicismi tenebris Princeps Polonorum MIECISLAUS Christianis sacris imbutus esset, ut eandem religionem per totum Principatum suum feliciter propagaret, instituisse dicitur, ut volunt recentiores Polonice. Hi-

Historiæ Scriptores, duos Archiepiscopatus, videlicet Gnesnensem & Cracoviensem, quorum posterior non longe post in Episcopatum conversus est: item septem Episcopatus alios, nimirum Posnaniensem, Plocensem, Smorogoviensem (qui postea Bycinam & tandem Wratislaviam à Casimiro I. Rege Seculo XI. translatus est) Crusviciensem (qui an. 1173. à Boleslao Crispo Wladislaviam ad Vistulam translatus est) culmensis in Prussia; Lubusensem in hodierna Nova Marchia, & Caminensem in Pomerania. *Vid. Joann. Dlugoffus Tom. 1. Annal. lib. 11. pag. 92. & in lib. de Episcopis Posnaniensibus.* Consentit cum Dlugoffo, quod ad cæteros Episcopatus, Cromerus, solum Episcopatum Culmensis excipit, quem à Conrado de Mum Masovia Duce circa annum 1226. conditum esse probat *lib. 11. de Ort. & reb. gest. Polon. pag. 434.* Nos de Caminensi Episcopatus Caminensis in Pomerania non immerito dubitamus, quoniam in sequentium temporum Historia Polonica ejus fieri mentionem non invenimus. Error hic inde fortasse fluxit, quia Dlugoffus audiverat, aliquando Pomeranicum Episcopum in ditione Polonorum fuisse, nullum autem alium suo tempore in Pomerania reperiri viderat, quam Caminensem, ideo putavit

Episcopatus
Caminensis
in Pomerania non est
à Polonis
institutus.

Episcopus
Cholbergen-
sis.

Dubium est
an duo Ar-
chiepiscopa-
tus sint inti-
tuti.

Quando Ar-
chiepiscopa-
tus Gnes-
nensis insti-
tutus.

vit hunc ipsum Episcopatum à Miecislao esse institutum. Nos autem à Dithmaro Mersburgensi aliud edocemur. Tradit enim ille Episcopum Cholbergensem ab Ottone III. Imperatore fuisse Gnesnensi Archiepiscopo, ut Metropolitano, subiectum. *lib. IV. Chron. pag. 83. & lib. VII. pag. 228.* Qui tamen Episcopatus ad breve tempus duravit, Pomeranis tunc adhuc ethnicis superstitionibus addictis Christiana sacra respuentibus. Neque illud dubio caret, quod de duobus Archiepiscopis, Gnesnensi videlicet & Cracoviensi, à Miecislao Duce Poloniae institutis memoratur. Nam ipse Cromerus testatur antiquum quendam rerum Polonicarum Annotatorem magis quam Scriptorem tradere, non Archiepiscopum sed Episcopum tantum Craeovix fuisse institutum. *Vid. Cromer. lib. II. de Ori. & Reb. gest. Pol. pag. 434.* Est hic Annotator sine dubio non alius, quam Basko Custos Posnaniensis (cujus Historia nondum est typis impressa, licet ejus editionem promiserit Editor Vincentii Kadlubkonis.) ex quo aliquoq; id referunt. Non minus etiam de tempore Institutionis horum Episcopatum di-sceptatur. Nam Dithmarus Mersburgensis, qui circa eadem vixit tempora, dicit Archiepiscopatum Gnesnensem non tem-

tempore Miecislai, sed Boleslai I. ab Ottone III. Imperatore Poloniam ingresso constitutum, eique Cholbergensem, Cracoviensem, Wratislaviensem Episcopatus esse subiectas, excepto Posnaniensi Episcopatu. *lib. IV. Hist. pag. 84.* Neque profus ab his dissentit Vincentius Kadlubko antiquissimus Polonicæ Historiæ conditor, ut qui ineunte Seculo XIII. sub Casimiro Justo Duce Poloniæ floruit. Hic enim de Boleslao I. Chrobri refert, quod *geminam metropolim* (ubi fortasse Gnesnensem intelligit & Posnaniensem, quam Dithmarus subiectam fuisse metropolitano negaverat) *instruere, & debitas suffraganeorum Dioceses utriusque deputaverit.* *Vid. Kadlubko lib. II. Chron. Polon. epist. II.* Et Commentator Kadlubkonis, qui circa an. 1440. à Christo nato, & ita adhuc ante Dlugoffam vixit, quamvis dicat, sub Miecislao Jordanum quendam in Episcopum Poloniae & Episcopum Cracoviensem fuisse institutum, ceterosque Episcopatus in Polonia per Dambrowkam Miecislai conjugem dispositos in *lib. II. ep. 9.* Postea tamen supra dictorum oblitus, dicit Boleslaum sequentes Cathedralis Ecclesias instituisse: *Posnaniensem, quam primo fundaverat, in*

cujus Ecclesia medio tumultus quiesciti
Gnesnensem, & post Masoviensem, que
nunc Plocensis dicitur, Cracoviensem,
Wratislaviensem, Lubuffensem & Ka-
jaciensem, que nunc Wladislaviensis
nuncupatur. Hac ille in Comment. ad

Posnani-
sis Episco-
pus.

lib. II. Kadlubkonis cap. II. Ex his jam qua-
tuor certo concludi posse videntur. I.
Quod Posnaniæ non Cracoviæ fuerit me-
tropolis constituta, ut antea diximus.
Hoc enim non tantum Dithmarus, Au-
ctor *obrygor*, supra asseruerat, sed idem
etiam ex Commentatoris hujus loco cita-
to colligitur. Quoniam enim Boleslaus
Ecclesiam Posnaniensem primo condidit,
in eaque sepeliri voluit, admodum verifi-
mile est, eandem fuisse metropolin con-
stitutam, ex qua etiam ratione illam pri-
mo loco ante Gnesnensem nominat. II.

Archiepisco-
parus Gnes-
nensis à Bo-
leslao I. in-
stitutus.

Quod Archiepiscopus Gnesnensis sub
Boleslao I. demum sit erectus, ut cum
Dithmaro asserunt Kadlubko & Com-
mentator ejus, quamvis hic posterior si-
bi non constet, nisi dextre explicetur. III.
Quod illud sit dubium, quod Dlugossius
& cum eo Cromerus, de translatione Epi-
scopatus Smorogoviensis Bycinam &
Bycinensis Wratislaviam referunt. Nam
Dithmarus, qui eodem illo tempore scri-
psit,

Wratislavi-
ensis Epi-
scopus

psit, jam suo tempore adeoque ante Casi-
mirum I. Regem, sub quo translatio illa
facta esse dicitur, Wratislaviensem illum
Episcopatum jam commemorat, cum
quo etiam Vincentius Kadlubko con-
sentit. Possimus fortasse dicere, si sen-
tentias illas in speciem pugnantes conci-
liare animus esset, Episcopum Wratisla-
viensem primis illis temporibus sedem
suam habuisse Smorogoviæ & deinde By-
cinæ, Ecclesiam vero Cathedralem statim
ab initio Wratislaviæ habuisse. IV. Quod
Culmensis & Caminensis Episcopi neq;
à Miecislao, neque à Boleslao I. Chrobri
sint conditi, cum horum nec Dithmarus
Mersburgensis, nec Vincentius Kadlub-
ko, nec denique Commentator ejus
mentionem faciat, & alias etiam satis no-
tum sit ex Historiis, quinam horum Epi-
scopatum duorum sint Conditores.
Non est igitur, cur Sranislaus Lubieski
Episcopus quondam Plocensis in Dith-
marum Mersburgensem hæc quæ jam
probavimus asserentem adeo invehatur,
prout facit in *Prefatione ad lib. de Episcopis
Plocensibus*. Sane Dithmari sententia ex
ipsis etiam Polonicis Scriptoribus anti-
quis, ut vidimus, haud obscure probari
potest. Quomocunque autem illud
se habeat, Episcopos illos à primis Prin-
cipibus

Culmensis &
Caminensis
Episcopatus
non sunt à
Polonis con-
diti.

Episcopi statu ad consilium Principis admissi dicuntur.

cipibus Christianis statim fuisse ad Consilium Principis admissos, contendit laudatus Stanislaus Lubienki: *Ut Episcopi inquit, in Polonia, majori cum dignitate rem Ecclesiasticam gerere & Reipubl. consulere possent, amplissimas unicuique possessiones una cum Ducalibus juribus, ac primo supra omnes Principes, qui tum in Polonia reperiebantur in publico consilio & consessu Comitiali locum jure perpetuo contulit.* Hæc Lubienki. *in lib. de Viis Episcoporum Plocensium sub Angelotto I. pag. 310. operum.* Alio in loco Lubienkius longius adhuc progressus, primis temporibus solos Episcopos ad Consilium Regis fuisse adhibitos testatur: postea vero Seculares quoque adscitos fuisse refert, *in lib. de recte gerendo Episcopatu num 122. seqq. pag. 289. seqq.* Licet vero hæc non repugnent moribus eorum temporum, quibus soli fere Episcopi erant literis imbuti & ideo ad Consilia præ cæteris maxime apti; nec intentioni Pontificis Romani, qui iis temporibus ex Italia Polonis mittebat Episcopos; ex Historicis tamen Polonicis facilius probare possemus, primos illos Episcopos ad Consilium a Rege plane non fuisse admissos, solis secularibus hac dignitate fulgentibus.

Episcopi solos fuisse Principis Consiliarios scribit Lubienkius.

Politicos tantum fuisse Consiliarios.

tibus. Nam Boleslaus I. Chrobri duodecim usus est Consiliariis (quod nos de Palatinis intelligimus) uti testatur Vincentius Kadlubko Episcopus Cracoviensis *lib. Chron. Pol. epist. 10.* Addit his Cromerus Episcopus Varmiensis, *lib. III. de Ort. & Reb. gest. Pol. pag. 444.* Boleslaum eisdem Consiliarios, quoties animum remittere volebat, una cum uxoribus ipsorum mensæ suæ & Convivio adhibuisse. *Conf. Neugeb. lib. III. pag. 54.* Quæ sane Episcopis minime conveniunt, quorum in Polonia tantum, (ut Lubienkius ipse cum aliis recentioribus scribit) novem fuerunt, iique cælibes. Immo quamvis multa Cromerus habeat de honoribus Episcoporum, quo ipsos Boleslaus ille I. affecit, nullum tamen verbum habet de eo, quod ad Consilium ipsos adhibuerit, quod certe, ut Episcopus ipse, non omittisset, si quid hac de re in antiquis monumentis reperisset. Objicit tamen sibi Lubienkius *loc. cit.* nomen Palatinorum vetustius esse quam Episcoporum, adeoque Palatinos videri prius adhibitos esse ad Consilium Regis. Et respondet sibi, Palatinos tum fuisse Duces Belli, non Regni Senatores. Sed hæc facile, ut nulli fundamento innixa, subverti possunt. Quod si enim antea Palatini non tantum

Duodecim Consiliarii uxorati.

fuere Duces Belli Aristocratice Respubl. Polonica ab ipsis administraretur, dici vix potest, quod postea tantum fuerint Duces belli sub Ducibus ipsis. *Manet enim deinceps etiam sub Principibus & Regibus, manetque in hanc diem is sive honor, sive Magistratus, ait Martinus Cromerus lib. II. de Ort. & Reb. gest. pag. 420. Quamvis autem facilius nostra quam Lubien-*

Quando Episcopi facti sunt Consiliarii Principis.

scii sententia ex Polonicis Scriptoribus probari possit, non negamus tamen praefracte, Episcopos in Consilio Regio Secularibus Senatoribus vel statim ab initio receptae Religionis Christianae, vel etiam paulo post occisum Stanislaum Szczepanovium Episcopum Cracoviensem, fuisse adjunctos, dummodo hoc obtineamus, non solos Episcopos illis temporibus Senatium regni constituisse, quod Lubienscius concedere volebat.

Majores minoresque Senatores constituti,

III. Post interfectum à Boleslao II. Audace S. Stanislaum & post abrogatum Boleslao Regnum, ut vult iterum Lubienscius, Proceres Regni obtinuerunt, ut cum olim soli Episcopi Senatoria dignitate fulgerent, paucique alii ad id munus arbitrio Regum adsciscerentur, deinceps per omnes Districtus & Regiones Senatores majores & minores, qui

qui in Provinciis jus dicerent, & Regi judicanti, ne omnia arbitrata sua faceret, quasi libertatis custodes & Conservatores adhiberentur. Hæc Lubienscius in Vita Stephani Episcopi Plocensis pag. 324. fin. Verum de Senatoribus majoribus, per quos dubio procul Palatinos intelligit, jam antea contra-

rium probavimus. De Castellanis, quos minores hoc loco Senatores appellat, fidem ipsi facile habemus, si sententiam suam ex aliquo antiquiorum Scriptorum confirmasset. Alias non improbabile esse arbitramur, Boleslaum Chrobri, cum militandi rationem per Regionem descripsisset, Palatinisque, ut Cromerus lib. III. pag. 445. testatur, hoc munus commisisset, statim etiam Vicarios Palatinorum, nempe Castellanos, quibus tum cura castellorum fuit com-

Castellani, vicarii Palatinorum à Boleslao Chrobri constituti esse videntur.

missa, constituisse. Non tamen hic iterum negamus, exacto Boleslao Audace, Senatores illos majorem potentiam sibi acquisivisse. Ex eo etiam tempore jam crebra fit mentio Palatinorum. CRACOVENSIS, SEN-
DOMIRIENSIS, POSNANIENSIS, SIRADICENSIS, PLOCENSIS & aliorum, Castellanosque com-

Senatores post Boleslaum Audacem majorem acquirunt potentiam.

plurium. Per eadem tempora in Cujaviensi tractu unum tantum fuisse Palatinum, nempe GNIEWCOVIENSEM, qui post tempora Wladislai Jagellonis divisus est in BRESTENSEM & INOW-LADISLAVIENSEM, testatur præter alios etiam Bartholomæus Paprocki in *lib. de Insignibus Nobilitatis Polonica Polonico idiomate scripto pag. 708.* Circa medium Seculi XIII. nimirum an. 1264. Boleslaus Pudicus devictis Jazygibus EPISCOPATVM LVCENSEM sive LVCEORIENSEM in Volhynia condidit, ant etiam paulo post. *Vid. Cromerus lib. IX. pag. 556.* Neugebauerus autem dicit, hunc Episcopatum conditum esse sub Ludovico Rege in *lib. III. Polon. Hist. pag. 155.* Quæ sic conciliari possunt, ne inter se Auctores illi, ut videntur, pugnent. Antea à Romano Pontifice Regi Polonia hoc negotium fuit demandatum, ut Jazygibus daretur Episcopus, sed ille Episcopatus non nisi sub Ludovico Rege potuit condi. Circa eadem tempora in Pomerellia duos fuisse Palatinos, nempe GERDANENSEM & SWECENSEM docemur à Neugebauero *lib. III. Hist. Polon. pag. 108.* Fuerunt antiquioribus temporibus etiam in Silesia certi Senatores, ut EPISCOPVS WRATISLAVIENSIS, item WRA-

Gniewcoviensis Palatinus in Cujavia, qui divisus est in Brestensem & Inowladislaviensem.

Incentensis Episcopatus conditur.

In Pomerellia Palatinus Gerdanensis & Swecensis.

Silesiaci Senatores.

WRATISLAVIENSIS, GLOGOVIENSIS, CROSNENSIS Palatini & Castellani: postquam autem Silesia est à reliquo Polonia corpore abstracta, hi quoque Senatores simul sunt abstracti. Fuisse autem dictis in locis antea Palatinos & Castellanos, patet ex Stanislaio Lubienscio *pag. 166. fin. Cromer. lib. VIII. pag. 548. & lib. II. Descript. Polon. pag. 136. Neugeb. lib. III. pag. 142. & pag. 128.*

IV. Circa an. 1340. Casimirus cognomento Magnus, Rex Poloniae Leopoldum totamque Russiam Imperio suo subiecit, ibidemque Palatinos, Castellanos aliosque magistratus Polonico more instituit. Neugeb. *lib. III. pag. 200.* Et tum sine dubio creati sunt Russiæ Senatores, ut LEOPOLIENSIS Palatinus, LEOPOLIENSIS, SANOCENSIS alique Russiæ meridionalis sive Rubræ Castellani. *Vid. Cromerus lib. XII. pag. 599. seqq. Neugeb. lib. III. pag. 203.* Idem Casimirus Magnus subacta Russia Rubra ARCHIEPISCOPATVM LEOPOLIENSEM condidit, ut iidem Auctores testantur. Circa eadem tempora Olgierdus Magnus Dux Lithuaniae PODOLIAM Tartaris eripuit, ibique postea, si fides est Alberto Kojalovicio, Palatinatum Podoliæ condidit. *Vide quæ supra diximus lib. I. cap. 9.*

Russici Senatores instituti.

Archiepiscopus Leopoliensis.

Palatinatus Podoliz

num. 10. Quod si autem tunc nondum fuit Palatinatus ille institutus, non longe tamen post illa tempora hoc à Magnis Ducibus Lithvaniæ factum sit necesse est. Seculo illo XIV. jam adulto instituit Poloniæ Rex Ludovicus duos Episcopatus in Russia, nimirum PRÆMISLIENSEM & WLADIMIRIENSEM. At vero HALICIAE Archiepiscopatum, ut tradit Joannes Dlugossus. Sed si prius ut antea audivimus Leopoli fuit Metropolis instituta, quemadmodum ipse Dlugossus concedit, non nisi Episcopalem sedem Haliciæ fuisse constitutam oportet, ut Martinus Cromerus concludit, hac super materia ita scribens: *Ego initio Leopoli Episcopalem Cathedralam regnante Casmiro institutam fuisse dixerim. Neque enim Archiepiscopus unquam instituitur, qui nullum in ditione sua Episcopum habeat, sicut tunc in Russia nullus fuit. Sed cum Ludovici opera plures Episcopi fierent, Metropolim Halicam institutam esse, qua postea Leopolum translata sit, Episcopatu Cameraciam translato.* Hæc Cromer. lib. XIII. de Ort. & Reb. gest. Polon. pag. 619. seq.

Episcopi
Russici

V. Ad

V. Ad exitum vergente Seculo XIV. circa An. 1384. magna ad Senatum Polonicum facta est accessio, cum Jagello Magnus Dux Lithvaniæ, suscepta Religione Christiana, Rex Poloniæ factus esset. Tunc enim Nobilitatem Lithvanicam, ut eam facilius ad Religionem Christianam suscipiendam alliceret, iisdem donavit Privilegiis, quibus gaudebant Poloni. Instituit etiam EPISCOPATVM VILNENSEM cui Andream Vafilonem primum Episcopum præposuit. *Vid. Albert. Wijuk Kojalowicz Part II. Hist. Lithv. lib. II. pag. 91. & 94.* Instituit etiam more Polonico alios in Magno Ducatu Lithvaniæ Senatores, ut VILNENSES & TROCENSES Palatinos & Castellanos. *Neugebauer. lib. V. Hist. Pol. pag. 263.* Successu temporis & plures in Magno Ducatu Lithvaniæ Senatores ab ipso illo Wladislao Jagellone constituti esse videntur, cum id se facturum promiserit hic ipse Wladislaus, ut apparet ex Januszovii lib. X. *Constitut. Part. I. lib. 2. pag. 747.* quo fortasse pertinent; BRESCIANENSIS, MINSCENSIS, NOVOGRODENSIS, VOLHINIÆ, BELSENSIS Palatini & Castellani, ut & CAPITANEVS SAMOGITIÆ cum suo Castellano. Posthæc augescente indies

Lithvanici
Senatores

Episcopatus
Samogitiz
instituitur.

indies in Lithvania & Samogitia cre-
dentium cœtu, constitutus est à Vitoldo
Jagellonis Patruelis (in iurejurando Re-
gio, ut supra audivimus appellatur frater
Jagellonis) EPISCOPVS MIEDNI-
CENSIS sive Samogitiz. Primus Epi-
scopus ibidem fuit nomine Matthias, na-
tione Lithvanus, cui Pontificatus ille à
toto Lithvanico Senatu in Comitibus An.
1420. celebratis confirmatus est, teste Ko-
jalovicio *Part. II. lib. II. pag. III. seqq.* Eo-
dem tempore Witoldus Magnus Dux
Lithvaniz SMOLENSCVM, VITEPS-
CVM, POLOCKVM, PLESCOVIAM,
NOVOGARDIAM MAGNAM sub-
egit, ubi sine dubio, præsertim in tribus
prioribus locis, Palatinos & Castellanos
instituit. In postremis duobus locis
Præfectos fuisse legimus: an vero illi ad
Senatum ut Præfectus Samogitiz, perti-
nerint, mihi compertum non est. Ve-
rum etiamsi tunc Lithvanicus Senatus
cum Polonico esset conjunctus: ob hoc
tamen Polonorum Lithvanorumque de
Volhynia & Podolia, aliisque Russiæ me-
ridionalis provinciis (quas utraque gens
sibi vindicabat) raro & fere non nisi per
Legatos Comitibus Polonicis Lithvani
ininteresse solebant. Quin etiam An. 1451.
Lithvani plane renunciarunt fœderi
cum

Senatores
Albz Rus-
sæ.

cum Poloni Lithvanis dictas Provincias
restituere Lithvanizque adungere nol-
lent. Kojalovicz *Part. II. Hist. Lubr. lib.
V. pag. 211.* Peculiarem igitur & à Poloni-
co diversum Lithvaniz Senatum consti-
tuebant *Vilnensis & Samogitiz Episcopi (Lu-
ceoricensis quoque Anno 1413. & Kiouiensis
Episcopus An. 1563. in Senatu Lithvani-
co fuerunt, certisque Actis subscripse-
runt) Vilnensis, Trocensis Palatini & Castel-
lani; Gubernator sive Capitaneus Samogitiz.
Item Vicepsenses, Smolensenses, Plocenses,
Novogrodenenses, & fortassis etiam alii Pala-
tini & Castellani, quorum crebra sit mentio
apud Lithvanicos & Polonicos Scripto-
res.*

VI. Cum Casimirus IV. Jagelloni-
des partem Prussiz sibi Seculo XV. sub-
jecisset, certos etiam Prussiz Consiliarios
constituit. Primum hic locum tenebant
duo Episcopi, nempe WARMIENSIS &
CVLMENSIS. His additi sunt tres
Palatini, nimirum CVLMENSIS, MA-
RIÆBURGENSIS & POMERANIÆ.
Item tres Castellani, nempe CVLMEN-
SIS & GEDANENSIS, item tres Succa-
merarii ab iisdem locis à quibus antea
Palatinos vocatos esse audivimus, deno-
minati. Postremo adjuncti sunt illis
trium Civitatum majorum Delegati,
nem-

Senatores
Prussici.

nempe THORVNIENSES, ELBINGENSES & DANTISCANI. Contigerunt hic quidem mutationes nonnullæ, præsertim initio belli cum Cruciferis ab an. 1454. gesti: at quoniam tandem in hunc a nobis descriptum ordinem desistere, multis eas commemorare non est re visum; præsertim cum alibi hanc materiam copiose pertractaverimus. Ex enumeratis autem jam a nobis Consiliariis Prussicis primo Senatum Polonicum ingressi sunt Episcopi. Deinde Palatini & Castellani. Cæteri, nempe Succænararii & Civitatum majorum Delegati jura sua antiqua, non nisi in Prussia de rebus Prussicis consultandi prætendentes, conjungere se cum Senatu Polonico & Lithvanico recusarunt. *Vid.* quæ de his tradidimus in *Prussia Nova*. Ejusdem Casimiri Jagellonidis tempore per Pacta An. 1466. inita ipse MAGISTER ORDINIS TEVTONICI in Prussia factus est Senator Regni Poloniæ, primumque in Senatu a sinistra Regis locum adeptus est. COMMENDATORES etiam præcipui, quos Magister pro tempore duxisset deputandos in Senatum Regni admitti debebant. Quapropter etiam jusjurandum Magistri Prusiæ, quod præstare solebant Regi Poloniæ, his verbis erat conceptum,

Magister Ordinis Teutonici Consiliarius ut Regis cum quibusdam commendatoribus.

ptum: *Ego N. N. Magister generalis Ordinis S. Mariae Teutonicorum Princeps & Consiliarius Regni Poloniæ fidelis ero, &c.* apud Janum Januszovium *lib. VII. Constitut. Part. III. tit. 1. pag. 872. seqq.* Neugebauer. *lib. VI. pag. 385.* Hoc etiam confirmatum est a Sigismundo I. Rege Anno 1525. cum jam Albertus Marchio Brandenburgensis positus Ordinis Teutonici habitu, nomine & insignibus, factus esset Dux Prusiæ hereditarius. Tunc enim ipsi primus in Senatu Regni locus assignatus est in Comitibus aliisque Congressibus publicis. Neugeb. *lib. VII. pag. 507.* Januszov. *lib. VII. Part. III. tit. 1. pag. 913. seqq.* Privilegia Prusiæ Ducalis *fol. 34.* Licet postea in Comitibus Electionis Duci Prusiæ locus a Republ. sit denegatus, cujus rei causam cap. I. hujus libri li. assignavimus. *Vid. Fredro in Hist. Henr. pag. 212. Piascius in Chron. pag. 529. Theatr. Europ. ad An. 1632. pag. 580.*

VII. Tempore ejusdem Casimiri IV. Jagellonidis, commendavit Anno 1471. Simon Otelcovius Dux filium suum Basilium Regi Casimiro, qui eum volebat Ducem Kioviæ renunciare: Sed reclamante Senatu, Kioviensem tractum in formam Provinciæ redegit, primumque KIOVIÆ PALATINVM Martinum, Kioviense palatinus, Gastol-

Dux Prusiæ
sic Consiliarius
Regni Poloniæ.

Lublinitis
PalatinusPalatinus
Ravenns

Gastoldum, expuncto Ducis titulo, creavit. Vid. Kojalowicz *Part. II. Hist. Lubo. lib. V. pag. 238.* Per eadem etiam tempora institutus est PALATINATUS LVBLINENSIS, detracta parte de Sendomiriensi, cujus jurisdictio amplior esse visa est, quam ut ejus moles commode ab uno Palatino sustineri posset. Neugeb. *lib. VI. pag. 408.* Nec dubium mihi esse alibi scripsi, quin sub finem Seculi XV. aut sub initium Sec. XVI. institutus sit PALATINATUS RAVENSIS. Hujus enim ante illa tempora non deprehendendam ullam fieri mentionem apud Historicos. Quin etiam Joannem Laski Cancellarium Regni & postea Archiepiscopum Gnesnensem, qui tempore Alexandri Regis Constitutiones Regni Poloniz scripsit, seriemque Senatorum nobis reliquit, nullam Palatini Ravenns fecisse mentionem observaveram. Sed jam argumentum illud a silentio Laski deprehendo esse nullum. Nam Decreto Electionis Alexandri Regis An. 1501. subscripsit Andreas de Kutno Palatinus Ravenns. Vid. Decretum illud apud Stanislavum Karnkovium in *Libro de Primatu Senatorio Regni Poloniz.* Ante illa vero tempora ejus factam mentionem, etiamsi sollicitate inquisiverim, non reperi. Cur ipsum

Joan-

Joannes Laski omiserit, conjectura asequi haud possum.

VIII. Sub Sigismundo Augusto An. 1569. tandem Lithuanicus Senatus cum Polonico perpetuo nexu conjunctus est, ut Lib. I. ostensum. Additos tum quosdam Senatores in Lithuania fuisse de novo testatur Cromerus *lib. II. Descript. Polon. pag. 140.* Quinam autem illi fuerint, non addit. Quantum suspicari licet ex Ordine Senatorum hodierno, & ex antiquiore Historia, puto additos fuisse MSCISLAVIENSES, BRACLAVIENSES MINSCESE Palatinos & Castellanos, aut saltem horum aliquos. Eodem anno assignatus est locus in Senatu Senatoribus VOLHYNIÆ, ut & Senatoribus PODLACHIÆ. Videantur Constitutiones hujus anni. Post fœdus demum hoc Lithuaniae cum Polonia in initum admissos esse in Senatum Officiales Regni Majores, ut MARSCHALCOS, CANCELLARIOS & THESAVRARIOS tradit Piascius. Addit etiam hujus rei causam: *Olim, inquit, Officiales Regni non habuerunt locum in Senatu, nisi etiam aliam dignitatem Senatoriam obtinissent v. g. Palatinatum & Castellatum.* Sed cum An. 1569. Lithuania

Conjunctio
Polonici &
Lithvanici
Senatus,Superiore
Seculo qui
Senatores
additi,Senatores
Volyniz &
Podlachiz,Quando Ma-
gistratus
Majores se-
natui hinc
additi

Hb lithuania

tbuania uniretur Polonia, & Officialibus in Ducatu Litvania assignaretur locus in Senatu, quem antea in Litvania habuerunt, tum ne officiales Regni minores esse viderentur, assumpti etiam sunt in Senatum.
 Hæc Piascius in Chron. pag. 65. (55) Mihi tamen hæc Piascii sententia non probatur. Nam Cromerus lib. 11. Descript. Pol. pag. 139. de Officialibus his agens, nulla mentione facta, quod suo tantum tempore sint in Senatum admissi, scribit, hos Magistratus ad Senatum pertinere, & quidem ultimo loco eosdem post Castellanos censeri, nisi si quo alio eminentiori honore ii cohonestentur, quod suo tempore plerumque factum esse ibidem testatur. Et hoc etiam Piascium testatuisse videtur. Quia enim in veteribus subscriptionibus nunquam fortasse repererat, subscripsisse hos officiales separatim post Castellanos, putavit eos ante conjunctionem Poloniæ cum Litvania sub Augusto Anno 1569. factam, non pertinuisse ad Senatum: sed meminisse poterat, etiam in Magno Ducatu Litvaniæ hæc officia plerumque, fortassis etiam semper, fuisse connexa cum aliis superioribus Dignitatibus, ut ex variis sub-
 scriptio-

scriptionibus probatur. Si tamen, hoc non obstante, Officiales hi ad Senatum, Lithvanicum pertinebant, ut concedit Piascius, quomodo igitur hoc negare potuit de Officialibus Regni? Auctum tamen eo tempore Senatum fuisse concedimus, additis aliis Officialibus, sed aliaratione. Scilicet Magistratus hi ceperunt ex hoc tempore magis magisque distingvi, ita ut officium Marchalci, Cancellarii, Thesaurarii non potuerit postea aliis Palatinis & Castellanis conferri. Jam enim ante fœdus illud initum, nimirum Anno 1565. in Comitibus Petricoviensibus rogarunt Nuncii Terræstres, ut Rex Dignitates Marschalcorum & Thesaurariorum distingveret à reliquis Dignitatibus & hoc ex ea ratione, quia jam absque aliis Dignitatibus Marchalci & Thesaurarii habent locum & suffragium in Senatu: duo autem suffragia in Senatu habere inconueniens est. Vid. Constitut. ejus anni init. Concessit autem eo tempore Rex, ut hæc Dignitates à præsentibus possessoribus retinerentur, postea vero ab invicem separarentur. Conf. & Januszov. lib. 111. Constitut. Part. V. tit. 1. pag. 304. Ex quibus jam manifestum est, non posse nos sententiæ Piascii calculum ad-
 dere.

Magistratus
 Majores com-
 perunt ab aliis
 Dignitatibus distingui

IX. Livonia licet fuerit cum Magno Ducatu Lithvanix jam Anno 1567. conjuncta, ut habet Kojalovviz *ad dict. an. part. II. lib. VIII. pag. 279. seqq.* & licet rursus Anno 1569. societas illa renovata fuerit, Senatores tamen Livonici non statim fuere constituti. Nam Stephanus demum Rex An. 1582. instituit EPISCOPATVM WENDENSEM. Vid. Janusz. *lib. VII. Constit. Part. V. III. pag. 996.* Immo huic Episcopo Sigismundus III. demum An. 1593. locum in Senatu post Episcopum Camenecensem assignavit, ut est in *Constitutione dicti anni pag. 647.* Idem ille Sigismundus III. Rex Anno 1598. in Livonia instituit tres Palatinos, nempe WENDENSEM, DERPATENSEM & PERNAVIENSEM. Item tres Castellanos iisdem in locis, hisque omnibus locum in Senatu assignavit. *Vid. Constit. dicti anni pag. 708. seq. §. Ordinacya Ziemia.* Sed hi septem Senatores Livonici sublati sunt per Pacta Olivenfia Anno 1660. inita, ubi Suedis maxima pars Livonix est concessa. Donec tandem An. 1671. in ea parte Livonix Australis, quæ Regno Polonix adhuc patet, alii tres Senatores sunt constituti, nempe EPISCOPVS, PALATINVS & CASTELLANVS Livonix. *Vid. Constit. dicti anni pag.*

Livonici
Senatores

Senatores
Livonici a
Sigismundo
III. instituti
abrogati
per Pacta
Olivenfia

Modie in Li-
vonia Polo-
nica tres sunt
Senatores

pag. 32. seq. tit. Ordinacya. Cum Satrapia Czernichoviensis ultra Boristhenem Regno Polonix accessisset, instituit ibidem Wladislaus IV. Rex, præter Civitatum Præfectos, duos Senatores, nempe Palatinum & Castellatum CZERNICHOWIENSES, illum anno 1635. hunc autem anno 1641. ut habent dictorum annorum Constitutiones, quibus adde Starovolscium in *Descript. Polon. pag. 149.* Idem Wladislaus IV. EPISCOPATVM SMOLENSICENSEM erexit, eodem Starovolscio teste *loc. cit. pag. 250.* In Constitutione tamen anni 1638. *pag. 14.* Wladislaus Rex institutionem Episcopatus illius ad Patrem suum Sigismundum III. refert, dicitque eum Anno 1613. erectum esse. At enim Wladislaus illi Episcopo locum assignavit in Senatu, aliaque ad eam Diocesis pertinentia ordinavit, ideoque ipsi foundationem Episcopatus illius aliquo modo tribui posse non nego. Tempore Joannis Casimiri Regis, cum An. 1649. Pereaslavia Tractatio de pace componenda inter Casimirum Regem & Bohdanum Chmielnicium institueretur, certæque jam conditiones Pacis utrinque approbatæ essent, Chmielnicius in peculiaribus literis alia adhuc à Rege postulabat. in quibus etiam hoc fuit, ut METROPO-

Czernicho-
vienses Sena-
tores.

Episcopatus
Smolenscen-
sis.

Metropolita
Kioviensis
locum in
Senatu con-
sequitur.

LITA KIOVIENSIS locum in Senatu Regni Poloniæ haberet. Sed Chmielnicio pacem non serio urgente, hoc etiam de Metropolita Kioviensi in Senatum recipiendo successu caruit; donec tandem in pactis Zbaravianis eodem anno initis Rex Joannes Casimirus *num. 8.* Metropolita dicto locum in Senatu promissit, quod etiam in Comitibus Regni illo anno ad exitum vergente ab Ordinibus Regni confirmatum est. *Vid. Joachimus ab Hirtenberg Pastorius in Hist. Pleniore Part. I. lib. VI. pag. 314. Part. II. lib. VIII. pag. 103. et lib. IX. pag. 150.* Longe plus autem post decennium fere Cosacis concessum est. Nam Anno 1658. die 16. Septembr. Pacta Hadiacensia cum Joanne Wyhowski Exercitus Kosakorum Zaprohensum, Duce inita & posthæc in Comitibus Anni 1659. approbata sic ea de re disponunt: ut METROPOLITA, sive ARCHIEPISCOPVS KIOVIENSIS Græcæ Religionis cum aliis quinque Episcopis ejusdem Religionis (Russico nomine Episcopi vocantur *Wladike*) nempe LVCEORIENSI, LEOPOLIENSI, PREMISLIENSI, CHELMENSI & MSCISLAVIENSI in Senatum Regni admitterentur; ita ut Archiepiscopus Kioviensis locum suum habeat statim post Archiepiscopum Leopoli-

Senatores
Rusorum,

poliensem. Episcopi autem Græci sive Russi post omnes Episcopos Romanæ Religionis. Quamvis autem hæc Pacta jurejurando Regis, Archiepiscopi Gnefnensis, Cracoviensis & Vilnensis Episcoporum, Marschalcorum & Cancellariorum utriusque gentis, ut & Marschalci Nunciorum Equestris Ordinis, nomine totius Reipubl. sint Confirmata & Constitutionibus ipsis Regni inserta, non sunt tamen Russi jus hoc suum postea persecuti: vidi tamen Indicem Senatorum Polonicorum MS. jam post illa Pacta conscriptum, in quo ex dictis illis Episcopis Græcis, Archiepiscopi tantum Kioviensis nomen reperiebatur. Præter Archiepiscopum autem Græcæ Religionis non Unitorum sive Veterum Russorum, ponitur etiam in eodem illo catalogo alius adhuc Archiepiscopus Græcæ religionis unitorum, nomine Gabriel Colenda. Subscripsit idem Gabr. Colenda Articulis Pactorum Conventorum Serenissimi Michaelis Regis, sed post omnes Episcopos Polonicos & Lithuanicos. Ita etiam An. 1674. inter suffragia Palatinatus Polocensis Serenissimi Joanni III. data reperitur hæc inscriptio: *Cyprianus Zobowski Metropolita Kioviensis, Halicensis & uniuersa Russia, Archiepiscopus Polocensis De*
Hh 4 Sena-

Senatoribus Livoniæ sub hodierno Rege constitutis, jam antea occasione data diximus, adeoque hic loci ea repetere non attinet.

Duces ex sanguine Regum oriundi an pertineant ad Senatorem.

X. Præter jam enumeratos Senatores an etiam Duces & Principes ex sanguine Regum & Principum Regni Poloniæ oriundi frequentarint olim Senatorem, queri potest. De Ducibus Masoviæ tradit Stanislaus Lubienſki, ipsos in Senatu locum ordinarium non habuisse, ad actus tamen solennes eosdem fuisse admissos, in lib. de recte gerendo Episcopatu num. 127. pag. 290. contradicit sibi ipsi in lib. de Rebus Silesiacis pag. 166. operum. Nos existimamus ipsos maxime locum in Senatu habuisse, licet raro Comitibus interfuerint, illamque sententiam iisdem cum Lubienſcio probamus argumentis. Nam cum An. 1180. Casimirus Boleslai Crivouſii filius monarcha Poloniæ Comitibus indicisset, aderant fiduciarium Principes, ac inter illos Boleslaus Procerus Wratislaviensium Dux, teste Lubienſcio pag. 166. Sic etiam Comitibus Ganslaviensibus Principes sanguinis frequentes interfuerunt, ut habet Cromerus lib. VII. circa fin. pag. 130. & Neugebauer. lib. III. pag. 132. Postea quoque devicta Russia & juncta cum Regno Poloniæ sub Wladislao Jagellone Lithua-

Lithvania, sine ullo dubio Duces Lithvanici ex progenie magnorum Ducum oriundi, ut & alii Russiæ Duces ad Actus publicos vocabantur, ut ex variis subscriptionibus patet, apud Januszovium lib. VII. Constit. Quod autem non in Polonico sed in Lithvanico Senatu fuerint, ibidem variæ testari possunt subscriptiones. Porro Stephanum Valachiæ Palatinum à Sigismundo I. Rege fuisse, ut valsalum Regni, in Senatum adscitum, autor est Cromerus in Oratione super obitu Sigismundi I. in Corp. Hist. Polon. Tom. III. pag. 18. Quamvis autem Principes sanguinis aliique Duces ad Consilium Regni Poloniæ fuerint antiquitus vocati, excipiebantur tamen posterioribus Comitibus Electionis, ad quæ, ne liberæ Electioni vim facerent, non fuerunt admissi. Eadem ratione denegatus eodem tempore locus Ducibus Prussiæ & Curlandiæ, ut jam supra à nobis dictum est.

XI. Hastenus ruditer originem plerumque Senatorum Regni Poloniæ investigavimus. Nunc ulterius progredi placet, & quoad fieri potest, indicare, quem ORDINEM Senatores illi & antiquitus observaverint, & hodie adhuc observant, quæque ipsorum sint munia. Antiquitus in Regno Poloniæ proximum.

Hh 5 à Re-

Valachiæ.
Palatinus &
Senator Po-
loniæ.

Ad electio-
nem non ad-
mittuntur Prin-
cipes sangui-
nis.

Ordo Sena-
torum anti-
quis.

Contraver-
sia inter Du-
ces Masoviz
& Episcopos
de preroga-
tiva loci.

à Rege in Senatu locum obtinuerunt Duces & Principes sanguinis, ut ex Gafaviensibus Comitibus elucet apud Neugebauerum *lib. III. pag. 132.* Posthæc cum magnus Ducatus Lithvaniæ & Russia ad Poloniam accessissent, sequens Ordo observatus esse videtur, ut post Regem sequeretur magnus Dux Lithvaniæ: deinde Duces Masoviz: Tum Duces Stolpenses in Pomerania. Post hos alii Duces in magno Ducatu Lithvaniæ: Post Duces Lithvaniæ Archiepiscopi & Episcopi: Hos exciperent Duces Russia: agmen autem clauderent Palatini, Castellani, ut & Officiales. veluti patet ex subscriptione Pactorum inter Vladislaum Jagellonem & Paulum de Rusdorff magistrum Ordinis Teutonici in Prussia Anno 1436. initorum. *Vid. Privilegia Ducalis Prussiae pag. 6. seqq. ut & Januszov. lib. VII. Constitut. part. III. tit. 1. pag. 842. & 891.* Post hæc cum Vladislaus Jagellonides coronaretur, controversia orta est inter Duces Masoviz & Episcopos, quod proximè à Rege locum sibi utrique vindicabant. *Cromer. lib. XXI. pag. 700. Neugeb. lib. V. pag. 299.* Recruduit hæc controversia tempore Casimiri IV. Jagellonidis, qui cum jam coronatus in forum progredi vellet, ad accipiendum à Civibus Cracoviensibus jus-
jurand-

jurandum, acriter inter se certarunt Episcopi & Duces Masoviorum, utri dextrum Regis latus clauderent, adeò ut Regem oportuerit in arcem re infecta reverti. Tandem autem Duces Episcopis cessere, ut refert *Cromer lib. XXI. pag. 721. & Neugeb. lib. VI. in princ.* In Privilegio Brestensi, quo Pax inter Casimirum Jagellonidem Regem Poloniæ & Ludovicum ab Erlichshausen Magistrum Prussiae confirmatur, quodque Rex Alexander postea renovavit, sequenti ordine sigilla sunt appensa. Primum est Regis ipsius sigillum: deinde Magni Ducis Lithvaniæ: Tum aliorum quatuor Lithvaniæ Ducum: Postea Ducis Stolpensis: tandem Archiepiscoporum, Episcoporum, aliorumque Secularium Senatorum. *Januszov. lib. VII. part. III. tit. 1. pag. 891. & 899. Jac. Prilus. lib. V. Statut. cap. III. pag. 748. seqq.* Verum post Alexandri Regis tempora, cum sub Sigismundo I. jam nullus esset Magnus Dux Lithvaniæ præter Sigismundum Augustum, qui jam erat Successor Regni constitutus, stirps quoque Ducum Masoviz plane defecisset, videntur Duces ex antiqua Magnorum Ducum Lithvaniæ stirpe oriunde alique Russiae Duces Senatoribus Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ loco cessisse, aut etiam multis

multis contentionibus e Senatu moti & ad privatorum Nobilium aequalitatem esse redacti, id quod de Duce Slucenſi expreſſe aſſerit Matthias Dargocki *in libro Polonico de titulata Nobilitate. n. XXIII.* Jam igitur omnes Duces & Principes in Polonia & M. Ducatu Lithv. pari cum reliqua Nobilitate Polonica & Lithvanica jure gaudent, neque cuiquam Senatorum ideo praeunt, quod ſint Duces, niſi ſi majori dignitate in Senatu aut Magiſtrato cæteris antecellant. In Magno Ducatu Lithvaniz etiam antiquitus ante foedus illud an. 1569. conſummatum, diverſiſſimum fuiſſe Ordinem, cognoſcimus ex Legatis, qui jam memorato anno ad Comitia Lublinenſia miſſi ſunt, hocque modo ſe ſequebantur:

Ex Pontificibus tunc lecti fuerunt:

Valerianus Vilnenſis Epifcopus.
Nicolaus Pac Kioviensſis Epifcopus.

*Senatores Seculares in duas diviſi
fuerunt claſſes.*

Ex priore claſſe fuerunt:

Nicolaus Radzivil Dux in Olyka, Palatinus Vilnenſis,
Marſchalcus & Cancellarius Lithvaniz.

Stephanus

Stephanus Koributh in Zbaras Palatinus Kioviensſis.

Ex poſteriore claſſe:

Nicolaus Kiſzka Pincerna Lithvaniz, Praefectus Drohicenſis.

Ex Ordine Ducum & Baronum.

Nicolaus Radzivil Palatinides.

Hieronimus Chodkievicz Caſtallanides Vilnenſis.

Ivanus Dux in Czartoryiſk.

Iaroſlaus Sanguszko Dux in Nievievicz.

Ex Marſchalcorum Ordine:

Petrus Zaorski.

Michael Loziſki.

Ex Patriciis:

Melchior Szemet.

Melchior Snovvski.

Ladiſlaus Dux in Zbaras.

Ex Vexilliferorum Ordine:

Paulus Oſtrovicki Osmianſis

Nicolaus Janovvicz Vpitenſis } ſigniferi

Ex univerſo Equeſtri Ordine:

Qualibet ſatrapia ſuos miſit delegatos.

Habet

Ordo Senatus Lithvanici antiquus.

Habet hunc catalogum Albertus Wijk Kojalovvicz *Part. II. Histor. Lithv. lib. VIII. pag. 487. seqq.* Paulo aliter Legati illi dividuntur apud Janum Januszovium *lib. VII. Constit. pag. 761.* Ibi enim duæ classes Senatorum Ecclesiastici, & duæ Classes etiam Secularis Ordinis Senatorum Lithvanicorum numerantur. Sed post factam conjunctionem Senatus Lithvanicum Polonico, classes illæ Senatorum fuerunt sublata, idemque Ordo, qui in Polonico erat Senatu, etiam in Lithvanico est institutus, ita tamen ut Lithvanici non ultimo loco censerentur, sed Polonicis Senatoribus immiscerentur, ut ex sequentibus elucebit.

Ordo Senatorum hodiernus.

XII. Hodierno tempore in Senatu Polonico primum locum habent Archiepiscopi: deinde Episcopi: tum Palacini, quibus admixti sunt quidam Castellani & Capitaneus Samogitiæ: inde Castellani majores: Hos sequuntur Castellani minores: Denique illos omnes excipiunt Officiales majores. Sed speciatim etiam quædam de illis monenda erunt. Primum igitur locum in Senatu post Regem habent duo Archiepiscopi, nempe *Archiepiscopus Gnesnensis, in Majori Polonia.*

Archiepiscopus Leopoliensis, in Ruffiæ Palatinatu.

Ex his Prior, nempe Archiepiscopus Gnesnensis primum in Senatu à dextra Regis locum occupat, estque perpetuus Regni Poloniæ Interrex. Jam olim nempe initio Seculi XIII. à Papa Romano Lescus Albus Poloniæ Dux Archiepiscopo illi perpetuæ Legationis munus obtinuit, qua de causa hodie adhuc titulum habet *Legati Nati*, de quo Vid. Neugebauer. *lib. III. Hist. Pol. pag. 129.* Sed Stephanus Damalevicius Varta dicit, titulum Legati Nati primum obtinuisse Henricum Kitlizium ab Innocentio III. pro se duntaxat, dum Legatus abesset: Usus autem tituli hujus perpetuum non nisi superioris Seculi anno decimo quinto à Leone X. Papa Joannem Laski Archiepiscopum Gnesnensem obtinuisse, cujus rei Privilegium videatur apud Damalevicium *in Serie Archiepiscoporum Gnesnensium in princip. ubi agitur de titulis Archiepiscopi & in Vita Joannis Laski.* Titulum *Primates Poloniæ* sequenti occasione Archiepiscopum Gnesnensem obtinuisse ferunt. Cum Wladislai Jagellonis tertia conjux Elisabetha Pilecia ab Archiepiscopo Leopoliensi Joanne Ressovio coronata esset, Archiepiscopus Gnesnensis Nicolaus Traba, qui tunc Constantiensi Concilio intererat, obtinuit

Titulus Legati Nati.

Primates Poloniæ.

nuit apud Concilium, ut Archiepiscopus Gnesnensis deinceps *Polonia Primas* esset; idque ideo obtinuit, ne sibi successoribusque suis prerogativa Reges & Reginas coronandi praeperetur. *Cromer. lib. XVIII. pag. 672. Damalewicz pag. 22. Neugeb. lib. V. pag. 266.* Quanta Gnesnensis Archiepiscopus polleat auctoritate, sub interregni tempus jam supra dictum est. Nunc alia paucis persequemur. Habet Archiepiscopus in aula sua Marschalcum, qui simul Senator Regni est ex Ordine Castellorum. Hic curram Archiepiscopi eques antecedit: ad curiam eunti Archiepiscopo baculum praefert erectum, quem tamen in conclavi Regio submissa habere sive versus terram demittere cogitur. *Vid. Fredro in Hist. Henr. pag. 16. Quin Marschalcus Archiepiscopi tanta pollet auctoritate, ut absentibus aliis Marschalcis fas sit ei levato baculo, regiminis insigni, Regem in Comitibus prodeuntem anteire, ut Bielscius lib. VI. refert, apud quem Vchanski suavitate hanc prerogativam in usum fuisse graviter asseverat. Deinde praeferebat etiam Archiepiscopo Crux, quam in senatu Cruciger sellae adstant tenet, & quidem semper erectam Fredro in Hist. Henr. pag. 16. Sunt & alii in aula Archiepiscopi*

Archiepiscopi Gnesnensis auctoritas.

Marschalcus Archiepiscopalus.

Cruciger Archiepiscopi.

pali Officiales praeter Marschalcum, ut Cancellarius, qui publicis negotiis & Consiliis Ecclesiae & Reipubl. trutinandis & expediendis invigilat. Item sunt ibidem etiam praefectus *Cromeræ*: Referendarius: Cruciger: Mensae Archiepiscopalis Oeconomus seu Vicedominus: Thesaurarius: Sacrorum Praefectus: Bibliothecarius: Stabuli & Culinæ Magister & alii. Porro soli Archiepiscopo tanquam primo Principi, antequam ferculis instruat mensa, tympana domi forisque pullantur. Praeterea Archiepiscopo soli adeundi Regem, simul atque ad Regni Comitia venerit, facultas est, neque expectat tempus salutationi colloquioque Regis praefigendum. Ad Palatium tendenti Rex salutandus obviam mittit Succamerarium Regni, vel aliquem ex praecipuis aulae Magistratibus usque ad inferiora graduum, Marschalcus autem Curiae ad caput graduum ipsum praestolatur: tandem jam sibi vicino Rex aliquot passus it obviam; ut haec totidem fere verbis referant Fredro, Damalewicz & alii. In sacris ab Episcopis vel eorum Officialibus provocatio est ad Archiepiscopos & ab ipso etiam Leopoliensi Archiepiscopo ad Archiepiscopum Gnesnensem, licet hodie Nuncius Apostolicus plurima sibi iudicia,

Cancellarius & alii officiales Archiepiscopi.

Prerogativa alia Archiepiscopi.

Provocatio ad Archiepiscopum Gnesnensem.

Privilegium
monetæ cu-
dendæ Ar-
chiepiscopo
datum.

cia, quæ alias Archiepiscopo Gnesnensi
ut Legato nato, competere putantur,
vindictet. Privilegium monetæ cudendæ
concessit Olim Archiepiscopo Gnes-
nensi Boleslaus Pudicus circa 1232. an-
num, ut auctor est Cromerus *lib. VIII. non
proc. ab int. pag. 533.* ex Joanne Dlugosso
*ad dict. ann. Tom. I. lib. VI. Annal. Polon. pag.
581.* Quod autem adhuc Archiepiscopi-
jus illud habeant, asserit Damalevicus
pag. 18. An recte hoc asserat, meum di-
sputare non est: certum tamen esse vide-
tur, quod nunquam Privilegium illud in
usum sit deductum, cum nulla pecunia

Sedes Archi-
episcopi.

Archiepisco-
pus est Ca-
nonicus Na-
tus Plocen-
sis.

ab Archiepiscopis cusa extet. Sedema-
sua Archiepiscopalem habet in urbe
Lowicz, in Palatinatu Ravensi. Est præ-
terea Archiepiscopus ille simul *Canonici
natus Ecclesia Plocensis.* Nam Conradus
Dux Masovix an. 1240. satisfactorius Ec-
clesiæ ob cædem in Cancellarium patra-
tam donavit Archiepiscopo Lowicium,
cum sylvis nemoribusque adjacentibus,
concessitque, ut Archiepiscopus Gnesnen-
sis Canonicus esset Ecclesiæ Plocensis.
Dlugossus *lib. VI. pag. 596.* Cromer. *lib. VIII.
pag. 537.* Lubienski *lib. de Ur. Episc. Plocen-
sum pag. 308. ante med.* Titulus, quem Ar-
chiepiscopus à Rege in literis accepit, est
hic: *Reverendissimo in Christo Patri. Apo-*

Titulus Ar-
chiepiscopi.

vatis Archiepiscopo sequens titulus tri-
buitur: *Celsissimo ac Reverendissimo
Domino Domino N. N. Dei & Aposto-
lica Sedis gratia Archiepiscopo Gnesnen-
si, Legato Nato, Regni Polonia Prima-
ti, primoque Principi.*

XIII. Tandem igitur cum sint Archiepi-
scoporum Gnesnensium prærogativa, i-
deo quoque Wladislaus Archiepisco-
pus Gnesnensis tempore Casimiri IV. Ja-
gellonidis illis fretus, noluit prærogati-
vam loci concedere Zbigneo Olesnicio
Cardinali Romanæ Ecclesiæ & Episcopo
Cracoviensi, licet Cardinalis etiam Presby-
ter & Diaconus majori alias sit dignatione
quam Episcopus & Archiepiscopus atque e-
tiam Patriarcha, ut ait Cromerus. Adeo
vero exarsit illa controversia, ut Archie-
piscopus ex Comitibus, in quibus contro-
versia illa fuerat orta, indignabundus dis-
cesserit. Et jam auctoritas Primatis pe-
ticlitabarur, nisi majores Poloni à Rege
postulassent, ut Archiepiscopus principem
in Senatu locum, ut sibi debitum, reti-
neret. Tandem anno 1451. controversia
illam modo finita est, ut Cardinalis
quidem ille in Senatu primum locum re-
tineret, deinceps vero, ne quis Cardi-
malatum atque etiam perpetuæ legationis

Archiepisco-
pus Gnes-
nensis non
cedit Card-
nali.

Controver-
sia decidit.

Apostolicæ honorem Rege & Senatu inconfultis peteret aut usurparet, ut voluit Cromerus *lib. VI. pag. 325. & 322.* Hoc ipsum etiam confirmari posset ex eo, quod etiam eodem illo 1451. anno Statutum de Salinis primo loco subscribit Sbigneus Olesnicius Cardinalis & Episcopus Cracoviensis: post ipsum vero demum Vladislaus Archiepiscopus Gnesnensis. *Vid. Januszov. lib. I. Constitut. Part. II. tit. II. Herbut. in Statuto tit. Sal. pag. 421.* Nihilominus tamen prærogativa illa non fuit tunc temporis simpliciter concessa Cardinali, ut scribit Cromerus & ex eo Neugebauerus: sed constitutum esse in ipsis Regni Constitutionibus legimus, ut Ecclesia Metropolitana Gnesnensis, Dominus quoque Archiepiscopus & Primas sedis ejusdem pro tempore existens in omni jure, auctoritate & potestate, prærogativa, jurisdictione & consuetudine, quas alias Ecclesia Gnesnensis ab antiquo supra Ecclesiam Cracoviensem habuit & habet, conservarentur in æternum. Simul autem, quod proprie huc pertinet, decretum est: *Ne uterque Prælatorum simul una die in Senatum veniat*

ret, sed alternatim, alter una die, & alius altera die, quem Rex vocandum duxerit. Non vocatus verò in hospitio maneret, daturus nihilominus ab inde Consilia opportuna super quibus fuerit requisitus. Vid. Januszov. lib. II. Constit. Part. II. tit. II. pag. 192. seq. Herbut. in Statuto, tit. Cardinalatus pag. 63. Posthæc orta est inter eosdem Prælatos controversia de cerimonia nuptiali, uter eorum desponsationem Regiam & benedictionem conferre deberet, cumque inter eos convenire non posset, datum id est negotium Joanni Capistrano Sedis Apostolicæ Legato. Sed cum is neque Germanicam neque Polonicam linguam sciret, commissum quidem est hoc negotium Cardinali, qui utriusque linguæ gnarus erat, Archiepiscopus verò missam celebravit *vid. Matth. à Michovia lib. IV. Chron. cap. 59. Cromer. lib. XXII. pag. 531.* Post has controversias factus est Joannis Alberti Regis frater Fridericus Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, item Archiepiscopus Gnesnensis & Cracoviensis Episcopus. Ne igitur per hoc præjudicium aliquod Archiepiscopo crearetur, simulac Fridericus Cardinalis An. 1503. mortuus esset, eidem-

que Andreas Roza in Archiepiscopatu successisset, postulavit hoc, fortasse cum omnibus regni Poloniae Ordinibus, ut privilegium à Casimiro Jagellonide anno 1451. datum ab Alexandro Rege confirmaretur, quod etiam factum est anno 1504. ut loci ex Januszovio & Herburco citati poterunt testari. Sequentibus temporibus habuit quidem Polonia quosdam Cardinales, veluti, sub Sigismundo Augusto, Stanislaum Hosium Episcopum Warmiensem. Tempore Stephani Regis Georgium Radivilium primo Vilnensem & postea Cracoviensem Episcopum, item Bernhardum Maciejovium Episcopum Cracoviensem; sub Sigismundo III. Rege, Andream Bathorem Warm: sed subscriptiones illorum Cardinalium reperio nullas, quod mihi argumento esse videtur, ipsos in Senatum nunquam venisse, ne prerogativam Archiepiscopis concedere cogentur. Quinetiam cum Joannis Albertus Regis Vladislai IV. frater ad Episcopatum Cracoviensem esset evehendus, cautum fuit in Comitibus Regni generalibus, ne sibi, etiam si Cardinali dignitate fulgeret, aliquam præ Archiepiscopo vindicaret prerogativam. *Constitutio anno 1633. §. Confessio. pag. 17. seq. Hæc de Archiepiscopo*

Cardinales
in Polonia.

chiepiscopo Gnesnensi. Hunc in Senatu sequitur ARCHIEPISCOPVS LEOPOLIENSIS, qui à sinistra Regis ex adverso Archiepiscopi Gnesnensis primum habet locum. Titulus ejus idem est, qui Archiepiscopi Gnesnensis.

Archiepiscopus
Leopolien-
sis.

XIV. Post duos illos Archiepiscopos, sequuntur in Senatu EPISCOPI, quorum hic est ordo:

Cracoviensis in minore Polonia.

Cujaviensis, qui & Vladislaviensis & Pomeraniae Episcopus dicitur, in majore Polonia.

Vilnensis in Lithuania

Poznaniensis in maj. Polonia } alternant

Piacensis in Masoviae Ducatu.

Warmiensis in Prussia.

Luccoriensis in Volhynia.

Premisliensis in Russiae Palatinatu.

Samogitia live Miednicensis.

Culmensis in Prussia.

Chelmenensis in Russiae Palatinatu.

Kioviensis & Czernichoviensis ad Boristhenem.

Camencensis in Podolia.

Smolenscensis in Russia alba ultra Boristhenem.

Livoniae Episcopus.

De his Episcopis generatim notandum est, quod in Senatu utrumque Regis

Episcopi in
Senatu u-
trumque Re-
gis claudunt
latus.

claudant latus. Videlicet, ut jam supra
 audivimus, ad dextram Regis sedet Ar-
 chiepiscopus Gnesnensis, ad sinistram
 Archiepiscopus Leopoliensis; & sic alii
 quoque Episcopi proximum ab his ab
 utroque Regis latere locum habent, quos
 tandem sequuntur Senatores Seculares.
Vid. Alex. Guaguinus, vel potius Oso-
stevicius Tom. I. in Corp. Hist. Polon. pag. 46.
 Certatum quidem est Anno 1506. in Co-
 mitiis Lublinsibus inter Proceres Ec-
 clesiastici & Politici Ordinis hac de re.
 Contendebant quippe Proceres seculares,
 ut Episcopi alterum Regis latus sibi con-
 cederent, alterum, vel dextrum sane, ip-
 tenerent. Sed Episcopi jus utriusque la-
 tere Regio assidendi, quod antiquitus ha-
 bebant, etiam tunc retinuerunt. *Vid. Cro-*
mer. lib. XXX. pag. 830. Posthæc cum Si-
 gismundi Augusti tempore Senatus jam
 majore ex parte Evangelicis constaret,
 parum abfuit, quin Senatores Ecclesia-
 stici Senatu moverentur, immo & hi ipsi
 jam mutare cœperant, teste *Piascio in*
Chron. pag. 48. seq. Sed & speciatim de
 quibusdam Episcopis, quædam notan-
 da veniunt. **EPISCOPVS CRACO-**
VIENSIS octodecim urbium & Ducatus
 Severiensis in finibus Silesiæ supremus
 Dominus est, ut jam supra *lib. I. dixi-*
mus,

Episcopus
 Cracovien-
 sis Dux Se-
 veris est.

mus, & ut testatur Simon Starovolscius
in Polon. pag. 47. Quapropter etiam Du-
 cem Severiensem se scribit. Diœcesis
 ejus amplissima est, extenditque se per
 totam Poloniam minorem strictè sic di-
 ctam, id est, per tres Palatinatus, Craco-
 viensem, Sandomiriensem & Lublinsen-
 sem; ubi præter multa alia templa, tre-
 decim Ecclesias Collegiatas jurisdictione
 sua complectitur. Residet potissimum
 Bozentini, quod oppidum ad radices cal-
 vi montis in Polonia altissimi in Palati-
 natu Sandomiriensi situm est, aut etiam
 Kielcis in eodem Sandomiriensi Palati-
 natu. *Vid. Starovolsc. pag. 81. & 91.* Locum
 hic Episcopus in Senatu habet a sinistra,
 Regis proxime Archiepiscopum Leopoli-
 ensis, etiam si sit primus Episcoporum,
 adeoque a dextra parte sedem ordina-
 rie obtinere deberet. In sacris uti-
 tur pallio margaritis distincto, ut testa-
 tur *Damalevicius in Serie Archiepiscoporum*
Gnesæ. pag. 11. Fuit hic Cracoviensis Epi-
 scopatus aliquoties cum ipso Archiepi-
 scopatu Gnesnensi conjunctus. Tenuerunt
 enim ipsam cum Archiepiscopatu
 Fridericus Princeps Poloniæ & Cardina-
 lis, deinde Petrus Gamratus, Cromerus.
lib. XXX. de Ort. & Reb. gest. Polon. pag. 826.
Lubienskius in Vita Petri Gamrati pag. 374.

Diœcesis E-
 piscopi Cra-
 coviensis.

Locus in Se-
 natu.

titulus Episcopi Cracoviensis.

Episcopus Cujaviensis

Crusviciensis Episcopus hodie dicitur Vrslavienfis.

Operum. Cancellaria Regia Episcopo Cracoviensi titulum inscribit: *Admodum Reverendo.* (Polonice *Przewielebnemu*) reliquis vero Episcopis titulum inscribit *Reverendo* (Polonice *Wielebnemu*) ut tradit Chwalcovius *lib. I. Jur. Publ. Polon. cap. V.* Quamvis in Constitutionibus hæc non semper observentur, quoniam in illis Cracoviensis etiam Episcopus *Reverendus* tantum appellatur. A privatis autem omnes Episcopi *Illustrissimi ac Reverendissimi* vocantur. EPISCOPVS CVIAVIENSIS præter Cujaviam in Diocesi sua numerat etiam Pomerelliam ipsamq; urbem Dantiscanam, unde etiam Episcopi Pomeraniz nomen nanciscitur. Residet, quando in Prussia est, potissimum *Sobkovia*: Quando vero in Polonia est, aut *Wolboria* in Palatinatu Lanciensi, aut *Lagovia* in Palatinatu Sandomiriensi. In Senatu Regni locum habet à dextra Regis proxime Archiepiscopum Gnesnensem, cujus etiam vices in Interregno subit, ut jam supra ostensum. Olim hic Episcopatus dictus est Crusviciensis, quia Crusviciz habuerat Ecclesiam Cathedralis, postea vero Ecclesia illa Cathedralis translata est Wladislaviam Vistulæ imminentem urbem, unde etiam hodie dicitur Episcopatus Wladislavienfis.

POSNANIENSIS EPISCOPVS à Wladislao Sputatore simul cum Archiepiscopo Gnesnensi accepisse dicitur jus monetæ cudendæ, ut habet Joannes Dlugossius *ad an. 1232. lib. VI. pag. 581.* Dioecesis sua non tantum habet in Palatinatu Posnaniensi, sed etiam in aliqua parte Palatinatus Masovizæ, ut Warfaviæ & aliis in locis. DE VILNENSI EPISCOPO refert Starovolscius, quod se *Ducem Ivanum* scribat. Unde vero hæc hauserit, non novi; nisi quod suspicari liceat, errorem hic à Starovolscio commissum ex Privilegio quodam perperam intellecto. Et enim fœderi Lithvaniz cum Regno Poloniae An. 1401. tempore Wladislai Jagellonis inito subscripserunt: *Jacobus Divina Providentia Vilnensis Ecclesie Episcopus, Dux Ivanus Oljimmnai cum filiis suis &c.* apud Janum Januszovium *lib. VII. Constitut. Part. I. tit. III. pag. 750.* Herbut. *instaur. voce: unio. pag. 529.* ubi fortasse Starovolscius dividenda conjunxit: certum enim est, Episcopum Vilnensem hoc titulo non uti. Quod ad Dioecesin ejus attinet illa se latissime extendit per Lithvaniam & Albam Russiam usque ad confinia Moscovizæ, ut scribit Starovolscius *in Descript. Polon. pag. 97.* Expressius adhuc Augustinus L. B. de Meyerberg Legatus

Posnaniensis Episcopus.

Dioecesis ejus.

Vilnensis Episcopus.

Dioecesis Episcopi Vilnensis.

gatus Cæfareus in Itinere suo in Moscoviam p. 105. Dioecesin Episcopi Vilnensis describit his verbis: Jagello, postquam baptisundis renatus fuisset, circa an. 1387. Vilnensis Episcopatu a se dictato decoravit, cuius jurisdictioni Palatinatus Vilnensis, Trocensis, Nowogrodensis, Polocensis, Vitepsensis, Minscensis & pars magna Podoliae & Polesie subsunt. Por-

RO PLOCENSIS EPISCOPVS in Masovia Pul-toviensis Territorii supremus est Princeps, nec ab illo datur Provocatio ad Regem, sed ita Nobiles illi sunt subditi, sicut & Nobiles in Ducatu Severiensi Episcopo Cracoviensi: Præpositus quoque Capituli Plocensis integrum Territorium possidet eodem jure. Denique hoc notandum est, quod Archiepiscopus Gnesnensis simul sit Canonicus Natus Ecclesie Plocensis. Starovolsc. in Descript. Polon. pag. 194. Exercet hic Episcopus jurisdictionem suam Ecclesiasticam etiam in terra Dobrinenfi, eodem Starovolscio teste pag. 191. Conf. Stanislaus Lubienki pag. 307. & 308. & 341. **EPISCOPVS VARMIENSIS** possidet in Prussia terram Warmiensem, quæ ita divisa est, ut duas partes Episcopus, tertiam Collegium sive Capitulum obrineat. In his utriusque etiam Nobilitatem habent & liberam jurisdictionem ab omni Regiorum Magistratu

Plocensis Episcopus.

Dioecesis Episcopi Plocensis.

Episcopus Varmienfis

stratum jurisdictione exemptam, ut scribit Martinus Cromerus Episcopus Varmienfis in Descript. Prussiae post med. Ratione loci in Senatu hoc notant antiquiores Episcoporum Catalogi, quod inter Episcopum Warmiensem & Luceorensem alternatio fuerit, sed illa jam exolevit, adeo ut hodie Varmienfis Luceorensi semper præcedat. **EPISCOPVS LUCEORIENSIS** habet etiam Dioecesin suam in aliqua parte Masoviensis Palatinatus. Starovolsc. pag. 196. item in Podlachia eodem Starovolscio teste pag. 201. immo etiam in Palatinatu Brestianensi in Magno Ducatu Lithvanie, quapropter etiam appellatur Episcopus Luceoricensis & Brestianensis. **SAMOGITIA EPISCOPVS** ab Urbano VIII. Pontifice Romano obtinuit, ut esset simul Episcopus Curonensis sive Piltinensis. Vid. Alb. Wijk Kojalowicz in Miscellaneis pag. 89. **CULMENSIS EPISCOPVS** nominat se etiam Episcopum Pomezanensem (ut Warmiensis etiam Episcopus Sambienfis vocatur) quam ob rem non ita pridem concertatio quædam orta est inter Electorem Legatum Baronem de Howerbek & Episcopum Culmensem, de qua controversia alibi à nobis actum. Residentiam suam Episcopus Culmensis & Pomezaniz

Episcopus Luceoricensis.

Samogitiae Episcopus.

Episcopus Culmensis

Concertatio de titulo Episcopi Pomezanensis.

niz habet Lubaviz aut etiam Starogro-
di, quod Germani Mithausen vocant; ut
Episcopus Warmiensis, quod supra om-
simus, residet Heilsbergæ ad fluvium
Allam. EPISCOPO KIOVIENSI, qui sedem
suam habuit Vastoviz, subjectus est in
spiritualibus etiam Ducatus Czernicho-
viensis & Novogrodensis Severiz ultra
Boristhenem. *Vid. Constitut. anni 1632.*

Episcopus
Kioviensis
& Czerni-
choviensis.

Episcopus
Vvondensis
sublatus est.

Episcopus
Livoniae.

pag. 35. Ad extremum EPISCOPATUS
WENDENSIS in Livonia, cujus men-
tionem supra fecimus, jam per Pa-
cta Anno 1660. cum Rege Suediz
in Monasterio Olivensi prope Gedanum
inita, sublatus est. Alius autem Episco-
patus in Livonia Regi Poloniz adhuc
subjecta An. 1677. institutus est, de quo
jam antea egimus. De rebus & splen-
dore Episcoporum Poloniz, videatur.
Cromerus *lib. 11. Descript. Polon. pag. 177.* &
Stanislaus Lubienscius Episcopus Plo-
censis in *Vita Angelotti 1. pag. 310. operum.*
Postremo de Episcopis notetur, quod

Episcopi non
possunt Abba-
tias tenere.

per legem anni 1607. non possint cum
Episcopatu simul Abbatis, sine speciali
Reipubl. consensu tenere. *Vid. Constitut.*
An. 1607. p. 337. Ob crebras tamen Tartarorum
aliorumque hostium incursiones
& Bonorum Ecclesiasticorum in Russia,
Podoliz &c. devastaciones, concessum
est

est An. 1633. ut Archiepiscopo Leopoli-
ensi, item Przemisliensi, Samogitiz,
Chelmeni, Kioviensi, Camenecensi &
Wendensi Episcopis liceret simul cum
Episcopatu singulas Abbatis possidere.
Constitut. An. 1653. p. 28. tit. Incompatibilia.
Præter enumeratos Episcopos, etiam
Luceoriensis, Nicolaus Prazmovski, ob-
tinuit, ut simul cum Episcopatu tenere
posset Abbatis Sieciechoviensem *Con-*
stitut. An. 1658. p. 28. Immo & Episco-
po Culmensi Constitutione An. 1667.
pag. 15. promissa est Abbatis & Præposi-
tura ex primis vacantibus, ita tamen, ne
hoc in sequelam traheretur. Anno 1677.
postquam Archiepiscopus Leopoliensis
fatis concessisset, traditus est Archiepi-
scopatus ille simul cum Abbatis Tre-
mesnensi Oborscio Suffraganeo Craco-
viensi *Vid. Diarium Comitiorum anni*
1677. ad 18. Februarii. Denique hodie-
nus Episcopus Luceoriensis tenet etiam
Abbatis Plocensem, de qua actum est
in Comitibus Anni 1685, ut Diarium te-
statur *ad 13. April.*

Excipiuntur
quidam Epi-
scopi.

XV. Episcopos excipiunt Senatores
Seculares, nempe PALATINI & CA-
STELLANI, quibus immixtus est unus
GVBERNATOR sive ut vulgo vocant
CAPITANEVS, sive PRÆFECTVS
(Polo-

Palatii

(Polonice *Starosta* dicitur) SAMOGITIÆ. Ordo vero Palatinorum & quorundam, qui ipsis immiscentur, Castellianorum, talis est.

Castellanus *Cracoviensis*.

Palatini *Cracoviensis* } alternatio
inter hos
obtinet.

Posnaniensis.

Vilnensis.

Sendomiriensis.

Castellanus *Vilnensis*.

Palatini *Califfiensis*.

Trocensis.

Siradiensis.

Castellanus *Trocensis*.

Palatinus *Lenciciensis*

Capitaneus *Samogitia*

Palatini *Brestensis* in *Cujavia*

Kioviensis

Inowladislaviensis

Ruffia, qui antea dicebatur *Leopoliensis*

Volbunia

Podolia, qui antea dicebatur *Ca-*
menecensis.

Smolenscensis.

Lublinensis.

Polacensis.

Belzensis

Novogrodensis

Plocensis

Vitepscensis.

Masovia, qui antea vocabatur

Czirnensis

Podlacia

Ravenfis

Brescensis in *Lithvania*

Culmensis

Mscislaviensis

Mariaburgensis, quem antea *Elbingensem* dictum notat *Cromerus*.

Braclaviensis.

Pomerania

Minscensis

Lidonia

Czernichoviensis.

In hoc Ordine Palatinorum primum locum habet CASTELLANVS CRACOVIANENSIS, licet alias, ut ex infra dicendis apparebit, alii Castellani majores atque minores, exceptis Vilnensi & Trocensi, omnes demum Palatinos subsequantur. *Causa* cur Castellanus Cracoviensis Palatinus

Cur Castellanus Cracoviensis primum locum habeat.

tino Cracoviensi præponatur, hæc esse perhibetur. Cum circa annum 1190. Scarbimirus Palatinus Cracoviensis Boleslao III. Crivousto Principi Poloniæ rebellasset, in perpetuam facti detestationem Castellanus Palatino prælatus est, ut testatur Joannes Dlugoffas *lib. IV. Annal. Polon. pag. 369.* & ex Dlugoffo Cronmerus, Neugebauerus & alii. *Quod vero*

Vilnensis & Trocensis Castellani cur multis Palatinis præcedant.

TO VILNENSIS & TROCENSIS, Castellani aliis multis Palatinis præferantur, causam non puto esse aliam, quam quod hi Castellanus sint aliis Palatinibus Lithuanicis antiquiores. Statim enim ab initio, cum primo Lithuania jungeretur Poloniæ, instituit Vladislaus Jagello Palatinos & Castellanos Vilnenses & Trocenses, eosque in consilio suo esse voluit. Itaque cum post ea tempora, aucto per Vitoldum aliosque Magnos Duces imperio Lithuanico, alii Palatini & Castellani in Lithuania crearentur, concesserunt dictis duobus Castellanis ut antiquioribus, locum honoratiorem. Idem dicendum est de Capitaneo Samogitiæ, qui in ipsis Constitutionibus Regni aliquando **GENERALIS DVCATVS SAMOGITIÆ CAPITANEVS** vocatur, ut *in Constitutione anni 1641. pag. 28.* Hic ordo, ut Castellani Vilnensis & Trocensis, item

Capitaneus Samogitiæ.

Capitaneus Samogitiæ, multis aliis Palatinis Lithuanicis præcederent, obtinuit in Lithuania, etiam ante plenariam Poloniæ & Lithuaniae conjunctionem Anno 1569, in Comitibus Lublinsibus sub Sigismundo Augusto factam, ut testantur subscriptiones apud Herburtum *in Statuto, voce: Unio pag. 540.* & Jacobum Prilufium *lib. V. Statuti pag. 694. & 701.* Cum igitur modo memorata conjunctio harum gentium duarum Lublini promouente Sigismundo Augusto esset consummata, alius Ordo Senatorum Lithuanicorum, quam qui antea obtinuerat, non potuit institui. Notandum tamen & hoc est, ante conjunctionem dictam Capitaneatum Samogitiæ aliis Senatoribus aliquando fuisse collatum. Nam anno 1499. Stanislaus Janovic fuit Castellanus Trocensis & Capitaneus Terræ Samogitarum apud Prilufium *pag. 694.* Et anno 1547. Hieronymus Chodkievicz fuit itidem Castellanus Trocensis & Capitaneus Samogitiensis, apud eundem Prilufium *pag. 702. in fin.* Quod autem *Ruffie* Palatinum olim fuisse dictum Leopoliensem; item *Podoliae* Camenecensem, & denique *Masoviae* Czirnensem, in Catalogo Palatinorum notavimus, hoc probari potest ex multis antiquis Privilegio-

Capitaneus Samogitiæ dabatur aliis Senatoribus.

Palatini ge-
nerales.

rum subscriptionibus, apud Joannem Laski, Joannem Herburtum, Prifiliant, Januszovium & alios. Successu enim temporis dicti Palatini appellationes ab urbibus dedignati, ab integris terris denominationes suas fortiti sunt, & propterea etiam vocantur Palatini generales, ut Palatinus Generalis Ruffiæ, sive etiam Palatinus & generalis Ruffiæ. Eodem modo Palatinus Kiöviensis & Palatinus Czernichoviensis sese scribunt Palatinos generales, aut etiam Palatinos & Generales, ut multæ subscriptiones testantur. Sunt autem PALATINI Principes creati, primarii in ordine secularium Senatorum & Duces Exercituum in suis Palatinatibus, quo tamen munere militari, non nisi tempore Generalis expeditionis (Polonis *Pospolite Ruszenie* vocatur) funguntur. Pacis tempore non una est eorum ubique functio. Nam in Magno Ducatu Lithuanix sunt Palatini, qui in suis Palatinatibus exercent judicia castrensia, quæ alias in Polonia Capitaneis competunt: In districtibus vero Lithuanicis, qui Palatinatibus adjunguntur, ut Lidenski, Osmianensi &c: ubique alii habentur Capitanei cum jurisdictione. Habentur hæc, quamvis obscure, in Statuto Lithuanico *cap. IV. art. 30.* In Prussia quoque

Palatinorum
munia.

que judicia Castrensia vocantur Palatinalia, quia a Palatinis exercentur. Immo multa quæ in Polonia judicio Terrestri competunt, in Prussia a Palatinis judicantur, qui etiam superiore Seculo judiciis Terrestribus simul cum Judice Terrestri præsidebant, ut testatur Cromerus in *Descript. Prussia.* At in Poloniæ Regno, licet Palatini in aliis Palatinatibus & Districtibus extra suum Palatinatum possint esse Capitanei, si ipsis muniaificentia Regia, Præfecturæ ejusmodi conferantur; in suis tamen Palatinatibus non nisi hæc ipsis incumbunt munia, ut quisque Palatinus (quod etiam Palatinis in Magno Ducatu Lithuanix competit) in suo Palatinatu extra Comitiorum & belli tempus pretiarebus venalibus contentuat, curamque gerat ponderum & mensurarum: item quoniam Judæi in nullo judicio urbeo conveniri possunt, ideo judicia Judæorum Palatinis fere ubique in Polonia & Magno Ducatu Lithuanix sunt commissa. In Prussia & Volhynia secus se res habet, ut suo loco indicabitur. Habent vero singuli Palatini singulos, in quibusdam etiam locis plures vicepalatinos juratos, ad quorum officium pertinet, præter alia, & mensurarum ex quoque, sed & de his infra da-

bitur commodior agendi locus. *Vid. Constitut. an. 1635. tit. O. Korcach. Stanisl. Krziszta-
nowicz in Descript. Polon. pag. 7. & alibi.*

Titulus Ca-
stellani Cra-
coviensis &
Palatini Vil-
nensis.

Titulum primo Senatorum Secularium
Castellano Cracoviensi, ut & Palatino
Vilnensi ordinarie Rex in literis tribuit:
*Illustris (Polonice Jasnie Wielmożny) Reli-
quis autem Palatinis tantum Magnificus
(Wielmożny) Hoc quoque semper in Con-
stitutionibus Regni observatur, adeo ut
si etiam Castellanus Cracoviensis cum
aliis Palatinis conjungendus sit, semper
peculiaris titulus Castellano, & deinde
alius aliis Palatinis tribuatur, hoc fere
modo: Jasnie Wielmożny Kasztellam Kra-
kowski y Wielmożni Woiwodowie, id est, Illu-
stris Castellanus Cracoviensis & Magnificus Pa-
latini. A privatis autem omnibus his
adscribitur titulus: Illustrissimi, Nisi
quod Principibus sive Ducibus tribuatur
titulus: Illustrissimi & Celsissimi (Poloni-
ce Jasnie Oswieczeni.)*

Castellani
majores

XVI. Palatinis succedunt Castellani,
qui distinguuntur in Majores & Mino-
res. CASTELLANI MAIORES sunt
sequentes:

Posnaniensis.

Sendomiriensis.

Califfensis.

Foynicensis.

Gnesnensis.

Siradicensis.

Lenciciensis.

Samogitia.

Brestensis.

Kioviensis.

Inowladislaviensis.

Leopoliensis.

Volhynia.

Camenecensis.

Smolenscensis.

Lublinensis.

Polocensis.

Belzensis.

Novogrodensis.

Plocensis.

Witepscensis.

Cernensis.

Podlachia.

Ravensis.

Brestianensis.

Culmensis.

Mscislaviensis.

Elbingensis.

Braclaviensis.

*Gedanensis.**Minscensis**Livonia:**Czernichoviensis.*Castellani
minores.

Castellani minores, qui tantum in Ma-
jori minorique Polonia, Masovia & Pala-
tinatu Russiæ reperiuntur, sunt sequentes.

*Sandecensis.**Medirecensis.**Vislicensis.**Biccensis.**Rogosnensis.**Radomiensis.**Zawichostensis.**Lendenfis.**Sremensis.**Zarnoviensis.**Malogoslensis.**Vielunensis.**Premistensis.**Halicensis.**Sanocensis.**Cbelmensis.**Dobriwensis**Polanecensis.**Premetensis**Krivinensis.**Czechoviensis.**Naclensis**Rospiriensis**Biechoviensis.**Bidgostiensis.**Brezinensis.**Krusviciensis.**Oswiecimensis.**Camensis.**Spicimiriensis**Inowlodensis**Kopaliensis**Santocensis.**Soobaczoviensis.**Warsaviensis.**Gostinensis.**Visnensis.**Racioncensis.**Sierpcensis.**Wyssogrodensis.**Ripinensis**Zacrocimensis**Ciechanoviensis**Livensis**Slonscensis*

Lubaczoviensis

Konariensis Terræ Siradiz

Konariensis Terræ Lencitæ

Konariensis Terræ Cujaviz

Vnde sit di-
finitio Ca-
stellanorum
in majores &
minores.

Distingvuntur hic Castellani in Majores & Minores, quod hi non nisi postremis temporibus ad Consilium admitti cœperunt, nec statim ad secretiora Consilia admissi sunt. Cromer. *lib. II. Descript. Polon. pag. 140.* Sigismundus Augustus quoque tentasse dicitur, ut Palatini a Castellanis & hi a Nunciis Terrestribus etiam vestibus ipsis distingverentur, teste Philippo Padnievio apud Christophorum Varsavicum *lib. I. de Opt. Statu li-*

Castellani
minores he-
bant olim
Nuncii,

Castellani
Majores a Pa-
latinatibus,
minores a
Districtibus
vocantur.

Locus Castell-
lanorum mi-
norum in Se-
natu.

bert. pag. 104. Agitatum hoc est propterea, quod Castellani minores tum in Nuncios Terrestris se eligi & ad Comitium mitti patiebantur, eodem Varsavico teste. Differentiæ autem inter Castellanos majores minoresque notari possunt duarum, quarum altera est, quod Majores (paucis exceptis, ut Voynicensi, Gnesnensi & aliis) a palatinatibus: minores autem a terris & Districtibus, denominantur. Quam ob rationem in Constitutione anni 1641. *pag. 16. tit. Casztellani*, minores Castellani vocantur *Casztellani Powiatowi*, id est, *Castellani Districtuum*: altera autem disse-

differentia est, quod in Senatu Regni non in sellis eodem Ordine dispositis cum Episcopis, Palatinis & Castellanis majoribus sed in scamnis pone alios Senatores confideant; ob quam etiam rationem in Constitutionibus Regni aliquando Castellani Majores vocantur *Kasztellani Krzeslowi*, & minores *Kasztellani nie Krzeslowi*, ut videre licet ex subsidio generali, quod annexum est Constitutionibus anni 1673. *pag. 2. in fin.* Alias autem si consilia publica respicias, nullum jam apprehenditur inter majores minoresque Castellanos discrimen, Nam & minores Castellani semper ad Comitium vocantur: imma admittuntur etiam ad Residentiam in Aula Regia, ut postea cap. VI. declarabimus. Visis differentiis horum Senatorum, notandum esse ejusdem loci Castellani. Item neque Palatinum neque Castellani posse esse Capitaneum, vel alium Officium Terrestrum in eodem Palatinatu, in quo est Palatinus vel Castellanus, exceptis Palatinatu Castellani & Capitaneatu Cracoviensi, ut habet Constitutio Casimiri IV. Jagellonidis anni 1454. & Sigismundi Augusti anno 1562. *pag. 23. tit. ofi ad* *Jose. Conf. Januszov. lib. III. Pars. V. pag.*

In Consiliis
nullum jam
est discrimen
inter majores
minoresque Castel-
lanos.

Incompa-
rabilia.

3035seq. Attamen An. 1635. constitutum
 elti, ut Palatinus Czernichoviehsis (ex-
 xemplo Palatini Kioviensis semper sicut
 iam Capitaneus Czernichovientis. *Id.*
Constitut. dictis anni ante med. In Lichvania
 quoque aliud obtinet, ut jam supra di-
 ctum est. Item in Prussia, ubi Palatini
 singuli singulos habent in Palatinatibus
 suis Capitaneatus, quoniam judicia Ca-
 strensia exercent. Sic Palatinus Cul-
 menensis semper habet Capitaneatum Ko-
 walovientem, similiter & alii. Porro no-
 tandum est, nullum Castellanium posse
 esse Burggravium arcis Cracoviensis vel
 etiam aliorum castrorum, quia Castella-
 norum presentia in bello requiritur:
 Burggravius vero custodire & defendere
 arcem debet, per Constitut. *anno 1562*
1563. pag. 42. Sed & hoc observationem
 moretur, Castellanos pacis tempore præ-
 ter munus Senatorium nullam habere
 jurisdictionem. In Bello autem, quando
 expeditio generalis indicitur, ipsos vices
 Palatini sui supplere, ut postea manife-
 stum fiet. Titulus ex Cancellaria Re-
 gni Castellanis majoribus tribuitur *Ma-*
gnifici (Wielmożni) Minoribus *autem*
Generosi (Wrodzeni) Sed à privatis o-
 mnes Castellani nominantur *Majestatis*
(Jasnie Wielmożni) Vernaculo sermone
 Castell-

Castellano-
 rum functio-
 nes.

Tituli Castell-
 lanorum

Castellani dicuntur *castellani Domini*, ap-
 pellatione loci, cujus sunt Castellani, de-
 flexa in *ti*, vel *ski*, ut *Pan Poynanski*, id est
 Dominus Pofnaniensis, qui non est alius,
 quam Castellanus Pofnaniensis. *Vid.*
Cromerus lib. II. Descript. Polon. pag. 143.
 Conventientiam hujus appellationis de-
 prehendemus etiam apud Hungaros, qui
 Præfectum Comitatus alicujus vocant
 Ispan, & apud Bohemos, qui vocem *Span*
 in usu habent. Sed de his egimus in *Ve-*
teri nostra Prussia cap. IV. n. VIII. pag. 100. b.

XVI. Ultimi in Senatu Regni Polo-
 nia sunt Officiales sive Magistratus ma-
 jores & Regni & Magni Ducatus Lithva-
 nia, qui seise hoc ordine subsequuntur:

Marschalcus Regni supremus.

Marschalcus Magni Ducatus Lith-
vania supremus.

Cancellarius Regni supremus.

Cancellarius Magni Ducatus Lith-
vania supremus.

ProCancellarius Regni.

ProCancellarius Magni Ducatus
Lithvania.

Marschalcus Curie Regni.

Marschalcus Curie M. Duc. Litvu.

Agitata est multo tempore Controversia
 de

Castellani
 vocantur Do-
 mini

Ispan, Spane
 apud Hun-
 garos & Boh-
 emos.

Magistratus
 Majores Or-
 dinis Sena-
 torii.

Controversia
inter Cancellarios &
Marschalcos
Curia.

de Prærogativa loci inter Cancellarios & Marschalcos Curia, quæ demum An. 1631 ad instantiam Nunciorum Equestris Ordinis à Wladislao IV. in Comitibus eo modo sopita est, ut Marschalci Curia nullo loco in Senatu censerentur. *Vid. Constitut. dicti anni tit. O mieyscu w Senacie. pag. 18.* Ideo Starovolscius in Polonia editione Colonienfi ponit Marschalcos Curia proxime post Marschalcos supremos ante Cancellarios, quod postea in editione Dantiscana, quæ anno 1650. prodiit, mutatum est. Marschalci, Cancellarii & Thesaurarii non possunt simul esse Palatini vel Castellani ex Constitut. Sigismundi Augusti *an. 1565. tit. O spoh wolek pag. 84.* Attamen permissum fuit usque ad nostra tempora, ut Marschalci & Cancellarii possent esse simul Duces belli, ut diversa exempla testantur. Jam tempore Sigismundi III. ut antiquiora tempora præteream, Joannes Samoscius fuit Cancellarius supremus Regni Exercituum Dux. Non ita pridem quoque Illustrius ac Celsiss. Princeps Michael Radzivilius fuit Procancellarius Magni Ducatus Lithvania & simul Exercituum Duc. M. Duc. Lithv. Dux Campestris, De Marschalcis, quod potuerint esse Duces Belli, testatur, præter alia vetustiora exem-

Incompatibilia.

Magistratus
Majores non
possunt esse
Duces belli.

exemplum Serenissimi Joannis III. qui prius erat Marschalcus Regni supremus & simul supremus Exercituum Regni Dux, quam ad Regale solium eveheretur. Verum postquam ea de re multæ controversiæ fuerunt ortæ, insertus est Pactis Conventis articulus, ne in posterum Marschalci, Cancellarii & Thesaurarii dignitas Ducum Belli conferatur. *S. Wym sie.* Exempla Thesaurariorum, qui simul Duces Exercituum fuerint, rariora sunt, gessit tamen utrumque hoc munus in Lithuania Gonsievius tempore Joannis Casimiri Regis. Deinde & hoc in Constitutionibus Regni cavetur, ne Cancellarii & Procancellarii, si consecuti fuerint Archiepiscopatum Gnesnensem, vel Episcopatum Cracoviensem, Vladislaviensem, Posnaniensem, Warmiensem & Plocensem, vel etiam Palatinatum aut Castellatum, ne, inquam, munus Cancellarii retineant, ex Constitut. Alexandri Regis an. 1504. apud Januszov. *lib. III. Constitut. Part. III. tit. 1. pag. 287.* Herburt. *an. 1613. pag. 338. ad an. 1617. p. 368. seq. ad an. 1624. pag. 439. ad an. 1627. pag. 469. ad an. 1635. pag. 570. & 574.* De Palatinatu & Castellatu fere non erat, quod lex poneretur, cum vix, & ne vix quidem aliquis

Cancellarii
non possunt
esse Archi-
episcopi neque
alii Episcopi
majores

Multi dimittunt Palatinatus & Castellanus ut fiant Officiales majores.

Titulus Marschalcorum & Cancellariorum.

aliquis Cancellarium (nisi alia subiecta causa) dimissurus sit, ut Palatinatum aut Castellatum consequatur, cum e contrario potius multi etiam supremos Palatinatus & Castellatus dimittant, ut Cancellariatu potiantur. Sic Illustrissimus ac Celsissimus Princeps Georgius Ostoliensis dimisso Palatinatu Sendomiriensi factus est Procancellarius Regni *vid. Piafec. pag. 599. (503.)* Similiter etiam Illustrissimus atque Celsissimus Princeps Michael Radivilius ex Palatino Vilnensi factus est Procancellarius Magni Ducatus Lituaniæ. Neque desunt hodie exemplorum, qui dimissis Palatinatibus facti sunt Cancellarii & Thesaurarii, quæ, cum nota sint, omitto. Tantæ enim sunt Marschalci supremi & Cancellarii supremi, ut præter Castellatum Cracoviensem & Palatinum Vilnensem, his solis ex Senatoribus Secularibus Rex titulum *Illustrissimus* tribuat, ut testatur Piafec. *ad an. 1587. pag. 69. (55.)* Quamvis id hodie non semper observetur, cum frequenter in literis Regiis nominentur tantum Magnifici (*Wielmożni*) ut cæteri Palatini & Castellani majores. In Constitutionibus Regni etiam ut plurimum, imo, si Samoscii exemplum excipias, semper fere vocantur Magnifici

gnifici, non Illustres. Sed de singulis etiam his Magistratibus Senatorii Ordinis nobis quædam erunt dicenda.

XVIII. MARSCHALCI Regni sunt *Marschalci,* præmi munus est, cum alias, tum præcipue in Interregno, ut locum Comitiiis agendis præparet; stativa circumquaque Senatoribus & Ordini Equestri assignet: Legatis diversoria provideat: perque suos ministros curet, ut omnia sint in loco Comitiorum secura. Simul ac ad Comiticia constituunt Senatores & Nuncii Terrestres, statim omnia administranda suscipit: imponit pretia rebus venalibus: moderatur pompas publicas. In Senatu quando consilia habentur aut iudicia Comiticia exercentur, præstat silentium, ne quis publica negotia turbet: dat copiam sententiæ dicendæ. Si quis etiam Senatorum extra ordinem, vel quispiam alius ex Equestri Ordine in Senatim veniens perorare voluerit, non nisi petita a Marschalco Regni dicendi facultate proloquitur. Habent etiam Marschalci jus admonendi Senatorem & Nuncium, suo tamen modo, si extra orbitam divagetur, aut minus modeste in suffragio aut consiliis sese gerat. Maxime autem Marschalco hæc incumbit cura, ut in Comitiorum loco & in aula Regia

gia tam vivente Rege, quam sub tempore Interregni omnia sint secura. Si quis ministrum Marschalci securitatem prestare volentem vulneraverit, capite plebei jubetur Constitutione Anni 1572. pag. 211. Habet igitur potestatem coercendi Marschalcus supremus, puniendique facinorosos etiam ultimo supplicio, estque forum ejus ultimæ instantiæ, & si qua causa majoris est momenti, non per viam appellationis, sed informationis sententia Regia exposcitur. Nic. Chvalcovius lib. I. Jur. Publ. Pol. cap. V. nu. XLII. Limitata tamen est eorum potestas Interregni tempore in Regum electione. Tum enim simul cum Marschalco Lithuaniae stativa assignat: Item ad judicia Capturalia præter Marschalcos adduntur etiam alii Judices ex Senatorio pariter atque Equestri ordine, ut jam antea cap. I. lib. II. dictum est. Hæc sunt Marschalci Regni supremi munia, quæ cum consilio Marschalci Curia exequuntur, quando in Regno Comitia celebrantur. Rege autem in Lithuania degente & Comitia celebrante (quod ut in posterum fiat, legibus definitum est, ut de Comitibus acturi monebimus) iisdem munitur fungitur Marschalcus Magni Ducatus Lithuaniae supremus cum consilio Marschal-

ci Curia Magni Duc. Lithv. In absentia Marschalci Regni supremi, fungitur eodem officio in Regno Marschalcus Curia Regni, & si hic quoque abest, tum demum munus hoc in Regno incumbit Marschalco Magni Ducatus Lithuaniae, vel in hujus absentia Marschalco Curia Magni Duc. Lithv. Quin omnibus Marschalcis absentibus, obeunt hæc munia aut eorum præcipua Cancellarius & Thesaurarius. Alias & hoc notandum est, quod ubicunque Rex commoretur, judicia criminalia exercent Marschalcus, adeo ut exteri etiam omnes ejus jurisdictioni subiaceant. Attamen hoc in Urbibus Prusicis majoribus non obtinet, cum ibidem Rex habeat semper suum Burggravium, qui & inter Cives & inter alios externos hæc judicia exercet. Quid in Livonia, si Rex ibi degat, obtinere debeat, definitum est in Constitutione anni 1589. pag. 510. CANCELLARIORVM (qui in Legibus lingua Patria a præcipuo munere vocantur *Pieczemarze*) in Regno alter est secularis, alter ex Ordine Ecclesiastico ex lege Sigismundi I. Anno 1507. Cracovia in Comitibus Coronationis lata. Ideo Cromerus eam legem non antiquam vocat, cum antea soli Sacerdotes hoc munere fungerentur, in *Descript. Polon. lib. II.*

pag. 186. Solebat autem antiquitus munus Cancellarii conferri Canonicis, aut aliis Prælatis non Episcopis, quos Alexander Rex voluit esse expectantes primos Archiepiscopatum, Episcopatum, Prælaturarum & aliarum Dignitatum, & beneficiorum proxime ac primo vacatorum, Constitutione anni 1504. apud Herbut. in Stat. pag. 55. Postea ceperunt hæc munia ambire ipsi Episcopi, ut etiam hodie ipsis plerumque conferuntur. Quoniam vero supremi in Regno Episcopi satis pinguia habent Sacerdotia, ideo constitutum est, ut ultimis tantum Episcopis, quorum tenuiores sunt proventus, ut Culmensis, Præmislensis, Camenecensis &c. Cancellariatum aut Procancellariatum teneant; ad superiores autem Episcopatus promoti, dimittant, ut jam supra dictum. Extraordinarium vero est, quod non ita pridem Stanislaus Widzga Episcopo Warmiensi (qui postea ad Archiepiscopatum Gnesnensem ascendit) cum Consensu omnium Ordinum collatus est Procancellarius Regni. Id enim extraordinarie magni visus virtutes & singularia in Reipubl. merita postulabant. Hoc ipsum etiam Successori ejus in Episcopatu Warmiensi Illustrissimo ac Reverendissimo

Domi-

Domino Michaeli Stephano Comiti in Radziejowice & Krilow Radziejovio in Comitibus anni 1685. concessum est. Ne tamen id in consequentiam trahatur, cavetur Constitutionib. Anni 1676. pag. 29. & an. 1685. pag. 22. Quoniam igitur in Regno alter Cancellariorum à temporibus Sigismundi I. Secularis, alter Ecclesiasticus, propterea longa etiam consuetudine introductum est, ut mortuo Cancellario Seculari, succedat Procancellarius spiritualis in Cancellariatu supremo: & vice versa defuncto Cancellario Ecclesiastico, succedat in munus Cancellariatus supremi Procancellarius supremus. In Magno Ducatu Lithvanie nulla extat, quod sciam, lex, quæ Ecclesiasticos viros à Cancellariatu arceat, ideo hoc in potestate Regum esse securo, ut Cancellariatum conferat sive Seculari, sive etiam alicui Prælato. Ex ea ratione non defuerunt quidam hoc seculo in Lithuania Episcopi, qui Cancellariatus munere functi sunt, ut exemplo esse potest Eustachius Wolowicz Episcopus Vilnensis & Procancellarius Magni Ducatus Lithvanie, ut & Marcianus Trizna Episcopus Mallensis Coadjutor Episcopatus Vilnensis, qui itidem hoc seculo fuit Procancellarius Magni Ducatus

In Lithuania
Cancellarii.

tus Lithvaniæ, teste Alberto Wijuk Kojalovicio in *Miscellaneis rerum ad Statum Ecclesiasticum in Magno Ducatu Lithvaniæ pertinentium pag. 82.* Attamen plerumque in Lithuania Secularibus hoc munus à Rege confertur, ut; hodierna etiam decent exempla. Et quia non dantur certæ de his leges, ideo etiam non semper in Lithuania ProCancellarius succedit Cancellario defuncto, sed Rex alium etiam præferre in Cancellariatu potest ProCancellario, quamvis hoc sine offensione ProCancellarii vix fieri queat, ut nuper factum audivimus. Est autem & in Regno & in Magno Ducatu Lithvaniæ Cancellarii & Procancellarii par auctoritas, nisi quod ille sit majoris, hic minoris Sigilli custos, & ProCancellarius non nisi absente Cancellario supremo Assessorialia exerceat judicia, de quibus postea. Aliæ quæ Cancellariis incumbunt, satis sunt nota. Verbo, Cancellarii sunt os & manus Regis, quibus in expediendis negotiis utitur. Vid. Krzyftanowicz in *Describe Polon. pag. 14.* & Stanislaus Lubienfcius in *Amica Paranesi Thomæ Zamifcio dum Regni Vicecancellarius renunciaretur* Thefaurarii. *data. pag. 214. seqq.* THESAURARIJ sunt Promi & Condi Thefauri Reipubl. & Magistri rei monetariæ. *Constitut. an. 1611. pag. 12. &*

12. & an. 1654. pag. 14. ubi Thefaurarius vocatur supremus rei monetariæ Præfectus. Quando Rex alicui tradit officium Thefaurarii Regni, tum designantur quatuor ex Ordine Senatorio (ubi duo sunt ex majore, & duo ex minore Polonia) qui omnia ex Regeftro Thefaurario recens creato tradant, deinde unum Regeftro Regi, alterum Thefaurario infinuent, tertium ipsi sibi fervent, ex Constitut. Sigismundi Augusti *an. 1563. pag. 43. Conf. Januszov. lib. IV. Part. 1. ut. III. pag. 309.* In Comitibus Anni 1685. Nuncii Terræstres officium Thefaurarii voluerunt certis Legibus circumscribi, quod tamen refragantibus aliis non est factum.

XIX. Præter Episcopos, Palatinos, Castellanos & Magistratus enumeratos, sunt adhuc alii, qui Martino Cromero Episcopo Warmienfi visi sunt ad Consilium Regium pertinere, ut duo PRÆFECTI sive CAPITANEI, nempe MAJORIS & MINORIS POLONIÆ, sed per raro usu venire dicit, ut illi non alio aliquo honore Senatorio fulgeant, *lib. II. Descript. Polon. pag. 139.* Addit ibidem: Secretarii admittuntur quidem & ipsi jurati in Senatuum, sed ut Auditores modo & quasi seminarium Senatus. Neque locum habent in Consilio, neque dictionem sententiæ. Ex

Quinam alii
pertineant
ad Consilium

Generales
Majoris &
minoris Po-
loniæ.

Secretarii.

his autem unus Major Secretarius dicitur: Duo Referendarii sive supplicium libellorum Magistri sunt. Putantur & Succamerarii aditum habere ad locum habendi Senatus, claudendi & aperiendi ostia, idque in suo tantum quisque territorio. Jam & Senatorum primariorum praesertim filios adolescentes admitti in Senatum non inusitatum est. Quamquam soleant & ii Sacramento adigi in numero Secretariorum, quo liberius intersint Consiliis. Hæc Cromerus loc. cit. pag. 140. seq.

In volumine autem Legum sive in ipsis Regni Constitutionibus ut ex ab Andrea Petricovio Cracoviæ sunt impressæ pag. 180. postquam ordo Senatorum tam Spiritualium, quam secularium descriptus esset, additur: Referendarios quoque

Referendarii

habere potestatem in Senatu sententiam suam dicendi. Sobolem Regiam ad consilia fuisse in Polonia admissam, in proximorum Seculorum Historia non legimus. At hoc ipso, quo vivimus, seculo Patrum

Fili Regum.

nostrorum memoria, anno videlicet 1632. in Comitii Nuncii Terrestres à Rege Sigismundo III. jam sene petierunt, ut sibi Regiæ locum in Comitii faceret à tergo lateribusque suis, ut Reipubl. paulatim asuesceret, parentisque Regis iudicia imitaretur, ut scribit Eberhardus Wasenbergius in Vladislai IV. rebus gestis Part. II. lib. I. pag. 5.

XX. Hic est Regni Poloniæ Senatus, præter quem nullos Rex Aula Consiliarios fovet, eorumve consilio utitur: Sed quæcumque negotia occurrunt, illa per Cancellarios utriusque gentis Residentibus in aula Senatoribus proponit, ex eorumque consilio decedit, ut vult Constitutio Anni 1669. tit. De Secretis Consiliis. Proinde etiam in Polonia nulli alii titulo Consiliariorum honorantur: sed si quem Rex gratia sua dignatur, Secretarii eundem ornat honore. Ne autem in aula desint, qui consilia in dubiis rebus suggerant, ideo in singulis Comitii ordinariis designantur certi Senatores, qui semper sint à latere Regis, vocanturque Residentes, quia munus ipsorum est in aula Regis residere, consilioque Regi adesse. Quod autem semper sint Residentes, & quo ordine ad Residentiam designentur, infra cum de Comitii nobis erit sermo, commodius exponemus. Nunc tantum illud adjicimus, neminem Senatorum Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithvaniæ sine peculiari Reipubl. indulto ad curandam valetudinem aut ad alia negotia expedienda limites Regni egredi posse: igitur hoc ipsum eis priimum in Comitii Regni generalibus concedendum esse; ut testantur exempla in

Rex Poloniæ non habet Consiliarios præter Residentes.

Residentes in aula Regis Senatores.

Senatores non possunt exire Regnum pro se sine consensu ordinum.

Constitut. *An. 1613. pag. 27. 28. an. 1616. p. 49. an. 1677. pag. 46. an. 1678. pag. 15. & alibi passim.* Idem olim Romæ obtinuit sub imperio Cæsarum. Nam C. Julius Cæsar legem posuit, ne quis Senatoris filius, nisi contubernalis aut Comes Magistratus peregre proficisceretur, teste Suetonio *cap. 42. in Vita Julii Cæsaris.* Deinde expressius Augustus edixit omnibus Senatoribus, ne quis eorum peregrinari extra Italiam vellet injussu permissive suo ut scribit Dio *lib. 52. Hist. in calce.* Conf. Tacitus *lib. 12. Annal. cap. 23. Quam posteriolem legem etiam Poloni tuam fecere.*

Iusjurandum
Senatorum.

XXI. Ad extremum, quoniam singulorum Senatorum munia eò melius ex jurejurando cujusque nobis innotescere possunt, placet tandem juramenta illa subnectere. **Jusjurandum SENATORVM**, qui non sunt officiales, ut vocantur, sequens est: *Ego N. juro, quia Serenissimo Principi ac Domino N. Regi Polonia fidelis ero: pro ejusque Majestate & Reipubl. Regni sui fideliter consulam, & in judicio jussu sententiam dicam: secreta, quæ mihi per suam majestatem & Consiliarios ejus dicentur, contingentia vel*

maje-

*majestatem Regiam vel Rempubl. aut utrumque nemini in jacturam Regiam & Reipubl. pandam & pro posse meo, utilitates suæ majestatis Regia, Regni & Reipubl. augmentabo: quidquid vero servero, intellexero aut sensero suæ majestati Regia, Regno & Reipubl. nocibile & damnosum, præcustodiam, & ne fiat, me opponam & illud avertam. Sic me Deus adjuvet & hoc sacrum Evangelium, aut hæc sancta crux. Verba illa: & in judicio juste sententiam dicam, addita sunt jurjurando Senatorum Constitutione anni 1588. pag. 469. tit. (1). poprawie. Vid. Januszov. lib. III. Constitut. init. pag. 269. Juramenta Consiliariorum Prussiæ videantur apud Herburtum in Statuto, voce: juramentorum forme pag. 246. Extat etiam jusjurandum, quo se Episcopus Warmien-
sis post adeptum Episcopatum in Castro Mariæburgensi in Ecclesia majore ad altare suorum in manibus Episcopi, quem ad hoc Rex designarit, in præsentia Palatini Mariæburgensis & Capitanei ac etiam Magistrorum Civium de Thorum, Elbing & Gdano secundum Pacta inter Regem Casimirum Jagello-*

Iusjurandum
Episcopi
Warmien-
sis
in Prussia.

gellonidem & Nicolaum de Tungere Episcopum Warmiensem Anno 1479. iniuncta obstringit, quod, quoniam rarius est, hoc loco apponemus: Ego N. Episcopus Varmiensis promitto & juro, quod ex nunc & in antea fidelis ero Serenissimo Domino meo N. Regi Poloniae ejusque successoribus Regibus & Regno Poloniae tanquam Domino & Protectori Ecclesiae meae ac etiam Capituli suae serenitati & Regno assistam, nec non ejus successoribus, uti suae Serenitatis Consiliarius contra quemlibet inimicum, quo nullos tractatus foedera aut inducias faciam sine sua Majestatis consensu, inscriptionemque pacis perpetuae in omnibus capitulis & punctis ac etiam Inscriptionem per meum antecessorem Dominum Nicolaum Episcopum Varmiensem cum consensu Capituli factam inviolabiliter tenebo, confesum mihi creditum ad suae Serenitatis damnum non revelabo, omnemque machinationem, quam praticari subodoravero, in praedictum & commo-
ant

aut Regni Terrarumque & Civitatum Prussiae de corpore Incliti Regni Poloniae existentium, pro quibus fideliter consulam, praestodiam tempestive & avifabo. Sic me Deus adjuvet, & haec sancta Dei Evangelia. Jacobus Prilufius lib. V. Statuti cap. III. pag. 755. seq. **MARSCHALCORVM** ordinis Senatorii jusjurandum hujus est tenoris: Ego N. juro quod Serenissimo Principi & Domino, Domino N. Regi Poloniae in hoc Officio Marschalcatus mihi commisso fidelis ero illudque tam in Conventibus publicis, quam etiam in aliis locis in aula Majestatis Regiae, summa fide & diligentia administrabo, non privati mei alicujus questus, sed dignitatis & utilitatis tantum Majestatis Regiae & Regni Poloniae gratia. In Consilium Regiae majestatis adhibitus, illud ego fidele Majestati ejus & Regno Poloniae praestabo. Nulla secreta, quae mihi aliquando à Majestate Regiae vel Senatoribus Regni communicata fuerint, praeter voluntatem vel in praedictum Majestatis ejus & Regni Poloniae

lonia revelabo. Pericula omnia, que
imminere Regno & Regi Polonia scrivero
aut opinabor, Majestati ejus & ca-
cteris Senatoribus indicabo & pro posse
meo avertam. Persona cujusque di-
gnitatis rationem pro loco & tempore
habebo. Seditiones, contentiones, ri-
xas, scandala, excessus, maleficia, ne
fiant in aula Regia & in Conventibus
publicis, omni mea opera & diligen-
tia providebo. Quodsi forte aliqua
ejusmodi acciderint, ea, quantum in
me erit, sedabo aut animadversione
justa vindicabo idque consensu, jus-
su & auctoritate Majestatis Regia:
ceteraque officii mei munera & onera
juxta prescriptum statutorum Regni
fideliter observabo: idque non sine mu-
tuo consilio & consensu ceterorum Re-
gni Consiliariorum & Officialium, qui
presentes in aula fuerint. Sic me
Deus adjuvet & sancta Dei crux. Vid.
Januszov. lib. III. Constitut. Part. IV.

Iusjurandum
Cancellario-
rum.

tit. 1. pag. 203. CANCELLARIO-
RVM iusjurandum his verbis est
conceptum: Ego N. Regni Polonia Can-
cella-

cellarius (vel Pro Cancellarius) juro,
quod Serenissimo Principi Domino N.
Polonia Regi & Majestatis ejus Suc-
cessoribus ac Regno Polonia in hoc offi-
cio Cancellariatus (vel Vice-Cancel-
lariatus) mihi commissio fidelis ero.
Nullas literas Pergamenas sine scitu
& expressa voluntate Regia majesta-
tis tradam. Papyreas vero nullas tam
in Regno, quam extra Regnum, que
vel Regia dignitati vel honestati dero-
gent, vel ex quibus damnum aliquod
ad Majestatem ejus vel Regnum per-
venire possit, & que juri communi &
libertatibus adversentur, aut literis
ex Cancellaria datis contrarias esse sci-
vero membranas item nullas unquam
tradam praterquam papyreas, idque
sciente tantum aut jubente Regia ma-
jestate. Consilium fidele majestati sua
& Reipubl. prestabo, neque ulla un-
quam secreta, que mihi communica-
ta fuerint, prater sua majestatis vo-
luntatem & mandatum revelabo, &
pericula omnia que imminere vel e-
jus Majestati vel Regno undecunque
scire-

scivero & cognovero, Majestati ejus deferam & pro posse meo advertam. Sic me Deus adjuvet & hac sancta Evangelia vel & hac sancta crux. Vid. Januszov. lib. III. tit. 1. pag. 286. Tandem THESAURARIII hoc sese Regi sacramento obstringunt. Ego N. juro, quod Serenissimo Principi ac Domino, Domino N. Regi Polonia & Majestatis ejus successoribus, ac Regno Polonia in hoc officio Thesaurariatus mihi commissio fidelis ero, illudque summa fide & diligentia administrabo, non privati mei questus, sed dignitatis tantum & utilitatis Majestatis Regia & Regni Polonia gratia, coronam & alia insignia Regni, Privilegia & Thesauros omnes Regni diligenter conservabo. Reditus omnes & singulos Regni & omnia, que ad fiscum Regni pertinent, summa cura & fidelitate exigam & dispensabo. Curam monerudenda, quando usus postulaverit, rationes ararii, expeditiones militum Aulicorum, Legatorum, & omnium eorum negotiorum, que ad usus pri-

In jurandum
Thesaurarii.

vatos & publicos Majestatis Regia & Regni Polonia pertinent ceteraque omnia mei officii munia & onera fideliter & secundum prescriptum Statutorum Regni procurabo: idque non sine mandato Majestatis Regia & Consilio Consiliariorum & officialium Regni. In Consilio Majestatis Regia & Regni Polonia fidele consilium dabo. Nulla secreta, que mihi à Majestate Regia vel à Senatoribus Regni communicata fuerint, prater voluntatem, & in prejudicium Majestatis Regia & Regni Polonia revelabo. Pericula omnia, que imminere Regno & Regi Polonia putavero, Majestati sua & Senatoribus Regni indicabo, & pro posse meo advertam. Sic me Deus adjuvet & sancta Dei crux. Vid. Januszov. lib. IV. Constitut. Part. I. init. pag. 307. qui omnia illa juramenta Officialium collegit. Quædam etiam reperiuntur apud Herburtum l. c. & Paulum Szerbicum in Promptuario Statutorum omnium & Constitutionum Regni Polonie Part. I. cap. 16.

Senatores se-
cundum Pa-
latinos &
Districtus
distributi.

XXII. Dedimus supra Senatorum Re-
gni Poloniae seriem, ut se illi in Senatu
Regni subsequuntur; quoniam autem
nondum inde cognosci potest, in quibus
Palatinatibus, Terrisque & Districtibus
Castellani praesertim minores reperian-
tur, ideo hic tanquam appendicis loco
eosdem in suas Provincias & Palatina-
tus digeremus. Sunt igitur

In MINORE POLONIA Senatores
sequentes.

I. In Palatinatu Cracoviensi,

Episcopus Cracoviensis.

Castellanus Cracoviensis.

Palatinus Cracoviensis.

Castellani Voynicensis.

Oswiecimensis.

Sandecensis.

Biectensis.

II. In Palatinatu Sandomiriensi:

Palatinus Sandomiriensis.

Castellani, Sandomiriensis.

Vislicensis.

Radomiensis.

Zavichostensis.

Zarnoviensis.

Malogostensis.

Polax

Polanecensis.

Czechoviensis.

III. In Palatinatu Lublinensi.

Palatinus Lublinensis.

Castellanus Lublinensis.

IV. In Palatinatu Ruffia

Archiepiscopus Leopoliensis.

Episcopus Pramistiensis.

Cbelmensis.

Palatinus Ruffia.

Castellani Leopoliensis.

Pramistiensis.

Haliciensis.

Sanocensis.

Cbelmensis.

V. In Palatinatu Volhynia:

Episcopus Luceoriensis.

Palatinus Volhynia.

Castellanus Volhynia.

VI. In Palatinatu Kioviensi.

Episcopus Kioviensis.

Palatinus Kioviensis.

Castellanus Kioviensis.

VII. In Palatinatu Podolia:

Episcopus Camenecensis.

Palatinus Podolia.

Castellanus Podolia.

Mm 2

VIII.

- VIII. In Palatinatu Belzensi.
Palatinus Belzensis.
Castellanus Belzensis.
Castellanus Lubarzoviensis.
- IX. In Palatinatu Braclaviensi:
Palatinus Braclaviensis.
Castellanus Braclaviensis.
- X. In Palatinatu Podlachia:
Palatinus Podlachia.
Castellanus Podlachia.
- XI. In Palatinatu Czernichoviensi ultra
 Boristenem:
Palatinus Czernichoviensis.
Castellanus Czernichoviensis.
- In MAJORE POLONIA sunt sequen-
 tes Senatores.
- I. In Palatinatu Posnaniensi:
Episcopus Posnaniensis.
Palatinus Posnaniensis.
Castellani, Posnaniensis.
Medirecensis.
Rogofnensis.
Sremensis.
Pramentensis.
Crrvinensis.
Santocensis.

- II. In Palatinatu Califfiensi:
Archiepiscopus Gnesnensis.
Palatinus Califfiensis.
Castellani, Califfiensis.
Gnesnensis.
Landensis.
Naclensis.
Biechoviensis.
Camenensis.
- III. In Palatinatu Siradiensi.
Palatinus Siradiensis.
Castellani, Siradiensis.
Rospiriensis.
Spicimiriensis.
Vielenensis.
Conariensis.
- IV. In Palatinatu Lenciciensi:
Palatinus Lenciciensis.
Castellani Lenciciensis.
Brzezinenensis.
Inowlodensis.
Conariensis.
- V. In Palatinatu Brestensi Cujavia:
*Episcopus Wladislaviensis sive Cu-
 javia.*
Palatinus Brestensis.
Castellani, Brestensis.

Cruspiciensis.

Covaliensis.

VI. In Palatinatu Inovladislaviensi i-
dem in Cujavia.

Palatinus Inovladislaviensis.

Castellani Inovladislaviensis.

Bidgostiensis.

Conariensis.

In terra Dobrinenfi.

Castellani, Dobrinenfi.

Ripinensis.

Slonnensis, sive Slonscensis.

VII. In Palatinatu Plocensi :

Episcopus Plocensis.

Palatinus Plocensis.

Castellani, Plocensis.

Racionzensis.

Sieprcensis.

VIII. In Palatinatu Masovia :

Palatinus Masovia.

Castellani, Czarnensis.

Viznensis.

Warsaviensis.

Vissogrodensis.

Zakrocimensis.

Ciechanoviensis.

Livenfis.

IX. In Palatinatu Ravenfi.

Palatinus Ravenfis.

Castellani, Ravenfis.

Sochazoviensis.

Gostinensis.

X. In Palatinatu Culmensi in Prussia.

Episcopus Warmiensis, qui quidem
proprie ad nullum pertinet Pa-
latinatum, in subscriptionibus
tamen Palatinatum Prussico-
rum in Palatinatu Culmensi
nomen suum apponit.

Episcopus Culmensis.

Palatinus Culmensis.

Castellanus Culmensis.

His in Consilio Prussiae accedunt

Succamerarius Culmensis, &

Thorunensis urbis Delegati
duo.

XI. In Palatinatu Mariaeburgensi.

Palatinus Mariaeburgensis.

Castellanus Elbingensis.

His in Consilio Prussiae acce-
dunt *Succamerarius Marie-*
burgensis & Elbingensis urbis
Delegati duo.

XII. In Palatinatu Pomeraniæ:

*Palatinus Pomeraniæ.**Castellanus Gedanensis.*

His in Consilio Prussiæ accedunt

*Succamerarius Pomeraniæ &
Gedanensis urbis Delegati
duo.*

In MAGNO DUCATU LITHVA-

NIÆ sequentes sunt Senatores.

I. In Palatinatu Vilnensi.

*Episcopus Vilnensis.**Palatinus Vilnensis**Castellanus Vilnensis.*

II. In Palatinatu Trocensi:

*Palatinus Trocensis.**Castellanus Trocensis.*

III. In Ducatu Samogitiæ:

*Episcopus Samogitiæ sive Miednicensis**Capitaneus Samogitiæ**Castellanus Samogitiæ.*

IV. In Palatinatu Smolenscensi:

*Episcopus Smolenscensis**Palatinus Smolenscens.**Castellanus Smolensc.*

V. In Palatinatu Polocensi:

*Palatinus Polocensis**Castellanus Polocensis.*

VI.

VI. In Palatinatu Novogrodensi

*Palatinus Novogrodensis**Castellanus Novogrodensis.*

VII. In Palatinatu Vitepscensi:

*Palatinus Vitepscensis.**Castellanus Vitepscensis.*

VIII. In Palatinatu Brestianensi

*Palatinus Brestianensis**Castellanus Brestianensis.*

IX. In Palatinatu Mscislaviensi

*Palatinus**Castellanus.*} *Mscislavienses.*

X. In Palatinatu Minscensi.

*Palatinus**Castellanus*} *Minscenses.*

In LIVONIA, sequentes sunt senatores.

*Episcopus**Palatinus**Castellanus*} *Livonia.*

CAP. IV.

De

Magistratibus & Officialibus, qui sunt extra Ordinem Senatorium.

I.

Egimus superiore capite de Magistratibus Senatorii Ordinis, nimirum de Marschalcis supremis & Curia, de Cancellariis supremis & Procancellariis, & denique de Thesaurariis, jam ordine id postulante pauca quaedam de Magistratibus extra Senatum constitutis adjiciemus. Dividuntur illi à quibusdam tantum bifariam, ut in Magistratus Regni & magistratus Districtuum. Alii tres faciunt Ordines, ita ut primo sint Magistratus Regni & Magni Ducatus Lithuaniae; deinde Magistratus aulae Regiae, & denique Magistratus singulorum Districtuum. Nos quia plura Officialium genera esse deprehendimus, tribus illis generibus explicatis, alios etiam subjiçiemus. Primum genus est Magistratum Regni & Magni Ducatus Lithuaniae, quorum hæc est series.

Divisiones
Magistratu-
um extra or-
dinem Sena-
torium.

Magistratus
Regni & Ma-
gni Ducatus
Lithuaniae.

Secretarius Regni Major, sive Secretarius
Regni supremus.
Secretarius Major Magni Ducatus Lithuaniae.
Referendarius Regni spiritualis.
Referendarius Magni Duc. Lithu. spiritualis.
Referendarius Regni Secularis.
Referendarius M. Duc. Lithu. secularis.
Dux Exercituum Regni generalis: (Hetman
Wielki Koronny)
Dux Exercituum M. D. Lithu. generalis:
(Hetman Wielki Lubewski)
Dux Exercituum Regni Campestris. (Hetman
polny Koronny)
Dux Exercituum M. Duc. Lithu. campestris
(Hetman polny Lubewski.)
Succamerarius Regni (Podkomorz Koronny)
Succamerarius M. Duc. Lithu. (Podkomorz
Lubewski)
Thesaurarius Curia Regni, qui & Victhe-
saurarius
Regni vocatur (Polonis Podskarbi Nad-
worny)
Thesaurarius Curia M. Duc. Litv. sive Vic-
thesaurarius M. D. Litv.
Vexillifer Regni (Chorazy Koronny)
Vexillifer Mag. Duc. Litv.
Ensisfer Regni (Miecznik Koronny)
Ensisfer Magni Ducatus Lithuaniae
Praefectus Scabuli Regni (Koniuzzy)
Praefectus Scabuli M. Duc. Lithu.

Culi-

Secre-

Culina Regni Praefectus (Kuchmistrz)
Culina M. Duc. Litv. Praefectus.
Pocillator Regni (Podczasz)
Pocillator M. Duc. Litv.
Incisor Regni (Krayczy)
Incisor Magni Duc. Litv.
Dapifer Regni (Stolnik)
Dapifer Magni Duc. Litv.
Subdapifer Regni (Podstoly)
Subdapifer M. Duc. Litv.
Pincerna Regni (Czesnik)
Pincerna M. Duc. Litv.
*Notarius Campestris Regni (Pisarz
 polny)*
Notarius Campestris M. Duc. Litv.
Magister Artilleria Regni.
Magister Artilleria M. Duc. Litv.
Castrorum Regni Praefectus (Obozny)
Castrorum M. D. L. Praefectus.
Praefectus Vigilum Regni (Straznik)
Praefectus Vigilum M. D. L.
Regens Cancellaria Majoris Regni
Regens Cancellaria Majoris M. D. L.
Regens Cancellaria Minoris Regni.
*Regens Cancellaria Minoris M. D.
 Litv.*
*Notarii quatuor, quorum duo in Regno, et duo
 in M. D. L.*
Instigator Regni.
Instigator M. D. L.

Notarius Decretorum Can-
cellaria Regni
Notarius Decretorum Can-
cellaria M. D. L. } qui habent suos
 Regentes.
Vice Instigator Regni.
Vice Instigator M. D. L.
Venator Regni primarius (Lowczy Koronny)
Venator M. D. L. primarius
Notarius Thesauri supremus
Vexillifer Curia Regni (Chorazy Nadworny)
Vexillifer Curia M. D. Litv.
Vicepraefectus Stabuli Regni (Podkoniuszy)
Vicepraefectus Stabuli M. D. Litv.

Adduntur his in Indice horum Magi-
 stratum recentiore Praefecti Curruum Re-
 gni, & M. Duc. Litv. Sed quoniam eos in
 nullis subscriptionibus recentioribus in-
 venio, ab aliis etiam auctoribus omissos
 reperio, non amplius quoque ipsos exi-
 stere arbitror. Reliquis Magistratibus
 adjeci nomina Polonica, quo rectius co-
 gnoscantur. Quibus autem nomina
 Polonica non sunt adjecta, illos etiam
 Polonice eodem modo vocari scias, ad-
 dito solum uno alterove vocabulo, &
 gente, cujus sunt Magistratus, ab Ordine
 si sunt majores aut minores, petito,
 verbi gratia, *Secretarius Supremus Regni*
vocatur Secretarz Wielki Koronny: ita quo-
 que

que *Artilleria Magister Regni*, vocatur a Polonis *Artilleria Magister Koronny*. Similiter *Regens Cancellaria Minoris Magni Ducatus Lithuanie*, Polonis est *Regens Cancellaria Mieyszus Wielkiego Xięstwa Litewskiego*. Et sic etiam se res habet

Ordo Magistratum Regni & Magni Ducatus Lithuanie non est certus.

in aliis. Quod ad Ordinem horum Magistratum attinet, novimus quosdam inter se de Prærogativa loci contendere, ideoque non semper eundem ordinem horum Magistratum in subscriptionibus reperiri. Videlicet An. 1674 Confirmationi Generali jurium subscribere, post Senatores, etiam horum Magistratum nonnulli, qui nimirum presentes aderant, sed eo ordine, qui cum hoc nostro non omnino convenit, subscripserunt enim primo loco *Supremi Secretarii utriusque gentis, id est Regni & Magni Ducatus Lithuanie*. Deinde *Referendarii utriusque gentis: tum Thesaurarii Curie, Saccamerarius Regni, Ensigniferi utriusque gentis, Vexilliferi utriusque gentis, Notarius Campesstris Regni, Excubiæ præfectus Regni, Castrorum, Regni Metator, Stabuli præfectus utriusque gentis, Pocillator Regni, Dapifer Regni, Incisor Regni, subdapifer Regni, Pincerna Regni, culina Regni præfectus, Pannator Regni, Regentes Maioris Minorisque Cancellariae ex utraque gente. Alium adhuc ordi-*

ordinem Magistratum horum reperimus in Actis Interregni An. 1668. quem Polonice subjiciemus. *Podskarbi Nadworny, Referendary Koronny, Referendary Pisary W. X. Lit. Notarius M. D. Litv. Regens Cancellaria Regni, Stolnik Koronny, Podstoly Koronny, Stolnik W. X. Lit. Pisary W. X. L. Krayczy Koronny, Krayczy, W. X. L. Obozny Koronny, Podczaszny W. X. Lit. Konny W. X. L. Miecznik W. X. L.*

II. Ex his Magistratibus **SECRETARII MAJORES**, aut ut hodie plerumque vocantur, **SECRETARII SUPREMI** semper fuerunt & adhuc sunt ex Ordine Ecclesiastico; & ut in futurum quoque hæc dignitas in Ordine Ecclesiastico conservetur, maxime laborant Episcopi. Proinde An. 1674 Pactis Conventis Bonaventura Madalinski tunc temporis Episcopus Plocensis nomen suum subscripsit hæc appendice adjecta: *Salvis juribus Sancte Romane Ecclesie, & jure Officii Secretarii supremi in Personis Ecclesiasticis conservando*. Acta Comitiorum post eorum testamentum hodierni Regis institutum rogatum, ut Controversiam hanc decideret. Admittuntur hi Secretarii Majores ad Secretiora Consilia, expeditionesque publicas, Supplent etiam

Secretarii
Majores sunt
Ecclesiastici.

Mentio horum Secretariorum.

ali-

aliquando vices Cancellariorum, ideo proximum habent accessum ad Episcopales Dignitates, & ad Magistratum Cancellariatus. REFERENDARIJ sunt simplicium libellorum Magistri Litibus etiam urbanis ad iudicium Regium devolutis disceptandis adsunt: exponunt Regi Causas & controversias litigantium. Habent & hi proximam Spem ad dignitates Senatorias ascendendi. **DUCES EXERCITIVVM** à vetustioribus Juris publici Polonici Scriptoribus præponuntur Secretariis Majoribus & Referendariis, ut à Krzystanovicio & aliis. Sed utrum hoc rectè fiat, nec ne, hodie fortassis supervacaneum est quærere, quoniam Dignitates Ducum Belli hodiernis temporibus non nisi viris Senatoria Dignitate jam præditis conferuntur. Unicuique fortassis hoc seculo reperitur Exemplum Christophori Ducis Radzivilii, cui circa annum 1618. collata est Ducis Exercituum Campestris dignitas, licet Senator non esset. Plerumque autem hoc Reges Poloniae observant, ut defuncto Duci Exercituum Supremo substituant Ducem Campestem, quamvis nulla eos lex ad hoc ipsum adigat. Propterea etiam cum Anno 1624. Supremus Duc Exercituum Magni Ducatus Lithuaniae mor-

Referendarii

Duces Exercituum,

Christophorus Radzivilius Dux Belli, non fuit Senator.

mortuus esset, non substituit Sigismundus III. ei Christophorum Radzivilium Exercituum Ducem Campestem, ut alias plerumque fieri consueverat, sed Leonem Sapieham Cancellarium Lithuanicum, id quod Radzivilius ægerrime tulit, quemadmodum literæ ipsius ad hunc Sapieham scriptæ, quæ adhuc in multorum scriniis MSS. Servantur, testari possunt. Conf. Piascius in Chron. ad an. 1624. pag. 364. (440.) **ARTILLERIE MAGISTRJ** constituti sunt tempore Vladislai IV. ut bello necessaria, puta tormenta, glandes plumbeas aliorumque generum, pulverem pyrium, commectus, armamentaria curarent. Leges de his complures reperiuntur in Constitutionibus anni 1637. pag. 8. an. 1638. pag. 27. tit. Cezary W. X. L. & postea passim. **REGENTES CANCELLARIE** Majoris & Minoris partem sunt ex Ordine Seculari, partim ex Ecclesiastico. Contra **NOTARIATVM THESAVRI SUPREMI** extat Protestatio Michaelis Kasimiri Pac Palatini Vilenensis & Ducis Exercituum Lithuanicorum supremi, in Subscriptionibus Factorum Conventorum anni 1674. eo quod hoc munus in præjudicium Thesauri Regni & Magni Ducatus Lithuanie sit injectum. Sunt etiam alii

Artillerie Magistri.

Regentes Cancellarie.

Notarius Thesauri supremus.

alii Notarii Thesauri, qui in Lithuania sunt privilegiati a Rege, in Regno autem a Thesaurariis ipsis constituuntur. Utrum hi debeant esse Nobiles, satis diu disputatum est in Comitibus Anni 1687 ut testantur Acta add. 11. Aprilis & alibi passim; nihil tamen decisum est.

Vice thesaurarius Regni

VICETHESAURARII Regni tam statutis antiquis quam Constitutionibus recentioribus debent esse seculares non Ecclesiastici, ut habet Protestatio Vicethesaurarii cujusdam inter subscriptiones Pactorum Conventorum Anni 1674. Ceteri Magistratus Regni & Magni Ducatus Lithvanix sunt Seculares, præter illos quos jam in tractatione hac nostra excepimus. Quorundam ex his Magistratibus munia tantum in solennitatibus & pompis publicis, ut in Coronationibus &c. sese exerunt, ut Vexilliferorum, aliorumque. Quorundam autem functiones sunt in certis negotiis Ordinarix, perpetuæque ut partim ex ipsis eorum appellationibus, partim etiam ex aliis hujus tractationis nostræ locis manifestum est. Huc referri possunt.

Marschalci Tribunalium

MARSCHALCI TRIBUNALIUM Regni & Magni Ducatus Lithvanix, cum omnibus Assessoribus, quos vulgo Deputatos vocant, & Regentibus Cancellariæ Tribu-

Tribunalis. Hoc tantum a prioribus in catalogo supra enumeratis differunt, quod Deputatos non Rex ad dies vitæ, sed Nobilitas in Palatinatibus & Districtibus, Marschalcum vero Deputati in unum annum eligant. Quid, quod etiam *Generales teloniorum* ut & *Postarum* *Præfectus* huc referre licet, quamvis hietiam ex Civico Ordine esse soleant, ringente tamen Nobilitate & teloniorum administrationem sibi vindicante.

Generales teloniorum & Postarum Præfecti.

III. Magistratus Aulae bifariam dividuntur. Aut enim sunt in Aula ipsius Regis, aut in Aula Reginae. Regi ministeria præstant partim nonnulli ex Officialibus Regni, de quibus antea egimus, maxime vero Succamerarius Regni & Thesaurarius Curix; partim etiam aulici, quorum ingens est numerus, & in his Camerarii, Pocillatores, Pincernæ, Dapiferi, Stabuli Præfecti, Cubiculi Præfecti, Venatores, Secretarii, alique complures, qui magnam partem enumerantur in Dispositione Subsidii Reipubl. generalis Anno 1673. edita. Si quid autem in Publicis agendum atque exsequendum occurrit, præsto semper sunt aliqui ex Officialibus sive Magistratibus majoribus Ordinis Senatorii, nempe Marschalci Cancellarii & Thesaurarii, ut & Senato-

Magistratus aulae Regiæ.

Magistratus
aule Regine
res Residentes, qui Principis à Consiliis
sunt & negotia publica expediunt. In
Aula Reginae primus est Marchialis
Reginae, qui supremus est aulae illius mo-
derator, soletq; majoris auctoritatis gra-
tia ex Senatoribus Regni esse, nempe aut
Palatinus aut Castellanus. Hunc sequit-
ur Cancellarius Reginae; tum stabuli
Praefectus, Thesaurarius, Pocillator, in-
cisor, Praefectus Culinæ & Vicepraefectus
Stabuli, quos sequuntur alii minores mi-
nistri, ut ex antea citata dispositione sub-
fidii Reipubl. generalis Anno 1673, edita
elucet.

Magistratus
à Provinciis
integris de-
nominantur.
Generalis
Majoris Po-
loniae.

IV. Magistratus, qui ab aliqua pro-
vincia tota denominantur, non tamen à
Regno, nec à Magno Ducatu Lithvaniae,
sunt fere sequentes: Primo loco est GE-
NERALIS MAJORIS POLONIAE, qui
est Capitaneus sive Praefectus Majoris
Poloniae, complectiturque ejus Praefectu-
rageneralis, Posnaniense, Costense, Wal-
cense, Wschoviense, Calisiense, Coninen-
se, Gnesnense, Keinense, Pysdrense &
Naclense territoria. Quamvis autem
ille sit tot districtuum Praefectus, arcis
tamen tantum Posnaniensis facta testa-
turat & reditus Regios ejusdem territo-
rii. Caetera enim territoria jurisdic-
tionis ejus subjecta, habent suos Curatores,
quos

quos etiam licet minus proprie Capita-
neos appellant, ut testatur Martinus
Cromerus *lib. II. Descript. Polon. pag. 155.*
Hic Magistratus generalis majoris Polo-
niae plerumque aliis Senatoribus ut Pa-
latinis & Castellanis confertur, ita tamen
ut Palatinus & Castellanus Posnaniensis
& Calisiensis non possit esse Generalis
Majoris Poloniae, & quidem ex illa lege
Sigismundi Augusti de anno 1564. pag.
24. quae vetat, Palatinum & Castellatum
esse ejusdem Palatinatus Capitaneum in
quo est Palatinus, aut Castellanus. Dein-
de est GENERALIS MINORIS PO-
LONIAE, qui itidem aliquot Districtu-
um in Polonia minore Capitaneus est.
Nam praeter primarium Cracoviense ter-
ritorium, habet etiam alios Districtus,
ut Prossoviensem, Xiamsensem & Lelo-
viensem: teste Cromero *loc. cit. pag. 157.*
Propterea vocari solet Generalis Minoris
Poloniae & Capitaneus Cracoviensis. Neq;
redituum Principis curam gerit, sed illud
onus utrumque sustinet Magnus Procu-
rator Cracoviensis, de quo postea nobis
agendum erit. Uterque hic Magistra-
tus, nempe generalatus & majoris & mi-
noris Poloniae, conferri plerumque solet
Senatoribus Regni, ita tamen ut Gene-
ralis Majoris Poloniae non possit esse Pa-
latinus

Generalis
minoris Po-
loniae.

latinus Pofnaniensis nec Califfienfis fic
 uti jam fupra diximus: Generalis au-
 tem Minoris Poloniae poffit effe fimul
 Caftellanus aut Palatinus Cracoviensis,
 ut hoc illa ipfa quam antea citavimus,
 Sigismundi Augufti lex determinat. Sed
 & in Pruffia dantur nonnulli Magiftra-
 tus, qui non funt ad unum tantum Pala-
 tinatum refticti, fed funt totius Pruffiae
 Regiae Magiftratus, ut primo **THESAU-**
RARIUS PRVSSIAE, quod munus olim
 penes Oeconomum Mariæburgenfem
 fuit, nunc vero à Rege Senatori alicui
 Pruffiae confertur. Quoniam igitur hic
 Magiftratus non eft unius Palatinatus
 fed totius Pruffiae, ideo quoque a quibus-
 dam Publici Juris Scriptoribus **Thesau-**
rarius Pruffiae inter totius Regni Magi-
 ftratus, quos in hocce capite primo loco
 enumeravimus, ftatim poft Vicethesau-
 rarios Regni & Magni Ducatus Lichva-
 niae collocatur, ex quo etiam ejus prae-
 rogativa praeter ceteris quibusdam Magiftra-
 tibus cognofcitur. An **Thesaurarius**
 Pruffiae **Thesaurario** Regni obnoxius fit,
 ita ut ei rationes acceptorum & expen-
 forum reddere teneatur, magnis animo-
 rum motibus ante aliquot Iuftra quafi-
 tum difputatumque eft: Sed neque nunc
 ei obnoxius eft, Ordinibusque Pruffiae

*Thesaurarius
Pruffia.*

tantum rationes reddit. Deinde eft et-
 iam in Pruffia Regia **ENSIFER** five
GLADIFER PRVSSIAE, qui itidem in
 Pruffia tota unicus eft, ut **Thesaurarius**,
 & propterea quoque vocatur **Enfifer**
Pruffiae Generalis. Huc etiam forfan re-
 duci poterit **CAPITANEVS CAME-**
NECENSIS, qui fe **GENERALEM**
PODOLIAE vocat, eo quod non tantum
 per Camenecenfem, fed quoque per La-
 ticzoviensem Diftrictum ejus fe jurisdic-
 tio extendit.

*Enfifer Pruf-
siae generalis*

*Generalis
Podoliae.*

V. Porro Magiftratus Palatinatum
 fingulorum & Diftrictuum fingulorum
 iterum in duas Claffes dividuntur. Alii
 enim funt Magiftratus Terreftres, alii
 Caftrenfes à cafttris five arcibus ita nomi-
 nati. Magiftratus terreftres ex **Confti-**
tutione Anni 1611. pag. 26. III. **Ordo Officia-**
lium, aliisque quibusdam poftea latis le-
 gibus, in plerisque Palatinatibus Majoris
 minorisque Poloniae funt fequentes:

*Magiftratus
Palatinorum
& Diftrictuum.*

*Magiftratus
Terreftres.*

Succamerarius (Poakomorzy)

Vexillifer (Chorazy)

Judex Terreftris (Sedzia Ziemski)

Dapifer (Stolnik)

Pocillator (Podczasy)

Subjudex Terreftris (Podsedek Ziemski)

Subdapifer (Podstoly)

Incerna (Czesnik)

Venator (Lowczy)
 Tribunus (Woyski)
 Notarius Terrestris (Pisary Ziemski)
 Ensiser (Muczyzik)
 Tribuni Minores (Woyscy Mieyscy)
 Quaestores sive Custodes Theauri (Starb-
 nicy.)

Quaestores
 quando con-
 stituti.

Qui postremo loco à nobis memorantur
 Quaestores sive Theauri Custodes, illi
 reliquis additi sunt Anno 1678. per Con-
 stitutionem illius anni pag. 38. Quamvis
 autem hic Ordo Magistratum An. 1611.
 receptus sit à majore minoreque Polo-
 nia, Palatinatus tamen Braclaviensis &
 Volyniz suum ordinem antea An. 1589.
 pag. 126. constitutum retinere, donec
 biennio post per Constitutionem an. 1611.
 pag. 70. hunc Ordinem recepere à Succame-
 rariis Vexillifer, Judex Terrestris, Dapifer,
 Pocillator, Venator, subjudex Terrestris, Pincerna,
 Ensiser, Quaestor, Tribunus. Post hæc
 anno 1647. pag. 18. Ordo Magistratum
 Volyniensium immutatus est sequenti
 modo: Succamerarius, Capitaneus cum Ju-
 risdictione, Vexillifer, Judex Terrestris,
 Dapifer, Pocillator, Venator, subjudex Ter-
 restris, subdapifer, Pincerna, Tribunus, No-
 tarius Terrestris, Ensiser, Quaestor. In tera
 Zydaczoviensi Palatinatus Russiz cum
 anno 1673. Magistratus hi de novo insti-
 turen-

Ordo Magi-
 stratum Ter-
 rez Zydacz-
 oviensis.

tuerentur, talis Ordo Constitutione dicti
 anni pag. 32. introductus est: Vexillifer,
 Dapifer, Pocillator, Venator, Ensiser, Quaestor,
 Tribunus: Deinde in terra Buscensi Bel-
 zensis Palatinatus An. 1676. pag. 39. ad ve-
 teres Magistratus, qui jam antea in terra
 illa fuerunt, additi sunt sequentes: Dapi-
 fer, Pocillator, Pincerna, subdapifer, Ve-
 nator, Ensiser, Quaestor. Locus autem
 Buscensibus Magistratibus tam veteri-
 bus, quam hisce novis talis est assigna-
 tus, ut semper Officialis Buscensis seque-
 retur Officialis Belzensis ejusdem
 Prærogativæ, verbi gratia Dapifer Dapi-
 ferum, Pincerna Pincernam & sic dein-
 cept. In Magno Ducatu Lithvaniz
 plures adhuc sunt Magistratus, quam in
 Regno. Nam præter enumeratos dan-
 tur in Districtibus Lithvanicis, quæ Pa-
 latinatibus adjunguntur, MARSCHAL-
 CI, ut Marschalcus Osmianensis, Liden-
 sis, Broclaviensis, Grodnensis, Cau-
 nensis, Vpitenensis, Slonimensis, Wol-
 kovisciensis, Orszanensis, Pinscensis,
 Mozyrensis, Rzeczycensis; & hi sunt
 perpetui Conventuum particularium.
 Nobilitatis Directores (secus atque in
 Regno & in ipsis Palatinatibus Lithva-
 nicis, nempe Vilnense, Trocensi &c. ubi
 semper novus eligitur Conventus parti-
 N n 5 cu-

Magistratus
 Terre Bu-
 scensis.

Magistratus
 Palatina-
 rum & Di-
 strictuum in
 Lithvania.

Marschalcus.

cularis Director sive Marschalcus) & in expeditione bellica generali easdem vi- ces obeunt, quas in Majore & Minore Po- lonia Castellani Minores. Deinde inter Magistratus Terrestres Magni Ducatus Lithvaniz reperiuntur etiam in Palati- natibus Lithvanicis TIWUNI (*Civitate*) ut Tiwunus Vilnensis, Tiwunus Trocensis, & Tiwunus Samogitia, qui Con- stitutione anni 1598. pag. 699. præcedunt omnes Officiales Terrestres. Dantur præter hos etiam alii Tiwuni in Bonis Regiis, de quibus postea agemus. Præter- ea est quoque in Lithvaniz Palatinati- bus Magistratus, qui dicitur H O R O D- NICZY, qui arcis mitionumque cur- ram habet, ut scribit Reinholdus Hei- denstein lib. III. Rorum Polon. pag. 138. *Conf. Constitut. 1667. pag. 79.* Assignatus est Ho- rodniciis illis locus inter Magistratus Terrestres non uno sed diversis temporibus post Notarium Terrestrem. Nimi- rum Vitepscensi per *Constitut. anni 1635. post med. Polocensi per Constit. an. 1638. pag. 55. Mincensi Constitut. an. 1641. pag. 39. Mscis- lavienfi Constitut. an. 1661. pag. 19. Nowo- grodensi Constitut. 1676. pag. 18. inter Consti- tut. Lithvanicas.* Est præterea etiam in Lithvania MOSTOWNICZY id est Pontium Præfectus, item BVDOW- NICZY,

Tiwuni.

Horodniczy.

Mostow-
niczy.
Budowniczy,

NICZY, id est Ædilis. Ordo eorum, An. 1677. talis constitutus est, ut post Officium demum Castrense in Palatina- tibus & Districtibus Lithvanicis ita se- subsequantur Magistratus Terrestres: Pocillator, Pincerna, Horodnicus, Quæstor, Venator, Præfectus Pontium (Mostowniczy) Ædilis (Budowniczy) vid. Constitut. dicti anni pag. 18. inter *Constitut. Lithv.* Ex qua Constitutione apparet, quosdam Magistratus Terrestres, ut Tiwunos, Marschalcos, Succamerarios, Judices, Vexilliferos aliosque præcedere Magi- stratibus Castrensibus; cæteros autem Magistratus Terrestres Minores, ut Po- cillatores, Pincernas aliosque à nobis enumeratos Castrensibus Magistratibus postponi. Quemadmodum autem in Lithuania longe major est officialium Terrestrium numerus; ita è contrario in Prussia longe minor est, quam in Polo-
nia, nisi quod multitudine Scabinorum aliquo modo compensetur. Nam in Prussia licet primo dentur in singulis Pa- latinatibus Succamerarii, quoniam ta-
men illi ad Senatum Prussicum perti-
nent, vix poterunt ad Magistratus extra Senatum existentes, de quibus hic tan- tum agimus, referri. Præter Succame- rarios autem in Palatinatibus Prussicis fere

Ordo Magi-
stratum in
Lithvania.In Prussia
Magistratus.Succamerarii
sunt Prussici
Consiliarii.

Judic' Ter-
restri Col-
mensi affi-
dent duo ex
magistratu
Thorunensi.

fere non dantur alii Magistratus, nisi Vexilliferi, Judices Terreſtres, Scabini in ſingulis Judiciis terreſtribus octo & Notarii Terreſtres, qui omnes debent eſſe Nobiles poſſeſſionati, niſi quod in Judici- cio Terreſtri Culmenſi, duo Aſſeſſores ex Magiſtra- u Thoruneniſi admittuntur. Ratione electionis horum Magiſtratum Terreſtriũ intercedit etiam quædam di- verſitas in Polonia, Lithvania & Pruſſia. Nam in Lithvania Mareſchalcos Rex an- tea eligebat, quod ne amplius fieret, in- Exorbitantiſ anni 1668. cautum eſt. Alias autem in Regno & Magno Ducata Lithuania Magiſtratus Terreſtres ita conſtituuntur, ut Equeſtris ordo in Con- ventu particulari quatuor candidatos e- ligat, ex quibus Rex unum conſirmat. In Pruſſia verò Solus Rex Vexilliferos creat: Contra in eligendis Judicibus & Scabinis notariisque Terreſtribus fere major eſt Nobilitatis Pruſſicæ poteſtas quam Polonicæ aut Lithvanicæ. Nam ſecundum jus correctum Pruſſica No- bilitas eligit judicem unum, quem poſtea Rex conſirmat: Scabinum autem etiam ſine confirmatione Regio ad judi- cia admittere poteſt, ut alias etiam a no- bis dictum eſt. Sed dantur adhuc in nonnullis Palatinatibus quædam diffe- ren-

rentiæ, quas hic attingere placet. Ni- mirum in Palatinatu Cracoviendiſi datur præter enumeratos Magiſtratus, MA- GNVS PROCVRATOR ARCIS CRACOVIENSIS (Poloniſ voca- tur Wielkoizdca Krakowſtki) qui ar- cis Cracoviendiſis & redituum Regionum ut ſupra jam dictum eſt, curam gerit, I- tem ſunt in arce Cracoviendiſi *decem* BVRGGRAVII, qui in aliis caſtris ſunt ſinguli pertinentque ad Magiſtra- tus Caſtrenſes. In Volynia quoque in- ter ſuffragia Sereniſſimo Joanni III. da- ta deprehendo ejusmodi: Procuratorem Volyniæ magnum (Wielkoizdca) qui tamen in aliis Palatinatibus non datur. Item non exiguum eſt diſcrimen inter Succamerarium Cracoviendiſem & alios majoris minorisque Poloniæ Succame- rarios in eo; quod hi tantum ſunt fini- um regendorum Prætores judicique de- Bonorum limitibus exercent: Craco- viendiſis autem Succamerarius præter hoc munus etiam Salinarum ejus Tractus arbiter & Inſpector eſt, teſte Cromero *in Deſcript. Polon. Part. II. pag. 151.* Alias in omnibus Palatinatibus illa eſt inter Ma- giſtratus Terreſtres differentia, quod quidam habeant functiones certas & perpetuas, ut Succamerarii, judices, ſub-

Magnus Pro-
curator arcis
Cracoviendiſis

Decem Burg-
gravi.

Procurator
Volyniæ

Cracoviendiſis
Succamera-
rius ſalinarum
curam
gegerit.

Quidam Ma-
giſtratus ha-
bent funcio-
nes pe-
petuas, quidam
non ita.

judi.

judices, Notariiue Terrestres, ut & Tribuni: alii autem tunc demum functiones certas habeant, aut potius olim habuerint, cum Rex in illorum Palatinatu commoratur, quales sunt Dapiferi, Pincernæ, Pocillatores & alii. Inter Tribunos hoc notamus discrimen, quod quidam sint Terrestres, quidam *Castrales*, & inter utrosque alii sunt beneficiati vocanturque majores, alii non beneficiati, qui dicuntur minores, ut nos docet *Subsidium Reipubl. Generale An. 1677. in Comitibus editum.*

Tribuni Terrestres & Castrales.

Vbi Magistratus Districtuum reperiuntur.

In Majore Polonia.

VI. Egimus hætenus de Magistratibus Terrestribus, eorum Officiis atque differentiis, quæ inter ipsos occurrunt. Quoniam autem nondum apparet, in quibusnam Districtibus illi reperiantur, speciatim hoc ipsum declarabimus, sed ruditer tantum, & ita ut iudices, subjudices & Notarii, de quibus suo loco agemus commodius, excipiantur I. in *Majore Polonia*, Palatinatus *Posnaniensis* habet suos Magistratus & terra *Wschowensis* peculiare. Palatinatus *Calissiensis* habet singulos. Palatinatus *Sradiensis*, non tantum in ipso Palatinatu, sed etiam in terra *Velunensi* habet paratos. Palatinatus *Lancutiensis* habet singulos, ut & Palatinatus *Bressnensis* Pa.

Palatinatus *Inowladislaviensis*, item terra *Dobrinensis* habent separatos, adeo ut alius sit *Succamerarius Restensis*, alius *Inowladislaviensis* & alius quoque *Dobrinensis*. In Palatinatu *Plocensi* sunt singuli: sed in *Masovia* singulæ decem terræ singulos habent *Succamerarios*, *Vexilliferos*, aliosque Magistratus terrestres. In Palatinatu quoque *Ravenfi* sunt tres terræ, nempe *Ravenfis*, *Sochaczoviensis* & *Gostinensis*, quæ etiam singulæ suos seorsum habent Magistratus terrestres. II. In *Polonia Minore*. Palatinatus *Cracoviensis* habet singulos, quosdam etiam horum Magistratuum habent *Ducatus Zatoriensis* & *Oswiecimensis*. Palatinatus *Sandomiricensis* singulos. In Palatinatu *Lublinensi* alii sunt in Palatinatu, alii in terra *Lukoviensi*. In *Belsensi* Palatinatu, alii à Palatinatu denominantur, alii à terra *Brisoensi*, & quidam etiam ex dictis Magistratibus in Districtibus *Horodlensi* & *Grabovecensi*. Palatinatus *Russie* habet *Succamerarios*, *Vexilliferos* aliosque Magistratus Terrestres speciatim in terris singulis ut *Leopoliensi*, *Zydaczoviensi*, *Pramisliensi*, *Heliciensi*, *Chelmeni*, *Trembocoliensi*, *Sanocensi*. In Palatinatu *Volynie* alii se appellant ab ipso Palatinatu, alii à terris *Cremenocensi*, *Wlodimi-*

In minore Polonia.

dimiriensi & Lucensi. Similiter in Palatinatu *Podlachia* alii se vocant ab ipso Palatinatu alià Districtibus, Drohicieński & Bielscenski. In Palatinatu *Podolia* alii sunt in ipso Palatinatu, alii se vocant à Districtu Laticzoviensi. In *Braclaviensi* Palatinatu sunt tantum singuli. At in *Czerniechoviensi* sunt primum Magistratus illi in Palatinatu, deinde etiam sunt alii in adjuncta ipsi terra *Novogrodensi*. Ita etiam in *Kioviensi*, quidam sunt in Palatinatu, quidam etiam in Districtibus *Zumirivensi* & *Owruczensi*. Dantur tamen hic differentia nonnulla, cum non ubique omnes illi Magistratus, quos supra in Catalogo enumeravimus, reperiantur. Immo quos supra dixi in Palatinatibus Lithvania reperiri *Hovodnscios*, eos etiam in Volynia & Czernichoviensi Palatinatibus deprehendo. In Magno Ducatu Lithvania dantur Magistratus hi in omnibus Palatinatibus, & separatim etiam in singulis Districtibus, qui Palatinatibus illis adjunguntur, ut in Lidensi, Wilkomiriensi, Braclaviensi, Grodnenski, Caunensi, Vpiteniensi, Starodabensi, Slonimensi, Wolkovisciensi, Orszaneniensi, Pincscensi, Mozyrensi, Rzeszyceasi. Palatinatus hic enumerare supervacaneum est, cum jam ex superioribus noti sint, & post

In M. Ducatu Lithvan.

postea passim repetentur. Antequam hanc materiam dimittamus, notandum adhuc esse ducimus, in quibusdam Palatinatibus Majoris, Minorisque Polonia, ubi Magistratus sæpius nominati Terræstres sunt singuli, Succamerarios & Vexilliferos sese appellare *Generales*, v. g. *Succamerarius Generalis Palatinatus Lanciciensis*, *Succamerarius Generalis Palatinatus Sandomiriensis*, *Succamerarius Palatinatus Brestensis Generalis*, *Succamerarius Generalis Palatinatus Siradiensis*. Ita etiam *Vexillifer Generalis Palatinatus Sandomiriensis*. Alias in Palatinatibus Lanciciensi & Siradiensi, quoniam bini sunt vexilliferi, alter eorum vocatur *Vexillifer Major* (*Chorazy Wieckzy*) alter *Minor* (*Chorazy mniezy*). Imo in ipsis etiam Constitutionibus observo *Notarios Terræstres* in Palatinatibus *Generales*, distinguenda *Notariis Terræstribus Districtuum*, ut patet ex aliquoties jam citato subsidio *Reipubl. Generali* anno 1673. edito. Ad extremum in hac materia de Magistratibus Terræstribus monemus, non incommode huc referri *ROTOMAGISTROS & CENTVRIONES* Palatinatum & districtuum, quos *Sigismundus Augustus* instituit, à Nobilitate cujusque Palatinatus eligendos, ut militi

Succamerarii & Vexilliferi generales.

Vexilliferi majores & minores.

Notarii generales qui unici sunt in toto Palatinatu.

Notarii Districtuum in singulis Districtibus.

Rotomagistri & Centuriones.

Quartiano præfint. *Vid. Constit. an. 1567. p. 147. an. 1571. p. 613. & alia passim.*

Magistratus
Castrenses.

VII. Magistratus Palatinatum & Districtuum Castrenses sunt sequentes:

Capitaneus cum Jurisdictione (Starosta Sadowy)

Capitaneus sine Jurisdictione (Starostaniesadowy)

Burgravius (Burgrabia)

Vice Capitaneus (Podstarosci)

Judex Castrensis (Sedzia Grodzki)

Notarius Castrensis (Pisarz Grodzki)

Capitanei
cum Jurisdictione.

Ex his, quos primo loco posuimus, CAPITANEI CVM JURISDICTIONE sunt Præfecti arcium & Civitatum regiarum: exercent judicia Castrensia & per suos Vice Capitaneos judicia Querelarum, de quibus suo loco agetur: omnium aliorum judicum sententias executioni mandant: geruntque curam Redituum Regiorum. Dantur tamen hic exceptiones nonnullæ, ut jam supra de Capitaneo Cracoviensi audivimus. In Districtibus Palatinatus Pofnaniensis & Kalisientis Capitanei Costensis, Walcensis, Wschoviensis, Coninensis, Gnesnenlis, Pysdrensis, Keinensis, Naclensis, habent quidem jurisdictionem in Nobilitatem, tamen certæ causæ, imo etiam omnes ad judicium Generalis referri possunt. In Prus-

Prussia quoque Capitanei sunt quidem Præfecti arcium & redituum in sua jurisdictionem nullam ferme exercent; in Nobilitatem certe nullam; in Oppidanos quoque exiguam; in agrestes tamen ampliolem: omnis enim fere jurisdictione Capitaneorum hic in Palatinos cessit, ut suo loco dicitur. Immo Capitaneus Mariæburgenses neque Redituum Regiorum curam gerit, neque in agrestes jurisdictionem habet: arci modo præest, ejusque Præsidio, ut tradit Martinus Cromerus in *Descript. Pruss. pag. 223.* Quot Capitanei in Polonia sint cum jurisdictione docuit suo tempore Cromerus *l. c. pag. 157. & seqq.* Sed quoniam post ipsius tempora multi alii Capitaneatus sunt additi, Catalogus ipsius jam non est sufficiens, neque nobis hic accuratorem dare licet. Prussicos tamen Capitaneatus, ut familiarius nobis notos enumerabimus: In Palatinatu Culmensi sunt: Kovalensis (zu Schönsee) Radziwensis (zu Reden) Grudentinus, Lipinensis, Golubensis, Pokrzywnensis (zu Engelsburg) Brodnicensis (zu Strassburg) Bratianensis (zu Bretchen.) In Palatinatu Mariæburgensi sunt: Mariæburgensis, Chmißburgensis, Tolkemitenensis, Siumensis. In

In Prussia Capitanei.

Prussici Capitaneatus.

Palatinatu Pomeraniæ : *Skarszewiensis*
 (zu Schönegg) *Tucholiensis* (zu Dänichen)
Kissoviensis, *Pucensis*, *Novensis*, *Mirachou-*
ensis, *Hammcrsteinensis*, *Osiecensis*, *Sobor-*
ensis, *Jasiemecensis*, *Parchoviensis*, *Berzecz-*
oviensis, *Svecensis*, *Koscierzynensis* (zum
 Berndt) *Tezevensis* sive *Dirschaviensis*,
Gniewensis sive *Mevensis*, *Suchoviensis*.
 Quod ad locum Capitaneorum inter
 alios Magistratus attinet, prælati quidem
 sunt in Regno Officiales Terrestres Offi-
 cialibus Castrensibus per Constitutio-
 nem Anni 1613. Capitanei tamen exci-
 piuntur, ut qui locum habent inter Suc-
 camerarios & Vexilliferos Palatinatum
 & Districtuum. Constituuntur Capita-
 anei à Rege, non à Nobilitate, secus at-
 que Magistratus Terrestres. CAPITA-
 NEI SINE JURISDICTIONE sunt
 bonorum Regionum Tenutarii, qui nulla
 judicia exercent. BVRGGRAVII alii
 dicuntur Castrenses, alii Arcium curato-
 res, ut habetur in sæpius Laudato ^{subsidio}
Republ. generali lit. B. Peculiare est illud,
 quod in Arce Cracoviensi decem sint
 Burggravii, qui pacis juxta ac belli tem-
 pore nocturnas atque etiam diurnas,
 quando opus est, excubias, per se vel per
 administratos suos servant, habentque
 propterea militiæ vacationem, Martin
 Cro

Prærogati-
 va Capita-
 nei.

Capitanei
 sine jurisdic-
 tione.

Burggravii

Burggravii
 Cracovien-
 ses.

Cromer. lib. II. Descript. Polon. pag. 160. In
 Præfatis autem Civitatibus Majoribus
 Burggravii non sunt custodes arcium,
 quæ ibi nullæ sunt, sed in ipsis Civitati-
 bus curam gerunt Bonorum caducorum
 & Naufragorum : exercent etiam quæ-
 dam judicia, de quibus videatur Con-
 stantinus à Trewen Schröder in *Jure Pu-
 blico Dantiscano lib. II. tit. 3.* & Reinholdus
Curike in Chron. Gedanensi lib. II. NOTA-
 RIJ CASTRENSES inter sunt Judicis
 Castrensibus, possuntque suos habere
 Vicenotarios, qui & ipsi Nobiles posses-
 sionati esse debent. *Vid. Constitut. anni 1635.*
tit. Grody Wiczyne. Subjudex Terrestris
 potest simul habere Officium Castrense,
per Constitut. An. 1658. p. 45. quamvis antea,
 (nempe an. 1615. *tit. Salaria*) Terra
 Gostinensis in Palatinatu Raveni sibi
 hoc reservaverit, ne subjudex Terrestris
 esset simul Judex Castrensis.
 VIII. Expositis ita Magistratibus Ter-
 restribus & Castrensibus Subjicimus ^{Surregato-}
 quædam de eorundem SVRROGATO-
 RIBVS, quorum in Legibus crebra fit
 mentio. Est autem Surregator in Polo-
 nia Vicarius Magistratus alicujus Ter-
 restris aut Castrensis, qui jurisdictionem
 certam habet, ut Succamerarii, Judicis,
 Subjudicis & Notarii Terrestrium, ut &

Burggravii
 in arcibus
 Præfatis ma-
 joribus.

Notarii Ca-
 arenfes.

Surregato-
 res.

Capitanei cum Jurisdictione & Notari
Castrensis. Constituitur ejusmodi Sur-
rogator in ipsis Comitibus consensu omni-
um Ordinum, etiam si ipsi Magistratus,
quorum hi sunt Vicarii, aut à Rege Solo,
aut à Nobilitate exposito Supra à nobis
modo eligantur. Causæ cur dentur
Magistratibus illis Surrogatores, variz
esse possunt. Nimirum Si quis ex dictis
Magistratibus gravi morbo decumbat,
ita ut perpetuo lecto attineatur; item
si quis aut negotiorum publicorum, aut
propriæ valetudinis curandæ gratia pere-
gre abeat. Propterea quoque Surroga-
tores illi dantur aut ad reditum Ordinarii
Magistratus, aut ad futura Comitia, aut
annum, aut ad plures annos, quæ omnia
in Comitibus Constitutione publica solent
determinari. Additur etiam frequenter,
ut ejusmodi Surrogatores sint Nobiles
possessionali, atque prius jus jurandum
præstent, quam functionem suam ordi-
nantur. Sed in Palatinatibus Poinanien-
& Calissien-^{si} ejusmodi Surrogatores Ca-
pitanei Generalis perpetui sunt, consti-
tuunturque ab ipso Generali. Aliquan-
do etiam ibidem extraordinarie Surroga-
tores dantur, quoniam jurisdictio Gene-
ralis Majoris Poloniæ late se extendit, &
hic, licet Surrogatores illi in Comitibus con-

Surrogato-
res Genera-
lis Majoris
Poloniæ.

constituantur, multum tamen valet com-
mendatio Generalis ipsius. *Vid. Constitut.*
1587. pag. 426. & 428. an. 1589. pag. 528. an.
1611. pag. 24. anno 1620. pag. 17. An. 1621. pag.
20. an. 1676. pag. 38. an. 1678. pag. 36. & alibi
passim.

IX. Præterea reperimus etiam Magi-
stratus, qui non sunt totius Regni, neque
aulæ Regiæ, neque totius alicujus Provin-
ciæ, neque Palatinatus aut Districtus: sed
certorum tantum Bonorum aut certi
alicujus loci in Districtibus. In hoc
censu primo ponimus OECONOMOS
Regionum Bonorum, Deinde TIUVNOS
Lithuanicos, qui sunt extra Palatinatus
in Bonis Regiis, ut sunt *Tivunus Euroga-*
lensis, Tivunus in magna Dyrwian, Tivunus
in minore Dyrwian, Tivunus Retoviensis,
Uzwensis, Twerensis, Berganensis, Korszensis,
Schuldoviensis, Pojurenensis, Wieszmanensis &
alii. Hæc Officia sunt compatible aliis
Dignitatibus Senatoriis & Magistratibus
Regni, Magnique Duc. Lithu. ut & Ma-
gistratibus Terrestribus & Castrensis,
adeo ut Oeconomiarum administratio-
nes aliquando etiam Senatoribus confe-
rantur. Deinde huc etiam referendi
sunt SYLVARVM PRÆFECTI. (Polo-
nis dicuntur *Lefniczy*) qui in Magno Duc.
Lithuanicæ sunt frequentes, ut *Lefniczy*
Oo 4 Nic-

Magistratus
certorum locorum.

Oeconomi.

Tivvubi.

Compatibi-
litas Tivvub-
natum cum
aliis Magi-
stratibus.

Sylvarum
Præfecti.

Niemonicki, Lesniczy, Merecky, Koniatnicki, Dubicki, Bealawieski & alii. Administrationes hæ sylvarum compatibles iterum sunt cum Dignitatibus & Magistratibus supra enumeratis, adeo ut eas etiam Senatores Lithuanici sæpius in titulis suis ponant. Ejusdem Ordinis sunt etiam **CAPITANEATVS SINE JURISDICTIONE**, de quibus jam antea in Magistratibus Castrensibus, alios secuti, regimus. Est enim ejusmodi Capitaneatum in Palatinatibus & Districtibus ingens numerus. Huc etiam referimus quosdam **ADVOCATOS** (Polonis *Advokatus* dicitur *Woyt*) in Urbibus Regiis, in quibusdam in locis Advocatiz id genus dantur etiam Nobilibus, ut jam *supr. cap. 11.* monuimus. Porro hic locum inveniunt **PRÆFECTI SALINARVM** Cracoviensium & Russicarum (*Zapnicy*) Item Administratores rei Salinaria in singulis Palatinatibus. Item **PRÆFECTVS FODINARVM OLCVSSIENSIVM** (*Zupnik Olkuskij*) cum suo subpræfecto (*Podzupnik* vocatur) & omnibus Ministris, ut Notariis aliisque. Denique hic etiam collocari possunt **TELONEORVM PRÆFECTI** variis in locis constituti, quos debere esse Nobiles in Comitibus novissimis anni 1685. nonnulli acriter

Capitanei
sine jurisdic-
tione.

Advocati.

Teloneorum
Præfeci.

acriter urserunt, sed nihilominus res tandem mansit indecisa.

IX. Ad extremum sunt quoque **Magistratus**, qui ratione electionis & dependentiæ à cæteris Magistratibus distinguuntur à superioribus possunt. Nam sunt quidam Officiales, quos neque Rex ipse constituit, neque Nobilitas sibi sumit, sed qui à Magistratibus supra enumeratis eliguntur, ideoque Patronis suis mortuis aut alius ascendentibus & horum functiones cessant. Horum Officia iterum aut se extendunt ad totam aliquam gentem, aut ad Provinciam certam: aut ad Palatinatum & Districtum unum, aut denique ad certum aliquem locum: Ex primo Ordine sunt, qui à Marschalco Supremis, Cancellariis & Thesaurariis constituuntur. A Marschalco constituitur **JVDEX OFFICII MARSCHALCALIS**, qui leviores causas loco Marschalci ipsius in aula Regia & in Comitibus judicat & componit. Item **NOTARIVS** ejusdem Officii Marschalcalis. A Cancellariis constituuntur **METRICÆ NOTARII** (*Metrikanci*.) Propterea etiam quotiescunque novi Cancellarii constituuntur, novos etiam sibi creant Metricæ Notarios, nisi quod Constitutione anni 1667. pag. 22. Matthiæ Ladovio & Ni-

Magistratus
à Superioribus
constituti.

Judex Marschalcalis &
Notarius.

Metricæ
Notarii.

Nicolao Szulcio majoris minorisque
Cancellariæ Notariis hoc munus ad dies
vitæ datum sit, addita tamen cautela ne
hoc in sequelam trahatur. A Thesaurariis in Regno constituuntur **THESAURARI NOTARII**, qui in Lithuania sunt privilegiati. Utrum hi debeant esse Nobiles, satis acriter in Comitibus novissimis disputatum est. *vid. Diarium Comitiorum ad d. 11. April.* In Ordine Magistratum in singulis Palatinatibus & Districtibus varios quoque reperimus, qui a Superioribus Magistratibus dependent. Nimirum a Palatinis constituuntur primo **VICEPALATINI**, qui aut sunt Majores, aut Minores. Majores in toto Palatinatu sunt unici: Minores in uno Palatinatu sunt plures, ut in Palatinatu Masovia in diversis Districtibus diversos Palatinatus habet Vicepalatinos. Ad Vicepalatinos ubique fere in Bonis Regiis pertinent Judicia Judæorum. Verum Nobiles in suis Bonis constituunt pecuniarie **JUDICES JVDÆORVM**. Porro a Succamerariis constituuntur **CAMERARII** graniciales, ut vocantur, sive limitanei. **CAMERARII** autem a Judicio Terrestri dependent. Item ab iisdem Succamerariis constituuntur **NOTARII Succamerarialis Officii**. A magno

Thesauri
Notarii.

Vicepalatini.

Judices
Judæorum.

Camerarii
duplices.

Notarii
Succamerariales.

no Procuratore Cracoviensi constituitur **VICE PROCURATOR** (*Podrzędcy*) Vice-Procurator. Capitanei eligunt sibi **VICE CAPITANEOS** (vocantur (*Podstarosci*) item Vice-Capitanei. **BVRGGRAVIOS** in arcibus curæ suæ conceditis aliosque minorum gentium **Officiales**. Tiwunus in Bonis Regiis Lithuanicis substituit sibi **VICE TIWUN** (*Podciwun* appellatur) & alii alios, Vice-Tiwunus. Præsertim Notarios, qui in omnibus officii, ut Palatinali, Referendariis, Succamerariali, Capitaneali aliisque sunt necessarij. Omitto jam Magistratus & Officiales Archiepiscopi Gnesnensis, de quibus jam superiore capite actum est, & aliorum Episcoporum Cancellarios, Oeconomos, Officiales Speciatim ita dictos, & ceteros in Episcopatibus tam Romanis quam Græcis Magistratus & Administratores. Plerique horum, quos enumeravimus, Vicariorum Magistratum sunt Nobiles, in quibusdam etiam requiritur, ut sint possessionati, velut in Vicepalatinis hoc leges frequenter requirunt.

X. Exposuimus hætenus Magistratus, Officiales & eorum Vicarios, qui in imperio Polonico magno numero requiruntur. Ex illis autem, quæ a nobis in medium allata, duo possunt oriri dubia.

Vice-Procurator.
Vice-Capitanei.
Burggravi.

Vice-Tiwunus.

Prius dubium.

bia. Prius illud est, unde tot Pocillatores, tot Pincernæ, tot Dapiferi, Subdapiferi, Incisores, aliique non solum in integris gentibus, sed etiam in singulis Palatinatibus, in singulis terris, imo etiam in quibusdam Districtibus minoribus, præter necessitatem orti sint? Posterius est, unde fiat, quod quidam Magistratus, in suo genere supremi, appellationes tamen vicariorum habeant. Exempli gratia, Thesaurarius Regni Supremus Polonice vocatur *Podskarbi*, id est, Subthesaurarius, etiamsi supra se non agnoscat Thesaurarium superiorem. Non secus etiam Succamerarii vocantur quasi Sub Camerarii, & Polonice *Podkamorz*, etiamsi supra se in hoc Magistratu neminem habeant, sed ipsi sint supremi. Auget admirationem & illud, quod inverso rerum ordine Camerarii sint Vicarii Subcamerariorum, & illi qui vocantur *Skarbnicy* id est custodes Thesauri sint longe inferiores his, qui dicuntur *Podskarbi*, etiamsi, si vim vocabulorum spectes, contrario modo se res habere deberet. Ad prius dubium responso non est adeo difficilis. Nimirum diuerso olim regno in multas partes, quarum singula suum habere Ducem, Magistratus ejusmodi in singulis illis partibus à Du-

Posterius
dubium.

Responso
ad prius du-
bium,

Ducibus creati sunt. Coniuncto deinde Regno non tantum Magistratus illi non sunt abrogati, sed alii quoque Palatinatus nihilo illis inferiores à Regibus eisdem Magistratus sibi dari postularunt. Quo factum est, ut in tantam multitudinem excrescerent. Qui igitur olim certas functiones & curationes habuerunt in sua quisque Satrapia, illi jam nuda fere functionum illarum nomina retinent, nisi dicere velimus cum quibusdam, ut etiam supra innuimus, hos Magistratus fungi posse suis muneribus in suo tractu, quoties eum Princeps adit. Nempe ut gladius Posnaniensis in Posnaniensi Satrapia gladium ipsi præferat in solenni pompa: pincerna poculum administret: Incisor sive structor mensam apponat: Dapifer dapes inferat: Subdapifer Dapiferum cum baculo præcedat: Subpincerna potus curam gerat: Thesaurarius sive Quæstor Condus ac promus pecuniæ sit ac suppellectilis ejus. Ceteri autem Magistratus Palatinatum & districtuum etiam nunc fere suis muneribus funguntur. Ac Vexillifer quidem in bello Vexillum præfert exercitui suæ Satrapia. Tribunus Cursus est arcis in suo quisque tractu durante bello. Venator venationibus præ-

Vexillifero-
rum munia.

Venatorum
est

est & Sylvis. Judex causis & Controversiis privatis Nobilium disceptandis & judicandis præest, cum suo subjudice & Notario, quorum posterior Scriba & æturius judicii. Succamerarius, qui olim sine dubio præfuit Principis cubiculo in suo quisque tractu, postea collectis Regni antea discepti partibus in unum corpus, cessanteque priore munere, casu quodam, cum fortasse reliqui judices omnibus causis decidendis non sufficerent, accepit munus judicis limitandi, ita ut hodie regendis finibus agrorum, ac bonorum terrestrium præsit. Vid. Martinus Cromerus *lib. II. Descript. Polon. pag. 149. seq.* Posterius dubium solutum in Historiâ Polonica ejus reperimus fundamentum. Quod si tamen Conjecturandus est locus, dici posse videtur, primos Poloniæ Monarchas, cum suis ab soluto jure præessent, habuisse simul & Theaurarios supremos & Subthesaurarios. Cum autem successu temporis animadvertissent Theaurariorum & Succamerariorum munera esse maxime fructuosa, ita ut ex illorum abrogatione Theaurus Principis non exigua capere posset incrementa, reservato sibi supremi Theaurarii & Camerarii munere vice-

Succamerario functione.

Responsio ad postuius pubium.

thesaurarios tantum & Succamerarios retinuerunt. Aucta deinde re Polona, cum Vice-Theaurarii & Succamerarii functionibus suis non sufficerent, mansit quidem lex antiqua retinueruntque Vicethesaurarii & Succamerarii primum locum, sed illis additi sunt alii inferiores Quæstores & Camerarii.

CAP. V.

De

Nobilitate Poloncia.

I.

Tertium & ultimum Reipubl. Polonicæ ordinem constituit Nobilitas, sive Equestris ordo. Polonicis lingua patria Nobilis dicitur *Szlachesc*, & Nobilitas *Szlachetstwo*, vel, quando Nobilitas pro Nobilibus ipsis accipitur *Szlachta*. Antiquitus Nobiles Polonis vernacula lingua dictos fuisse *Supanos*, quod Joachimus Joannes Maderus edidit ad an. 1209. pag. 86. Licet autem, apud Polonicos Scriptores hoc nomen in usu fuisse non reperiam, fidem tamen huic Auctori, ut *supanos*, denegare haud queo, utpote qui hoc ex cerebro, suo effinge-

Nobilis Polonicæ dicitur Szlachta.

supanos

ingere non potuit. Alias & apud Lithva-
nos Prussosque Veteres Nobiles dictos
fuisse *Suponos*, & Casp. Hennebergerus in
lib. de Vet. Pruss. p. 18. testatur & nos alibi
luculenter probavimus. Idem nomen
notum adhuc est apud alias Slavonicas
gentes, ut Bohemos & Hungaros, apud
quos Præfectus alicujus Comitatus
& *Span* vocatur, veluti supra jam monui-
mus. Habuerunt igitur Poloni hoc no-
men, *Suponi*, antiquitus cum Lithvanis,
Prussis, aliisque Slavicis gentibus com-
mune. Consentit nobiscum ex parte
Alexander Paprocki, eo quod nomen
Schlachta quondam apud Polonos in usu
non fuisse scribit, putatque, Nobiles an-
tiquis temporibus dictos fuisse *Ziemianie*,
id est *terrestres*, vocabulo à *Ziemia* id est
terra deducto, quoniam illi, quæ tunc
erat morum simplicitas, extra urbes in
agris habitantes terram colebant. Et
ex hac ratione hodieque Nobilium judi-
cia apud nos dicuntur *Sady Ziemske*, id
est *judicia Terrestria*; item *Delegati*
Nobilium ex Provinciis ad Comitatus
vocantur *Poslowie Ziemszy*, id est *Nuncii*
Terrestres. Ponderus his addit & illud,
quod in hoc usque tempus Novogar-
dienses in Moscovia, à quibus Polonica
gens ex Christophori Varsevici sententia
orta

Ziemianie.

Judicia Ter-
restria.

orta est, Nobiles suos appellant *Ziemecz*,
non *Bejay*, ut in cætera Moscovia vo-
cantur. Vid. Christophorus Varsevi-
cius in *Dialogo de origine generis & Nomi-
nis Poloni pag. 39.* Procedente tempore
vox illa *Ziemianie* transit ad cæteros
agricolas honoratioris, adeo ut etiam
hodiernis temporibus in Prussia Ducali
agricolæ illi, qui non sunt adscripticii,
sed libertatibus suis gaudent, in locis Po-
lonia lingua utentibus vocentur *Ziemia-
nie*, & jus, quo utuntur, *Ziemszwo*. Un-
de autem vox *Szlachta*, quæ postmodum
in usu esse cæpit, derivetur, non una est
Polonorum sententia. Ridiculum certe
est, quod habet Alexander Paprocki in
Narratione Historica de Origine Siemianis
Tryglow, de origine vocis hujus Poloni-
cæ *Schlachta*. Dicit enim vocabulum
illud deduci à Germanico *Schlachten*.
Cum enim tempore Vladislai Jagellonis
in Prussia ad Tannebergam & Grunwal-
diam quadraginta vel ex aliorum senten-
tia quinquaginta millia Cruciferorum,
in prælio à Polonis cæsa essent, communi
proverbio inter Germanos jactata fuisse
scribit illa verba: *Die Polnische Schlacht*.
Item den Pohlen ist eigen zu schlachten.
Hæc Nobilitatem Polonicam sibi gloriæ
duxisse, nomenque *Schlachta* suum fecisse
putat.

Novogar-
denses No-
biles suos
vocant Zie-
meca.Ziemianie
hodie dicitur
Agricola-
rum honora-
tiores.Vnde Szlach-
ta dicitur.

Vox
Schlachta
jam fuit in
usu ante pu-
gnam Tan-
nebergen-
sem.

putat. Verum falli Paprocius in sen-
tentia sua, vel hoc unicum evincit, quod
jam ante Vladislai Jagellonis temporibus
adeoque ante famosissimam illam Tan-
nebergensem pugnam Casimirus Ma-
gnus Rex Poloniae in legibus suis hac vo-
ce Schlachta usus est. Vid. Herbur-

Statuto iii. *Vulnera. pag. 543.* Stanislaus
Sarnicius existimat verbum hoc *Szlachta*
derivari a *Slawa*, quod Polonis glori-
significat, *lib. IV. Annalium Polon. in fine*
pag. 191. Quamvis autem haec Sarnici

sententia sit probabilior, non tamen est
vera, cum vix appareat, quomodo *Szlachta*
vel *Szlachta* possit a *Slawa* deducitur
& litera *Z* assumatur, & *W* omittatur.
Proxime igitur ad rei veritatem accede-
re videtur Martinus Cromerus, qui vo-

Vera deriva-
tio vocis
Szlachta.

cem *Szlachta* deducit a Germanico
Buschlechter lib. 1. Descrip. Polon. pag. 100.
Nam & alia plurima vocabula Polonos
veteres a Germanis sibi vicinis, inque
ipsa Regni viscera admisis, sumpserunt, &
Polonicum *Sz* eodem modo ut Germa-
nicum *Sch* pronunciari, in aprico est.

Gens & fa-
milia diffe-
rent.

II. Ut autem apud Veteres Romanos
gens differebat a familia, ut totum a par-
te, verbi gratia Valerii omnes unius esse
gentis dicuntur, quia uno nomine con-
tinentur omnes: at vero partes hujus
gentis

gentis sunt plures, quae cognominum
varietate distinctae sunt, exque familiae
nominantur, ut in gente Valeria sunt
Maximi, Messalae, Flacci, Lavini, Falto-
nes. in gente Cornelia sunt Scipiones,
Lentuli, Dolabellae, Sullae, Cinnae. *Vid.*
Carolus Sigonius *lib. de nominibus Roma-
nis cap. 4.* Eadem ratione habet se &

Nobilitas Polonorum. Sunt enim ibi
certae gentes Nobilium, quae in complu-
res familias dividuntur. Gentes omnes
enumerant Bartholomaeus Paprocki in

Gentes Po-
loniae in
familias di-
visas.

*Opere Semaum Nobilitatis Polonicae, quod
Polonico sermone scripsit; & Simon Okolski
in Orbe Polono Latine scripto tribusque To-
mis comprehenso.* Quoniam vero gentes
illas, vel gentium harum Arma & insignia
longum esset enumerare, duas tantum
Alphabeti literas hic exscripsisse sufficiet.

Sunt vero sequentes in dictis literis gen-
tes: *Abdank* sive *Habdank. Achin-
ger, Alabanda* sive *Alba Luna, Ala-
mani, Amadei, Aries* sive *Junosza,*
Arca Noe, sive *Korab. Bavorski, Beli-
na, Bely, Berszten, Bialina, Biberstein,*
Bodula, Bogoria, Boyca, Banorowa,
*Boneza, Bozavola, Bozedarz, Boki-
jow, Bratczyze, Brotowicz, Brodzic,*

Gentes Po-
loniae.

Brog, Bronic, Boleszyc, Budisz, Bzary
 Sic in aliis Literis sunt *Cbolewa, Dan-*
browa, Lelivva, Rogala, Topor, &
 alix quamplurimæ. Binorum tamen in-
 signium appellationes ignorari dicit *Cro-*
merus lib. 1. Descript. Polon. pag. 104. Sed
Simon Okolski sub finem Tomi III. fede-
 cim habet insignia, quibus nomina non
 sunt imposita. Singula hæc Arma, ut
 Poloni vocant, sive insignia, vel etiam
 singulæ hæc gentes, sicuti antea diximus
 plurimas familias comprehendunt, verbi
 gratia gens illa, quæ habet arma *Lekwa,*
 continebat Tarnoyiorum, Pileciorum, *Le-*
Melstniorum & alias celebres amplissi-
 masque familias. Item gens quæ habet
 Arma *Topor,* comprehendit familias *Ten-*
ciniorum, Ossoliniorum, Coricini-
orum & alias plures. Sub armis *Abdank* sive
Habdank comprehenduntur *Konarscii,*
Chojenscii, Buczacii, Jaslowiecii, Sucho-
dolscii & alii. Sub armis *Rogala* sunt *Za-*
wacii, Rogalæ, Siecinscii. Appellatio-
 nes illæ Armorum sive insignium, ut &
 Gentium desumptæ sunt primum à re
 ipsa, verbi gratia *Topor* dicitur ab *ascia,*
 quia gens illa in insignibus asciam habet.
Roya à flore, qui Latinis etiam dicitur *Ros-*
sa, qui *Rosam* gerit in insignibus suis. *R.*

Gentes sin-
 gulari plu-
 res habent fa-
 milias.

Appellatio-
 nes gentium
 unde suman-
 tur.

Ab Arca Non, quam insignia illius
 gentis representant. Ita etiam *Persyren*
 à Bohemico *possen,* quod Polonis est,
Piercyen id est annulus, cujus figuram
 insignia illa referunt. Deinde desumptæ
 etiam sunt appellationes illæ gentium
 ab eventu aut casu aliquo singulari. Sic
 Insignia *Jelitarum* dicuntur à visceribus,
 quæ *Florianus Sarius (Sary)* Nobilis Po-
 lonus sibi in prælio evulsa jam semimor-
 tuus intra alvum propriis manibus inge-
 rebat, quam admiratione dignam Histo-
 riam vide apud *Matth. à Michovia* in *Habdank-*
Chron. Polon. lib. IV. cap. 12. Item gens Hab-
dankorum eodem modo à singulari casu
 hoc nomen sortita est. Cum enim An-
 no 1109. *Joannes Skarbek* Comes à *Bo-*
leslao Kriwousto ad *Henricum V. Impe-*
ratorem missus esset, & Imperator Lega-
 to thesaurum ambitiose ostenderet: hic,
 inquit, *Polonos perdomabit. Scarbicus*
 jactantiam *Cæsaris* notans, annulo quem
 digito gestabat, in thesaurum projecto:
Aurum, inquit, *addamus auro.* Intellexit
 scomma *Cæsar,* & ut illud eluderet, addi-
 dit verba Germanica: *Habdanc!* un-
 de gentis *Habdankorum* nomen fluxit.
Matth. à Michovia lib. III. cap. 9. Plera-
rumque tamen appellationum origines
 nesciuntur, nisi quod *Cromerus* non ma-
 le

Jelitarum
 insignia.

Habdank-
 rum gent.

le suspicetur, hæc nomina à primis conditoribus, qui iis nominibus appellati fuere, fluxisse. Verba Cromeri, quoniam egregie rem illustant, licet pluscula, hic adjiciemus: Neque enim, ait, olim ut nunc ab arcibus, villis & pagis, quibus dominabantur, denominabantur Equites. Sed undelibet sumpta aut indita nomina ad longam posteritatem amissa, etiam vel commutato patrimonio recte transmittentur. Qualia etiam super sunt nunc multa cum alibi, tum in submontano & Sciriensi tractu & in Russia. Ut sunt Herboth, Dunin, Jordan, Gladis, Pieniascus, Pierschala, Cmita, Farus, rejus & alia ejusdem generis. Nunc malunt plerique de arcium, oppidorum & pagorum nominibus deflexa per denominationem in *ski* sive *ki* voce appellari. Ea deflexio vel adjectio syllabæ à Latine loquentibus & scribentibus in *ius* commutatur, ita à *Choina*, *Choinis* & pro eo Latine *Choinius*. Interdum autem sine hac deflexione vel adjectione arcis vel oppidi, vel pagi nomen ut est, cum præpositione *de*, vel *a*, vel *ab*, vel *in*, cognominis loco usurpatur à Magnatibus præsertim & clarioribus, ita ut v. g. in *Tenczyn*, vel à *Gorka*; vel à

Pulstyn quis appelletur. In præpositio, nem iis fere attribuunt, qui Domini sunt, locorum, cæteras etiam iis, qui induntaxat orti vel oriundi sunt, etiam si ibi non habeant ubi pedem figant. Hæc Cromerus *lib. 1. Descript. Polon. pag. 104.* Ex quibus manifestum est, ea, quæ nunc appellantur Arma & Insignia (ut & gentes, quæ Armis illis utuntur) fuisse quondam nomina singularum familiarum: sed cum postea familiarum illarum in plures familias sive domos multiplicarentur, appellarunt sese hæc progenies à locis, pagis, oppidis & arcibus, quibus præerant. Et hinc est tanta familiarum in una gente multitudo.

III. Nobilitatis vulgo duos gradus faciunt diversarum gentium Scriptores, distinguentes eandem in superiorem & inferiorem, sive in majorem & minorem. Superior sive major est eorum, qui Reges sequuntur aliosque summos Principes, usque ad Barones, ita ut etiam hi includantur, & sic eo pertinent Principes, Duces, Marchiones, Comites & Barones. Hos deinde sequuntur inferioris gradus Nobiles, qui nullo alio titulo gaudent; Ita Nobilitatem jam suo tempore distinguit Joannes Nauclerus *Generatione XLIII. fol. 271.* cui etiam multi alii adstipulantur.

Utrum autem & apud Polonos hæc distinctio locum habeat, & quousque illa se extendat, paulo accuratius jam inquiremus.

Duces ex sanguine Regio in Polonia.

IV. DVCVM quondam in Polonia nunquam aliud genus fuit, quam id quod a Boleslao Crivousto Principe propagatum fuit, cum is Principatum inter filios divisisset. In Masovia Duces descendebant a Conrado Lesci Albi Principis Poloniæ fratre. Verum illi Duces jam omnes defecerunt, ut *lib. I. docuimus. Conf. Cromerus lib. I. Descript. Polon. pag. 103.*

In Lithuania Duces ex magnis Ducibus oriundi.

In Magno quoque Ducatu Lithvaniæ, & in Russia plurimi olim fuerunt Duces ex stirpe Magnorum Ducum Lithvaniæ oriundi. Et quidem Vitoldus Magnus Dux Lithvaniæ habuit alios quando in exercitu suo quinquaginta Duces, omnes ex familiis antiquorum Lithvaniæ Russiæque Ducum oriundos. *Vid. Albert. Wijuk Kojalowicz Part. 2. Hist. Lithuan. lib. I. Inter Duces Russorum*

Duces in Lithuania celeberrimos.

celebriores erant Duces SLVCENSES, KIOVIENSES, VLODIMIRIENSES, HALICIENSES, & alii. Ex his in Lithuania Russiæque Ducibus adhuc hodie quidam supersunt, ut DVCES in WISNIEWICE KORIBVTORVM, ex qua familia fuit Serenissimus MICHAEL

Duces adhuc supersites.

REX POLONIÆ. Item DVCES CZARTORYSCII, qui ex antiqua familia Ducum Lucensium & Vlodimiriensium in Volyniæ Palatinatu sunt oriundi. *Vid. Okolski Tom. II. pag. 204. seq.* Superfunt præterea Duces CZETWERTINSII, item Duces in Kléwan SANGVSKONES. Fuerunt quoque non ita pridem DVCES in SLVCKO, in quorum possessiones successerunt Radzivilii Duces. Item DVCES in OSTROG, quorum ultimus fuit Alexander Janus, ut habetur in Constitutionibus anni 1677.

p. 10. tit. Ordinaria Ostrogska. Præterea, Duces ROZYNSII, Duces KORECII, Duces OLSZANENSES, quorum ultimus fuit Paulus Algimuntowicz Dux Olszanensis Episcopus Vlnensis anno 1553. mortuus. Similiter Duces in ZBARAS, quorum postremus Georgius Dux in Zbaras Castellanus Cracoviensis tempore Sigismundi III. Regis, Veneris legitimæ aspernator, domusque tandem suæ extinctor existit: quippe qui & fratri suo Christophoro matrimonii perpetuus disvasor fuit, teste Joachimo Pastorio in *Floro Polonico lib. VI. pag. 420.* Præter hos, qui ex antiquis Lithvaniæ & Russiæ Domuatoribus oriundi sunt, dantur adhuc hodie alterius generis Duces, qui vi-

Duces ex illis Regni.

delicet ex aliis Regnis in Poloniam & Magnum Ducatum Lithvaniæ sedem transtulerunt. Nam ex Moscovia migrarunt in Lithvaniam OGINSKII, MASSALSCII & POLVBINSKII, qui se *Knesios*, id est, ut multi vocem exponunt, Duces appellant. *Vid. Simon Okolski Tom. II. Orbis Poloni pag. 43. Et 218.* Sic etiam Anno 1652. quaesivit jus Indigenatus in Polonia Franciscus Erdmannus Dux SAXONIÆ, cum omni sua posteritate, impetravitque illud, sed ea conditione, ut jusjurandum fidelitatis Regi & Reipubl. coram Rege & Senatu præstaret, & intra sexennium in Poloniam se transferret. *Vid. Constitut. ejus anni pag. 18.* Deinde An. 1658. publica Reipubi. Constitutione, quæ videatur pag. 51. (47) datum est jus Indigenatus Henrico de Gordon. MARCHIONI Huntlæo, qui Reges Angliæ proxima contingit cognatione, ut in citata Constitutione dicitur. Similiter etiam Anno 1676. concessum est jus Indigenatus in Regno Poloniæ Stephano Petro Palatino Terrarum Moldaviæ cum consanguineis, promissa etiam ipsi sunt Bona ex primis vacantibus in Regno Poloniæ. Interea autem edantur quotannis viginti millia florenorum Polonicorum, donec Bona illa consecutus

secutus fuerit. *Vid. Constitut. ejus anni.* Ita quoque jam superiore seculo Indigenatus concessus fuit Andreæ & Balthasari Bathoreis, ut constat *ex Constitut. an. 1588. pag. 48.* & initio hujus Seculi Andreæ Bathoreo *per Constitut. an. 1627. tit. Indigenat.* & Mironi Bernavio Valachiæ Domino. *Constit. an. 1629. tit. Indigenat.* Verum postremi hi ex Moldavia, Valachia & Transylvania titulo Ducum in Polonia non sunt usi. Tertio sunt etiam Duces in Polonia & Magno Ducatu Lithvaniæ, qui ab Imperatoribus Germanicis ad S. Rom. Imp. Principum dignitatem evecti sunt. Ex hoc censu primi & antiquissimi sunt in Lithvania Duces RADZIVILII. Namque jam initio superioris seculi Maximilianus I. Imperator Germanorum Nicolaum Radzivilium Palatinum Vilensem hac dignitate exornavit, ut habet Kojalowicz *Part. II. Hist. Lithv. lib. VII. pag. 374.* Ille honor postea, cum Sigismundus Augustus Rex Poloniae Barbaram Radziviliam matrimonio sibi conjunxisset, habitus est etiam reliquis omnibus ex stirpe Radziviliorum oriundis à Carolo V. Imperatore. Nam Anno 1547. in Comitibus Augustanis obtinuit Nicolaus Radzivil Marschalcus Magni Ducatus Lithvaniæ *supre-*

Duces ab
Imperatoribus Romanis creati.

Radzivilii.

supremus, ut non solum ipse, sed & frater Germanus Joannes Dux in Olyka & Niesviesz, & Patruelis ipsius Nicolaus nomine, Dux in Dubinki & Birze renunciarentur, atque in Collegium Principum Romani Imperii cooptarentur. Fuit autem, ultimo quem loco nominavimus, videlicet Nicolaus Dux in Dubinki & Birze Barbaræ Reginae frater germanus. *Vid. Kojalovvicz Part. II. Hist. Lubu. lib. VIII. pag. 405. 415.* Sic etiam initio hujus Seculi Sigismundus a Mirow MYSZKOWSKI supremus Regni Poloniae Marschalcus adoptatus est in familiam a Vincentio Gonzaga Duce Mantuano, creatusque est MARCHIO S. Rom. Imp. a Clemente VIII. Pontifice Romano, *Vid. Auctor libelli Polnische Kriegs- und Staats- Sachen pag. 33.* Post ea tempora, anno videlicet 1633. contulit Urbanus VIII. Pontifex Romanus Georgio Ossolinus Comiti in Tenczin & quidem absenti dignitatem DUCIS in OSSOLIN. Privilegium super hac re exhibet Simon Okolski *Tom. III. pag. 42.* Postea autem Anno 1637. idem honor collatus est Ossolinio a Ferdinando II. Imperatore, ut Diploma docet, quod reperies apud Okolscium *loc. cit. pag. 44.* Similiter cum GEORGIVS LVBOMIRSKI

Mykolevii.

Ossolinii.

Lubomirski.

MIRSKI Marschalcus Regni supremus legatione ad Imperatorem Ferdinandum III. fungeretur, rediit inde S. Rom. Imp. Princeps, ut habet inscriptio Sepulchralis apud Joannem Kwiatkiewiczum *in Phoenice Rbstorum pag. 136.*

V. COMITVM titulo illustres viros, habuit Polonia antiquissimis etiam temporibus non paucos, inter quos primas obtinuerunt multi ex familia Topororum oriundi, ex qua fuerunt Starzones, qui MAGNI COMITES vocabantur. Item Comites in Panigrodz, Comites in Peregnia, Comites in Tenczyn & Comites in Ossolin, Comites de Pilca, Comites de Jablonna. *Vid. Simon Okolski Tom. III. sub Insignis Topor. pag. 23.* His accensendi sunt & alii Comites, qui partim ab exteris oris in Regnum Poloniae commigrantes Comitum titulum retinuisse dicuntur, ut fuerunt Comites in TARNOW, qui circa An. 1100. in Poloniae venerunt, & ab oppido Tarnow, quod Spicimirus eadem gente Comitum oriundo condidit, Comites in Tarnow dicti sunt. His addi possunt Comites de Gora, Comites Boguri, Comites Godziembæ, Comites Zarembæ, Comites de Bielowice, Comites Manducz, C. de Brodi, C. de C. de Wierzbna, C. Larissa, Com. Roga-

Comites in Polonia.

Comites a Tarnove venerunt.

Rogalæ de Biberstein. Com. de Slopie.
Com. de Czarnkow. Com. Vchanckii,
Com. Cembocii, de Trombki, de Labi-
zin, de Gulczow, & de Szawin, qui ul-
timi sunt Armorum Prawdzic. Hi & alii plurimi partim ex aliis Regnis in Poloniam commigrasse, partim etiam à Principibus & Regibus Poloniæ ad hunc Dignitatis gradum evecti esse dicuntur. Ita Boleslaus Criwoultus Princeps Poloniæ creasse dicitur Petrum Durinum COMITEM in SKRZINNO. Simon Okolski *Tom. 11. Orb. Polon. pag. 34.* Sic etiam ROZRAZEVII à Boleslao Duce Poloniæ Comitum sunt insigniti titulo, ut vult Okolski *Tom. 1. Orb. Polon. pag. 162. pr.* Item Joannes Granowski, creatus esse fertur Comes in PILCA à Vladislao Jagellone, intercedente pro eo conjuge Regis, quæ fuit ex familia Pileciorum. Okolski *Tom. 11. pag. 74.* Deinde præterjam enumeratos, dantur etiam in Polonia Comites ab Imperatoribus Germanicis hoc dignitatis titulo donati, quorum præcipui sunt TENCZYNI. Cum enim tituli Comitum antiquiorum, ut quidam volunt, jam in desuetudinem abiissent, Andreas de Tenczyn Comes S. Rom. Imp. creatus est à Carolo V. Imperatore An. 1527. Privile-

Comites a Ducibus Poloniæ creati.

Comites ab Imperatoribus Germanicis creati.

Tenczynii.

privilegium super hac re invenies apud Barthol. Paprocki in opere *Sicimatum in insigne. Topor pag. 19. seq.* & apud Okolsium *Tom. 111. Orb. Pol. pag. 18.* Jam antea quoque Raphael à GOLVCHOW dictus LESZCZINSKI, cum longo tempore in aula Cæsaris Friderici III. vixisset, creatus est ab illo Comes S. R. Imp. An. 1473. ut testis est Ckolski *Tom. 111. sub Insign. Wieniawa sive Perszten pag. 296.* Maximilianus I. Imp. contulit titulum Comitis LVCAE de GORKA, ex qua familia ultimus fuit Stanislaus de Gorka Palatinus Poshaniensis, qui sub finem Seculi superioris obiit. *Vid. Polnische Kriegs und Staats-Sachen.* In Magno Ducatu Lithvaniæ cum Hieronymus Chodkiewicz Legatus ad Imperatorem mitteretur, dignitatem Comitis in SZKLOW & MYSZ obtinuit. Okolski *Tom. 111. p. 139.* Ejusmodi Comites ab Imperatoribus Germanicis creati tempore Sigismundi Augusti fuere præter quosdam modo dictos etiam Comites OSTROROG, Comites in TARNOW, Comites in WISNICZ, Comites in SZYDLOWIEC, teste Matthia Darogdzi, de *titulata Nobilitate n. 14.* Post ea tempora creatus est Comes S. R. Imp. Matthias à Konopai. KONOPACKI Palati-

Leszczynii

Gorkani.

Chodkiewiczii.

Ostrorogii.
Tarnovii.
Comites in Wisnicz & in Szydlovic.

Konopackii.

lati-

lacinus Culmenfis & poſtea Epifcopus Culmenfis a Rudolpho II. Cæſare, quem admodum in Vita Joannis Caroli a Konopat designati Epifcopi Varmienfis teſtatur Starovolſcius. Sic etiam Ferdinandus II. Imperator Germanorum Caſparum Erneſtum & Gerhardum fratres DONHOFFIOS Sacri Rom. Imperii Comites creavit, ut eſt in *Statu Regimini Ferdinandi II. pag. 208.* Similiter Ferdinandus III. Imp. Joannem a Lipie LIPSKI Epifcopum Culmenſem, qui poſtea factus eſt Archiepiſcopus Gneſnenſis, & fratres ipſius cum omnibus poſteris Comites S. R. Imp. creavit. Privilegium vide apud Simonem Okolski *Tom. II. pag. 34.* Gaudent præterea titulo Comitum hodie & alii, quando tamen eum adepti ſint, nondum comperi, ut RADZIEJOWII, qui ſe ſcribunt Comites in Radziejowice & Krilow: WIELOPOLSCII, qui vocantur Comites de Pieskowa Skala. OGINSKII in Lithvania, qui ſunt Comites in Dambrowna OPALINSKII, qui vocantur Comites de Bania, ut & ODROWONZII PIENIAZEK & fortasſis etiam alii. Tertio ſunt etiam, qui neque ex Veteri aliqua Comitum familia ſunt oriundi, neque ab Imperatoribus Germanicis creati ſunt Comites, & tamen

Donhoſii.

Lipſcii.

Radziejowii

Wielopolſcii.

Oginſcii.

Opalinſcii.

Odrovvoſii.

men titulo Comitum utuntur à Comitibus, quos jure hæreditario adepti ſunt. Ita cum ultimus Tenciniorum Comitum, Stanislaus nomine, Anno 1634. extinctus eſſet, uſi ſunt ex illo tempore OSSOLI-
NII titulo Comitum in Tenczyn, quia eum Comitatum jure hæreditario fuerant adepti. Simili modo poſt extinctos Chodkiewiczios titulo Comitum in Szklow & Myſz uti cæperunt hodieque utuntur SIENIAVII. Item SAPIEHÆ in Lithvania à Comitatu Bychow, quem à Chodkiewiczis habent, appellantur Comites in Bychow. Tandem quarto ſunt etiam Comites, qui in aliis Regnis titulo Comitum jam antea gaviſi ſunt, poſtea vero hic in Polonia Indigenatum impetrarunt, ut Comites de SCHAFFGOTSCH, de quibus videatur Conſtitutio anni 1652. *pag. 28.* item Comites de OPPERSDORF. *Conſtit. an. 1683. pag. 18.*

VI. Vox BARONES apud Polonos aliosque populos olim ſæpiſſime uſurpabatur in Privilegiis, Diplomatis & Reſcriptis Regum. Non ſumebatur autem vocabulum illud pro Dignitate aliqua hæreditaria à Regibus collata, & ad poſteros transferenda: Sed Barones iidem dicebantur, qui Proceres Regni. Quapropter etiam quotiescunque vox hæc in Conſtitutio-

Comites à Bonis titulum hunc ſibi tribuerunt.

Comites ex aliis Regibus.

Barones in Polonia.

tutionibus occurrere. Poloni eam per Polonicam vocem *Panowie*, i. e. *Domini* reddunt. Sunt tamen adhuc & fuerunt superiore Seculo in Polonia & M. Duc. Lith.

Barones S. R. Imp.

quidam BARONES S. Rom. Imperii. Etenim quidam ex familia Chodkiewicziorum subscripsit Privilegium Civitatis Vlnensis a Sigismundo Augusto Rege anno 1567. concessum sequenti modo: *Joannes Chodkiewicz LIBER BARO IN SZKLOW & BYCHOW*, apud Aaronem Alexandrum Olizarovium *lib. II. de Polonica hominum societate cap. 1.* Videntur rego

Barones de Byki.

Chodkiewiczii primo impetrasse titulum Baronum in Szklow & Bychow: postea autem Comitum in Szklow & Bychow. Meminit etiam Simon Starovolscius BARONVM de Byki, qui aliquot stadiis ab urbe Petricovienſi in Palatinatu Siradienſi arcem habent, Byki dictam, a qua nomen familiae fluxit. *Vid. Starovols. in Descript. Polon. pag. 28.* Obtinuit quoque Severinus FIRLEY Castellanus Bie-

Firley.

scensis pro se & successoribus suis utriusque sexus, duplices Baronatus, scilicet de OGRODZINIEC, & de CAMIENIEC, teste Nicolao Firley Castellano Woynicensi Severini illius Nepote in Epistola ad goary tractatum de mutata Nobilitate. In illis,

illis, qui jam antea extra Poloniam gavisi sunt titulo Baronum, & postea cum omnibus posteris suis jus indigenatus in Regno Poloniae sunt adepti, numerantur OTTO LIBER BARO de SCHWERIN & JOANNES LIBER BARO ab HOVERBECKE ambo Electoris Brandeburgici Consilarii Status intimi. *Vid. Constitutio Anni 1658. pag. 50. (47.)* Item Georgius L. B. de DORFLINGER in constitutione Anni 1685. pag. 21.

Barones ex aliis regionibus.

VII. Haecenus satis superque a nobis probatum est, fuisse & olim & esse adhuc hodie in imperio Polonico Principes, Duces, Comites, Barones: jam ulterius nobis videndum est, utrum omnibus illis sine ulla controversia hi tituli a Republ. concedantur? Concedi eos, posset quispian suspicari ex recentissimis etiam Regum Diplomatibus. Nam Deaunciatio Regis Coronati a Serenissimo Rege Joanne III. Anno 1676. edita hoc modo, post Regium titulum, incipit: *Omnibus in unum Regni Nostri Ducibus, Principibus, Comitibus, Baronibus, Spiritualibus & Secularibus: Archiepiscopis, Episcopis, Palatinis, Castellanis, Capitaneis, Dignitariis, Officialibus &c.* *Vid. Constitut. dicti anni pag. 3.* Verum ex his nondum id, quod in constitutione est, probabitur, quod ut manifestum

An tituli hi omnibus his in Polonia tribuantur.

Duces et Matris Ducibus oriandi.

stum fiat, paulo fufius nobis hæc materia erit exponenda. Quod atinet ad *Duces*, qui ex antiquis Ducum Lithvaniz & Ruffiz familiis sunt oriundi, illi neque olim a quoquam titulus Ducum est denegatus, neque hodie denegatur. Multo minus autem negatur titulus Principis Sereniffimorum Regum filiis. Idem dicendum est de Archiepifcopo Gnefnenfi, qui *primi Principis* titulo gaudet. Sic etiam Ducibus Radzivilis ab ipfa Republ. concessum est, ut titulo ab Imperatoribus adepti uti possit, quemadmodum postea probabitur. Sed neque illis quisquam Ducum aut Principum titulos denegaverit, qui jam in aliis Regnis *Duces* & *Principes* fuerunt, & postea jus Indigenatus in Polonia sunt adepti; nisi dubium sit, utrum illi antea in aliis Regnis gavisi sint illis titulis, nec ne. Exemplo nobis esse possunt Polubinscii, Massalscii alique *Knezi* in Magno Ducatu Lithvaniz, quibus titulum Ducis abjudicat Nicolaus Firley Castellanus Woynicensis in *Epistola ad filium suum supra citata*. Ratio ipsius hæc est, quoniam *Kniaz*, Ruffica lingua nihil aliud, ex ipsius sententia, significat, quam Dominum alicujus loci, quasi dicas: *sey Kneze Pan, albo Dzieci* id

Regum filii.

Radzivilii.

Duces et alii Regni venientes.

Knezi Moscovicii.

id est, *hujus ville Dominus vel heres*. Licet igitur illi in Moscovia dicti fuerint *Kniaze*, inde tamen sequi negat Firley, ipsos propterea *Duces* esse appellandos. Verum non immerito quispiam Firlejo objiceret, etiam in ipso Statuto Lithvanico, prout illud An. 1565. in Comitibus Vilnensibus à Sigismundo Augusto confirmatum est & adhuc MS. habetur, vocem *Kniaz* frequentissime pro Duce vel Principe usurpari. Sic cap. 1. art. 17. *Dobra Kniazkie* id est bona Ducalia, sumuntur pro ipsis Bonis Magni Ducis Lithvaniz. Ita etiam cap. 1. art. 26. dicitur, *Kniaziom, Panow, Radom Duchowunym y Szwieckim* i. e. *Ducibus, Dominis sive Baronibus, Senatoribus Ecclesiasticis & Secularibus*. Et cap. 3. art. 9. ipse Magnus Dux Lithvaniz vocatur: *Kniaz Wielkiego Xiestwa Litewskiego*. Accedit, quod etiam in ipsis Constitutionibus anni 1628. tit. *O Tata-rach*. Matthias Oginsci simpliciter vocatur *Kniaz*, sine ulla additione loci, cuius ille Dominus esset, ex quo deducitur, illum dicto loco Ducem vocari. Et sic probavimus, multis in Polonia titulum Ducis non denegari. De antiquis etiam illis *COMITIBUS*, qui sub primis Poloniz Regibus & Ducibus fuisse perhibentur dupliciter idem Firlejus, utrum hæc

Comites
quoniam
olim fuerunt

præminencia quædam hæreditaria fuerit, ut nunc est. Existimat enim, Comitibus olim in Polonia fuisse Magistratus ad dies vitæ munere aliquo fungentes, quæ sententia adeo absurda non videbitur, consideranti, quid iis temporibus apud alias etiam finitimas gentes fuerit Comitatus. Nimirum non ab re quispiam existimaverit, Comitatum quondam in Polonia fuisse *Palatinum & Castellanicum*, vel etiam ut apud Veteres Germanos, *officium Judicis*. Nam hæc Joannes Dlugoffus crebro permutat, ita ut unum eundemque virum mox appellet Comitem, mox Palatinum, mox Comitem PALATINVM. Exemplum habemus in Petro Dano sive Dunino, quem vocat non tantum Comitem, sed etiam Comitem Palatinum, & alio in loco tantum Palatinum *Tom. I. Annal. Polon. lib. II. pag. 418.* Crislinum etiam quendam appellat Palatinum Masovia: *Tom. I. lib. VI. pag. 418.* Crislinum etiam quendam appellat Palatinum Masovia: *Tom. I. lib. VI. pag. 533.* Sed postea *pag. 574.* eundem vocat Comitem Palatinum Plocensem. Districtus denique quidam in Palatinatu Sirciensi situs, nomine *Chroni*, mox vocatur Comitatus, mox Castellanicus. *Vir. Dlugoff. Tom. I. lib. IV. p. 280.* *See*

in tanto vetustorum monumentorum defectu, quid vetustis temporibus hic obtinuerit, determinatu difficile est: hoc tamen, de vetustissimis saltem temporibus, certo asserti posse videtur, non fuisse hanc dignitatem hæreditariam. De BARONIBVS denique jam supra diximus quod nulli alii quondam fuerint, quam Regni Proceres, seu Senatores, seu alii in Dignitatibus constituti.

Barones.

VIII. Quod autem ad DVCEs, DUCES, COMITES & BARONES ab Imperatoribus Germanorum in Polonia creatos attinet, iis se superiore quoque seculo semper opposuit Respubl. Polonica, querelasque frequentissime contra illos movit, qui titulos illos extraneos affectarunt. Certe Radzivilium cautam dicere oportuit, cur titulum Ducalem ab Imperatore Maximiliano impetraverit contra morem Reipublicæ Polonice, unde omnis titulata Nobilitas exularet. *Fredro in Hist. Henrici Regis pag. 76.* Matthias vero Dargodzki in scripto satis acerbo contra titulatum Nobilitatem anno 1634. edito *num. 32.* refert, Radzivilium cum undique ob titulum illum impeteretur, tandem Diploma Caroleum ad pedes Regis projecisse, & si Rex iustus esset, voluisse aut Diploma

Duces, Comites & Barones ab Imp. creati in pugnantur.

ma illud Cæsareum lacerare, aut saltem titulo isto intra Regni Polonici pomeria prorsus abstinere. Sed & illi Radzivilii, quos a Carolo V. in Principes Imperii e- vectos fuisse supra memoravimus, cau- sam impetrati ab Imperatore tituli dice- re coacti sunt. *Vid. Kojalowicz Part. II. Hist. Lituan. pag. 415.* Præterea cum Si- gismundo Myskio titulus Marchionis collatus, & tempore Comitiorum in quo- dam Scripto publico honoris causa ap- positus esset, inventus est in Conclavi Nunciorum, qui pennam non habens, digitum atramento immergeret, eoque titulum Marchionis expungeret, teste Dargodzki *loc. cit. num. 36.*

Multi Poloni titulos externos acceperunt de rege.

IX. Ex hac ratione multi ambitiosos illos titulos ab Imperatoribus aliisque Regibus sibi oblatos, acceptare noverunt. Certe cum Sigismundus Senior superiore Seculo ad visendum fratrem, Vladislauum Regem Hungariæ profectus, atque inde uterque Rex a Maximiliano Imperatore invitatus Viennam Austris se contulisset; ibi Imperator crediderat dignissima benevolentia testimonia obtulisse Polonis Senatoribus, qui cum Rege tum aderant, si primoribus Ducibus, ceteris Comitum donasset titulos

verum cum velut de nova re occultius secum disceptarent Poloni, conclusum tandem, suorum Regum Majestati demptum iri, aut quoddam jus alicno Principi in Polonos concedi, a quo novos honores posse sibi conferri accipiendo testarentur. Immo libera Nobilitati injuria fieri debeat, qua magnis titulis par esset. Responsum Imperatori, Polonos gratias habere Cæsareæ Majestati pro eo animo, quod sibi offerret, qua dignissima dari posse secum pensaret. Ceterum nobilitate Patria contentos se velle vivere, abunde sibi ornamentorum & honorum Regem suum atque Rempublicam conferre. *Fredro in Hist. Henr. pag. 75. seq.* Non alia mente fuit heros ille immortalitate dignissimus Joannes Samoscus, *Zamoscius* Regni Poloniæ supremus Cancellarius, & supremus Exercituum Regni Dux, cui vix unquam Polonia parem videbat, tot in unum cumulatis divino beneficio muneribus, qua stin plures dispersa fuissent, unumquemque magnum factura videbantur. Idem prudens

Consiliarius, idem bellator eximus, idem felix fortunatusque belli Dux, & quod mireris, cum toties arma cum diversis Republ. hostibus contulisset, semper acie & bello victor, ut de illo loquitur Stanislaus Lubinski lib. I. de motu Civili in Polonia pag. 33. Immo cui non in Polonia tantum, verum in tota Europa inter multa secula pauci pares numerari possunt, ut dicit Paulus Piascius in Chron. pag. 269. Cum enim illi Legatus Hispaniarum Regis titulum Ducis & honorem aurei velleris nomine Regis sui offerret, magno animo hæc reculavit, ut auctor est Nicolaus Firley in supra aliquoties laudata Epistola ad filium suum scripta. Conf. Matthias Dargodzki num. 24. Eodem tempore oblatus est Firlejo titulus Comitis, quem itidem acceptare prorsus recusavit, teste ipsius fratre Nicolao Firlejo loc. cit. Et cum tempore Vladislai IV. Regis Poloniarum Imperator Germanorum Joanni Stanislae Sapiehe summo Magni Ducatus Lithvaniarum Marchalco, sui que Regis ad Imperatorem Legato titulum Principis S. Rom. Imp. obtulisset, recusavit eum modeste, sub uno nomine Poloni Nobilis, se omnes ubi convenientes titulos Viennam secum inve-

Firlejus.

Sapieha.

invexisse causatus, ut hoc de ipso testatur Marth. Casimirus Sarbievius S. J. in Concione Funebris eidem Marschalco habita. Quinimo licet aliquando titulos ejusmodi Poloni non recusarint sed ab exteris Principibus sibi oblatos admiserint, postea tamen in Poloniam reversi eosdem ultro dimiserunt. Sic MNISCII creati sunt ab Imperatore Germanorum Comites in Magna Komczyce; cum tamen Sigismundi I. tempore Nicolaus Mnizek in Poloniam revertisset, illo titulo non est usus. Vid. Simon Okolski. Tom. II. pag. 302. Similiter & Comites TENCZYNY, etsi ex vetustissimis Comitibus Topororum fuerint orti, videntur tamen (si modo hæreditaria fuit dignitas illa) titulum hunc labentibus annis neglexisse, adeo ut opus fuerit, de novo postea titulum hunc impetrare. Ad eorum exemplum etiam hodie Polubinski, Massalsci & Oginski titulo Ducum non utuntur, velut ex quamplurimis Subscriptionibus manifestum est. Imo inferiorem etiam titulum, nempe Comitum, hodie habent Oginski. Vid. Ladowski in Dedicacione Collectionis sue Constitutionum nuper editæ.

X. Causa vero, cur Republ. Polonica semper se opposuerit titulæ Nobilitati, & cur Nobiles Poloni hos peregrinos

Quidam etiam titulum Comitum dimiserunt.

Causa cur Poloni se opposuerint titulo Nobilitati est Nobilitatis titulus æqualitas.

titulos ultro etiam sibi oblatos non raro contempserint, non alia est, quam summa Nobilium omnium in imperio Polonico æqualitas. In Polonia namque eo quod quis Princeps, vel Comes, vel Baro est, non plus juris habet sive respectu suorum Subditorum, sive etiam respectu aliorum Nobilium: sed omnes Nobiles, sive sint Principes, sive Comites, sive Barones, sive etiam titulis illis omnibus careant, inter se sunt æquales. Idcirco cum Anno 1663. Georgio Lubomirscio Marschalco Regni Poloniæ supremo obijceretur, quod se supra civilem æqualitatem extollere laboret, inter alia tiara Ducali; Respondit Lubomirscius: *Supra civilem æqualitatem voluisse me attolli, nemini et: ipsamet invidia deducere hoc mihi non poterit, nec unquam deducet, quasi aliter vixerim, quam Civis Civibus, et in æquali Republica, æqualis &c.* De mitra illa Ducali respondet, se ea tantum uti in privato sigillo. & id propterea, quia hæres esset fortunarum & honorum per maternam propaginem Ducum de Ostrog. Vid. Lubomirski in *Manifesto publice innocentia, quod, præterquam quod Latine et Polonice in Polonia prodit, in fertum etiam est Diario Europæo Continuas. XII. in Append. pag. 145. seq.* Immo in ipsis etiam Pactis Conventis promittunt

sunt Reges, quod velint omnes consanguineos collaterales eodem jure censere, quo cætera Nobilitas Polonica censetur: Linea autem è lumbis Regiis directe descendens iisdem prærogativis gaudet, quibus gavisi sunt superiorum Regum liberi, salvis juribus Reipubl. *Vid. Pacta Conventis Sereniss. Joannis III. §. Krewnych.* Hac æqualitate freti Magistratus singulorum etiam Districtuum, prærogativam loci de jure concedere non coguntur Baronibus, Comitibus & Principibus, nisi si illi superiore aliqua dignitate sint ornati. Ex ea causa cum post obitum Sigismundi Augusti legatio ad Henricum, Regem Poloniæ electum, in Galliam missa esset & Rex Comitem de Gorka propter titulum magis vellet honorare, quam Capitaneum Belzensem, monitus est à Polonis, ne illud faceret. Et Berolini in Nuptiis Radzivilii, cum Germani superiorem locum Comiti de Labyszyn, inferiorem autem Succamerario Pofnaniensi vellent concedere, moniti sunt, ut Succamerarium Comiti Polonorum more præferrent, teste Matthia Dargodzki in *lib. de titulata Nobilitate nrm. II.*

XI. Tentarunt quidem olim æqualitatem hanc Poloniæ Nobilitatis quidam Regni Proceres subvertere, cum Sigismun;

Prærogativa
Magistra-
tum præ
Comitibus
& Baroni-
bus,

Æqualitatem
Nobilitatis
quidam
subvertere
tentant,

gismundo I. Regi Anno 1537. auctores
essent, ut discrimen inter Nobilitatem
faceret, prout consuetudo Bohemica
gentis fert, efficere tamen nihil potue-
runt. Adeo enim hoc ægre tulit Nobi-
litas (præsertim cum Senator quidam
primarius Nobiles pauperiores, qui pe-
dibus Leopolin ad Regem venerant,
nauci fecisset) ut secessionem à Rege &
Senatu fecerit, & nisi divinitus Nobilita-
tis concitata conatus prodigiosa tempe-
state disturbati fuissent, parum abfuerit
quin Nobiles in Senatores impetum fe-
cissent, ac Regi obedientiam renuncia-
sent. Salom. Neugeb. *lib. VII. Hist. Polon.*
pag. 541. Tectius atque occultius illi su-
pra cæteros assurgere superiore seculo
laborarunt, qui titulos Comitum, Baro-
num & Principum more majorum suo-
rum neglecto, ab exteris Imperatoribus
& Regibus, aut ipsi petere cœperunt, aut
etiam sibi ultro oblatos primi admise-
runt. Quamvis neque hoc potuerit
cordationibus esse ignotum, qui propter
ea sese novitati huic summis viribus op-
posuerunt curaruntque ne quid detri-
menti hinc caperent Nobilitatis jura.
Non tamen reperiuntur ullæ leges,
quantum mihi constat, tunc temporis
contra illos lata, qui externos titulos

affectabant, sed semper rei novitati mo-
res Patrii opponebantur: donec tandem
Anno 1638. in Comitibus Warfaviensibus,
fortassis ex occasione accepti à Georgio
Ossolinio Ducalis tituli, ut & Anno 1641.
constitutum est, ut Principes & Comites,
qui iis titulis gaudebant illo tempore,
quo Magnus Ducatus Lithvanix, ut &
Palatinatus Kioviensis, Volhynix & Bra-
claviensis Regno Poloniae incorporati
sunt (quod an. 1569. tempore Sigismun-
di Augusti factum esse novimus) ut, in-
quam, illi titulos Principum, Comitum,
& Baronum retinerent iisque uterentur,
sed non nisi his conditionibus: primum
ut simul cum aliis Nobilibus paritate &
æqualitate juris gaudeant, unumque
Ordinem cum cætera Nobilitate consti-
tuant. Deinde ne posthæc alii titulos
ejusmodi expetant. Porro ne tituli hi
ex Cancellaria Regia, Terrestri vel Ca-
strensi cuiquam tribuantur. *Vid. Constitut.*
Anni 1638. pag. 11. & An. 1641. pag. 10. Conf.
& Constitut. anni 1673. pag. 28. Itaque inter
hos, quibus tituli illi permitti sunt, repe-
riuntur non tantum Duces Wisniowie-
cii, Czartoryscii, Czertvertinscii Zbarassy,
de Ostrog, Korecii, Rozinscii, Sanguszko-
nes, qui ex antiquis Ducibus Lithvanix
& Russix fuerant oriundi, & quibus ne-

Leges contra
externos ti-
tulos latae.

Multi reti-
nent et los
Ducum &
Comitum.

mo unquam de titulo illo controversiam movit; sed etiam Duces Radzivillii, quibus hoc & antea à Republ. jam fuerat concessum, ut supra jam diximus, testaturque Kojalovicus *Part. II. Hist. Lib. lib. VII. pag. 374 & lib. VIII. pag. 415.* Inter Comites, quibus titulus hic est permissus fuerunt Comites in Tenczyn, in Tarow, de Gorka, in Szklou & Mysz, in Wysnicz, in Ostrorog, de Leszno & alii quidam. Licet autem veteres forum Comitatum possessores, qui titulos illos acquisiverunt pro se & posteris suis, jam sint plerique extincti; successores tamen iisdem titulis gaudent, licet ex aliis familiis sit oriundi, ut jam supra docuimus; neque quisquam ipsis hos titulos denegare videtur.

Ordo inter
Polonos No-
biles

XII. Cum autem, ut audivimus, summa sit Polonica Nobilitatis æqualitas, posset quispiam querere, quis inter Polonos observetur ordo? Respondet ad hanc questionem sæpe antea laudatus Nicolaus Firley Castellanus Voynicensis in *Epistola ad filium suum* his verbis: *Apud nos unicus est Ordo Nobilium, quem juris ac libertatis communio æquat. Nihilominus familiarum vel personarum æstimationem multa distinguunt:*

Quant: utpote *munia & dignitates Republ. vel presentes vel antiquius crebriusque in familia gesta. Tum virtutis vel meritorum opinio. Sæpe etiam præsens fortunarum splendor. Etatis etiam ratio. Adde denique, quod sæpe accidit, licet non semper iuste, honorantium, inter quos versantur favor. His fere præcedentibus omnis ordo constat inter pares alioquin genere.* Qui igitur nostratium aliis modis præ concivibus suis priorem locum vel gradum Nobilitatis sibi caprant, sibi inprimis & cum Patria legibus, tum exteris hominibus quodammodo imponunt. A nobis vero risu & contemptu potius, quam contentione aut indignatione aliqua excipiendi sunt. Hæc ille *loc. cit.*

XIII. Itaque quoniam Nobilitas Polonica eodem jure utitur universa, eademque dignatione habetur cum Baronibus, Comitibus & Ducibus, nemo non intelligit, magnas esse Nobilitatis Polonica immunitates, magnisque ipsam gaudere prerogativis præ aliorum Regnorum Nobilitate. Et quidem initio

Nobilitas in
Polonia Præ-
vilegia

Ius Vitæ &
necis in sub-
ditos.

Nobiles Poloni in sibi subditos rusticos summum jus vitæ & necis habent. *Quis-que è nobis Polonis, ait Fredro, sui vultus & honorum parvus quodammodo & absolutus monarcha est.* Hac ille in fragmentis Politicis num. 14. pag. 292. Non nudius tertius autem Nobiles Poloni in sibi subditos summam adepti sunt potestatem, sed jam ante Jagellonis tempora illa gavisi esse videntur. Discimus hoc ex Privilegio quodam Plazis & Zawissis à Casimiro Magno dato vel potius tantum Anno 1366. Cracoviz post Festum S. Galli Confessoris approbato. In illo enim Privilegio Rex testatur, quod Kmetones, id est, rustici Dn. Joannis Plaza & Zawissa & Dn. Joannis Necandæ de Grzegorzewice fuerint citati per Cives Lelovienses ob quoddam facinus ad Indicem Curiaz Regiæ: Tunc Dn. Plaza, verba sunt Privilegii prout illud à Casimiro Magno confirmatum est, *intercessit pro Cmetonibus jure suo, quia omnes Bipenni & antiqui Equi essent, & processissent de uno Arvo & de una progenie, & quod haberent ab antiquo unum jus omnes, itaque nemo hominum haberet judicare eorum Cmetones & Servitor-*

res, nec ipse Dominus Rex, nec Judex, nec Subjudex, nec ullus judicum, nec Dominus Palatinus, nec aliquis Dominus, nec aliquis Institiarius, nisi soli DD. Bipenni & antiqui Equi, & eorum Successores habent judicare omnia jura & omnes ultiones & omnia judicia, cum eis facere & exercere. Confirmavit hoc Privilegium dictis Nobilibus etiam Wladislaus Jagello Anno 1428. ut est apud Simonem Okolski Tom. III. Orb. Polon. tit. Topor. pag. 15 seq. Ex his facile colligere possumus, quantis miseris exposita fuerit & olim, & adhuc exposita sit gens Rustica apud Polonos. De antiquioribus temporibus hæc habet Cromerus: *Inoleverat, inquit, primorum Principum negligentia & conniventia pravus & barbarus mos apud Polonos Proceres & Equites, ut iter facientes, quotiescunque & ubicunque collibitum esset, agros & prata agrestium & opidanorum depascerentur, ac non modo pabulum, sed etiam victum omnem ipsis imperarent.* Hæc Cromerus lib. VI. de Ortu & Reb. gest. Polon. pag. 509. Refert deinde idem Cromerus, Casimi-

Scelus & con-
ditio Rusti-
corum in Po-
lonia.

Casimirus
Magnus fuit
Rex plebejo-
rum.

rum Magnum Regem, hunc barbarum morem in Polonia sustulisse. Et certum est, Regem illum plebeis fuisse addictissimum. Quocirca unam rem miratur Christophorus Warszewicius, quod videlicet, cum aliquando agricolæ de Dominis suis questum ad eum accessissent, ita responderit clementissimus ille Rex: *Deusunt ne vobis sambuci & silices, quibus eos nasciscamini.* Hæc Warszewic. lib. I. de opt. Statu Libert. pag. 120. Extant etiam legis nonnulla à Casimiro illo in gratiam Cmetonum sive Rusticorum lata, in quibus sunt sequentes: *Vt Cmetonum sine prole decedentium bona non ad Dominos, sed ad proximiores devolvantur: ut omnibus Cmetonibus liceat à Domino subabire, si propter excessum Domini depradentur; vel si Dominus filiam uxoremque Cmetonis oppresserit; vel sententiam excommunicationis per annum sustinuerit: Cmeto vel substitutus propæna, obligatione aut cautione Domini ne pignoretur.* Hæc & alia plura videantur apud Joannem Herbartum in Statuto Regni Polon. idiomate Latino scripto tit. Kmetko. pag. 252. seqq. & in Statuto Polonica lingua scripto

Leges pro
Rusticis.

scripto pag. 344. seqq. Paulus Szerbic. Part. 1. Constitut. cap. 12. pag. 48. seq. Sed harum legum vix hodie aliquis est usus, ut praxis etiam ipsa docet. De hodierna Rusticorum (sive ut leges antiquæ habent Cmetonum,) Polonicorum conditione licet scribit Warszewicius: *Age verò colonorum oppressionem gravem & quotidianos à Dominis laniatus. Vitam hiinopem & miseram ducunt, sine foro, sine iudice, sine lege, addam & sine Rege & religione aliquando, cum pecudum modo etiam diebus sacris aliquid laborare cogantur, & nihil minus quam audeant vel à Rege ipso in Dominos auxilia implorare.* Hæc ille lib. 1. de optimo statu Libertatis pag. 118. Idem Polonis non raro alia quoque gentes objiciunt, quibus tamen respondet Andreas Maximilianus Fredro Castellanus Leopoliensis, postea Palatinus Podolia, ita scribens: *Etiam noster Dominatus in plebeculam intra leges conscientia est, dum scit quisque è rariculis, quid operis septimanatim quid tributum annuatim Dominis pendat, ut per æquitatem nihil extorquere liceat supra.*

Hodierna
conditio Ru-
sticorum in
Polonia.

Si vero sint aliqui aequitatis violatores, tam iniquo jure tyranni esse possunt in suos quam vestri (Germanos aliosque exteros ibidem alloquitur) si eveniant mali in vos, cum Annales vestri passim malos & Bonos Principes vobis fuisse palam testentur. Sunt alii, sunt item mihi pro sorte mea (sed magis per Dei gratiam) sunt, inquam, castella, sicut rura, sunt subditi. Cur ego insolentius meos habeam? cum sciam, hos mihi datos à Deo, & me simul datum illis: illi mihi subjectionem, ego vicissim justum in eos dominium (non extra leges conscientia) debeam. Hæc Fredro in fragmento supra citato pag. 294. seq. In Prussia Regia longe melior est Plebis conditio, quam in Polonia & M. Duc. Lithvanix. Paulomeliore, inquit Cromerus, est conditio plebs in Prussia, quam in reliqua Polonia. Eodem quippe cum Nobilitate jure & iisdem legibus utitur, prerogatis modo quibusdam inferior: per quas tamen plebeji neque à Bonis terrestribus neque à bono-

Plebejorum
conditio in
Prussia.

bonoribus & Magistratibus neque à Sacerdotiis neque à Consilio publico arcantur. Hæc Cromerus in Descript. Prussie antemed. Licet autem citatus Auctor in his verbis de Civitatibus tantum, Prussicis earumque incolis loquatur, certum tamen est, colonos etiam in agris multo majoribus gaudere Privilegiis, quam rusticos in Polonia & Magno Ducatu Lithvanix.

XIV. Ad absolutum illud in sibi subditos Cmetones dominium, referimus etiam absolutum fere cujusque Nobilis in suas possessiones suaque Bona terrestria imperium. Olim quidem pensitare solebant Nobiles Regni suo tributum poradne dictum. Fuit autem illud in Jugerum duodecim grossorum & quidem latorum sive Pragensium, qui tempore Cromeri dimidio eos, qui tunc in usu fuerunt, excedebant: quin si bonitatem & pondus argenti spectes, quadruplo. Cromer in Descript. Polon. lib. II. pag. 128. Ab hoc tributo poradne (quod & Krolestwo, Latine verò Regnum vel Regale vocatur) Ludovicus Rex Polonix & Hungarix Nobilitatem cum ipsorum adscriptiis sive Cmetonibus liberavit, duos tantum grossos in signum summi imperii

Absolutum
in Bona sua
imperium.

Poradne
va Krolest-
vo Nobili-
tati remittitur.

& recognitionem Coronæ Regni Poloniz de manso sive laneo patet. Factum id est An. 1374. *Vid.* Jan. Januszov. pag. 4. in lib. *Privilegorum*. Conf. Neugebauer lib. III. *Hist. Polon.* pag. 204. Sed neque hoc tributum duorum graduum Regi posthæc integrum mansit. Primo enim ab eo dubio procul liberata sunt Bona Ecclesiastica. Demde anno 1507. exemit Sigismundus I. ab eadem solutione Palatinos & Castellanos *Vid.* Januszov. lib. IV. *Constitut. Polon.* Part. I. tit. 7. pag. 319. scilicet. Tandem omnia Bona Nobilium ab hoc onere liberata sunt. teste Cromero lib. II. *Descript. Polon.* pag. 130. Deinde omnia quoque Nobilium bona liberata sunt à Stationibus militum ex *Constitut. Sigismundi III.* anno 1588. pag. 480. & Joannis Casimiri Anno 1650. sub pœna infamiz, si quis eam legem transgredi audeat. Anno 1659. addita est pœna 2000. marcarum & refusionis damnorum in triplo. *Vide & Constitut. anni 1661. pag. 14. in qua alia plurima constitutione approbantur.* *Constitut. an. 1670. in Comitibus Coronationis Joannis III. pag. 21.* Sed & Rex ipse in itinere apud Nobiles nullas Stationes se habiturum lege lata promittit anno 1374. & an. 1433. *Herfurt. in Statut. an. Stationes. pag. 466. & in Statuto Poloniz pag.*

Nobilium
Bona libera-
ta sunt à Sta-
tionibus mi-
litum.

Rex apud
Nobiles sta-
tiones suas
non habet.

pag. 261. Porro si extraneus aliquis in Bonis Nobilium steriliter moriatur, Bona ipsius non Fisco Regio aut Reipubl. sed Domino fundi cedunt quod jus caduci alibi locorum inter Regalia recensetur *Vid. Constit. an. 1588. pag. 458.* Sterilibus autem Nobilibus Bona sua, ne jure Caducitatis ad Fiscum Regiam devolvantur, alienare licet, ex Constitutione Sigismundi Augusti an. 1569. in Comitibus Lublincensibus lata apud Paulum Szerbic *Part. II. Constit. cap. 8. pag. 127.* Nobilis viri sine heredibus defuncti Bona non potest Rex alteri jure Caducitatis conferre, si cognati supersint usque ad octavum gradum inclusive, ex Constitutione Sigismundi III. an. 1588. pag. 458. Liberum insuper est Nobilitati in urbibus domos suas habere, ita tamen ne in iis opifices aliosque civitatibus noxios homines habitare patiantur. *Constitut. an. 1550. pag. 6.* Subesse etiam domus illæ debent jurisdictioni civili, ut vult *Constitut. anni 1611. pag. 27. tit. 9. Ludzick.* Sed hoc, quod postremo loco diximus non adeo stricte observatur, uti singulari fere Constitutiones testari possunt, in quibus non raro legas, Nobilium domos in urbibus à jurisdictione civili liberari. Præterea Bona in urbibus & op-

jus Caduci
in Bonis
propriis ha-
bent Nobi-
les.

Bona Nobilium cognatis usque ad octavum gradum cedunt.

Nobilium Bona in urbibus.

Bona Caduca
Rex Nobili-
bus confert.

Domus No-
bilis alyli
instar est.

arresta in Ro-
na Nobi-
lium.

Privilegia
Nobilium
circa vecti-
galia & te-
lonia.

pidis Caduca possunt etiam Nobilibus a Rege conferri, secundum Constitutionem anni 1576. pag. 280. Bona autem Territoria jure Caducitatis ad Regem devoluta, Rex sibi non retinet, neque plebeis confert, sed lege lata promisit, se ea Nobilibus bene meritis intra certum tempus collaturum. *ibid.* Præterea Domus Nobilis alyli instar est, ubi facinorosi arrestari quidem possunt, vi tamen inde extrahi nequeunt; quod etiam de Domibus Nobilium in oppidis & urbibus intelligendum, unde non licet tales homines urbibus noxios vi adhibita prehendere, sed jure illi sunt repetendi. *Constitut. anno 1588. pag. 466. anno 1611. tit. o Ludziach. &c. pag. 27. Conf. Statutum Lithvanicum cap. 3. art. 49. Edit. anno 1648. Varsavia impressa.* Immo etiam in subditos Nobilium in urbibus & oppidis Judex Civitatis arresta concedere non potest, nec in Bona Nobilium ratione quorumvis debitorum. *Czaradzki Process. Crim. Part. 1. tit. 8.* Non minoribus Nobiles Poloni gaudent Privilegiis circa vectigalia & telonia. Possunt enim greges, armenta, omne genus frumenti, ad exteras Nationes venum mittere, si tantum prius per se aut per ministrum suum in quocunque officio castrensi, aut ut Statutum Lithvanicum

vanicum habet in officio terrestri, vel in ejus defectu coram notario Vectigalium (*przed sprawca mytnym*) juraverint, non esse hæc bona empta, sed proprio aut etiam subditorum labore quæsitæ. Et si Nobilis aut ejus minister semel juraverit, non cogitur iterum alio in loco, ubi vectigal exigitur, jurare, dummodo ministros suos instruat literis, attestantibus, quod jam uno in loco præstitum sit jusjurandum, uti hæc habentur in Statuto Lithvanico *cap. 1. art. 30. & cap. 3. art. 29. item in Constitutionibus Regni compluribus, præsertim anno 1569. pag. 151. anno 1576. p. 293. anno 1581. p. 375. anno 1588. p. 870. anno 1598. p. 693. & aliis non paucis.* Non Nobilium subditi liberi à vectigalibus sunt liberi, sed etiam ipsorum subditi, ita ut neque telonia, neque foralia cum propriis rebus iter facientes solvant, ut habet Constitutio anni 1550. *pag. 3 §. Poniewaz Stan.* In Prussia majora adhuc sunt hæc in parte Privilegia. Non enim soli Nobiles Prussici sunt à vectigalibus immunes, ita ut si in Polonia boves & equos & alia jumenta ad proprium usum emant, non cogantur vectigalia solve- re, si modo prius in Camera vectigalium, ut vocant, juraverint, propriis hæc usibus destinari, ut habet Constitutio anni

Nobilium
subditi libe-
ri à vectiga-
libus.

Prussi non
solvunt ve-
ctigalia.

anni 1581. pag. 377. iii. *Ola od Sylachry Pruckiev.* Sed omnes etiam incolæ intra fines Prussia à vectigalibus sint liberi, ex veteri Privilegio Culmensi in quo expressa sunt verba: *Absolvimus etiam totam terram prædictam ab omni penitus telonei exactione.*

Quamvis autem Nobilitas Polonica in Regno & Magni Ducatu Lithvania tali libertate gaudeat, ita ut hoc se etiam extendat ad Pontalia (*Moslowe*) foralia (*targowe*) aggeralia (*grobels*) vectigalia cerevisaria aliorumque liquorum sive vectigalia & contributiones ducillorum (*czopowe*) ut hoc leges volunt jam supra laudatæ, & à Jano Januszovio *lib. III. Constit. Herburto*, & aliis exhibitæ; ob urgentem tamen necessitatem Reipubl.

Ordinum
consensu in
suntur a
liquando ve
ctigalia que
a Nobilibus
etiam sol
vuntur.

constitui solet aliquando in Comitibus Regni Generalibus Omnium Ordinum consensu, ut Nobilitas ad certum tempus vectigalia solvat de omnibus Bonis, extra fines Regni exportandis. *Vid. Constit. Ann. 1629. pag. 18. an. 1631. pag. 14. tit. Eccles. Et pag. 15. f. Auctya Symmy.* Illud vero de

Ius fodina-
rum Nobi-
les in Bonis
suis habent.

ratione Bonorum longe maximum est, quod quilibet Nobilis in suis Bonis habeat jus fodinarum Salis & metallorum, ex Constitutione Stephani Regis anno 1576. pag. 255. & 277. Conf. Statutum Lith-

vanicum in *Addamentis ad cap. 3. art. 2.* Habetur idem in Pactis Conventis Serenissimorum Regum Michaelis & Joannis III. §. *Fodinas*, ubi etiam habetur exemplum Lubomirsciorum, qui in pago suo Swierc habent fodinas Salis.

XIV. Inter Privilegia Nobilitatis Polonica non postremum & illud censetur, quod neque Judices, neque Capitanei, neque Palatini, neque Rex ipse possint Nobilem criminis alicujus reumprehendere, captivare, aut Bona ejus Fisco addicere, nisi fuerit citatus & jure victus, ex Constitutione Jagellonis anno 1422. & 1431. item Casimiri Jagellonidis an. 1454.

apud Herburto in *Statuta pag. 299.* & Paulum Szerbic *Part. II. Constit. cap. 3. p. 127.* Addit his Starovolscius, quod ne in crimine quidem perduellionis Rex Nobilem captivare possit, nisi prius jure victus.

Starovoll. in *Polon. pag. 137.* Dantur tamen hic exceptiones quædam, permittuntq; leges Nobilem captivare in publico aliquo maleficio, ut in raptu Virginum aut uxorum, villarum incendio aut depopulationibus, in furto, latrocinio, alioque recenti crimine deprehensum. Similiter quoque excipitur casus, si Nobilis noluerit debitam prætare cautionem, secundum quantitatem deli-

Nobilis non
captivatur
nisi jure
victus.

Quando No-
bilem capti-
vare licet,
est jure non
sic victus.

delicti. Item si quis in Regestris maleficorum ter descriptus fuerit. *Vid. Constitut. Alexandri Regis anno 1505. Sigismundi Augusti An. 1550. latus, apud Herburt. in Statuto. tit. Nobiles pag. 300. & Janum Januszovium lib. 1. Constitut. Polon. Part. III. tit. 9. pag. 122. seqq. Conf. & Statutum Lithvanicum cap. 3. art. 10. Promissit præterea Rex Stephanus, se neminem punire velle ad delationem alterius privatum, etsi sit crimen læsæ Majestatis, aut proditio Patriæ, nisi actor sit certus, qui rem legitime probaverit, in Statuto Lithvan cap. 1. art. 2. Porro si Nobilis proscriptus & capitis reus fuerit captus à Magistratu aliquo non potest supplicio affici sine Regia informatione. Sic Joannes Samoscus Cancellarius Regni & Exercituum Regni supremus Dux cum Samuelem Zborovium proscriptum cepisset, non nisi consulto prius Rege, capite eum plecti jussit. Vide hac super materia egregie differentem Paulum Piascium in Chron. pag. 16. (14.)*

Rex Nobilem non puniat ad delationem alterius privatum.

Nobilis capitis reus captus sine Regia informatione non potest supplicio affici.

Nobilitas aditum sola habet ad Dignitates Ecclesiasticas & seculares.

XV. Super hæc ad Dignitates omnes qua Ecclesiasticas, qua seculares soli Nobilitati patet aditus, adeo ut Archiepiscopi, Episcopi, Palatini, Castellani, Magistratus majores ordinis Senatorii, & alii extra Senatum existentes; immo & Magistra-

gistratus singulorum Districtuum, ut Succamerarii, Capitanei, Judices, subjudices Notarii que Terrestres & Castrenses, immo etiam Vicepalatini & Vicecapitanei alii que; item in ordine sacro Canonici & Abbates debeant esse Nobiles. Quod primum ad Episcopos attinet, admitterentur quidem antiquis temporibus etiam plebei ad hanc dignitatem, cum illi plerumque à Pontificibus Romanis missi sint ex Italia aliisque Regionibus, nullo fere habito generis respectu, ut ex Historia Polonorum probari potest in lib. de Episc. Posnaniensib. Stanislaus Lubienski in Vita Episcop. Plocens. In Prussicis Episcopatibus etiam hoc non est observatum, ut tantum Nobiles ad eam dignitatem admitterentur, ut Indices Chronicis Schützii præfixi, aliaque documenta testari possunt. Multo magis vero id de Abbatibus, Canonicatibus & præbendis dicendum est, quod etiam plebeis fuerint colata. Sed crescente sub imperio Jagellonidarum Nobilitatis libertate etiam leges late sunt, ut Nobiles tantum ad Abbatias & Canonicatus Præbendasque admitterentur. Audiamus de Canonicatibus & Præbendis Joannem Albertum Regem in Comitibus anni 1496. loquentem.

Episcopi Nobiles esse debent.

Abbates & Canonici debent esse Nobiles.

Quam

Quamvis per Divos olim Reges Polonia Prædecessores nostros ex antiquo fuerit constitutum & aliquanto tempore inviolabiliter observatum, ut propter defensionem Ecclesiarum & Bonorum Ecclesiasticorum, in principalibus, videlicet Gnesnensi, Vladislaviensi, Posnaniensi & Plocensi Ecclesiis non susciperentur (prout non suscipiebantur) ad dignitates, personatus & officia ac Canonicatus & Præbendas, ignobiles plebeique persona, sed duntaxat recipere di erant Barones generosi & Nobiles, & quibus prompta & facilis Ecclesiarum defensio esset; tamen cum per auctoritatem quandam in observando Statuto & Privilegio veteri habitam quædam plures ignobiles ad Ecclesias prædictas his temporibus sumerentur. Pro tanto nos indemnitati non minus Reipublicæ quam Ecclesiarum Regni nostri in hac parte providere cupientes statuimus, ut in singulis Capitulis Ecclesiarum prædictarum ad Dignitates, Personatus & Officia & Canonicatus & Præbendas recipiantur persona tantum Nobili

Nobiles ex utroque Parente. Quoniam autem ob diversas causas plebeji penitus non poterant à Canonicatibus excludi, ideo idem Rex Joannes Albertus certum præscribit numerum plebejorum, quot Theologix, Juris & Medicinæ Doctores ex iis assumi debeant in illis Collegiis, ubi habentur dictarum facultatum Doctores & Lectores. Confirmavit hoc Alexander Rex An. 1505. Sigismundus I. An. 1510. & 1538. Sigismundus Augustus An. 1550. pag. 4. seq. Sigismundus III. An. 1607. pag. 21. pag. 835. seq. An. 1633. pag. 25. An. 1638. pag. 35. De Abbatibus vero ita loquitur Sigismundus I. in Constitutione anni 1538. Statuimus, ut deinceps futuris perpetuis temporibus nemo in Abbatem cujuscunque Monasterii in Regno nostro, aut etiam in Præpositum eligi debeat, aut possit, nisi qui sit natione Polonus, hac cautione adjecta, ut si in eodem Monasterio aliquis ex Nobili genere procreatus & idoneus Monachus reperitur, in Abbatem ante alios eligi & recipi debeat: atque per nos loci ordinario presentari. Ubi vero nullus Nobilis idoneus, in eodem Monasterio reperietur: tunc ex alio Monasterio

Certus est
morus Canonicorum
plebejorum

eiusdem ordinis & Religionis vir Nobilis & idoneus erit deligendus seu postulandus. In defectu autem Nobilium idonei, licitum erit, & liberum plebejum idoneum natione Polonum in adhibentem eligere. Vid. Herbut. in Statuto tit. Abbates. pag. 3. Ex illis temporibus jam strictius illud observari in Polonia cœpit, ut nullis nisi Nobilibus dicitur dignitates conferrentur. Propterea jam superiore Seculo tempore Sigismundi I. Regis Petrus Gamratus Archidiaconus Pulkoviensis, Decanus Variaviensis nulli Ecclesiæ Cathedrali adscribi potuit, quod in Nobilitate probanda aliquis novus & defectus intercessit, teste Stanislaio Lubienski in Vita Gamrati p. 375. Operum. Prævaluit tamen tandem gratia Regis, quæ Gamratum ad Episcopatum Præmisliensem, deinde Plocensem & tandem Cracoviensem evexit. Cæterum & hic ipsum à Nobilitate ludibrio habitum esse, una ostendet Historia, quam, quoniam lepida est, referre placet: Speraverat Gamratus, cum adhuc esset Episcopus Præmisliensis, Pro-Cancellarium Regni, paratusque in Senatum ita venerat, ut eo nomine Regi gratias ageret: sed à Marschalco Regni egregie delusus est.

Petrus Gamratus plebejus ad Episcopatum elevatus

est. Is enim cum tradendus esset Cancellarius, longiori usus, oratione facie ad Gamratum versa, cum multa præclare de illius magistratus dignitate dixisset, & postremo veluti Gamratum renunciaturus, verba illa: *Tibi Domine Episcope, sine tamen nomine illius proprio protulisset & aliquantum hæsisset, Gamratus quasi id tibi dictum esset surrexit: sed Rex hujus ironiæ non ignarus, manu extensa: Sedere, inquit, Domine Episcope, non vos estis.* Tum demum Marschalco eluso & in ruborem dato Gamrato, Joannem Choinium Pro-Cancellarium Regni renunciavit. Vid. Stanislaus Lubienski in Vita Gamrati pag. 374. seq. Adeo tunc temporis ægre tulit & adhuc ægre fert Nobilitas Polonica, si Plebejus aliquis ad dignitates ejusmodi Ecclesiasticas admittatur. In Prussia tamen facilior semper fuit & adhuc est ad dignitates sacras aditus, ut tot Episcopi, Abbates & Canonici comprobant, & nos alibi copiosius diduximus. De Stanislaio Hosio quidem sic scribit Fredro: *Hosius Romam proficiendis artibus discessit, inde pro honestiorum Cardinalium irrepit notitia, mox per doctrinam familiaritatem, tum per palatum Pontificis increbuit fama virtutum Hosii, jam Prælatum, jam Cardinalem à Pontifice creatum.*

In Prussia facilior est plebeis aditus ad Dignitates.

Posthac moriente in Polonia (mense Pontificio) Episcopo Varmienfi, contulit Pontifex eundem Episcopatum Hofio, licet Respublica primum egre ferente, quod ad plebejum deferretur Episcopatus ac proinde Senatoria dignitas, quae titulum insulae nostro more sequitur. Sed cum postea virtus Hofii, ut illustraret sanguinis plebeji obscuritatem. Hæc Fredro in Hist. Henr. pag. 133. seq. Verum ut quædam alia sunt, quæ assensum in his verbis non merentur: ita quoque illud de Republica Episcopatum Hofii Varmiensem egre ferente simpliciter ita admitti non potest. Utcunque enim hoc tulerint Poloni, Prussi certe, eo quod erat plebejus, ipsi negotium facessere noluerunt. Nam cum primo Culmensis Episcopus à Rege esset designatus, opposuerunt se ei aliquatenus Ordines Prussiae, non quod esset ignobilis, sed quod non esset Prussus, adeo ut eis Rex Sigismundus Augustus scripto promiserit, in posterum neminem nisi Prussum ad Episcopatum aliasque Dignitates in Prussia admissum iri. Multo minus difficultatis sensit Hofius, cum An. 1551. insulam adeptus esset Varmiensem, quia nemo ipsi adversus fuisse in Actis publicis Prussicis deprehenditur, etiamsi tunc temporis nondum fuerit Cardinalis, ut nobis

nobis probatum. Quid in novissimis Comitibus Regni Varlavienlibus Anno 1685. celebratis actum sit circa negotium cujusdam Abbatiae Prussicæ, cum in omnium sit recenti memoria, hic non memoro. In Dignitatibus Secularibus Regni & Magni Ducatus Lithvanicæ id, & quidem multo strictius observatur, ut non nisi Nobilibus, Indigenis & possessionis à Rege concedantur. Olim quidem, ad minora præsertim officia admittebantur etiam plebei & extranei, quandoquidem etiam in Historia Polonica legimus, Consulem Cracoviensem, nomine Verinum, natione Germanum, thesaurarium Regis Casimiri Magni fuisse. Neugebauer. lib. III. Hist. Polon. pag. 208. Radlicium quoque Medicum Regis Polonice Cancellarium fuisse legimus apud eundem Neugebauerum lib. IV. in Ludovico Ungarie Rege pag. 221. Immo superiore adhuc seculo in Prussia quosdam ex urbibus oriundos dignitatem Capitaneatus gessisse, testantur vetusta monumenta. Sed hodie nemo prorsus è plebejo genere ad Dignitates & Officia Regni, vel etiam aulæ Regiæ Magistratus majores, vel singulorum Districtuum admittitur, exceptis duobus Scabinis Terrestribus ex urbe Thorunen-

Dignitates
seculares.

fi, de quibus jam supra egimus. Itaque Senatores omnes seculares & Ecclesiastici debent esse Nobiles, ut habetur in Constitutione Anni 1550. pag. 7. *istam* Hoc etiam requiritur in Magistratibus aliis Regni & Districtuum, & inter hos etiam in Vicepalatinis, ViceCapitaneis aliisque, ut plurimæ leges exigunt. Immo nullus etiam Procurator five *Causarum* Patronus ex plebejo genere (licet in honore Doctoris decoratus admittitur, ut causas agat in judiciis Terrestribus & Summi Tribunalis, ut scribit Matthias Dobracki in lib. cui titulus *Wydzorny. P. huk* pag. 293. ubi etiam addit, Patronos causarum aliquando sejugibus vehi ad dicta judicia, ut causas agant. Contra vero Nobili Polono licitum est, causas agere in judiciis urbium. Quod autem diximus de Causarum Patronis in Summis Tribunalibus Regni & Magni Ducatus Lithvanicæ, hoc non est extendendum ad judicia, quæ vocantur post curiam, in quibus etiam plebeji generis Advocati sunt. Vid. de hac materia, nempe de dignitatibus & Magistratibus non nisi Nobilibus conferendis, & Statutum Lithvanicum cap. 3. art. 12. Item Constitutum Anni 1633. pag. 25. & Pacta Conventus Regum recentiorum *S. Cudzowiencom* Herburt. in *Stat. p. 327. seqq.* XVI

Causarum,
Patroni Nobiles.

XVI. Nescio an inter Privilegia Nobilitatis & illud ponere debeam, quod Nobiles homicidium exigua poena expiant. Hac enim de re Casimirus Magnus Anno 1168. ita loquitur: *Quævis occidens hominem secundum Dei & Legum sanctiones esset capitali pœna plerendum; Nos tamen rigorem illum, temperantes statuimus, quod occidens militem (id est nobilem) triginta marcas parentibus, pueris vel amicis; mutilans autem in pede, manu vel naso quindecim marcas; in pollice vero mutilans octo marcas; digitum vero quemlibet alium amputans tres marcas grossorum ipsi mutilato vel in digito laeso solvere teneatur.* Idem tamen Casimirus Magnus postea multam auxit, constituens, ut miles (id est nobilis) parem sibi militem occidens, pro capite, 60. marcas solveret. Joannes Albertus Rex Anno 1496. decrevit, ut Nobilis Nobilem occidens pro capite solveret 120. marcas, & per annum sexque hebdomadas jure victus in carcere haberet poenas. Approbatum hoc est à Sigismundo I. Anno 1519. & Anno 1543. ut & Sigismundo Augusto Anno 1550. pag. 4. Auxit deinde

Privilegia
Nobilium
in homici-
diis.

si Nobilis,
Nobilem occidat.

penam Sigismundus Augustus constituitque, ut qui Nobilempila e bombardata emissa occiderit, ad duos annos & duodecim hebdomadas in carcere detineatur. *Vid. Constitut. Anni 1557. pag. 40.*
 Sigismundus III. posthac constituit, ut si Nobilis Nobilem interficiat, præter ordinariam penam carceris, solveret pro capite 240. marcas. *Vid. Constitut. Anno 1588. pag. 463.* Sed cum neque his Constitutionibus publicæ securitati satis cautum esse videretur, sancita est Anno 1601. lex, ut si quis alium interficiat in loco privilegiato (v.g. ubi judicia Castrensia, Terrestria, Commisforialia, Succamerarialia, Tribunalitia aliaque exercentur, vel etiam ubi publici Nobilitatis Convventus aguntur) sine evasione capite plectatur. *Vid. Constitut. ejus anni pag. 77. seq. Conf. Constitut. an. 1598. pag. 706. & An. 1611. pag. 3.* Extra loca privilegiata eadem poena relicta est, quæ antiquioribus legibus definitur. Sin autem Nobilis plebejum aliquem interficiat, statutum est Anno 1581. ut 30. marcas solvat homicidæ; quarum 15. marcz Domino interfecti, & 15. uxori liberisque occisi dentur. *Vid. Constitut. ejus anni pag. 371.* Posthac Sigismundus III. taxam plebeii capitis attulit ad centum marcas Anno. 1631. *tit. 33. tit. 33.*

si Nobilis
 plebejum occidat.

33. tit. 33. *Taxa capitis.* Idem ut in Lithuania quoque observetur constituit Wladislaus IV. Rex Anno 1638. *pag. 50.* Quando hic auctam esse dicimus mulctam, intelligimus hoc fere tantum de numero marcarum, non vero de precio & valore. Nam 60. marcz, quæ tempore Casimiri Magni pendebantur pro capite Nobilis occisi longe superant bonitate & precio ducentas & quadraginta marcas, quas Sigismundus III. in eodem casu dare iussit. Item triginta marcz, quibus Anno 1581. caput plebejum taxatum est, non multo minus valent quam centum marcz, quas in eodem casu pendere Sigismundus III. Constitutione anni 1631. iussit. Postremo Cmeto Cmetonem, id est Rusticus Rusticum occidens ex Constitutione anni 1368. Castellano, ad quem olim hæc judicia pertinebant, quatuor marcas, liberis vero occisi sex marcas solvere jubebatur: si non erat solvendo, capite plectebatur. Postea vero tempore Stephani Regis Constitutione anni 1581. *pag. 373. tit. 33.* de omnibus plebeis hoc statutum, ut si plebejus plebejum occiderit, capite plectatur. Quod si vero plebejo plebejum interficienti poena capitis dictatur, multo magis hoc intelligendum erit de plebejo, si Nobilem occiderit. *Vid.*

Qualis hic
 auctio inrel-
 ligenda sit.

si Rusticus
 Rusticum
 occidat.

hic Herburt. *loc. cit.* Szerbic. *Part. II. Constitut. cap. 1. pag. 264.* Theod. Zawacki *in Memoriali Processus judicarii. iii. Homicidium in fin.* Auctor Defensæ Poloniæ contra Barclajum & alii. Præter illa, quæ hæctenus de homicidiis allata sunt, hoc Nobiles Poloni gaudent Privilegio, quod sine accusatione proximi cognati seu confanguinei ex more forensi homicida condemnari non possit, ut alludit Paulus Piascius *in Chron. pag. 16. fin. (14.)* Quid pro harum Constitutionum libertatisque hujus Nobilium defensione Poloni in medium proferant, videatur apud Auctorem Defensæ Poloniæ contra Barclajum. Attamen illa, quæ de panis homicidiorum dicta sunt, in Prussia præsertim in urbibus majoribus, locum non habent, cum ibidem homicidia secundum jus Divinum & Civile Romanum puniantur, à quocunque tandem perpetrentur.

XVII. Præterea hoc quoque Privilegium Polon. Nobilitatis non exiguum est, quod in Polonia soli Nobiles possint possidere Bona Terrestria, id est. villas & agros extra urbes. Neque enim privati homines plebeji in oppidis & urbibus Poloniæ & Marterstria aut hereditario, aut obligatorio modo possidere possunt, ut habent Constitutiones

Cognatus occisi proximus Nobilem accusare debet.

In Prussia homicidia aliter puniuntur.

Soli Nobiles possidere possunt Bona Terrestria.

Constitutiones Joannis Alberti de anno 1496. Sigismundi Senioris de anno 1538. Sigismundi Augusti de anno 1550. quas vide apud Januszovium *lib. VIII. Constitut. Part. II. pag. 1021. seq.* Renovatæ sunt hæ Constitutiones in Comitibus anni 1611. sub Sigismundo III. ut Constitutiones ejus anni docent *pag. 14. in. Majesta abii. pæna* quæque tunc dictata est, si quis plebejus, aut si qua urbs contra hoc editum bona terrestria sibi acquirere ausa fuerit, nempe amissio illorum Bonorum. Propterea in novissimis Comitibus Anno 1685. habitis nonnulli nuncios urbem quandam majoris Poloniæ eo nomine maxime infectati sunt, quod sibi duos pagos emerit, rogaruntque Regem, ut pagi illi pro vacantibus declararentur, uti docet Diarium Comitiorum *ad diem 28. Martii.* Excipiuntur tamen hic primum Civitates Prussicæ, in quibus privatis etiam civibus Bona Terrestria possidere licet. Extat enim caput in Constitutionibus Prussicis An. 1538. a Sigismundo Seniore latis, quod ita habet: *Civibus Bona Terrestria & Nobilibus Civilibus Bona liberum sit deinceps emere, ita tamen, quod ad paria onera utrimque ferenda sint obligati. Quod scilicet*

Prussi civem possidere possunt Bona Terrestria.

scilicet Cives ratione Bonorum terre-
strium omnia Nobilitatis onera aequis
passibus ferant. Vid. jura municipa-

Urbs Craco-
viensis.

Urbs Vilnen-
sis.

Leopoliensis
urbs.

Urbes plura
Bona pre-
terea que
habent. eme-
re nequeunt.

Rubra cera
usua.

lia Prussia Excipitur deinde etiam urbs
Cracoviensis, cujus incolæ Bona Terre-
stria secundum privilegia sua sibi acqui-
rere & possidere possunt, ut habet Con-
stitutio anni 1611. pag. 14. Tertio idem
Privilegium datum est Consulibus sive
Viris Consularibus Civitatis Vilnen-
siorumque posteris, quod habetur apud
Alexandrum Aaronem Olizarovium lo-
co infra citando. Tandem quarto Leo-
poliensis quoque urbs Cracoviensis & Vil-
nensi urbibus non ita pridem in omnibus
exæquata adeoque sine dubio hoc etiam
jus adeptæ est, ut privati quoque Cives
Bona terrestria possidere possint. Vid.
Constitut. Anni 1676. pag. 29. tit. Missio Lwob.
Quamvis autem privatis civibus dictis
in urbibus adhuc liceat Bona ejusmodi
emere & possidere; Civitatibus tamen
ipsis citata jam aliquoties Constitutio
anni 1611. interdicit, ne præter Bona
quæ tunc possidebant, plura sibi acqui-
rant.

XVIII. Ut tandem reliqua paucis
complectamur, observandum est, No-
bilitatem in Palatinatu Siradiensi primam
olim

olim obtinuisse Privilegium, ut testa-
menta, contractus, obligationes, rubra
cera signare possent, de quo videatur
Bartholomæus Paprocki in opere *Stemma-
rum Polonorum* pag. 707. Hoc ipsum ve-
ro postea omnibus Nobilibus Polonis
concessum est, ut habet Albertus Ale-
xander Paprocki in *Historica Narratione
Originis Stemmatis Trzyglow*. Cives autem
in urbibus ut & ipsæ Civitates non ru-
bra sed viridi cera in publicis instrumen-
tis signandis utuntur, ut idem Al-
bertus Alexander Paprocki testatur.
Excipiuntur hic rursus Prussiae Re-
gæ Civitates majores, Thoruni-
um, Elbinga & Gedanum, ubi itidem
ex singularibus Regum Privilegiis ceræ
rubra usus est. Et Civitati quidem Ge-
danensi hoc jus Calimirus Jagellonides
Anno 1457. dedit, ut Præconsoles, Con-
sules, Scabini & omnes incolæ Civitatis
rubra cera signare possent. Privilegium
ipsum videatur apud Eliam Constanti-
num a Trevven. *Schroder lib. II. Jur. Publ.
Gedan. Tit. I. cap. 10. & 11.* Ad insignia &
Sigilla pertinet & illud, quod Poloni No-
biles insignia sua coronis ornant, teste
citato Alberto Alexandro Paprocio. Sed
hoc ipsum etiam Civitatibus Prussicis
majoribus concessum est, ut de Civitate
Geda-

Civitates
Prussicæ ma-
jores rubra
cera utuntur.

Coronæ us
sigilla

Ius eligendi
sibi Regem.

Nobiles ha-
bent aditum
ad Regnum.

Privilegia
Nobilium
circa salem.

Gedanensi expressum est in allegato Privilegio testimonium. Deinde hoc inter Privilegia Equestris Ordinis in Polonia non minimum est, quod Nobiles Poloni in Comitibus Electionis Regem sibi eligunt, non jam per Delegatos Provinciales, sed per se, ita ut vel unicus Nobilis ceterorum omnium suffragia de iure, ut ajunt, irrita reddere queat. Immo non tantum Regem sibi Nobiles eligunt, sed etiam quilibet eorum habet aditum ad Regnum, si per libera Fratrum suffragia ad fastigium hoc evehatur, ut recentiorum Regum docent exempla. Bono ergo jure quilibet nobilium uti potest Joannis Zamoscii Cancellarii & Ducis Exercituum Regni, verbis, quae ad Carolum Sudermannia Ducem scripserunt. *Quod scribis de genere, eo par sum omnibus Nobilibus, vel ex quibus Reges sunt prognati: Et ita honestissime natus, ut quisvis Regum honestissime: Titulos Ducum nec appetivi, nec oblatus accepi: contentus sum Nobilitate Polona libertate.* Reinhold. Heidenstein. lib. ult. Rerum Polon. pag. 383. col. 1. Præterea etiam in sale emendo prærogativis quibusdam gaudet Nobilitas. Nam in Masovia Lomza & Rozana emporia se-

is Zupparum Cracoviensium pro Lomzensi, Rozanensi & Vifnensi Districtibus instituta sunt, ad quæ advectus sal publicatur, & post publicationem quatuor hebdomadis nemini alteri præterquam Nobilitati, in usus tamen tantum domesticos venditur: post decursum autem quatuor hebdomadarum plebeis demum vendi jubetur in Constitut. anni 1567. tit. *Sol na Komorach*, pag. 37. & anno 1589. tit. *Solne Sklady* pag. 521. Deinde etiam circa salem, qui dicitur *Sol Suchodniova*, prærogativa Nobilitatis conspicitur, ubi Reges promittunt, se salem illum ex Salinis, Wielicensibus & Bochnensibus, & ex Oeconomia Samboriensi secundum antiqua Regesta Palatinatus & terris extrahi quotannis curaturos, ita ut eum propinquiores sibi inde petant: remotioribus autem sal regii sumptibus ad loca solita devehatur. *Vid. Constitut. anni 1647.* pag. 11. & 13. item *Pakta Conventa Serenissimorum Regum Michaelis & Joannis III. S. Poniewazey*. Ad extremum in Comitibus Regni & Magni Ducatus Lithvanie generalibus tam Ordinariis quam extraordinariis cum singuli Nobiles adesse nequeant, idcirco tuentur jura sua per Delegatos Provinciales i. *Bella vicinis ind-*

In Comitibus
Nobiles sua
iura tuentur
per Delega-
tos suos.

inducunt: Fœdera cum illis statuunt
tributa imponunt: eadem moneta
modum præscribunt & omnem penitus
Reipubl. administrationem in manibus
ipsi habent: Rex tantum cum Senatu
iudiciis & Deliberationibus præfideat
& quæ illi concluderunt, moderatur,
& sua auctoritate pondus addit, no-
menque tabulis & titulum Regium
præscribit, ut ait Simon Starovolfcius in
Descript. Polon. pag. 237. Et hæc fere sunt
Privilegia Nobilitatis Polonicæ, ex qui-
bus facile animadvertas, quanta sit ejus
præ aliarum gentium Nobilitate præro-
gativa. Comprehendit summam ho-
rum privilegiorum pleraque Joannes Za-
moscius in literis ad Carolum Suder-
manniæ Ducem scriptis, quando ita scri-
bit: *Neque tu estimare debes Nobilita-
tem Polonam ad modum Nobilium alia-
rum nonnullarum Provinciarum, in
quibus servitutem servant, ubi pro li-
bitu ad necem trahuntur, in vincula
rapiuntur, bonis mulctantur à Regibus
& Senatu causa inaudita. Sunt qui-
dem antiquæ gentes Nobilium tot se-
culum intervallo jam inde à Paganis*

Privilegia
Nobilium
summam
comprehen-
dit

in familias ac stirpes complures didu-
ctæ & ideo quidem tenuiores, campus
tamen virtutis exercenda omnibus pa-
teret & virtuti præmia à majoribus pro-
posita sunt, ut non egre quivis dignis
ad opes perveniat. In bonis quisque
suis subditorum suorum plerò jure est
Dominus. Sunt vero & tales etiam,
qui & oppidorum & pagorum numero
& latitudine finium & ubertate agro-
rum & Magnitudine fructuum Duci-
bus multis externis non cedant. Vid.
Heidekstein lib. 12. Rer. Polon. pag. 380. b.
Egit de Præmiis, Honoribus, Prærogati-
vis & Libertatibus Nobilitatis Polonicæ
etiam Venceslaus Kunicius Canonicus
Loviciensis in Equite Polono. pag. 23. & seqq.
Unum tantum onus longe gravissimum
Nobilibus Polonis incumbit, dum ipsos
propriis sumptibus in bellum proficisci
oportet, quando in Comitibus Regni ex-
peditio generalis (Pospolite Ruszenie) in-
dicitur. Sed hac de re postea sumus
acturi.

XIX. Cum ergo tantæ sint Nobilita-
tis in Polonico imperio prærogativæ,
quæ potest, quomodo illas à Regibus
suis sit adeptæ, cum satis constet, du-

Onus quod
sustinet No-
bilitas.

Quomodo
Nobilitas
ante Privi-
legia sic ad-
cepta

riusculam olim fuisse sortem Nobilium in Polonia? Ut etenim alia jam sicco pede præteream, oportuit olim ipsos Principibus suis canes ad venationes alere, ut testatur Cromerus *lib. IX. de Ortu & Reb. gest. Polon. pag. 560.* Dum autem singula circumspicimus, initium libertatis illius dubio procul a Bonis Ecclesiasticis factum esse deprehendimus inter alia ex Privilegio a Boleslao Pudico Ecclesie Cracoviensi concessio apud Cromerum *lib. IX. de Reb. gest. Polon. in fin. pag. 563.* Creverunt deinde Nobilium immunitates illis maxime temporibus, cum Polonia in multas partes distracta bellis civilibus conflictaretur. Non pauci enim ex stirpe Ducum Polonia oriundi, ut favore Procerum Principatum præ aliis competitoribus obtinerent, multa dubio procul Nobilitati Privilegia concessere. Maximum autem incrementum immunitatum suarum Nobilitas Polonica debet liberæ Regum Electioni. *Nam solis sunt jam diu subditi sophistica quadam fallacia uti, ut non admittant ad imperium, nisi certis legibus circumscriptum, quas non facile assernaturus est, qui præter electionem nullum regnandi jus habet, ait Henningius Arnulfus lib. II. Doctrin. Palæ. cap. 3.* Lithvani libertates suas debent Regi Vladislao Jagelloni

gelloni & Alexandro Vitoldo Magno Duci Lithvaniz. Hi enim Principes, ut facilius Nobilitatem Lithvanicam ad Religionem Christianam amplectendam allicerent, iisdem eam Privilegiis, quibus gaudebant Poloni, donavere: Poloni quoque Proceres facile ad usum insignium suorum Nobilitatem Lithvanicam admiserunt. *Vid. Alb. Mijuk Kojalowicz Part. II. Hist. Lithv. Lib. II. ad an. 1413. pag. 91. seq. Januszov. lib. VII. Constit. Part. I. n. 2. pag. 848. Joan. Herbut. in Statuto Polon. Anno pag. 527. seq.* Russica Nobilitas & Podolica sub Vladislao Jagellonide ad pares cum Polonis prærogativas equestres admissa est, antiquata veteri Ducum Russiæ consuetudine, quibus Nobiles certam frumentorum pensionem solvebant, propriisque stipendiis militabant. *Kojalowicz Part. II. lib. IV. pag. 165.* Prussi jam sub Cruciferorum imperio magnis gaudebant Privilegiis, ut vel unicum Culmense Privilegium testari potest. Cum enim Cruciferi veteres Prussos oppugnare cœpissent, Germani magno numero se huc cum integris familiis transferebant, immunitatesque magnas, fortiter se contra hostem gerendo sanguine suo sibi acquirebant, ut alio in loco probavimus. Cum vero postea ab ordine illo Teutonico

Lithvanice
Nobilitatis
privilegia.

Russice No-
bilitatis Pri-
vilegia.

Prussorum
Privilegia
ab Ordine
Teutonico.

nico contra antiqua Privilegia oppressi, spontanea deditione se Casimiro Jagellonidi Regi Poloniæ subiecissent, non exiguum Prutenicorum Privilegiorum tunc temporis accessit augmentum. Ex his tandem omnibus, quæ hæcenus adducta sunt cognoscimus, jure meritissimo Civem Polonum dicere posse: **LIBER SVM**, ut dicit Stanislaus Orichovius apud Andream Maximilianum Fredro *in Fragm. Polit. num. 14. pag. 299.*

Vox Nobilis
Poloni.

Modi Nobilitatem acquirendi.

XX. Acquiritur autem in Imperio Polonico Nobilitas primum **NATIVITATE**. Quorum enim Majores virtutis ergo in hunc Ordinem allecti, gentilitio signo donati sunt, ii demum vere Nobiles esse censentur, & quidem si ex utroque parente Nobili procreati sint. Quamvis & per leges & per longam consuetudinem ii quoque sint Nobiles, qui, licet mater plebeia sit, Patre Nobili orti sunt, ut hoc ipsum determinat Alexander Rex Anno 1505. apud Herbart. *in Stat. tit. Nobilis pag. 298.* Conf. Statutum Lithvan. *cap. 3. art. 10.* Hodiernis temporibus inter Nobiles tenuiores nihil est frequentius, quam ut ducant uxores ex urbibus majoribus opulentiores, quod tamen ipsorum Nobilitati nihil derogat. *Illegitimi autem sive vulgo quæsi ad jura Nobilitatis*

tatis non admittuntur, ex Constitutione Stephani Regis *an. 1578. pag. 334.* & Vladislai IV. *an. 1633. tit. de prole illegitima pag. 40.* Deinde acquiritur etiam Jus Nobilitatis in Polonia **NOBILITATIONE** Nobilitatio. sive cooptatione in numerum Nobilitum, quod olim tempore Jagellonidarum dependebat à Regum voluntate: sed postea Stephanus Rex in Constitutione anni 1578. *pag. 334.* legem posuit, ut Nobilitatio fieret à Rege cum scitu Senatus aut in Comitibus aut in expeditione bellica ob res præclare pro patria gestas. Post hæc Sigismundus III. promisit, se neminem ad jura Nobilitatis admissurum, nisi quem commendarit Senatus & Nuncios Terrestres, & in bello Duces Exercituum. *Constitut. anni 1601. pag. 736.* Quid nunc obtineat, diximus jam supra *lib. II. cap. II. num. XII.* Præstantius tamen habetur Nobilem natum esse, quam Præstantius est Nobilem esse natum quam factum, ex qua ratione ejusmodi creatis recens Nobilibus obtinere & possidere, recens Nobilibus obtinere & possidere bona Terrestria statuto quodam novo non licuisse, dicit de suo tempore Martinus Cromerus *lib. I. Descript. Polon. pag. 102.* Hodie quoque recens creati Nobiles ad Nobiles recens creati ad multa non admittuntur. Dignitates & Magistratus non admittuntur, usque ad tertiam progeniem, neque Legationes novi Nobiles obire possunt.

sunt. *Vid. Pacta Conventa Serenissimi Joannis III. S. Cadzoziemcov.* Aliquando tamen in Constitutione, qua ipsis Nobilitatis jura conceduntur, expresse additur, quod ejusmodi Nobiles recens creati sint ob merita in Rempubl. capaces omnium munerum & Magistratum, non obstante lege de novis Nobilibus, qua ratione quidam Anno 1676. ad jura Nobilitatis admissi sunt ut habet Constitutio ejus anni pag. 59. seqq. Quod etiam novi Nobiles non omnibus statim immunitatibus fruuntur, quibus gaudet antiqua Nobilitas, vel ex eo patet, quod non raro Novæ Nobilitati novæ & peculiari imponuntur contributiones præter ordinarias illas, quas in Comitibus communi ordinum consensu in Declarationibus Palatinatum promissas pendit antiqua Nobilitas. Videantur *Universales* de anno 1613. An. 1620. & aliarum. In primis autem observationem meretur, quod in Comitibus anni 1685. constitutum sit, ut omnes illi, qui ab anno 1653. ad prærogativas Nobilitatis in Polonia admissi sunt, singuli tres equos cum phaleris & armis caraphraëto militi competentibus instruant, ipsi etiam in bellum eant, & hoc in tribus expeditionibus continent: pauci tantum ab hoc onere eximuntur, quos enumerat

Onera majora novorum Nobilium.

merat Constitutio anni illius 1685. pag. 9. seq. Moris autem est à vetustis temporibus, ut eos, qui Nobilitatis jura consequuntur, alii Proceres in familias suas adoptent, suisque gentilitiis Armis sive Insignibus uti permittant, ut testantur Firleji in literis Christophoro Treteo datis, quem à Rege Nobilitate donatum in suam familiam adoptarunt, apud Okolski *Tom. II. Orbis Poloni pag. 137.* Alia exempla passim invenies. Conf. *Cromeri Descript. Polon. lib. 1. p. 102.* Ne autem privato ausu Nobills ignobilem in familiam suam suscipiat, cautum est Constitutione anni 1633. pag. 32. Sed præter hos duos, quos exposuimus, datur adhuc tertius Nobilitatis acquirendæ modus, quando quis nec ortus est claris Natalibus, nec Nobilitatis jura consecutus est in Comitibus à Rege omnibus Ordinibus consentientibus: Sed consequendo aliquem Magistratum in urbe privilegiata, eo ipso fit Nobilis, ut in Cracoviensi & Vilnensi urbibus, ubi Consules, eo ipso quod sunt Consules, Nobilium jura cum posteritate sua habent. Consules autem ibidem dicuntur, quid apud Germanos vocantur Senatores aut viri Consulares, idque ad differentiam Senatorum Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ. Hoc tamen

Novi Nobiles adoptantur in alias familias Nobilium veterum.

Modus peculiaris jura Nobilitatis adipiscendi.

Consules sunt Viri Consulares.

men requiritur, ut si horum Consulum, liberi prærogativis Nobilium velint vitam etiam Nobilibus dignam agant. Vid. Privilegium Magistratui Vilnensi An. 1568. datum apud Aaronem Alexandrum Olizarovium *lib. II. de Polit. hominum societate cap. 1. Conf. & Additamenta ad Statut. Lithvan. cap. 3. art. 35.*

Pena-
sum qui No-
bilitatem
merituo per-

XXI. Quanto major autem est libertas Nobilium in Polonia, tanto gravior rigidiorque est poena in eum constituta, qui Nobilitatem mentitus, agros sive Bona Terrestria sibi acquirit aliisque Nobilium Privilegiis frui vult. Ille enim omnia Bona sua amittit, quorum dimidia pars Fisco & in specie proventibus quartæ partis, de qua infra: dimidia vero delatori cedit. Sin autem ille, qui Nobilem se immerito ferebat, impo-
natus fuerit, ad Castrense iudicium, aut ad summum Tribunal delatus con-
victusque, in carcere per dimidium annum poenas luit, ut constituit Sigismundus

eades homi-
nis Nobilem
se mentien-
tis non vin-
dicatur.

III. an. 1589. §. *Jesliby. pag. 517.* Quinimo licet ejusmodi hominem quis occidat, nullam tamen mulctam propterea solvit. Quin potius iste, qui hoc modo occisum in foro vindicare voluerit, centum & viginti marcis mulctatur, addita poena carceris per integrum annum &

sex hebdomadas, ex Constitut. Sigisfrandi Augusti Anno 1557. p. 20. §. *Gaziebylito.* Ne tamen quis vere Nobilis opprimatur ab aliis, igitur in Comitibus Coronationis Vladislai IV. constitutus est certus deducendæ Nobilitatis modus, ut videlicet ille, cui controversia Status movetur, Nobilitatem suam deducat authenticis, (ut expressa ejus Constitutionis habent verba) testimoniis literariis, Reformationibus, Divisionibus, Bonorum Terrestrium Dispositionibus, atque id genus aliis actis gestisque & authenticis documentis. Non enim hic sufficit alicujus Nobilis simplex testimonium. Immo constituitur, ut si quis Nobilis ausus fuerit ignobilem in familiam suam suscipere, insignia sua cum ipso communicare, pro ipso testimonium falso perhibere, ut ille, inquam, propriam amittat Nobilitatem. *Vid. Constitut. Anno 1633. pag. 32. seq.* Deductio autem Nobilitatis in dubium vocatæ fieri solet in Conventu Equestri Ordinis provinciali ejus terræ unde generis origo ducitur. Quando ibidem documenta sunt producta, sit in ultimæ instantiæ iudicio, nempe Tribunali Regni, trutinæ censura, ac in negotio principali justa decisio, ut docet Venceslaus Kunicus

Modus No-
bilitatis pro-
bandæ.

Vbi fiat No-
bilitatis de-
ductio.

Equite Polono pag. 35. Qui vero semel dicto modo, & sine fraude Nobite genus suum probavit, ei ne amplius molestia creetur, jubet inter alia, quæ hic brevitate causa prætermittimus, citata Constitutio anni 1633. pag. 33.

Nobilitas amitti potest.

Primum sceleris aliquo atroci.

Deinde exercitio mercaturæ.

XXII. Quoniam autem Privilegia tantum dignis conferri & servare debent, ideo legibus constitutum est, ut qui nobili nomine indigna patraverit, Nobilitatis etiam juribus & prærogativis privetur, Amittitur autem Nobilitas duobus modis. Primum quando cui scelere aliquo atroci commisso per decretum Principis abjudicatur Nobilitas, ut tradit Simon Starovolscius in *Polonia* pag. 235. seq. Huc referimus istud facinus, cuius paulo ante mentionem fecimus, si quis Nobilis hominem ignobilem ad usurpationem suorum insignium admittat, pro eoque, quod vere sit Nobilis, falsum testimonium perhibeat: ille enim Constitutione anno 1633. ipse Nobilium prærogativis excidit. Deinde amittitur quoque Nobilitas, si quis militis & agriculturæ studiis desertis mercaturam & vibus in urbibus usitatam, aut cauponariam, aliamve sordidam artem exerceat ut habet Constitut. Alexandri Regis Anno 1505. apud Janum Januszovium lib.

lib. II. *Constit. Polon. Part. II. pag. 196. seq.* Herburt. in *Statuta tit. Nobilis pag. 298. Conf. Starovolsc. loc. cit. & Cromerus lib. I. Descript. Polon. pag. 103.* Immo si etiam Nobilis Magistratus Civiles in urbe aliqua gerat (excipiuntur tamen hic Civitates privilegiatae, de quibus supra) Nobilitatem amittit, nec potest sibi deinde Bonam terrestria acquirere, ut habet Constitutio anni 1633. pag. 33. Idcirco non raro in Constitutionibus legas, multos, quorum majores paupertate pressi vitam civicam in urbe aliqua elegere, jura Nobilitatis in Comitibus Regni & M. Duc. Lithvanicæ generalibus repetere, quibus etiam se non adeo difficilem præstat Respubl. sed eos frequentissime iterum gremio suo excipit, probe sciens, egestatem quidvis & facere & pati, ut indigenti consulatur. Quod si igitur non plane turpem quispianam vitam egit, sed aut Magistratus plebeiorum gessit, aut alio honestiori modo in urbe vitam traduxit, tunc ei, aut etiam ejus posteris hoc debito modo petentibus, jura priora haud ex difficili redduntur. Videantur exempla in Constitut. anni 1676. pag. 59. seq.

Porro magistratum Civiliam administratione.

XXIII. Expositis illis propemodum omnibus, quæ ad hanc materiam de Nobilitate Polonica pertinent, jam accedimus

Scartabelli.

Quidam
Scartabellos
dicunt esse
novos homi-
nes.

Quidam di-
cunt fuisse
milites ex
Sculletis &
Kmetonibus
factos.

Quidam di-
cunt esse No-
biles in urbi-
bus viven-
tes.

Vnde vox
Scartabelli
deducatur.

mus ad difficillimam quaestionem de
SCARTABELLIS, quorum in antiquis
legibus fit mentio, quinam illi sint, paulo
curatius inquisituri. Sunt qui Scartabel-
los existimant vocari novos homines, qui
ex plebejo in Nobilium ordinem evecti
sunt, ut vocem hanc accipit Matth. Dar-
godzki in lib. de titulata Nobilitate num. 4.
Et sic etiam usurpata est vox illa in no-
vissimis Comitibus anni 1685. ab Illustris-
simo Dn. Grzymulovio Palatino Posnanienti,
ut ejus Orationes in Comitibus illis habitae
& postea typis impressae testantur. Affe-
nis huic acceptioni est illa, quando non-
nulli scribunt, Scultetos olim & Kmeto-
nes in militare ordinem cooptatos
Scartabellorum nomen accepisse. Denti-
que non desunt, qui Scartabellos putant
fuisse Nobiles natos, sed qui postea civili-
cam vitam in urbibus elegerunt. *Scartabellus*
ego, ait Paulus Szerbic, semper fuisse
ex plerisque nobilissimis senibus intellexi, qui
*natis Nobiles bonis terrestribus venditis in ci-
vitatem transeunt, & vitam ibi quarunt. Hac*
Szerbic. Part. IV. Statuti cap. IV. pag. 262.
Ut autem controversum est, quinam olim
fuerint Scartabelli, ita etiam de origine
vocis illius inter Scriptores non conve-
nit. Jacobus Przylusius, qui Scartabel-
los putat fuisse ex Scultetis & Kmetoni-
bus

bus factos Nobiles, ita hac de re scribit:
*Scartabellus, id est Scartmos Graece, La-
tinis significat agilitatem pedum, salta-
tionem, motum, cursum. Hinc apud
nos Scartabelli ex Graeca & Latina vo-
ce, ut putamus dicti sunt vel pedites,
vel agiliores equites in bello, ad omnem
usum currendi vel recurrenti celeres
atque expediti. Suspiciari etiam quis-
piam hujus sententiae assertor posset, ex
Germanica & Latina lingua compositam
illam esse vocem, nempe ex vocabulis
Echuar & bellum; quod eo probabili-
us videri posset, ex eo quoniam alia
quoque gentes simili voce hac in mate-
ria usae sunt. Nam apud Francos sive
Gallos, corrupta jam prorsus Latinitate,
Scara erat turma, aut cohors aut mani-
pulus militum, aut aliquid simile. Ita
enim Hincmarus Rhemensis in Epistola
ad Diaecesim Rhemensis Episcopus cap. 3. scri-
bit: Bellatorum acies, quas vulgari sermone
Scaras vocamus. Et Aimoinus lib. IV. Hist.
cap. 26. hac de re ita loquitur: Collegit e
Francia bellatoribus Scaram, quam nos Tur-
nam vel cuneum appellare possumus. Qui
Scartabellum dicunt esse novum homi-
nem, id est, ex plebejo factum nobilem,
possent hanc vocem ex Polonico dedu-
cere,*

eere, ita ut Scartabellus dicatur, quasi *Szlacbeic Zkarty*, id est, Nobilis ex charta, quoniam ejusmodi Nobiles recens creati ad diplomata Principum sibi concessa provocare solent. Inter hæc sententiarum divortia, vix apparet, quid certo de Scartabellis statui possit. Hoc tamen sine ullo dubio certum est, errare Jacobum Prilufium, non tantum in eo, quod Scartabellum statuit esse Nobilem ex Sculteto aut Kmetone factum, sed etiam quod vocem illam ex Græco sermone derivat. Quod enim ad prius attinet, deprehendimus in antiquis *Casimiri Magni* legibus, Scartabellos opponi militibus & Scultetis & Kmetonibus factis. Ita enim *Casimirus Magnus* hæc de re loquitur: *Militi pro una plaga vel pluribus à Kmetone facta vel factis pœna quindecim alias piatnadziebla percusso, & judicio similis alia pœna persolvi teneatur. Si vero fuerit baculo cruentatum vulnus illatum, sicut pro gladiali vulnere declaramus satisfaciendum. Pro capite vero militi famoso, alias Szlacbeic, 60. marca: Scartabello 30. marca: militi autem creato de Sculteto vel de Kmetone 15. marca*

Error Prilufii.

marca pro capite. Item militi, Szlacbeic, pro vulnere decem marca: Scartabello vero quinq; marca: Sculteto vel Kmetoni militibus factis tres marcas statuimus pro vulneribus esse persolvendas. apud *Herbertum in Statuto* pag. 543. iii. *Vulnus.* Ex his igitur manifestum est, Scartabellos Scultetis & Kmetonibus militibus factis opponi, & altero tanto illos his digniores censer. Derivatio autem vocis, quam *Przylufius* affert, probari nequit, non tantum ideo, quod Græca vox habet. *d.* quod in latina lingua idem valet, quod *th.* sed etiam propterea, quia simplicitas illius Seculi multum aberat à vocabulis ex Græco & Latino componendis, ut loquitur *Szerbicus* loco citato. Adhuc igitur probabilior esse videtur sententia *Szerbicii*, qui Scartabellos veros Nobiles, sed qui ad civicam vitam transierant, fuisse arbitratur. Non possum tamen, quin & meam hinc conjecturam subijciam, Cui tamen quisque pro lubitu addere vel demere fidem poterit. Observamus in *Germania* olim Nobilitatem distingui solitam in *Ritter* und *Knechte*, quamvis quod fuerit inter hos discrimen, determinatu difficilimum sit. Quid si igitur dicamus, & apud

Distinctio Nobilium apud Germanos

pud Polonos olim fuisse duplicem Nobilium ordinem, quorum alii dicti sunt *militēs famosi*, sive Polonico vocabulo *Szlachta*, iidemque fuerint, qui apud Germanos die *Ritter*: alii vero *Scartabelli*, qui Germanis vocabantur *Knechte*. Neque improbabilis videri poterit sententia illis, qui aut ipsi norunt, aut ex superioribus didicerunt, tempore Casimiri Magni, à quo vox *Scartabelli* usurpatur. Poloniam à Germanis aut sponte huc comigrantibus aut etiam à dicto Rege accepisse cultum. Item quodsi Poloni omnia fere vocabula artium à Germanis petierunt, quidni & *Scartabellos* potuissent vocare eos, quos Germani vocarunt *Schaarmänner*? Et fortassis erant *militēs famosi*, sive *Szlachta*, obligati erant ad militiam equestrem, unde Germanicum vocabulum, die *Ritter* fluxit: ceteri autem Nobiles, Polonis *Scartabelli*, Germanis autem die *Knechte* vocati, obstricti erant ad militiam pedestrem. Sed, ut jam dixi, pro veris hæc venditare nolim.

Familie Polonorum Nobiles.

XXIV. Antequam capiti huic finem imponamus, placet adhuc nonnullas Nobilium familias Dignitatibus & Magistratibus in Polonico imperio frequentius gestis illustriores sine ullo ordine

ordine recensere. Eminent verò inter alios quamplurimos adhuc Visniowiecii, Czartoriiscii, Lubomirscii, Ossolinii, Opalinii, Leszczynii, Potocii, Dzialinii, Wielopolscii, Koniecpolscii, Krasinii, Gembicii, Lubienscii, Lipscii, Radziejovii, Sieniavii, Jablonovii, Reii, Prazmovii, Gninscii, Dönhoffii, Grudzinii, Zamoscii, Zawadzicii, aliique quorum etiam in hoc libro passim facta est mentio. SOBIESCIORVM familia, licet antea quoque habuerit, qui summis in Reipubl. dignitatibus & honoribus functi sunt, nunc tamen maxime supra ceteras caput exseruit, cum ex ea domo ad Regium fastigium thronumque sit euectus Serenissimus ac Potentissimus Joannes III. heros incomparabilis, Orientis terror, Turcarumque malleus, cui veteri formula vitam longævam & tranquillam, Senatuum fidelem, populum probum, exercitus fortes ego cum universa Europa comprecor, ut continuare victorias, contexere laurus, cumulare triumphos, jam dejurato Christiani nominis hoste crebro reportatos, ei desuper concedatur. In Magno Ducatu Lithvanix sunt adhuc Radzivilii, Sapiehx, Pacii, Polubinii, Oginscii, Kotovicii, Kopecii, Hlebovicii, Wolovicii, Lackii, Sluszc, aliique plu-

Sobiescorum familia.

Uu

rimi,

Familia jam
extincta.

rini, quos hic enumerare longum esset. Extinctæ autem jam sunt complures Nobilium familiæ, quæ olim inter alias maxime floruerunt, ut Tarnovia, Tercinia, Gorkana, Ostrogia, Melslinia, Szczebrzezina, Dembnia, Odrowojarum, Kmitarum, Stadnicia, Szidlovicia, Rythviana, Curosvanscia, Lubranficia & aliæ non pauca de quibus videtur Christophorus Varsevicius *lib. 1. de optimo Statu Libertatis pag. 49.* In Magno Ducatu Lithvaniz notissima Chodkiewicziorum familia jam quoque extincta est.

CAP. VI.

De

Comitiis Polonicis.

I.

Causæ Co-
mitorum.

Comitia to-
gata & palu-
data.

Comitia Polonica duas ob causas indici solent, videlicet ut de Bono & salute Reipubl. consultationes instituantur, & judicia certa exercentur. Sunt autem Comitia in Regno Polonico vel Togata, vel paludata. Ad togata, quæ plerumque habentur, conveniunt Ordines pacate, nullo milite stipati aguntque conventus in ipsa urbe. Sagata seu paludata sunt, quando Ordines

arma-

armati ad Comitia confluunt, & in campo Conventus agunt, quod præcipue in Interregnis fieri solet, factionibus Electionem Regis turbantibus. Contigit hoc ipsum in Interregno post obitum Stephani Regis, cum Anno 1587. Sigismundus III. Rex eligeretur, ut testatur Paulus Piasecius *in Chron. pag. 68. (58.)* Habita quoque sunt ejusmodi Comitia Anno 1592. in quibus in Acta Regis inquirebatur. Piasecius *pag. 117. (100.) & ad ann. 1607. pag. 294. (246) seq.* Similiter etiam cum extremis Joannis Casimiri Regis temporibus Comitia sæpe disturbarentur, agitatum esse comperimus, ut Comitia paludata sub dio in campis haberentur. Deinde dividuntur etiam Comitia Polonica in Ordinaria & extraordinaria. Ordinaria sunt, quæ quovis biennio elapso secundum leges indicuntur. Extraordinaria sunt, quæ urgente necessitate etiam biennio nondum elapso indicuntur, ut frequentissime fieri consuevit. Hæc Extraordinaria Comitia iterum sunt duorum generum. Aut enim omnes Ordines ad ea convocantur, ut sit plerumque: Aut Senatus tantum convocatur (antecedente Ordinum omnium Consensu) ut cum Rege urgentibus summis periculis de Bono publico

Comitia Or-
dinaria &
Extraordinaria.

Extraordi-
naria,
Comitia bi-
enniam divi-
duntur.

Uu 2

con,

Convocatio
duplex.

consilia conferat. Et hic **Convocatio** peculiari nomine **CONVOCATIO** appellatur, qualem Anno 1680. habitavimus. Hæc tamen Convocatio non est confundenda cum **CONVOCATIONE** sub tempus Interregni haberi solita, ubi non tantum Senatus, sed etiam Provinciarum Delegati Varsaviæ conveniunt, de tempore Regis eligendi deliberaturi.

Locus Comitiorum non erat olim determinatus.

II. Olim Rex Poloniæ pro lubitu, ubicunque commodum videbatur, Comiticia celebrabat, cum Senatu. Quare frequenter Comiticia habita esse legimus Radomiæ, Siradiæ, Lencitiæ, Cracoviæ, Corcini, Lublini, Petricoviæ, vel aliis etiam in locis, ut ex Historia Polonica notum est. Nullum etiam fuit certum tempus constitutum, quo Comiticia celebrari deberent: sed hoc in arbitrio Regum erat, ut necessitate exigente tempus, quod commodissimum erat, ipsi determina-

Tempus Comitiorum non erat determinatum.

Comiticia peraguntur bidui vel tridui spacio.

rent. Peragebantur autem olim Comiticia bidui vel tridui spacio, ut notat Martinus Cromerus *lib. II. Descript. Polon. pag. 199. & 204.* Conf. Neugeb. *lib. VI. Hist. Polon. pag. 396.* Verum hæc sequentibus temporibus, mirum quantum immutata sunt. Quod enim primum ad **LOCVM** Comitiorum attinet, omnium primam de

de eo Constitutionem tulit Vladislaus Jagello Anno 1413. Hrodla, & quidem hac occasione: Cum ille Regnum Poloniæ & Magnum Ducatum Lithvaniæ in unum corpus conjunxisset, quo commodius Senatores utriusque gentis ad Comiticia confluere possent, voluit ut Comiticia Polonorum & Lithvanorum, **LUBLINI** aut **PARCZOVIE** semper haberentur. *Vid. Herbut. in Statut. voce Comiticia. pag. 92.* Sed scdere illo ob varias Polonorum & Lithvanorum contentiones dissoluto, rursus pro lubitu Reges Comiticia in Regno & separata Magni Duces Lithvaniæ in Lithuania variis in locis indicebant, donec tandem in Regno Rex Sigismundus I. Anno 1540. ea ad unum adstringeret locum in medietate Regni Poloniæ, quatenus Magno Ducatui Lithvaniæ opponitur, situm, nempe ad urbem **PETRICOVIAM**. *Vid. Herbutus loc. cit. Januszov. lib. I. Part. III. pag. 113.* Quamvis neque hoc adeo strictè fuerit post illam Constitutionem observatum, ut Historia Polonica & ipsæ Constitutiones testantur. Ad extremum cum Anno 1569. in Comitibus Lublinensibus Lithuania Poloniæ perpetuo scdere esset conjuncta, **VARSAVIA**, in medietate Imperii Polonici sita, Comitibus natur.

Locus certus determinatus est a Vladislaeo Jagellone.

Lublinum aut Parcovia.

Sigismundus I. Petricoviam designat.

Varsavia Comitibus habendis designatur.

tiis celebrandis in gratiam Lithvanorum destinata est; ita tamen, ut Rex urgente necessitate & in alio loco de consensu Senatus utriusque gentis Comiticia indicere posset. *Fideatur Confirmatio Fœderis huius in Volumine Legum pag. 179.* Tandem non ita pridem, Anno videlicet 1673. tempore Regis Michaelis constitutum est, ut tertia quæque Comiticia in Lithvania GRODNÆ habeantur, exceptis tamen Convocatione Generali sub Interregni tempus, Comitibus Electionis, & Comitibus Coronationis, quæ solitis in locis, nempe Convocatio Generalis & Comiticia Electionis Varavia; Comiticia vero Coronationis Cracovia, celebrari debent. Confirmavit hoc ipsum Sereniss. Joannes III. promisitque insuper, se tertio quovis anno in Magno Ducatu Lithvania sedem suam habiturum. *Vid. Præla Conventa circa finem. §. Privilegia y Præla.* Idem de Comitibus in Lithvania Grodnæ habendis habent etiam Constitutiones Anni 1677. *pag. 10. inter Constituta. Lithvan.* Immo & actu ipso jam Comiticia sunt Anno 1678. Grodnæ in Lithuania celebrata. Et cum An. 1688. ordine Lithvaniam tangente Comiticia propter bellum Turcicum non Grodnæ sed Varavia essent indicta, novimus, quan-

Grodna in
Lithvania
Comiticia ha-
beri debent.

Comiticia Co-
ronatione
peracta ha-
bentur Cra-
coviæ.

quantis animorum motibus fuerit hæc controversia sub incudem revocata. Neque quieverunt Lithvani, donec sibi hoc publica Constitutione iterum esset promissum, sicut ex ipso Constitutionum Anni 1685. postea impressarum initio manifestum sit.

III. Sed & TEMPVS certum postea determinatum est, quando Comiticia indici convocarique deberent. Etenim An. 1567. Sigismundus Augustus lege lata promisit, se singulis bienniis præterlapsis ordinariè Comiticia indicturum. *Vid. Constitut. an. 1567. pag. 255.* At vero quoniam non raro negotia occurrunt, præsens Consilium totiusque Reipubl. auctoritatem requirentia, ideo biennio etiam nondum elapso Comiticia Extraordinaria pestunt indici. Temporibus Wladislai IV. Joannis Casimiri & Michaelis Regum tanta fuit negotiorum in Comitibus determinandorum moles, ut vix annus præterlapsus fuerit, quo Comiticia non fuerint habita. Imo bis etiam uno anno aliquando habita esse, testantur Constitutiones in iis factæ, publicisque typis expressæ. Deinde circa tempus hoc etiam determinatum est, quousque Comiticia debeant extendi. Cum etenim tempore Sigismundi I. & Sigismundi

Tempus cer-
tum a Sigis-
mundo Au-
gusto deter-
minatum
est.

Sex hebdomada Comitii ordinariis destinantur.

Augusti Comiticia in quartum quintum & sextum mensem extraherentur (ut testatur Cromerus *lib. II. Descript. Polon. pag. 199. & 204.*) conclusit ea tandem Henricus An. 1573. intra sex hebdomadarum spacium, in Confirmatione articulorum sibi oblatorum. *Vid. Volumen Legum pag. 255.* Confirmavit hoc ipsum postea Stephanus Rex an. 1576. *ibid.* & Sigismundus III. anno 1591. *pag. 615.* Attamen hoc tempus sex septimanarum prolongari & restringi potest omnium Ordinum consensu, prout negotia Reipubl. expedienda illud exigunt. Et licet constitutione anni 1635. statim ab initio tempus hoc ita extendi & contrahi prohibeatur, observari tamen hoc non potuit, neque nunc potest, sicut praxis ipsa ostendit, & Constitutiones etiam Anni 1642. & 1647. docent. De tempore Comitiorum Extraordinariorum varix scilicet diversæ extant Constitutiones. Antea namque ultra duas aut ad summum ultra tres hebdomadas non extraherentur, volentibus ita Ordinibus. Sed postea ut & Extraordinaria Comiticia sex hebdomadarum essent, iidem Ordines inserunt. Quare cum Vladislavus IV. in Annum 1637. Comiticia Extraordinaria duarum hebdomadarum indixisset, non

Comitiorum Extraordinariorum temporum.

misit ad eadem Nuncios suos Polonia Major, qua de causa Rex dicto anno constituit, ut si impostero Comiticia Extraordinaria necessitas exigeret, illa cum consensu Senatorum utriusque gentis indicta, non duarum, neque trium, sed sex essent hebdomadarum. *Vid. Constitut. anni 1637. init.* Verum anno proxime sequente concesserunt iidem Ordines, ut Rex Comiticia Extraordinaria ad duas hebdomadas duratura indicere posset, sed sine ullis solemnitatibus habenda, & in quibus nulla judicia privata, solis causis Fisci exceptis, exerceri deberent. *Constitut. anni 1638. pag. 5.* Posthæc Anno 1647. habita sunt Comiticia Extraordinaria trium hebdomadarum, in quibus consueta judicia non fuerunt omissa. *Vid. Constitut. anni 1646. pag. 7. seq.* Item Anno 1677. in Comitiiis Extraordinariis Nuncii Terrestres ipsi Regem sollicitarunt, ne Comiticia ultra duas hebdomadas prorogari pateretur; non potuerunt tamen intra illud tempus omnia negotia expediri. Postremo ad tempus Comitiorum recte cognoscendum, notandum est & illud, quod nequeant in diem Dominicum, neque in alium diem festum indici, *ex Constitut. Sigismundi III. An. 1591. pag. 615.*

IV. Quod ad jus Regis circa convocatio-

Uu 5

Jus convocand Ordines a Comitibus.

cationem Ordinum attinet, illud licet antea, ut supra jam diximus, fuerit absolutum; variis tamen modis procedente tempore circumscriptum est. Etenim Anno 1573. Henricus Rex & ejus successor Stephanus promiserunt, quoyis biennio præterlapso Comitia se ordinarie indicturos, ut hoc paulo ante jam a nobis monitum est. Hæc tamen Juris Regii limitatio eodem tempore facta non obstitit, quo minus Adamus Komarscius Legatus Polonicus ad Henricum Valesium Poloniæ Regem electum in Gallia verba faciens, dicere potuerit, jus indicendi Comitia Regibus Poloniæ esse adhuc integrum, de quo videatur Andre. Maximil. Fredro *in Hist. Henrici I. pag. 97.* Post illa tempora jus hoc Comitia indicendi magis magisque limitari cepit, quoniam etiam extraordinaria Comitia in Ordinariis Comitii Ordines a Rege postulare cœperunt, adeo ut eorum etiam indictionem vindicare sibi videantur. Hodie ergo illud obtinet, ut singulis bienniis elapsis ordinaria Comitia habeantur, habentque de jure debeant. Quod si autem in iis omnium desideriis non est satisfactum, rogant Ordines Regem, ut extraordinaria Comitia commodo tempore indicantur, quod etiam a Rege concedi, con-

concessioque illa Volumini Legum inferi consuevit. Exemplum ejus rei, præter alia vetustiora, habemus in Constitutionibus Anni 1676. pag. 21. Nihilominus tamen & alias, etiam si Status & Ordines in Ordinariis Comitii alia extraordinarie indici non petierint, Rex necessitatis ratione flagitante dimissis ad Dnn. Senatores literis, eorumque sensu explorato, Comitia extraordinaria potest indicere, iisque tempus commodum arbitrato suo præstituere. *Videantur litera universales An. 1676. d. 3. Octobr. ad Senatores, Officiales omnemque Nobilitatem à Rege missæ.*

V. Cum ordinaria vel etiam extraordinaria sex hebdomadarum habenda, sunt Comitia, indicit prius Rex per literas CONVENTVS PARTICVLARConvenne
particulares
Comitia
preceden-
tes. RES, sive ut vulgo vocant COMITIOLA (Polonis *Seymiki* à voce *Seym*, quæ Comitia ipsa significat, dicuntur) singulis in Palatinatibus, majoribus terris & in certis Districtibus. Hi Conventus particulares Palatinatum & Districtuum, universalia Regni Comitia sex hebdomadis antecedere debent, ex constitutione Sigismundi I. Anno 1525. & Sigismundi III: Anno 1613. tit. O *Seymach pag. 10.* Verum in Comitiiis extraordinariis quæ ob subitos motus & magna Reipubl. pericula

la moram non patiuntur, etiam paucioribus hebdomadis antecedere possunt. Exemplum habemus in Constitutione Anno 1638. pag. 5. ubi concessum est, ut tribus tantum ante Comitium Regni generalia, hebdomadis, particulares Conventus indicerentur. Loca autem ubi Palatinatus & Terræ suos habere Conventus particulares consueverunt, sunt sequentia.

I. IN MAIORE POLONIA omnes Conventus particulares una die indicuntur, & quidem ita, ut eos habeant.

Posnaniensis & Kalissiensis Palatinatus in oppido *Sroda*.

Siradicensis in oppido *Sadek* (alias *Schadkovia* dicitur.)

Terra Vielunensis in oppido *Vielun*.
Lanciciensis Palatinatus in oppido *Lancicia*.

Brestensis & Inowladislaviensis Palatinatus in oppido *Radziejow*, secundum Constitut. anni 1510. apud *Herbert*. voce: *Comitia* pag. 92. Et in *Editione Polonica*. pag. 257.

Terra Dobrinensis in oppido *Lipno*, ut habet Constitutio anni 1567. pag. 135.
Plocensis Palatinatus in oppido *Raven-*

Loca Con-
ventuum
particula-
riam.

Ravenfis Palatinatus tribus in locis habet conventus particulares, nimirum.

Districus Ravenfis in oppido *RAVA*.

Districus Sochaczoviensis in oppido *Sochaczowo*.

Districus Gostinensis *Gombini*.

Constitutum quidem fuerat Anno

1667. pag. 18. ut in Palatinatu

Ravenfi omnes illæ tres terræ

uno tantum in loco, nempe in

oppido *Bolemowo* Comitiorum

Ante- & Post-Comitiorum ha-

berent; in quo loco ex omni-

bus tribus Districibus congregata

Nobilitas secundum pluralitatem

suffragiorum & Marchalcum sive

Conventus illius Directorem &

Nuncios eligeret. Sed hæc Constitutio An-

1673. pag. 30. tit. *Declaratio O Szymkach*.

sublata est, singulæque

terræ Conventus suos particu-

lares supra enumeratis in locis

seorsum habere cœperunt, uti

exemplum ejus rei occurrit in

Declarationibus Palatinatum

Anno 1667. factis, ubi singulis

illis tribus districibus peculia-

ria indicuntur Comitiorum Rela-

tionis,

tionis, sive Conventus Post-Comitiales.

Podlachiz Palatinatus habet tres Terras inter quas.

Terra Drohicensis Conventus agitur Drohicini.

Terra Mielnicensis in oppido Mielnik.

Terra Bielscensis in oppido Brans.

Masoviz Palatinatus uno eodem die habet Conventus, diversis in locis, & quidem

Terra Cynrensis, Cyna.

Terra Varfaviensis Varfavia.

Terra Vifnensis, Vifna.

Terra Wifogrodienfis, Wifogrodia.

Terra Zakrocimensis, Zakrocims.

Terra Ciechanoviensis, Ciechanovia.

Terra Lomzenfis, Lomza.

Terra Rozanensis, Rozania.

Terra Livenfis, Liva.

Terra Nurenfis in oppido, Nur.

In PRUSSIA quid obtineat postea dicetur.

II. In MINORE POLONIA uno eodem die celebrantur Conventus Particulares, & quidem

Cracoviensis Palatinatus duos habet conventus. Nimirum

Ducatus Oswieccimensis & Zatorienfis in oppido Zator.

Et postea totus Palatinatus Crocoviensis Proffovia.

Anno 1667. concessa sunt Ducatui Zatorienfi peculiaria Comitola Relationum. Vid. Constitut. dicti anni pag. 16. iii. Asscuratya.

Præcedere autem debuit Conventus Zatorienfis ex Constitutione anni 616. generalem Conventum Proffoviensem tribus diebus, ut est in Constitutione ejus anni pag. 20. Quoniam autem intra hoc tam augustum temporis spacium Nuncius Zatorienfis & Oswieccimensis ad Conventum Palatinatus Crocoviensis generalem se sistere non potuit, igitur ex Constitutione anni 1635. pag. 87. Conventus Zatorienfis Proffoviensem integro octiduo præcedere debet.

Sendomiriensis Palatinatus in oppido Opatow.

Concessus quidem huic Palatinatui fuit a Sigismundo I. etiam Conventus Skrzynnensis: sed anno 1519. iterum abrogatus est. Vid. Herbut. Polon. p. 257.

Lublinensis Palatinatus Lublini, secundum Constitutionem An. 1532.

Antea

Antea autem habebatur *Wyedonia*.
Vid. Szerbic Part. III. Constitut.
cap. III. pag. 13.

Russiarum Palatinatus aliquot habet Con-
ventus, nimirum

Terra Leopoliensis *Leopoli*.

Terra Præmisliensis *Præmislicia*. Con-
ventus Post-Comitiales terræ Præ-
misliensi in Declarationibus Palati-
natum aliquoties *Visna* indicibus
deprehendi.

Terra Sanocensis *Sanocia*.

Terra Haliciensis *Halicia*.

Terra Chelmenfis *Chelma*.

Post actos autem Conventus Parti-
culares, saltem Terram Haliciensis
& Chelmenfis, generalis illius Pala-
tinatus Conventus semper habebat
Visna. Vid. Constitut. an. 1563. pag.
46. an. 1581. pag. 375. an. 1616. pag.
an. 1635. pag. 36.

Belzensis Palatinatus in oppido *Belz*.
Podoliarum Palatinatus Conventus suos
agere solebat *Kamenecia*.

Capta autem à Turcis *Kamenecia*,
Conventus particulares Ante- &
Post-Comitiales Palatinatus Podol-
liæ celebrare debuit Leopoli, donec
Halicia instauraretur. Constitut. an. 1671.

1677. pag. 18. tit. *Seymski*. Conf. Constit.
Anni 1673. p. 32.

Kiovia Palatinatus *Zytomiria*: postea
Vlodimiria in Volhynia, ut post-
ea dicitur

Volhyniarum Palatinatus *Luceoria*.

Braclaviensis Palatinatus *Winnica* postea
Vlodimiria in Volhynia ut postea di-
cetur.

Czernichoviensis Palatinatus antea si-
mul cum Districtu Novogrodensi
habuit Conventus *Czernichovia*. Vid.
Constitut. An. 1633. pag. 17. tit. *Ordi-
narya*. At vero occupato illo Palati-
natus à Moscis, An. 1659. pag. 48. con-
stitutum est, ut Palatinatus Kijovi-
ensis, Braclaviensis & Czernichovi-
ensis Conventus suos celebrarent
Vlodimiria in Volhynia, donec ipsis
Bona restituerentur.

III. In MAGNO DVCATV LITH-
VANIE Conventus particulares
agunt.

Vilnensis Palatinatus *Vilna*.

Osmianensis Districtus *Osmiana*.

Lidenfis Districtus *Lida*.

Wilkomiriensis Districtus *Wilkomiria*.

Braclaviensis Districtus *Braslavia*.

Trocensis Palatinatus in Civitate *Troki*.

Grodnensis Districtus *Grodna*.

Caunenſis Diſtrictus *Canne.*
 Vpitenſis Diſtrictus *Pontenwiezye.*
 Samogitiæ Ducatus conventus ſuos ha-
 bet *Rofenis.*

Smolenſenſis Palatinatus
 Starodubenſis Diſtri-
 ctus

ſcilicet durante
bus iudicium
cum Maſco-
vitaram Du-
ce per Con-
ſtituit. Anti
1667. pag. 76

Polocenſis Palatinatus *Polocia.*
 Novogrodenſis Palatinatus *Novogrodia.*
 Slonmienſis Diſtrictus *Slonimis.*
 Wolkoviſienſis Diſtrictus *Wolkowicia.*
 Witepſcenſis Palatinatus *Witepſia.*
 Otszanenſis Diſtrictus *Orya.*
 Breſcenſis Palatinatus, *Breſie in Lithva-*
nia.

Pinſcenſis Diſtrictus *Pinſis.*
 Mſcislavienſis Palatinatus *Mſcislavia.*
 Mincenſis Palatinatus *Mincia.*
 Mozirenſis Diſtrictus *Moziria.*
 Rzaczycenſis Diſtrictus *Rzaczyria.*
 Livoniæ Palatinatus Comitia particula-
 ria habet *Duneburgi* ex Conſtitu-
 tione anni 1673. pag. 24. quod
 confirmatum eſt Conſtitut. an-
 ni 1677. pag. 37.

VI. Antequam Conventus particula-
 res enumeratis in locis agantur, mitem
 ſolent

ſolent literæ Regiæ ad Senatores Regni, ^{Universales}
 quibus ad Comitia invitantur. ^{Mitti} ^{literæ.}
 etiam conſueverunt Universales literæ ad
 Officia Caſtrenſia ſingulorum Diſtrictu-
 um, duabus vel tribus hebdomadis ante
 Conventus illos particulares. (Ipsa ve-
 ro Comitia indici debent ſex hebdoma-
 dis poſt Conventus particulares, ut vult
 Conſtitutio anni 1613. pag. 10. & Statutum
 Lithvanicum cap. 3. part. 6.) Universales
 illæ literæ poſthæc ab officio caſtrenſi per
 miniſterialem, qui Polonis *Wozny* voca-
 tur, mittuntur ad Principes, Magiſtra-
 tusque omnes; in ſoris etiam urbium,
 oppidorumque per eundem Miniſteria-
 lem ſive Præconem alta voce publican-
 tur & templis ubique affiguntur. In his
 literis Rex Senatoribus & Nobilitati pro-
 ponit futurorum Comitiorum cauſas.
 Mittitur præterea à Rege Nuncius ad ^{Nunci} ^{Re-}
 hos Conventus Particulares cum pecu- ^{gli ad Com-}
 liari inſtructione, in qua ſpecialius deli- ^{ventus pa-}
 beranda proponuntur. Convenire au- ^{ticulares}
 tem die à Rege præfixo in locis con- ^{miſi.}
 ſuetis ex legibus debent non tantum No-
 biles, ſed etiam Epifcopi, Palatini, Caſtel-
 lani alique Magiſtratus omnes ejus Di- ^{Ad conven-}
 ſtrictus vel Palatinatus, in quo Con- ^{tur Particu-}
 tus celebratur. *Vid. Conſtit. an. 1510.* ^{lares & Se-}
 apud *Hierburt. in Statuto Polonica lingua* ^{natores per-}
 ſolent ^{tinent.}

Capitaneus
hospicia af-
signat.

Marschalci
Conventus
particularis.

In Lithuania
perpetui
sunt Mar-
schalci.

scripte pag. 208. & in Latino exemplari pag. 93. tit. Comitua. Conf. Statutum Lithuanicum cap. 3. art. 6. pag. 52. ubi & alia Constitutiones subjunctas reperies. Interea dum Nobilitas ad Conventus hos particulares confluit, Capitaneus ejus loci suum cui libet assignat hospitium ex Constitutione Sigismundi Augusti de Anno 1565. pag. 85. Quando Equestris Ordo jam in locum Conventus confluit, priusquam ad Consultationes descendatur, à sacris fit initium. Prima deinde cura est circa electionem Marschalci sive idonei Conventus illius Directoris, qui eadem fere munia obit, quæ Marschalcus Nunciorum Terrestrium ad Comitua generalia confluentium in Conclavi Nunciorum & Marschalcus Regni in Senatu tempore Comitiorum obire solens. Sed in Magno Ducatu Lithvanix hic discrimen aliquod observamus, quoniam non ubique semper novus eligitur Conventus particularium Director. Nam in Districibus, qui Palatinatibus adjunguntur, quosque paulo ante enumeravimus, nempe in Osmianensi, Lidensi, Wilcomiensi, Braslaviensi, Grodnenfi, Caunensi, Upitensi, Starodubensi, Slonimensi, Wolkoviscienfi, Orszanensi, Pinscensi, Mozirensi, Rrzyceensi perpetui sunt. Mar.

Marschalci, qui hoc munere ad dies vitæ supunguntur, tituloque Marschalcorum, ubique utuntur, ut inter alia documenta etiam ex variis subscriptionibus liquet. Conf. Albertus Alexander Paprocki in Narratione Historica Originis Stemmaris Trzyetow. Electo Marschalco Nuncius Regis ad Conventum illum particularem missus à primo Senatore vel officiali excipitur & honore primi loci afficitur. Hic igitur causas Comitiorum exponit, instructionemque suam post habitam orationem Nobilitati prælegit. Attamen notandum est, ad quosdam particularissimos Conventus Nuncium à Rege non mitti. Exempli gratia, quando Zatoriensis Conventus ante generalem Palatinatus Cracoviensis Conventum habendus est, tunc Rex tantum Instructionem mittit ad Capitaneum Oswiecimensem, ut Equestris Ordo sciat de quibusnam rebus sit consultandum. Vid. Constitut. An. 1581. pag. 375. tit. Seymik &c.

Nuncius Re-
gius delibe-
randa pro-
ponit.

VII. Legatione Regia audita, aut etiam Instructione tantum Regia perlecta, Consultationes Nobilitatis in Conventibus particularibus. per Nuncium & in Instructione propositis: deinde etiam de aliis rebus, in futuris Comitibus Regni & Magni Ducatus

Lithvaniz generalibus, nomine totius Palatinatus aut Districtus illius, ubi conventus agitur, proponendis. Suffragia non eodem ubique ordine dantur, quia non ubique iidem reperiuntur Magistratus. In Magno Ducatu Lithvaniz hic præscribitur Ordo, ut primum suffragium habeat Episcopus, deinde subsequantur Palatinus, Castellanus, Marschalcus Districtus illius, Succamerarius, Vexillifer, Judex, Subjudex, Tribunus, Dapifer, Subdapifer, Notarius Terrestris; hos tandem excipiant Magistratus Castrenses, alique Barones & Nobiles. ut habetur in Statuto Lithvanico *cap. III, art. 6.* Verum recentioribus Constitutionibus & hic ordo mutatus est. Nam præterquam quod Tiwuni in Palatinatibus quibusdam, omnes officiales Terrestris præcedunt, multi etiam Magistratus Terrestris Castrensibus Magistratibus postpositi sunt. Constitutio a. 1677. p. 18. de quo jam supra lib. II. cap. IV. num. V. egimus, adeoq; hic repetere supervacaneum ducimus. Ex iisdem autem, quæ jam citato capite IV. proposita sunt, elucet, quo ordine Nobiles in Regno sententias dicant. Hic unicuique tantum repetimus, quod etiam si Magistratus Terrestris Castrensibus præferantur, Capitaneus tamen locum suum

Ordo suffragiorum.

suum in Conventibus particularibus aliisque congressibus habeat proxime post Succamerarium ante Vexilliferum & Judicem Terrestrum. *Vid. Constitut. m. 1613. pag. 20. an. 1647. pag. 18. an. 1652. pag. 15.* Postquam in certa puncta consenserunt omnes, consignantur illa trutinanturque iterum ab omnibus, donec tandem consensu communi capita certa statuuntur. Hunc Actum moderari iussi sunt Senatores non in hospicio, sed in templo, ut variaz turbæ, quæ alioquin excitari solent, hoc modo evitentur. Receperunt etiam hoc Palatinatus Prussici & Lithvanici. In Majore minoreque Polonia, licet hoc Anno 1616. receperint Cracoviensis, Posnaniensis & Calissiensis Palatinatus, ut ex dicti anni Constitutionibus *iii. Sposob conclusionowama pag. 11.* constat, biennio tamen post, nempe anno 1618. hoc iterum repudiarunt Palatinates Posnaniensis & Calissiensis. *Vid. Constitut. eius anni pag. 6.* Subscribunt conscripserunt dicto modo Equestris ordinis placita Senatores & Marschalcus Conventus illius particularis, ut Constitutio anni 1616. pag. 11. de Cracoviensi, Posnaniensi & Calissiensis Palatinatibus agens, hæc requirit.

VIII. His ita peractis eliguntur Nunci

XX 4

Conventus
Particulares
ubiq; ubinam
habeantur.

Nunci
Terrestris
eliguntur
pluribus
suffragiorum.

cii Terrestres, sive Delegati Provinciales ad Comiticia generalia mittendi. In electione vero ipsorum per totum Magnum Ducatum Lithvaniae pluralitas sententiarum obtinet, ut vult Constitutio anni 1613. pag. 40. In Regno cum antea omnium & singulorum consensus requisitus fuerit, sensim ob varia incommoda Palatinatus pluralitate suffragiorum Nuncios eligere coeperunt. Et quidem Palatinatus Masoviae hoc ipsum jam ante Lithvanos receperat Anno 1398. ut Constitutiones dicti anni pag. 702. testantur. Palatinatus autem Kioviensis, et Prussici Palatinatus, & Mielnicensis Districtus eodem anno simul cum Lithvanis hunc morem receperunt, ut habent Constitutiones anni 1613. pag. 13. & pag. 24. Postea anno 1631. hoc ipsum toti Palatinatui Podlachiae indultum est, ut pluralitas calculorum ederet Delegatos Provinciales ad Comiticia mittendos. *Id.* Constit. an. 1631. pag. 34. Similiter jam antea anno 1611, hoc ipsum, ut pluralitas sententiarum eligerentur Nuncii, receperunt Palatinatus Siradicensis cum Terra Vielunensi, & Cracoviensis Palatinatus, ut & terra Chelmenensis in Palatinatu Russiae. *Vid.* Constitut. anni 1611. pag. 27. Concessum id quoque est Palatinam

Raven-

Ravenfi Constitutione anni 1667. pag. 18. Denique hunc morem Nuncios per plura suffragia eligendi more Majoris Poloniae receperunt etiam Brestensis & Inovladislaviensis Palatinatus, ut est in Constitutione anni 1685. pag. 19. Hoc autem in plerisque allegatarum jam Constitutionum statuitur, ut possessionati tantum Nobilis sententia in eligendo Nuncio valeat: in quibusdam etiam additur Nuncium ipsum debere esse possessionatum. Ad numerum Nunciorum quod attinet, sciendum est in Magno Ducatu Lithvaniae ex singulis Districtibus, ubi judicia Terrestria habentur, binos eligi Nuncios ut statuitur in Statuto Lithvanico cap. III. art. 6. & 7. In Palatinatu Lublinensi antea duo mitti solebant, sed anno 1654. constitutum est, ut tres mitterentur, videlicet ex singulis Districtibus illius Palatinatus (Lublinensi, Vrzendoviensi & Lukoviensi) unus. *Vid.* Constitut. dicti anni pag. 15. In Palatinatu Czernichoviensi, mitti jubentur duo ex Districtu Novogrodensi Severiae, in Constitut. an. 1635. mens. Februar. & Mart. ante med. *Id.* Ordinata. Palatinatus Podoliz sex Nuncios antea solebat mittere, ut testantur Acta Comitiorum anni 1685. ad diem

27. Martii. De aliis Palatinatibus non ex-

Xx 5

tant

Quinam
dent suffra-
gia, & quis
sit Marshal-
us status &
conditio.

Numerus
Nunciorum
ex singulis
Palatinati-
bus & Distri-
ctibus.

tant certæ leges in Volumine Constitutorum, sed quilibet Palatinatus antiquas consuetudines observat, ad quas jam olim Sigismundus I. in Comitibus Cracoviensibus anno 1540. provocavit his ferè verbis: *Ad Comitia Regni non plures Nuncii eligantur, quam ut olim eligi consueverunt, & tales, quibus lites judicarie in Conventu non intercedant.* Vid. Herbur. in *Statute. vol. Nuncii. pag. 304. seq.* Mitti autem solent ex Palatinatu Polnaniensi nuncii duodecim, ex Siradiensi quatuor, ex terra Viulunensi duo, Palatinatu Lanciciensi quatuor, Brestensi & Inovladislaviensi quatuor, ex terra Dobriniensi duo ex Palatinatu Plocensi tres, ex Masoviensis Palatinatus singulis decem ternis bini. Ex Palatinatu Podlachiz sex, ex Raveniensi sex, ex Cracoviensi sex, Sandomiriensi sex, Russiz quatuordecim, Belzeni quatuor, Kioviensi sex, volyniensi sex, Braclaviensi duo Livonia sex. Vid. Nic. Chwalkowski *Jur. Publ. Polon. cap. 8. pag. 175. seqq. edit. recentioris.* In Prussia nunquam fuit determinatus Nunciorum Terrestrium numerus, ideoque plurimi semper ad Comitia provinciz hujus Delegati mittuntur. Non enim

In Prussia
numerus
Nunciorum
non est de-
terminatus.

in usitatum est viginti, triginta & plures mittere. Immò An. 1685. septuaginta amplius Nuncii fuerunt designati. Frequenter autem in Comitibus multi con- queruntur, quod ex multis Palatinatibus, præsertim ex Masovia, plures mittantur, quam per antiquas consuetudines licet. Quod si autem numerum illum qui ordinarius est, respiciamus, in universum centum & septuaginta quatuor Nuncii Terrestris in Comitibus numerantur, præter Prussicos, quorum numerus non est definitus. Numero Nunciorum expenso, cætera quoque Nunciorum requisita consideremus. Non possunt in Delegates Provinciales eligi Senatores, quamvis antea per pravam consuetudinem ex Castellanorum ordine non raro sint ad hoc munus lecti, ut testis est Christophorus Warszevicius *lib. 1. de Optimo Statu libertatis pag. 107.* Hoc observatur, ut majoris auctoritatis gratia Nuncii plerumque eligantur ex iis, qui in dignitatibus sunt constituti, nempe ex Magistratibus (qui sunt extra ordinem Senatorium) Regni & Magni Ducatus Lithuaniz, ut sunt Napiferi, Pincernæ, Gladiferi, Stabuli præfecti aliique Magistratus: Item ex magistratibus singulorum Districtuum & Palatinatum, ut Succamerarii, Capitanei, Vexilliferi

Nunciorum
requisita.

liferi alique Deinde in Legibus cavetur ne Nuncii eligantur, qui in Comitibus rem vel aliud privatum habent negotium, & si tales contradicentibus quibusdam eligantur, ne locum in Comitibus habeant. *Constitut. anni 1601. pag. 757. Conf. Cromer. lib. II. Descript. Polon. pag. 201.* Excluduntur ex numero Nunciorum Terrestrium etiam Judices sive Assessores, sive ut vulgò vocantur, Deputati summorum Tribunalium. *Constitut. 1606. pag. 3.* Præterea hinc excluduntur Exactores contributionum (*Proborecy*) alique qui publicos Reipubl. proventus administrant, nisi facta plenaria satisfactio thesauro, obtentaque quietantia à Thesaurario. Si contingat eos à suis districtibus eligi, in Comitibus non debent admitti, per *Constitut. An. 1631. pag. 24. an. 1633. pag. 20. an. 1661. inter Constitut. Lib. 2.*

Salaria Nunciorum.

pag. 13. Anno 1679. pag. 9. Sed etiam hoc de nunciis Terrestribus notandum est, quod ipsis ad Comitibus proficiscentibus constituta sint certa salaria, ut ex Constitutione anni 1540. manifestum est apud Herbut. in *Statuto ut. Nunci. pag. 304. Conf. Cromer lib. II. Descript. Polon. pag. 205. Statut. Lithvan. cap. III. art. 7. p. 55.*

Nuncii tempore Casimiri Jagellonidis ad Comitibus mitti ceperunt.

Tandem notetur, morem illum Nuncios terrestres ad Comitibus generalia mittendi

tendi Sec. XV. sub Casimiro Jagellonide cepisse atque invaluisse. Cum enim finito tredecim annorum bello in Prussia contra Cruciferos gesto, tributum ad exsolvenda stipendia à Nobilitate minoris Poloniæ exigere non abnucebat id quidem Equestris ordo, sed sine majoribus Polonis illud sciscendum non putavit; quare placuit e Palatinatibus sive Satrapis Legatos ad Comitibus Petricoviensia mitti, qui decemendi in commune cum cæteris moderati tributis potestatem haberent. Hoc postea sic inolevit, ut sine iis Legatis, sive Nunciis Provincialibus nulla legitima Comitibus haberentur, neque tributum imperari, ac ne lex quidem ulla fieri posse videretur. *Vid. Cromerus lib. XXVII. de Ort. & Reb. gest. Polon. pag. 779. Neugeb. lib. VI. Hist. Polon. in Casimiro Jagellonide pag. 391. seq. & pag. 499.*

IX. Actis dicto modo Conventibus particularibus (quæ ne ultra quatrimum protrahantur, cavetur in Statuto Lithvanico cap. III. art. 6.) antequam ad Comitibus Regni universalia Senatores & Nuncii pergant, adhuc tribus hebdomadis ante Comitibus Regni & Magni Ducatus Lithvanicæ generalia, sive, ut ea pauca vocavimus, universalia, certis in locis

Conventus Provincialium generalium.

locis ad Conventus singularum gentium generales (Polonis vocantur *Seymiki generalne*) convenire debent, ut leges requirunt. Et quidem Majoris Poloniæ Senatores cum Nunciis Terreſtribus convenire jubentur COLI. In Minore autem Polonia Senatores & Nuncii ex omnibus Palatinatibus & diſtriſtribus minoris Poloniæ CORCINI, quæ & NOVA CIVITAS appellatur. *Conſtitut. Ann. 1673. pag. 10.* In Magno Ducatu Lithvaniz antea convenire ſolebant WOLKO WISCIÆ, ut habet *Conſtitut. anni 1573. pag. 255.* Poſtea vero SLONIMI. *Vid. Statut. Lithvan. cap. III. art. 8. pag. 56. & Conſtitut. anni 1631. pag. 40.* In Pruſſia Conventus ejuſmodi generales habentur GRVDENTI & MARIEBURGI alternatim, de quibus paulo poſt fuſius acturi ſumus. Ad Conventum Corcinensem in minore Polonia pertinent Cracoviensis, Sendomiriensis, Ruſſiæ, Podoliz, Beſſenſis & Lublinenſis Satrapiz. Ad Majoris Poloniæ conventum generalem referuntur Poſnaniensis, Kaluſienſis, Siſradienſis, Lancienſis, Breſtenſis, Inovladislaviensis, Plocenſis & Ravenſis Palatinatus cum Vieluneni & Dobrinenſi terris ut hoc Cromerus tradit *lib. II. De ſcript. Polon. pag. 202.* Ad Conventus Prus-

Conventus
Majoris Po-
loniz Colen-
ſis.

Conventus
Minoris Po-
loniz Cor-
cinenſis.

Conventus
Lithvaniz
Slonimenſis.

Conventus
Pruſſiz Gru-
denti & Ma-
rieburgi.

Pruſſicos generales pertinent tres Palatinatus ſive tota Pruſſia Regia, nempe Palatinatus Culmenſis, Mariæburgenſis & Pomeraniz, ut & Episcopus Varmienſis. Reliqui Palatinatus qui in hac generali diſſiſione non commemorantur peculiareſ habere aut habuiſſe videntur conventus generales, licet hoc de quibusdam tantum ex legibus probari poſſit. Nimirum in Maſovia Conventus omnium decem terrarum generales haberi debent WARSAVIÆ, ut vult *Conſtitutio anni 1565. pag. 84.* In Interregno Anni 1673. Archiepiſcopus Gneſnenſis in literis ſuis univerſalibus Palatinatu Podlachiz indiſiſ Comitiola generalia ſimul cum Palatinatu Maſoviz in urbe Varſavienſi celebranda, quod non reperitur in aliis Archiepiſcoporum Gneſnenſium univerſalibus de an. 1632. & 1648. Aliquando etiam Palatinatus Podlachiz in ſuo Palatinatu elegit ſibi Comitiola generalia Poſt-Comitialia, ut ex Declarationibus Palatinatum anni 1635. apparet. In Palatinatu Volhyniz ſecundum Privilegium Incorporationis An. 1569. datum, prius Conventus Particulares conſuetis in locis agi, deinde vero Nuncii ex toto Volyniz Palatinatu VLODIMERIÆ convenire debeant. *Vid. Incorporatio Palati-*

Conventus
Maſoviz ge-
neralis.

Conventus
Podlachiz
generalis.

Conventus
Volyniz ge-
neralis.

natus Volhyma in Volum. Constitut. pag. 166.
 Sed Conventus hi integrarum gentium
 & quorundam Palatinatum generales
 excepta Prussia jam fere nunquam ha-
 bentur, partim propterea, quod conven-
 tus particulares ob urgentes necessitates
 consueto tempore, nempe sex hebdoma-
 dis ante Comitata Regni generalia, habe-
 ri non possunt, sed brevius sæpe tempus
 constituitur, adeo ut Conventibus illis
 generalibus nullum tempus relinquatur;
 partim etiam quod non adeo necessarii
 Conventus illi esse putentur, atque Con-
 ventus Particulares. In Constitutioni-
 bus tamen publicis sæpius inculcatur, ut
 Conventus illi generales habeantur. Ut
 enim antiquiores Leges omittam, ex-
 tant ea de re Constitut. anni 1609. in
 Sejmiki generalne. anni 1613. pag. 10. anni
 1621. pag. 40. Conf. Statut. Lithvan. cap.
 III. art. 8. Quin etiam in Comitibus anno
 1678. Grodnæ habitis urgetur, ut Con-
 ventus Magni Ducatus Lithvaniz gene-
 ralis semper Comitata Regni & M. Duc.
 Lithv. generalia duabus hebdomadis
 præcedat, & Slonimi habeatur. Vid.
 Constitut. Lith. de an. 1678. pag. 12. Ce-
 lebratus etiam est ille conventus Sloni-
 mensis, ante Comitata Regni generalia
 Anni 1685. qui tamen à quibusdam Po-
 lonis

lonis est impugnatus, Lithvanis eum
 defendentibus, ut acta Comitiorum il-
 lorum testantur.

X. Sed de Prussiae Regiæ Conventibus
 particularibus & generalibus speciatim
 quaedam nobis notanda erunt. Cum
 habenda sunt Comitata Regni generalia,
 mittuntur ad duos Prussiae Episcopos,
 nempe Varmensem & Culmensem, & ad omnes alios Consiliarios, ut ad Cul-
 menses, Mariæburgenses & Pomeraniae
 Palatinos, Castellanos & Succamerarios,
 ut & ad Thorunensem, Elbingensem &
 Gedanensem urbes singulae literæ, quæ
 omnes monent, ut more consueto certis
 in locis conventus particulares in singu-
 lis Palatinatibus & districtibus agantur.
 Immo tales literas etiam Rex ad urbes
 Prussiae minores mittit, illasque simul ad
 Conventus dictos convocat. Acceptis
 illis literis, rursus Palatini quisque in suo
 Palatinatu universalis suo nomine scri-
 ptas dimittunt, ut in urbibus & aliis con-
 suetis in locis publicentur & affigantur.
 In his iterum Palatini Episcopum, Cas-
 tellanum, succamerarium, Nobilitatem
 & urbes Prussicas ad Conventus tum
 particulares tum generalem aut Gruden-
 ci aut Mariæburgi secundum alternatam
 habendum certo tempore determinato

Conventus
particulares
in distric-
tibus.

Conventus
Palatinatus
Pomeranici
generalis.

Conventus
Prussie ve-
neralis Ma-
rieburgi aut
Grudenti in-
stitutus.

Delegati ur-
bium ma-
jorum In-
structiones suas
conferunt.

Nuncius Re-
gii auditur.

vitant. Tum Conventus particulares à Nobilitate aguntur in Palatinatu Culmenfi *Kovalevia*, quo etiam Nobilitas Michaloviensis confluit; in Palatinatu Mariæburgensi. *Stuma*; in Palatinatu autem Pomeraniæ prius in singulis sex districtibus, postea *Stargardie*, quo Nobilitas Pomeranica, actis prius Conventibus Districtuum particularibus ad Conventum Palatinatus totius Pomeranici generalem se confert. Inde tandem omnes totius Prussie ordines ad Conventum Prussie generalem Grudentium, aut Mariæburgum, prout hanc vel illam urbem ordo tangit, pergunt. In loco Conventus generalis antequam publice inter ordines Consultationes instituantur, Delegati Elbingenses & Gedanenses, Delegatos Thorunenses conveniant, itidemq; Instructiones suas conferunt. Conventus omnium ordinum initium fit à sacris, quibus rite in templo peractis itur ad ipsas consultationes institutas in Curiam Civitatis. Tum preparatoris quibusdam factis Nuncius Regii (ad quem à Rege literæ Polonice, Credentiales autem Latino idiomate exaratae mittuntur) in plenum omnium Prussie Statuum confessum solenni cum pompa per Succamerarios & aliquot Delegatos Ci-
vita-

vitatum multosque alios ex Equestri Ordine ex hospitio suo in Curiam plenumque Ordinum omnium confessum deducitur. Facta ibidem Regio nomine propositione, Legatus eadem cum pompa domum reducitur, nec postea in Confessum Ordinum, nisi sub ipsum. Conventus exitum, venit, eodem modo solenniter eo deductus. Post primum autem illum Regii Nuncii discessum totus Ordinum Prussie Confessus in duo conclavia, alterum superius, inferius alterum, dividitur. Ad superius pertinent duo Episcopi, tres Palatini, tres Castellani, tres Succamerarii, & Civitatum trium majorum Delegati, sive, ut communiori ab ipsis Ordinibus vocabulo vocantur, Internuncii. Hic ad caput mensæ assident duo Episcopi: Ex altera parte mensæ Palatini, Castellani & Succamerarii: ex opposito vero ipsorum locum habent Civitatum majorum Internuncii, ita ut primoloco Thorunenses, deinde Elbingenses & postremo Gedanenses mensæ assideant. Ad conclave inferius pertinent primum Nobilitatis Nuncii in Conventibus Palatinatum Particularibus electi, deinde etiam Civitates Minores. Magna quidem contentione quondam hæc controversia agitabatur, utrum No-
bili-

Conclavia
dividuntur.

Civitates
Minores
pertinent ad
conclave in-
ferius.

-bilitas & Civitates minores ad Consilia
 -hæc publica admitti deberent, ut videre
 -licet ex Seluzii *lib. VIII. Chron. Pruss. fol. 353.*
 Tandem tamen & Equestris ordo & Ci-
 vitates minores ad Comitata Prussica ad-
 mitti cœperunt. Cromerus certe cum
 de Consilio Prussico ex Episcopis, Palati-
 nis, Castellanis, Succamerariis & trium
 Civitatum Majorum Delegatis constan-
 te verba fecisset. addit: *Non ita præter in*
Prussia quoque Nuncii Nobilitatis & civi-
rum Civitatum in Comitibus adhiberi cœperunt
tribuni sciendi causa: cuius decernendi potes-
tatem neque Rex neque Consiliarii soli as-
stant. Hæc ille in Descript. Pruss. circa fin.
 Dissimulare tamen non possum, hodie-
 nis temporibus solam Nobilitatem per
 Nuncios suos in hoc inferiore Conclavi
 suffragia ferre, omniaque consilia, exclu-
 sis Civitatibus minoribus, licet Regis si-
 teris eo convocentur, expedire. *Divisis*
 ita Conclavibus & Marschaleo sive Eque-
 stris Ordinis Directore electo Nobilitatis
 Nuncii instructiones suas à Fratribus
 sibi in Conventibus particularibus datas
 ordine punctatimque prælegunt. Lecto
 uno capite, si omnes in illud consenti-
 unt, acclamatur undique *quod i. e. con-*
sensus est. Si qui contradicere velint,
 petita prius à Marschaleo Equestris Or-
 dinis

Hodie sola
 Nobilitas in
 inferiore
 Conclavi
 consilia tra-
 ctat.

Marschaleo
 electo consi-
 lia tractan-
 tur.

dinis (solenni formula: *prose o glos*) di-
 cendi facultate, rationes suas proferunt.
 Tunc aut ipse Marschaleus, aut alii inge-
 nio dexterrimi, non tamen nisi impetra-
 ta a Marschaleo dicendi potestate, contra-
 dicentes ad concordiam reducere conan-
 tur. Si contrariam sententiam defen-
 dentes meliora sudentibus cedunt, scri-
 bit Marschaleus articulos illos separa-
 tim, in quos omnes consenserunt: con-
 troversa autem capita in peculiari char-
 ta consignata, *dogory*, id est ad superius
 conclave reservat. Collatis eo modo in
 inferiore conclavi omnium Palatinatu-
 um & Districtuum Instructionibus, ite-
 rum duo illa conclavia junguntur.
 Ibi Marschaleus ad mensam Senatoriam
 confidet, aliique juxta ipsum Nuncii
 quoad spacium superest: reliqui Nuncii
 in appolitis subieclis sessum capiunt.
 Hic iterum puncta illa controversa eous-
 que tractantur, donec in certa capita om-
 nes Ordines consentiant. Posthæc
 instructio per Secretarios Civitatum, ma-
 xime autem Thorunensem latino sermo-
 ne (quo etiam idiomate Civitatum In-
 ternuncii sua suffragia ferunt & alia desi-
 deria in conclavi superiori proponunt)
 conscripta publice prælegitur, ubi iterum
 quædam adduntur, detrahuntur, mutantur.

tur, prout Ordinibus placet, donec tandem ea omnium respondeat votis. Hæc Instructio datur in hoc ipso conventu recens electis Nunciis (quorum etiam nomina Instructio inferuntur) ad Comiticia Regni & Magni Ducatus Lithvaniz generalia euntibus. Tum demum Ordines Prussiz Varlaviam, aut alium locum, ubi Comiticia habenda sunt, petunt, ita tamen, ut Succamerarii & Civitatum majorum Internuncii eo se tanquam Consiliarii Prussici non conferant, adhuc sibi jus de rebus Prussicis, in sola Prussia consultandi reservantes. Constat enim Prussos quondam, cum se Castmire Jagellonidi Poloniz Regi subjecissent, noluisse de Republ. sua in publicis Regni Comiticiis consultari, idcirco continuis precibus Regem fatigasse, ut de Salute Prussiz consultaturus in Prussiam veniret, ibique secum consilia conferret. Tandem tamen Episcopi, Palatini, Castellani & Nobilitatis Delegati eo fuerunt adducti, ut Comiticia Regni Poloniz generalia frequentarent. Quando igitur hodie Succamerarii Prussici in Comiticiis Regni Generalibus in Conclavi Nunciorum Terrestrium comparent, non faciunt hoc, ut sunt Succamerarii & Consiliarii Prussici, sed ut Nuncii a Fratibus suis electi.

Prussi antea
in Prussia
nuncum de
rebus Prussi-
eis consulta-
bant.

Sed de rebus Prussicis alibi ex professo a nobis actum est. Vid. Privilegium Incorporationis anno 1454. datum inter *Jura Municipalia Prussie.*

XI. Ex dictis jam liquido patet, quam sollicito Equestris Ordo res suas agat, antequam ad Comiticia generalia confluat. Non sufficit enim ipsi uno in loco de negotiis ad publicam Reipubl. salutem facientibus deliberare, sed duobus minimum in locis de iisdem agit. Imo quibusdam in Provinciis ter convenire solet Nobilitas, ut ex jam dictis elucet. Sic enim Oswiecimensis & Zatoriensis Ducatus agunt prius Conventum particularem in oppido Zator. Deinde Nuncius ex his Ducatibus pergit ad Comiticia Palatinatus Cracoviensis generalia (quæ Conventus Zatoriensis tribus antea diebus antecedeant, per Constitut. anni 1681. pag. 375. & An. 1616. pag. 20. nunc autem octo diebus præcedere debet, ut vult Constitutio anni 1635. tit. O *Symky Zatorskim*) & tandem tertio idem Nuncius Zatoriensis pergit, aut saltem pergere debet, cum aliorum Palatinatum minoris Poloniz Nunciis ad Conventum Crocinensem; Similiter Terra Haliciensis & Chelmenensis agunt primo Conventus particulares in suis quaque

Aliquos
Conventus
Antecom-
munes agunt
lar.

terris: deinde mittunt Nuncios suos ad
 Conventum totius Ruffiæ Palatinatus
 generalem, qui Viſnæ haberi ſolet. *Pol.
 Conſtitut. an. 1563. pag. 46. An. 1581. pag.
 376. an. 1616. pag. 27. an. 1635. pag. 36. in
 Szymku Wiſnienskiem. Conf. Cromer. lib.
 II. Descript. Polon. pag. 201.* Tandem hi
 ipſi Nuncii Chelmenſes & Halicienſes ad
 Conventum generalem minoris Poloniæ
 Corcinum ire in legibus jam ſupra cita-
 tis jubentur. Ad minorem enim Polo-
 niæ hæc in caſu Palatinatus Ruffiæ
 pertinere jam ſupra ex Cromero docui-
 mus. Non ſecus ſeres in Pruſſia habet.
 Nam ibidem Palatinatus Pomeraniæ
 primo agit Conventus particulares in
 ſingulis Diſtrictibus. Deinde mittit
 Nuncios ſuos ex omnibus diſtrictibus
 ſuis ad Conventum totius Palatinatus
 Pomeraniæ generalem Stargardiam, un-
 de tandem Nuncii ad conventum totius
 Pruſſiæ generalem eunt; id quod hodie-
 que in Pruſſia ſemper obſervatur. Sed
 jam ad ipſa Comitia Regni generalia
 properemus.

XII. Dum ad Comitia (Poloni vocant
Szym Walny) Regni & Magni Ducatus Lith-
 uaniæ generalia conſiſtunt Ordines,
 nempe Rex, Senatores & Nuncii Terre-
 ſtres, (inter quos etiam Nuncii Craco-
 vienſes.)

vienſis & Viloenſis urbium,) Marſchal-
 cus Regni ſupremus, vel in ejus abſentia
 Marſchalcus Curie Regni, ut Oecon-
 omus Regni, cuncta ſuſcipit, præſidia re-
 rum veſtialium conſtituit, poſtquam Leg-
 gatis exterorum Principum aliſque di-
 ſtribuit, juſ quoque tempore Comitio-
 rum omnibus exteris aliſque dicit. *Pol.
 Cromer. lib. II. Descript. Polon. pag. 201.
 Krzyſtanowicz & alii: Si Comitium in
 Magnæ Ducatu Lithvaniæ celebrantur,
 tunc Marſchalco Magni Ducatus Lith-
 vaniæ ſupremo, & in ejus abſentia Mar-
 ſchalco Curie Magni Ducatus Lithvaniæ,
 hæc munia incumbunt. Præſinito Co-
 mitius generalibus die, a ſacris fit initium.
 Re ſacra ſolemni more peracta & concio-
 ne audita ſecedunt Senatores in Sena-
 tum ibique Regem ſalutant. Nuncii
 autem Terreſtres in libertatis ſuæ ſacra-
 rium, ſive in conclave Nunciorum (Po-
 lonis *Jeba Poſelska* vocatur) ſeſe confe-
 runt. Hic ille qui ſuit in proxime præ-
 cedentibus Comitibus Marſchalco, ſive
 Director Collegii Nunciorum Terreſtri-
 um, interea omnia dirigit, donec novus
 Marſchalco plurimorum ſuffragiis eli-
 gatur. Si autem prior ille Marſchalco
 aut mortuus aut in Ordinem Senatorium
 interea cooptatus fuerit, ſolet initio Co-
 mitio-*

Marſchalei
 munia ante
 Comitium.

Initium Co-
 mitiorum.

Senatus ſalu-
 tat Regem.

Nuncii in
 Conclavi
 Nunciorum
 eligunt Mar-
 ſchaleum.

mitiorum alius quispiam ad tempus
 Marschalcus eligi, donec ex ea gente,
 quam tangit Ordo, novus Collegii Nunciorum
 eligatur Director. Exemplum
 hujus rei habemus in Comitibus anni 1677.
 Cum enim Nicolaus Hieronymus à Gra-
 now Sieniawski Comes in Szklow & Myfz
 Director Nunciorum in Comitibus An. 1676.
 celebratis ad Senatoriam dignitatem eve-
 ctus creatusque esset Marschalcus Curia
 Regni, non intravit anno 1677. conclave
 Nunciorum, sed electus est alius Mar-
 schalcus ad tempus, donec munus hoc
 tandem ad Wladislaum Michaellem Sko-
 roszewski Vexilliferum Pofnaniensis Pa-
 latinatus deferretur. Sin autem in ipsis
 Comitibus Marschalco Equestri Ordinis
 dignitas Senatoria conferatur, functio-
 nem suam in Conclavi Nunciorum non
 intermittit, sed ad exitum usque Comi-
 tiorum Collegium illud dirigit. Ex-
 xemplo est idem ille Hieronymus à Gra-
 now Sieniawski, qui licet Anno 1676. in
 Comitibus Coronationis Serenissimi Re-
 gis Marschalcus Curia Regni creatus
 esset, per totum tamen illud Comitiorum
 Coronationis tempus Directoris Nunciorum
 Provincialium munere functus
 est, licet postea. Anno 1677. ut jam Se-
 nator, conclave Nunciorum non sit in-
 gres-

gressus, ut antea jam dictum est. Alii
 autem Nuncii si durantibus Comitibus ad
 Senatoriam dignitatem evehantur, sta-
 tim Collegio Nunciorum, cujus hucus-
 que membra fuere valedicunt, locumque
 sibi in Senatu assignatum occupant. Sed
 jam ad electionem Marschalci reverti-
 mur, de qua primo Nuncii Terrestres
 sunt solliciti. Non solet autem Mar-
 schalcus ex una semper gente eligi, sed
 per gentes alternatim. Primo enim ex
 Minori, deinde ex Majori, Polonia & ter-
 tio tandem ex Magno Ducatu Lithva-
 nia Marschalcus Equestri Ordinis eligi-
 tur. Marschalco plurium calculis ele-
 ctus, baculum, insigne muneris illius, so-
 lenniter tradit prior Marschalcus oratio-
 ne ad hoc ipsum accomodata: cui deinde
 recens electus ille Marschalcus gratias
 pro fideliter in præcedentibus Comitibus
 administrato munere agit. Aliquando
 autem, si Marschalcus prior male mune-
 re suo functus esse putatur, exigunt Nun-
 cii ab ipso rationes officii male gesti.
 Antea in Comitibus Directores Delegato-
 rum Provincialium nullo jurejurando
 obligabantur, licet hoc ipsum An. 1666.
 mense Martio, irritum tamen conatu, fue-
 rit tentatum. Vid. Diar. Europ. Continuat.
 XIV. pag. 68. Immo Anno 1667. multæ in
 Comi-

Iuramentum
 dum Nunciorum, 11

Comitiis non solum de Marschalci, sed & Nunciorum Terrestrium iurejurando controversia fuerunt agitatae, quas vide in Diario Europæo ad dict. an. *Controversia XVII. pag. 7. fin.* Sed tamen nihil effectum est. In Interregno post spontaneam

Formula iurandi. quod præstat Marschalcus tempore Interregni.

Serenissimi Joannis Casimiri Regis Poloniae cessionem omnes Senatores, Delegatione Provinciales iurejurando fidei Reipubl. obstrinxerunt; ubi & Marschalcus Equestris Ordinis juravit. *quod a nomine nisi ab Equestri Rota dependere, cum nomine Competitorum sive Candidatorum Regni sive per subordnatos homines alios consilia conferre; aliorum etiam Consilia Republicæ notitia Ordinibus manifestare velit. Item quod munera eo nomine neque à Civibus neque ab externis acceperit, neque in posterum sit accepturus, neque promissu eorum inductus, eos ad Regnum promoturus; porro quod instrumentum authenticum libere Electionis nemini subscribiturus sine consensu totius Rotæ Equestris, velut hoc iusjurandum Polonicis conceptum reperitur in Actis Electionis Regis Michaelis. In Interregno etiam post obitum Regis Michaelis hæc formula Latino sermone fuit Marschalco Rotæ Equestris præscripta: Ego N. iuro Deo omnipotenti, quia in officio moderno Marschalcus fidei ero, nec instrumentum Electionis*

extradam, nisi ex legitima consensu omnium & singularum electo. Ita me Deus adjuvet & sancta crux Christi, ut hoc iusjurandum in Actis Electionis Serenissimi Joannis III. habetur. Verum hæc ad Comititia alia sive Ordinaria sive extraordinaria trahi non debebant. Quare etiam in sequentibus Comititiis Anni 1670. 1673. 1676. nullum à Marschalco Equestris Ordinis præstitum est iusjurandum. At vero in Comititiis Anni 1677. mense Januario & Febuario habitis, post multas controversias hæc de re agitatae, tandem certis legibus munus Marschalci jam esse circumscriptum videbatur, ut Diarium illorum Comitiorum testatur: Sed ab aliis hoc fuit impeditum, ne Constitutionibus Regni lex illa infereretur. Tandem in Comititiis Anni 1678. certa iusjurandi formula in Constitutionibus est præscripta, secundum quam Marschalcus recens electus, antequam scipionem Marschalcalem accipiat, præeunte verba Marschalco superiorum Comitiorum, fidem suam Reipubl. adstringere debet. In eo autem iurejurando hæc continentur: *quod Marschalcus Nobilitatis nullam legem, nisi ad trinam interrogationem ab omnibus fuerit approbata, Volumini*

Formula iurandi quod Marschalcus Ord. Equestris præstat debet in Ordinariis Comititiis

legum

legum inscribere: quod à nemine dependere: quod leges unanimi consensu approbatas cuiusvis ex Senatu & Nunciis, illud requirenti, cum sua subscriptione extradere; & denique quod easdem leges ad summum quarto die post Comititia finita a Officio Castrensi offerre velit. Vid. Constitut. illius anni statim ab initio, ubi etiam sancitur, ut Electo Marschalco causæ Nunciorum, quibus controversia de loco in Conclavi Nunciorum mota est, dijudicentur.

Marschalco
Ordinis E.
quellris Re-
gem salutat.

XIII. Electo à Nunciis Terrestribus Marschalco dijudicatisque Nunciorum controversorum causis, mittuntur ex Nunciis, ut Regem ea de re certiore faciant. Tunc constituto à Rege tempore, Nuncii per Marschalcum Regni in Senatum introducuntur, ubi Regem Marschalco Nobilitatis sive Nunciorum Terrestrium Director, solenni oratione salutat. Respondet ei nomine Regis in Regno Cancellarius, vel Pro-Cancellarius Regni: In Lithvania autem Cancellarius vel Procancellarius Magni Duc. Lithvania. Posthæc admittitur Marschalco ad osculum Regis manus, & post ipsum singuli Nuncii à Marschalco suo ex schedula vocati. Vid. Diar. Europ.

Nuncii ad-
mittuntur
ad osculum
Regis ma-
nus.

Continuat. XX. pag. 79. & Continuat. XI. pag. 400. Salutato sic à Delegatis Provincialibus Rege, Consiliariis in Corona consistentibus adstantibusque pone Secretariis & Nunciis iam memoratis, puncta futurae Deliberationis nomine Regis proponuntur. Et quidem in negotiis, quæ ad Regnum pertinent, Cancellarius Regni; in rebus autem quæ Lithvaniam tangunt, Cancellarius Magni Ducatus Lithvania, proponit in medium, quibus de rebus Ordines in Comitibus præsentibus agere debeant. Vid. Constitut. de an. 1673. & Diarium Comitiorum anni 1677. Posthæc jusjurandum Regium, & Pacta Conventa summariter collecta præleguntur, ut volunt Pacta Conventa Sereniss. Regum Michaelis & Joannis III. s. Præfeganastra. Lectio hæc fieri plerumque solet per Reterendarium Regni, quemadmodum Acta Comitiorum testantur. Hæc tamen solennitas in Comitibus Extraordinariis duarum vel trium hebdomadarum omitti consuevit, cujus rei documentum in Comitibus Anni 1677. habemus. Cum enim Ordines illa Comititia ultra duas hebdomadas non extendere sibi proposuissent, omisa est ab initio Pactorum Conventorum lectio ob temporis defectum; sed postea, prærogatis præ-

Propositio
in Comitibus

Jusjuran-
dum Re-
gium & Pa-
cta conventa
prælegun-
tur.

præter opinionem ultra tempus constitutum Comitibus, lecta quoque sunt publice Pacta Conventa. Inter Præliminaria Comitiorum numeratur etiam hoc, quod Marschalculus Nunciorum Terrestrium statim initio Regem, volentibus ita legibus, orat, ut Dignitates & Magistratus vacantes aliis bene meritis conferat, si que jam paratum habet vacantiarum per singulos Palatinatus & terras a Nunciis Terrestribus consignatarum catalogum, publice eum prælegit. Tum Rex aut statim Dignitates illas bene meritis pro lubitu distribuit, aut negotium ob rationes varias ad aliquot dies differt; quo merita cuiusque rectius ponderare queat. Post electionem Pactorum Conventorum indicatosque Vacantes Magistratus, Senatores in præsentia Nunciorum Terrestrium suffragia sua expediunt, ex Constitut. Regis Stephani An. 1578. pag. 328. seq. tit. *Sicut in hunc.* Conf. Jauszov. lib. I. Constitut. Part. III. tit. 7. pag. 119. In Comitibus, Anno 1607. celebratis, post propositionem, cum de Regia causa sententia essent dicenda, Rex e Senatu discessit, ne sua præsentia Senatores a sententia libere dicenda deterrentur, teste Stanislaio Lubienksi lib. III. de motu Civili pag. 115. Primo hic loco sententias longis

Marschalculus
à Rege petit.
ut Dignitates
vacantes
aliis conferat.

Suffragia Senatorum
præsentibus
Nunciis dantur.

gis sæpe orationibus dicunt Archiepiscopi & Episcopi, deinde Palatini, post eos Castellani & tandem Senatorii Ordinis Magistratus, nimirum Marschalci, Cellarii, Thesaurarii, & Marschalci Curia. His omnibus, quæ hæcenus diximus, multi sæpius conteruntur dies, præsertim quando inter Nuncios Terrestres magno animorum motu disceptatur, cuiusmodi moderandi dirigendique sui Collegii partes deferri debeant. Vid. Stanislaio Lubienksi Episc. Plocens. in *Professione Sigismundi III. in Sueciam pag. 4. Operum.* Addantur & Diaria Comitiorum.

XIV. Antequam ad Consilia tractanda Nuncii in conclave suum regrediantur, urgent denuo per Marschalcum suum, ut Rex Dignitates & Magistratus vacantes (nisi jam sint antea distributi) aliis bene de Republ. meritis conferat. Sic enim Constitutiones Regni disponunt, ut Rex extra Comitiorum tempus Dignitates & officia post fata eorum, qui illas Dignitates gesserunt, intra sex hebdomadas (antea hoc intra dimidii anni decursum fieri solebat) aliis Nobilibus bene meritis, possessionatis & quidem in eo Palatinatu, & terra etiam in quibus magistratu suo fungi debent Bona Terrestria possidentibus conferat. Si quæ autem

Ordo, quem
in Sententiis
dicendis observant
Senatores.

Vacantes Dignitates &
Magistratus
distribuantur.

autem Vacantiæ paulo ante Comititia incidere, eas, ad instantiam Nunciorum, ut statim in principio Comitiorum Rex aliis distribuatur, volunt Constitutiones anni 1567. pag. 280. Et an. 1588. pag. 408. Conf.

Bona ad Fiscum Regium devoluta distribuuntur.

Pacta Conventa Regum recensitorum. Sic etiam si Bona Terrestria jure Caducitatis, jure donato, inscripto seu alio quocumque modo ad Fiscum Regium jure legitime fuerint devoluta, intra dimidium anni spacium ea Rex aliis Nobilibus conferat: Sin autem paulo ante Comititia Fiscus Regio accedat, statim sub initium Comitiorum hoc fieri debet, sed ita, ne qui beneficia id genus percipiunt, sint Nobiles Poloni vel Lithvani, vel ex Provinciis Regno Polonico annexis, alias exteris ea conferre leges prohibent. Cæterum Bona Civium in urbibus ad Fiscum Regium devoluta Rex etiam ignobilibus potest donare. Videantur Constitutiones paulo ante citatæ, & quæ nos supra tradidimus lib. II. cap. II. n. X. Renunciatio Dignitatorum & Officialium fit per Cancellarios, ut habetur in Pactis Conventis Joannis III. §. Vacantiæ. Hoc autem ita se habet: Marschalcus Nunciorum, quando primo Regem ea de re sollicitat, tradit ei statim Catalogum vacantium Dignitatum & Magistratum in

Caduca in orbibus Bona etiam plebeis donari possunt.

Renunciatio Dignitatorum.

in Conclavi Nunciorum antea conscriptum. Tum Rex ponderatis cujusque ex Nobilitate meritis, Dignitates Ecclesiasticas & Seculares pro lubitu, cui vult, attribuit, jubetque duos Catalogos conscribi (si magnus est vacantium Dignitatum numerus, ut plerumque fit post diuturnius Interregnum) quorum alterum, in quo dignitates Regni Polonici conscripæ sunt, Cancellarius Regni: alterum, in quo Dignitates Magni Ducatus Lithvanicæ distribuuntur, Cancellarius Magni Ducatus Lithvanicæ præsentibus Nunciis prælegunt. Illi, quibus dignitates Senatoricæ collatæ sunt, tempore commodo Regi publice in Senatu gratias agunt, ubi pro sua quisque devotione in Regem demissum animum suum testatur, adeo ut quidem etiam ad ipsum thronum accedant, ibique gratæ voluntatis signa edant. In renunciationibus Marschalcorum & Cancellariorum ritus quidam observari solent, quos ut cognoscamus, exemplum unicum de Marschalci renunciatione ex Piascio apponere lubet. Sigismundus III. Rex Sigismundo Myfzkovio contulerat dignitatem Marschalci in Regno supremi obnitente Petro Tylicio minore Cancellario, qui vocatus à Rege ad tradendum illud offi-

Renunciatio Marschalcorum & Cancellariorum.

cium, (ut ejus fuit munera) valetudine infirma se excusavit ; iterum tamen monitus, quod si non veniret, ipsemet Rex functionem renunciandi Marschalis obire vellet, vel inustus adfuit ac multa prefatus in laudem *Athysiorum*, nomine Regis baculum insigne illius Magistratus ipsi tradidit. Hæc Piafecius in Chron. ad an. 1603. init. Quando Cancellarius in Comitibus renunciandus est, Marschalcus supremus præmissa pro more oratione solenni eundem renunciare solet. Facta renunciatione Rex ipse Cancellario recens renunciato sigillum tradit. Similiter si Pro-Cancellarius ad Cancellarium supremum promovendus est, prius solenniter sigillum minus Regi reddit, gratiasque pro eodem munere sibi antea commissio agit ; postea renunciatur Cancellarius supremus, accipitque sigillum majus. Vid. Diar. Europ. Continuat. XV. pag. 429. Exemplum etiam hujus rei supra lib. II. cap. V. num. XV. de Gamrato habuimus. Præterea urgent quoque Nuncii statim in principio Comitiorum, ut Senatus consultorum inter Comitia præterita & præsentia laterum a Senatoribus lateri Regio ex lege adhaerentibus, aliisque in aula degentibus Magistratibus ratio reddatur Reipublicæ secundum Constitutiones *Ann. 1641. pag. 31.*

Senatus Consultorum ratio additur.

seq. & An. 1662. pag. 2. ubi & alia leges, nempe an. 1576. 1588. 1607. hac de re late citantur approbanturque.

XV. His omnibus expeditis Nuncii Terrestres in suum se Conclave recipiunt (quamvis etiam dum vacantium Dignitatum Distributio urgetur, atque suffragia Senatorum per complures dies protrahuntur, Nuncii in suo conclave convenire matutino tempore soleant, de Præliminariis illis, de quibus à nobis actum est, consultaturi) ibidemque aut de Propositione Regia, aut de aliis etiam rebus à Fratribus id est à cætera Nobilitate domini in Conventibus Particularibus sibi commissis deliberant. Auctoritas & potestas horum Nunciorum non exigua est. Nam quoniam Senatus & Nuncii separatos jam habent Conventus, sæpe tamen necessaria est mutua utriusque bulevtrii opera, ideo cum nuncii ex suo Ordine sive ex Conclavi Delegatorum Provincialium ad Regem in Senatum mittunt, etiam si Rex aliis negotiis sit intentus, tamen eos admittit, auditisque petitis aut statim per Cancellarium votis eorum respondet, aut etiam desideria illa ulteriori deliberationi se reservaturum & postea responsionem daturum pollicetur.

Nuncii se in conclave suum conferunt.

Legationes mutue inter duo conclavia.

cetur. Frequenter etiam vicissim ex Senatu ad Nuncios in conclavi suo deliberantes mittuntur, qui Regis & Senatus nomine ipsis aliquid proponant, aut discordantes ipsorum sententias concilient aut etiam ut aliquem ex Senatu accusent mutuamque Nunciorum operam adversus ipsum postulent. Tunc vero Nuncios titulo hoc dignantur: *Moses Panowie Bracia*, id est, gratiosi Domini Fratres: qui titulus cum esset Anno 1667. omissus, querelæ inde maxime ortæ sunt. *Vid. Diar. Europ. Continuata. XVI. pag. 217.* Possunt iidem Nuncii Magistratus coram Rege & Senatu reos agere muneris male administrati, puta Thesaurarium ratione Quartæ, & ratione exactionis Contributionum in Comitibus superioribus laudatarum. *Constitutio. 1562. pag. 22. An. 1567. pag. 129.* Idem facere possunt contra alios Magistratus, qui munere suo negligenter funguntur. *Constitutio. 1562. p. 21. an. 1565. pag. 84. An. 1607. pag. 832. Conf. Januszov. lib. III. part. V. tit. 1. pag. 301. & 305. & lib. IV. part. I. tit. 5. pag. 310.* Quid, quod ipsi etiam Regi in memoriam revocare possunt, quod promiserit se Leges & Privilegia observaturum. *Constitutio. an. 1609. tit. Deklaratio Ariskulid. pag. 886. seq. Porro Auctoritas & potestas Nunciorum*

Nuncii possunt reos agere Magistratus muneris male administrati.

Nunciorum Terrestrium elucet etiam ex eo, quod nulla Constitutio valeat, quæ non è conclavi Nunciorum originem traxit. Marschalcus enim Nunciorum Leges & Constitutiones à Nunciis approbatas primo delineat, easque deinde, ut postea memorabitur, in Senatu prælegit. Eam ob causam Anno 1668. Constitutionem quandam de externorum Principum Legatis volebat Marschalcus Ordinis Equestris acceptare, eo quod à Senatu fuit condita. *Vid. Diarium Europæum Continuat. XVIII. pag. 179.* Quapropter etiam in CONVOCATIONE, quando Rex cum solo Senatu consultat, nullæ Constitutiones in publicum eduntur. Et quod majorem adhuc admirationem meretur, vel uno Nunciorum inter aliqua dissentiente & cum Protestatione abeunte Comitibus aliquando esse dissoluta legimus; & sic si nusquam alias, in Polonia certe una hirundo facit ver. Memorabile exemplum contigit Anno 1672. Cum enim unus Nunciorum cum protestatione discessisset, fuaserunt post ejus abitum non pauci, ut Comitibus nihilominus continuarentur, quosiam Protestatio non fuxerat ex ipsius Instructione: Alii tamen contra obtendebant, contradictionem liberam esse pupillam libertatis

Constitutio- nes in Conclavi Nunciorum concipiuntur.

In Convocatione nullæ Constitutiones conduntur.

Unus Nobilibus Comitibus turbare potest.

tis Polonicæ, qua semel læsa, de tota libertate actum esse. Et hæc posterius sententia prævaluit, solutaque sunt Comititia. Ad auctoritatem & securitatem Nunciorum conservandam pertinet illud quoque, quod Sigismundus I. Anno 1570. constituit, ut etiam violatores Consiliariorum, ut & Nunciorum Terrestrium, tanquam criminis læsæ Majestatis rejudicarentur. Quamvis autem idem Rex postea, videlicet Anno 1539. ad solam Regis personam crimen hoc restrinxerit; renovasse tamen quodammodo eam legem videtur Joannes Cassimirus Rex Anno 1649. *instut. tit. o Sadach Poslaw. pag. 6.* Priores autem illas leges Sigismundi I. vide apud Januszov. *lib. I. part. I. tit. 8. pag. 23.* & Herbut. *in Statut. tit. Crimen læsæ majestatis pag. 127.* & *tit. Nuncii cu pag. 305.* Nuncius ipse in Comititiis delinquens habet forum in Collegio Nunciorum; si vero abierit in consueto & competenti judicio Terrestris. *Constit. an. 1649. mens. Octobr. pag. 6. seq.* hæc securitas Nunciorum quatuor hebdomadis ante Comititia & extendit se ad quatuor hebdomadas post Comititia, ut in Constitutione anni 1667. *pag. 4.* habetur. Quo tempore autem in judicium com.

Securitas
Nunciorum.

Nuncii Terrestris
forum in Comititiis.

comparere ipsos oporteat, postea suo loco dicitur.

XVI. Occurrunt autem alia quoque in Conclavi Nunciorum expedienda, de quibus maximam partem egimus, cum de Comititiis Electionis nobis esset sermo. Illud hic omittendum non est, quod non semper Nuncii in pleno Consessu, sive in præsentia omnium Nunciorum Terrestrium omnia negotia tractent, sed quod aliquando Marschalcus Nunciorum, quosdam ex toto Collegio designet, qui secretius Consilium constituent, sibi que commissa expediant. Aliquando tamen illi, si negotium sit magni momenti, totam rem ad Collegium Delegatorum Provinciarum tandem devolvere jubentur, ut testari potest Diarium Comitiorum anni 1677. Modus tractandi Negotia in hoc Conclavi idem est, qui in Conventibus Particularibus: nemo & hic sententiam dicit, aut aliquid proponit, nisi petita prius à Marschalco Nunciorum venia, qui etiam totum illum Actum moderatur. Legatos sive a Rege & Senatoribus, sive ab Exercitu, sive etiam ab exteris Principibus missos cum aliis quibusdam ex Collegio Nunciorum sibi adscitis introducit, illisque nomine Collegii respondet. Si contentiones inter

Multa Nuncii tractant per Deputatos.

Modus tractandi negotia in Conclavi Nunciorum.

Marschalcus Nunciorum.

Nuncios aut alii tumultus à Spectatoribus oriuntur, silentium, scipione terram feriens, præstat, & alia, quæ ad ordinem decentem faciunt, peragit. Comitantur autem Nuncii in Conclavi suo usque ad ultimam Comitiorum hebdomadam. Quinto namque ante Conclusionem Comitiorum die Nuncii terrestres Senatui adire, & sic Comitia ad Patres transferre jubentur in Constitutum. *de anno 1632. pag. 12.* Attamen si intra constitutum legibus tempus in Conclavi Nunciorum omnia expediri non possunt, petunt Nuncii à Rege, ut Comitia prorogentur. Sin autem elapso illo tempore Collegium Nunciorum nondum omnibus transactis Senatui intrat, solet prius præcavere, ut sibi in Conclave suum regredi liceat, quod tamen Constitutum est. *Anno 1678. pag. 2. tit. O. Szymach. prohibi-*

Translatio
Conclavium
ad pa-
res.

Negotia
quæ in Senatu
trahantur.

XVII. Interea dum Nuncii Terrestres in Conclavi suo de Reipubl. bono deliberant, Rex interea cum Senatu non otiose tempus transmittit, sed in certis etiam negotiis expediendis occupatur. Statim enim post Propositionem Comitiorum per Cancellarios factam, postexpedita Senatorum suffragia & post Nunciorum in suum Conclave discussum, di-

judicet cum Senatoribus Actiones Criminales per totam hebdomadam. Finita quoque hac hebdomada certis diebus certæ sunt destinatae causæ, quæ disputari & decidi debent, & hoc eo usque durat, donec Nuncii Terrestres Senatui iterum ingrediantur & Comitia ad Senatum transferant. De judiciis illis non est, quod hoc loco multis agamus, cum infra commodius de illis agendi futurus sit locus. Videantur interea Constitutiones anni 1641. pag. 8. & seq.

XVII. Sub finem Comitiorum, antequam Conclavia, Senatorum nempe & Nunciorum, in Senatorio conjungantur Marschalcus Nunciorum Senatui ingressurus, prius in Conclavi Nunciorum meditata oratione gratias Delegatis Provincialibus pro sibi commisso munere, præstitoque in Conclavi Nunciorum favore agit. Respondet ei aliquis ex Nunciorum collegio, gratiasque ipsi vicissim agit pro fideliter administrato munere. Postea omnes eunt in Senatum, in Conclave suum non amplius reversuri. Hic Marschalco Nunciorum inter Marschalcos Senatorii Ordinis in humiliore sella confidente, Nunciis autem Terrestribus pone Senatores sedentes stantibus, iterum de negotiis Reipubl. Ordines conjun-

Antè Discessum ex Conclavi Nunciorum Marschalcus gratias agit.

Coniunctis
conclavibus
negotia trahantur.

Marschalci
supremi mu-
nia.

junctim agunt, legesque in Conclavi Nunciorum conceptas sublimam revocant. Nemo hic, ut alias etiam sententiam suam extra Ordinem proloquitur, nisi petita prius à Marschalco supremo Regni, si in Regno Comitata habentur, aut à Marschalco supremo magni Ducatus Lithvaniæ, si Comitata in Lithvania habentur, dicendi facultate, idque usitata formula: *Profze oglos*. Marschalci Nunciorum munus hoc in casu jam cessat, cum omnia Marschalcus supremus, aut ipso absente alius officialium Senatorii Ordinis scipione sumpto moderetur. Cum cuiquam dicendi potestatem facit, hoc utitur discrimine, ut soli Archiepiscopo Gnesnensi titulum honoris apponat hoc fere modo: *Jego most Xiedz Arcybiskup ma glos*. Aliis Senatoribus & Nunciis dicendi facultatem tribuendo mittit titulum, *Jego most*. Immo tanta Marschalcus supremus pollet auctoritate, ut habeat jus admonendi non tantum Nuncium, sed etiam Senatorem,) sicut tamen modo) quando limites modestè transgreditur, ut dicit Illustriss. Dn. Christophorus Grzymultowski Palatinus Posnaniæ in Oratione 4. quam in Comitibus Anni 1685. habuit. Lit. D. 2. Alias autem contentionibus aut aliis clamoribus or-

tis,

tis, baculo terram ferit eoque signo silentium imperat. In ipsis autem consultationibus Rex suam suspendit sententiam, donec inter Senatores & Nuncios majoremve illorum partem de re controversa conveniat. Tunc annititur discrepantes sententias conciliare, vel si conciliari nequeunt, pro ea parte concludit, quæ juribus & Privilegiis Regni est conformior. Id enim se observaturos promiserunt Henricus & Stephanus Reges in Volum. legum pag. 254. Hæc Consilia, ut jam num. XV. diximus, ultra quintum post Conjunctionem Conclavium diem prorogari legibus prohibentur; vix tamen hoc ob multitudinem negotiorum observari potest. Propterea non raro tempus Comitiorum prolongatur, ut Comitata præsertim recentiora omnia testari possunt.

Regis munia in Controversiis exortis.

XIIX. De Constitutionibus Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ licet supra cap. II. num. V. quædam dicta sint, quomodo illæ in Comitibus conscribantur; hic tamen tussius ea materia nobis erit pertractanda. Constitutiones omnes, ut jam supra monuimus, Conclavi Nunciorum sua debent incunabula. Ibi enim leges, in quas Nuncii consenserunt, Marschalcus ipsorum primo delineat. Dein-

Constitutiones quomodo scribantur.

Deinde in omnium Ordinum præsentia easdem proponitur ut à Rege totoque Senatu approbentur. Quæ igitur hic concors omnium sententia decernit, ea deinde in Volumen Constitutionum relata vim Legum habent. Ne autem hic aliquis contingat error, varias cautiones adhibent Ordines. Videlicet eliguntur duo vel tres ex Senatu, ita ut ex singulis gentibus (Minori, majorique Polonia, ut & Magno Ducatu Lithvaniz) sint singuli Senatores: adduntur his ex singulis gentibus bini Nuncii, ita ut numerus eorum sit senarius, qui omnes cum Marschalco Nunciorum Terrestrium Constitutiones conscriptas revideant, & nomina sua iisdem subscribant. His tamen non semper respondent ipsæ Constitutionum Subscriptiones, in quibus mox major mox minor Deputatorum numerus reperitur. De his Deputatis ad Constitutiones revivendas & subscribendas electis, controversia An. 1677. in Comitibus agitata est inter Nuncios Terrestres, utrum essent jurejurando obstringendi, nec ne, nihil tamen certi tunc determinatum est. In Comitibus autem Grodnensibus An. 1678. habitis hæc præscripta est Deputatis illis jurisjurandi formula: *Ego N. juro DEO*

Jurjurandum Deputatorum ad Constitutiones revivendas

omnipotenti & Triuni, quod diligenter sum curaturus, ne ulla Constitutio in Volumine Legum irrepat, & quod eam Constitutionem non sum subscripturus, quam omnium Ordinum consensus non approbaverit: ita me Deus adjuvet. Subscriptæ dicto modo à Marschalco Nunciorum, ut & Deputatis illis, ut vocantur, tam Senatorii quam Equestri Ordinis Constitutiones, in præsentia omnium Ordinum & ita in facie totius Reipublicæ à Marschalco Nunciorum Terrestrium præleguntur, cum Interrogatione per Cancellarios, utrum Rex, Senatores & Nuncii Terrestres easdem sigillo jubeant muniri. Vid. Constitut. An. 1588. pag. 457. An. 1613. pag. 7. In Comitibus An. 1677. voluerunt Nuncii, ut Constitutiones ter publice à Marschalco Equestri Ordinis prælegerentur, ut habet Diarium Comitiorum dicti anni ad d. 25. Januarii. Proximo post Conclusionem Comitiorum die Marschalco Nunciorum Constitutiones dictas ad Acta Castrensia, Varfaviensia referendas curare jubetur Constitutione anno 1613. pag. 7. Si Officium Castrense vacat, tum ut in Metricam Regni Constitutiones referantur jubet Constitutio anni 1661. pag. 15. Quod.

Constitutiones publicæ præleguntur.

Constitutiones referuntur ad Acta

Quodsi atrem in Magno Ducatu Lithvanix Comiticia habentur, Constitutiones referuntur ad Acta Castrensis Grodenensis, & eo Officio vacante, in Meriticam Magni Duc. Lith. Sed recentiore lege anni 1678. p. 1. & 2. tempus ampliatum est, ita ut jam ad summum quarto post Comitiorum Conclusionem dies Constitutiones a Marschalco Nunciorum Castrensi Officio ad acticandum, ut vocant, offerantur. Tandem Constitutiones sumptibus Thesauri Regni in Regno, vel Thesauri Lithvanici in Lithuania, curante quodam Secretario, quem idem vel Cancellarius Regni vel Cancellarius Lithvanix secundum alternam constituunt, typis mandantur, impressæque sub sigillo Regni & Magni Ducatus Lithvanix ad Comiticia Relationum sive ad Conventus particulares Post Comitiales transmitti jubentur Constitutione 1661. Quapropter in Declarationibus Palatinatum præsertim Lithvanicorum frequenter legas, Palatinatus & Districtus certum diem Conventuum particularium Post comitialium acceptare, hac tamen lege & conditione, si Constitutiones typis excusæ fuerint transmissæ. Quodsi autem Comiticia ab aliquo rumpuntur, ita ut sine fructu dissolvantur

Constitutiones typis mandantur.

tur, tunc nullæ Constitutiones typis mandari possunt. Quapropter Anno 1665. mense Martio exigebant Nuncii Terrestres a suo Marschalco, ut rationem redderet, cur Pacta & Decreta dissolutis Comitibus scribi permisisset. *Vid. Diar. Europ. Continuat. XI. pag. 401. De Decretis Comitibus An. 1667. ejusmodi lex lata est, ut statim post promulgationem eorum per Referendarios a latere Regio in facie Reipubl. Officium Terrestre, omnia Decreta ad Protocollum referat, nil addendo, nihilque detrahendo; postea ut iidem Referendarii ipsa subscribant. Decreta vero in causis Fisci Notarius Decretorum consignet. Vid. Constitut. au. 1667. pag. 13. ubi etiam Constitutio Anni 1641. ea de re renovatur. Circa hanc materiam Constitutionum & Decretorum notandum est, quando Comiticia a quoquam rumpuntur, irritas reddi omnes Constitutiones ante Dissolutionem Comitiorum conceptas, eo quod a Deputatis non sunt revisæ, non Ordinibus in facie totius Reipubl. a Marschalco nunciorum prælectæ, non denique ab omnibus approbatæ: at vero Decreta in causis judicialibus ante Dissolutionem lata, cum totius Reipubl. approbationem non requirant, sed simulac sunt facta vim*

Decreta Comiticia.

Decreta Comiticia etiam ruptis rata sunt. Constitutiones non item.

suam habeant, irrita non redduntur, licet Comitia postea rumpantur.

XXX. Sic omnia, quæ de Constitutionibus notabiliora videbantur, colligere, & simul Lectori Benevolo proponere placuit. Præter Constitutiones autem Comitiorum ultimas curas exercent etiam Palatinatum Declarationes, in quibus singuli Palatinatus & iisdem adiunctæ Terræ contributiones sciscunt admittuntque. Hic sæpius Ordines in Comitibus Prussicos Palatinatus sollicitant, ut & ipsi Contributiones certas, saltem pro hac vice, determinent: Sed Prussi Privilegia sua prætendentes, negotium illud ad Fratres in Prussiam referunt, ibidemque demum certum Contributionum modum constituunt. His negotiis omnibus pertractatis Ordines à Rege dimittuntur, ita ut Nuncii Terrestres Regi per

Declaratio-
nes.

Prussia de
Contribu-
tionibus a
gunt

Marfchalcus
Ordini Ter-
restris Regi
valedicit.

Marfchalcum suum ultimam dicant valedicere, quibus nomine Regis in Regno Cancellarius Regni, in Lithvania Cancellarius Lithvaniz respondet. Post hæc Nuncii statim eodem modo, ut initio Comitiorum, ad osculum Regiæ manus admittuntur. His omnibus peractis, Comitia Regni & Magni Ducatus Lithvaniz universalia finem suum sortiuntur.

XXXI. Fine hic omnibus impositio simulac

simulac Nuncii è Comitibus illis qui sunt cum Jurisdictione. In Magno Ducatu Lithvaniz indicare hoc jubentur Palatinis (in Palatinatibus) vel Capitaneis cum Jurisdictione (in Districtibus, qui Palatinatibus adherent.) Palatini vero vel Capitanei vel eorum locum tenentes, nempe Vice palatini vel Vice Capitanei indicant per ministeriales, ut vocant, adventum Nunciorum Nobilitati in iisdem locis, prout antea factum est, invitante quoque simul Nobilitatem ad Conventum Post Comitiam sive ad Comitiam Relationum. Solet autem tempus Conventuum Post Comitiam in Constitutionibus Regni & Magni Ducatus Lithvaniz singulis Palatinatibus & Districtibus præfiniri, ut ex Declarationibus Palatinatum lingulis fere Constitutionibus annecti solitis cognoscimus. Prussi, quoniam non in Comitibus Contributiones suas Promittunt, sed jus ad Fratres ea de re referendi habent, propterea eodem modo, ut ante ipsa Comitia, ad Conventum in Prussia habendos convocantur: de quo igitur Conventus particulares in singulis Palatinatibus & in Palatinatu Pomeraniz etiam in singulis Districtibus instituantur, & postea demum Conventus Post Comitiam Prussiz generalis aut Gru-

Conventus
Post Comitiales.

denti aut Mariaburgi secundum alternatam habetur. Et hi sunt Conventus Relationum (Polonis *Seymki Relacyjne*) referendo ita dicti, quia in illis Nunciis sibi tribus suis referunt, quid in Comitibus sit actum, rationesque administrati muneris reddunt. Proponunt igitur Constitutiones Comitiorum sub sigillo sibi à Cancellariis traditas, librisque tam Terrestribus quam Castrensibus ad perpetuam rei memoriam inferendas curant. Ad extremum etiam Exactores Contributionum (*Poborcy* vocantur) in Comitibus Regni generalibus decretarum Nobilitas eligit. *Vid. Constitut. an. 1589. pag. 518. an. 1591. pag. 617. an. 1635. tit. o. Relacyjnech. Conf. & Statutum Lithvanicum cap. III. art. 9. Et hæc legibus exigentibus tractari solent in Conventibus particularibus post Comitibus.* Sed Ordines Regni sæpius conqueruntur de perverso illo more, quod Nobilitas in Comitibus Relationum aliquando Constitutiones Comitiorum retractet. *Vid. Diarium Comitiorum anni 1677. inter suffragia senatorum.* Quantis Præfici Palatinatus, quoniam pecuniaria habent jura & Privilegia, in his sibi plus indulgeant, quam alii Palatinatus Regni & Magni Ducatus Lithvania Comitibus Relationum finis, oportet *Senatus*

Protestationes contra Constitutiones.

Senatores & Terrestres Nuncios in iudiciis, si causam aliquam in iis habent, parte instante post duas hebdomadas respondere. Nam alias constitutum est, ut actus omnes juridici in quibuscunque subfelliis contra Senatores & Nuncios Terrestres à prima die Conventuum, Ante-comitialium usque ad duas hebdomadas post Comitiorum Relationum formati & Decreta lata sint nulla. *Vid. Constitut. an. 1653. pag. 14. An. 1659. pag. 5. seq. An. 1661. pag. 29. An. 1667. pag. 13.*

XXXII. Hactenus docuimus, quomodo secundum Leges & Constitutiones Comitiorum Regni & Magni Ducatus Lithvania haberi debeant: Sed praxis non semper hodie Legibus illis respondet, neque semper laudabiles majorum Conventus observat. Primum enim quando Nuncii Terrestres Conclave suum initio Comitiorum ingrediuntur, complures sæpe dies immo & hebdomadas consumunt, antequam Marschalcum sive Ordinis sui Directorem eligant. Deinde Marschalco jam electo, quando ipsis à Rege certum tempus statuitur, quo Senatorem ingredi Regemque salutare queant, sæpius intercedentibus aliis negotiis, sæpe etiam mutuis contentionibus tempus illud transmittunt, ut Rex

Praxis sæpe Legibus aduersatur.

Poloni ipsi
invehantur
in turbas
Comitio-
rum

cum Senatu ipsos frustra expectet. In
ipsis Consultationibus multi itidem non
pauca desiderant. Certe in turbas &
tumultus Comitiorum Regni genera-
lium & inprimis in Nuncios Terrestres,
acerbius, quam Civem decet, invehitur
Christophorus Varsevicius *in lib. 1 de
Opt. Statu Libertatis*, idque sub persona
Joannis Ociessii Regni Poloniae Cancel-
larii supremi, quem ibidem introducit
loquentem: Sed ea hic recensere nolo,
ne, licet sint aliena, recensendo tamen
mea facere videar. Alii hic argutias to-
lerabiliore instituto quæsierunt, satis-
que false turbas illas notaverunt. Sic
Joannes Franciscus Commendonus Car-
dinalis & Pontificis Romani ad Ordinis
Poloniae post Obitum Sigismundi Au-
gusti Legatus acute dixisse fertur, *Polonia
nam laborare morbo comitali*, teste Povo-
dovio in Panegyrico ad Stephanum Re-
gem & Senatum tempore Comitiorum
ipso die S. Stephani habito. In eodem
Panegyrico Povedovius applicat illa ver-
ba Evangelistæ ad Regem & quosdam
Polonos: STEPHANVS plenus gratia &
fortitudine faciebat signa & prodigia magna
in populo: Surrexerunt autem quidam de sy-
nacoga, quæ appellatur LIBERTINORVM.
& disputabant cum Stephano. Alias Jan-
argu-

argutias dictam ob rationem omitto.
Præsertim autem ipsi cordatiores Poloni
hoc improbant, quod sero ad Consilia
multi conveniant, agnoscuntque vere
olim dixisse Tacitum de Germanis: *Il-
lud ex libertate vitium, quod non simul nec ius-
si conveniunt*. Ut remedium huic malo
pararetur, constitutum est An. 1678. *cap. 2. tit. O Szymach Declaratio* ne Consulta-
tiones luminibus illatis instituerentur:
sed neque hoc sufficiens esse remedium
docuerunt novissima Comitiam, in quibus
etiam vesperi sine lumine Consilia sunt
continuata. Quo loco leges illæ de Co-
mitiis ultra sex hebdomadas non conti-
nuandis habeantur, docent tot eorun-
dem prorogationes, ut ad dimidium fere
annum extendantur. Pertinet huc et-
iam inscriptio Orationis Grzymultovia-
næ, in qua dicitur, habitam illam esse
*eo tempore, quo inaudito in Polonia exemplo,
quarto die ante Comitiorum Conclusionem sus-
fragia Senatorum ferebantur. lit. A. fac. 2.*
Maximum autem illud est, quod ali-
quando tot curæ laboresque unius viri
cum protestatione abeuntis voluntate
irriti redduntur: cum vero in hoc jure
pupilla libertatis sita esse putetur, prohi-
beri illud nequit. Ne tamen dissolutis
ita sine fructu Comitii Respubl. detri-

mentum capiunt, Rex cum Senatoribus Consilia Post-Comitialia habere solet, in quibus præter alia ad bonum publicum conservandum pertinentia, etiam tempus aliorum Comitiorum, si hoc necessitas postulat, determinare solet. Quamvis ejusmodi Consilia Post-Comitialia etiam Comitibus ex voto finitis haberi non sit inusitatum.

XXXII. Et hæc de Comitibus communibusque omnium Ordinum Consiliis dicta sunt. Verum quoniam ejusmodi Comitibus generalia quoque tantum biennio præterlapso ordinarie celebrantur, Regi vero præsentibus semper Consilio opus est, constituerunt Poloni perpetuum quoddam Consilium ex aliquot Senatoribus Regni & Magni Ducatus Lithvanicæ constans. Sumpsit hæc res initium tempore Casimiri Jagellonicæ, cui quatuor adjuncti fuerunt Senatores à Republica, ne omnia ex Lithvanorum suorum sententia ageret. *Vid. Neugebauer lib. VI. Hist. Polon. pag. 333.* Postea in electione Henrici Valerius constitutus est SEDECIMVIRATVS Senatorius, Regio lateri pro consilio adfuturus, consiliorumque rationem Reipubl. redditurus. *Vid. Fredro in Hist. Henr. pag. 65. Conf. Volumen Constitutionum pag. 254.* Hoc autem

Perpetuum
Regis Consilium.

Sedecimviratus Senatorius.

tem ita intelligendum est: Singulis bienniis elapsis quando Comitibus celebrantur, simul etiam sexdecim Senatores designabantur inter quos erant quatuor Episcopi sese ordine subsequentes, deinde quatuor Palatini itidem sese ordine subsequentes & postremo octo Castellani. Ex his sedecim viris quatuor (nempe unus Episcopus, unus Palatinus & duo Castellani) cum Rege simul cum aliquot Officialibus majoribus Ordinis Senatorii per dimidium annum manebant. His ex aula discedentibus, alii quatuor in subsequens semestre succedebant, & sic deinceps, donec in sequentibus Comitibus alii Sedecim Senatores Residentes, ut vocari solent, designarentur. Verum successu temporis, licet ratione Episcoporum nihil fuerit mutatum, Senatores tamen Seculares singulis quadrantibus anni mutari cœperunt. Initium hujus rei factum est Anno 1641. ut ex Constitutionibus dicti anni apparet, quæ videantur pag. 3. seq. & in ipso fine. Designantur igitur hodie singulis in Comitibus Ordinariis viginti & octo Senatores, inter quos quatuor sunt Episcopi sese ordine subsequentes, ita ut neque Archiepiscopi excipiantur, quando ipsos ordo ad Residentiam vocat: deinde octo

hodie non
sedecim sed
viginti octo
viri eliguntur
ad Residentiam.

octo Palatini sese subsequentes, in quorum numero sunt etiam Cracoviensis, Vilmensis & Trocensis Castellani, ut & Capitaneus Samogitiæ, quando ipsos ordo, quem in ipso Senatu servant, tangit. Porro sunt octo Castellani Majores ordine se subsequentes: Et tandem octo Castellani minores eodem ordine, quem in Senatu habent, se subsequentes. Ex his per primum anni quadrantem commoventur in Aula Regis unus Episcopus aut Archiepiscopus, unus Palatinus, unus Castellanus Major & unus Castellanus minor. Per secundum anni quadrantem non mutatur Episcopus vel Archiepiscopus, sed ipsi tantum alii tres Seculares Senatores adduntur. Hoc modo Senatores & postea mutantur, donec biennio, præterlapso, in Comitibus ordinariis alii viginti octo Residentes eligantur. Eximuntur tamen hinc, qui vel Reipublicæ causa absunt, vel senio confecti rebus gerendis minus jam sunt apti, vel etiam quibus aliquod aliud legale intercedit impedimentum; excusari vero hi debent in ipsa nominatione, ut alii ipsis substituantur: alias sublato illo impedimento, vel etiam si ex morbo, ob quem à residentia liberi sunt pronunciati, convalescant, muneri suo & postea ipsos

fatis-

satisfacere oportet. *Vid.* Constitut. An. 1607. pag. 828. seq. Secularibus Senatoribus ad residentiam in Aula Regia designatis, ut & Episcopis ex oris Russicis, constitutum est singulis quingentorum florenorum salarium ex thesauro Regio per Thesaurarios utriusque gentis exfolvendum: Episcopis vero ex Majori Minorique Polonia nullum salarium constitutum est, quoniam opimiores sunt ipsorum ex Bonis Episcopalibus Proventus. Constitut. an. 1576. pag. 276. & An. 1573. pag. 254. Contra qui officio suo defuerint, illis 1000. marcarum mulcta, in solutionem stipendiorum militarium impendenda constituitur, per Constitut. an. 1607. pag. 830. seq. Postea in subsequentibus Comitibus Anni 1609. aucta est illa mulcta ad 200. marcas. Constitut. dict. an. pag. 887. seq. Hanc mulctam solvere debent ad instantiam Nunciorum Terrestrium intra duas hebdomadas, postquam initium Comitiorum factum est; idque sub pœna amissionis dignitatis & 2000. marcarum, si sint seculares, si autem sint spirituales sive Ecclesiastici, sub pœna 6000. marcarum. Constitut. anni 1607. & 1609. Confirmatur etiam hæc, quæ diximus in Constitut. an. 1641. pag. 3. In Comitibus Anni 1678.

addi-

Salarium Re-
sidentium
Senatorum.

Mulcta con-
stituta in
eos qui offi-
cio suo de-
sunt.

additum est, ut Instigator Regni contra Senatores ad latus Regium residere negligentes jure agat pœnasque in legibus expressas urgeat, idque ipsi sub privatione officii injungitur. Permittitur etiam hoc Nunciis Terrestribus, ut in Conclusionibus Comitiorum illud ipsum urgeant. *Vid. Constitutiōnis anni 1678. pag. 29.* Adeo autem dicti Senatores Regio lateri adhærent, ut etiam Regem in bellum euntem comitentur. Exempla petantur ex *Constitutiōnis anni 1673. tit. Deputati. & Constitutiōnis anni 1676. pag. 20.* Extra fines tamen Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ residentia illa Senatorum in aula Regis non est extendenda, ut habet aliquoties laudata Constitutiō anni 1609. *p. 88. pr.* Si periculosa immineant Reipubl. tempora, solet hic numerus Residentium augeri, adeo ut etiam ex Equestri ordine complures, nempe ex singulis Palatinatibus singuli, adjungantur. Verum de his, cum ad bellicum tantum consilium constituendum designentur, postea commodior erit dicendi locus. Alias autem etiam ordinarie, præter quatuor illos Residentes Senatores & Magistratus Ordinis Senatorii, licitum quoque est unicuique Senatorum, quicumque tantum vo-

Residentes etiam in bellum euntem Regem comitantur.

Numerus Residentium augetur.

Magistratus Major et ad Residentiam præter quatuor illos obligantur.

luerit, in Aula Regis habitare, cumque præsentibus Senatoribus consilia conferre. *Vid. Constitutiōnis an. 1567. pag. 276. anno 1564.* Quanam autem sit Senatusconsultorum ratio, exposuit non ita pridem Nicolaus Chwalkovius in ultima Juris publici sui Polonici editione *lib. 1. cap. VIII. num. XIV.* Nimirum omnia illa S. C. inscribuntur libris, & quidem Cancellariæ Regni per Secretarium Majorem, vel eo absente per Referendarium: Lithvanica vero, libris Cancellariæ M. Duc. Lithvaniæ itidem per Referendum vel quemcumque alium Notarium. Hic primo notatur occasio, & res, de qua consilium suscipitur, item brevissime adjicitur, quodnam consilium quisque sive per literas absens, sive ore tenus ipse coram dederit, quibusque rationibus sententiam suam stabiliverit. Præsentium senatorum quilibet sententiam suam in libro ipso Senatusconsultorum subscribit: absentiam autem literarum loco testimonii asservantur, ut volunt Puncta An. 1632. Castro Varaviensi oblata. Tantum de Comitibus Regumque Poloniæ Consilio Aulico,

Senatus Consultorum ratio.

CAP. VII.

De

Judiciis Polonicis.

I.

Quomodo antiquis temporibus in Polonia jus fuerit dictum, jam supra cap. II. num. VI. diximus. Nunc de recentioribus potissimum judiciis erimus solliciti. Possunt autem judicia Polonica hodierna varie dividi. Alia namque sunt secularia, alia Ecclesiastica. Secularia sunt aut Nobilium, aut Plebejorum, aut communia utriusque ordinis. Item alia judicia sunt Criminalia, alia Civilia. Quoniam verò hæc varie sunt confusa, dilucidius ea quo melius intelligantur, ob oculos Benevolo Lectori ponere annitemur.

II. Primò Nobilitas Polonica in singulis Palatinatibus & Districtibus habet, Judicium proprium, in quo omnes causas Civiles ex Bonis Terrestribus ortas, nisi quæ sint exceptæ, de quibus postea agemus, disceptat. Appellatur illud JUDICIUM TERRESTRE, sive etiam TERMINI TERRESTRES. Polonicè autem vocantur *Sady Ziemskie*, si-

Judicia Ter-
restria.

ve *Roki Ziemskie*. Quamvis verò causæ ex Bonis mensæ Regiæ ortæ eo trahi non possint, licitum tamen est Capitaneis, Nobilem ad hæc judicia deferre, si damnum aliquod Bonis Regiis intulerit. Item Subditi Regii in pagis citare possunt Nobilem ad judicium Terrestre de damnis sibi illatis cum assistentia Capitanei vel Tenutarii: Subditi verò Regii ex oppidis & Urbibus sine assistentia secundum Consuetudinem. *Vid. Januszov. lib. V. Constitut. Part. I. tit. 2. pag. 408.* Ad hos terminos pertinent etiam Actiones Contractuum, ut & debitorum, quantumcunque summa pecuniæ fuerit. *Constitut. Sigismundi I. an. 1523. apud Januszov. lib. V. Part. V. tit. 4. pag. 491.* Denique ad judicium Terrestre pertinent, Injuria simplices. etiam injuriæ simplices. Sunt autem, injuriæ simplices, quæ nulla Constitutione vel privatotum consensu contra Judicium Terrestre ad aliud quoddam judicium vel officium pertinent, ut explicat Theodorus Zawacki *in Processu Judiciario Regni Polon. tit. ult.* In Prussia Regia ad judicia Terrestria pertinere dicuntur omnes causæ Nobilium Civiles, in jure Correcto Nobilitatis Prussicæ *tit. V. num. 17.* Attamen limitationes hic quædam habentur, quas ex postea dicendis cognos-

cognosces. Non tantum autem Secularium causæ ex bonis Terrestribus ortæ, his Judiciis Terrestribus dijudicandæ relinquantur, sed etiam Ecclesiastici ratione talium Bonorum ibidem forum habent. Ita namque Alexander Rex an. 1505. Radomix decrevit: *Spirituales pro bonis, sive injuriis Bonorum juri communi subditorum Jure Terrestri experiantur.* apud Herbut. in Statuto tit. *Spirituales* pag. 453. Ita etiam non ita pridem constitutum est, ut in Lithuania Ecclesiastici ratione Bonorum Terrestrium in judicio Terrestri compareant, deinde vero causas suas per appellationem ad Tribunal devolvant. *Vid. Constitut. An. 1678. inter Constitut. Lithvan. pag. 19.* Urbes etiam, quæ Bona Terrestri jure possident, ut & privati Cives in urbe Cracoviensi, Vilnensi & aliis, qui bona Terrestria sibi acquirunt, ratione illorum in hoc judicio forum agnoscant oportet. De Prussicis autem Urbibus majoribus infra erit agendi locus.

Judicii Terrestris assessores.

III. Assessores hujus Judicii Terrestris in Regni Poloniae & Magni Ducatus Lithuaniae Districtibus sunt *Judex, Subjudex & Notarius*, qui omnes dicuntur *Terrestres*. Cum aliquis horum trium decedit, vel ad majorem dignitatem e-

vehitur, significat hoc ipsum Nobilitas illius Districtus Palatino, vel in absentia ejus Castellano primario illius Palatinatus vel terræ. *Constitut. an. 1588. pag. 460.* In Magno Ducatu Lithuaniae jubetur hoc ipsum indicari Regi, si ipse præsens est. *Statut. Lithvanicum cap. IV. art. 1.* Palatinus, vel in defectu ejus Castellanus illius Palatinatus primarius, intra sex hebdomadarum spacium post cessum vel decessum dicti Judicis, vel Subjudicis, vel Notarii, convocat Nobilitatem ad locum Electionis, seu locum Judicii exercendi consuetum. Ibi Nobilitas quatuor idoneos viros Nobiles possessionatos in illa terra ex suo medio eligit, eosque Regi commendat, ex quibus deinde Rex unum, quemcunque libuerit, confirmat. Extant hac de re Constitutiones non paucæ Alexandri, Sigismundi I. II. & III. Regum, quas collectas habes apud Januszovium *lib. V. Constitut. Part. V. tit. IV. pag. 485.* Hi Judices, subjudices & Notarii recens electi, jurant in primis Terminis coram Palatino vel Castellano, vel in horum absentia coram aliis Magistratibus Terrestribus & Nobilitate ex Constitutione Sigismundi I. An. 1519. apud Januszov. *l. c. pag. 486.* & Herbut. in *Statut. tit. Judex, pag. 226.* Hoc autem

electio horum assessorum.

Injurandum assessorum.

Incompatibilia.

in legibus cavetur, ne viri Ecclesiastici, item Palatini, Castellani, Marschalci, Succamerarii, Capitanei cum Jurisdictione, Vexilliferi alique jam in Officio Terreſtri aut Caſtrenſi conſtituti ad judicium, Subjudicium & Notariorum Terreſtrium munera ſive officia admoveantur. Extant hanc in rem Conſtitutiones Vladislai Jagellonis de An. 1422. Sigismundi Anno 1538. aliarque, quas apud Herburtum *loc. cit.* & in Statuto Lithvanico *ad cap. 1. art. 1.* citatas invenies. Recentioribus tamen legibus Subjudicibus Terreſtribus aditus ad Officia Caſtrenſia conſeſſus eſt, ita ut ea ſimul cum munere ſuo ſimul habere poſſint. *Conſtit. an. 1659. pag. 45.* Præter dictos tres, nempe Judicem, Subjudicem & Notarium Terreſtrem, aſſidebant olim in Regno habebantque in Judiciis Terreſtribus facultatem ſententiæ cum cæteris ferendæ duo Camerarii, quorum alter erat Judicis, alter Subjudicis; item alii duo Camerarii, alter Palatini, alter Succamerarii. Vide Conſtitutionem Vladislai Jagellonis apud Januszov. *lib. V. Part. V. tit. 1. pag. 413.* Sed jam Judex, Subjudex, & Notarius ſoli jus ſententiæ dicendæ habent. *Vid. conſtitut. an. 1616. tit. 0 Komormacs.* Uno horum judicum abſente non poſſunt in Regno

Camerarii
duo.

Regno Judicia Terreſtria exerceri, teſte Theodoro Zawacki in *Proceſſu Judiciario* *tit. 12.* In Magno Ducatu Lithvaniæ uno Judicum abſente ob morbum aut Leſionem aliquam, licet reliquis Aſſeſſoribus tertium ad tempus abſenti ſubſtituere, ut eſt in Statuto Lithvanico *cap. IV. art. 4.* Si Judex, vel Subjudex, vel etiam Notarius ipſe in judicio, cujus merbrum eſt, actionem habet, poteſt ſibi alium quendam Nobilem in illa terra poſſeſſionatum ſubſtituere, ſine ulla ſurrogatione Regia, qui nobilis etiam injuratus admitti debet ex Conſtitut. Sigismundi Auguſti an. 1557. *pag. 9. ſeq.* Hæc ita conſtituta ſunt in Regno & Magno Ducatu Lithvaniæ. Sed in Pruſſia notabiles quædam differentiæ hic occurrunt. Præter judicem & Notarium aſſideat huic judicio octo Scabini, Nobiles, poſſeſſionati & jurati, qui Polonice vocantur *Lawnici*, aut etiam *Sadowi*. In Palatinatu Culmenſi inter illos octo Scabinos ſunt etiam duo Conſulares Viri ex Civitate Thorunenſi. *Vid. Jus, Terreſtre Nobilitatis Pruſſ. tit. V. num. 21.* Quando ibidem eligendus eſt Judex, vel Scabinus, vel Notarius, tum Palatinus Nobilitatem convocat in locum conventibus Particularibus deſtinatum: In Palatinatu

Uno judicum abſente
teſte judicium
Terreſtria
exerceri poſſunt,

In Pruſſia
qui ſunt Aſſeſſores
judicium
Terreſtris.

Electio judicum
& Scabinorum
& Notarii.

tinatu vero Pomerania & in Terra Michaloviensi in loca, in quibus judicia Terrestria exerceri consueverunt. Ibi Nobilitas pluribus calculis eligit judicem vel Scabinum, vel Notarium. In electione judicis requiritur Confirmatio Regia: Scabini vero & Notarii electi etiam sine confirmatione Regis ad judicia admitti jubentur. *ibid. num. 15. & 17.*

Scabini ex Magistratu Thorunensi.

Quando in Palatinatu Culme si Scabinus eligendus est ex Thorunensi urbe, tunc omnium Consulium & Praefulium nomina Nobilitati Kowaleviam transmittuntur, ut ex toto Magistratu Thorunensi Nobilitas plurium suffragiis unum eligat. Etiam si autem sint octo Scabini in Judiciis Terrestribus Prussicis, tamen in aliorum absentia tres ad judicia administranda sufficiunt. *ibid. num. 22.* Superiore Seculo Judiciis Terrestribus in Prussia Palatini etiam Prussici, quisque in suo Palatinatu simul cum Judice praesidebant, quemadmodum Cromerus in sua Prussiae descriptione testatur: sed distinctis postmodum in jure correcto judiciis, hic mos jam exolevit.

Loca judiciorum Terrestrium.

IV. Quod ad loca Judiciorum Terrestrium, ut & tempora eorundem attinet, illa recenset Cromerus *lib. II. Descripti. Polon. pag. 122. & 129.* Sed quoniam successu

temporis quaedam sunt mutata per Constitutiones praecipue Stephani & Sigismundi III. aliorumque Regum; propterea ex Theodori Zawacki Processu judiciario Regni Poloniae quem anno 1619. scripsit, & ex Alberti Madalinski Inventario Constitutionum Polonicarum, quod anno 1632. edidit, loca & tempora Judiciorum Terrestrium recensebimus, ita tamen, ut & recentiores subinde mutationes non omittamus. Habentur ergo Judicia Terrestria: I. IN MAJORE POLONIA.

PALATINATUS POSNANIENSIS

habet terminos Terrestres.

Posnania, primos feria secunda post festum S. Bartholomaei, secundos post festum Nativitatis B. Virginis. *Kosta*, a Posnoniensibus Terminis semper post duas hebdomadas.

Wschovia, a singulis kostensibus post hebdomadam unam.

PALATINATUS KALISSIENSIS habet Terminos.

Calissie, primos die Lunae sive feria secunda post Dominicam Exaudi, secundos die Lunae post festum Michaelis.

Conini, primos post festum SS. Trinitatis, secundos a Calissiensibus, qui post

post S. Michaelis exerceri solent,
post duas hebdomas.

Gnesna, semper una hebdomada post
terminos Coninenses.

Kozyni, una semper hebdomada post
Gnesnenses.

Nach, primos die lunæ, sive usitato in
praxi nomine feria secunda post
terminos Kozynenses una hebdomada
elapsa & secundos die Jovis
eadem hebdomada cum Kozynensibus.

PALATINATVS SIRADIENSIS ^{na.}
bet Terminos.

Siradia, primos post Trium Regum
feria secunda: secundos feria secunda
post Dominicam conductus; tertios
feria secunda post Nativitatem
B. Virginis.

Schadkonia, una semper hebdomada
post Siradienses.

Piotrkovia, una semper hebdomada
post Schadkovienses die lunæ, sive
ut praxis forensis in Polonia vocat,
feria secunda.

Radomia, una semper hebdomada post
Piotrkovienses die Lunæ.

TERRA WIELVNENSIS ad Siradien-
sem Palatinatum pertinens.

Wieluni, à singulis Siradiensibus post
duas hebdomas.

Ostryzovia, à singulis Wielunensibus
post unam hebdomadam.

PALATINATVS LANCICIENSIS
habet Terminos.

Lancicia, feria secunda, post S. Agnetis,
secundos feria secunda post Ascen-
sionis, tertios feria secunda post S.
Michaelis.

Brzezyni, à Lanciciensibus semper post
duas hebdomas.

PALATINATVS BRESTENSIS ha-
bet terminos ex Constitut. An.

1678. p. 38.

Breste, quo etiam pertinent Districtus
Covaliensis & Prædecensis, primos
die Lunæ post S. Joannis, secundos
post Nativitatis B. Virginis, tertios
primo die Martis post S. Agnetis.

Radziejovia, quo pertinet Districtus
Crusciciensis.

TERRA DOBRYSYNSIS habet ter-
minos:

Dobryni, primos die Martis sive feria
tertia post Dominicam Invocavit:
secundos die Martis ante S. Joan-
nis, tertios die Martis post S. Mat-
thæi.

Lipna, primos & secundos habet post
octiduum, tertios vero primo die
Lunæ post tertios Dobrynienses.

Ripini, eodem modo ut *Lipnenses*.
 Constit. An. 1593. p. 647.

**PALATINATVS INOWLA DISLA-
 VIENSIS** omittitur à *Madali-
 nio*. *Cromerus* tamen dicit, ha-
 beri ibidem terminos.

Inovladislavia, § Vid. Constit. An. 1581.
Bidgostia. } p. 375. seq.

PALATINATVS PLOCENSIS habet
 terminos.

Plocia, primos post *Dominicam Vo-
 cem Juc.* secundos die *lunæ* post fe-
 stum *S. Crucis*, tertios die *Lunæ* an-
 te *S. Agnetis*.

Rancionsis proximo die *Mercurii* sive
 feria quarta post festum *Pentecostes*.

Plonsci die *lunæ* post *SS. Trinitatis*.

DISTRICTVS ZAWKRZEVIENSIS
 habet proprium *Judicem* & termi-
 nos.

Srensci, primos die *Lunæ* post festum
Corporis Christi, secundos post *S.
 Lucæ*, tertios die *Lunæ* post *Do-
 minicam Invocavit*. Alii *Districtus*
 more solito.

PALATINATVS MASOVIE habet ter-
 minos *Terrestres*:

In terra **CZERSCENSI**.

Czeresci, primos feria secunda post *mi-
 sericordias*, secundos feria secunda
 post

post *Joannis Baptistæ*, tertios feria
 secunda post *Francisci*.

Groicia, altera post *Czerescenses* ter-
 minos hebdomada, die *mercurii* &
Jovis sive feria quarta & quinta.

Warca altera post *Czerescenses* hebdo-
 mada, die *Lunæ* & *Martis*.

Garvolini, altera post *Czerescenses* heb-
 domada, die *Jovis* & *veneris*.

In terra **WARSAVIENSI**.

Warsavia, primos feria secunda post
Invocavit, secundos post *Trinita-
 tis*, tertios post *Francisci*,

Elonia, proxima hebdomada die *lu-
 næ* post *Varfavienses* terminos.

Tarczyni, proxima hebdomada post
Bolonenses.

In terra **WISNENSI**

Wisna, die *Martis* post *S. Stanislai*, se-
 cundos die *Martis* post *S. Matthiæ*,
 tertios die *Martis* post *S. Matthiæ*,
 tertios die *Martis* post *trium Re-
 gum*.

Wonfossie, post duas hebdomadas à
Wisnenibus terminis.

Radzielovia, duabus hebdomadis post
Wonfossiensis. Etiam si autem *Wis-
 nenses* non judicarentur, tamen
Wonfossiensis & *Razielovienses* ju-
 dicari debent Constitut. An. 1616.

In terra *WISSOGRODIENSI*.

Wissogrodia, proximos post Dominicam Quasimodogeniti Martis, sive feria tertia. Secundos die Martis post Festum Corporis Christi, tertios die Martis post S. Michaelis.

In terra *ZAKROCIMENSI*

Zakrocimi, primos die Mercurii sive feria quarta post Invocavit, secundos feria quarta post SS. Trinitatis, tertios post S. Matthæi idem feria quarta.

In terra *CIECHANOVIENSI*

Sachocini, primos die lunæ post S. Matthæi, secundos die lunæ post S. Bartholomæi, tertios post Trium Regum die Lunæ.

In terra *LOMZENSI*

Lomza, primos post Reminiscere die Lunæ, secundos postridie SS. Trinitatis, tertios post S. Matthæi.

Kolna, primos die Veneris sive feria sexta post Lætare, secundos die Jovis post S. Johannis, tertios die Jovis post S. Lucæ.

Ziembrovia, qui districtus cum Districtu Ostrolencensi proprium habet iudicem, primos feria secunda sive die Lunæ ante S. Nicolai, secundos feria

feria secunda post Visitationis, tertios post Reminiscere.

Ostrolenca, primos die Martis post Reminiscere, secundos die Martis post Petri & Pauli, tertios die Martis ante S. Nicolai. *Districtus hi, Zembrowiensis & Ostrolencensis habent similes eundem iudicem.*

In terra *ROZANENSI*.

Rozani, primos post Dominicam Invocavit, secundos die lunæ post Corporis Christi, tertios die lunæ post S. Michaelis.

Makovia, Hi termini Rozanenses terminos sequuntur post quatuor hebdomadas.

In terra *LIVENSI*,

Liva, primos die Jovis post SS. Trinitatis, secundos die Jovis post S. Hedwigis, tertios post S. Agnetis.

IN TERRA *NVRENSI*.

Nuri, primos post Circumcisionis Domini die Martis, secundos die Martis post Dominicam Quasimodogeniti, tertios die Martis sive feria tertia post S. Matthæi.

Camencia, primos feria secunda post Purificationis Mariæ, secundos postridie SS. Trinitatis, tertios feria secunda post S. Simonis.

Ostrovia, feria tertia post Dominicam
Lætare, secundos feria tertia post S.
Joannis tertios feria tertia five die
Martis post S. Elisabethæ.
PALATINATVS RAVENSIS habet
Terminos Terrestres.

In districtu **RAVENSI** *Rava*, primos
feria secunda post Reminiscere, se-
cundos post Pentecostes, tertios
post Michaelis.

In districtu **SOAHACZOVIENSI**.

Sochaczovia primos feria tertia post
Corporis Christi, secundos post fe-
stum undecim millium Virginum,
tertios secundum morem anti-
quum post festum assumptionis B.
Virginis feria tertia.

Mszczonovia, semper duabus hebdo-
madis elapsis post terminos So-
chaczovienles.

In districtu **GOSLINENSI**.

Goslina, primos feria secunda post Do-
minicam Oculi, secundos post o-
ctavam Corporis Christi, tertios
post S. Michaelis.

Gombini, semper a Goslinensibus heb-
domada proxima.

PALATINATVS CULMENSIS habet
terminos Terrestres.

In ipso Palatinatu Culmensi.

Radzini, primos post festum Corporis
Christi.

Thornis, secundos feria secunda post
S. Hedvigis.

In terra **MICHALOVIENSI**.

Brodnica, & alternatim, septimana una
Neosari, post Culmenses.

**PALATINATVS MARIÆBURGEN-
SIS** habet Terminos Terrestres.

Stumpe, primos feria secunda post Con-
ductus Paschæ, secundos feria se-
cunda Lamberti.

PALATINATVS POMERANIÆ, ha-
bet Terminos.

Dirfavientes, *Dirfavia*, primos feria
secunda post Circumcisionis, secun-
dos feria secunda post S. Lucæ.

Svecenses *Svecia*, duabus hebdomadis
post Dirfavientes.

Tucholienses *Tucholia*, una hebdoma-
da post Svecenses.

Schlochovienses *Schlochovia*, una heb-
domada post Tucholienses.

Mirachovienses *Mirachovia*, una heb-
domada post Schlochovienses.

Pucenses *Pucki*, una semper hebdoma-
da post Mirachovienses, Conf. Con-
stituti. an. 1638. pag. 40.

II. IN POLONIA MINORE.

PALATINATVS CRACOVIENSIS

habet unum Judicem, qui iudicat.

Cracovia, 1. Feria secunda post Circumcisionis. 2. Post invocavit. 3. post Trinitatis. 4. post Michaelis, semper feria secunda.

Prossovia, una hebdomada post Cracovienses terminos.

Xiansia feria quinta, una hebdomada post Prossovienses.

Lelovia feria secunda post Xiansenses.

Czchovia feria tertia post unam hebdomadam a Leloviensibus.

Biecia feria secunda post Czchovienses. Si Czchovienses vel Biecienses termini in festum Paschatos incidant, haberi debent feria secunda post Dominicam Conductus.

DUCATUS OSWIECIMENSIS & ZATORIENSIS habet Terminos.

Zatoria, quater in anno, nempe quavis feria sexta inter dies quatuor temporum. Habent hi Ducatus proprium iudicem.

PALATINATVS SANDOMIRIENSIS

habet unum iudicem, qui iudicat.

1. *In Sandomiriensibus* districtibus feria secunda post festum S. Priscæ.

2. *In Radomiensibus* districtibus feria secunda post Dominicam Reminiscere.

3. *In*

3. *In Sandomiriensibus* Districtibus feria secunda post Conductus Paschæ.

4. *In Radomiensibus* feria secunda post Corporis Christi.

5. *In Sandomiriensibus* feria secunda post S. Matthæi.

6. *In Radomiensibus* post 5. Martini Pontificis. *Vid. Constitutio Anno 1685.*

pag. 12.

In terra STEMCICENSI proprium habent iudicem, qui iudicat.

Siruncicia, 1. feria secunda post Conductus. 2. feria secunda post S. Matthæi. 3. feria secunda post Invocavit.

PALATINATVS RVSSIÆ habet aliquot iudices, nimirum.

In LEOPOLIENSI terra est iudex, qui iudicat.

Leopoli, 1. feria quinta post trium Regum. 2. feria quinta post S. Johannis. 3. feria quinta post S. Michaelis.

Zydaczovia, 1. post Leopolienses hebdomadis tribus & dimidia, ita ut feria secunda incipiantur. 2. feria secunda post Dominicam Misericordias. 3. feria secunda post S. Hedvigis. *Vid. Constitut. anno 1647. pag. 17.*

In RÆMISLIENSI terra unus est iudex, qui iudicat.

Præ-

Præmissia, 1. feria tertia post Agnetis. 2. feria tertia post Conductus. 3. feria tertia post Margaretæ. 4. feria tertia post Lucæ.

Przeworscia, 1. post primos terminos Præmissienses tribus hebdomadis. 2. feria tertia post Cantate. 3. feria tertia post Petri vinculati. 3. feria tertia post Martini.

In *SANOCENSI* terra unus est iudex qui terminos habet.

Sanoci 1. feria tertia post S. Dorotheæ. 2. post Trinitatis. 3. feria tertia post S. Michaelis.

In *CHELMENSI* terra unus iudex iudicia exercet.

Chelma, 1. feria secunda proxima ante Agnetis. 2. feria secunda post Philippi & Jacobi. 3. feria secunda ante octavam Corporis Christi. 4. feria secunda ante Nativitatem B. Virginis.

Crasnostavia quater iudicia exercentur semper duabus hebdomadis post Chelmenfes.

In *HALICIENSI* terra iudex unus iudicat.

Halicia, 1. feria secunda post Purificationis. 2. feria secunda post Jubilate. 3. post Martini feria secunda.

Trem-

Trembowlia, duabus semper hebdomadis post Halicienses. Habebantur etiam antea Termini Koloniz, qui tamen Haliciam translati sunt.

PALATINATUS PODOLIÆ habet Terminos Terrestres.

Camenece, 1. feria quinta post Invocavit. 2. Post Stanislai feria quinta. 3. Post omnium Sanctorum feria quinta. *Vid. Constitut. an. 1677. pag. 18.*

Laryczovia, tribus semper hebdomadis post Camenecenses, per eundem iudicem. *Constitut. an. 1641. pag. 32. seq. ut. Roki Ziemskie Laryczowskie.*

PALATINATUS LVBLINENSIS habet Terminos.

Lublina, 1. feria secunda post Francisci. 2. feria secunda post Circumcisionis. 3. feria secunda post Dominicam. *Invocavit. Const. an. 1635. p. 38. & an. 1631.*

Urzedovia, a Lublinensibus post duas hebdomadas.

TERRA LVKOVIENSIS habet proprium iudicem qui iudicat.

Lukovia, 1. feria secunda post trium Regum. 2. feria secunda post octavas Corporis Christi. 3. feria secunda post Lucæ. *Constitut. An. 1635. p. 46. ut. Przelozenie.*

PALATINATVS BELZENSIS habet

Terminos unus iudex.

Belze, 1. feria secunda post trium Regum. 2. feria secunda post Alberti. 3. feria secunda post S. Johannis. 4. feria secunda post S. Hedvigis.

Grabovecia, duabus semper hebdomadis à Belsensibus. *Hrodenses* Termini Constitutione An. 1616. pag. 29. Graboveciam translati sunt ut simul & iisdem temporibus iudicentur.

TERRA BVSCENSIS proprium habet iudicem, qui iudicat,

Buscis, semper à Belsensibus post unam hebdomadam.

PALATINATVS PODLACHIÆ habet iudices in singulis terris.

In terra **DROHICIENSI** iudicat unus iudex.

Drohicia, 1. feria secunda proxima post S. Michaelis. 2. feria secunda proxima post Circumcisionis. 3. feria secunda post SS. Trinitatis.

Miedzilesia, semper una hebdomada post Drohicienses Terminos. Constitut. an. 1631 p. 29. tit. *Rokizemskie* & Constit. an. 1678. pag. 31.

In terra **MIELNICENSI** habentur Termini.

Mielnici, 1. feria secunda proxima, ante S. Michaelis. 2. postridie festum S. Agnetis. 3. Feria secunda post S. Stanislai.

In terra **BIELSCENSI** iudicat unus iudex.

Bransci, 1. feria secunda proxima post Circumcisionis. 2. feria secunda post Conductus Paschæ. 3. feria secunda post S. Michaelis.

Sura, semper statim post terminos Branscenses.

Tykocini, 1. post Martini. 2. post Invo-cavit. 3. post Trinitatis, semper secunda feria.

PALATINATVS KIOVIENSIS habet unum iudicem, qui iudicare debet.

Kiovie, ex Constitutione Anni 1607. pag. 854. & 1609. pag. 903. Sed Anno 1667. p. 17. fin. constitutum est ut Kiovienses Termini celebrentur **ZI-TOMIRIÆ & OWRVCIÆ**, donec ad Regnum kiovia redeat.

PALATINATVS VOLHINIENSIS habet tres iudices.

In *Districtu* **LVCEORIENSI**.

Luceoria: 1. Circa trium Regum. 2. post SS. Trinitatis. 3. post S. Michaelis.

In *Districtu* **WLODIMIRIENSI**,

Wlodimiria, tribus semper hebdomadis post terminos Luceorientes.

In Districtu Krzemnecensi.

Kremenecia itidem tribus hebdomadis post terminos Wlodimirienses. PALATINATVS BRACLAVIENSIS habet terminos.

Winnicia, 1. in crastino Epiphaniæ. 2. in crastino S. Trinitatis. 3. in crastino sive postridie S. Michaelis.

PALATINATVS CZERNICHOVIENSIS duos habet iudices, quorum unus est in ipso Palatinatu; alter in Districtu Nowogrodensi, iudicari igitur debent causæ Nobilium *Czernichovia* & *Nowogrodci*, ita ut *Nowogrodenses* post *Czernichovienses* habeantur tribus hebdomadis.

TERRA LIVONICA terminos suos habet *Dünemburgi*. *Const. anno 1677. pag. 24. Et anno 1677. pag. 33.* Et quidem quotannis ter 1. in crastino Regum. 2. in crastino S. Trinitatis. 3. in crastino S. Michaelis.

II. IN MAGNO DVCATV LITHVANIÆ in singulis Palatinatibus singulisq; districtibus singula sunt iudicia Terrestria, sed singula etiam duobus in locis exerceri videntur,

tur, ut colligo ex Constitutione Anni 1533, circa fin. tit. *Roki Ziemskie Reczyche*. Quantum autem ex Constitutionibus Regni sciri potest WILKOMIRIENSIS Districtus Terminos habet *Wilkomiria*, & *Oniksztis*. *Const. Anno 1590. p. 586.* RECZYCENSES termini *Reczyscia* & *Robaczovia*, *Constitut. Anno. 1633. pag. 61. tit. Roki & c. SMOLENSCENSES* termini *Smolenscia* & *Neweha*. *Constit. an. 1631. p. 40.* BRACLAVIENSES termini in Palatinatu *Vilnensi* *Bracлавia* & *Dynemburgi*: sed in hoc posteriore loco tantum causa inter *Livones* & *Lithvanos* intercedentes dijudicari debuerunt; secundum Constitutionem an. 1631. *pag. 40. tit. Sposob czynienia Sprawiedliwosci*. De aliis iudicijs vix quidquam in Constitutionibus occurrit. Hoc tamen frequenter legas quod termini Terrestres SAMOGITIÆ habeantur *Röscenis*, *VPI-TENSES* *Poniewozia*. *OSMIANENSES*, *Osmianæ*, *LIDENSES* *Lidæ*, *WILNENSES* *Wilnæ*, *TROCENSES* *Trocis*, *GRODNENSES* *Grodnae*, *POLOCENSES* *Polocia*, *NOVOGRODENSES* *Novogrodci*.

grodcii. Sic etiam alii Districtus & Palatinatus habent terminos in cognominibus sibi urbibus, ut Wolkowiscia, Slonimi, Vitepsci, Orszel, Brestia, Pinsci, Mscislavia, Minsci, Moziri, *Conf. Statut. Lithvan. cap. III. art. 6. & 7.*

In Lithvania
bis tantum
habentur
termini.

Quoties in Lithvania termini terrestres habeantur ex Constitutionibus vix haberi potest. Hoc tamen inde concluditur quod in plerisque Palatinatibus & Districtibus tantum bis exerceantur: Primum enim soli Palatinatui Novogrodensi An. 1601. pag. 761. concessum est, ut ter exerceat iudicia Terrestria, quod approbatum est. An. 1607. pag. 862. & quidem ut primi termini essent post SS. Trinitatis, secundi die S. Marci, tertii die omnium sanctorum. In Lidensi quoque Districtu iudicia Terrestria ter habentur dicuntur in Constitut. an. 1633. pag. 60. seq. tit. Rok Ziemskie Lidzkie. Ad tempus etiam Terminorum Terrestrium pertinet, quod in Comitibus Anni 1677. constitutum est, ut iudicia hæc Terrestria & Castrensia, exerceantur stans temporibus, etiamsi in idem tempus incidant Comitibus Regni generalia. Ita tamen ut illi, qui in Comitibus generalibus causam aliquam

Iudicia Terrestria exercentur etiam tempore Comitiorum,

aliquam habent, eximantur usque ad Convantum Post-Comitialem sive ad Comitola Relationam. Producere tamen illi a Marschalco testimonium jubentur, quod Comitibus presentes interfuerint. *Constitut. an. 1677. pag. 13.*

VI. Quod ad modum iudicia hæc Terrestria exercendi attinet, pauca quædam observabimus. Citationes mittuntur ad Reos per Ministerialem (Polonice *Wozny* vocatur) quem solus Palatinus ejus loci instituit ex privilegio Casimiri Magni An. 1368. concessio, & quem Palatinus jurejurando obstringit, literisque instruit, quo securius munere suo frigateat. Confirmatur hoc etiam in Statuto Lithvanico cap. IV. art. 8. Cum igitur aliquis ad iudicium Terrestre citandus est, petit Actor à iudicio Ministerialem. Citatio scribitur hunc in modum: *Joannes III. Dei gratia Rex Poloniae &c. (Non scribitur integer Titulus) Tivi generoso N. N. de Bonis &c. Vid. Zawacki in Processu loc. cit. Sigillum addi debet Terrestre ejus iudicii, coram quo reus comparere debet. Joh. Nixdorff. in Processu Judiciario Part. I. pag. 59. Conf. Jus Correctum Pruss. tit. VI. num. 6. Ministerialis acceptis literis ad domum citandi seu ad portam saltem aulae acceptis, portam*

Citationes
ad iudicia
Terrestria.

Citatio per
Ministeria-
lem & Nobi-
les infinua-
tur.

ram baculo pulsat, & clamando reum ci-
tat, literasque citatorias ei tradendo ex-
ponit citationis causam, & declarat ex
cujus judicii mandato & ad cujus instan-
tiam ipsum in jus vocet. *Constitut. Cas-
miri Magni an. 1368* Ministeriali ob se-
curitatem (in magno enim sæpe versan-
tur periculo) & ob majorem fidem alii-
quis Nobilis aut etiam duo Nobiles ab
Actore adduntur, quibus presentibus
citationem infinuat aut Domino, aut
ejus Tenentario, vel etiam Hortulano,
publicando nihilominus citationis posi-
tionem in domo citati. *Constitut. an. 1523.*
In villis vero desertis possessoribus ab-
sentibus citatio in lignum recisum posi-
ta terræque infixæ publicatur, vel in ali-
qua villa viciniore vel in parochia ejus-
dem villæ desertæ. Positio Citationis
præcedebat antea terminum integra
hebdomade, ex *Constituti modo citata*: jam
autem constitutum est, ut relatio cita-
tionis positæ duabus hebdomadis ante
judicia per ministerialem inscribatur actis
proprii Districtus. *Constitut. an. 1670. pag.
22. seq.* His ministerialibus magna fides
habetur a Judicibus, itidem ac Tabellioni-
bus in Jure Civili Romano & Pontificio,
ut dicit Cromerus *lib. II. Descript. Polon.
pag. 192.* Hi etiam jusjurandum testibus
solent

solent prælegere: hi mittuntur ad lustran-
da vulnera, damna &c: Reliqua vide
apud Theodor. Zawatki in *Processu Ju-
diciario. Statut. Lithvan. cap. IV. art. 10.* Citationes
in Prussia.
In Prussia idem fere circa citationes ob-
servatu: quod in Regno. Nimirum,
eodem lic modo nomen Regium præ-
ponitur, Actoris deinde ac Regi præno-
men & nomen sujicitur, sigilloque terre-
stri Citatio illa consignatur. Ponitur
vero duabus hebdomadis ante termi-
num per Ministerialem Terrestrem in
Bonis ejus qui citatur. Si absens fuerit,
domesticis vel colonis infinuat, eisque
denunciatur, in jus Dominum vocari.
Sin citatus possessiones nullas habet, vel
ipsi per Præconem in manum citatio
traditur: vel si ejus copia haberi non
potest, ad valvas templi ejus loci, in quo
commorari eum constat, a Præcone affi-
gitur, vel proclamatur, vel etiam hoc fit
in parochia, in qua Bona aliquando pos-
sedit. *Vid. jus Terrestre Correctum,
Nobilit. Prufficæ ut. VI. num. 1. seqq.* Alia
Citationum requisita recenset Nixdorff.
loc. cit.

VII. Ad judicia Terrestria referunt
etiam Minores Poloni & Prussi judicium
illud, quod dicitur POSITIO ACTO-
RVM TERRESTIVM (Poloni *Xiąg le-
zenie*

Positio Ado-
rum.

zeme vocant) De Palatinatibus Volhy-
niensi, Kioviensi & Braclaviensi, qui i-
dem hæc judicia habent *Vid. Constit. an.*
1601. pag. 744. O Lexeni uem an. 1607. pag.
854. an. 1647. pag. 17. Exercetur hoc ju-
dicium in illis locis, ubi judicia Terrestria
exerceri solent: In Prussia vero jus Ter-
restre Correctum quædam loca omittit
et. V. num. 24. Confer tamen Consti-
tut. an. 1638. pag. 40. ubi etiam Gruden-
tum additur. Præses hujus judicii Po-
lonia est Notarius Terrestris (qui & in
Judiciis Terrestribus locum & jus feren-
dæ sententiæ habet) cum duobus Came-
rariis, quorum alter est iudicis, alter sub-
iudicis. *Constitut. anni 1616. pag. 28. tit. O*
Komornskach. In his judiciis inscrip-
tiones, Recognitiones, extractus, quietatio-
nes fiunt. *Vid. Volum. Legum. pag. 407.*
Judicant etiam dicti iudices de tollenda
summa de Bonis obligatis (O Wykupno)
ex Constitut. Joannis Alberti an. 1496.
apud Januszov. *lib. V. Part. 5. tit. 5. pag.*
494. Addit Theodorus Zawacki causam
de seruo profugo, quæ ad hoc judicium
pertinet, in *Processu judiciario tit. 12. pag.*
217. Conf. Constitut. *An. 1647. pag. 17.* &
de Prussicis Actorum Positionibus Con-
stit. an. 1638. p. 40. Formula Citationum
est: *Quatenus coram iudicio Terrestri vel*
posu-

Afflores
hujus judi-
cii.

*posuione Actorum Terrestrium legitime com-
pareas. Vid. Zawacki loc. cit.*

VIII. Deinde progredimur ad IVDI-
CIA CASTRENSIA (*Sady Grodzkie*) &
quidem ad ea primo, quæ in Polonia vo-
cantur CAPITANEALIA, quia à Capi-
taneis exercentur: in Prussia vero PALA-
TINALIA, quia Palatinis ibidem com-
petunt. Vulgo Polonice hoc judicium
Capitaneale vocatur *Juridika*. Præses
horum judiciorum in Regno est Capita-
neus cum jurisdictione in Prussia vero
Palatinus. In Magno Ducatu Lithva-
niæ quisque Palatinorum in suo Palati-
nato est Capitaneus. Districtus vero
Palatinatibus adjuncti, proprios habent
Capitaneos cum jurisdictione, qui judi-
cia illa exercent. *Vid. Statutum Lithva-
nicum cap. 4. art. 30.* Capitaneus igitur in
Regno judicare debet causas per se
ipsum: si autem aliquot legale impedi-
mentum intercesserit, constituere jube-
tur Judicem, Nobilem & possessionatum
in eodem illo Capitaneatu domicilium
suum habentem. *Constitut. an. 1496. §. 562.*
apud Januszovium *lib. V. Constitut. Part.*
IV. tit. 2. pag. 433. & 434. Quodsi autem
diuturno morbo, Capitaneus aborat, aut
peregre profectus est, tum ipsi in Comi-
tiis datur Surrogator ad tempus, de quo
jam

Judicia Ca-
strencia.

Requisita
Capitanei.

jam supra egimus. Tanta est Capitanei auctoritas, ut si quis coram ipso aliquem vulneraverit, eodem modo puniatur, ac si id in facie Regis fecisset. Theod. Zwacki in Summa Legum. tit. Capitanei cum Jurisdictione. Ut autem legitimus aliquis sit Capitaneus cum jurisdictione, nonnulla in eo requiruntur secundum leges, quæ paucis delibabimus. Capitaneus nimirum possessionarius sit necesse est in eadem terra, in qua officio Capitanei fungitur; quod non adeo strictè requiritur in eo Capitaneo, qui est sine jurisdictione seu in Tenutario Bonorum mensæ regiæ. Constitut. an. 1562. pag. 24. an. 1613. pag. 33. Deinde Capitaneatus cum jurisdictione non debent dari, nisi ætate & discretione vigentibus. Constitut. an. 1587. pag. 329. Et anno 1607. pag. 331. Præterea duos Capitaneatus cum jurisdictione ne quis habeat, cavetur Constitutio anni 1562. pag. 23. Dantur tamen hic quædam exceptiones, nempe in Generalatu Majoris Poloniæ, de quo jam supra, item in Capitaneo Camenecensi & Laticzoviensi Constit. an. 1581. pag. 376. Porro Capitaneus non potest esse simul Palatinus, Castellanus, Judex, Subjudex, vel Notarius Castrensis in eo Districtu in quo est Capitaneus. Excepimus tamen jam

jam supra Capitaneum Cracoviensem, Kioviensem, Czernichoviensem & Palatinatus Lithvanicos, de quibus videatur cap. III. num. 16. Sed regredimur ad judicia Castrensis, in quibus notamus, quod etiam Notarii Castrenses possessionati & jurati in Regno & Prussia esse debeant. Vid. Constitut. 1565. pag. 102. an. 1589. pag. 317. an. 1609. pag. 909. an. 1611. pag. 31. an. 1989. an. 1616. pag. 25. In quibusdam tamen Palatinatibus & Districtibus sufficit, si Notarii Castrenses sint jurati, etiam si non sint possessionati, ut in Brestrensi & Inovladislav. Palatinatibus, item in Kalissiensis & Posnaniensis Districtibus, secundum Constit. an. 1565. p. 102. Quod ad loca attinet judiciis Castrensis destinata, illa ubiq; sunt in castris, à quibus Capitanei cum jurisdictione denominantur. In Prussia autem, cum ad Palatinum judicia ex toto Palatinatu pertineant, pro lubitu olim solebant eadem habere, donec anno 1611. pag. 31. constitutum est, ut in Palatinatu Culmensi Kowalevix, in Marixburgensi Christburgi, & in Pomeranico Skarszewix semper in posterum exercerentur, quod etiam hodie in usu est.

IX. Causæ, quas judicant Capitanei cum Jurisdictione in Judiciis Castrensis, jam ex Constitutione Wladislai Ja-

gello.

Notarii Castrenses quales esse debent.

Prussica judicia Castrensis ubi habentur.

Causæ ad judicia Castrensis pertinentes.

gellonis Anno 1423 & sequentium Regum sunt tantum quatuor. Nimirum primo Actio oppressionis mulieris sive actio stupri. Secundo Depravatio stratae sive viae publicae. Tertio Incendium & immissio ignis quarto invasio violenta Domus. *Vid. Januszov. lib. V. Constitut. Part. IV. pag. 430. seq. Herbut. in Statuto Lit. Capitaneis. pag. 59.* Sed subsequens temporis plures hanc causae his judiciis additae sunt. Nam ex Constitutione Sigismundi I. de anno 1540. judicant etiam Capitanei in Polonia majore causas de exemptione Bonorum. *Vid. Januszov. lib. V. Part. V. tit. 4. pag. 494. seq.* Porro Anno 1607. addita est Capitaneis judicanda causa de raptu Virginum. *Vid. Theod. Zawacki in Process. Judic. lit. 12. pag. 217.* Praeterea concessum est Capitaneis in Belzensi & Volhyniae Palatinatibus, ut judicarent etiam subditos ex Regiis Bonis profugos, quod etiam receperunt Palatinatus Sandomiriensis, Podoliae, Lublinitensis, Podlachiae & Braclaviensis. *Vid. Constitut. Anni 1661. pag. 12. seq.* Quod ipsum Lithvanicis quoque Capitaneis concessum est Constitut. *Anni 1667. pag. 79.* In Prussia amplior adhuc est Palatinorum, qui judiciis his Castrensibus praesunt, jurisdictio, ut patet ex Jure Corre-

Et

Et *lit. V. num. 3. §. 28.* nimirum omnes causae criminales etiam ex Bonis terrestribus fluentes, nimirum, si quis domum vel possessionem alicujus invaserit, in publicis viis infidias struxerit, vim armata manu alicui intulerit, vulneraverit, vel occiderit, ad Palatini cognitionem illa pertinent. *conf. §. num. 34.* Similiter in Lithuania ad judicia haec Capitanealia referuntur, Despoliationes templorum, furta, incendia, veneficia &c. *Vid. Statut. Lithvan. cap. IV. art. 30.* Ratione eorum, qui judicantur, pertinent etiam ad judicia Castrensia Nobiles impoessionati, ex Constitut. Sigismundi III. *an. 1588. pag. 46. seq.* Item Mercatores extranei in urbibus Regiis ad Nundinas accedentes. *Constitut. anno 1663. pag. 94.* Porro ad haec judicia Capitanealia vocantur jure victi ad banniendum. Fallae insuper rei & alieno nomine aliquid recognoscetes, tum ob non restitutionem arrestatae rei unius hebdomadae spacio. Judicant tandem Capitanei sine strepitu juris otiosos, vagos, fures, profugos, judiciorum vel Conventuum violatores, infames, de Regno proscriptos, ait Theodorus Zawacki *in Processu judicario lit. 12. pag. 217.*

X.CI

Citationes
ad iudicium
Castrensis.

X. Citationes ex his iudicijs Castren-
sibus prodeunt non sub nomine Regio,
ut ad iudicia Terrestria, sed sub nomine
Capitanei hoc fere modo: *N. Capitaneus*
Sc. Tibi Nobili Sc. mandamus vigore Regio
nostra, qua in hac parte fungimur, auctori-
tate. Vel: mandamus Regio Sc officii nostri vi-
gore. In Masovia autem nomen Regium
præponitur teste Nicolao Chwalkovio
lib. III. Jur. Publ. Pol. cap. 10. pag. 359. Ci-
tationis autem ad Capitanealia iudicia,
factæ sive positæ, per Ministerialem in-
scribi debet relatio duabus hebdomadis
ante terminum, ita ut exprimatür essen-
tia citationis coram Actis proprii Distri-
ctus, sicut præscribit Constitutio Anni
1670. pag. 22. seq. In Jure Correcto Nobili-
tatis Prussicæ Citatio ad iudicia Palati-
nalia poni jubetur una tantum hebdo-
mada ante terminum *tit. VI. num. 9.* Si-
gillum in Polonia ad ejusmodi Citatio-
nes adhibetur Capitanei, in Prussia vero
Palatini. *Jus Correct. tit. VI. num. 6.* In
Lithvanico Statuto lex ea ponitur, ut in
locis, ubi Palatini sunt iudices, Citatio-
nes sub sigillo Palatini: ubi autem non
sunt Palatini, ut sub sigillo Capitanei,
non tamen ejus Vicesgerentis, mittan-
tur. *Vid. Statut Lithvan. cap. 4. art. 37. pag.*
126. Possunt hæc iudicia haberi etiam

tempore Comitiorum, per Constitutio-
nem Anni 1677. pag. 13.

XI. Ad iudicia Castrensis referimus ^{Officium}
etiam illud iudiciorum genus, quod vo- ^{Querelarum.}
catur OFFICIUM CAVSARVM, seu
QUERELARVM (Polonice *Skargi*, &
Roczki) item Judicium VICECAPITA-
NEALE: in Prussia autem VICE-PA-
LATINALE dictum. Differunt hæc
iudicia à Castrensibus, quia Querelæ sunt
de causis levioribus, iudicia Castrensis de
gravioribus: Deinde etiam Querelæ or-
dinarie singulis duabus hebdomadis
exercentur: iudicia Castrensis singulis
sex hebdomadis. *Cromer. in Descrip.*
Polonie lib. 2. pag. 185. In Prussia iudicia
Palatinalia habentur singulis trimestri-
bus: iudicia autem Vicepalatinalia sin-
gulis mensibus. *Jus Terrestre Pruss. tit.*
V. num. 2. & 6. Causæ quæ ad iudicia, ^{Causæ ad ju-}
Querelarum pertinent, sunt sequentes: ^{dicium Que-}
1. Divisio Bonorum inter Fratres. 2. Ex- ^{relarum per-}
tinentes.
dotatio & Provisio Sororum. 3. Violenta
expulsio de Tenuta. 4. Pœna trium-
marcarum abacti vel vagi, & ad fidejus-
sionem cautionem non extraditi peco-
ris. 5. ad inscriptionem. 6. de famulo abs-
que literis testimonialibus à priori Do-
mino obtentis suscepto. 7. de pœnalibus
actionibus, ut de pœna trium marca-
rum:

Ddd

rum: de vadio Capitaneali centum viginti marcarum ob non factam divisionem. 8. de teloneo inique extorto. 9. de non soluta Contributione & sumbarbarum. 10. de portatione pixidum seu bombardarum. 11. de recenti crimine, quod durat anno & sex hebdomadis. 12. Quæ pro Executione remittuntur & aliæ privata lege huc pertinentes causæ. Theodorus Zawacki in *Processu Judiciario Regni Polon.* III. 12. pag. 218. Conf. Statut. Lithvan. cap. IV. art. 30. Officio Vice Capitaneali in Terra Varfaviensi conceditur etiam, ut judicet Nobiles non possessionatos & Plebeios extraneos; salva tamen appellatione Nobilium ad Tribunal & plebeiorum post Curiam in causis taxam 300. marcas excedentibus. *Constitut. an. 1658. pag. 42. seq.* In Prussia omnes causas, quas judicant Vice-Palatini, possunt etiam judicare Palatini. Jus Correct. III. V. num. 8. Vice Palatini autem tantum judicare possunt causas Civiles, recognitiones quoque atque inscriptiones quascunque recipiunt & rem judicatam exequuntur. *ibid. tit. V. num. 3.* Libri Actorum Castrensiæ a Joanne Alberto Rege asservari jubentur sub tribus clavibus, quarum unam Palatinus, alteram Judex illius terræ, ubi est Capitaneatus & tertiam Capitaneus

Libri Castrensiæ quomodo serventur.

taneus habeat. Constit. Joan. Alb. an. 1496. apud Januszov. *loc. cit.* Herbut. in *Statut. voce: Actorum libri pag. 12.* Post ea tempora plurimæ leges positæ esse leguntur de Actorum tam Castrensiæ quam Terrestriæ asservatione & securitate, quas hic cumulare non attinet.

XII. Judicia SVCCAMERALIA sunt de finibus regundis inter Bona Nobilium, præsidetque ipsis Succamerarius illius Palatinatus vel Districtus, in quo limites sunt constituendi. Quapropter etiam Succamerarius à Kojalovicio vocatur *supremus limes cognitor*, Part. II. Hist. Lithv. lib. VII. pag. 336. Ab aliis vocatur *Prator finium regundorum*. Agitantur quidem & in judiciis Terrestribus, & in summis Tribunalibus Regni Poloniæ causæ finium regundorum inter Nobiles, ex Constitut. Sigismundi I. An. 1523. apud Januszov. lib. V. Pars. II. tit. 3. pag. 414. Herbut. tit. *Succamerarii Officium*. Hæc tamen Terrestria & Tribunalia judicia sunt tantum præparamentum futuri campestris judicii. Nam semper fit à judicio Terrestri & Tribunalitio in causâ finium regundorum remissio in campum, ubi Officium Succamerarii sese exerit. Citationem Succamerarii mittit sub nomine proprio hoc modo fere conce-

Judicia Succameraria.

Citationes ad Iudicium Succamerariales.

ptam: N. Succamerarius &c: Tibi Nobili innotescimus, quatenus coram nobis aut Camerario nostro &c: Apud Stanislaum Lothowski reperimus hanc formulam: Joannes, N. Succamerarius Terra Sandomiriensis generalis &c: Tibi Nobili N. N. in N. heredi de Bonis tuis generaliter omnibus mandamus vigore Regio & nostro Succamerarii qua in hac parte fungimur auctoritate, ut coram nobis seu officio nostro Succamerarii campestri &c: &c: Citationi huic sigillum Succamerarii imprimitur, ut docet Joh. Nixdorff. in Process. Judic. Part. 1. pag. 95. Limitibus constitutis Succamerarius Decreti sui seriem per literas patentes iudicio terrestri significat, quas literas a Succamerario per Actorem presentatas iudicium Terrestre ad Acta Terrestria refert, sive, ut vocant, acticat ad perpetuam rei memoriam. Constitut. an. 1725. Quilibet Succamerarius ad hanc functionem habet Camerarium suum a se constitutum, Nobilem & possessionatum, qui in iudicio Terrestri iurejurando obstringitur, ut vult Constitutio anni 1569. pag. 191. Immo & ipse Succamerarius debet esse iuratus secundum Constitutionem anni 1588. pag. 460. Hic Camerarius a Succamerario constitutus vocatur Camerarius limitaneus (Komornik Graniczny) ad differen-

Camerarius
Succamera-
rii.

ferentiam Camerariorum Terrestrium, quorum unum iudex, alterum subiudex Terrestres constituunt, ut supra dictum. In Palatinatu Sandomiriensi & Siradiensi Succamerarii tot habent Camerarios limitaneos, quot sunt Palatinatum illorum districtus. Constitut. An. 1677. pag. 14. Habet praeterea Succamerarius Notarium suum, qui in Palatinatibus Sandomiriensi & Cracoviensi debet esse possessionatus in suo quisque Palatinatu. Constitut. an. 1631. pag. 35. seq. tit. Sklep na Si- de ipsius Succamerarii Bonis sit, surrogare sibi debet Succamerarium viciniorum, vel ejus Camerarium, vel alium aliquem iudicem, qui itidem iurejurando obstrictus esse debet, ut ipse Succamerarius. Constitut. 1601. pag. 737. Si controversia sit de limitibus inter Bona Regia, vel inter Bona Nobilium & Regia, tunc constituuntur alii iudices, ut paulo post diceretur. De Officio Succamerarii scripsit peculiarem librum Stanislaus Lochowski Notarius Castrensis Opocznenis, quem inscripsit hoc modo: Processus Judicarius Granicialis Regni Polonia. Cracovia An. 1641. Haec autem, quae diximus, de Succamerariis Polonicis & Lithvanicis intelligenda sunt. In Prussia enim Succamerarii sunt Consilarii Terrarum Prus-

Notarius
Succamera-
rius.

Succamera-
rius propri-
os limites
constituere
nequit.

Succamera-
rii Prusiae
non exer-
cent iudicia
limitanea.

fiæ, neque judicia ulla exercent: Controversiæ autem finium Regundorum in Prussia ad Judicium Terreſtre pertinent. In campum etiam ad limites cognoscendos Judex ipse Terreſtris cum duobus Scabinis exit. Vel si Judex ob valetudinem vel alia aliqua impedimenta adesse non potest, Scabinorum primus aut sequens vices ejus obit. Reum autem hi citant hac fere formula: *Mandatum tibi, ut coram Nobis tanquam à judicio deputatus &c.* Vid. jus Terreſtre Correct. III. 7. num. 7. seqq. Possunt hæc judicia exerceri etiam tempore Comitiorum, ut habet Constitutio Anni 1677. pag. 49.

Judicia Commissorialia.

XIII. **JUDICIA COMMISSORIALIA** sunt itidem de finibus regundis, quando controversia incidit Nobili cum fundo Regio. Constitut. anno 1637. pag. 39. Tunc enim à Rege mittuntur Commissarii, qui terminos constituent, additur tamen & his Succamerarius. Exercentur etiam Judicia hæc Commissorialia de exemptione Bonorum Regalium, de divisione inter fratres aut par jus habentes, nisi de juribus obstet controversia, tunc enim ad Jus Terreſtre illud remittendum est. Requiritur autem ad Commissionem tria: I. Commissio Regia, qua negotium competens certis viris committitur. II. Man-

Requisita Commissionis.

Mandatum Regium, quo Tenutario, ut coram ipsis compareat, mandatur. III. Innotescencia Commissionis Tenutario per Commissarios sub sigillis & subscriptione manuum edenda. Et hæc Innotescencia una cum mandato per ministerialem & duos Nobiles mitti debet ad Capitaneum sive Tenutarium duabus hebdomadis ante terminum ad limites: ad redimenda vero Bona Regalia sex hebdomadis est inferenda & ad manus citandorum tradenda. Innotescenciæ Commissorialis formula est talis: *Nos N. (Titulus Commissariorum scribitur) Commissarii per Majestatem Regiam ad infraſcripta data & specialiter deputati v. bis Generosis N. N. &c. innotescimus presentibus, oblatis nobis esse literas Commissionis &c.* Vid. Theod. Zawacki in Process. Judic. III. 12. pag. 222. Citationes tales signantur sigillo Commissariorum. Nixdorff. l. c. Verisores mittuntur ad Regia Bona distincta.

rum quando controversia incidit de finibus regundis non inter Nobiles, neque inter Nobilis alicujus & Regia Bona, sed inser Bona utrinque Regia, tunc limites constituuntur non per Commissarios, sed per REVISORES, qui quinto quoque anno elapso in Comitibus electi ad Bona lustranda mittuntur. Vid. Theod. Zawacki loc. cit. Conf. & Constit. An. 1647. pag. 28.

Termini generalis olim habebantur.

Indices in terminis generalibus.

Acta Terminorum generalium.

XIV. A judiciis Terreſtribus dabatur olim Provocatio ad TERMINOS GENERALES, ſive ad COLLOQUIA (Polonice dicuntur *Wieca*, item *Roki glowne*) & quidem ſi hæc Colloquia ante Comititia generalia incidebant. Habebantur ſingulis annis ſemel autumni tempore in omnibus Palatinatibus. Indices hinc erant Palatinus, Caſtellanus, Judex, Subjudex, Vexillifer cæterique Magiſtratus illius Palatinatus ex Conſtitut. Caſimiri Jagellonidis anno 1454. & Sigifmundi I. anno 1543. Si quis ex his judiciis ſive Palatinus, ſive alius quiſpiam morbo impeditus aberat, cogebatur in ſequentibus Colloquiis jurare, quod vera non veroficta infirmitate fuerit impeditus. Conſtit. Sigifm. I. citata & Sigifmundi Auguſti anno 1565. pag. 88. ſeqq. In abſentia Palatini in his Colloquiis Caſtellanus præſidebat, ut ex dicta Conſtitutione de anno 1565. apparet. Acta Colloquiorum ſive Terminorum generalium, quæ non libris Terreſtribus, ſed aliis peculiaribus inſcribebantur, aſſervari ſolebant ſub tribus clavibus, quarum unam Judex Terreſtris, alteram Subjudex, tertiam Notarius Terreſtris habebat, ex Conſtitut. Vladislai Jagell an. 1433. apud Janum Januszov. lib. V. Conſtitut. Part. V. tit. 8. pag. 105. & Joan.

an. Herburth tit. Colloquia pag. 85. ſeqq. Eodem modo jubentur etiam aſſervari libris iudiciorum Terreſtrium, non niſi cum Conſenſu omnium depromendi. Vid. Statut. Lithvan. cap. IV. art. 13. In Prussia ſuperiore ſeculo, & initio præſentis habebantur itidem Judicia totius Prussia generalia (*Zagfahrten* dicta) & quidem bis ſingulis annis nempe menſe Majo die S. Stanislai in urbe Mariæburgenſi, menſe autem Septembri in urbe Crudentina, poſtea vero conſentiente Rege in urbe Thorunienſi. Conveniebant ad hæc judicia exercenda omnes Conſiliarii Pruſſici, nempe duo Epifcopi, tres Palatini, tres Caſtellani, tres Succamerarii, trium Civitatum majorum, bini Delegati. Provocatio eo inſtituebatur ex tota Prussia, ſi prius hi Conventus Pruſſici incidebant, quam Comititia Regni generalia, & poſtea ſi prius hi Conventus incidebant quam Tribunal Regni. Sed de his alibi copioſius à nobis actum eſt. Vid. Jus Correct. tit. VI. num. 45. In Juribus Municipalibus Terrar. Pruſſ. Privileg. Sigifmundi I. anno 1538. datum. lit. G. 3.

XV. A Terminis generalibus ſive à Privocatio ad Regem. Sed & alias cauſa

Ddd 5 co-

coram iudicio Terrestri vel castrensi agitata, si prius incidebant generalia Regni Comitata quam Colloquia, tum Provocatio instituebatur à Iudicio Terrestri & Castrensi recta ad Regem omittis illis Colloquiis. *Vid. Cromer. lib. II. Descrip. Polon. pag. 188.* Similiter ex Conventibus Prussiae generalibus ad Regem dabatur appellatio, ut alias ostensum. Vnde facile cognoscere possumus, quantis litium difficultatibus tum districtus fuerit Rex, adeo, ut non sit mirum, Henricum Regem dixisse: *Per meam fidem Poloni isti faciunt, ut agam iudicem inrisperitum, in brevi Volent, ut agam etiam carsidicem, teste Paulo Piascio in Chron. pag. 55. fin.* Itaque iam Sigismundi Augusti tempore facta fuit in Comitibus mentio instituendae in Polonia novae iudicium decuriae, quae de omnibus Provocationibus sine provocatione cognosceret, quale est in Galliarum Parlamentum, sed non placuit summam iudiciorum cuiquam praeter Principem concedere. *Cromer. lib. II. Descrip. Polon. pag. 189.* Instituta nihilominus fuerunt ab Augusto Anno 1563. iudicia in Palatinatibus extraordinaria ad didicandas controversas veteres, quoniam in Comitibus generalibus decidi non poterant. *Vid. Constit. dicti anni pag. 31. seq. Tan-*

Consilia de iudicio generali instituendo.

Iudicia extraordinaria.

Tandem Stephanus Bathori Rex fvasu magni Samociei Anno 1578. summa Tribunalia instituit in Polonia, & An. 1581. in Magno Ducatu Lithvaniae, quo provocationes instituerentur ex omnibus iudiciis Terrestribus, Castrensis, Succamerarialibus & Commissorialibus, siquae Colloquia illa sublata sunt. *Vid. Constit. anno 1578. pag. 325. seqq.* In Prussia Regia nulla antiquitus concedebatur Appellatio ad Regem, sed omnes lites in Prussia finiebantur, donec tandem Anno 1521. sub Sigismundo I. eandem primo Civitates, & successu temporis etiam Equitris Ordo concesserunt. *Vid. Casp. Schuz. lib. X. Chron. Pruss. pag. 479. Salom. Neugebauer. lib. VII. Hist. Polon. pag. 406.* Suscipiebat autem Aula Regis Appellationes Prussicas usque ad Sigismundum III. Nam licet Stephanus, ut diximus, summa Tribunalia instituisset, expresse tamen lege initio cavit, ne causae Prussicae ad Tribunal recens institutum, sed ad ipsum Regem devolverentur. *Constitutio anni 1578. pag. 322. Conf. Januszoy. lib. VII. Constit. Part. III. tit. 3. pag. 934.* Verum sub Sigismundo III. Anno 1589. concessit Prussica Nobilitas appellationes ad Tribunal Petricoviense, ad quod etiam Deputatos suos mittere iussa est. Ita tamen hoc

Tribunalia summa instituta.

Provocatio ex Prussia ad Regem superiore Seculo invaluit.

Prussi initio se Tribunali subijcere non lucrunt.

Nobilitas se subijcit Tribunali Petricoviensi.

hoc fuit ordinatum, ut indifferenter ad
 Convenum generalem Terrarum Prus-
 siæ, de quo antea dictum, vel ad Tribu-
 nal Regni, quod prius horum celebra-
 tum fuerit, institueretur provocatio.
 Sed à Convenibus etiam his generalibus
 Prussiæ concedebatur appellatio ad Tri-
 bunal Regni, ut habetur in jure *Correctio*
 Nobilit. Pruss. tit. VI. num. 45. seq. Refer-
 vavit autem sibi in primo ad Tribunal
 accessu Nobilitas Prussica regressum, si
 vellet ad iudicium Aulicum Regium.
Kid. Const. an. 1589. tit. Prystapienie pag. 514.
et Const. Anno 1590. pag. 574. Hodie Con-
 ventus generales Prussiæ cessant, ideoque
 Equestris Ordo ex Prussia tantum ad Tri-
 bunal Regni provocat. Verum Civita-
 tes Prussiæ tunc temporis solenniter in
 Conventu Prussiæ generali adversus Tri-
 bunal illud protestatae sunt, quæ Prote-
 statio etiam ab Ordinibus Prussiæ ipsis ex
 sub sigillo extradita. Ideo hodieque
 Prussiæ Civitates etiam ratione Bono-
 rum Terrestrium in Tribunali iudicari
 nolunt, sed forum suum habent in judi-
 cio Regis aulico, quod vocant post Cu-
 riam. Similiter in Livonia Regibus Po-
 loniæ adhuc subjecta, licet eodem mo-
 do iudicia Terrestria & Castrensia exer-
 ceantur, ut in Regno & Magno Ducatu
 Lith-

Nobilitas si-
 bi reservat
 regressum ad
 Tribunal ad
 iudicium Re-
 gum.

Civitates
 Prussiæ
 processerunt
 sunt contra
 Tribunalia.

Livones non
 agnoscunt
 Tribunalia
 sed provo-
 cant ad Re-
 gem.

Lithvaniæ; illud tamen discriminis in-
 tercedit, quod Livones ex dictis illis ju-
 diciis provocationes non admittunt ad
 Tribunal Lithvanicum aut Polonicum:
 sed si causa excedit quingentos florenos
 Polonicos, possunt litigantes provocare
 ad iudicium Regium Assessoriale Regni.
 Et tunc cum Ordinariis iudicibus assistet
 etiam Referendarius vel Notarius Magni
 Ducatus Lithvaniæ, cui Livones alium
 quempiam suæ Nationis Secretarium
 adjungunt. Judicantur illæ causæ Li-
 vonicæ ad iudicium Assessoriale devolu-
 tæ quotannis in Januario & Februario.
 Decreta sigillo Regni & Magni Ducatus
 Lithvaniæ signantur, quod etiam de aliis
 Mandatis, bannitionibus, sublevationi-
 bus intelligendum. Scribi autem de-
 bent Protestationes, citationes & Decre-
 ta non nisi lingua Polonica, ut habet Or-
 dinatio Livonica anno 1677. pag. 32. seq.
edita tit. Ordinacya.

XVI. Iudicia igitur secundæ & ul-
 timæ (saltem in quibusdam, quia in
 nonnullis causis a iudiciis terrestribus
 aliisque provocare non licet, & quædam
 etiam causæ ab ipsis Tribunalibus ad
 Comitiam, ut dicemus, remittuntur) in-
 stantia sunt SVMMA TRIBVNALIA.
 Loci ubi summa Tribunalia habentur in
 Re-

Causæ Livo-
 nicæ quod
 annis judi-
 cantur in en-
 se Januario
 & Februa-
 rio.

Tribunalis
 suprema.

Tribunalia
ubi cele-
brentur.
Petricovia.

Regno Polonico sunt I. PETRICOVIA,
quo pertinent Pofnaniensis, Califfienfis,
Siradicenfis, Lancicienfis, Brestrenfis,
Inowladislaviensis, Masovia, Plocenfis,
Ravenfis Palatinatus, cum terris ad
hos Palatinatus pertinentibus ut terra
Wfchoviensis, Vielunenfis, Dobrinenfis.
Accefferunt his, ut jam dictum est, Anno
1589. Pruffici Palatinatus. *Vid. Constitut. an.*

Lublinum.

1589. pag. 514. anno 1590. pag. 579. II. LV.
BLINVM, quo pertinent Cracoviensis,
Sendomiriensis, Ruffia, Podolia, Lub-
linenfis, Belzensis, Podlachiensis Palati-
natus. Additi sunt Anno 1589. Palati-
natus Volhynia & Braclaviensis, qui
antea peculiare habuerunt Tribunal Lu-
ceonae simul cum Palatinatu Kioviensis.
Vid. Constitut. anno 1578. pag. 331. anno 1589.

pag. 537. seqq. Anno autem 1590. acces-
sit ad Tribunal Lublinense etiam Pala-
tinatus Kioviensis. *Constitut. An. 1590. pag.*
1582. Tandem anno 1635. additus est Pa-
latinatus Czernichoviensis. *Vid. Constitut.*
dicti anni tit. Ordinacya Woiewodywa.

In Lichvania
ubi Tribuna-
lia habean-
tur.

Magno Ducatu Lichvaniae fuerunt antea a Stephano Rege quatuor loca constituta ad haec judicia Tribunalitia exercenda. Nimirum. I. Vilna, quo pertinebat Palatinatus Vilnensis cum Districtibus Osmianensis, Lidensis, Wilkomiriensis
Bra-

Braclaviensi, ut & Palatinatus Polocen-
fis. II. Troki, quo pertinebat Palatinatus
Trocentis cum Districtibus Grodnensi,
Caunensi & Vpitenfi. III. Novogrodkum,
quo pertinebat Palatinatus Novogro-
denfis cum Districtibus Slonimenfi &
Wolkovifciensi, item Palatinatus Bre-
ftianenfis cum Districtu Pincenfis. IV.
Minskum, quo referebantur Palatinatus
Vitepscensis cum Districtu Orzanenfi;
Palatinatus Mfcislaviensis & Minscen-
fis, cum Districtibus Mozirenfi & Rze-
cycenfi. In Ducatu quoque Samogitiae
habebat Equestris Ordo potestatem,
constituendi Tribunalis in suo Ducatu,
ubicunque placuerit. Caterum haec sub-
secutis temporibus prorsus mutata sunt.

Nam Sigismundus III. Anno 1588. d. 1.
Febr. constituit, ut ad Vilnense Tribunal
transferrentur illae causae, quae antea ju-
dicabantur Trocis. Et ad Tribunal
Novogrodense illae causae, quae iudicati
solebant Minsci; ita tamen, ut alterna-
tim, nempe uno anno Novogrodci, al-
tero anno Minsci per semestre hybernum
causae iudicarentur. Samogitia licet ha-
buerit potestatem, Tribunal proprium
erigendi, illo tamen non est usae, sed cau-
sas suas ad Vilnense Tribunal transtulit.
Vid. Statut. Lithuan. in Appendice. Deinde

Mentis fa-
cta est tem-
pore regis
mundi III.

Anno 1598. Districtus Pinscensis additus est Tribunali Vilnensi, qui antea pertinebat ad Tribunal Novogrodenſe & Minscense. *Vid. Constit. dicti anni tit. 17. & 18. mieſce.* Post hæc An. 1626. Equeſtris Ordo Smolencensis Palatinatus ad Tribunal Vilnense provocaciones instituere cœpit. *Vid. Constitut. dicti anni tit. Oparze- nic.* Habetur ergo hodie in M. Duc. Lithvanix Tribunal quotannis per dimidium annum Vilnæ, per alterum autem dimidium annum Nowogrodcii aut Minsci alternatim. Sed specialius etiam de tempore Tribunalium nobis agendum erit.

Tempus quo Tribunalia judicia in Regno habentur.

XVII. Tempus igitur horum summorum Tribunalium sic primo generatim distinguitur, ut in Regno hyberno tempore post festum S. Francisci ad Palscha judicia hæc celebrentur Petricovix: æstivo vero tempore Lublini post Dominicam Conductus usque ad messem. In actis tamen Electionis Regis Michaelis prolongatum est Tribunal Lublinese secundum Constitut. anni 1638. usque ad festum S. Thomæ, idque ad septem subsequentes annos valere debuit. *Vid. Acta illa Lit. 8. 2.* Sed nondum elapsis septem illis annis alia subsecuta est Ordinatio Tribunalis Lublinese Anno 1670. de

de qua infra num. XXI. Porro An. 1676. constitutum est, ut per totum annum in utroque loco nempe Petricovix & Lublini continuo cursu judicia exercentur; ea tamen Constitutio non nisi ad duos annos valeat. *Vid. Constitut. dicti anni pag. 24.* In Magno Ducatu Lithvanix æstivo tempore Tribunal semper est Vilnæ, hyberno autem tempore Novogrodcii & Minsci alternatim.

Tempus quo Tribunalia in Lithvania habentur.

XVIII. Judices, sive ut vulgo vocantur, Deputati, in summis Tribunalibus sunt vel Seculares vel Spirituales. Spirituales Deputati a suis Capitulis, modo & tempore solitis eliguntur. Seculares autem in particularibus Conventibus Palatinatum & Terrarum a Nobilitate eligi consueverunt. Requirebatur hic olim, ut Deputati illi unanimi consensu omnium eligerentur: sed paulatim cœperunt in multis Palatinatibus per plura suffragia constitui. Hunc morem recepit in Regno primò Masovix Palatinatus ex Constitut. Anni 1598. pag. 702. Deinde Palatinatus Siradiensis cum Terra Vielunensi, item Palatinatus Cracoviensis & Terra Caelmensis. *Vid. Constitut. an. 1611. pag. 40.* Post hæc Magnus Ducatus Lithvanix. *Constit. an. 1613. pag. 41.* Eodem anno hunc morem receperunt Palatina-

Judices in judiciis Tribunalitatis.

Electio Iudicum sive Deputatorum.

tus Kioviensis & Districtus Mielnicensis, ut patet ex *Constitut. an. 1613. pag. 13.* Item Palatinatus Plocensis eodem anno. *ibid. pag. 22.* & tandem Palatinatus Prussici. *ibid. pag. 24.* Posthæc anno 1631. hoc ipsum recepit Palatinatus Podlachiz. *Vid. Constitut. an. 1631. pag. 34.* Palatinatus Ravenfis anno 1667. ut est in hujus anni *Constitut. pag. 18.* Tandem etiam Palatinatus Brestensis & Inowladslavientis hoc impetravit, ut plurium suffragiis Deputatos eligeret. *Constitut. an. 1685. pag. 19.* Quod ad numerum judicum sive Deputatorum attinet, in Palatinatibus, Poinaniensi, Sandomirienfi, Califfiensi, Ravenfi, Podlachiz, Plocensi concessi sunt bini deputati. *Constitut. anni 1578. pag. 326.* Reliqui Palatinatus debuerunt tantum singulos sibi eligere, quod etiam de Vielunensi & Dobrinenfi terris intelligendum est, quæ singulos eligere jussæ sunt: Palatinatu Masovia pro illa vice concessi fuerunt tres Deputati: Palatinatu Russiæ vero duo, ita ut unus eligeretur Wisnæ, alter Halicz. Verum subsecutis temporibus multis aliis Palatinatibus indultum est, ut binos Deputatos eligerent. Nam *Constitutione Anni 1589. pag. 538.* In Palatinatu Siradiensi duo præter Vielunensem conceduntur An. 1598. In Palatinatu Volhyniz

Numerus
Deputato-
rum.

nez sex Deputari eligi jubentur, nempe ex singulis Districtibus, Lucensi, Wlodymirienfi & Cremeneensi, bini: In Bracaviensi Palatinatu etiam duo. Similiter *Constitut. an. 1611. pag. 18.* in Palatinatu Kioviensi duo eligi permittuntur. In Palatinatu Czernichoviensi ex duobus Districtibus, nempe Czernichoviensi & Novogrodensi singuli eliguntur per *Constitut. Anni 1635. ante med. tit. Ordinacya.* Cracoviensi Palatinatu An. 1631. concessum est, ut duos eligeret Deputatos. *Vid. Constit. ejus anni pag. 37.* In Palatinatu Lublinensi tertio quoque anno secundum alternatam ex terra Lukoviensi Deputatus eligebantur: reliquis autem duobus ex Lublinensi & Vrzendoviensi. *Constitut. An. 1654. pag. 19.* Sed An. 1677. constitutum est, ut semel duo Deputati ex ipso Palatinatu eligantur: deinde vero alter ex ipso Palatinatu Lublinensi, alter ex terra Lukoviensi. *Constitut. dicti anni pag. 12. tit. Deputat.* Similiter Belzensi Palatinatu hoc jus duorum Deputatorum mittendorum ad judicia Tribunalitia collatum est per *Constitutionem anni 1677. pag. 12. tit. Declaracya.* Ex Prussici Palatinatibus jam ab An. 1589. quo ad Tribunal accesserunt, mittuntur bini Deputati seculares, & duo Spirituales.

les. *Constitut. An. 1589. pag. 514.* Similiter in Magno Ducatu Lithvanix ex singulis Palatinalibus & Districtibus bini ad Tribunal Magni illius Ducatus designantur, ut est in *Appendice ad Statutum Lithuanicum.* Oswiecimensis autem & Zatoriensis Ducatus unum tantum Deputatum ad Tribunal mittere jussi sunt. *Constitutione anni 1578. pag. 326.* Requiritur in his Deputatis varia, quæ his scribimus commemorabimus. Nimirum cavetur in legibus, ne quis Deputatorum, sive ab eodem sive ab alio Palatinatu in sequentem, tertium vel quartum annum idem Deputati munus subeat, etiam si nemo contradixerit. Quadriennio igitur demum elapso iterum eligi possunt iidem Deputati, ut volunt *Constitutiones anni 1611. inter Constitutiones Lithuanicas pag. 40. an. 1616. pag. 40.* Deputati autem Spirituales biennio elapso denuo Deputati eligi possunt. *Constitut. An. 1633. pag. 24. & Constit. an. 1670. pag. 50.* Deinde Deputatus in judiciis Tribunalitibus non potest eligi Nuncius ad Comitiam. *Constitut. an. 1616. pag. 3.* Qui autem Deputatus, Nuncii munus, aut contra Nuncius Deputati officium sibi oblatum amplexus fuerit, utroque munere privatur, per *Constitutionem Anni 1678. pag. 9.* Nuncius

Requisita
Deputato-
rum.

cus igitur non nisi post Comitiam Relationum eligi potest in Deputatum etiam si functionem suam in Comitiam antea non obierit: & contra Deputatus qui est eo tempore, quo primæ universales Nobilitatem ad Conventus particulares Antecomitiales convocant, ille non potest eligi Nuncius, etiam si Conventus illi particulares sine fructu dissolverentur & interea quoque Deputatus finito anno functione sua liberaretur, ut hoc volunt declarantque *Constitutiones anni 1683. pag. 5. & Constitut. an. 1685. pag. 6. inter Constit. Lithu.* Præterea absens eligi nequit Deputatus. *Constit. an. 1616. tit. O Deputatich.* Si Deputatus ipse habet causam in Tribunali, differri ea debet usque in sequentem annum; nisi pars altera, nulla contradictione interposita, illud permiserit. *Constitut. an. 1611. pag. 40. tit. O Deputatich.* Item si iudex vel alius Affessor judicii Terrestris, vel alterius alicujus, electus fuerit Deputatus, & ab ejus judicio Terrestri, aut alio aliquo cui antea præerat, causa fuerit devoluta ad Tribunal, tum Deputatus ille in causa modo dicta in Tribunali jus nullum sententiæ ferendæ habet. *Constit. an. 1578. pag. 236. tit. Obieranie.* Si autem iudex Terrestris, quod hic obiter ex occasione noto, electus

Etus fuerit Deputatus ad Tribunal, tum in iudicio Terrestri alium sibi substituit, secundum Statutum Lithvanicum *cap. IV. art. 4. & in Appendice Statuti illius de Tribunali.* In hac ipsa Lithvania Procurator sive Patronus causarum prohibetur esse Deputatus, in Constitut. 1601. pag. 758. §. a na Electicy.

Deputati
conveniunt
Petrico-
viam.

XIX. Electi ita in Conventibus cuiusque Palatinatus & Districtus particularibus Deputati, statuto tempore in loco iudicii nempe Petricovix conveniunt, auditoque prius sacro curiam ascendant, ubi in conclavi, in quo iudicium Tribunalitium haberi debet, Terrestre, Siradicense iudicium (Petricovia namque est in Palatinatu Siradicensi) supremo loco judiciali assidet mensæ, electosque iudices sive Deputatos, primo quidem Spirituales, postea Seculares secundum Ordinem Capitularum & Palatinatum, Terrarumque ad præstandum iusjurandum vocat. *Vid. Joh. Nixdorff. de iudicio Tribunalitio.* In Statuto Lithvanico Deputati Tribunalitii iusjurandum præstare jubentur coram Terrestri Castrensi iudicio ut & coram Nobilitate ibidem præsentem. *Vid. Statut. Lithvanicum loc. cit. & Constitut. Anno 1647. pag. 6. seq.* Iusjurandi formula talis est:

Iusjuran-
dum præ-
stans.

Iusjurandi
formula.

Ego

Ego N. juro, quia juste secundum Deum, jus scriptum, equitatem, partium controversias iudicabo; recognitionesque suscipiam, divitis & pauperis, amici & inimici, Civis & peregrini, discrimine sublato, & neque favorem, neque odium, neque premium, neque pœnas mihi proposita curabo, sed in iudicando solum Deum, jus scriptum equitatem, partium controversias & recognitiones in hisce omnibus conscientia mea iudicium sequar & audiam aliaque negotia mihi incumbentia fideliter & pro posse meo faciam. Præcavationes causarum cum nemine habebō, neque præmonitiones neque consilium dabo, nec munera accipiam, & quod non ambitiose quaesiverim ut ad hæc iudicia eligerer & secreta iudicii nemini revelabo. Sic me Deus adjuvet & Sancta Crux Christi. In fine hujus iusjurandi ante illa verba: Sic me Deus &c: addunt Palatinatus Volhyniensis, Mariæburgensis & Pomeraniæ Deputati, quod non sint in clientela (*Rekodayni studzi* aliorum Magnatum. *Vid. Andreas Lisiecki in iudicii Tribuna-*

Ecc 4

buna-

bunaliti Regni Polonia Splendore V. pag. 172.
 Conf. Constitut. an. 1589. tit. Præsidentis
 sych. & an. 1616. tit. o Tribunale. In Magno
 Ducatu Lithvanix Deputati hanc clau-
 sulam jurisjurandi habent: *He jure juro
 sic me Deus adjuvet in Trinitate unus: seu an-
 tem injuste, Deus mihi interficiat animam et
 corpus.* Circa hunc juris jurandi præ-
 standi actum licet Deputato illegitimè
 electo contradicere, quâ contradictione
 interveniente, is, cui contradicitur, à ju-
 rejurando præstando tantisper remove-
 tur, dum reliqui, qui ipsum sequuntur,
 jurarint. His factis Deputati omnes
 jurati seculares judicii sui Præsidentem, qui
 vulgò Marschalcus Tribunalis vocatur,
 concordibus suffragiis eligunt, qui Mar-
 schalcus non rarò est vir Senatorii Ordini-
 nis, aut etiam ex aliis Magistratibus Re-
 gni Majoribus, ad majorem huic Colle-
 gio auctoritatem conciliandam. Spi-
 rituales quoque Præsidentem sive Præsiden-
 tem habent, ex Archidiecepsi Gnesnensi
 Prælatum aliquem. Jurisdictione fun-
 data Marschalcus & Deputati contradi-
 ctionem illam contra Deputatum, de qua
 antea diximus, judicare possunt. Ea au-
 tem legitima vel illegitima cognita, is, cui
 contradicitur, vel removetur à jurejuran-
 do, vel ad præstandum illud admittitur, &

Clausula ju-
 risjurandi in
 Lithvania
 præstari so-
 litæ.

Marschalcus
 eligitur à
 Deputatis.

Spirituali-
 um Præsiden-
 tem electur ex
 Archidiece-
 si Gnesnen-
 si.

Contradi-
 ctiones judi-
 cantur.

& locus ipsi inter deputatos conceditur.
 Joh. Nixdorff. loc. cit. Locum autem ju-
 dicii hujus, antequam Deputati conven-
 niant, præparat Capitaneus: hospitia De-
 putatis distribuit, quod onus gravissi-
 mum Cives urbium illarum ferre oportet.

Cives hospi-
 tia Deputa-
 putatis præ-
 bere cogun-
 tur.

XX. Judicantur hic omnes causæ, quæ
 à judiciis Terrestribus, Casirensibus, Suc-
 camerarialibus, Commissorialibus illis,
 quæ ad Bonorum limitationes institui
 solent, per appellationem, sive ut anti-
 quæ leges loquuntur per motionem ad
 Tribunal devolvuntur. Vid. Constit. Anno
 1578. pag. 127. Conferatur Processus judicarius
 An. 1611. in Comitibus institutus. Non datur
 tamen appellatio ad Tribunal à judiciis
 illis inferioribus in executione rei judi-
 catæ: ad inscriptionem: Exemptionum
 liquidarum: Deductionis Scrutiniorum:
 inquisitionum. Item in recognitione
 summæ tria millia florenorum non exce-
 dente: pro vulneribus pro taxa capitis
 plebei: pro extraditione subditorum:
 de decimis liquidi juris: de exemptioni-
 bus: de injuriis Terrestribus: pro taxa
 500. florenorum. In rapinis similis taxæ:
 a levi quoque accessorio appellatio or-
 dinarie concedi non debet, ut hæc deter-
 minat Constitutio Anni 1670. pag. 22.

Causæ ad
 Tribunal
 pertinentes.

Quando ap-
 pellatio ad
 Tribunal
 non comen-
 datur.

Causæ quædam
prorsus
ad Tribunal
non perti-
nent.

Causæ etiam quædam hic prorsus excipiuntur, ut quæ ad Tribunal plane non pertinent. Nimirum (1) causæ mere criminales, illæ videlicet, quæ famam & caput alicujus Nobilis tangunt. Cavetur tamen legibus, ne quis ex causa Civili criminalem faciat, aliumque sub hoc prætextu ad judicia Comititalia vel post Curiam evocet sub pœna sessionis turris & centum marcarum. Excipiuntur (2) causæ Fisci Regii, Theauri, Quartæ & de Bonis nullo jure receptis. Excipiuntur (3) causæ quædam, ad quas Commissarii mitti solent, qualis est causa de exemptionibus Bonorum regalium. Excipiuntur (4) in Magno Ducatu Lithvanicæ causæ in aliis inferioribus subfellis nondum agitatæ. *Constitut. An. 1641. pag. 17. An. 1670. pag. 50.* Excipiuntur (5) Causæ juris Magdeburgensis sive Teutonici & Culmenensis. *Constitut. An. 1578. pag. 328. an. 1633. pag. 23. seq. Conf. & Statut. Lithvan. loc. cit.* De causis Livonicis & Prussicarum Civitatum, jam supra diximus, quod prorsus ad Tribunal, quæcunque illæ tandem fiat, non pertineant.

Ordo in
causarum
ventilatio-
ne observa-
tur.

XXI. Causæ autem, quæ ad Tribunal pertinent, certo ordine ibidem ventilantur. Nam triduo ante sessionem primam adest Notarius Terrestris ejus loci, ubi

ubi exercenda sunt judicia Tribunalia, ut partes litigantes causas suas hoc triduo inscribant. Qui igitur illud hoc triduo facere neglexerint, non possunt postea admitti. *Vid. Statut. Lithvan. in Appendice, ubi agitur de Judiciis Tribunalitibus.* Rediguntur illæ causæ in distincta Regestra, ita ut aliud sit Regestrum causarum militarium & expeditionis bellicæ; aliud causarum capturalium; aliud paritatis suffragiorum; aliud ex quo judex: aliud causarum Palatinalium; aliud causarum extrapalatinalium: aliud causarum spiritualium, quod iterum est duplex, nempe vel compositi judicii, vel mixti fori: aliud summarii processus, de quibus copiosè egit Joh. Nixdorff. *in lib. de Judic. Tribun.* Sed hæc aliquando mutari solent, ut constat ex *Constitut. anni 1670.* ex qua quam optime & varietatem Regestrorum paulo a prædicta enumeratione nostra diversam, & ordinem, qua causæ ex Regestris illis judicantur, cognoscimus. Constituitur enim ibidem, ut Tribunal Lublinense (quoniam omnium Palatinatum ad minorem Poloniam pertinentium causæ intra semestre spacium æstivo tempore dijudicari non poterant) Palatinatus illos dispescat in duas classes, ita ut causas ex Cracoviensi, Sendomirienfi,

Regestra.

Ordinatio
Lublinensis
Ordinatio
Tribunalis
extraordi-
naria

riensi, Kijoviensi & Russico Palatinatibus, ut & Districtibus ad Palatinatus illos pertinentibus primo æstivo semestri iudicetur: altero vero anno itidem intra æstivum semestre causas reliquorum Palatinatum ad minorem Poloniam pertinentium expediat, quo pertinent Volhyniæ, Podoliæ, Belzensis, Lublinensis, Podlachiz, Braclaviensis, Czernichoviensis Palatinatus cum suis districtibus. Ordo specialis tunc constitutus est sequens: Primo die Lunæ post Dominicam Conductus Paschæ iudicari debent ex Registro causarum militarium causæ mere militares, quo pertinent causæ ex hybernis vel expeditione publica ortæ, tam criminales, quam civiles. In eodem Registro comprehenduntur causæ remissæ: ex quo iudex: paritatis sententiarum: Residentiarum: Suspensionum: Functionis Commissionum, Legationumque in Comitibus decretarum. Hæ causæ continuo cursu iudicari jubentur usque ad diem ultimum Maji inclusive; ita ut ad diem 14. Maji inclusive causæ Ipiritualium ejusdem generis dijudicentur. Deinde die 1. Julii Causæ Palatinales inchoari jubentur, & primo quidem Palatinatus Cracoviensis, ejusque Districtuum usque ad 13. Augusti inclusive; ita ut causæ

secu-

secularium usque ad diem 5. Aug. inclusive ventilentur. Eodem ordine causæ Palatinatus Sandomiriensis, postea Kioviensis, inde Russiæ iudicari jubentur, ita ut iudicia ad Festum S. Thomæ finiantur. Causæ autem dictorum Palatinatum, quæ intra destinatum cuique Palatinatu tempus dijudicari non possunt, usque ad aliud Tribunal limitantur. Proximo anno eodem ordine ex reliquis Palatinatibus primo dijudicari mandantur causæ ex Registro militari, item ex Registro Cassandarum, usque ad ultimum diem Junii. Postea expediri debebant causæ Palatinales eodem, quem supra descripsimus, ordine nempe primo Secularium, deinde Spiritualium. Initium fiebat à Palatinatu Volhyniæ, deinde progrediebantur Iudices ad causas Palatinatus Podoliæ; inde ad causas Belzensis, Lublinensis, Podlachiz, Braclaviensis & tandem Czernichoviensis Palatinatum. Causæ vero, quæ præsentem requirunt vindictam, ut sunt blasphemiz, apostasiz, Sacrilegia judaica, quovis die & mense iudicari puniri que jubentur. Hæc Constitutio tamdiu erat valitura, donec Ordinibus aliud in Comitibus constituere visum fuisset. *Vid. Constitut. An. 1670. pag. 19. seqq.* Subsecuta est dein-

Alia ordinatio extraordinaria, Iudicii Petricoviensis & Lublincensis.

Judicia Spiritualem in Tribunalibus. Compositum iudicium.

Forum mixtum.

deinde, nempe An. 1676. alia ordinatio Tribunalis non tantum Lublincensis, sed etiam Petricoviensis in duas tantum annos valitura, cujus jam supra num. XVII. mentionem injecimus. Cæterum quoniam antea sæpe judicia Spiritualem obiter commemoravimus, hic paulo exactius materia illa nobis excutienda erit. Sunt judicia Spiritualem duplicia, alia videlicet COMPOSITI JUDICII, alia MIXTI FORI. Compositum iudicium constat in Regno sex Ecclesiasticis & sex Secularibus Deputatis. In Lithvania, quaternarius est numerus, ex Constitut. An. 1641. pag. 17. fin. Pertinent eo causæ omnes, quæ ad fundos & proventus Ecclesiasticos pertinent, item ad Ecclesias, Conventus, monasteria & Capitula: item ratione injuriarum excessuumque personis locisque religiosis illatarum, ait Dn. Nixdorff. loc. cit. Ad forum mixtum pertinent sex spirituales & omnes Deputati Seculares. Pertinent huc causæ mere Terrestres, juri & jurisdictioni Terrestri subjectæ, rationeque Bonorum & injuriarum Terrestrium, si inter litigantes, sive ab utrinque sive ab alterutra parte, sit clericus. Sed si tantum inter litis participes reperitur clericus, vel si causa agitari cœpit inter seculares, & deinde

deinde Bona devoluta sunt aliquo jure ad Clericum, tunc illam causam judicant soli Seculares. Constit. anni 1607. pag. 833. seqq. Consi. Herbut. in Statuto. lit. Spirituales pag. seq. Posthæc An. 1670. hoc iudicium mixti fori videtur esse restrictum ad solas causas prioritatum & taxationum Bonorum. Vid. Constitut. di-
ta pag. 20. ante med.

XX. Citationes ad Tribunalitium Judicium sunt sub integro titulo Regio (ut etiam Citationes ad Comitatus & post Curiam) sub sigillo terrestri illius terræ, in qua citandus est possessionatus, & in qua causam hanc in officio Terrestri vel Castrensi cœpit. Constitut. an. 1578. pag. 37. De Notario Tribunalis Magni Ducatus Lithvaniæ crebræ sunt Constitutiones; ne plus quam par est, & jure permittitur a litigantibus per se, aut per scribas suos exprimat. Vid. Constitut. An. 1616. pag. 42. an. 1635. pag. 30. an. 1641. pag. 18. De Decretis constitutum est, An. 1647. Decreta Tribunalitia. ut in Magno Ducatu Lithvaniæ Deputatus ex illo Palatinatu vel Terra, cujus causæ judicantur Marchalco assideat & Decretum simul cum ipso subscribat. Similiter in Decretis ad Palatinatum Volhyniæ & Braclaviensem pertinentibus, subscribere debent duo

Decreta Tribunalitia.

Decreta in
Lithvania
Russico ser-
mone scri-
buntur.

duo Deputati ex Regno & duo ex dicitur illis Palatinatibus, ut habetur in Constitut. An. 1589. pag. 538. & An. 1607. pag. 898. ubi etiam alia horum Palatinatum privilegia reperies. Scribuntur autem in Lithvania Decreta omnia Russico sermone, ut & multæ aliæ expeditiones publicæ in illis judiciis. Quod etiam in Judiciis Terrestribus, Castrensibus aliisque actionibus promiserat jam ante Tribunalium institutionem, Kioviensi & Volhymia Palatinatibus Sigismundus Augustus, licet dicti Palatinatus tum non Lithvaniæ, sed Regno Poloniæ fuerint adjuncti, ut discimus ex Constitutione Anni 1569. pag. 160. princ. Præterea notandum est, Decreta in summis Tribunalibus signari sigillo tertestri illius terræ, ubi Tribunal habetur. *Const. an. 1578. pag. 330.* Si reus parere nolit Decreto, condemnatur in duplum, quod per lucrum (Lithvani Ruthenico vocabulo *Pereśudny* appellant) vocatur: Prior enim condemnatio *lucrum* dicitur. *Vid. Mart. Cromer. lib. II. Descript. Polon. pag. 192.* Si duplum ad certum diem condemnatus non solverit, Præfecti arcium, sive Capitanei (Executio namque decretorum Castrensis & in Prussia Palatinali competit officio) in quo Reus Bona vel Domicilium ha-

bet,

bet, opem Actor implorat. Ex Decreto autem Capitanei Bona Rei Actori possidenda traduntur, adjecta certa multa, quod vadium vocant, si is prohibuerit. Si denuo id fecerit, duplicatur multa. si tertium, triplicatur, quæ vadia duplicata, triplicata vocantur, ut Cromerus de antiquis judicialibus Polonorum multis agens loco citato docet. Recentiori lege ultra vadium Capitaneale simplex pro parte judicii progressus non datur, sed pœnæ adjudicari debent parti injuriatæ juxta causarum merita. *Vid. Constit. an. 1670. num. 21. pag. 23.* Libri Causarum pro Tribunali agitatarum inscribi debent per Notarium Terrestrum libris Terrestribus. Quamobrem præter Notarium Tribunalis assidet etiam huic judicio Notarius Terrestris, ut & Judex & Subjudex ejusdem loci, sententiæ tamen ferendæ jus illi non habent. Et si Termini Terrestris in illo Districtu incidunt, ubi Tribunal habetur, tunc Termini Terrestris tantisper suspendi debent. Quod si Notarius Tribunalibus vel ante vel intra cursum judiciorum moriatur, debent Deputati facultatem ex medio sui Deputatum aliquem eligendi, qui sacramento obstrictus hoc munere fungatur. *Constitut. an. 1616. pag. 43.*

Inscribuntur
causæ agita-
tæ libris Ter-
restribus.

Judicium
Terrestre as-
sidet judicio
Tribunali.

Notarius Tri-
bunalius
quomodo
substituatur

Securitas ju-
dici Tribunalis.

XXIII. De securitate judicii Tribunalis ejusque auctoritate conservanda, reperiuntur saluberrimæ leges, præsertim in Constitutionibus anni 1578. pag. 329. & anni 1589. pag. 540. an. 1613. pag. 11. an. 1616. pag. 3. Summa earum huc redit: Nemo cujuscunque fuerit status & Conditionis, etiamsi sit Deputatus Tribunalis, in urbem, in qua Tribunal habetur, pluribus quam quinquaginta comitibus stipatus, in quibus etiam numerandi sunt cognati aliique, ingredi debet, sub pœna mille marcarum Polonicalium, ad intactam Instigatoris judicii illius ex termino facto in eodem judicio repetenda. Deinde qui causam pro Tribunali habet, plures quam tres comites secum in ipsum locum judicii adducere non potest; & illi quidem omnes sine armis, excepto acinace vel gladio, eo ingredi debent. Omnes autem alii, qui causam nullam, litesque nullas pro Tribunali habent, penitus inde arcentur. Nemini, nisi solis judicibus operto capite in loco judicii stare vel sedere licet, nisi quis ab ipsis judicibus fuerit rogatus. Dum sententias dicunt Judices, nemini plane, qui non est Deputatus, interesse conceditur. Judex autem & Subjudex, Terrestres, etiamsi suffragio, ut supra dictum est, careant, jurare

Jurare tamen ipsos oportet super secretis judicii non divulgandis aut revelandis. *Constit. An. 1578. pag. 330.* Porro Securitas illa, quæ judicii ipsius est, extendere se debet per totam urbem, in qua judicium illud est. Propterea nemini licet in urbe cum bombardâ pulvere pyrio onerata per plateas vagari, multo minus eam exonerare displodendo, sub pœna gravissima. Tandem nemini licet quempiam ad singulare certamen provocare, ut ita omnia tuta & secure sint. Si quis quempiam Nobilem spacio trium hebdomadarum ante inchoata vel etiam post finita judicia interfecerit aut vulneraverit, eidem pœnæ subiacet, qua afficitur in Comitibus Nobilem interficiens vel vulnerans, ut habet *Constitut. an. 1578. pag. 329. §. A gazyby.* Exdem autem leges, quæ de Securitate judiciorum Tribunalitiorum in Regno latæ sunt, servire etiam debent securitati Tribunalium in Magno Ducatu Lichvanix, per *Constitut. Anni 1620. pag. 18. tit. Securitas.*

XXIV. Quamvis autem judicium Tribunalitium sit supremæ instantiæ, adeo ut non liceat inde vel ad Regem vel ad Comitiam provocare, aut etiam Decreta Tribunalitia mandatis Regiis aut Comitiorum irrita reddere. *Constitut. an. 1638.*

Remissa ex
Tribunali-
bus ad judi-
cia Comitiam
lia.

pag. 16. Duobus tamen in casibus ex Constitutione Stephani Regis An. 1578. causæ a summis Tribunalibus ad judicia Comititalia antehac remittebantur. Nimirum primo quando pro Tribunali paritas erat sententiarum: Plurium enim sententiis causas decidi voluit Tribunalium parens Stephanus: si igitur ex utraque parte pares essent sententiæ, ad superius iudicium causam devolvi iussit. Deinde quando in Constitutionibus casus, qui ventilari debebat, nondum erat decifus. Verum postea Sigismundus III. Anno 1607. tit. 30. pag. 88. constituit, ut causæ Seculares, ex paritate votorum non ad Comititia, sed ad proximum tribunal, remittantur, ubi ex speciali harum causarum Registro statim post præstitum a Deputatis in Tribunali iusjurandum debeant, & solæ tantum causæ nondum publica Constitutione decifæ ad Comititia remittantur.

Quid hodie
obtinere.

Judicia Comititalia
multiplicia.

XXV. Progredimur jam ad JUDICIA COMITORVM GENERALIVM. Dividit hæc Theodorus Zawacki iequenti modo: Judicia Comitiorum sunt vel Civilia vel Criminalia. I. CRIMINALIA iterum vel sunt (1) Publica ad cuiusvis delationem Instigatore accusante, ut sunt (2) Crimen læsæ Majestatis, quod in perso-

personam Regis committitur machinatione, conspiratione, violatione, conatu, & quod abiit, ipso facto. (b) Crimen perduellionis, nempe factæ cum Reipubl. hostibus conspirationis. Huc pertinent arcanorum concreditorum, castri seu arcis proditio, Paëtorum & Fœderum cum finitimis initorum convulsio, Rebellionis in actum deductio. (c) Crimen Peculatus, ut sunt Theauri Regii vel Reipubl. expilatio, monetæ adulteratio, inversio proventuum Reipubl. &c. (d) Crimen violationis Comitiorum generalium vel particularium. &c. Vid. Theod. Zawacki in Processu judiciali. tit. ult. (2) Privatorum sunt homicidia a Nobilibus commissa; propinationes venenorum; injuridica punitio capitis sibi æqualis; incestus: adulteria & alia plura. Vid. Zawacki loc. cit. II. CIVILIA sunt (1) Instigatoris Regii, quo pertinent causæ de Bonis mensæ Regiæ, ex citatione vel remissione Tribunalis sive Curiæ, sive Commissorialis iudicii: de Bonis nullo jure receptis: de summis in Bonis Regiis assecuratis: de amissione Capitaneatus ob non solutionem Quartz: de salisfodinorum corruptione: de extorto telonio non privilegiato: de Confiscatione Bonorum Nobilium: de Bonis Regiæ Majesta-

jestati in scriptis : de Caducis Bonorum Nobilium : de non comparitione Theſaurarii vel Deputatorum ad Quartam percipiendam. (2) Ex delatione partium sunt : de exactiōe telonei per Nobilem, jus nullum ad hoc habentem : de negligentia Magistratum &c. (3) Privatorum sunt vel spiritualia vel secularia. Spiritualia sunt ex remissione Tribunalis, ut de decimis ex Bonis Nobilium ; de profanatione templorum. Secularia sunt de facultatibus jurisdictionum : honoribus & Officiis Terreſtribus : de incompatibilibus &c. *Vid. Zawacki loc. cit. Conf. Processus Judicarius in Comitibus An. 1611. constitutus pag. 2. seqq. ubi hac de re plura.*

Ordo Comitium judicialium judicialium.

XXVI. In judiciis his sequens observatur ordo. Primum omnium Notarius Terreſtris ejus loci, ubi Comitibus celebrantur, causas omnes ad judicia hæc pertinentes, ut Criminales remissasque ab aliis judiciis Regestro inscribit eodem ordine, quo partes eas deferunt, deinde tradit Regestrum Referendariis. Referendarii quoque eodem ordine causas judicandas proponunt ; Nam neque Regi per leges recentiores licet extra ordinem causam admittere dijudicandam, ut supra lib. II. cap. II. n. VI. in fine dicitur est.

Alias

Alias quoque causas ad Comitibus pertinentes, ut de Quarta : de causis Fisci : Bonis nullo jure receptis : de remissis à judicio Regio Post-Curiali, Notarius Decretorum Cancellariæ Regni eodem ordine inscribit & Referendariis tradit. In Comitibus igitur, propositione Regio nomine facta, sententiisque Senatorum auditis, prima Comitiorum, hebdomada tota actionibus Criminalibus dijudicandis impendi debet. Finita hac hebdomada diebus Lunæ iudicantur actiones sive causæ Theſauri, Quartæ, & de Bonis nullo iure receptis. Diebus Martis ventilantur causæ tam Criminales quam Civiles ex Magno Ducatu Lithvanix. Diebus Mercurii, Veneris & Saturni iterum Criminales. Diebus Jovis causæ ab aliis judicii remissæ. In defectu autem aliarum causarum semper iudicantur Criminales. *Vid. Constitut. Anni 1578. an. 1589. & præcipue Anni 1641. pag. 8. seqq.* Hic ita notandum est, usu forensi in Polonia non dici die Lunæ Martis, Mercurii &c. sed feria secundâ, tertiâ, quartâ &c. Nos autem hic notioribus vulgo vocabulis usi sumus.

XXVII. Iudices in Comitibus judicialibus sunt Rex & Senatores. Olim Rex ad hæc judicia aliquando Senatores aliquot

F ff 4

deli-

Iudices in Comitibus judicialibus.

deligebat, qui quotidie ferè, festis diebus exceptis, judicabant, ab iis tamen provocatio dabatur ad ipsum Regem. Cromer. *lib. II. Descript. Polon. pag. 207. seq.* Deinde extremis Stephani temporibus cum causa Zboroviorum ageretur, vel omnes vel aliquot ex Nunciis Terrestribus in Collegio ipsorum electos Rex censuit admittendos, ut & ipsis æquitas Regii iudicii plana esset, teste Joanne Dementrio Solikovio in *Comment. rer. Polon. pag. 160.* Postea Sigismundus III. Constituit. An. 1588. ut in causis Criminalibus, quando de Crimine læsæ majestatis aut perduellionis ab aliquo Nobili commisso agitur, admitterentur octo Deputati, ii que jurati ex Nunciis Terrestribus, qui iudiciis his adessent. *Vid. Constitut. an. 1588. in iis.* Sic etiam cum An. 1655. culpa traditi Moscæ Smolensci conjiceretur in Philippum Obuchovicium Palatinum Smolenscensem, ad Inquisitionem Rex admisit ex Nunciis Terrestribus viginti quatuor, ita ut ex singulis gentibus essent octoni, qui in præsentia omnium Nunciorum in hoc crimen inquirerent, & hoc concessum erat ad illum tantum actum. *Constitut. an. 1655. pag. 2.* Sed postea patuit, Obuchovicium fuisse prorsus culpæ expertem. Ante tria & quod ex curri

Deputati ex Nunciis Terrestribus ad iudicia de Crimine læsæ Majestatis.

currit iustra, sancitum est ut non amplius octo, sed duodecim Nuncii (ex singulis gentibus quaterni) ad hæc iudicia destinarentur. *Constitut. an. 1670. num. 9. pag. 15.* Præterea ad causas à summis Tribunalibus ad Comitiam remissis admittuntur etiam Deputati ex Nunciis Terrestribus à Marchalco Nunciornm statim post Senatorum vota nominati. *Constitut. An. 1678. pag. 8.* In aliis autem iudiciis Comitialibus Rex cum Senatu sine Nunciis iudicat.

XXVIII. Iudicia hæc Criminalia, præsertim læsæ majestatis & perduellionis sæpe magno tumultu agitantur, si Reus est potens. Quando enim ejusmodi causa agitanda est, citatur Reus per Instigatorem cum scitu Marchalci supremi sex hebdomadis ante Comitiam: Citatio valvis affigitur; Reus voce Præconis de more ter quaterque accersitur: dicto iudicii die sæpe locus Comitiorum, quando Reus est potens, armatis completur, ut factum est in Zboroviorum iudiciis apud Solikovium in *Comment. Rer. Polon. pag. 159.* Instigator (cui Delator adhsit vel si certa & evidentia sunt contra Reum documenta, etiam sine Delatore) causam proponit: Reus, qui non nisi viginti ad summum viris (in quibus

Ad causas Tribunalibus remissas dijudicandas admittuntur etiam Nuncii

Modus procedendi ad versus Reum læsæ Majestatis.

& confanguinei & ministri censentur) comitatus, urbem ipsumque locum iudicii intrare potest, aut ipse per se causam agit, aut Patronum causæ sibi dari postulat, aut eum confanguinei defendunt. Quando Senatores & Deputati ex Nunciis sententias dicunt, Rex absens est (quod etiam ex Constitutione anni 1588. in Actis Electionis Regis Michaelis repetitur.) Postquam ex pluralitate calculorum in absentia Regia decretum fuit, tunc præsentem ipso Rege descripto publicatur per Marschalcum supremum, qui etiam jure victos præsentem vinculis mancipari & capitis damnatos extremo supplicio affici jubet. *Vid. Consuet. An. 1588. in princip.* Cum An. 1620. quidam nomine Michael Piekarski de villa Bienkowiec Palatinatus Sendomiriensis, ex illa Equestri familia quæ insignia Toporum in scuto flavo defert, Regem Sigismundum III. (propterea quod ipsi uti furioso Curatores assignaverat,) in templum S. Johannis Baptistæ euntem clavâ mucrone eminente munita (Czekier Poloni vocant) percussisset, & aliquot vulnera in capite dextraque faciei parte infixisset; Senatus, qui tunc Varavia præfens erat, adscitis ex Constitutione anni 1588. octo Nunciis Terrestribus nis-

Decretum
ex pluralitate
sententiarum.

Marschalei
supremi munia in
iudiciis unita-
libus de Cri-
mine læsæ
Majestatis.

Exemplum
Piekarski.

que jurejurando adstrictis, primò dictum Piekarski per Ministerialem generalem publicari jussit infamem: mox bona ipsius fisco addixit: tum liberos & successores fisci fidei sicarii ex lumbis ipsius in linea recta descendentes omnium Dignitatum incapaces declaravit. Prædium insuper fidei Bienkowiec dictum in Palatinatu & Districtu sendomiriensi situm, ut domicilium ipsius, solo æquandum ibique in perpetuam rei memoriam columnam erigendam censuit. Cavet tamen simul, ne hæc ignominia aliis Piekarskiis Nobilibus ex diversis familiis oriundis in Regno & Magno Ducatu Lithvaniz fraudi esset. Negotium de pœna in corpore luenda Senatus cum Nunciorum Delegatis ad Marschalcum Regni supremum remisit, cui recentium criminum. in Comitibus perpetratorum cognitio & animadversio in delinquentes competit. Ex Marschalci ergo sententia Michael Piekarski ignitis forcipibus laniatus. Postea manu dextra & digitis articulatim præcisus, equis in diversum incitatis pedibus distractum carnifex flammis consumpsit, ejusque Cineres in profluentem Vistulæ abjecit, ut hoc ipsum discimus ex ipso Decreto contra Michaellem Piekarski teria quinta postridie Festi S. Cathari.

Executio De-
cretorum Ca-
pitaneis de-
mandatur.

Proscriptio-
nis vis.

Judicium in
quo cause
contributio-
nem agitan-
tur.

tharinæ Virginis ac Martyris Anno Do-
mini 1620. lato, & ex Paulo Piafecio
dict. an. pag. 404. Alias Decreti execu-
tio, si reus est absens, Capitaneo loci, ubi
Reus habitat, addito alio Nobili, deman-
datur; & si unus Capitaneus non suffi-
cit, & vicinus addi solet. Non raro etiam
jure victi absentes proscribuntur sive
banniuntur. Proscriptionis vero vis est
hujusmodi, quod is, qui ei addictus est,
intra fines Regni degere prohibetur,
alioquin à quolibet impune occiditur
Magistratus omnes, in quorum ditione
divertit, eum attinere, & ad capitis po-
enam servare obligantur, ait Piafecius in
Chron. pag. 15. Supplicio tamen afficere
non possunt Magistratus eo modo cap-
tum, nisi Regem ea de re consuluerint.
Piafec. loc. cit. pag. 16. Attamen Republi-
ca & Rege jam placatis frequenter pro-
scriptis literæ securitatis dantur, ut in
Regnum redeant. Et hæcenus etiam de
Judiciis Comitiorum.

XXIX. Cum multa reperiantur in
Regno, atque in Magno Ducatu Lithva-
niæ contributionum genera, ut supra cap.
II. num. VIII. diximus, peculiaria quo-
que judicia his sunt destinata. Antea
quidem in ipsis Comitibus solebant à
Quæstionibus rationes exigi, ne fraude &

dolo publica illa pecunia in privatos u-
sus converteretur; sed cum ob alia nego-
tia rationibus his exigendis Rex in Co-
mitibus vacare non posset, constitutum est
Anno 1613. extraordinarium Judicium,
quod dicitur TRIBVNAL THESAV-
RI. Locus ubi hoc judicium ordinarie
in Regno exercetur, est Radomia, oppi-
dum Sandomiriensis Palatinatus, unde
etiam appellatur TRIBVNAL RADO-
MIENSE. In Magno Ducatu Lithva-
niæ ordinarie habetur Vilnæ. Signan-
ter dico ordinariæ, quia necessitate id exi-
gente aliis etiam in locis exercetur, reten-
to tamen nomine Tribunalis Radomi-
ensis. Quinimo in ipsa urbe Vilnensi
frequenter audias, hoc judicium appel-
lari Tribunal Radomiense, etiam si Vilnæ
habeatur. Judices hujus Tribunalis
sunt præter Thesaurarium, aliquot Sena-
tores in Comitibus Regni & Magni Duca-
tus Lithvaniæ generalibus ad hoc nego-
tium electi, ut & ex singulis Palatinati-
bus & quibusdam Terris (ut Dobrinen-
si, Vielunensi, Chelmensi, Halicienssi)
singuli Nuncii Terrestres, itidem in Co-
mitibus electi. In Masovia, Podlachia &
Ravensi Palatinatibus, quoniam multæ
reperiuntur terræ, alternatio obtinet in
Deputatorum electione, ita ut semel ex
una

Tribunal
Thesauri sive
Tribunal Ra-
domicæ.

Judices in
Tribunali
Thesauriæ
& Senatu &
Nuncius.

una terra, & deinde ex alia eligantur. In
 Massovia vero præter alternatam illam.
 An. 1674. missus est unus Deputatus ex
 Generalatu, ut vocant. *Vid. Confederatio
 generalis Anni 1674. pag. 26.* In Magno
 Ducatu Lithvanix tantum ex Palatinatibus,
 non vero ex Districtibus Palatinatibus
 adjunctis aliquando Deputati designantur:
 aliquando etiam ex universa Lithvania non
 nisi sex aut octo Deputati Equestris Ordinis
 constituuntur, tunc cum Theaurario, & uno
 Cancellariorum constituto loco conveniant, ut
*Constitutiones anni 1683. pag. 9. inter Constit. Lithv.
 anni 1685. pag. 7. inter Constit. Lithv. testantur.*
 Nonnunquam in Comitibus tantum
 Senatores nominantur, ex Nobilitate
 autem ex Palatinatibus & terris in
 Comitibus Relationum singuli, aliquando
 etiam ex generalatibus bini eligi
 solent. *Vid. Const. an. 1638. pag. 24. an. 1670.
 pag. 17. 18. 1685. pag. 4.* Salaria Judicibus
 constituuntur in Comitibus, ita ut Director
 habeat duo millia florenorum, Senatores
 alii singuli mille florenos, Deputati ex
 equestri ordine singuli quingentos florenos.
 Antea quidem Deputati ex Nobilitate
 tantum ducentos florenos accipiebant,
 ut anno 1654. *pag. 4. anno 1655. pag. 22.*
 Postea autem hæc summa sensim
 aucta

Relatio Nunciorum in
 Conventibus; Relatio
 Nunciorum

Salaria Judicium.

aucta est, ita ut Anno 1658. ipsis dati sint
 ducenti & quinquaginta floreni: Anno
 1674. trecenti floreni, anno 1685. quin-
 genti floreni. *Vid. Confederatio generalis
 anni 1674. pag. 26. Constit. an. 1683. pag. 7. inter
 Constit. Lithvan.* Hæc salaria Deputatis
 præbentur ex thesauro Regni in Regno,
 & ex thesauro Lithvanix in Magno
 Ducatu Lithvanix: quando autem Deputati
 ex Nobilitate in Comitibus à fratribus
 eliguntur, tunc etiam Nobilitas illis
 salarium determinat. *Constit. an. 1638.
 pag. 24. an. 1670. pag. 17. 18. & alia.* Adest
 præter jam enumeratos Deputatos huic
 Judici etiam Notarius Campestris vel
 ejus substitutus. Judicantur in hoc
 Tribunali omnes Quæstores, Contributio-
 numque Exactores (*Poborcy*) Item Capitanei,
 qui post exactionem thesauro pecuniam
 non intulerunt. Item Mercatores alique
 per quos quomodocunque thesaurus
 damnum passus est. Ventilantur etiam
 hic causæ de Quarta, ut & alix. *Vid. Constit. Anno 1655. pag. 22. seq.*
 Tempus hujus Tribunalis non certum,
 sed semper antea determinatur in Comitibus;
 estque pro ratione temporis vel duarum
 vel trium vel etiam plurium hebdomadarum.
 Sed neque statim tempus est constitutum,
 quando & quo anni

Notarius
 Campestris.

Causæ ad
 hoc judicium
 pertinentes.

Tempus
 hujus
 judicij.

anni tempore illud iudicium debeat exerceri: sed quovis tempore necessitate exigente in Comitibus potest iudici. Cætera eodem ferme se habent modo, ut in summis Regni & Magni Ducatus Lithvanix Tribunalibus. Confluentibus enim Deputatis Capitaneus illius loci hospitia Distribuit. *Constitut. an. 1609 mens. Octobr. pag. 139.* Antequam iudicia illa inchoentur, præstant Deputati iusjurandum de iuste iudicando secundum formam An. 1613. descriptam, hoc tantum addito, quod ipsi Deputati iurantes cum subditis suis nihil Contributionum thesauro debeant. *Vid. Constitut. an. 1667. pag. 7. seqq.* In Constitutionibus anni 1678. *pag. 3.* jubentur Deputati jurare secundum rotulam iurisjurandi Anno 1659. in Comitibus sibi præscriptam. Anno 1685. constitutum est, ut Deputati Senatorii & Equestri Ordinis jurent coram Officio Terrestri Sandomiriensi vel absente eorum officio Castrensi Radomiensi secundum rotulam juramenti Tribunalitii, hoc tantum addito, quod Contributionum, de quibus in præsens agendum, liquidatio sit facta in Palatinatu, quod nihil contributionum ipsi debeant, quod Exactores contributionum & Retentores earundem juvare nolint. *Securitas hujus*

Ordo in hoc iudicio.

Deputati iusjurandum præstant.

hujus Tribunalis Thesauri eadem esse debet quæ summorum in Regno & Magno Ducatu Lithvanix Tribunalium. *Securitas Tribunalis hujus*
Cæterum & præter hæc iudicia Thesauri generalia in singulis aliquando Palatinatibus ejusmodi Tribunalia Thesauri solent institui, ut factum est An. 1658. *Tribunalia thesauri particularia.*
Constitut. dicti anni pag. 3. & 37. seq. an. 1659. p. 33. an. 1661. an. 1662. Deinde Anno 1667. additum est, ut in singulis Palatinatibus hæc iudicia exerçant Officiales Terrestres, additis à Nobilitate in particularibus Conventibus congregata aliis quibusdam dummodo illi non sint Contributionum Exactores. *Vid. Constitut. anno 1667. pag. 18.*

XXX. Affine huic Tribunali Thesauri est illud iudicium, quod appellari solet
COMMISSIO AD EXSOLVENDA MILITIBVS STIPENDIA, immo aliquando cum Tribunali Radomiensi conjungitur, ita ut iidem eligantur Commissarii (sic iudices hujus Commissionis vocantur) qui & Deputati (ita iudices in Tribunali Radomiensi appellantur) ut discimus ex *Constitut. An. 1658. pag. 5. 6. 7. an. 1659. & an. 1653.* Aliquando etiam, licet per eosdem iudices Commissio & Tribunal Radomiense habeantur, diversis tamen hoc sit temporibus, ut patet ex
Ggg Con-

Commissio ad solvenda militibus stipendia.

Locus Commissionis.

Causæ ad hoc iudicium pertinentes.

J. dices in hac Commissione.

Duces Exercituum habent iudicia militaria.

Constitut. anni 1662. Quando Commissio à Tribunali Radomienfi separatur, haberi solet in Regno Leopoli, quia ibidem in limitibus milites excubare consueverant; in Lithvania autem Vilnæ, aut Grodnæ, aut si necessitas id exigit alio in loco. Iudicantur hic milites, qui pecunia accepta in Castris non comparuere, qui injurias & damna Bonis Nobilium aliorumque intulere, & quæ sunt id genus alia. Assident his iudiciis Duces Belli, item Commissarii ex Senatu in Comitibus: & ex Nobilitate vel in Comitibus, vel in particulibus Conventibus, eodem modo ut supra diximus electi. Exercitus quoque duos ex suo numero eligit, qui iudiciis his intersint. *Vide supra citatas Constitutiones.* De tempore harum Commissionum item de iurejurando, salarioque Commissariorum eadem dici possunt, quæ supra diximus de iudiciis Thesauri & Deputatis eorum. Nam & hoc iudicium est Extraordinarium, adeoque prorsus de pendet à dispositione Comitiorum.

XXXI. Habet præterea Generalis Exercituum Dux sua JUDICIA MILITARIA, in milites sibi subjectos, in quos pro gravitate delicti potestatem admadvertendi habet, ne disciplina milita-

ris collabatur. *Vid. Theod. Zawacki in Speculo ut. Exercituum Regni generalis, & in Compendio Statutorum Part. V. tit. 4.* Limitata tamen est ejus potestas in quibusdam, per Commissiones illas, de quibus superiore numero egimus, item per iudicia Tribunalitia, ubi etiam causæ militares judicantur. Sed de his iudiciis etiam infra nobis quædam erunt dicenda.

XXXII. JUDICIA MARSCHALCALIA exercet supremus Marschalcus, & in ejus absentia Marschalcus Curia, ut supra jam dictum. Pertinent ad hæc iudicia primum Aulici Regii: deinde omnium Senatorum in Aula Regia degentium ministri & quidem in causis tam civilibus, quam criminalibus. Tertio omnes advenæ, qui in loco, ubi aula est Regia, commorantur. Item illi, qui in urbibus sub præsentia Regis contra Statuta Marschalicide precii rerum delinquant, ut sunt Pistores, braxatores, Oenopolæ, Zytopolæ, Piscatores, aliisque opifices. Præterea omnes causæ criminales etiam Civium in urbibus in præsentia Regis quidquam delinquentium, verbi gratia: Si quis quempiam verberaverit, vulnerarit, occiderit, domum ejus effregerit, imo etiam verbo eum læserit,

Judicia Marschalcalia.

Quinam in hoc iudicio judicentur.

sive civis ille, sive peregrinus fuerit, in hoc iudicio Marschalcali convenitur. Similiter si quis Civium aut peregrinorum visus fuerit cum armis seditionem præferentibus, ut cum bombardis &c: sive in urbe sive in suburbiis eius loci, ubi Rex commoratur, oberrans, ad hoc Marschalcale iudicium trahitur. Ex dictis autem jam fere elucet, iudicia hæc exerceri non tantum Varavia tempore Comitiorum, sed etiam omnibus in locis, ubicunque Rex cum aula sua hæret, ita tamen, ut in Regno Marschalci Regni, in Lithvania autem Marschalci Lithvanie hoc jus competat. Habet autem in hoc iudicio Marschalcali suum iudicem, qui iudex Marschalcalis (*Sędzia Marszałkowski*) vocatur, & Notarium, per quos iudicia illa, præsertim in causis levioribus, exercet. Jusjurandum, quo iudex Marschalcalis se obstringere cogitur, reperimus in Constitutionibus de anno 1678. inter Lithvan. *Const. pag. 23.* Habet autem se modo sequenti: *Ego N. juro, quia iuste secundum Deum, jus scriptum, articulos Illustrissimi Domini supremi Marschalci Regni vel Magni Ducatus Lithvanie, civitatem & partium controversias iudicabo, recognitionesque suscipiam.*

Locus huius
iudicii.

Iudex Mar-
schalcalis.

Notarius
Marschalca-
lis.

Iusjurandum
iudicis Mar-
schalcalis.

suscipiam, divitis & pauperis, amici & inimici, civis & peregrini discrimine sublato, & neque favorem neque odium, neque premium, neque pœnas mihi propositas curabo, sed in iudicando solum Deum & jus scriptum æquitatem, partium controversias recognitionesque & in his omnibus iudicium conscientia mea sequar & audiam. Foralia non nisi quæ ab Illustrissimo supremo Marschalco Regni ordinata fuerint ratione officii mei percipiam: præcia rebus ad necessitatem Curie Serenissimi regis importandis ex æquo & iusto juxta præscriptum Illustrissimi Marschalci imponam, nec quenquam graviori eo nomine patiar: Salaria iudicii mei juxta moderationem Illustrissimi Marschalci percipiam. Securitati providebo, causasque violatæ securitatis sine scitu Illustrissimi Marschalci sopiri & componi non patiar. Scandala & excessus per conniventiam non subicebo, sed mihi delata juxta meritum & demeritum puniam. Vagos & contuberniis Civitatum pro-

scriptos prae textu seruitiorum curia non
fovebo, publicis defraudatoribus seu
aleatoribus non patrocinabor, aliaque
omnia ad Curiae ordinationem & di-
gnitatem S. R. Majestatis, Domini mei
clementissimi, seruitia mihi a supremo
Illustrissimo Marschalco Regni com-
missa & tradita, fideliter & pro posse
meo faciam & exsequar. Sic me Deus
adjuvet & sancta crux Christi. Jus-
jurandum autem Notarii Marschalca-
lis tale est: Ego N. juro, quia iuste
secundum Deum, jus scriptum, equita-
tem & partium controversias judica-
bo, consulam Judici, fideliterque par-
tium recognitiones, controversias, assen-
siones seu postulationes juridicas,
vel judicis decreta in librum Actorum
Marschalcalium inscribam & inscribi
curabo: sed in judicando, consulendo
& scribendo solum Deum & justitiam
sanctam, & equitatem partium, reco-
gnitiones, controversias ac Judicis sen-
tentias in hisque omnibus conscientia
mea iudicium sequar & audiam, alia-
que negotia mihi incumbentia fide-
liter

Iusjurandum
Notarii Mar-
schalcalis

ter & pro posse meo peragam. Sic me
Deus adjuvet & S. Crux Christi. In
Judiciis Comitiorum criminalibus, ubi de
fama vel capite Nobilis agitur, quae sint
partes Marschalci, jam supra, cum de ju-
diciis Comitibus ageremus, indicavi-
mus. Articulus Officii Marschalcalis
tempore Wladislai IV. Regis constitutos
praefixit Petrus Electus Typographus
Varsaviensis Juri Magdeburgico & Cul-
meni Polonice An. 1646. edito. Postre-
mo notandum, non dari appellationem a
Judiciis Marschalcalibus; in causis ta-
men gravioribus non per modum appel-
lationis, sed informationis sententia Re-
gis exquiritur.

Articuli offi-
cii Marschal-
calis.

Provocatio-
nes a judiciis
Marschalca-
libus non
dantur.

XXXIII. JUDICIUM CAPTURALE, Judicia Ca-
pturalia.
quod sub tempus Interregni habetur est
duplex. Aliud est generale, de quo jam
supra lib. II. cap. 1. actum est. Hic tan-
tum de eo addimus, Judices Capturalis Ju-
dicii generalis obstringi jurejurando,
quod Deputati Tribunalis praestare so-
lent: item Decreta in iisdem ex plura-
litate calculorum ferri. Vid. Confedera-
tio generalis Anni 1648. pag. 9. Aliud est
Capturale particulare in singulis Palati-
natus & Districtibus. Assessores Ca-
pturalis judicii omnium Nobilium in
Conventibus Particularibus sub initium

Judicium
Capturale
particulare.

Citationes.

Quæ causæ
judicantur.Quæ causæ
eò non per-
tinent.

Interregni congregatorum consensu nul-
loque contradicente eliguntur, obstrin-
gunturque jurejurando formula judicii
Tribunalitii coram judicio Terrestri. Ci-
tationes sub hoc titulo scribuntur: *Nos*
Proceres Palatinatus Cracoviensis. &c.: Sen-
tentia ex pluralitate calculorum pendet.
Judicant verò Judices illi Capturales cau-
sas ad quatuor articulos Castrenses per-
tinentes, de quibus supra num. IX. egi-
mus. Item omnes causas facti violenti
& personalis injuriæ, liquidarum exem-
ptionum, prout in Confœderationibus
Palatinatum Particularibus, & in Con-
fœderatione omnium Ordinum in Con-
vocatione ante Comitiam Electionis con-
gregatorum hoc determinari solet. Non
judicant autem Civiles causas & cog-
nitiones jurium, neque causas Bonorum
immobiliium, neque finium regundorum.
Neque causas jam in aliis Judiciis venti-
latas, vel saltem inchoatas, neque tan-
dem causas Fisci. Ea namque Judicia
sub tempus Interregni prorsus cessant.
Constitut. An. 1587. p. 407. & 409. Constit. An.
1633. pag. 11. Verum Anno 1676. appro-
bantur etiam judicia in causis exercita-
tis. *Vid. Confœderatio ejus anni pag. 12. & Con-*
stitut. Anni 1676. pag. 12. Cessant judicia
Capturalia particularia in singulis Pala-
tina-

tinatinatibus & Terris, tribus hebdoma-
dis ante Comitiam Electionis (quoniam
tunc Equestris Ordo ad Electionem No-
vi Regis confluit) in ipsa Electione,
(quoniam tunc in Comitibus Nobilitate
congregata Judicia Capturalia genera-
lia habentur) & tribus hebdomadis post
Comitiam Electionis secundum morem
antiquum. *Vid. Acta Electionis Wladislai*
IV. Conf. & Confœderatio anni 1674. pag. 6. 7.
Relumpta post Electionem judicia Ca-
pturalia particularia continuantur, ad
Coronationem Regis, ultra initium vero
coronationis extendi non possunt. Cau-
sæ in his judiciis agitæ, nec dum vero
appropinquante Coronatione novi Re-
gis executioni datæ, judicio Castrensi
committuntur. Cœptæ verò causæ &
nondum decisæ pro Tribunali ante,
omnes alias causas ex peculiari Registro,
de quo jam supra diximus judicantur;
Pœnæ quoque eadem irrogantur, quæ
in Capturalibus judiciis sunt descriptæ.
Vid. Constitut. An. 1633. p. 11. an. 1649. pag. 12.
an. 1676. p. 12. Securitas horum judicio-
rum eadem est, quæ Tribunalium, de
quibus supra.

XXXIV. Sed pergamus jam ad judi-
cia, quæ in Civitatibus & pagis exerceri
conliverunt. In Civitatibus & pagis

Causæ non-
dum execu-
tioni datæ
aliæque agi-
tari captæ.Judicia in
urbibus &
pagis.

habitant vel Christiani, vel Judæi, vel (ut in Lithvania) Tartari. Christiani in urbibus & oppidis habent suos Magistratus, qui ipsos judicant aut jure Magdeburgensi sive Saxonico: ut in Polonicis & Lithvanicis urbibus aut jure Cuilmentensi, ut in plerisque Prussiarum Regiarum Civitatibus: aut denique jure Lubecensi, ut in Prussia Elbingæ, Brunsbergæ, Frauenburgi, ut alibi docuimus. Conf. Czaracki in *Processu judiciario Part. I. tit. 2.* In his judiciis civitatum, si quis gravatum se sentit, conceditur ipsi ulterius Provocatio ad iudicium post Curiam, de quo postea agemus. In Prussia vero non una est Appellationum ratio. In Majoribus enim Civitatibus prima instantia est in iudicio Scabinorum: Secunda in Senatu Civitatis & tertia apud Regiam Majestatem. In minoribus autem Civitatibus prima instantia est in iudicio Scabinorum: inde appellatio datur ad Capitaneum illius loci: si vero causa 50. marcas excedit, a Scabinis dabatur provocatio ad Conventum generalem Prussiarum, & inde ad Majestatem Regiam. *Vid. Jus Culmenense novissime revisum lib. II. tit. 22. cap. 6.* Verum hodie cum Conventus Generales Prussiarum non habeantur, tres tantum sunt instantiarum in Minoribus etiam Civitatibus.

In Prussia
iudicia Civi-
tatum.

tatibus. Alioquinque hoc omittendum est, non in quibusdam causis admitti Appellationem à iudiciis Civitatum Prussicarum, neque à quavis summa pecuniæ, ut ex peculiaribus harum Civitatum Privilegiis liquet. *Vid. Jus Publicum Dantiscanum Eliæ Constantini von Dreume Schröder lib. I. tit. 2. cap. 38. & lib. II. tit. 10. per totum.* Reinholdi Curike *Chronicon Dantiscanum lib. 2. Quod ad JVDÆOS attinet*, illorum iudicia in Regiis urbibus ita se habent. Si inter Judæos ipsos lites oriuntur, eas judicant Seniores ipsorum. Sin autem Christianus Judæo litem intendit, aut itidem ad Seniores causam defert, quod sæpe fit ob certas causas: aut, quod legibus est conformius, VicePalatini opem implorat, apud quem secundum leges prima est Instantia. *Vid. Constitut. An. 1633. pag. 37.* A Vicepalatino datur appellatio ad Palatinum ipsum, qui est legitimus Judæorum Judex *ibid.* Conf. *Constitut. an. 1662. pag. 9.* In Volhynia tamen causæ Judæorum non ad Palatinum sed ad Capitaneos pertinent, sive sint causæ Civiles sive Criminales, ut Cognoscimus ex *Constitut. Anni 1678. tit. Poglowne Zydowskie &c. pag. 10. seq.* Cæterum illi Judæi qui in oppidis & pagis Nobilium habitant, sub Domini sui

iudicia Iu-
dæorum.

sui jurisdictione sunt. *Vid.* Theod. Zawacki in *Floſculus Legum ist. Judæi*. Si in dictis Judiciis causa terminari non potest, conceditur Appellatio ad Regiam Majestatem, sive ad judicium post curiam si causa excedit centum florenos. *Constitut. an. 1633. p. 36. seq. an. 1678. p. 10. seq.* TARTARI in Lithuania judicantur Castrensibus. *Constitut. anni 1611. pag. 47.* Si Tartari habent Bona Terrestria, conveniuntur ratione eorum in judicio Terrestri, Tribunalitio & aliis *Constitut. 1607. pag. 862.* Sed in recentioribus Constitutionibus cautum est, ne Tartari sibi Bona Terrestria acquirant, & si qua sibi acquiſiverunt, ut intra certum tempus ea Nobilibus vendant. *Constitut. an. 1616. pag. 45. an. 1620. p. 16. &c.*

Tartarica judicicia.

Judicium Postcuriale est duplex.

Assessoriale judicium Iudices.

XXXV. A judiciis oppidorum & urbium, item a Judicibus Judæorum datur Appellatio ad Judicium Regium, quod vocatur POST CVRIAM. Illud autem Judicium Postcuriale duplex est, nempe Assessoriale & Relationum. I. IN ASSESSORIALI IVDICIO Præses est Cancellarius Regni supremus, vel eo absente ProCancellarius Regni, si ex Regno & Prussia causæ ad aulam Regiam devolvuntur: sin autem ex Lithvanicis urbibus appellationes instituuntur, præfidet

Can.

Cancellarius Lithvaniæ, aut eo absente ProCancellarius Lithvaniæ. Assesores sunt Referendarii, Regens Cancellariæ, Notorius Decretorum Curia, & quidam Secretarii Regii ad hoc constituti & electi. Agitantur hic causæ, quæ a Civitatum judiciis eo devolvuntur, ut jam supra innuimus. Item datur huc Appellatio a Judicio Palatinali, quando Christianus cum Judæo litigans gravatum se sentit sed & aliæ multæ controversiæ in judicio Assessoriali agitari solent, ut causæ Fisci, sive causæ ex Proventibus Bonorum mentæ Regiæ ortæ. *Constitut. an. 1647. pag. 2. seq. Conf. Joan. Nikdorff in Process. judiciario Poloniæ & Prussia Regalis.* Judicia hæc Assessorialia non exercentur, nisi Rex aut sit in ipsa urbe, aut saltem in Palatinatu eodem. Ordinatio eorum prodiit An. 1680. & inserta est Constitutionibus *Anni 1693. pag. 7. & seqq.* II. IN IVDICIO RELATIONVM præfidet ipse Rex, assidentibus Senatoribus & Referendariis, Ventilantur hic causæ a judiciis Assessorialibus, Lithvanico & Polonico, devolutæ, adeo ut hoc judicium sit utrique genti commune. Propterea etiam quando causæ Civitatum Regni discutiuntur, adesse solet etiam Cancellarius Lithvaniæ, & contra. Devolvuntur.

Causæ ad judicium Assessorialia pertinetes.

Locus ubi hæc judicicia exercentur.

Judicia Relationum.

Appellatio
admissibilis
à Iudicio
Assessoriali.

Modus ap-
pellandi.

Iudicia Pala-
tinalia.

vuntur autem huc ex iudiciis Assessoria-
libus causæ appellatione admissibili adven-
ta. Nam & DD. Assessorum iudicium tan-
ta est auctoritatis, ut si non admisserint appel-
lationem à suo Decreto per partem gravari se-
sentientem interpositam, eandem prosequi nullo
li amplius est integrum, neque licet de prohi-
quenda protestari, neque jam gravaminis nullam
querela eo nomine proponi potest, ait Grego-
rius Czaracki in Processu Iudiciario Practi-
co Part. I. tit. 2. num. 4. Quare etiam, qui
se Decreto Assessorialis iudicii sentiant
gravatos, non utuntur illo vulgari: *ap-
pello*. Sed submisit à Cancellario, Præside
Iudicii Assessorialis petunt Remissionem
ad Iudicium Relationum. Alioqui, si
quis temere Appellationem interposue-
rit, aut temere citationes impetrare præ-
sumpserit, sessione turris vel alia poena
arbitraria afficitur. Andreas Lipski in Ob-
servat. Cent. 1. Observ. 92.

XXXVI. Præterea sunt in Regno
Poloniæ etiam IUDICIA PALATINA-
LIA, ad quæ pertinent primò causæ Ju-
dæorum, de quibus jam supra actum.
Deinde causæ omnes ad mensuras liqui-
dorum & aridorum pertinentes, quas
Palatini in Civitatibus constituunt, &
contra hanc constitutionem delinquen-
tes puniunt. In urbibus Prussicis hæc
causæ

causæ pertinent ad Officium multato-
rium, ex Germanico, das *Welt-Amts*
ita dictum. Palatinorum autem Prussico-
rum longè amplior est jurisdictio, quam
Polonicorum, ut ex superioribus patet.

XXXVII. Sunt etiam ad huc alia iudicia mi-
xta.
judicia in Regno Poloniæ, quæ mixta vo-
cantur, quoniam diversorum Iudicio-
rum Iudices in iis concurrunt. In his
censeri primo potest IUDICIVM PA-
LATINALE & CAPITANEALE simul, Iudicium Pa-
latinale & Capitanale
quod Præ Consullem iudicat Constituti-
ones de pretiis rerum non exsequentem.
Citatio mittitur sub titulo Palatini & Ca-
pitanei. Theod. Zawacki in Processu Iudiciario tit. 2. Locus autem Præ Consuli
præfigitur à Palatino in Prætorio Civitatis
primariæ sui Palatinatus. Zawacki in
Speculo Senatorum sub tit. Palatinatus. In
Prussia nullum tale iudicium reperit-
tur, ut ex paulo antea dictis manifestum
est. Deinde IUDICIVM CAPITANE-
ALE & CIVILE simul est, quando Ca-
pitaneus vel ejus Officium Nobilem ob-
privatim Crimen juxta Statutum Thoru-
nense in Civitate captum cum Officio ci-
vili iudicat. Cavetur verò in Constitut.
An. 1633. pag. 24. ne Cives cum solo No-
tario Castrensi hoc iudicium exercent:
sed ut ipse Capitanus aut Vice Capitanus

us ab illo missus iudicio interfit. In Proficis Civitatibus Majoribus, si Nobilis aliquis capitur, iudicari solet a Magistratu urbis præsente Burggravio Regio, ad quem alias etiam causæ Criminalis pertinent. Si ipse Burggravius adesse non potest, devolvit partes suas ad tempus in Pro Burggravium. Tempore Interregni in urbe Polonica captus in recenti crimine Nobilis iudicatur in iudicio mixto, in quo conveniunt ad Curiam civitatis iudices Capturales, & ex Magistratu Civico quidam, ita ut iudicium Capturalium sint altero tanto plures, & sententiarum pluralitas obtineat. Vid. Confæder. Gener. an. 1674. p. 9.

XXXVIII. Ad iudicia hæc Mixta fortasse non inepte reduci possent JUDICIALIMITANEA in Magno Ducatu Lithuaniz. Exemplum talis iudicii habuimus jam supra num. V. de Terminis Durburgensibus, in quibus Judex, Subiudex & Notarius Terrestres Braclavienses, simul cum Iudicibus Livonicis convenire jussi sunt Constitutione an. 1631. pag. 42. ut causas inter Livones & Lithuanos occurrentes dijudicarent. Simile iudicium fuit antea quoque nimirum An. 1611. institutum inter Districtus Lithvanicos Vpitensem & Braclaviensem ex una, & Ducatum

Limitanea iudicia in M. Ducatu Lithvaniz.

Iudicium Limitaneum inter Livones & Lithvanos.

Iudicium Limitaneum inter Curlandos & Lithvanos.

tum Curlandiz ex altera parte, ad Controversias inter incolas harum terrarum intercedentes componendas. Nimirum Marschalci & Succamerarii Vpitenfes & Wilkomirienfes quotannis bis convenire jussi sunt cum Deputatis Ducis Curlandiz, semel Dominica Lætare, & iterum post S. Bartholomæi, vel in oppido Zeimel Districtus Vpitenfis, vel in Rakiliszki oppido Districtus Wilkomirienfis, vel etiam in aliis duobus Curlandiz locis a Duce Curlandiz denominandis. Cætera de hoc iudicio petas ex Constitutione Anni 1611. pag. 43. Porro cum Anno 1667. mense Januario in Pago Andruszoviensi inter Poloniz Regem & Moscoviz Ducem induciæ essent factæ, constitutum est in Pactis num. XIII. ut in finibus Lithvaniz & Moscoviz bini utrinque Limitum Iudices & Commissarii in certo loco convenirent, litesque intercedentes definirent. Deinde cum Induciæ illæ jam essent rejurando utrinque confirmatæ, constitutum est in Comitibus anni 1676. pag. 19. inter Constitus. Lithvan. ut iudices illi ex limitaneis Palatinatibus & Districtibus bini a Nobilitate in Conventibus particularibus Postcomitialibus eligerentur, utque certum ipsis salarium constitueretur. Hi convenire cum Moscoviticis

Hhh

Depu.

Iudicia limitanea inter Lithvanos & Moscovitas.

Deputatis, prævioque juramento de iuste
 judicando, causas in limitibus sine mora
 & sine appellatione judicare, & executioni
 mandare debuerunt. Proximo anno
 1677. post judicia illa inchoata, modus
 etiam certus executionis per Officia Cas-
 trensia instituendæ præscriptus est. Con-
 stitutione ejus anni pag. 20. inter *Consti-
 tutiones Lithuanicas*. Pactis postea Inducia-
 rum anno 1678. sancitis hic articulus in-
 fertus est: *Et quoniam Judices Limi-
 tum juxta punctum decimum tertium
 Pactorum Andruszoviensium nondum
 Commissionem suam expediverunt, nec
 in Civitatibus finitimis jus admini-
 strarunt, ideoque An. 1679. & Orb.
 Cond. 7187. ab utroque Monarchia Ju-
 dices debitè instructi plenipotentiis con-
 venient, limites discernent, simulque
 ratione debitorum & homicidiorum in-
 quirent, omnesque difficultates diju-
 dicabunt. Idem urgetur in Consti-
 tutionibus An. 1685. p. 9. inter *Consti-
 tut. Lithuan.* ut judices Limitanei in Pa-
 latinatibus & Districtibus Albæ Russiæ
 eligantur, qui simul cum Deputatis Mo-
 scoviticiis bis singulis annis tempore con-
 stituendo in locis certis convenientes si-
 ne*

ne solennitatibus & dilationibus non
 concessa Appellatione ad instar Judicio-
 rum summi in Magno Ducatu Lithvaniæ
 Tribunalis causas decident, & Decreto-
 rum executionem alternatim, vel unus
 dictorum judicum, sine mora iustituant.
 Salaria ipsis, ut antea jam statutum erat,
 Equestri Ordine in Conventibus Par-
 ticularibus in ipsa electione constituere
 debet.

XXXIX. Expositis judiciis Seculari-
 bus, pauca etiam de Judiciis ECCLE-
 SIATICIS subjiciemus. Judicant in
 Polonia Episcopi eorumque Officiales de
 Institutis & Ritibus Religionis, de hæresi,
 schismate, Magia, Incantationibus, for-
 none, Sacerdotiorum cauponatione,
 quam Simoniara vulgo vocant: de De-
 cimis, Censibus ac Reditibus Ecclesiasti-
 cis: de cæde, vi & injuria sacris initiato
 homini, reive aut loco sacro seu sacerdo-
 ti fundi illata. Ad hæc judicia perti-
 nent etiam controversiæ de jure Patro-
 cinii sive Patronatus, & de Sacerdotiorum
 jure quævis controversiæ, itemque de ju-
 re Matrimonii & Natalium & de Misera-
 bilium egentium personarumque inju-
 riis, quæque ex obligatione in foro Ec-
 clesiastico facta oriuntur. Testamen-
 tariæ causæ profanorum hominum in

Judicia Ec-
 clesiastica.

hoc æque ac profanis foris disceptantur dummodo extra judicia testamenta sint condita, alias in foro disceptantur, in quo sunt condita, nisi quid forte legatum sit pietatis ergo & ad piam causam, hoc est, templis, Ecclesiarumve ministris aut egenis, quæ causa propria est Ecclesiastici iudicii. *Vid. Herbut. in Statut. in Spirituales pag. 453. seq. Cromer. lib. II. Descript. Polon. pag. 179. seq.* Ab Episcopis datur Provocatio ad Archiepiscopos & quidem ad Leopoliensem ex Præmisiensibus Chelmenfem, Camenecensem, Luceoriensem & Kioviensem Episcopatibus, ex reliquis ad Archiepiscopum Gnesnensem. Sed à Leopoliensi quoque Archiepiscopo provocationes admittuntur ad Archiepiscopum Gnesnensem, ut ad Legatum Imperatorum, & ab eo ad Pontificem Romanum. Executio in sacri Ordinis homines competit Episcopis: in seculares autem aliis Magistratibus secularibus. *Vid. Martin. Cromer. loc. cit. Conf. Janus Zovius lib. II. Constitut. Part. 6. tit. 1. seq.* Inter Græcæ Religionis homines iudicia Ecclesiastica exercent Episcopi, qui in Polonia vocantur *Wladiki*: horum sententia gravati Metropolitanum suum appellabant: denique ad ipsum Constantinopolitanum Patriarcham provocatio insti-

Provocatio
ab Episcopis

Iudicia Ec-
clesiastica in
ter Russos.

stitui solebat. Cum vero sub hoc prætextu multi extra regnum se conferrent & periculum esset, ne sub hoc prætextu hosti consilia proderent, prorsus appellationes istæ sub pena capitis sunt prohibita. *Constitutione Anni 1676. pag. 28.*

Provocatio-
nes & Con-
stantinopo-
litanum Pa-
triarcham
prohibentur

XL. Ad extremum notandum est ad iudicia spiritualia in Regno Poloniæ pertinere & JUDICIUM NUNCIATURÆ, quod exercet Nuncius Apostolicus eam obrem in Polonia residens; quamvis non desint, qui ea iudicia Archiepiscopo Gnesnensi, ut Legato Nato, competere arbitrantur. Idcirco non ita pridem Archiepiscopus Gnesnensis, nomine Andreas Olszovius, post discessum Bonvisii ad Nunciaturam Viennensem Inter-Nuncium admittere noluit. Immo ipse Serenissimus Rex Joannes III. per literas ex castris ad Leopolin die 14. mensis Septembris Anno 1675. datas ad Illustrissimum Dominum Lubomirscium, tunc Curia Regni, nunc supremum Marschallum, opponebat auctoritatem suam, quod exemplo Decessoris sui in Deputationem Inter-Nuncii nullo modo consentire posset, cum esset contra dignitatem Regiam & cum præiudicio Archiepiscopi Gnesnensis Legati Nati aliorumque Episcoporum. Ante autem quam Nuncius Pontificis iudicia Nun-

Iudicium
Nunciaturæ.

ciaturz incipiat, solet in recognitionem supremi Domini præsontare Breve Apostolicum Legationis suæ Regiæ Majestati, atque principalibus Regni Ministris & alicui ex primis Senatoribus Secularibus ad latus Regium residenti. *Vid. Chwalkowski lib. III. cap. I. num. 3. pag. 397.*

CAP. VIII.

De

Militia Polonorum.

I.

Absoluta omnia sunt Principum potestas in bello.

Nobiles dicti sunt nomine Militum.

Non est dubium, quin à primis Polonici Regni incunabulis Principes Polonorum in bellum profecturi subditos suos nobiliores excire pro libitu soliti sint, ut Patriam ab hostibus defenderent, aut etiam limites imperii ulterius proferrent. Quamobrem etiam Nobiles in Polonia (eodem ut apud alias gentes) olim dicti sunt Milites, ut ex variis Privilegiis antiquis probari potest. Præsertim notanda sunt verba Sigismundi Augusti ex Constit. de An. 1550. *Quia, inquit ille, ordo militaris primas partes in Regno hoc habet, nullus debet esse in Consilio suo*

*pro, nisi ex militari genere, tam spiritualis, apud Janum Januszovium lib. II. Constitut. Part. I. tit. I. pag. 269. Postea vox, milites, degeneravit in vocem, Equites, quod etiam militare vocabulum, hodieque apud Polonos frequentissimum est. Fuit autem hoc militiæ genus antiquis temporibus simplicissimum, nullisq; legibus circumscriptum, cum omnia à nutu & voluntate Principum penderent. Sed ubi libertas, præsertim suscepta Christiana religione, augeri cœpit, necessariæ visæ sunt leges, quibus hæc militandi ratio definiretur. Ita que jam sub Boleslao Chrobri primo Polonorum Rege primum begimus descriptam esse Equitibus Polonis militandi rationem per regiones atq; tractus, sine Palatin. & Districtus, ita ut ex præscripto certum armatorum numerum quilibet Palatinatus è Provincia sua ad expeditionem à Rege indictam educeret. Oppidanis quoque pedites & curus com meatibus onusti ad numerum, imperati sunt. Sed hæc arbitraria abusu quodam postea facta sunt, magno Reipubl. detrimento. *Vid. Joannes Dlugoflus Tom. I. lib. II. Hist. Polon. pag. 141. ad an. 1008. & pag. 150. Martinus Cromerus lib. III. de Orr. & Reb. gest. Polon. pag. 445. Verum & jam ante Boleslaum Semovitus Piasii**

Nunc Nobiles dicuntur Equites.

Leges de bellogerendo.

Pospolite
Ru'zenic, si-
ve Expedi-
tione generalis.

filius quosdam militum Ordines consti-
tuit, teste Dlugosso *lib. I. pag. 82.* Et hæc
est illa MOTIO GENERALIS (Polo-
nicè vocatur *Pospolite Ru'zeme*) sive EX-
PEDITIO GENERALIS, quæ adhuc
hodie in usu est, & in qua Equestris Ordo
propriis sumptibus militat. Ordinem
expeditionis hujus exhibet nobis Consti-
tutio anni 1621. quæ in multis aliis se-
quentium temporum Constitutionibus
approbatur, nisi quod semper quædam
necessitate exigente addantur, quædam
etiam immutentur.

Ad Expedi-
tionem gene-
ralem perti-
nent,
I. Nobiles
possessorati

II. Nobiles
non posses-
sionati.

III. Cives bo-
na Terrestria
possidentes.

II. Ad hanc Expeditionem gene-
ralem evocantur I. Omnes Nobiles pos-
sessorati tam privati, quam in dignitati-
bus constituti, paucis exceptis, quos in-
fra enumerabimus. *Vid. Constitutio An. 1621.
pag. 7. & Statutum Lichvanicum cap. II.
art. 1.* Deinde II. Nobiles non posses-
sionati, qui in urbibus ex sænore vivunt, in-
que sub pœna confiscationis Bonorum.
Constitut. an. 1578. pag. 331. III. Cives Bo-
na terrestria possidentes & Constitutione
Alexandri de Anno 1505. Inter Cives
autem, qui Bona terrestria possidere pos-
sunt, sunt præter Prussos, etiam Cra-
covienses & Vilnenses, item qui non ita
pridem Cracoviensibus exæquati sunt Le-
opohenses. *Vid. Constitut. anni 1607. pag.
30.*

IV. Qui bona Terrestri jure emphy-
teutico possident, aliisque Arendatores
aut ipsi proficisci, aut cum iis, quorum
sunt Bona, comitatum justum mittere de-
bent. *Constit. an. 1621. pag. 8.* V. Tenu-
tarii Bonorum Regionum, quæ vel a Rege
habent, vel Bonis Terrestribus venditis fi-
bi comparant. *ibid. pag. 9.* VI. Advoca-
ti omnes sive Sculteti sive Advocati Bo-
norum Ecclesiasticorum ad bellum pro-
ficisci jubentur ex decreto Casimiri Ma-
gno An. 1347. quod Statutum ex Rege-
stris Cancellariæ primus protulit Jaco-
bus Prilufius, teste Stanislaio Lubienficio
*in Respons. ad Protestat. Dignitaciorum pag.
210.* Hoc Statuto commotus Sigismun-
dus I. constituit Anno 1528. ut probatum
fuerit Scultetos Spiritualium & Seculari-
um teneri ad Expeditionem bellicam, ut
hoc etiam fiat. Tandem Anno 1544.
probara forsitan jam re, & ad liquidum
perducta, idem Sigismundus I. omnes
Scultetos sive Advocatos & Regios &
aliorum tam Spiritualium quam secula-
rium iussit oneri huic subjectos esse. *Vid.
hic omnino Lubienficus loc. cit.* VIII. In
summis Reipublicæ periculis etiam Cives
in urbibus habitantes, aut ipsi in bellum
proficisci, aut alios pro se mittere obli-
gantur, si illud in Comitibus decretum

IV. Bona Tere-
stris jure
Emphyteuti-
co tenentes.

V. Tenentarii
bonorum Re-
gionum.

VI. & VII. Advoca-
tati &
Sculteti Secu-
larium & Ec-
clesiasticorum.

VIII. In sum-
mis periculis
etiam Cives.

fuerit, ut habetur in Statuto Lithvanico *cap. II. art. 1.* Sed hoc non nisi in summis, ut notanter dixi, periculis locum habet. Denique IX. Nobiles, qui Decreto publico in carcere delictorum suorum pœnas luunt, ad expeditionem generalem ire, & finitâ demum illâ reliquum temporis, quantum antea deerat, in carcere exigere jubentur. *Const. 1621. pag. 8.*

III. Quoniam autem justus exercitus pediatu destitui non potest, sunt etiam, qui ad Expeditionem hanc generalem pedites mittunt. Et quidem primum in Bonis Regiis novendecim coloni, ut viginti primum justis armis instructum mitterent, & onera omnia interim pro ipso ferrent, constitutum est à Stephano Rege *An. 1578. pag. 342.* quod confirmavit Sigismundus III. *An. 1590. pag. 571.* Deinde specialius hoc explicatur in sequentium temporum Constitutionibus, sanciturque, ut ex viginti lanis seu mansis unus mittatur miles, acinace, bombardâ & securi armatus. *Const. an. 1595. pag. 663.* Hæc lex postea frequentissime repetita est. Verum cum militis hujus esset usus ferme nullus, constitutum erat Anno 1649. ut loco militis ejusmodi coloni florenos sexaginta penderent, quos Capitanei simul cum Quarta Ravam transferrent. *Vid. Constitut.*

IX. Nobiles
in Carcere
pœnas luentes.

Pediatu in
Expeditione
generali.

Ex agris Pedices.

sunt. dicti anni pag. 2. Quanquam neque hoc postea placuit Ordinibus. Reducta ergo est lex vetus de milite lecto, in *Constitut. Anni 1652. pag. 7. seq. An. 1653. pag. 9. An. 1662. pag. 15. & novissime An. 1685. pag. 4.* Et quidem in postrema hac Constitutione diserte hoc exigitur, ut ejusmodi miles victu ad dimidium annum instruatur. Ne vero hic dolus aliquis intercedat jubetur Nobilitas in particularibus Conventibus lustratores lanarum sive mansorum (sic certa agri portio vocatur) & Capitaneos horum militum eligere. *Const. an. 1652. & 1653.* Antea vero revisio lanorum commissa fuerat Officio Terrestri. *Constit. an. 1647. pag. 2.* Postea indultum est Nobilitati, ut Capitaneos militum horum in Conventibus Particularibus electos tertio quoque anno mutare possent. *Constitut. 1662. pag. 15. seqq.* Deinde in urbibus & oppidis Cives secundum jura & Privilegia sua subministrant currus & equos, & alia ad bellum necessaria. *Const. an. 1621. pag. 12.* Majoribus autem periculis Reipubl. imminentibus, majora etiam eadem parari solent subsidia; prout illud Ordinibus in generalibus Regni Comitibus placuerit. Sic in bellis Turcicis & Suedicis Anno 1621. iusti sunt Cives in urbibus pro facultatibus

Ex urbibus
pedices.

tibus suis milites in bellum expedire, ita ut Civis ab octo millibus florenorum equitem, & a quattuor millibus peditem mitteret. *Vid. Constit. dict. an. Deinde An. 1655. ex omnibus Bonis Regiis & Nobilium, solis Bonis Ecclesiasticis exceptis, lecti fuerunt pedites. Vid. Constit. d. an. pag. 3. seq. Anno 1676. ex omnium Bonis, nempe Regiis, Oeconomicis, Terreſtribus, & Spiritualibus ex ſingulis viginri octo ſumis, id eſt, habitationibus unus miles conſuetis cum armis bene veſtitus & victu neceſſario ad dimidium annum inſtructus expediri jubebatur, in* *Conſtitut. An. 1676. pag. 13.* Hi milites Polonico vocabulo *Wybrancy*, id eſt, lecti, & *Wybraniecka Piechota*, id eſt, peditatus lectus, dicuntur.

Vybrancy.

Immunes ab expeditione generali.

Quidam per alios militant,

IV. Sunt tamen, qui aut proſus ab hac expeditione generali ſunt immunes. Reſeruntur huc I. illi, qui non per ſe ſed per alios militant. Nimirum viduz, orphani, minorenes, ſenes, ægroti, per Neceſſarios vel alios Nobiles militant. *Conſtitut. An. 1621. pag. 7.* De ægrotis inprimis in Lithuania ſtatuitur, ut, cum non poſſunt ipſi per ſe in bellum profici, indicent morbum ſuum Vexillifero, aliisque tribus Nobilibus, ne fraus aliqua ſubſit, & tunc ipſis conceditur, ut pro ſe alios

alios mittant. *Statut. Lithvan. cap. 11. art. 11.* Ita etiam Caſtallanos, qui ipſi morbo impediti in ſuis Diſtrictibus Ordines non ducunt, oportet poſtea jurare cum ſex aliis teſtibus poſſeſſionatis illius Diſtrictus, quod non fictus, ſed verus ille morbus fuerit. *Conſtit. An. 1658. pag. 20. (21.)* Item Anno 1621. conſeſſum eſt etiam illis, qui ſtudiorum aut aliorum negotiorum cauſa abſunt, ut alios pro ſe mittant *Conſ. Conſtit. An. 1563. pag. 263.* Similiter & Paterfamilias poteſt pro ſe mittere filium nondum emancipatum, ſi fuerit octodecim annorum, ita tamen, ut hoc prius indicet Vexillifero, & hic Exercituum Duci. *Conſtitut. Caſim. An. 1454. Statut. Lithvan. cap. 11. art. 1.* Porro Spirituales, ut vocantur, ſive Clerici & Eccleſiaſtici viri in Regno ex Bonis tantum ſibi hæreditariis & in alias hæredes transmittendis, alios Nobiles pro ſe expediunt: ſed ratione Bonorum Eccleſiaſticorum proſus ſunt immunes. *Conſtitut. An. 1607. An. 1621. p. 7. an. 1635. tit. Ordynacya.* At in Magno Ducatu Lithuania & ex Bonis hæreditariis & Eccleſiaſticiſ mittere ipſos oportet, quæ diverſas notatur in Statuto Lithvanico in *Addamentis ad cap. 2. art. 9.* Verum & in Regno, quando hodie Eccleſiis do-

nan.

Quidam ex
diversis bo-
nis postas
tantum pre-
stant.

Nobiles pau-
periores.

Comitatus
Regius.

nantur Bona Terrestria, addi solet in
Constitutionibus, quod Bona illa possi-
dere possit Ecclesia, salvis tamen oneri-
bus Reipubl. Deinde II. sunt etiam ex
parte ab hoc militia exempti, qui diver-
sis in Palatinatibus vel Districtibus Bo-
na Terrestria possident. Nam hi, quan-
do uno in loco sub signis eunt in bellum,
ex aliis bonis aut prorsus nihil præstant,
ut An. 1621. pag. 7. seq. aut postas tantum,
ut vocant, ex iis expediunt, ut aliis in
Constitutionibus aliquoties determina-
tum reperimus. III. Nobiles pauperiores
res itidem hic quodammodo sublevan-
tur. Nam plures ad unum Equitem
armandum concurrunt, præsertim in Ma-
sovia. Vid. Constitut. Anno 1634. 1637.
Confœderatio anni 1674. Constitut. An.
1676. Fratribus quoque nondum di-
visim Bona Terrestria possidentibus
concessum est unum fratrem idoneum
mittere. Constitut. anno 1621. pag. 8.
IV. Qui in Comitatu Regio sunt, ut
ministri, Senatores Residentes, Legati
Bellici qui à Reipubl. in Comitibus ex Nobi-
litate lateri Regio adjunguntur, Refe-
rendarii & alii, qui quidem cum Rege
eunt in bellum in ejusmodi expeditione
generali; sub signis tamen Palatinatum
suorum comparere non coguntur. Con-
stitut.

stitut. An. 1621. pag. 7. Aliquando etiam,
si contingat Regem ob causam
fonticam ad expeditionem generalem
non proficisci, prorsus sunt ministri Re-
gii immunes. Vid. Constitut. an. 1658. pag.
30. & 31. An. 1655. pag. 5. seq. Similiter
Cancellarii ab hoc onere eximuntur per
legem antiquam, quæ citatur approba-
turque in Constitut. An. 1655. pag. 6. V.
Ministri Aulæ Reginalis, nempe trigin-
ta Nobiles qui sunt in Reginæ ministe-
rio, sunt ab hoc onere Expeditionis ge-
neralis immunes; ut & Marschalcus
aulæ Reginæ, & duo Senatores Reginæ
& adjuncti, quorum alter est Ecclesia-
sticus, alter Secularis; ita tamen, ut hi,
ut & Marschalcus aulæ Reginalis, Po-
stas ex facultatibus expediant. VI. Mi-
nistri circiter duodecim, aulæ Archie-
piscopi Gnesnensis, interdum etiam a-
liquot ministri Episcopi Cracoviensis,
Thesaurarii, aliorumque, quorum ope-
rà Respublica in aliis negotiis opus ha-
bet. Hæc semper in Comitibus solent
pro ratione temporum determinari: de
aula autem Reginæ jam extat lex in ipsi-
s Pæctis Conventis Serenissimi Regis Jo-
annis III. §. Jako na przeszi. VII. Le-
gati ad exterarum gentes missi cum omni-
bus ministris suis plane liberi sunt abe-
jusmo-

Cancellarii
sunt ab hoc
onere exem-
pti.

Ministri au-
le Reginæ.
Ministri au-
le Archiepi-
scopatus, ali-
orumque
quorundam.

Legati cum
ministris suis.

Capitanei li-
mitanei vel
Vice-Capi-
tanei.

Tribuni ar-
cium.

Magnus Pro-
curator ejus-
que Vice pro-
curator Burg-
gravii aliq.

Provinciaru
quarundam
privilegia in
Expeditione
generali

jusmodi expeditionibus, ita ut ne pos-
stas quidem ex bonis suis expediant.
Constitut. An. 1655. pag. 6. Vill. Ca-
pitanei in finibus Regni arcibus sibi com-
creditus defendendis & juri dicundo do-
mi relinquuntur. Statut. Lithvan. cap.
III. art. 3. In reliquis Poloniae terris
Vice Capitanei arcibus defendendis &
juri dicundo domi remanent. Constituti-
on. 1621. pag. 9. Tribuni quoque arci-
bus ad præsidium impositi ad hoc onere
generalis Expeditionis excipiuntur.
ibid. pag. 7. & 9. Denique eximitur hinc
Magnus Procurator arcis Cracoviensis
cum suo Vice Procuratore & duobus
Centurionibus peditum, aliisque tribus
officialibus ad officium Magni Procura-
toris necessariis. Item Burggravii Cra-
covienses vocationem habent militiæ se-
cundum jura antiqua. *Ibidem* pag. 1621.
pag. 7. & 12.

V. Cæterum habent quoque Pro-
vinciæ nonnullæ circa Expeditionem
generalem peculia jura & Privilegia. In
Plocensi & Masovix Palatinatibus fra-
tres disjuncti sex unum mittunt mili-
tem, secundum Confederationem de
An. 1674. pag. 17. Illi tamen, qui pro-
prios habent lubditos, ipsi per se mili-
tant. In Palatinatu Podlachix & Ter-
ra

ra Lukoviensi secundum jura & Privi-
legia ex decem lanis sive mansis unus
mittitur eques levis armatura: ex vi-
ginti verò mansis eques cataphractus.
Confederat. Anni 1674. pag. 17. Conf. Con-
stitut. an. 1676. pag. 12. Habent quoque
Kioviensis, Braclaviensis Biacaviensis &
Czernichoviensis Palatinatus hic pecu-
liaria Privilegia, quæ ipsis confirmantur
An. 1676. loc. cit. Palatinatus Podolix secun-
dum jura antiqua in Expeditione genera-
li ad Cameneciam sub Ductore suo confi-
sit. *Conf. An. 1676. p. 2.* Item Prussi in Ex-
peditione generali non nisi ad Vistulam,
Ossam & Drevanciam progrediuntur, ut
vult Privilegium Culmenfe An. 1251.
concessum. Et quanquam Prussi pro-
pterea olim à Polonis sæpius fuerint op-
pugnati, jam tamen multis in Consti-
tutionibus hoc ipsis confirmatum est,
ut secundum Privilegia sua non nisi ad
dictos omnes consistant. *Vid. Constituti-
on. 1659. pag. 10. An. 1676. pag. 12. & alie.* Ad
extremum Lithvani consentiunt qui-
dem in Expeditionem generalem, quan-
docunque illam Poloni concedunt: at-
tamen sibi cavere solent, ne Exercitus
ille Lithvanicus qui ex Nobilitate aliis-
que ad expeditionem hanc universalem
in Lithvania excitis conflatur, extra fi-

Podolienfes
ad Camene-
ciam confi-
scebant.

Prussi ultra
Vistulam Os-
sam & Dre-
vanciam
non progred-
iuntur.

Lithvani et-
iam ultra fi-
nes suos pro-
gredi nolunt

nes Magni Ducatus Lithvaniæ evocatur, sed ut ad defensionem patriæ intra fines Lithvaniæ maneat. Vid. *Constitut. An. 1673. pag. 3. seq. inter Constitut. Lithv. Confœderatio anni 1674. pag. 18. & alia.* Hæc omnia, quæ hæctenus recensuimus, adeo stricte observari volunt leges, ut nisi in Comitibus Regni generalibus hic vel ille excipiatur (quod non raro fieri solet) neque Rex ipse possit aliquem ab hoc onere eximere. Statutum Lithvanicum *cap. II. art. 3.* Pœna vero absentium est Confiscatio Bonorum, quæ impendi jubentur in solutionem stipendiorum militarium. *Constitut. an. 1676. p. 12. Conf. Janus Janulzov. lib. VI. tit. II. ubi leges reperuntur antiquiores.* Quoniam autem omnis Nobilitas Polonæ ad Expeditionem generalem excitur, ideo omnia Nobilium judicia eo tempore cessant. *Constitut. an. 1634. p. 3.* Exceptis quibusdam judiciis Vicecapitanealibus, ut ex superioribus jam colligitur.

Nobilium Iudicia tempore Generali Expeditionis cessant.

Ingens Exercitus conflatur in Expeditione generali.

VI. Ex his omnibus tantus conflari potest exercitus, ut si Ordo accedat debitus, vel maximis gentibus subjugum mittendis sufficere posse videatur. Olim Basko Historicus Polonicus (qui nondum typis exscriptus est) memoriam prodidit, sub Boleslao Chrabri ex

ex solo Lanciensi Palatinatu Nobilium cataphractorum duo millia, & aliorum cum fundis quatuor millia exciri potuisse, apud Bartholomæum Paprocki in *Opere Stemmatum pag. 708.* De hodierno tempore hæc habet Andr. Maximil. Fedro: *Afferunt nonnulli, CCCXL. (vel ultra) millia equorum potuisse aliquando numerari, cum mora sedibus suis sub signis stetui Nobilitas.* Ipse tamen Fedro putat, ducenta millia, aut parum ultra, posse numerari, in *Hist. Henrici pag. 20. seq.* Consentit cum his Signon Starovolscius in *Descript. Polon. pag. 287.* Idem etiam Starovolscius de Masovia, quæ tamen præ ceteris regionibus omnibus Nobilitate abundat, hæc scribit: *Habet Masovia tota quinque & quadraginta millia equestrium familiarum, quarum si qualibet unum saltem virum equo armisque decenter munitum praberet, quantus in Patria defensionem exercitus illico fuisset? Et sicut plurimi, ut cujusque census est, qui possunt integras etiam turmas armare: præter pedites, quos diplomatori numero urbana rusticaque plebs præbere possent. Sola siquidem Prasnensis regio septem millia equestrium fami-*

Magna vir Nobilitas in Masovia.

familiarum perhibetur continere, & quibus nulla tam egens est, quin equitem unum in publico tumultu armet. Quos inter vetustissima Romanorum Valeria familia corvum pro gentilitiis insignibus gestat & tam fecunda sobole est, ut ad duo millia familiarum prope accedat. Hæc Starovolsc. loc. cit. pag. 201. & 202. quæ etiam ante ipsum de Equestrium familiarum multitudinem jam scripserat Christophorus Varsevicius in Præfatione ad Paradoxa. De pedite autem exposito a nobis modo ex lancis Bonorum Regionum misso, hæc scribit Starovolscius: *Imbellis hæc peditum turba non ita ad pugnam, quam ad labores castrenses evocantur; ut nimirum fossas, dum opus est, fodiunt, vallum excitent, pontes construunt, vias sternant, tormenta & impedimenta bellica conducant, atque demum castra ipsa custodiant.* Hæc ille pag. 276,

Modus indicendi Expeditionem generalem.

VII. Jam progrediendum nobis ostendendumque est, quo ordine hæc tanta populorum moles scdis suis moveatur. Expeditionem ejusmodi generalem

ralem Rex pro lubitu non indicit, nisi id omnium Ordinum consensu in ipsius Comitibus generalibus antea fuerit decretum. Imò consultat prius Equestris Ordo ea de re in Conventibus particularibus Provinciarum Antecomitalibus, & tunc demum, si in Comitibus mox Conventus particulares subsequenter expeditio talis necessaria fuerit visa, rata esse solet. *Constitut. an 1576. pag. 254.* Promisit etiam Sigismundus I. An. 1538 se Expeditionem ejusmodi non indicturum, nisi in summo Reipubl. periculo. *Vid. Januszov. Lib. VI. Constitut. Polon. tit. I. pag. 691.* Approbata sic ab omnibus Ordinibus expeditione generali, ingruentibus periculis, evocat Rex antiquo more Nobilitatem, dimissis quoque versus præfecturus literis sigillo Regni vel M. Ducatus Lithvanix consignatis (Regi, qui hodie rerum potitur, Serenissimo Joanni III. ante coronationem concessum erat, sub sigillo Cameræ, quod Augustus Rex teste Varsevicio primum introduxit, Nobilitatem convocare, quod tamen pro illa tantum vice currere debuit. *Vid. Acta Elestionis in Denunciatione Rege electi*)

Literæ deinde in pertica resti alligatæ (unde etiam *restium* nomen acceperunt, Restes, sive literæ restium.)

Polonice dicuntur *Wici* à baculo vel per-
tica cui alligantur) per ministeriales ter-
restres ad Dignitarios & Officiales sive
Magistratus Primoresque Nobilitatis
cujusque Præfecturæ sublimes & con-
spicue circumferuntur, & in urbium
oppidorumque foris alta voce publican-
tur, Ter autem restes illæ mitti de-
bent debent, intra quatuor hebdoma-
darum spacium successive. Non pos-
sunt autem singulæ restes, id est, liti-
ræ à Rege pro binis mitti, nisi hoc in
Comitiis ita decernatur, ut plerumque
fieri solet, quemadmodum ex plurimis
qua veteribus qua recentioribus consti-
tutionibus probari potest. *Vid. Constit.*
An. 1550. pag. 5. In Interregno post
Henrici Regis discessum in Galliam ex-
tra ordinem electi fuerunt summi Du-
ces Belli, qui restes mitterent in Palati-
natus. Ante extraditionem Univer-
salium tertiarum Rex tribunalia summa
compellare solet per literas, ut judicia
sua, quoniam Nobilitas ad bellum ex-
citur, limiteniusque ad Expeditionem
finitam. Castrensia autem judicia &
querelarum, ut & alia durant usque ad
publicationem tertiarum Unversalium,
post eam vero cessant. *Constitut. 1634.*
pag. 4. Vltimis restium literis excita-
Nobi-

Nobilitas prius agit Conventus parti-
culares in suis Palatinatibus & Terris,
ubi Castellanus cum Nobilitate conve-
niens, constituit cum ipsa locum Con-
ventus ille agi debet ex Constitut. *an.*
1520. In Statuto Lithvanico id Vexilli-
fero injungitur, ut literis per Præcones
in Urbibus, Mercatibus & Diœcenibus
publicandis, conspiciat diem & locum
ad censum instituendum (*do Podpisu*)
ubi lustrari debet Nobilitas armata. Eo
itaque in loco lustrum conditur Provin-
ciale sive Censum, in quo lustrantur &
describuntur per Palatinos & Castella-
nos viri, arma, equi eorumque colores
&c: Hic enim videlicet arma & equos
post lustrum conditum mutare non li-
cet. Statut. Lithvan. *cap. 2. art. 6. & 10.*
Eodem in loco Palatinus inter diversos
Castellanos sui Palatinatus dividit Di-
strictus, quibus quisque præesse debet.
Ubi vero terræ sive Districtus peculia-
res habent Conventus & Palatinus non
adeest, ibi Castellanus cum Capitaneo
aliisque Officialibus terrestribus lustrat
exercitum. In Palatinatibus ubi unus
tantum est Castellanus, licet ipsi par-
tem Exercitus alteri Officiali, ut huc-
camerio, vel hoc absente, proxime se-
quenti committere, ad Palatinum post-

Lustratur Ex-
ercitus.

modum deducendam, nisi id in Comitibus antea jam fuerit definitum. *Constitut. An. 1621. pag. 2. seqq.* In Lithvania post Castellanos hoc munus competit Districtuum Marschalcis.

Exercitus ex
diuersis Dis-
trictibus
constat ad
Palatinum.

VII. Lustratione peracta contendit ex eo loco Castellanus, vel etiam in eius defectu Marschalcus illius Districtus (ut fieri consuevit in Magno Ducatu Lithvanix) vel aliquis alius Officialis, ut Succamerarius, vel alius à Castellano, vel ex Decreto Conuentus particularis aut etiam Comitiorum antecedentium substitutus, cum toto Districtus illius Exercitu ad Palatinum, ad quem etiam aliorum Districtuum illius Palatinatus Nobilitas ab aliis Castellanis, vel, si unus tantum est Castellanus in toto Palatinatu, ab aliis Officialibus per Castellanium constitutis deducitur. Ibi rursus à Palatino lustratur Exercitus: absentes notantur: presentium arma & equi describuntur. Jurisdictio, antequam perveniatur ad Palatinum, competit Castellano, vel eius substituto: qui adjunctis sibi aliis Officialibus animadvertere potest in delinquentes. Postquam ad Palatinum peruentum est, jurisdictio omnis traditur Palatino: causæ verò capitales referantur.

Densus lustratur exercitus à Palatino.

antur iudicio Ducis Generalis, vel potius Regis, cui hodiernis temporibus adiunguntur complures Consilarii bellici sive Legati. In itinere Stationes sive Nobilitas habere non potest in Bonis Nobilium, neque in Bonis Regiis, sed in patentibus campis consistere sibi que victum propriis impensis procurare debet, ne Civitatibus & pagis sit oneratus. Pecunies quoque illi lecti per dimidium annum propriis se sumptibus sustentant: si bellum diutius protrahitur, dantur singulis ex thesauro duo floreni. *Vid. Constitut. an. 1616. pag. 4. An. 1653. p. 9. An. 1676. pag. 13.* Tandem quilibet Palatinus, ex Palatinatu quisque suoducit Exercitum ad locum à Rege uniuerso Nobilium exercitui designatum, ubi tradit imperium Duci generali. De his omnibus vide Statutum Lithvan. *cap. 2. art. 6. Item Constitut. an. 1621. tit. 1. de Pospolitego Ruszenia.* Hic magna fuit olim Ducis Exercitum potestas. Quod si enim aliquem in castris in vincula conjiciebat, aut etiam capite plecti jubebat, adeo illud firmum erat, ac si in Comitibus esset factum. *Constitut. 1599. pag. 569. seq.* Consensus tamen requirebatur aliorum qui ordines ducebant, exceptis motibus subitaneis: tum

Stationes militum non sunt in Bonis Nobilium, neque in Bonis Regiis.

Palatinus deducit Exercitum Palatinatus sui ad Ducem belli.

Ducis exercituum potestas.

enim & sine consensu Præfectorum aliorum deliquentem etiam capitis damnare potuit, ex Constitutione An. 1593. *Declaratio pag. 640.* Sed hodie potestas illa magis adhuc restricta & limitata est, postquam Exercituum Ducibus certi à Republ. adjungi cœperunt Legati. *Vid. Constitut. An. 1673. & 1676. Conf. & ea, quæ supra à nobis dicta sunt lib. II. cap. 2. num. 7.* Alias Constitutiones vide in Statuto Lithvanico *ad cap. 2. art. 6.*

Rex ipse generali expeditioni in retest.

IX. Præter Duces Belli, supremum & Campestem, Rex ipse in generali expeditione adesse legibus adigitur. Manifestum id est ex Constitutione Sigismundi Augusti an. 1557. apud Januszov. *lib. 6. pag. 692.* Conf. Piascius in *Chron. pag. 51.* Immo jam ante Sigismundum Augustum hoc fuisse observatum, discimus exemplo Alexandri Regis. Etiam si enim ille ægrotaret, cum tamen Nobilitas ad signa se moturam nisi præsentem Rege negaret, coactus est in castra etiam æger se conferre. Id autem factum est artibus Michaelis Ducis Glinfcii, qui Regem vitæ periculo conabatur objicere. *Kojalowitz Part. II. Hist. Lithu. lib. VI. ad an. 1506. pag. 309.* Non inusitatum etiam est in ejusmodi generali expeditione, uni ali-

Unus Dux bell: ali: quando, eligitur.

cui summum imperium deferre, cum in Bello Monarchia perquam sit necessaria. Sub Sigismundo III. in Bello Chotimensi contra Turcas gesto summæ belli præfuit Carolus Chodkievicius Lithvanus, Vir magnanimus & vera Martis soboles, quo nullus Imperator militaris fortius unquam pugnavit, nullus austerius servavit disciplinam militarem, quo elogio ipsum ornat Paulus Piascius in *Chron. pag. 449. fin.* Chodkievicio autem in ipsis castris defuncto summa imperii bellici commissa est Stanislaw Lubomirscio, cui cum Lithvani parere detrectarent, revocati sunt ad officium non tantum ob eam rationem, quod antea Poloni Lithvano Duci paruisent: sed etiam quod ipse Serenissimus Princeps Wladislaus sub imperio Lubomirscii se militaturum profiteretur. *Vid. Illustriss. Jacobus Sobieski Castellanus, dum vivebat, Cracoviensis, hodierni Regis Serenissimi Joannis III. Pater. lib. III. de Bello Chotimensi.* Hoc etiam notandum est, Polonos ante prælium, Patrium Pæna decantare olim cossevisse, cujus initium est: *Bogarodzica Dziewica, Błogosławiona Maria &c:* Quem hymnum composuit B. Adalbertus Episcopus Pragensis, qui postea in Poloniam venit & tandem a Prussis Ethnicis, ad quos conver-

Hymnus olim ante prælium decantari solitus.

Hodierni ri-
rus ante præ-
lium.

tendos se contulerat, prope oppidum, Fischhausen dictum, cæsus est. Præfixus est hymnus ille Constitutionibus Joannis Lasci, ut & Constitutionibus Joanni Januszovii. Quomodo nunc Poloni ante prælium divinum implorent auxilium, exponit Simon Starovolscius *in lib. I. Instituti. Militar. cap. 6. pag. 22. & seqq.*

Nobiles in
Expeditione
generali non
militant ex-
tra fines Re-
gni.

IX. Quoniam autem Poloni rebus suis contenti (ut plerumque fit in Regnis liberis, ubi Regum potestas est certis legibus limitata) nunquam Bella offensiva vicinis populis inferunt, nisi forte prius laceßiti ab iisdem, idque potius ad ulciscendum injurias recuperandumque ablata, quam ut hostium possessiones invadant & illis dominantur, ut refert Starovolscius *in Polonia sua pag. 274.* ideo militia hæc defensionis tantum Patriæ destinata, non cogitur militare extra Regni fines, ut jam olim constituit Casimirus Magnus Anno 1368. excepit tamen casum illum, si urgente periculo REX Nobilitatem exoraverit, & illa ipsa consenserit, tum in hostico etiam posse geri bellum. Deinde Wladislaus Jagello constituit, ut, si necessitate exigente Rex Nobilitatem extra Regni fines duxerit, ea non cogatur propriis sumptibus militare, sed Rex singulis Equitibus quinque mar-

marcas in singulos menses pendat. *Vid. Constit. An. 1433. & an. 1454. apud Herburtum in Statuto tu. Bellum pag. 29. seq.* Quinque autem marcæ tempore Cromeri, hoc est superiore seculo faciebant quinque coronatos Gallicos vel Italicos, ut Cromerus testatur *lib. II. Descript. Polon. pag. 209.* Immo jam ante Wladislaum Jagellonem Ludovicus An. 1378. promiserat, si contingeret, Nobilitatem extra Regnum proficisci, sese damna omnia peroluturum captivosque liberaturum, quod etiam Wladislaus Jagello aliique sequentes Reges confirmarunt, apud Herburt. *loc. cit.* Cæterum Henricus Rex Anno 1573. promisit, se nunquam terrigenas in generali expeditione extra Regni fines tracturum, neque precibus ad illud sollicitaturum, neque solutione quinque marcarum inducturum. Quodsi autem omnium ordinum consensu extra fines Regni Nobilitas ducenda esset, exercitum se non divisurum: singulis etiam Equitibus, antequam extra Regni limites proficiscantur, quinque marcas soluturum: in eo denique statu ultra quadrantem anni Nobilitatem non detenturum, quæ etiam confirmavit Stephanus Rex *p. 262. Vid. Januszov. lib. VI. Constit. pag. 694. & in lv. privileg. pag. III.* Sta-

Starovolscius in Polon. pag. 277. Exemplum redemptionis e captivitate Tartarica habemus apud Januszov. *lib. VIII. Constitut. tit. 4. pag. 718.* Conf. Statut. Lithvan. cap. 2. per tot. Theod. Zawacki in Memorials Process. Judic. tit. Bellum.

Finito bello
non discedit
Nobilitas
pro lubica

X. Finito bello non licet Nobilitati domum discedere, quando vult, sed dimittitur à Palatino ex Regestrio sive Catalogo, ut habetur in Statuto Lithvanico cap. II. art. 16. Discedentes singuli testimonio muniuntur à Palatino suo ex *Constitut. an. 1621. pag. 9.* Instituti hujus ratio est, ne Nobiles statim e loco, ubi bellum gestum est, dimissi, injurias & damna inferant colonis: deinde ut sciatur, quinam Nobilium officio suo satisfecerint & quinam castrorum desertores habendi sint. In hos enim maxima poenae sunt constitutae: nam Castrorum defensor bona & famam perdit. *Vid. Statutum Lithvanicum cap. II. art. 14.* Ita etiam non ita pridem constitutum est, ut absentes ab hac expeditione in castris judicentur & bona eorum in communem fiscum ad exsolvenda militum stipendia redigantur. *Constitut. Anni 1676. pag. 12.*

Duo desiderat Starovolscius in Expeditione generali,

XI. Verum in hoc militiae Polonicae genere non immerito Starovolscius duo desi-

desiderat, nempe celeritatem & obedientiam. De celeritate Starovolscius ita loquitur: *Tarde Nobiles sub signa conveniunt. Comitibus primo tot hebdomadas celebratis, sine quibus bellum edici non potest, & difficulter ab Oeconomia sua, uxoribus atque liberis divellimur, usque tertium Edictum Expeditionis bellica prava consuetudine expectantes &c:* *H. I. pag. 294.* De eadem re Joannes Demetrius Solikovius Archiepiscopus Leopoliensis dicit, quod Polonici moris sit, hosti obviam ire non nisi post tempus, in *Comment. rerum Polon. pag. 109.* De obedientia vero haec Starovolscius habet: *Cumque jam ad locum designatum con- venerint, tum se unitos & armatos animadvertentes, aut contra Regem aut contra Senatum tumultuantur. Hinc etiam illud oritur, quod cum Regnum Poloniae non modo frugibus, sed & carnibus, vel duo alia Regna, prout ipsum est, possit sustentare, nihilominus Poloni in qualibet expeditione bellica fame laborant, atque sepiissime res jam ad finem perductas propter commea- tuum penuriam turpiter deserunt, quod totum procedit ex socordia Praefectorum Belli, aut potius Reipubl. Ordinum,*

1. Celerita-
tem.

2. Obedien-
tiam.

*dinum, qui dum aliquorsum bellum
edicunt, nusquam in partibus illis de
commeatu provident, sed quod cuique
militi sors offert, id rapit in transitu
quo postea sese cum equis & famulis in
castris sustentet. Hæc & alia Staro-*

Leges de di-
sciplina mi-
litari.

*volscius a pag. 287. ad fin libri. Propterea
quoque singulis propemodum in Comi-
tatis reperiuntur Leges de Disciplina mili-
tari, ut An. 1609. 1629. 1628. 1637. 1658.
quæ approbantur in Constitut. Anno
1659. pag. 8. inter Constitut. Livon. Ad-
dunt ali pluram militiæ hujus incommo-
do, incredibilem nimirum calonum &
famulorum in castris multitudinem.*

Calonum &
fixarum mule-
titudo.

*Perpetuum malum castrorum Poloni-
rum, in quibus sint decem millia bella-
torum, ad minimum quinquaginta
millia calonum totidemque equorum
supervacaneorum possunt numerari,
ait Piafec. in Chron. ad An. 1634. pag. 570.*

Poloni nul-
la secum du-
cunt scorta.

*Hoc tamen laudat Piafecius, quod major
honestas servetur in castris Polonicis,
quam in cæteris Christianorum exerciti-
bus, quia nulla scorta Poloni secum in
castra ducunt. Consentit cum prioribus
Piafecii verbis & Fredro in Hist. Hono-
rici I. quando pag. III. ait: Singuli Nobi-
litium*

*litium ultra comitatum, quem armis capiendis
secum trahunt necessarium, accenos vicenosque
viros, totidemque equos paulo pauciores cur-
rus post se trahunt. Non minus vero ma-
iorem ex hac militia promanans recenset
Fredro, quando loc. cit. pag. 22. seqq. in do-
mibus Nobilium nulla fere arma reperiri*

Instru-
tionem
Nobilitatis
intermisit.

*refert. Priscis legibus, ait ille. Instrum-
provinciale generalem expeditionem
ante, condebatur. Prohibent in cam-
pum Nobiles pro posse fortunarum, ar-
ma, equos, comitatum, quæcunque bello
opportuna visenda daturi, & nomina
presentes illaturi in tabulas absentiam
pœna publica infamiae vindicant. Inole-
verat tandem mos in annos singulos
lustrum provinciale condere (Constitut.
Annorum 1562. 1563. 1627.) quia utile
videbatur commonescere Nobilis offi-
cii, quatenus arma non negligentius
curarent & parati lustrum non impar-
ti regentibus adessent casibus. Sed po-
stea pœna infamiae remissa, multa tan-
tum indicitur illis, qui ad lustrum non
venirent (An. 1620. & 1627.) Inermes
tandem venire jubentur. Hinc jam
pauci convenerunt, jam nulli, cum mul-*

et negligentius repeteretur, donec tandem lustra omnia interierunt. Hinc torpor invasit Nobilitatem, ut belli ignara in bellum tamen procurrere nec ordines servare nec superiori parere possit. Sed vide ipsum modo laudatum Auctorem loco citato copiose hac de re differentem. Peragebatur autem lustratio illa armata Nobilitatis in locis illis, ubi Conventus particulares Antea comitiales & Post comitiales haberi consueverunt. *Vid. Constitut. An. 1607. tit. 22. pag. 836. ubi etiam citantur Constitutiones anni 1562. & 1563. Constitut. 1633. pag. 47. & 49. & 50. seq.*

Militia Mercenaria.

XII Præter hoc militiæ genus utitur etiam Poloni MILITIA MERCENARIA. Antiquitus quidem, cum penes Reges absoluta esset potestas, nullus fuit dubio procul mercenarius miles, præsertim cum omnis Nobilitas à Regis natu dependeret. Verum postea concessis Nobilitati tot privilegia & immunitatibus, coacti sunt Reges stipendiarium conscribere militem. Franciscus Marinus, vel potius, qui sub hac nominis larva latere voluit, Joannes Sachtius Wladislaum Jagellonem primum mercenario milite usum esse dicit, idque asserit

ex fide, ut putat, Cromeri *lib. II. Descript. Polon.* Sed vehementer dubito, an Cromerus hæc *loc. cit.* habeat. Nam idem Cromerus alibi asserit, jam Casimirum I. Regem Poloniae Sec. XI. sexcentis militibus Germanicis, quos secum e Germania adduxerat usum esse in bellis *lib. IV. de Ortu & Reb. gest. Polon. pag. 451. Neugeb. lib. III. pag. 59.* Sic etiam Dlugossus de Boleslao II. Rege dicit: *Rex in honorandis militibus externis, qui ad vulgaram famam ejus nominis militie advenerant, erat effusor: propter quod multorum virorum & militum illustrum ad curiam suam usuram adveniens, fiebat concursus.* Hæc ille: *Tom. I. Lib. III. pag. 240.* Porro sub Boleslao Crivousti mercenarios ex Ungaria milites fuisse accitos contra Pomeranos, refert Cromerus *lib. V. de art. & reb. gest. Pol. pag. 472. Neugeb. lib. III. Hist. Polon. pag. 80.* Sequentibus temporibus in Historia Polonica crebra fit mercenarii militis mentio, quæ satis aperte falsitatis assertionem Marinianam convincunt. Concedimus tamen a Wladislai Jagellonis vel Casimiri IV. Jagellonidis temporibus magis invaluisse usum mercenarii militis. *Vid. quæ habet Cromerus lib. XXV. pag. 763. & Neugeb. lib. VI. pag. 372.* Ex hæcenus

Casimirus I.
mercenatio
militie usum
est.

Mercenarius adductis etiam satis manifestum est,
 miles non apud Polonos mercenariam militiam
 tantum ex constare posse & ex incolis Regni
 Polonis, sed & ex gentibus externis. Hoc ta-
 men olim semper observatum est,
 ut conducti milites externi sub signis &
 imperio Ducum indigenarum militarent,
 donec tandem Sigismundo III. permis-
 sum est, ut advocaret auxilia contra Sue-
 eos ex Germania sub Ductoribus exter-
 nis, ut notat Pfafcius *ad An. 1629. pag. 484.*
 Observatur tamen adhuc, ut stipen-
 diarii equites plerumque sub Indigenis;
 pedites vero ex exteris constituantur.
 Starovolscius *loc. cit.* Invaluit præterea
 Hungaricus peditarus in-
 valuit Ste-
 phani Regii
 tempore. tempore Stephani Bathorei Regis mili-
 tiæ externæ genus, quod adhuc apud
 Polonos notissimum est, vocaturque
 Hungaricus peditarus (*Wegerska Piechota*)
 Antea enim Polonia non multum
 peditatu utebatur, propterea quod nobi-
 litas fere omnis equis merebat: atque ita
 peditatus omnis ex vili & inexercitata
 plebe constabat. Hunc defectum ut
 suppleret Stephanus, ex Hungaria pedi-
 tem ad bella Moscovitica ingentibus
 sumptibus conscribi iussit. Reinhold,
 Heidenstein *lib. IV. Rer. Polon. init. pag. 145. A.*
 Verum & de militia hac externa
 passim conqueruntur Scriptores Poloni-
 ci,

Querelæ de
 stipendiario
 milite.

ci. Vid. Starovols. *in Polon. pag. 301.* Sta-
 nislaus Lubienki *in Statu rerum Polon.*
ac militari confederatione pag. 193. seqq. Ope-
rum. Ad alendum hunc stipendiariam
 militem singulis ferme in Comitibus Con-
 tributiones ab Ordinibus sciscuntur, quæ
 tamen nunquam sufficiunt.

XIII. Præter militiam mercenariam,
 usus etiam est in Polonia MILITIÆ Militia Socia
 SOCIÆ. Immo jam olim eam non in-
 usitatam fuisse testatur exemplum Bo-
 leslai Crivouffi, qui auxiliares copias
 RVSSORVM, & quidem ex fœdere ha- Rufforum
auxilia.
 buit, teste Cromero *lib. V. pag. 472.* Neu-
 geb. *lib. III. Hist. Pol. pag. 80. & 92.* Postea
 quoque Alexander Vitoldus Magnus
 Dux Lithvaniæ Tartarorum auxiliis usus Tartarorum
auxiliis pri-
mus usus est
Vitoldus.
 est in Prussia contra Cruciferos, ut com-
 plures Historici testantur. Posteriori-
 bus etiam temporibus Tartari cum Po-
 lonis fœdera inierunt, ut An. 1667. Casi-
 mirus IV. Rex Scythis Tauricanis Impe-
 ratorem præfecit Mendligerejum, qui
 operam suam pollicebatur Polonis con-
 tra hostes Prussos. Quapropter ei gra-
 tiæ in Senatu actæ sunt, & militaribus
 stipendia promissa sunt. *Vid. Kojalo-
 wicz Part. II. Hist. Lithvan. lib. V. pag. 234.*
 Et hinc puto originem traxisse stipendia
 à Sigismundo I. Tartaris promissa & ex
 Kkk 3 illo

illo tempore quotannis a Regibus pen-
di solita, de quo videatur Nengebauer
lib. VI. pag. 465. Notatu digna sunt de
stipendiis illis Piascii verba ex *Chron.*
pag. 62. quæ ira se habent: *Reges Polo-*
nia olim graviora bella contra Germa-
nos & cruciferos gerentes copias Tar-
tarorum auxiliares advocare solebant,
& quo ea promptiora ad omnes casus
haberent, stipendium annuum sive ho-
norarium ipsis concesserant, quod duo-
bus millibus vestium ex melotis sive pel-
libus agnorum consutarum, ac mediocri
copia pannorum laneorum Anglicorum
constabat, nimirum æstimatione decem
millium nummorum aureorum sive flo-
renorum in Polonia usitatorum. Hæc
donativa Tartari quotannis poscebant
sub nomine *tributi*, Polonis illud non
magnopere curantibus, donec tandem
Stephanus Rex impatientia actus, bestis
se istis tributum daturum negavit.
Proinde magni postea motus in Polo-
nia orti sunt, Tartaris tributa poscenti-
bus: Polonis autem ea negantibus.
Sub finem seculi superioris, nimirum
anno 1591. petiit iterum Tartarorum
Cham per Nuncium suum in Comi-
tibus

Tributum
Tartari po-
stulat.

tibus generalibus a Republ. donativum il-
lud, quod tamen non impetravit: Sed
promissum fuit, si Tartari quietius im-
posterum acturi essent, donativum il-
lud ipsis haud degenatum iri. *Vid. Pia-*
sec. ad An. dictum. Tandem sub Joan-
ne Casimiro Rege pax sequenti condi-
tione facta est: *ut Rex Polonia ex li-*
beralitate ordinarium stipendium
Chamo Tartarorum retentum hacte-
nus penderet, & imposterum, ubi id
per Legatos Cameneciam missos pete-
ret, daret, Chamus Tartarorum vi-
cissim adesse Regi, quandocunque hic
Jusserit, cum omnibus copiis suis con-
tra quemvis hostem teneretur. Joa-
chimus ab Hirtenberg Pastorius *lib. I.*
Beki Cosacici pag. 69. & in *Historia pleniore*
lib. VIII. pag. 106. Sed quæ fides Barba-
ris sit tribuenda, sequentium temporum
docet Historia. Dum hic de Tartaris
agimus, non intelligimus illud de Tar-
tari hodie in Magno Ducatu habitanti-
bus. Nam hi quando Reipubl. sub pro-
priis etiam Tribunis & Centurionibus
militant, ut incolæ, militiam sociam
non constituunt. *Vid. Const. an. 1607.*
1609. 1611. 1613. 1616. tit. o Tatarach. Inter
Kkk 4 Soci-

Donativum
Tartaris pro-
missum.

Tartari Lith-
vanici.

Duces Prus-
sæ Polono-
rum loci.

Socios Reipubl. Polonicæ censendi etiam sunt Duces Prussæ orientalis. Jam enim tempore Casimiri Jagellonidis cum Prussi a Cruciferis ad Polonos transfissent, & tandem post multa prælia vario Marte commissa An. 1466. inter Regem Poloniæ & Magistrum Prussæ pacta inita esset, inter alias conditiones & hæc fuit, ut Cruciferi contra quosvis hostes Regi adessent. Neugebauer *lib. VI. pag. 385.* Cum vero posthæc variis bellis Sigismundus I. Rex Poloniæ cum Alberto Marchione Brandenburgico primoque Prussæ Duce parta Anno 1525. renovaret, inter alias conditiones & hæc fuit: *ut in expeditionibus Dux Prussæ cum centum equibus hastatis Regi ad fines usque Prussæ militaret propriis sumptibus: si vero illi extra fines Regni educerentur, ut stipendio Regio fruereutur.* Vid. Neugeb *lib. VII. Hist. Polon. pag. 507.* Pacta ipsa habentur apud Januszov. *lib. VII. Constitut. ut. I. pag. 913. seqq.* & inter Privilegia Prussæ Ducalis *Brunsbearga edita.* Item apud Jacobum Prilufium *lib. V. Statut. cap. III. pag. 762. seqq.* Ad extremum cum Anno 1663. Serenissimo Friderico Wilhelmo Electori Brandenburgico supremum in Prussia imperium concessum esset, inter alia puncta & hoc contin-

tinebatur, ut Serenissimus Elector Regi Poloniæ bis mille milites contra hostes Poloniæ imminentes mitteret auxilio, stipendio Regio militaturos. *Pacta ipsa Vid. in Diario Europeo Continuat. VI.* Ad militiam sociam pertinet quoque illud, quando Imperator Germanorum, ex federe cum Polonis pacto auxiliariis legiones in Poloniam mittit, ut in Bello Svedico ultimo factum esse meminimus.

Fœdera cum
Germanico
Imperatore.

XIV. Societas cum Tartaris peperit Polonis novum mercenariorum militum genus. Cum enim Tartari etiam adversus Pacta excursions in Poloniam facerent, Sigismundus Augustus **QUARTAM PARTEM**, redituum ex omnibus Bonis mensæ Regiæ perpetuo Reipubl. concessit, ut miles ordinarius contra Tartaros in finibus Regni excubaret. Factum illud est A. 1562. Ordinatio autem hujus Quartæ exacta & accurata prodiit Anno 1569. ut ex Constitutionibus dictorum Annorum apparet. *pag. 20. & 183. seqq.* Quarta verò illa sic intelligitur. Primo constitutum fuit, ut ante omnia Tenutario Regionum Bonorum sive Capitaneo salarium ex Bonis illis penderetur, residuum vero in quatuor partes divideretur, quarum

Quarta pars
redituum ex
Bonis mensæ
Regiæ, quæ
nunc simpli-
citer Bona
Regiæ vocan-
tur, concedi-
tur in mili-
tem Quartum
num.

tres mensa regiae, quarta stipendiis ditorum militum exsolvendis, cederent.

Constitut. an. 1562. pag. 20. Duplicata hæc

Quarta est aliquoties necessitate id exigente, ut apparet ex *Constitut. An. 1590. pag. 575. An. 1619. p. 2. An. 1620. pag. 13. an. 1627. iii. Quarta An. 1637. iii. eodem.*

Quarta multiplicatur.

Aliquando etiam tripla Quarta dari iussa est, ut *An. 1613. iii. Quarta.*

Postea etiam constitutum est, ut post obitum tunc viventium Capitaneorum & Tenutariorum novi Donatarii & Cessionarii primo anno possessionis suæ ex Bonis Regiis quadruplam

Quartam thesauro inferrent. *Constitut. an. 1658. pag. 15.* Administratio hujus

Administratio Quartæ.

Quartæ talis est. In Comitibus regni generalibus eliguntur duo Senatores, ita ut unus sit ex minori, alter ex majori

Polonia, & duo ex Equestri ordine, quorum itidem alter ex minori alter ex majori

Indices Quartæ qui Ravennate conveniunt.

Polonia. Hi cum Thesaurario supremo Regni circa festum diem Pentecostes Ravennate conferunt, ut Quartam à Tenutariis

Bonorum Regionum recipiant. Resident autem ibidem per tres hebdomadas. Salarium Thesaurarii sunt mille floreni: Deputatorum ex Senatu trecenti, & Deputatorum ex Equestri ordine ducenti floreni. Eligi autem in singulis

Salarium Deputatorum.

Comiti-

Comitis alii atque alii Deputati jubentur. Quando illa pecunia Leopolin ad exsolvenda militibus illis limitaneis stipendia est deferenda, tum ea mittitur per unum ex Deputatis illis quatuor à me jam descriptis, ut hæc omnia

an. 1569. determinata sunt. Ad custodiam illius Quartæ pertinet etiam Capitaneus Ravennatis, qui etiam adesse debet, quando præsentibus Thesaurario & Deputatis Quarta thesauro inferitur, ut sciat, quantum pecuniæ in Thesaurio contineatur. *Constitut. an. 1588. pag. 470. seq.* Salarium Capitaneo constitutum est ducentorum florenorum *ibid.*

Capitaneus Ravennatis per inter ad custodiam Quartæ.

Ut autem Quarta debite administraretur, Deputati illi ut & Capitaneus Ravennatis speciali iuramento propterea adstringi debent, ut vult Constitutio *anni 1569. pag. 186.* Etiam si Thesaurarius & unus Deputatus abest, possunt tamen reliqui officium suum facere, quod etiam fieri debet, si quis eorum moriatur. *ibid. pag. 185.* Absens tamen salario carere cogitur. *Constitut. an. 1588. pag. 170.* Omnes autem illi, qui Quartæ curam gerunt, Reipubl. coram ordinibus in Comitibus rationes reddere jubentur, in *Constitut. an. 1569. pag. 185.* Cavetur item in Constitutionibus aliquoties, ne Quarta in alium

um

um usum impendatur, quam in solutionem stipendiorum militis in finibus Regni contra Tartaros excubantis, *ut An. 1627. p. 3. An. 1635. §. Obrona. An. 1667. pag. 10.* Non verò in Regno tantum, sed etiam in Magno Ducatu Lithvaniz talis Quarta ordinata est, ut præter alias Constitutiones etiam Constitutio anni 1590. pag. 576. testatur, Variæ tamen hic mutationes procedente tempore contigerunt, quas omnes enarrare nimis longum esset, cum nullæ ferè Constitutiones emittantur in publicum, quin dispositio aliqua de Quarta in iis reperiatur. *Vid. Parta Conventa. Wladislai IV. pag. 12. §. Aiv. Appar. Constit. an. 1637. 1638. 1641. & alia plurima.*

A Quarta Ravensi milites dicuntur Quartiani.

Ab hac, ut vocatur, **QVARTA RAVENSI**, nomen fluxit **MILITVM QVARTIANORVM**. Originem huic militiæ dederunt hostiles Tartarorum in Poloniam excursiones, quæ ut inhiberentur, miles hic limitaneus est constitutus, non demum A. 1564. quem admodum scribit Albertus Wijuk kajalovicus *Parte II. Hist. Lithv. lib. VIII. pag. 458.* Sed Anno 1562. ut nos hoc ex ipsis Constitutionibus supra annotavimus. Verum & ante illa tempora simile militiæ genus instituire tentarunt **Polo-**

Ante Militem Quarcianum institutum fuit simile Militiæ genus in Polonia.

Poloni. Nam An. 1551. in Comitibus Vilnensibus constituerunt Ordines, ut miles ordinarius esset, qui contra Scythas & Moscos pro finibus excubaret, in stipendium verò a jugo boum quinque grossorum vectigal concefferunt, apud kajalovicium *Part. II. lib. VIII. pag. 416.* ubi ad oram libri notat Auctor, quod hæc sit militis Quartiani origo. Conf. & Paulus Piascius *in Chron. pag. 44. vel in editione Cracoviensi pag. 51. seq.*

XV. Præter enumeratos hætenus à nobis Milites, dantur adhuc in Polonia alii, qui dicuntur **VOLVNTARII**. Originem horum a primis ferè Regni Polonici temporibus accersere possumus. *Cum enim antiquis Seculis majores nostri, ait Fredro, Regum erario contribuere ducerent haud ingenuum, equius illud cum decore retinuerunt, ut periculosis temporibus pro facultatibus ternos sexenosve armatos equites in castra singuli ducerent, proprio ære militarent, quare ingens conflagratur Exercitus.* Hæc Fredro *in Henrico I. pag. 19.* Sed succedente etiam tempore rarefcentibus licet publicis vel universalibus expeditionibus, nihilominus Procures Regni aliique Nobiles

Voluntarii milites.

Origo hujus militiæ.

les ditiores solebant integras equitum cohortes & alias sumptu proprio in castra adducere vel solo Patriæ amore ducti. Pauperiores vero plures una collecti Ducem sibi virum aliquem strenuum eligunt, & ultro sine stipendiis Imperatorem sequuntur, ob id ipsum Voluntarii appellati. Starovolscius in *Polon. pag. 302. seqq.* Sed hi posteriores ob varia damna, quæ Nobilium aliorumque Bonis inferebant, sublatis sunt, per Constitut. *An. 1634. pag. 11.* Exemplar autem eorum qui totas cohortes in bellum propriis sumptibus auctoratas miserunt, & adhuc mittunt, extant non pauca. *Vid. Constitut. An. 1621. pag. 11.* Non ita pridem Illustriss. atque Reverendiss. Dn. Andreas Trzebichii Episcopus Cracoviensis & Dux Severiæ contra Turcas aliquot cohortes propriis sumptibus conscriptas misit; ut alios qui adhuc in vivis sunt, & ea in parte de patria optime merentur, præteream.

Kosack, quorum origo obscura. Kosacki undi dicantur.

XVI. Ad extremum datur etiam adhuc aliud genus militum satis celebre apud Polonos, videlicet KOSACKORUM, quorum origo satis obscura est. Et quidem quod ad nomen kosackorum attinet, derivatur hoc ex Piasceii sententia à voce Polonica *koz*, quod capram signi-

significat, sicque illi appellati esse dicuntur, quod instar caprarum cursu veloci ad omnia agiles currunt, vel quod caprinis pellibus contra injurias aëris teguntur. *Vid. Pialec. in Chron. ad An. 1645. pag. 55.* Sed M. Joannes Herbinis vocem hanc potius derivandam esse putat à Slavonico nomine *kos*, id est, falx: unde *kossak* est *falcifer*. *Vid. Herbin. in Kriovia Subterranea cap. 2. pag. 7.* Alias adhuc derivationes hujus vocis reperio apud Joachimum ab Hirtenberg Pastorem, qui *Parte 1. Hist. Polon. plenioris lib. 1. pag. 14.* audivisse dicit ea super re magnum quendam Senatorem differentem vocemque deducentem a navigiis, quæ in Polonia *kozi* vocantur. Ipse autem Pastorius existimat nomen illud deductum à voce Polonico *chodzic*, ita ut inde fiat *Chodziaci*, & deinde *Cosacki*. *Chodzic* autem est ambulare & discurrere. Effent igitur Cosacki denominati à palmario ipsorum opere, famoso illo per fluvios & maria decursu. Unde milites hi primam habeant originem, nemo, quod ego quidem sciam, indicavit. Ego putaverim à primis usque Tartarorum in Poloniam irruptionibus rem esse arcessendam. Congregabantur sine dubio multi agrestes ad oras Boristhenis

Quando Kosacki orti sint.

nis ad loca naturæ miraculo munita, quæ Boristhenes ad ostia sua vergens alluit. Catadupas olim vereres appellarunt Geographi, nunc à Roxolanis sive Russis vernaculo sermone *Porohi* vocantur, unde illi Cosaci Zaporohenses, id est Cosaci trans limites habitantes dicti sunt. *Vid. Illustriss. Jacobus Sobieski lib. II. de Bello Chorimensi pag. 110. & Joachim. pastorius ab Hirtenberg de Bello Casaco pag. 7. & in Hist. Polon. pleniore Part. I. lib. I. pag. 15. seq.* In illis locis Tartarorum copias cum præda ex Podolia aliisque Poloniæ locis revertentes adorti credebant. Et quoniam illud non raro fieri solebat, ut Tartaros præda onustos spoliarent, magnisque damnis afficerent, non potuit displicere Regibus Poloniæ horum hominum institutum. Quin etiam credibile est, Nobiles illis in locis degentes illos homines fovisse & auxilia ipsis misisse, quo melius Tartarorum irruptionibus resisterent. Hinc inclarescere cœperunt apud finitimas gentes. Quo autem militia illa fieret ordinatior, elegerunt sibi Duces bellicos, qui Reges Poloniæ, ut Dominos suos agnoscebant & reverebantur. Ita jam Sigismundi I. temporibus Ducem ipsorum Eystacium Daskovicium clausisse

Porohi, umle
Kofaci Zapo-
rohenses.

Daskovicus
Dux Kosaco-
rum temporis
Sigismundi I

ruisse deprehendimus apud Kojalovicium *Part. II. Hist. Litv. lib. VII. pag. 334. & alios.* Non tamen supra sex millia Kosakorum tam fuisse memorantur. Militiam illam, ut Regno Poloniæ utilissimam Stephanus Rex melioribus legibus sociatam multis privilegiis An. 1576. donavit. Dedit enim eis castellum Trechtimirovo cum toto Districtu in Boristhenis fluvii ripa, omnemque illum tractum, qui viginti milliaria Germanica infra Kioviam complectitur. In Trechtimirovo igitur Palatinatus Kioviensis oppido asservabantur Kosakorum Privilegia, tormenta bellica, varia ex Turcarum, emporiis olim importata spolia, militaris etiam supellex, tum Regia vexilla, quæ illis in signum supremi Domini, quotiescunque pro Republica arma sumebant, à Regibus Poloniæ ex insigni benignitate mittebantur. Multi Cosaci cum Duce suo & præsidio satis firmo in castro Trechtimirovo manebant, cæteris omnibus Cosacis hyberno tempore licitum erat in suas domos & ad bona sua se conferre, resque suas curare.

XVI. Successu temporis, dum sæculi Kosakorum mores successu temporis corrumpuntur.

da culpæ secula & eorum priscum morem depravassent, indies hæc colluvies excrescere cœpit. Non jam ex virtute

LL

&

Stephanus
Rex Kosacis
donat castellum
Trechtimirovo cum
toto districtu

& meritis censebantur milites, sed passim dabant nomina ex Provinciis Russiae ab agricultura à variis opificiis profugi, infamia notati, tum nonnulli ex Germania, Gallia, Italia, Hispania etiam ob patrata facinora extorres ad illos confugiebant: qui tamen Religionis Graecum cultum observare, Ruthenicam linguam exercere, abjecta generis, si qua erat, claritudine, plebeia cognomina assumere, atque omni urbanitate deposita agrestem vitam degere cogebantur. Hi praedabundi vagabuntur passim per Russiam, Lithvaniam, Kioviensem & Braclaviensem Palatinatus, patebant eorum libidini Ecclesiae, Fiscis & Nobilitatis Bona. Copiis etiam Reipubl. Duce Stanislao Zolkievio decertatum est cum Nalewaykone exercitus illorum Praefecto, qui profligatus & cum sceleris sociis captus in Comitibus Varsaviensibus enormi supplicio dignas luit poenas. Quotiescunque aliquam suscipiebant expeditionem, numerosos Exercitus ex rapina ditionum Regni alebant, ex bello reversi, quasi colonias quasdam per vicos & urbes tam Regias quam Nobilitatis ducebant, omnique Praefectorum ac Dominorum suorum obedientia se exsolvebant. Pauci ex Veteranis in suis ad Boristhenem domi-

miciliis commorabantur, reliqui partioties praeda locupletati, rei tantum, Oeconomicae cum uxoribus & liberis operam navabant.

XVII. Summum apud Cosacos obtinet Regimen Exercitus Praefectus, qui loco insignium gestat baculum ex arundine confectum, atque ut tumultuario modo non suffragiis, sed solis acclamationibus & frequentibus pleorum in Candidatum ejectionibus eligitur, ita saepius instabilis vulgi libidine Magistratu privatur. Quamdiu tamen munere suo fungitur, penes eum remanet in quemlibet Cosacorum vitae & necis arbitrium. Secundum honoris obtinent gradum, quatuor bellici Consiliiarii, vocati Aslavuli, cum Legato, qui substitutus Praefecti exercitus nominatur. Sequuntur postea Castrorum, bellicarum machinarum, Legionum Praefecti, tum Centuriones & publicus Notarius, qui census & sumptus eorum notare & consilio Religionis Graecae monachorum, literas ad Regem & Proceres Regni exarare solet.

XVIII. Quando arduum aliquod negotium in Exercitu Cosacorum incidit, ad Concionem vocatur ab ipso Duce, universa plebs, atque is primum vultu ad reverentiam & modestiam composito

aliquotins versus multitudinem se inclinans, destinatum ingreditur locum & detecto capite sub extenso Regio vexillo inter ceteros assidentes solus cum quatuor Consiliariis stat, statumque causæ, quæ in deliberationem venit pleno comitatis sermone proponit. Tunc vel crimina, si qua illi obijciuntur, diluit, aut in proprium usum aliquem ab exercitu favorem submisit. Illic omnia, quæcunque accepit munera proferre, atque ut ea sibi concedantur, multitudinem flagitare debet. Hæc si renuat, omnia libidini ejus non vulgari, in voce & gestu, cultu permittit. Dum Præfectus exercitus eos alloquitur, verba illius summo silentio excipiunt, postea sententias suas alternis obruunt acclamationibus.

Bellum Kosakorum maritimum.

XIX. Ad bellum maritimum aptissimos longus effecit usus, vehuntur linteribus, quibus à latere ad instar tabularum fasciculos ex arundine confectos contra tempestates & fluctus maris adnectunt, ac summa velocitate onustis triremibus Turcarum in Ponto Euxino sæpissime potiuntur. Plurimi eorum frameis non utuntur, sed sclopetis omnes; quo militiæ genere Reges Poloniæ potentissimorum in orbe terrarum Principum pedicatum

tum adæquare possunt. Castra etiam dextre in aliquot Ordines redactis plaustris ad normam fortissimi propugnaculi muniunt, quæ *Tabor* appellant & contra hostium impetum extremum ibi quaerunt refugium. Hæc à mediocum. XV. totidem fere verbis habet Illustriss. Jacobus Sobieski Castellanus olim Cracoviensis lib. II. de Bello Chotimensi pag. 109. seqq. qui etiam testatur, nihil se scripsisse, nisi quæ à peritis accepit, aut ipse propriis oculis videns annotavit. Multo pluribus verbis Cosacorum terrestrem militiam & Navalem describit Illustriss. Andr. Maximil. Fredro in Hist. Henrici pag. 17. & seqq. qui inter alia de ipsorum maritima militia: Cum, inquit, mare ascendunt, tempestate superveniente, arundinis cumulos linteribus navigii undequaque alligant, quo fluctibus iræti maris feliciter supernatent. Navigiis utuntur parvis, quæ novem virorum cum justo commeatu capaces sunt, celoces aut scaphæ dici possunt; velocissime sequuntur & fugiunt. Turcis damna inferunt, suburbana aliquando Constantinopolitana invadunt (inde Amuratbis Turcarum Imperatoris di-

Propugnaculum dictum Tabor.

Militia Kosakorum maritima.

Etum erat, cum inter arma Principum in se conspirantium Constantinopoli degens in utramque dormitet aurem. *fo* los Cosacos esse ejecta a Polonorum qui tanti Principis turkarent *fo* civitates & oppida Pontico litori *po* xima populantur, surtim omnia *pr*stant, neque dum pugnandum, *se*gnius resistunt. Numerus horum militum incertus est. Visa sunt aliquando *XV* milia, aliquando *XXX* milia. Nisi quod moderna rebellio Chmielniciana ultra *du*centa milia Cosacorum sub signis *ali*quoties eduxerat in praelium, *et* a *Rus*sia in perfidiam & rebellionem *acta*.
Hæc Fredro.

XX. Sic igitur, ut ex ultimis *Fre*drom's verbis intelleximus, & hoc *mi*litæ genus Polonæ Reges in *per*petuam suam instituerunt. Quod ut *dile*ctius exponatur, placet paulo *pre*stius origines rebellionum Cosaciarum *in*vestigare. Cum Cosaci utilem *Re*publ. Polonæ contra quosvis *no*u, præcipue vero Tartaros navassent *ope*ram, multa privilegia ipsis, ut *audi*vimus, Reges Polonæ concesserunt. *Et* attributis pluribus agris etiam *certam* pecu-

Rebelliorum
Cosaciarum
series.

pecuniæ summam quotannis Kioviam mittebant, teste Jacobo Sobiescio *loc. cit.* Datus etiam ipsis est certus pellicearum vestium numerus, ut patet ex Diario Europæo *contin. XIX. pag. 163.* Sed *Co*faci rebus secundis elati, inolefcere *cœ*perunt. Inprimis autem durante pace *Turcicum* Imperium infestabant, adeo *ut* Turcarum Imperator bellum *Polonis* minaretur, nisi licentia ipsorum *h*stretur. Quapropter jam tempore *Stepha*ni Regis Dux Cosacorum Pedkowa *ca*pite plexus est, teste Joanne *Deme*trio Solikovio in *Comment. rer. Polon.* De *inde* etiam severis legibus licentiæ *Co*facorum obviam itum est cautumque, *ne* Cosaci latrocinia exercerent, *merca*toribus nullum damnum inferrent, *ne* Bona Nobilium invaderent, *ne* vicinos *populos* incursionibus adversus *Polonos* irritarent. Hæc & alia plura *habet* Constitut. An. 1596. *tit. Porza dek stro*nu. Ex quibus liquet, quibusnam *stu*diis operam dederint tum temporis *Co*faci. Sed nihil hac constitutione *effe*ctum est. Idcirco sexennio post *de*cretum est, ut tota hæc gens ad *inter*hencionem excinderetur & bona ipsis *con*cessa Regiæ mensæ addicerentur. *Constitut. an. 1596. tit. o kozokach.* Verum
Lll 4   postea,

postea, cum Cosaci Polonis contra Svedos aliosque auxilio adfuissent, iterum in gratiam recepti sunt Anno 1651. ut habet Constitutio tunc temporis edita. *tit. O Kozakach.* Non quieverunt tamen postea, adeo ut sæpius necesse fuerit leges antea de licentia Cosacorum coercenda repetere. *Vid. Constitut. An. 1609. tit. 73. & 1609.* Porro Sigismundus III. sub quo & priores illi à nobis memoratae leges latae sunt, cum Ordinibus An. 1611, constituit, ne Cosaci ob licentiam intolerabilem ad bellum evocarentur, nisi id summum Reipubl. discrimen exigeret. *tit. O Sveywohy pag. 26.* Præterea An. 1613. Duces exercituum Polonicorum jussi sunt contra Cosacos, ut contra communem hostem movere eosque extirpare. *tit. O Kozakach. pag. 10.* Posthæc quietius agere cœperunt, adeo ut Ao. 1618. tantum hoc constitutum sit, ne Cosaci vicina Regna infestarent. *Vid. Constitut. dicti anni pag. 2.* Immo in ordinem eos fuisse tunc redactos testantur Constitutiones complures, nempe anni 1620 *pag. 13.* Patet illud etiam ex Commissione Anno 1624. in Vkrainam missa *Commissya Kozacka. Conf. & Constitut. An. 1628. tit. Obrona Vkrainy.* Posthæc An. 1635. prohibitum est

est severe in Comitibus, ne Cosaci Turcas infestarent. *tit. Pohomawanie incursty pag. 3. seq.* Sed repressa paululum partim severis legibus, partim intercedente Turcico bello levissimorum hominum licentia eo majori postea erupit impetu. Qua de causa Koniecposcius lupremus exercitus Polonici Dux ibidem munimentum validissimum Anno 1637. extruxit, Hudak sive Kudak dictum, Hudak Castellum contra Cosacos extruitur. eo in loco, ubi Samara in Boristhenem se effundit, quo facilius Cosaci in ordinem redigi & in officio contineri possent. Nec dum tamen quiescente hac hominum colluvie, Anno 1638. Dux Cosacorum Paulukus Varlaviz capitis supplicio affectus est. Cosacisq; omnia Privilegia cum oppido Trechtimirowo erepta sunt. *Vid. Constitut. ejus anni pag. 6. seq.* Et licet tunc pactione & transactione quadam intercedente in officio manserint, aliquando tamen non eo, loco, quem viri militares mererentur se haberi querentes, occasionem commodam rebellandi expectabant, donec tandem orta inter Czaplinscium Czeheriensis territorii Subpræfectum & Bohanum Chmielnicium de agro quodam litæ res in nervum erupit, Cosacique rebellant. *Vid. Joachimus ab Hirten-*

berg Pastorius in *Hist. Polon. pleniore lib. I. pag. 27. & seqq.* Post varia bella deinde gesta pars Cosacorum Magno Moscoviæ Duci, pars Turcarum Imperatori subesse debuit: sed hodierno tempore Cosaci jugi Turcici impatientes iterum Serenissimo Regi Poloniæ sese subjecerunt strenuamque ipsi in bello Turcico operam navant. Conf. quæ supra *lib. I. cap. IX. num. ult. à nobis dicta sunt.*

Cosaci hodie
Regi Poloniæ
militant.

Duces Exercituum in
Polonia,

XXI. Expositis omnibus malitiæ generibus, placet pauca de Polonorum Ducibus bellicis, Polonorumque militum armis addere. Duces exercituum generales, quibus miles Polonicus subest, sunt duo. Alter est in Regno, & dicitur Dux Exercituum Regni generalis (*Hetman. Wielky Koronny*) Alter est in Magno Ducatu Lithvaniæ, & dicitur Dux Exercituum Magni Ducatus Lithvaniæ generalis (*Hetman. Wielki W. X. Litewskiego*) Et hi sunt summi moderatores belli secundum Regem & vicarii Regis, quilibet in suæ gentis exercitu. Hi ducunt exercitum: capiunt locum castris: acies instruunt: dant signum pugnæ & receptus: committunt & annonæ curam in bello gerunt: in delinquentes animadvertunt: & ut pau.

paucis reliqua complectar, in Exercitu & tempore belli indicti, uterque auctoritate fere Regia utitur. His Ducibus exercituum generalibus adduntur alii duo vicarii. Alter in Regno, qui dicitur Dux campestris Regni (*Polonis Hetman Polny Koronny*): Alter in Magno Ducatu Lithvaniæ, qui dicitur Dux Campestris M. Ducatus Lithvaniæ (*Hetman Polny W. X. Litewskiego*) Hi excubiarum potissimum explorationumque curam gerunt, mercenariis militibus, præsertim in Ducum generalium absentia præsunt, & jurisdictionem in Exercitu eodem tempore exercent. *Vid. Constitut. An. 1601.* Concessa quidem est An. 1653. eadem potestas Duci Campestri, quam habet Dux supremus, ut est in ejus anni Constitutione *pag. 7.* Sed anno proximo, nempe supra millesimum sexcentimum quinquagesimo quarto illa Constitutio abrogata est *pag. 5.* Officia hæc Ducum generalium & Campestrium infra Senatoriam dignitatem censentur, hoc tamen plerumque observatur, ut nonnisi Senatoribus ad majorem auctoritatem conciliandam conferantur, quod etiam antiquis temporibus fuisse observatum testantur *Historia.* Conferbantur etiam antehac munera

Potestas Ducum
Campestrium.

Officia Ducum
belli
conferuntur
alris Senatoribus.

nera Ducum belli etiam supremis Regni & Magni Ducatus Lithvanix Officialibus, nimirum Marschalcis supremis, Cancellariis & Procancellariis & Marschalcis Curix. Ita quondam Joannes Zamoscius fuit supremus Regni Polonix Cancellarius & simul supremus Exercituum Regni Dux, cujus elogis videtur apud Piascium in Chron. pag. 269. & Stanislaum Lubieski in Paranesi ad Theamam Zamoscium Joannis hujus filium pag. 223. operum. Hodiernus quoque Rex Serenissimus Joannes III. antea munere Marschalci supremi Ducis belli gloriosissima functus est. In Lithvania non ita pridem Corvinus Gonsiewski fuit Thesaurarius Magni Ducatus Lithvanix & Campestris Dux Exercituum. Post eum etiam Illustriss. Princeps Michael Radivilius & Cancellarii & Ducis belli munere in Lithvania functus est. Sed recentioribus temporibus consultatum est non raro in Senatu, quibusnam modis potentia Ducum belli sit temperanda, ne quis Senator munere hoc Ducis Exercituum auctus nimiam sibi potestatem vindicare aufit, & Reipubl. damnum aliquod idferat. Sciebat autem ex Historiarum monumentis Duces bellum in Polonia quondam non fuisse perpetuos,

Consilia de
potentia Du-
cum belli
temperanda.

Duces belli
olim non
fere perpetui.

petuos, primumque Sigismundum I. dignitandem hanc Joanni Tarnovio perpetuam concessisse: in Lithvania vero primum fuisse Nicolaum Radivilium, cui Rex Wladislaus Jagello dignitatem hanc itidem perpetuam tradidisset, ut scribit Simon Starovolscius lib. VIII. Inshus. Rei milit. quest. 3. pag. 660. Edit. Florentine. Idcirco pristinam consuetudinem reducere sunt conati. Hunc in finem An. 1666. in Comitibus Varfaviensibus decretum erat, ne dignitas Ducum Exercitus esset perpetua, sed ut in triennium tantum concederetur. Constitutum etiam fuit, ut Illustrissimus Dn. Potocki Dux Exercituum generalis nomine Ordinum omnium rogaretur, officio suo ut renunciaret, aliisque bono exemplo præiret. Cum autem hoc ob multa incommoda non procederet, constitutum tandem est, ne in posterum Dignitas Ducum Belli conferatur Marschalci supremis, Cancellariis aliisque Ordinis Senatorii Officialibus. Vide Pala Conventa Serenissimi Joannis III. Jam igitur Dignitas Ducis exercituum Supremi & Ducis campestris confertur tantum Palatinis & Castellariis, qui, licet sint Officialibus modo dictis superiores, tantam tamen in Republ. potentiam non habent.

habent. Præter hos Duces belli fuerunt
 etiam olim Duces limitanei militis, qui
 ad custodiam Regni in finibus excubabat,
 de quibus Ducibus videatur Reinholdus
 Heidenstein *lib. IV. Rer. Polon. pag. 152. &*
pag. 149. A. Præter hos Duces belli ha-
 bent quoque Cosaci proprium Ducem
 Belli, qui unicus esse debet, secundum
 Constitutionem *Anno 1661. pag. 60.*
 Idem est etiam in Polonico Regno
 Dux prætoriani militis. *Vid. Hei-*
denstein lib. III. rer. Polon. pag. 120.
 Inter alios Præfectos militum emi-
 net etiam Generalis Artilleriæ Ma-
 gister in Regno & alter in Magno Du-
 catu Lithvaniæ, qui instituti sunt An-
 no 1637. ita tamen ut à Ducibus belli de-
 pendeant, quemadmodum habetur in
 Constitutione *Anni 1638. pag. 27. seqq.*
 Debet autem Generalis Artilleriæ Magi-
 ster esse possessionatur & juratus *Consti-*
tut. An. 1638. pag. 28. An. 1637. pag. 7. Mu-
 nus ipsius est armamentaria instruere,
 pulverem pyrium procurare, tormenta
 bellica sub sua cura & inspectione habe-
 re. *Constitut. An. 1641. pag. 19.* Reliquas
 Dignitates bellicas hic recensere nimis
 esset longum, de Notariis tamen Cam-
 pestribus & Rotomagistris sive Centu-
 rionibus Quartianorum adhuc quædam
 adde-

addemus. Notarius Campestris singulis
 trimestribus numerum militum inire &
 singulorum nomina notare debet, ita ut
 Catalogum eorum primo Thesauro,
 deinde vero Marschalco Nunciorum
 Terrestrium in Comitibus tradere possit
Constitut. An. 1654. pag. 5. In Lithuania
 singulis Mensibus nomina peditum,
 Notarius Campestris consignare, unum
 que Catalogum Duci Belli, alterum The-
 sauro tradere debet. *Constitut. ejusdem an-*
ni pag. 30. Sed & jam antea, nimirum
An. 1633. pag. 17. tit. O Pisarzy. hoc consti-
 tutum fuit, ut Notarius Campestris sin-
 gulis trimestribus turmas equitum, &
 singulis mensibus cohortes peditum de-
 scribat; item ut ejus substitutus sit ju-
 ratus; denique ut Dignitas & munus
 Notarii Campestris sit incompatibilis
 cum Senatoria dignitate. Tandem de
 Rotomagistris sive Magistris Equitum
 Quartianorum notandum est, quod de-
 beant esse possessionati, Nobiles & in re-
 bus bellicis exercitati. Item quod mu-
 nus ipsorum cum Senatoria dignitate,
 non sit incompatible, ita ut Senator ne-
 queat esse Rotomagister militis Quarta-
 ni, per Constitutionem *Anni 1591. tit.*
Disciplina pag. 613.

huc pertineat habetur. Ad dilucidationem horum, quæ ex Starovolscio adducta sunt, notamus, eos, qui toti sunt cataphracti & hoplomachi à Polonis vocari *Hussarze* sive *Ussarze*. Utuntur illi hastis sive lanceis quæ Polonice vocantur *Kopur*, à quibus etiam miles ejusmodi dicitur *Koprynik*. Quæ autem turthæ brevioribus hastis utuntur, dici solent *Petihorkie Choragwie*, hastæ autem ipsæ *Drzewca*. Illi autem milites, qui lorice hamatis sive hamis confertis utuntur, appellantur *Pancerzncy*, quod vocabulum etiam Germanis notum est: Hastæ ipsarum *Dzian*, novum est armorum genus, à Turcis peritum. Ex superioribus etiam quæ de militibus ex laneis & mansis delectis in medium produximus, manifestum est, pedites in Polonia secum habere uti: hæ autem secures sunt lunatæ oblongisque contis infixæ, ut eminus etiam hostem ferire queant, Poloni vocant *Bardysz*. Et hæc etiam de armis.

Munitiones
& Castella in
Polonia.

XXIII. Quod ad MVNITIONES & CASTELLA attinet, malumus iterum Starovolscium audire, quam ipsi nostram sententiam super hac re aperire. *Quantam ad munitiones & fortalia, ait ille, conatide fatendum est, illa omnino in Polonia nulla existere, præter aliquot castella privatorum:*

idque sparsim per Provincias & Regnum, ut est Zamoscium, Lancutum, Zbarassium, Nieswitzia, Lochowicia, Medirecia, Dubna aliæque munitiones populationes. Hæc Starovolscius in Polonia pag. 305. Inter fortalia tamen (*fortece* dicunt Poloni) in Constitutionibus Anni 1658. recensentur: Cracovia, Leopoldis, Varavia, Camenecia, Posnania, Lubowla, Halicia, Czesstochovia, Brescia. Ubi tamen non tantum loci validiora, quæ hostium obsidionem tolerare possunt, ut Camenecia est, sed urbes arcesque muro quomodocunque cinctæ intelliguntur, quales sunt plurimæ aliæ urbes ut Præmislia, Crosna, Biécia, Jaworovia: Inter arces munitas eminent Bialacerkievv, Brody, Slucko, Dubinki aliæque recentiori architectura munitæ. Præ cæteris autem hic sunt commemorandæ urbes Prussicæ, Gedanum, Elbinga, Thorunium, quæ quantum præstare possint, salis superque docent superiora bella, deinde etiam aliæ urbes minores, quarum pleræque sunt muris cinctæ. Inter arces autem validissima est Mariæburgensis, sedes olim Magistrorum Ordinis Teutonici. Habuit olim Polonia alia firmissima impetii sui propugnacula ut Rigam aliæque castella Livonica, sed nunc illa in Sue-

munitiones
Prussicæ.

dorum manibus sunt. Quid Smolensco
aliisque urbibus, quas Moscorum Dux
Induciarum tempore adhuc tenet, item
Camenecia aliisque Podolicis arcibus fu-
turum sit, sequentia tempora dabunt.
Hodiernus Rex Serenissimus Joannes III.
promisit, duo se castella propriis sumpti-
bus excitaturum in Pactis Conventis S.
Fortece dwie.

CAP. IX.

De

*Forma Reipublicæ**Polonica.*

I.

EX tribus Reclarum Rerum publica-
rum formis, de quibus Arist. *lib. III.*
Politicorum cap. 7. statim ad ingressu
in has oras Regia Rempubl. administri an-
di ratio Polonis placuit. Nisi forte duo
tempora excipias, videlicet unum post
extinctum Lechum, alterum post vo-
luntarium Wendæ Virginis Ducis Polo-
niæ interitum, de quibus supra *lib. 1. cap.*
2. actum est, Lithvania quoque antiquis-
simis temporibus suos habuit Principes,
& præcipue illo tempore, quo cum Po-
lonia

Regnum Po-
lonis initio
placuit.

Lithvanis
quoque Mo-
narchia for-
ma placuit.

lonia in unum corpus coalescere cœpit,
floruit Olgerdi posteritas, in qua maxime
præ cæteris eminebant Jagello ut Vitol-
dus quorum ille Rex Poloniæ, hic vero
Magnus Lithvaniæ Dux factus est. Simi-
liter Prussia licet antiquissimis tempori-
bus populari libertate usa fuerit, tunc ta-
men, cum Regibus Poloniæ sese subjecit,
Principes suos habuit, quod etiam de Li-
vonibus & Caronibus dicendum est.
Cum autem quinque species Regni enu-
merentur apud Aristotelem *lib. III. Po-
lit. cap. 14. & 15.* paulo pressius nobis in-
vestigandum erit, ad quamnam speciem
Regni Polonicum imperium sit redu-
cendum. Prima species Regni apud
Philosophum est Regnum HEROICVM,
quod Heroibus, qui aliquid Civitati sa-
lutatæ sive pacis sive belli tempore ges-
serant, solebat conferri. Et talia Regna
quondam fuerunt illorum, quos postea
ut Deos credula eademque superstitiosa
coluit antiquitas, quales fuere Saturnus
Rex Italiæ, Jupiter Rex Cretæ, Vulcanus
Rex Ægypti. Non erat tamen illorum
potestas absoluta, sed certis legibus li-
mitata, consistens potissimum in jure
sacrorum, in jure belli, & in disceptatio-
ne causarum Civilium, quas judicabant
alii jurejurando præstito, alii sine jure-

Prussia po-
pulari liber-
tate gande-
bat,

Postea Prin-
ceps habuit.

Regni spe-
cies secun-
dum Aristo-
telem.

I. Regnum
Heroicum.

II. Regnum
Barbarorum.

jurando & solummodo per elevationem
Iceptri. Secunda species Regni apud
Aristotelem est Regnum BARBARI-
CVM, quod exercebatur in gentes bar-
baras ad servitutem pronas. Constat
enim fuisse & adhuc esse quasdam gen-
tes, quæ non possunt vivere, nisi serviant,
quas justo Dominio subjici injustum
non est. Magis autem Asiaticas gen-
tes natura esse ad servitutem aptas, quam
sunt Populi Europæi, tradit idem Arist.

III. Regnum
Ægyptiacum.

loc. cit. Tertia species est Regnum ÆSY-
MNETICVM, quod quidem absolutam
omnium habuit potestatem, non fuit ta-
men perpetuum. Solebant enim olim
literæ gentes in statu Aristocratico vel
Democratico viventes ingruentibus sub-
itis belli periculis imperium ad unum de-
volvere, cum facile videre & intelligere
possent, plurium imperium bello esse in-
utile. Simul atque autem periculis illis
Respubl. fuerat defuncta, abrogari Æsy-
mnetis imperium solebat. Tales Æsymne-
tæ fuerunt olim apud Romanos Dictato-
res, de quibus videatur Dionysius Hali-
carnasseus lib. V. *Antiquit. Roman. cap. 79.*
& 83. Quarta species est Regnum LA-
CONICVM. Apud Lacedæmonios
enim olim duo Reges erant ex duabus
certis familiis electi, quorum tamen po-
testas

IV Regnum
Lacœnicum.

testas fuit exigua pacis tempore. Nam
illas tantum ipsis prærogativas à popu-
lo fuisse concessas refert Herodotus, ut
in Conviviis primi accumberent; duas
partes & quidem lautiores, præ cæteris
Convivis acciperent: libamina & coria
immolatorum sibi vendicarent: in spe-
ctaculis etiam certis præsiderent: duos
eligerent Pythios, qui Delphos mitte-
rentur ad oracula consulenda: ipsis etiam
ad publicas cœnas non venientibus mit-
teretur certus cibus & certa vini men-
sura. *Vid. Herodotus lib. VI. Hist. ante med.*
pag. 374. Bellicis autem temporibus hi
Reges Laconici vitæ & necis jus habe-
bant, teste Aristotele lib. III. *Polit. cap. 14.*
Conf. Cornelius Nepos in *Vita Hanniba-*
lis cap. 7. Quinta species vocatur *παι* v. Regnum
βασιλει, id est absolute ita dictum RE-
GNVM, ubi unus suprema potestate præ-
ditus nullisque legibus adstrictus abso-
lute imperat & ad communem respicit
utilitatem.

II. Ad harum quinque specierum unam
Regnum Polonicum pertinebit, aut sal-
tem ad illarum aliquam proxime acce-
det. Sed quoniam Regnum Polonicum
mille circiter annos jam stetit, varias in
illo contigisse mutationes, non est, quod
dubitemus, & ideo quoque modo ad
Mmm 4 hanc.

Regnum Po-
lonicū olim
non fuit
Barbaricum.

hanc, modo ad illam ex supradictis speciebus potuit reduci. Antiquissimis temporibus obtinuisse Regnum Barbaricum vel Dominatum proprie ita dictum posset aliquis colligere ex verbis Cromeris quæ habet *lib. II. Descript. Polon. pag. 124* ubi ait: *Fuit initio liberior Dominatus Principis Poloniae & nullis propemodum legibus adstrictus, infinitam non modo omnium rerum, sed etiam vitæ necisque omnium potestatem habens.* Verum Regnum Barbaricum, cum sit tantum inter illas gentes, quæ ad servitutem pronæ sunt & propterea quoque dicatur Dominatus justus, Polonis antiquis illud tribui non potest, qui non ad servitutem, sed ad libertatem semper fuere proniores. Audiamus de antiquis Slavis, qui tunc orientalem Vistulæ ripam accolebant, differentem Procopium Sec. VI. Scriptorem: *Antarum*, ait ille, *Slavinarumque nationes non ab homine aliquo uno requuntur: sed ab antiquo plebeja communique libertate vicinis & idcirco res omnes, quæ vel utiles sunt, vel forte difficiles in commune consilium deducuntur.* *Lib. III. de Bello Gothico c. VII p. 42. Editionis Lugdunensis An. 1594.* Addantur hic quæ supra sunt

Slavicæ gentes fuerunt liberæ.

sunt à nobis *lib. I. cap. II. num. IV.* dicta. Vero itaque non est absimile, Polonos, cum in has oras, quas jam possident, commigrare vellent, Ducem itineris sibi præcisse Lechum, qui etiam introducta in has provincias gente Principatum obtinuit. Jam vero persuadere mihi non possum, Polonos Lecho servilem in modum sese tum temporis subjecisse. Affectarunt quidem sequentibus temporibus absolutam Dominationem in libera hac gente Principes quidam, ut Popielus junior; hoc tamen ad Dominationem illam justam, quam describit Aristoteles, non potest applicari. Nam Popielus ille liberæ genti jugum imponere voluit adeoque ad Dominationem injustam aspiravit, quam tamen non obtinuit, Deo scelera ipsius condigna poena ulciscente. Propius ad veritatem accedunt, qui primis illis temporibus imperio Polonico Regnum Heroicum applicant. Hoc enim fuit, quando ob ingentia in populum merita Regnum ad unum deferebatur, ut supra audivimus. Jam autem Lechus cum Polonos feliciter in has oras, ubi jam degunt, introduxisset, ingenti ipsos sibi devinxit beneficio, quo & sibi, & (ut quidam sed minus recte, scribunt) posteris

Polonicum
Regnum non
fuit Heroicum

hereditati suæ peperit Imperium. In hac sententia est Michael Piccartus in *Commentar. ad lib. III. Poluicor. Aristot. cap. 14. pag. 465.* Verum neque hæc regni species Regno veteri Polonico exacte respondet. Nam regnum Heroicum sicut legibus adstrictum, nec infinitam omnium habuit potestatem: at vero Polonici Monarchæ, quantum ex hodiernis Scriptoribus Polonicis constat, omnibus legibus fuerunt soluti. Convenientius igitur est, ut dicamus, in Polonia tunc fuisse *παρθενατικὴν* vel Regnum simpliciter & proprie ita dictum, ubi Rex vel Princeps, Patris instar, sine ullis legibus liberam omnium in libera gente habebat administrationem, omnia tamen ad communem omnium, ut filiorum, referebat utilitatem. Neque objici potest, Cracum leges tulisse, ut diximus supra, adeoque jam secundum leges imperasse, quod Regno proprie sic dicto non convenit. Nam adhuc dubitari potest, an Cracus ullas tulerit leges, cum Dlugossus & qui eum hac in re sequuntur, multo sint recentiores, quam ut de tam antiquis rebus nobis indubitatam facere possint fidem. Deinde tulerit ille etiam leges, ex tamen fuere paucæ, nec Imperium Regnum

Polonicum
Regnum fuit
Regnum simpliciter ita
dictum.

gum ullo modo limitarunt: sed data fuerunt ex absoluta Principis potestate, subditis, ut secundum illas vitam suam instituerent.

III. Religione Christiana à Polonis tempore Miecislai suscepta limitari cepit potestas illa Regum. Cum enim Principes multa Privilegia subiectis sibi populis contulissent, sine dubio in inauguratione sua more aliorum Principum Christianorum jurarunt, se Privilegia & libertatem Regni incolarumque ejus conservaturos, adeoque illa forma proximè accedebat ad illam speciem Monarchiæ, quæ Aristoteli Regnum Heroicum dicitur, si non ratione collationis, certe ratione potestatis & administrationis. A temporibus Casimiri Magni & Ludovici Regum jam cepit misceri Aristocratiæ cum Monarchia, ita tamen, ut adhuc Regnum prævaleret. Hodie magis adhuc potestas Optimatum crevit. Itaque si quæramus, quænam ex supra datis ab Aristotele Regni species Poloniæ conveniat, respondit jam ante Seculum integrum Martinus Cromerus *lib. II. Descript. Polon.* Regnum Poloniæ à veteri Lacedæmoniorum vel hujus temporis Venetorum non multum differre. Gemina his habet & Stanislaus

Christiano
Imo recept
vignit Re-
gnum He-
roicum.

An in Polo-
nia sit Re-
gnum Laco-
nicum aut
Venetum.

nislus Orichovius, qui ante Cromerum scripsit, in Oratione ad Proceres habita, quæ præfixa est Corpori Constitutionum Regni Poloniæ à Jacobo Prilufio edito: *Rex Poloniae*, ait Orichovius, *nihil aliud est, quam os quoddam Regni Vestri vobiscum conjunctum, libero ac legitimo vestro suffragio, ut is prorsus nihil agat, nihil moliat, ac ne loquatur quidem, nisi id, quod ex intimo sensu vestro publice sit profectum. Senator autem, quem majores Præsides Libertatis atque custodem esse voluerunt, ea ratione Regi adjungitur, ut custos is sit ac vindex illius Cupiditatum, ac ut in sententiis dicendis Regi præeat, illumque doceat, quid illi pro communi vestra salute agendum edicendumque sit.*

Differentia
inter Regnum
Laconicum &
Polonicum.

In Laconica
Republ. duo
sunt Reges,
in Polonica
unus.

&c. Sed magnum adhuc discrimen inter Regnum Laconicum & hodiernum etiam Polonicum. Spartani namque duos simul habuere Reges pari potestate ac dignitate ex Aristodemi filii Procle & Euristhene oriundos. Herod. lib. VI. *Histor.* Idcirco Respubl. Laconica propius accedebat ad formam Aristocraticam, quam Polonica, quæ unum

tantum habet Regem, & cui nemo in universo imperio par est. Et hæc etiam est causa, cur Dionysius Halicarnassæus Respubl. Laconicam inter Aristocraticas Respublicas referat. Dicit enim, Romæ, cum post Tarquinius expulsos Aristocratica forma introduceretur, exemplo Spartanorum duos Consulibus esse creatos. lib. IV. *Antiquit. cap.*

79. Deinde potestas Regum Spartanorum fuit perexigua. Pacis enim tempore duo ipsis Sacerdotia, more alicuius gentium, fuerunt commissa nempe Jovis Lacedæmonii & Jovis cœlestis. Inter Magistratus duos tantum Pythios eligere poterant, quos ad consulendum oraculum Delphicum mitterent, ut & Proxenas sive Præsides hospitum publice advenientium, verbi gratia Legatorum aliorumque curam gerentes.

At vero Rex Poloniæ solus omnes fere dignitates seculares & Ecclesiasticas, quarum ingens est numerus, confert, quod non minimum est inter summa Majestatis jura. Licet autem munus Sacerdotale non gerat, ut Spartani Reges; hoc tamen Majestati ipsius non officit, cum manus Sacerdotale hodie in omnibus Rebus publicis Christianis à Regio sit plane distinctum. In bello au-

tem

In Laconica
Republ. potestas Regum
fuit exigua.

Regis Poloniæ
potestas
fuit magna.

Potestas Regum Laconicorum in bello.

tem Regum Laconicorum potestas major fuisse viderur. Testatur id Herodotus exsertis verbis scribens lib. VII. *Hist. Jus belli habent in quamcumque liberam Regionem inferendi, ut id nulli Spartiatarum prohibere fas sit. Sed neq; hæc ita simpliciter accipi possunt. Nam bello navali Reges Spartanorū raro præficiantur idq; cum fiebat nō præficiantur bello terrestri, ut probat Nicolaus Cragius de Republ. Laced. l. IV. c. IV. & V. Deinde Reges illi Lacedæmoniorum bellum ullum gerere potuisse non videntur, nisi prius esset à populo decretum. Id enim indicant verba Xenophontis: Quocumque, ait ille, Civitas militum copias mitteret, Ducis munere fungebatur. lib. de Republ. Lacedæmon. circa fin. Aristoteles quoque dicit: Cum Rex egreditur extra regionem, imperium habet eorum, que pertinent ad bellum. lib. III. Politic. cap. 14. Executio ergo tantum belli à Republ. decreti absolute competeat Regibus Spartanis, qua in re non multo major ipsorum fuit potestas, quam hodie est Polonorum Regum. Quamquam enim hi in ipso bello admittunt consilium bellicum à Republ. sibi adiunctum, ex Constitut. A. 1620. p. 1. A. 1673. & aliis, de quibus supra l. II. c. 2. n. III. potestas tamen eorum ibidem est non exigua.*

Regnum Polonorum potestas in bello.

Porro alii honores Regibus Lacedæmoniorum exhibiti fuerunt perexigui: Oportet etiam mediocres, adeo ut his alios cives non multum superarent, ut ex Herodoti & Xenophontis il. cc. manifestum est. Præterea potuerunt Reges Lacedæmonici pecunia etiam exiguas ob causas mulctari, ut Archidamus Rex à Republ. mulctatus est, eò quod parvam uxorem duxisset. Plutarchus de educandis licet in princip. Potuerunt quoque in exilium ejici, ut Leotychides & Pausanias suo malo experti sunt. Immo etiam capite plecti potuerunt, quemadmodum exemplo esse potest Agis, qui ab Ephoris in carcere necatus est. Vid. Xenophon & Herodotus II. cc. ut & Pausanias in Laconicis. Justinus item in lib. III. Hist. cap. 3. Quocirca verè dixit Cornelius Nepos, Lacedæmonios habuisse Reges duos nomine magis, quam imperio: in Vita Agefilai in princ. At vero multo majores Regibus Poloniz tribui honores, nemo non videt.

IV. Cum Venetorum Republ. etiam non plane convenit Regnum Polonicum. Nam in Duce Veneto, licet species quædam Regiz dignitatis repetiatur, verè tamen forma Reipubl. est tantum Aristocratica. Annua Duci pensio

Opus Regum Polonicorum majores opibus Regum Laconicorum.

Reges Lacedæmonici exiguas ob causas puniri solebant.

Reipubl. Polonica comparatur cum Republ. Veneta.

Conditio Ducis Venetici.

sio persolvitur aureorum ter mille nec non quingentorum, sed quatuor temporibus ex his convivia debet celebrare. Janottus de Rep. Veneta p. 197. Ducos etiam suos Veneti multare possunt, tum ignominia, tum exilio, tum etiam cade. Nicolaus Crassus pag. 387. & 391. In defuncti etiam Ducis vitam inquiritur & si minus recte Rempubl. administrasse deprehensus fuerit, multam pecuniariam pendere heredes coguntur. Janott. l. c. 168. Et ut verbo complectar omnia: Dux Venetus in Republ. plane nullum ex Majoribus Majestatis juribus, ut vulgo vocantur, exercere potest solus. Sed contra multo majorem Regum in Polonia esse potestatem, ex superioribus jam satis superque elucet, & passim etiam Scriptores ea de re testantur. Audiamus Fredronem in *Fragm. Polonicis* pag. 187. super hoc negotio differentem, quodum Ducos Venetos cum Regibus Poloniae confert, ita scribit: *Illic (Venetiis) abesse fateberis corrumpenda libertatis (ut ita dicam) venena, ab ea potestate Principis, qua parva est, cum ille solo nomine sit, re ipsa vero primus Senator primusque Patricius, primusque Reipublica Civis.* Nobis vero

Regum Poloniae potestas.

verò Poloniae majoris auctoritatis, tituli & potentia sunt Reges, quibus divisa licet eum Republ. jubendi consulendique potestas inest: Majestas tamen Regum alia. Tituli verò, honores, munia Reipubl. & benemeritorum pramia in manu & arbitrio illorum sunt. Speciatim etiam singulis illis, quae de Ducibus Venetis jam adduximus, multa opponi possunt, ex quibus Regum Poloniae potestas supra Ducum Venetorum potestatem eminere luculenter demonstratur. Duci Veneto salarium annuum penditur: Rex autem Poloniae non ex salario sibi annumerato vivit, sed amplissima habet Bona, ex quibus aulam suam splendore nulli Regum cedentem sustentat. Bona illa dicuntur Bona Mensae Regiae, sub quibus superiore Seculo comprehendebantur omnia, quae nunc Bona Regia simpliciter vocantur, Bonisque Ecclesiasticis & Nobilium contradistinguitur. Non omnes Capitanei in bonis illis Regiis detracto prius salario sibi destinato, reliquos relictus ita dividebant, ut tres partes mensae Regiae cederent, quarta in Militum, Quartianum impenderetur, ut superiore capite à nobis probatum est. At vero

Proventus Regii in Polonia.

Capitaneus quid olim consulerint in mensam Regiam.

Nnn

succes.

successu temporis reditus illi in Præfecturis qui ex agricultura, re pecuaria, molis frumentariis, sylvis, censibus & pensibus agrestium oppidanorumque proveniebant, Præfectis sive Capitaneis ipsis conferri cœperunt. Nam cum antea vel certo pacto à Principe Præfectis locarentur, vel etiam ipsorum fidei committerentur, ita ut rationibus reddendis obnoxii essent: tandem ob insignia merita quibusdam Proventus illi donari cœperunt, sicuti hoc disertis verbis testatur Cromerus *lib. II. Polon. ubi de Præfecturis agit pag. 159.* Quo factum est, ut sensim Capitanei omnes soluta Quarta sibi proventus omnes retinerent. Cum verò his modis Fiscus Regius penè exhaustus esset, certæ Oeconomiarum, quæ jam ante aut omnes aut saltem partem ad mensam Regiam pertinebant, denominatæ sunt, ex quibus reditus omnes in nullum alium usum, quam ad Regiam mensam impenderentur. Et quidem Anno 1589. in Lithvania sequentes Oeconomiarum enumerantur: Oeconomia Grodnensis, Szawlensis, Brestianensis, Kobrinensis, Mohiloviensis, Olitensis, & telonium vetus. *Vid. Constitut. An. 1589. pag. 530. tit. Ordinatio o Proven-tach.* Quo autem minus etiam in Regno

Oeconomiarum Constitutio.

tunc Oeconomiarum denominatæ sint, ratio in citata Constitutione *pag. 577.* redditur hæc, quod Bona illa, quæ eo destinabantur variis pensionibus erant onerata. Quod autem tunc fieri non potuit, factum est anno proxime sequenti, quo sequentes Oeconomiarum Regiarum mensæ addicuntur: Fodinarum Cracovienses Olcusienenses & Russicæ, vectigalia Regni, Russicæ & Plocense. Præfecturæ Sandomiriensis & Samboriensis cum Ozimino & Medenico, Oeconomia Mariaburgensis, Bona Magnæ Procurationis (*Wielkorzady*) Rogosnensis & Dirlaviensis Præfecturæ: Portorium Gedanense, Elbingense & Rigenense: proventus ex re monetaria & ex Podwodis, ut vocantur. Ex his Oeconomiarum nihil debuit alienari, neque pensionibus, advitalitatibus levibusque arendis onerari, ut habet Constitutio anni 1590. *pag. 577. tit. Rationes stolu. Conf. Constitut. An. 1033. pag. 25. tit. O dobrach. &c.* Idem repetitur *An. 1638. pag. 3. seq.* ubi tamen etiam ex Capitaneatibus, quos Respubl. An. 1590. mensæ Regiæ destinaverat, reddi jubetur Quarta. Ad hos proventus salarium Ducis Veneti ne comparandum quidem est. Deinde diximus Venetos Daces ita Reipubl. jurisdictioni subesse, ut possint mulctari, urbe mo-

Nnn 2   veri,

veri, immo etiam capite plecti, quorum nihil de Regibus Poloniæ dici potest. Præscripsit quidem Respubl. Polonica modum, quo Rex, leges violans, possit in viam revocari, maxime tamen simul & sollicitè per aliquot Declarationes cavuit, ne hoc ansam rebellionis præberet, ut supra suo loco jam demonstravimus. De violentis autem id genus remediis nihil norunt leges nostræ. Denique dictum est Venetorum Ducum heredes ad rationes reddendas cogi, de quo ne cogitavit quidem inclyta Respublica Polona. Hoc quidem tradit Piafeciis, bene meritos Reges publicis Reipubl. sumptibus, male autem meritos propriis efferri sepelirique: sed non existimo dari exemplum casus posterioris, neque lex ulla ea de re lata fortasse reperitur. Ex his omnibus jam concludo, Regnum Polonicum non esse cum Laconico & Veneto prorsus idem, licet speciem quandam eorum præ se ferat: esse tamen Regnum ex Monarchia & Aristocratiâ mixtum.

V. Dices, Regnum Polonicum eodem modo esse ex Regno, Aristocratiâ & Politia mixtum, ut Laconicum. In Polonia namque conspicitur Regia forma in Rege, Aristocratiâ in Senatu, Politia in Nunciis Terrestribus sive Provincialium Dele.

An Regnum
Polonicum
sit ex tribus
speciebus
mixtum?

Delegatis, qui Ephorum instar libertatem populi propugnant. In hac opinione est Simon Starovolscius in Polonia sua pag. 246. Idem etiam de Republ. Veneta asserit Joannes Cotovicus, quod mixtionem omnium statuum admittat. Videlicet dicit, conspici ibidem Monarchiam, quæ penes Ducem est, deinde Aristocratiâ, quæ constat ex Senatu, Decemviris & Præconsultoribus: Denique Democratiam, quæ in universo Patriciorum conventu deprehenditur. Verum meo quidem iudicio hæc minus recte se habent. Nam ad Politiam, sive ut alii vocant Democratiam hoc requiritur, ut etiam plebs imperii sit particeps, sicuti fuit particeps in Republica Lacedæmoniorum, teste Justino *lib. III. Hist. cap. 3.* Ibi enim Lycurgus administrationem Reipubl. per Ordines divisit. Regibus potestatem bellorum: Magistratibus judicia per annos divisit. Regibus potestatem bellorum: Magistratibus judicia per annuas successiones: Senatui custodiam Legum: populo subleopardi Senatuum, vel creandis, quos vellent, Magistratus potestatem permisit: fundos omnium equaliter inter omnes divisit, ut equalia patrimonia neminem potentiorum altero redderent. Sed in Veneta Republ. & præcipue in Polonico

Nun 3

nico

In Polonia
plebs plane
excluditur à
Regimine.

nico Regno plebeji plane excluduntur ab administratione Reipubl. quod adeo verum est, ut etiam plebeji ne caudicidii quidem in Judiciis Nobilium & in summis Regni & Magni Ducatus Lithvanicis Tribunalibus, esse queant. Mittunt quidem in Polonia Civitates nonnullæ Nuncios suos ad Comitiam, ut Cracovia & Vilna, non faciunt tamen illæ diversum Reipubl. statum sive ordinem, sed Nobilitati accensentur, quia Consules (sic dicuntur Viri Consulares in Urbibus ad differentiam Senatorum Regni) in ejusmodi urbibus consecuti sunt jura Nobilitatis. De Vilnensibus & Cracoviensibus *Vid. Aaron Alexander Olifarovius lib. II de Politica hominum societate cap. 1.* In Prussia quidem urbes omnino ad publica Consilia, quæ de ipsorum Patria in Conventibus Prussicis generalibus habentur, pertinent: sed, ut jam sæpe monuimus, Prussia peculiariter habet jura & privilegia, adeo ut tunc temporis, cum se Regno Poloniae conjungeret, sub uno quidem Rege peculiarem tamen quasi Republicam constitueret. *Negari quidem nequit, successu temporis Nobilitatem Prussicam ætioni vinculo sese Poloniae adstrinxisse, cum in Comitiam Pala-*

Palatini & Castellani Prussici Palatinis & Castellanis Polonicis & Lithvanicis sese conjunxissent: reliqua etiam Nobilitas Conclave Nunciorum ingressa esset, & in primis cum Equestris ordo se Tribunali Regni vergente ad exitum seculo superiore subjecisset: Civitates tamen Prussicæ contra hanc conjunctionem, semper sunt protestatæ, neque unquam in plenam harum Reipubl. conjunctionem consentire. Et licet etiam consentirent, Prussica tamen sola Reipubl. Polonicam non facit. Adhuc igitur evidens est, in Polonia esse Republicam ex Monarchia & Aristocratiâ mixtam.

Polonia est
ex Monar-
chia & Ari-
stocratiâ
mixta.

VI. Si postremo queratur, quænam hoc tempore forma prævaleat, Regnum, an Aristocratiâ? non verebimur asserere prævalere Aristocratiâ in plerisque. Nam Pleraque jura Majestatis Rex non nisi cum omnibus Ordinibus in ipsis generalibus Regni & Magni Ducatus Comitibus exercet. De cætero Poloni maximum Regibus suis deferunt honorem, adeo ut non ex vano gloriantur nullam unquam gentem tanto amore Reges suos prosecutam esse, quanto Polonia suos prosequitur. Quod si enim tur-

Quæ forma
prævaleat in
Polonia?

Poloni Reges
suis magna
honore pro-
sequuntur.

bx, tumultus & rebelliones aliarum gentium, sæpius etiam cum cæde Principum conjunctæ perpendantur, felix hoc nomine Polonia prædicari potest, ut quæ in maxima libertate ita sæpissime turbas ciebat, ut tamen salvam erga Principes suos servaret reverentiam. Vid. Auctor Defensæ Poloniæ contra Barclajum, apud quem multa in hanc rem occurrunt. Illud etiam gloriam genti Polonica parit non exiguam, quod Adamus de Kobilino Konarscius Episcopus Polnaniensis ad Henricum Poloniæ Regem electum in Gallia dicere potuerit: *Confessus es in eo folio, quod non novit hucusque nec veretur sciarum; in eo, in quo nusquam captivi confedere Reges; apud Andream Maximilianum Fredronem in Hist. Henr. I. pag. 99. fin. Non minus eleganter quoque Albertus Ines Part. III. Lechiad. in Henrico Valefio: Etsi, ait, aliquos Regum, quos ipsa impietas proferserat e folio ejecimus, nullum tamen devisa. Neque exterorum desunt testimonia, quibus fides Polonorum erga Reges suos deprædicatur. Fridericus de Marfolaer dicit, Polonos Regibus semel sumptis semper fidos esse lib. I. de Legato cap. 29. pag. 159. Et non ita pridem Samuel Schurz-*

Schurzfleisch: *Comitari Regem, ait de Polonis, in quasunque fortuna decus interpretantur. Multas gentes ferro servasse in suos Reges compertum. Poloni servatorum, Regum gloriam tulerant. Dissentiri quidem & obniti indignarique insuper, sæpe & edere irati animi signa non rarum. Sed manus Regum imbuere sanguine & infantes deposcere ad necem generosa hætenus populo piaculum fuit. Magna hæc fides, gloria autem fide major, pietas longe maxima. Hæc ille in Lineamentis Sarmaticis num. 10.*

VII. Ut verò fere nunquam adeo felix succrescit seges, ut non simul infelix inveniatur lolium: ita etiam laudem hanc gentis Polonicæ aliquando quorundam ferme subvertit ferocia. Conqueruntur ea de re Polonici Scriptores passim. Vid. Stanislaus Lubienski in *Dissertat. & Querela de Statu rerum Polonicæ An. 1622. pag. 139. seqq.* Christophorus Varfevicius in *libb. de Opt. Statu Libert.* Sed hæc toti genti non possunt imputari. *Paucos excipimus, ait iterum Schurzfleisch, quibus sensum obsequii suo*

Turba in Polonia mota toti genti non possunt tribui.

innata ferocia seu pertinacia excussit. *Hoc rebus studuisse novis, recessisse à fide erga Reges, exuisse Reverentiam sicut notum, in universa genti neutiquam imputandum. Hoc ille loc. cit.* Contingit Anno 1620. ut Sigismundus III. Rex à Michaele Piekarski vulneraretur: sed hoc exemplum in opprobrium gentis non cedit, cum Piekarscius iste fuerit mente motus, & Poloni etiam satis in hoc casu indignationem suam ostenderint, quemadmodum jam supra, cum de Judiciis Polonorum ageremus, exposuimus. *Vid. Paulus Piascius ad an. 1620. pag. 404.* Sed restant majora, quæ fortassis gloriam illam Polonorum infringere aut labefactare potuerunt. Detestantur multi perniciosissimum illud *Rokosz*, quod vulgatum nomen est gentis tessera quæ in tumultu aliquo audita, omnis qui censetur Nobilis, licet sit alligatus obsequio alicujus Principis vel Nobilitatis relicto eo ad communem concurrentis Nobilitatis cætum venire pœnis gravioribus obligatur, ait Piascius, *in Chron. pag. 69.* Hoc vero nomen *Rokosz* petitum est ab Hungaris, ut scribit Stanislaus Lubiencki in *Vua Matthia Pstro-*

Nomen Rokosz ab Hungaris petitum.

coni Episcopi Wladislaviensis & Regni Cancellarii. pag. 423. Nam Hungari Conventus suos suos ita appellarunt à Villa quadam cis Pestum, ubi in Patentibus campis convenire solebant, teste Christophoro Varsevicio *lib. I. de Opt. Statu Libertatis pag. 70.* Exemplum hujus seditionis (præter antiquius sub Ludovico Poloniæ & Hungariæ Rege) habemus tempore Sigismundi I. 1537. Tum enim etiam acclamatum est *Rokosz*. Nobiles omnes Rege & Proceribus relictis invicem conjuncti severiorem rationem administrationis Reipubl. ab ipsis requirebant & Senatores quosdam malorum Consiliorum Auctores pene oppresstant. *Vid. Piascius in Chron. ad An. 1606. pag. 280. Conf. & Neugeb. lib. VII. Hist. Polon. ad an. 1537.* Confederationes quoque militum in Polonia quis non novit? Immò inter ipsos Polonos communi Proverbio jactatur illud: POLONIA CONFUSIONE REGITVR, velut Poloni ipsi in lingua sua exprimunt: *Polska nieczadem stoi.* Verum neque hæc indyctæ gentis hujus gloriam subvertunt, cum seditionum talium exempla rara sint, neque apud alias etiam gentes desunt. Ad proverbium illud respondens

Proverbium: Polonia confusione regitur.

An-

Andreas de Pilca Corycinius Castellanus Vislicensis: *Multa*, inquit, *miranda Paradoxa in hoc aeo legi. Illud vero est culmen omnium paradoxorum, in quod consentiunt moderna ora cum veteribus, & dicitur jam bis mille annis ab incunabilis hujus Regni.*
 CONFUSIONE REGITVR POLONIA. *Felix illa Confusio dicenda, que inter tot fudata bella & pericula Virgo hujus gentis gloria est eluctata.*

Hæc Coricynius in Perspectiva Polonica cap. VI. pag. 103.

Tantum.

Soli Deo Gloria.

DISSERTATIO,
 De
 CURONORUM
 &
 SEMGALLORUM
 REPUBLICA,
 TAM VETERE,

QVAM
 NOVA,

Quam An. 1676.

IN ACADEMIA REGIOMONTANA

me Præside

defendit

BERNH. JOHANNES NIRESIUS;

Curonus,

Triplex tem-
pus.

Magnam apud omnes Hi-
storiarum cultores me-
ruit laudem Varro,
quando ipsos tempus
jussit distinguere in
si scire velint, quid in Historia falsum,
quid probabile, quid denique verum sit,
apud Censorinum *de die natali cap. XXI.*
Quamvis autem ista distinctio in omni
historia usum suum habeat, maxime ta-
men observari meretur in Historia Se-
ptentrionalium gentium, de quibus jam
nobis est sermo. Nam in his, quoni-
am sunt à cultioribus gentibus remoti-
ores, tempus illud *αδελον* nimium ex-
tenditur; ea etiam, quæ mediâ ætate
literis sunt prodita, sic sunt compara-
ta, ut ob simplicitatem Scriptorum vix
habeamus, cui tuto fidem habere possi-
mus. Sic, ut propius ad rem acceda-
mus, in Curonia ab eo tempore, quo
hab-

habitari cœpit, tanto temporum decursu
usque ad Servatorem nostrum natum.
quid rerum gestum sit, spissis obrutum
est ignorantiz tenebris, obtinetque ipssi-
simum illud tempus *αδελον*. Secundum
tempus, videlicet à Christo nato usque
ad Sec. XIII. quo religionem Christia-
nam Curonia recepit, est tempus *μυθου-
αορ*, quo quidem patefactis pedetentim
septentrionalibus his regionibus & ipsa
hæc ora politioribus gentibus innotesce-
re cœpit; ob nimiam tamen locorum
distantiam ambigui tantum rumores ad
eas de Curonis perferebantur. Mutat
enim plerumque saporem longis variis-
que sub terram spaciis decurrens aqua,
nec de illa perinde judicat longinquus
Potator, atque is, qui ad aquæ caput as-
sistet, hauritque ex fonte. Tertium de-
mum tempus à recepta religione Chri-
stiana est *ισοεισον*, in quo vera nobis
traditur Historia, quamvis in singulis
etiam temporibus quædam saltem inve-
nias, quæ probes, quæq; tuto refutes.
II. In prima illa ætate hoc certo sta-
tui potest, in Curonia Venedos habui-
tasse ad sinum Venedicum, sive maris
Balthici partem Orientalem. Quæ ve-
ro gens Venedica in specie hic habitavit,
quid

Caryones vi-
dentur esse
Curonos.

quid rerum gesserit, & quam habuerit Reip. formam, ignotum est. Sunt, qui per *Caryones* Veteres Venedorum Populos, quos Ptolemæus his in locis collocat, intelligi volunt hodiernos *Curonos*. Videatur Matthias Strykowski *Ossostevicius Lib. II. Hist. Lithv. cap. 6.* quod a-
men pro certo affirmare non ausim. De ipsorum Republ. suspicari tantum licet, ipsos more aliarum barbararum gentium his in locis sine Republ. vicatim tantum habitasse. *Vid. Tacitus de moribus Germ. cap. 46.* Sequentibus vero temporibus, cum ex his oris egressi essent, Venedi, per crebras migrationis politiores facti, Rempubl. popularem habuerunt, ut a Libi probatum est.

III. In secunda ætate celebrant pluri-
mi Lithvanorum & Russorum Scriptores celebrem quandam Romanorum in Curioniam, Lithvaniam & Prussiam migrationem. Dicunt enim Palæmonem quendam Principem Romanum, quem & Publium Libonem vocant, multa cum Nobilitate Romana (inter quam eminebant Julianus Dorsprungus, cui pro Gentilitiis ceris Centaurus: Prosper Cæsarianus, gente Columna: Ursinus Helior, Rosa s. Rosarii) maritimum iter in-

Publ. Libo-
nis migra-
tio in has
partes.

gressum, & in has usque oras Curoniarum delatum, urbem *Liba*, à suo nomine sic dictam condidisse, totique regioni *Libo*. Livonia & Libonia. *mae*, vel *Livonia* nomen dedisse. Inde vero ulterius progressum, in Anstechia, *Curoniae* Provincia, urbem Romanam novam quæ inde dicta est *Romove*. Romova. condidisse ut vult Stanislaus Sarnitius *lib. 6. Annal. Pol. f. 286. & 293. seqq.* Quamvis alii, & quidem melius, Romanam novam sive *Romove* in Samogitia ad *Dubissam*, & *Nemenum amnes*, & alteram in Prussia esse conditas asserant. *Vid. Petrus à Dusburg antiquissimus Scriptorum Prussicorum (cujus editionem paramus) Part. 3. Chron. Pruss. cap. 292. (a)* De ipso ingressu *Palæmonis* consentiunt omnes, quibus res *Curonicas* & *Lithvanicas* attigerunt, adeo ut *Matthias Strykowski Ossostevicius* 13. *Chronicographos*, præter *Dlugossum*, *Bielscium* aliosque numeret, qui hoc ipsum constanter affirmant. Sed de tempore & causa migrationis non conveniunt Scriptores illi. Alii namque dicunt, *Palæmonem*, sive *Libonem Pompejanarum* partium navalem Legatum tanto intervallo *J. Cæsarem Victorem* declinasse;

Tempus &
causa migra-
tionis in-
certa.

Ooo

(a) Editimus *Dusburginam* cum *Notis & Dissertationibus* adjectis *Iennæ, An. 1679.*

nasse: Alii Palæmonem Neronis crudelitatem fugientem huc se contulisse referunt: Alii Attilæ clades italiæ illatas initio Sec. V. migrationis hujus causam existitisse memorant. Plures causas cumulat citatus Strykowski *lib. 2. Hist. Lith. cap. 6. seqq.* Primam tamen causam putat esse probabiliorem. Fundamentum sententiæ suæ petit ex Floro qui sic de Libone loquitur: *Quippe cunctas fauces Adriatici maris jussi occupare Dolabella & Antonius, ille Illyrico, Curathico hic litore castra posuissent; iam maria late tenente Pompejo repente Legatus ejus Octavius & Libo ingentibus copiis Classicorum circumvenit utrumque lib. 4. Hist. cap. 2.* Idem etiam Florus asserit, *pulsam Hetruria Libonem*; Hinc verisimile esse dicit Strykowski Libonem eâ ratione Hetruriâ pulsam in has oras concessisse: verum licet nos non negaverimus Romanos olim in has oras Curonicas, Lithvanicas & Prussicas venisse; hæc tamen, quæ de Libone dicuntur aniles sapiunt fabellas. Nam legatus ille Cæsaris non fuit dictus Publius Libo, sed secundum quasdam Flori editiones, Octavius Libo; vel potius L. Scribonius Libo, qui postea ab Antonio in urbem reductus Collega ipsi in secundo Consulatu delectus est Anno Urbis

Fabulæ de Libone refelluntur.

Urbis Conditiæ D. CCXX. Vid. Joan. Glandorp. in *Onomastico Romano. fol. 771.* Deinde quomodo, quæso, conveniunt nomina Palæmonis & Publii Libonis? Maxime vero fabulam hanc refutat illud, quod Lithvanici Scriptores Zivibundum, Ducem Lithvaniæ (qui vixit An. 1200.) tertium esse perhibent à Palæmone. Singulis itaque attribuendi essent anni 600. quod absurdissimum est. Vid. Alb. Vijuk Kojalowicz. *Part. 1. Histor. Lith. lib. 2. p. 29.*

IV. Primum de Curonis nostris testimonium, quantum quidem nobis constat, reperitur in Vita Ansgarii (qui Sec. IX. post Christum natum, sub Ludovico Pio Imperatore, Danorum & Sæccorum Apostolus fuit) in qua dicuntur CHORI, teste Adamo Bremensi in *lib. de situ Daniae & reliquarum septentrionalium regionum. cap. 223. (76) pag. 146.* Ipse autem Adamus, qui in fine Sec. XI. floruit, appellat disertis verbis hanc regionem *Curlandiam*. At verba ejus apponamus: *Sed & alia interius sunt (insulæ) quæ subjacent Sveonum im-*

Primum de Curonibus testimonium

Curlandiae nomen.

Ooo 2 perio,

(6) Saxo Grammaticus, qui exunte ad finem seculo XII. scripsit, sepe nominat Curones ut *lib. 1. Hist. pag. 12. lib. 3. pag. 46. & alibi passim* Per Curones autem eum intelligere Curlandos putat Stephanus Stephanus in *Norð pag. 48. b.* Sic etiam alii.

perio, quarum maxima est illa, quae Curlandt dicitur, iter 8. dierum habens. gens crudelissima, propter nimiam idolatriam cultum fugitur ab omnibus: Aurum ibi plurimum, equi optimi, divinis auguribus atque Necromanticis omnes domus sunt plene, quae etiam vestitu Monachico induti sunt. A toto orbe ibi responsa petuntur, maxime ab Hispanis & Graecis. Hanc Insulam in vita S. Ansgarii Chori nominatam credimus, quam tunc Sveones tributo subjecerunt. Una ibi nunc facta est Ecclesia, cujusdam studio negotiatoris, quem Rex Danorum multis ad hoc illexit muneribus. Ipse enim Rex gaudens in Domino recitavit mihi hanc cantilenam. H. I. loc. cit. Ex his jam plurima de Curonibus addiscere possumus, quamvis quaedam etiam dubia, imo & falsa hic reperiantur. Nam I. quod Curlandiam inter insulas numerat, in eo deceptus est a Mercatoribus forsitan, qui huc comigrantes lucri majorem habuerunt rationem, quam exactae regionum harum cognitionis; quamvis Adamo Bremensi non sit inusitatum etiam peninsula-

Curonia non est insula

insulae alias regiones mari adjacentes insularum nomine salutare Sic Sveconiam nominat insulam, etiam si concedat dari ex ea transitum terrestri itinere in Russiam lib. de Situ Daniae p. 145. Sic etiam insula vocatur Samlandia Prussiae Provincia l. c. n. 77. pag. 147.

Insulae etiam dicuntur regiones maritimae.

II. Manifestum etiam est ex allegatis Adami verbis, Curlandiam tunc latius longiusque fuisse extensam, quam hodie. Nam in toto illo terrarum tractu, qui sub Ordine Teutonico Livonia dicebatur, duas tantum provincias numerat, nempe Curlandiam & Estlandiam, illamque majorem fuisse & octo dierum iter habuisse refert.

Curlandiam olim latius patebat.

III. Dicit Adamus, gentem Curlandicam fuisse idolatriam aliisque magicis artibus deditissimam. Quis autem Deorum cultus ibi obtinuerit, non addit. Sine dubio Curlandi, cum fuerint ejusdem originis cum Prussis, eadem cum illis sacra habuerunt. Testem ejus rei habemus Petrum à Dusburg, qui ea de re sic loquitur: *Fuit in medio nationis hujus perversa (de Prussis loquitur) scilicet in Nadrovia locus quidam dictus Romow, trahens nomen suum à Roma, in quo habitabat quidam dictus Crive,*

Curones idolatrae.

quem colebant pro Papa, quia sicut Dominus Papa regit totam universalem Ecclesiam fidelium; ita ad istius nuntium seu mandatum non solum gentes predictae, sed & Lethovini & aliae nationes Livonia terra regebantur. Part. 3. Chr. Pruss. c. 2. Vera hæc esse videbimus, si conferamus cum illis, quæ de Livonibus (sub quibus etiam comprehendit Curones & Sengallos) habet Balthasar Russow part. 1. Chron. Livon. p. 1. b. ubi dicit, quosdam Livones olim adorasse Solem, Lunam, alios coluisse serpentes aliaque animalia: Item sylvas illis quasdam fuisse sacras, ita ut non licuerit arborem inde excindere, quæ omnia etiam de Prussis memorantur, apud Dusburg l. c. Authorem Chronici Ordinis in Hermannò à Salza f. 28. b. & alios. Adeo vero magicis artibus gens hæc dicitur fuisse dedita, ut à toto orbe ibi responsa petita sint, maxime ab Hispanis & Græcis. Per Græcos hic intelligit Russos, Curonis olim contemnos. Nam sic vocem Græci usurpant & pag. 139. & 145. Per Hispanos intelligit forsitan supersticiosos quosdam Gothos, Alanos &c: qui ex his oris progressi in Hispania postea confederunt. Sed hoc non

Græci qui

Hispani sunt Gothi.

non caret dubio. IV. Ecclesiam Christi quod concernit, illa ab Ansgario Episcopo primum hic Sec. IX. fuit plantata, ut ex verbis Adami colligitur. Deinde in fine Sec. XI. per Mercatorem quendam, quem Rex Daniæ ad hoc ipsum, allegerat, fundata ibi est Ecclesia, quæ etiam in ora Curoniæ maritima videtur esse conservata, donec Rex Daniæ Waldemarus II. Episcopatum ibi conderet, ut ex sequentibus apparebit. Tandem Sec. XII. circa An. 1180. Christianismus in Livoniam per Meinhardum est introductus, Curonis tamen plerisque adhuc in Ethnicismi tenebris versantibus. V. De forma Reipubl. Curonicæ etiam quædam ex verbis illis edocemur. Nempe primis temporibus, aliarum in his oris gentium more, nullius fuit Curonia subiecta Imperio, donec Sec. IX. tempore Ansgarii Sveones sive Svedi illam sibi subjicerent, sed quorum etiam dominio illa usque ad tempora Adami Bremensis mansit. Conf. & Joannes Loccenius lib. 3. Antiq. Sveo-Gothicarum cap. ult. Non leguntur autem Svedi in Curonia suos habuisse gubernatores; unde colligere licet, suffecisse illud Sveonibus, si Curonis quotannis tributum certum penderet, quod etiam facile pendere poterunt,

Christiani-
smi prima
initia.

Curonia
conversa.

Forma Reip.
Curonicæ.

Sveones Cu-
roniam sibi
subjicentes.

tuerunt, cum auro abundarint, si vera est Adami narratio, de qua tamen non immerito dubitamus. Quoniam vero Provincia hæc Sveonibus erat paulo remotior, fructus quoque forsitan non adeo magnus ex illa in Sveonum regnum redundabat, videtur asserendum, quod aut Sveones eam sponte dereliquerint, aut quod Curoni tandem jugum eorum excusserint. Illo tempore quemque sibi fuisse iudicem cognoscimus ex reliquiis sub Ordine Teutonico, de quibus Balthasar Ruffow refert, homicidam non fuisse a Magistratu punitum, sed occisi hominis cognatos id omnibus modis egisse, ut ipsum Vicissim occiderent, non habito respectu ad causam, utrum homicidium ex proeresi, an vero casu perpetratum fuerit. Vid. Ruffow *part. 2. Chron. Liv. p. 41. b.* Simile quid de Prussia reperies apud Henneberg *de Ver. Prussia pag. 17. b. seqq.* VI. Ad statum domesticum illud pertinet, quod Curoni vestitu Monachico usi sunt, id est, habitu longo, & forsitan usque ad talos demisso, qualis fuit Orientalium populorum.

Tempus
isæmior.

V. Accedimus jam ad tertium tempus isæmior, quamvis & hic dubium sit, cuiusnam urbis mercatoribus adscribendus sit primus in has oras ingressus (qui factus

et us esse dicitur An. 1158.) & religionis Christianæ introductio. Sunt, qui hoc Bremensibus adscribunt, inter quos est Balth. Ruffow *in prefat. & part. 1. p. 4. seqq.* Alii laudem introductæ in Livoniam religionis adscribunt Lubecensibus, inter quos est Henricus Bangertus *in Notis ad lib. 6. Arnoldi Lubecensis cap. 8.* Alii tribuunt hoc Lubecensibus, Hamburgensibus & Bremensibus, ut Thomas Waisselius *in Chron. Pruss pag. 54. b.* Quidquid autem hujus rei sit, hoc certum est, quod Curonia & Semgallia (excepta parte maritima, in qua Rex Daniæ Ecclesiam, & postea Episcopatum Curonensem condidit) multo serius Religionem Christianam receperit, quam reliquæ partes Livoniæ, Lettia & Æstia. Postquam enim Livonia à Germanis mercatoribus frequentari cœpit, constitutus est circa an. 1169. Episcopus Livonicus, qui postea exstructa urbe Rigensi, vocatus est Episcopus & deinde Archiepiscopus Rigensis. Primus illius loci Antistes fuit Meinhardus Segebergensis. Successit ei An. 1194. Bertholdus, qui Rigam condere cœpit. Hoc Episcopo Ann. 1194. in pralio contra infideles occiso, successit tertius, nomine Albertus. Sub hoc institutus est à Pontifice Ordo Equitum

Qui mercatores primæ Curoniam ingressi

Primus Episcopus Livoniæ.

Ordo Equitum

Ooo § tum

Vinno Magi-
ster I.

tum Ensisferorum, qui contra gentiles pugnaret, sibi que illorum terram subiceret. Primus hujus Ordinis Magister fuit Vinno, qui condidit Wendam, Sengenwaldiam & Afcherodam. Iplius etiam tempore Waldemar II. Rex Daniæ condidit Revaliam, Nervam, Wittenburgum in Æstonia; in Curonia vero Piltenam, ubi Episcopatum esse voluit, præfecitque ex Clericatu Landensi Ernemodum, teste Jac. Isacio Pontano, qui etiam causam hujus nominis notat; videlicet cum urbem excitare Rex voluisset, quæsitivus ex Episcopo, quo id loco constitutum vellet. Respondit: quod loci *Pilten*, id est, secundum gentis idioma *puer*, seu *famulus* constitit. Probat hoc ex publica pictura suo tempore adhuc superstite citatus Pontanus *lib. 5. Rev. Dan. fol. 307. ad an. 1218.* Hic Vinno cum 18. annis Ordini suo præfuisset, cessit an. 1223. locum Volquino, secundo Ensisferorum Magistro, qui condidit Fellinum. Hic an. 1234. ab Hermanno à Salza, Ordinis Teutonici Magistro in Prussia Generali petiit, ut cum ordine suo sibi liceret regulam & vestem Teutonicorum equitum recipere, quod post mortem demum Volquini Ensisferorum Ordo obtinuit an. 1238. confirmantibus con-

Volquinus
Magister II.

conjunctionem hanc Gregorio IX. Papa. Rom. & Imperatore Friderico II. Tunc Equitibus Livonicis missus a Magistro Generali in Magistrum Provinciale, Herman Balke, qui antea eodem magistratu in Prussia functus erat. *Vid. Petr. à Dusb. part. 3. Chron. Pruss. cap. 28. Russow & alii.*

VI. Quamvis vero dicti Magistri magnam partem Livoniæ brevi tempore sibi subjecerint, urbesque plures condiderint, & Woldemarus in oris Curoniæ Episcopatum fundavit; Curoniæ tamen toti & Semgalliæ jugum imponere non potuerunt. Primus, qui Semgallis bellum intulit, est Volquinus, *Semgallia Ethnicæ superstitioni addita.* *halth. Russ. part. 1. Chron. Liv. pag. 14. b.* Volquini Successores, Hermannus Balke & Heinricus ab Heimbürg aliis bellis distenti, nihil contra Curonos tentarunt. Posthac Dietericus à Gröningen, Tertius Magister totâ vi in Curonos incubuit, & expugnatis quibusdam locis, Goldingam, Curland & Ambotam circa An. 1248. in Curonia condidit. Sed Curoni ne ad sacra Christianorum cogerentur, subjecerunt se Mendogo, Duci Lithvaniæ, ut habet *Russow. l. c. p. 12. seqq.* quamvis Lithvanici Scriptores Curonos & antea juris Lithvanici fuisse

se dicant. *Vid.* Alb. Wijuk Kojalowitz *part. 1. Hist. Lub. lib. 3. pag. 75.* Quartus Livoniæ Magister Andreas à Stuckland eò rem deduxit, ut Sengalli Tributum & Obsequia Ordini Teutonico promitterent Ruffow. *pag. 20.* Postea cum Mendogus M. Dux Lithvaniæ suastus hujus Magistri religione Christiana suscepta in Regem Lithvanorum indultu Innocentii IV. Pontificiis Rom. ab Henrico Episcopo Culmensi & Alberti Archiepiscopo Rigensi inauguratus esset, donavit Ordini Livonico inter alias provincias etiam Curoniam An. 1252. *Vid.* Alb. Wijuk Kojal. *part. 1. lib. 4. pag. 97.* Ruff. *pag. 21. fin. b.* Sed neque tum quietes Livonici Curoniam Sengalliamque quiete possederunt. Nam subsequentes Magistri ferme omnes contra eos bella gessisse leguntur, ut Eberhardus à Seine; Anno de Sangerhausen, Bernhardus ab Hornhusen, Georgius ab Eilffstet, Vernerus à Breithusen, Conradus à Mandern (qui Mitaviam condidit An. 1269.) Otto à Rodenstein, Andreas (cujus cognomen jam ignotum est) Wolterus à Nordek, Ernestus à Raiborg, Conr. à Feuchtungen, Willekenus à Schurborg (qui etiam in pralio occisus est) Conr. ab Herzogenstein, qua

Sengalli
promittunt
Ordini tri-
butum.

Curonia Or-
dini donatur
à Lithvanis.

quo tandem circa An. 1288. jugum impositum est Sengallis. Ruff. *part. 2. p. 30.* Sed & post ea tempora Sengallosi contra Ordinem aliquid tentasse, probari potest ex Dusburg *part. 3. c. 340.*

VII. Cum itaque Curlandia & Sengallia jugum Cruciferorum subiisset, aliter, atque antea gubernari cœpit. Dominus Curlandiæ & Sengalliæ, ut & totius Livoniæ, dicebatur Magister Provincialis Ordinis Teutonici in Livonia, qui non habebat jus absolutum in Livoniam, sed dependebat à Magistro Generali Ord. Teut. in Prussia, cui etiam certum tributum quotannis pendebat. *Vid.* Alex. Gvaginus in *Descript. Sarm. Europ.* (vel potius Matth. Strykowski Oststewicius, qui hanc sibi vendicat in *Hist. Lithv. lib. 6. cap. 22. & alibi*) Solebat Magister Livoniæ eligi in Prussia, in Capitulo magno à Magistro Generali & Præceptoribus majoribus. Hinc eum Ordines Livoniæ An. 1439. Henricum à Bukenode sibi in Magistrum elegerunt, causam propterea dicere coacti sunt. *Vid.* Ruff. *part. 2. p. 47.* Sedes Magistri non una fuisse videtur. Nam ab initio Rigæ videtur Magister sedem suam habuisse. *Vid.* Alex. Gvagin. vel Oststewicius in *Descript. Livon.* Deinde

Sengalli
aguntur sub
jugum.

Forma Reip.
sub Ordine
Teutonico.

Magister

Magister Li-
voniæ eligitur
in Prussia.

Sedes Magi-
stri.

inde Window. urbs Curlandiæ hoc honore gavisa est, ubi jam Comitria, Conviventusque celebrantur, eodem Offitio vicio teste *l. c.* Conf. Mart. Zeilerus in *Descrptione Regnorum, Suecia &c.* Goldingam etiam quandoque sedem Magistrorum fuisse, asserit Zeilerus *l. c.* pag. 308. Sec. XVI. Magistrum Vendæ in Lettia sedisse testatur Joh. Freiberg. in *Chron. Pruss. M. S. fol. 15. b.* Secundus Magistro fuit Marschalcus Ordinis Teutonici in Liv. (*der Land Marschalck*) sub cuius imperio erant arces sequentes Segeboldia, Leenburgum, Mitovia, Georgeberga, & Schoen, in quibus singulis habebat Officiales, vel Magistratus, teste Freibergio in *Chron. f. 16.* Hunc sequebantur Commendatores & Advocati (Bÿgte) Commendatores erant sequentes Goldingensis, Windoviensis, Dobitnensis, Düneburgensis, Aschorodensis, Dünemündensis, Pernoviensis, Lehlandensis, Revaliensis, Fellinensis, Marienburgensis. Ex quibus duo priores fuerunt in Curlandia, tertius in Semgallia. Advocati (Bÿgte) fuere sequentes: Candoviensis, Grubinensis, Seelburgensis, Sonneburgensis, Neocastrensis, Naviensis, Karkhutanus, Wefenburgensis, Wittenstementis, Tolsburgensis: ex quibus duo

Marschalcus
Ordinis

Commendatores & Advocati Ordinis.
Commendatores.

Advocati

duo priores in Curonia, tertius in Semgallia fuere. Quis autem ordo inter Commendatores & Advocatos fuerit observatus, determinari vix poterit: Scire tamen possumus, quinam ex his fuerint præcipui, si respiciamus ad Consiliarios Magistri intimos. Hi enim fuerunt I. Marschalcus, Provinciæ II. Commendator Fellnensis III. Advocatus Jevoensis (qui forsân idem est, qui Wittensteinensis) IV. Commendator Revaliensis. V. Commendator Goldingensis. VI. Commendator Marienburgensis. VII. Commendator Düuemündensis. Præter hos fuerunt etiam in Livonia unus Archiepiscopus & quatuor Episcopi: Archiepiscopus Rigenis, quamvis in principio ab Imperio Magistri liber, tandem tamen Ordinis habitum induere coactus est. *Vid. Chitræus in Saxonia.* Habuit Archiepiscopus XX arces, inter quas Hokenhusen, Runeburgium, Treidera, Creusburgum, Smyltena, Uxul & alia. Præposito Archiepiscopalis Capituli suberat arx, Dalem; Capitulo vero Cremeen, & Schwusel arces. Episcopus Dorpatensis habuit Dorpatum, Kirenpsel, Olden-Thorn / Newen-Haus / Herbeck. Episcopus Oeseliensis habuit Arensburgum, Habsalam & Ledam.

Ordo inter
Commendatores & Advocatos.

Consiliarii
Magistri.

Episcopi
Livonici.

Epi-

Episcopus Revalensis habuit *Segeleu*
Borghelm, quæ ultima fuit ipsius se-
 des, teste *Isaac. Bontan. l. 6. Rer. Dan.*
f. 307. Episcopus Curoniæ habuit *Pil-*
nam, *Edwaldam*, *Halempot*, *Ang-*
mundam Dondangam, *Neuhaus* & *Am-*
boten. Vid. *Gvagus* vel *Ossostevicius*
l. c. & *Joh. Freiberg. in Chron. Pruss. f. 16.*

Libertat No-
 bilis Liv-
 onicæ &
 præcipue
 Estonicæ.

Ac Boniam
 obtinent Cru-
 ciferi à Da-
 niæ

Judicium
 Estonicæ.

VIII. Magnâ verò fuit sub Ordine
 Teutonico Nobilium libertas in Livonia,
 inter eos verò præcipue Nobilium
 in Æstonia. Cum enim hæc provincia
 immediatè Cruciferorum regiones con-
 tingens, imperio Danorum subjecta esset,
 magnis eam donarunt privilegiis
 Dani, ne aliquando Cruciferorum imperium,
 ut tolerabilius, expeterent. Postea
 quoque cum *Henricus Dufarrus*
 ab *Arffberg* Magister Ordinis Teutonici
 Generalis An. 1346. a Rege Danicæ
 daris 13000. (19000.) argenti maris Æ-
 stoniam emisset, illud ipsis postea privilegium
 concessit *Conradus a Jungin*
 gen Magister Generalis Ord. Teut. An.
 1397. ut in bona feudalia succederent li-
 beri utriusque sexus, & his deficientibus,
 consanguinei, usque ad quintum
 gradum. *Russow. part. 2. Chr. Liv. p. 42.*
 Habuerunt etiam Nobiles in Æstonia
 Judicium, cujus assessores erant 6 Nobiles

biles Virrix, cum duobus Præceptoribus,
 nempe Commendatore Revaliæ, &
 Advocato Weseburgensi. Ab eo judicio
 non dabatur appellatio. Quilibet
 autem Nobilis in suis bonis habuit
 merum & mixtum imperium in suos
 colonos. Vid. *Russ. l. c.* Sed & in reli-
 qua parte Livoniæ, nempe Lettia, Cur-
 landia, & Semgallia magnis Nobilitas
 gavisa est immunitatibus, ut privilegia
 ipsorum ab Ord. Teut. data testantur.

IX. Sed superiori seculo magna
 subsecuta est rerum Livonicarum muta-
 tio. Nam primo cum *Albertus Mar-*
chio Brandenb. an. 1513. in Magistrum
 Generalem Teutonici Ordinis esset ele-
 ctus, pecuniaque contra Polonos bel-
 lum gesturus indigeret, liberavit a suo
 imperio *Waltherum Plettenbergium*
 Magistrum Ord. Teut. in Livonia, qui
 postea a *Carolo V. Imp.* in numerum
 Principum S. R. I. cooptatus est. Ex eo
 tempore cœperunt sibi Magistri Ord.
 Teut. in Livonia Coadjutores adjunge-
 re, de consensu tamen Ordinum, qua-
 les fuere *Wilhelmus Furstebergius*
 Coadjutor *Henrici à Galen*, & *Gothardus*
Ketlerus Coadjutor *Wilhelmi Pletten-*
bergii. Hoc Magistro, nempe *Walthero Plet-*
tenbergio imperante doctrinam per *Mar-*
 tinum

Waltherus
 Plettenber-
 gius redimit
 se ab Ord.
 Teut. sicque
 Princeps S.
 R. Imp.

Lutneri od-
 örina recipi-
 tur.

tinum Lutherum a Pontificiorum corti-
ptelis repurgatam amplexæ sunt pluri-
mæ urbes, præsertim Riga, Revalia &
Dorpatum, *Vid. Russow part. 2. Chr. Liv.*
p. 53. seqq.

Bellum Moscoviticum.
X. Medio Seculo, cum M. Dux Mos-
coviz Casanum & Astracanam Regna
sua ditionis fecisset, urgere cœpit tribu-
tum a Dorpatensibus sibi debitum: (an-
tiquissimis enim temporibus hæc pro-
vincia imperio Russico fuit subiecta.)
Cum vero ipsi tributum illud denegaretur,
Basilides M. Dux Moscoviz tempore
Wilhelmi Plettenbergii Anno 1558.
Livonia bellum intulit, occupataque
primo loco Narva, multas urbes, arces-
que, præsertim vero Dorpatum, Herman-
no ultimo Episcopo Dorpatensi in capti-
vitatem abducto, sibi subiecit. Eodem
tempore, nempe An. 1560. cum jam
Gothardus Kettlerus, Magister Livoniae
electus esset, venit Magnus Dux Holsatia,
Friderici II. Regis Dania frater in Insu-
lam Oeseliam, occupavitque Oeseli-
sem & Curonensem Episcopatus, a Jo-
hanne Mönighusio Episcopo Regi Da-
niae prius oblatos venditosque. Sed &
Mauritius Wrangel Episcopus Revalien-
sis, Episcopatum suum eidem Duci Ma-
gno obtulit. Moscoviz vero Dux ex
altera

Gothardus
Kettlerus
Magister.

Magnus Hol-
fatiz Dux.

altera parte non quiescens, Fellinum,
Wittensteinium, aliaque Castella sibi sub-
jecit. Tunc Revalienses sibi a Mosco-
rum Duce metuentes, cum nulla prope
auxilia a Gotthardo Kettlero Magistro
sperare possent, implorarunt primo Chri-
stiani III. Regis Dania, deinde, eo re-
nuente, Erici XIV. Svecia Regis auxili-
um, qui etiam ipsos sub certis conditio-
nibus recepit. Distracta hunc in mo-
dum tot inter Dominos Livonia, cum
Gothardus Kettlerus Magister Ordinis
Moscovitis resistere non posset, dedit se
in clientelam Sigismundo Augusto Po-
lonia Regi, qui ipsi Curoniam & Sem-
galliam jure fiduciario, tituloque Ducis
obtinendam concessit, reliqua Livonia
sibi regnoque suo vindicata. Factum
id An. 1561. Balh. Russ. part. 2. Chron.
Liv. in fine. Kojalowicz part. 2. Hist. Liv.
lib. 8. p. 447. & seqq. Hic itaque est pri-
mus Dux Curlandia, cui An. 1687. vita
sorto, jure hæreditario successio Fride-
ricus, Gotthardi major natus filius. Hic
successus est An. 1639. Frater Germanus
Wilhelmus, qui ab exilio redux omnium
applausu dignitati suæ restitutus est. Ex-
cipit hunc Wilhelmum filius, Illustr.
Princeps ac Dominus, Dominus Jacobus,
qui feliciter hodie Curlandia & Semgal-
lia

Revalienses
dedunt se
primo Danis,
deinde Sve-
dis.

Gothardus
Kettlerus Ma-
gister Ord.
dedit se Regi
Poloniae.

Gothardus
primus Dux
Curlandia.

Fridericus
secundus
Dux Curl.

Wilhelmus
tertius Dux
Curl.

Jacobus
quartus Dux
Curl.

lix præest (c) Deus dolorem ipsius ex obitu nuperrimo Serenissimæ Principis ac Dominæ, Dominæ Louysæ Charlotte conceptum ipse soletur.

Forina Reip.
Curoniæ.

XI. Quæ tum (An. 1561.) forma Reipubl. fuerit in Curlandia constituta, cognoscere quodammodo possumus ex pactis inter Sigismundum Augustum, & Gotthardum Ketlerum initis, quæ nobis summarie exhibet Kojalow. In illis vero sic constitutum: Sigismundus Rex omni studio allaboraret, ne novum hoc fœdus aut Magistro ipsi, aut Equitibus Ordinis damno, fraudi aut vexationi esset, apud Imperatorem, Romanumq; Imperatorem quin imò procuraret, ut Cesar, Princeps ac supremus Ordinis Magister ea fœdera rata firmaq; in perpetuum manere juberent. Religio sacrique ritus prout impræsens, secundum Augustinæ Confessionis dogmata deinceps integre in violateque, relinquerentur, nihilque innovari permetteretur. Jus omne privatorum hominum ac Civitatum

(c) Martuo Duce Jacobo successit Illustrissimus ac Celsiss Dn. Fredericus Casimirus in Livonia Curlandiz & Semgalliz Dux, qui An. 1683. hinc Comitibus Regi suo per Legatos homagium præstitit.

tatum, Statuum ac Ordinum cum suis prerogativis intactum servaretur. Ab Ordinariis Magistratibus ad Gubernatorem Livonia, pro Rege Præsidentem appellandi potestas libera cuiusvis esset. Tribunal Judicum Regionum ex illis duntaxat constaret, qui in Livonia agros aliasve possessiones haberent, sive ii Nobiles sive Civiles Magistratus, sive Ordinis Equites essent. Qui in territoriis nupero sædere Regi addictis viverent, iis à prædicto tribunali, ac quovis alio Judice jus liberum appellandi ad Regem daretur. Civitatibus præessent, uti hæctenus usus habuerat, Magistratus more Teutonico lecti. Per propinquiora, bofi castella ii durante bello præficerentur, quorum fides magis esset probata Regi. Reddita pace præfecturæ omnes Livonibus Germanici sermonis peritis committerentur. Magistri Ordinis titulus officium in perpetuum aboleretur: Gotthardus Ketlerus Curlandiam ac Semgalliam Ducis titulo, Jure (ut vocant) feudali possideret:

ditioni ejus Curonia Episcopatus, & quicquid inter Dunam & Samogitis Litvaniaque terminos continetur, comprehenderetur - - moneta eadem, ita Duci Curlandia potestas efficitur, ut una ejus parte facie aut feminae Ducis signata; altera aut Regem, aut insignia Poloniae Litvaniae, repraesentet. Hæc ibi. Ex his quadam postmodum mutata sunt, quæ singula hic notare pagellarum non permittit angustia. Præsertim autem Controversiam de Episcopatu Curonico, sive, ut hodie vocatur, districtu Piltenfi nostram non facimus, cum in Comitibus regni Poloniae Generalibus jam sint aliquoties Commissarii constituti, ut controversiam hanc cognoscerent, jura utriusque partis excuterent; judicium vero toti Reipubl. permetterent. *Vid. Constit. An. 1677. An. 1679. & An. 1976. (d)*

XII. Nunc tantum rudi Minerva delineabimus, quæ hodie sit Provincia- rum illarum, Curoniae & Sembergallia ad ministrandi ratio. Constituti sunt ad imitationem Prussici Regiminis quatuor

Regimen
Curlandiae
hodiernum.

(d) Addantur Constitutiones Anni 1678. p. 42. sup-
tit. Reassumpta Commissio. Anni 1685. pag. 24.
tit. Commissio Prusica.

supremi Consilii (Oberräthe) Nempe I. Magister Provinciae (Land-Hoffmeister) II. Cancellarius. III. Supremus Burggravius. IV. Supremus Marschalcus (Land-Marschalck) Deinde dantur supremi Capitanei (Ober-Hauptleute) duo in Curonia, nempe Goldingensis, & Tuckumensis; duo item in Sembergallia, nimirum Mitaviensis & Seelburgensis. Singuli hi superiores binos Capitaneatus comprehendunt alios binos Capitaneatus inferiores, quorum hac ratione sunt 8. Windaviensis, Candoviensis, Durbenensis, Bauscensis, Grubensis, Schrundensis, Doblensis, Tra- venburgensis. Hi omnes Capitanei debent esse Nobiles, indigenæ, possessionati. Præter hos sunt etiam quidam, qui vocantur die Mann Richter. de quibus postea. Civitates habent etiam suos Magistratus.

XIII. Consiliis ordinariis & judiciis præsent quatuor illi summi Consilii, qui propterea bis quotannis Mitoviam conveniunt post Trium Regum & Post Trinitatis. Ubi convenerunt prima septimana impenditur consiliis, in quibus omnibus requiritur Principis authoritas; secunda impenditur iudicis per appellationem eo devolutis; Ter-

Consilia.

tia judiciis criminalibus; Quarta judiciis Consistorialibus. Quinta & ultima iterum aliis Consiliis & subditorum supplicationibus.

Judicia.

XIV. In specie verò Judicia Nobilium in Civilibus sic se habent: Prima Instantia est apud Capitaneum superiorem; (inferiores enim Capitanei talia Judicia non habent) Secunda est in Judicio Appellationum, in quo Princeps & Consilarii Supremi judicant. Tertia instantia est, quando ab hoc altera pars ad Judicium Regis Poloniae, quod vocatur post Curiam provocat. In Criminalibus, quando de fama & capite Nobilis agitur, Nobiles non habent primam Instantiam in aliquo Capitaneatu superiori, sed statim causa devolvitur ad judicium illud, de quo Num. XIII. diximus, cui intersunt quatuor Consilarii supremi, quibus in his casibus adjunguntur quatuor Capitanei supremi. Si unus ex Capitaneis illis deest, substitui potest aliquis ex Capitaneis inferioribus in numerum Judicum. Ab illo judicio in quibusdam casibus iterum datur appellatio ad Regem post Curiam, in quibusdam non datur. In suos verò subditos quilibet Nobilis ab-

solu-

solutum ferè jus habet. Judicia Ecclesiastica exercentur in eodem illo Conventu, de quo Num. XIII. dictum est: Adjunguntur autem semper quatuor Summis Consiliariis Superintendens, & quatuor Præpositi. Judicia Civium in urbibus pro ratione causarum aut pertinent ad magistratum Civicum, aut ad Capitaneum ejus districtus, in quo est reus, sive ille Capitaneus sit ex numero superiorum sive ex numero inferiorum. Secunda Instantia est in judicio appellationum, ubi etiam causas Nobilium ventilari diximus. Ulterior ipsis non datur provocatio. In debitis liquidis Princeps ad actoris instantiam per ministerialem jubet debitum solvi. Si neque huic neque secundo mandato paruerit, tertio dantur Executoriales illis, qui dicuntur die Mann Richters / ut Principis mandatum executioni dent, actorique satisfaciant.

Judicia Ecclesiastica.

Judicia Civium.

XV. Quando Tributa indicenda, vel alia ad salutem totius Reipubl. pertinentia discutienda sunt, convocat Princeps Ordinem Equestrum ad Comititia; literis ad Capitaneos omnes datis, in quibus consultanda in futuris Comititiis proponit. Tum Nobilitas in singulis

Tributa & Consultationes aliaz.

Capitaneatibus conveniens consulat de propositione Ducis: deinde eligit Deputatum ad Comitia mittendum, plenamque ipsi dat instructionem, quousque progredi debeat in Comitibus. Ex singulis itaque Capitaneatibus, quando Mitaviz conveniunt singuli Nuncii sive Deputati Nobilitatis, ita ut in universum sint 12. Tum cum 4. Summis Consiliariis de rebus propositis consultant, donec tandem aliquid certi determinent.

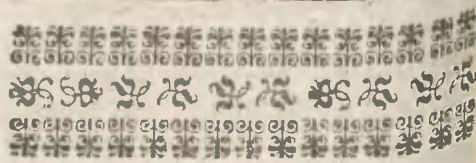

DISSERTATIO,

De

ORIGINIBUS
POMERANICIS.

I.

IN Origines Pomeranicas inquisituri, tres Periodos ab aliis jam notatas, in sequentibus observabimus. *Prima* est Veterum Germanorum. *Secunda* Slavorum. *Tertia* iterum Germanorum. Quod ad primam attinet Periodum, antiquitus ignorarunt Scriptores, quænam hunc terrarum Septentrionalium tractum inhabitarent gentes. Herodotus certe (qui vixit tempore Artaxerxis Longimiani Persarum Regis, Olymp. 84.) de extremis partibus Europa, quod pro comperto referat, non habere se testatur, nisi quod tenui & dubiâ famâ quasdam gentes ad Eridanum fluvium habitantes, succinum colligere ipsi relatum sit. *lib. III. qui dicitur Thalia mult. supr. med. p. 234.* Quæ Pytheas post Herodotum de his gentibus tradiderit, alibi ostendimus, cum de Originibus Prussicis ageremus. Julius Cæsar post

post hæc multa quidem de *Suevis* memorix prodidit *lib. IV. Comment. in pr.* quæ Johan. Micrælius ad suos quoque Pomeranos applicat; non posse tamen ea gentibus ad mare Balthicum habitantibus competere, probavit jam ante Philip. Cluverus *lib. III. Germ. Antiq. cap. V.* ibi enim ostendit, per *Suevos* Julium Cæsarem intelligere *Chattos* (qui hodie *Hassi*) Ubiis conterminos. Imò perperam & hos à Cæsare appellari *Suevos* multis evicit argumentis. Idem ille *Julius Cæsar*, referente *Æthico* in *pr. Cosmographiæ*, cum consularus sui fasces erigeret, ex *Senatus Consulto* censuit omnem orbem jam *Romani nominis* admetiri, per prudentissimos viros & omni *Philosophia* munere decoratos: *A Consulatu Julii Cæsaris & M. Antonii usque in Consulatu Julii Cæsaris & M. Antonii usque in consulatum Augusti decimum annis XXIX. mensibus VII. diebus X.* à *Theodoro septentrionalis pars* dimensa est. Si hæc *Æthici* relatio vera est, confectæ fuerant sine dubio *tabulæ Geographicæ*, quæ has oras Septentrionales, earumque incolas oculis Romanorum subjecerent. Sed mihi res hæc suspecta est, & quamvis auctoritatem *Æthici* sequatur *Clariss. Micrælius lib. 1. Chron. Pomeran. n. 8.* mihi tamen religio non erit, hoc ipsum nega-

negare. Ut enim jam illud præteream, Æthicum, ut dubiæ ætatis, & fidei Scriptorem, non posse nobis certum testimonium perhibere, de re tam antiqua hoc tantum commemorabo, ex Strabone fide digno Scriptore, qui sub Augusto & Tiberio Imperatoribus floruit. contrarium probari posse. Hic enim ad sua tempora has oras Romanis fuisse incognitas disertis verbis testatur. *lib. VII. Geograph. circa pr. pag. 291.* ubi Drusum Germanicum pervenisse refert, tantum ad insulam, cui nomen Byrcanis, in Oceano Septentrionali. Postea quoque refert alias quoque gentes potuisse innotescere, si Augustus militibus permisisset, ut transmissis Albi eo rebellantes persequerentur. Sed promptius censuit Augustus, se bellum, quod erat per manus, confecturum, si populus ultra Albi sitos ac nihil moventes missos faceret, neque irritatos maleficio ad societatem cum hostibus ineundam invitaret. Et pag. 294. *Que, autem trans Albi ad Oceanum sunt, nobis prorsus sunt incognita. Nam neque priorum quempiam compertum habemus istud litus præternavigasse versus orientem.*

entem usque ad Caspii maris fauces: neque ultra Albi sita Romani adiverunt: sed ne terrestri quidem itinere quispiam illa perlustravit. Neque antea illa in ora Oceani aliqua sit portio, qua vel ob frigus vel alia de causa habitari nequeat: item an aliud genus hominum Orientalibus Germanis & Oceano sit interjectum, eadem ignorantia reliquorum deinceps ad Boream vergentium ab eo indicatur. Ex quibus luce clarius elucet, non fuisse tempore Julii Caesaris has oras Romanis cognitatas. Addi his potest & Dio Cassius, qui Drusum Albi transire & has gentes peragrarare volentem spectrum prohibuisse refert. Etenim mulier quædam humanam amplior formam ei obviam facta. Druse, inquit, quo tandem nullum cupiditati tue modum statuens contendis? non tibi fati concessum, hæc omnia videre. Hæc Dio *lib. LV. in princ.* illud tamen concedimus Strabonem per Butonas, qui Moroboduus suppetias contra Romanos tulerunt, fortassis intellexisse nostros Gutonas sive Gothos, de quibus postea dicendi erit locus. Nam licet Romanis exacte non fuerit cognitum, quæ gen-

gentes, & qui mores ipsarum, in his oris fuerint; potuerunt tamen à finitimis cognovisse vel etiam ex antiquis Scriptoribus hausisse nomen Guthorum, five Gothorum, quos hic habitasse crediderunt.

II. Cum post Strabonis tempora Septentrionales Germaniæ partes innotescere cœpissent, compertum etiam est SVEVOS Pomeraniam hodiernam incoluisse. Manifestum illud est ex Taciti *lib. de Morib. Germ. post mori.* Lucanus etiam de Svevis ita loquitur *lib. II. vers. 51.*

Fundit ab extremo flavos Aquilone Sævos

Albis, & indomitum Rheni caput.

Videlicet habitant Svevi, latissima gens, magnam hodiernæ Germaniæ partem à Danubio usque ad Mare Balticum; Trans mare quoque Balticum Blekingiam, Scythiam & Hollandiam, Suediam, Norvegiam, Borniam Occidentalem, Finemarchiam, Scythiam, Lappiam & Barmiam, uti has aliasque regiones enumerat Cluverus *lib. 3. Germ. Antiq. c. XXV.* Sic igitur generale nomen Pomeranorum, quod ipsis cum multis aliis gentibus commune fuit, cognovimus, quod antiquitus dicti sint SVEVI. Probatur illud etiam non solum ex eo, quod

mare Balticum, cui adjacet Pomerania, olim dictum sit *Svevicum*, teste eodem Tacito *lib. cit. cap. XLV.* sed etiam quod fluvius Pomeraniæ præcipuus dictus sit olim *Svevius*, ut ex Ptolemæo patet, qui *lib. II. Geogr. cap. XI. pag. 58.* annes in mare Balticum se exonerantes hoc enumerat: *Chalusum, Svevium, Viadrum, Vistulam.* Hic quidem inter eruditos non convenit, quis annis per Svevum sit intelligendus, dum alii ipsum Varnam esse contendunt, ex eo capite, quod Ptolemæus à Chaluso (Trawe) usque ad Svevum dicit habitasse Pharoenos, per quos illi Varinos i. e. hodiernos Mechlenburgenses intelligunt. Alii per Svevum intelligunt ostium illud Oderæ, quod vocatur die Schwiene. Micrælius autem vult esse illud ostium, quod nomen habet der Gellen, cui urbs Stralsundensis assidet. *lib. I. Chron. Pom. num. 20. p. 28. seqq.* Vid. de Svevis Wolffg. Lazius *lib. VII. & VIII. de migrationibus gentium.*

III. Specialia nomina horum populorum ad mare Balticum habitantium, fuerunt illa, quod dicti sint VANDALI & GOTHI, qui deinde in alias gentes fuere divisi: Ex his Vandali à Chaluso præter propter porrigebant se usque ad

Oderam. *Vandalos enim Ulmerugis & Gothis conterminos facit Jornandes lib. de reb. Got. cap. IV. pag. 613. GOTHII dicebantur, qui inter Oderam & Vistulam mare accolebant. Colligi id etiam potest ex illis Pauli Diaconi verbis, quando ait: Eodem tempore erant Gothi, & alie gentes multe ac maxime, trans Danubium in Hyperboreis locis habitantes, ex quibus nominatiores quatuor sunt: Gothi sc. Hypogoti, Gepides & Vandali, nomen tantum & nihil aliud mutant, unaque lingua nomen.* lib. XIV. *Hist. Miscella ante med. p. 429. Sed de Gothis fusius agemus infra. Hic de Vandalis notandum est, illos secundum communem opinionem dictos esse à Vandalo, qui Svevi filius fuisse perhibetur, testibus Beroso, Aventino & aliis. Hoc nomen Vandalorum, licet non sit adèr generale, ut prius illud Svevorum, complectebatur tamen præter hodiernæ Pomeraniæ partem occidentalem, etiam Varinos i. e. hodiernos Mechelburgenses & alias etiam gentes, ut ex sequentibus apparebit.*

IV. Specialissima Pomeranicarum gentium nomina varia apud varios reperiuntur. Pomponius Mela, qui sub Traiano Imp. vixit, cum Sinum Codanum, quod est nostrum mare Balthicum, descri-

scripsisset, addit: *In eo sunt Cimbrici & Teutones: ultra ultimi Hermiones.* lib. III. *de Situ Orb. cap. III. Ex quibus HERMIONES esse populos mare Balthicum accolentes, adeoque Pomeranos, probat IF. Vossius in Animadvers. ad l. c. Mela pag. 137. Verum quomodo hæc cum Plinii & Taciti horum populorum descriptionibus conveniant, non apparet. Plinius enim ita hac de re loquitur: Alterum genus Ingvones, quorum pars Cimbrici, Teutones & Cauchorum gente. Proximi autem Rhodani Istævones, quorum pars Cimbrici; Mediterranei Hermiones, quorum Svevi.* lib. IV. *Nat. Hist. cap. XIV. Quamvis non noticiam ab aliis ita apud Plinium legi: Istævones, quorum pars Cimbrici mediterranei; Hermiones, quorum Svevi. Tacitus vero qui in his ex antiquioribus accuratissimus est: Manno, ait, tres filios assignant, & quorum nominibus proximi Oceano Ingvones, medii Hermiones, ceteri Istævones vocentur.* lib. de morib. Germ. cap. II. Itaque si Hermiones medii fuerunt inter Ingvones & Istævones, non potuerunt certe in hodierna Pomerania habitasse. Illud, quod Plinius de Svevis dicit, quod sint pars Hermionum, ita intelligendum erit, quandam Sveviæ, latissimæ illius Provinciæ, partem mediterraneam fuisse.

se partem Hermionum, quod de illa Svevix parte dici potest, quæ adhuc hodie cis Danubium Svevico nomine insignitur. Multo enim latior fuit illis temporibus gens Svevica, ut patet ex Taciti *lib. de Morib. Germ. cap. XLV.* Plinius his in oris collocat *Vndilos* sive *Vandalos*. Inter *Vandalicas* autem gentes numerat *Burgundiones, Varinos, Carinos, Guttones*, lib. IV. *Nat. Hist. cap. XIV.* *Varinos* hic excludimus, qui in *Mechelburgensi Ducatu* olim habitaverunt, ut & *Burgundiones*, qui *Poloniam Pomeranicam hodiernam finitimam* incoluerunt. Relinquuntur ergo in *Pomerania* secundum *Plinium* **CARINI & GVTONES.** *Ptolemæus* sic illas gentes describit: *A Chulaso fluvio usque ad Svevum tenent Pharoem* (pro quibus *Cluverus* legendum putat *Svardones*) *post Sideni usque ad Viadrinæ fluvium.* *Sub ipsis Rusicilii, usque ad fluvium Vistulam* *Interiores autem atque mediterraneæ gentes maxima sunt Svevi Angili, qui magis Orientales sunt, quam Longobardi, protensi ad septentrionem usque ad medium Albis fluvii.* *Tum Svevi Semnones, qui habitabant post Albim à prefata partem*

versus ortum usque ad Svevum fluvium. *Præterea qui protenduntur ad Buguntæ, qui cætera tenent, quæ inde subsequuntur usque ad Vistulam, supra quos etiam sub monte Asceburgio Corcontæ.* lib. II. *Geogr. cap. XI. pag. 58.* Ex his populis excludimus *Svevos Semnones*, qui habitaverunt in hodierna *Marchia Brandenburgensi.* Item *Burguntas*, qui iidem sunt cum *Burgundionibus* quos in hodierna *Polonia* majore quondam habitasse probari potest. Relinquuntur ergo **SIDENI, RUSICILII, CORCONTÆ,** & forsitan etiam *Longobardi & Svevi Angli.* *Urbes his in oris apud Ptolemæum enumerantur: Lactburgum, Verunum, Virutium, Rugium.* Ex quibus *Rugium & Virutium* *Pomeranicæ* adscribimus. *Tacitus* fusius recenset has gentes. Numerat vero *Reudignos, Aviones, Anglos, Varinos, Endosæ, Svardones & Nuithones*, quos *Hertam* i. e. terram matrem colere dicit, cui nemus castum in insula quadam dicatum fuisse affirmat. Deinde cum à *Danubio* versus *Septentrionem* habitantes in *Germania* populos recensens, jam *Marsignos Gothinos, Osos, Burios, Helveconas* aliosque enumerasset, denique subicit: *Trans Lygios Gethones regnabunt, pa-*

299 3 lo jam

lo jam addictius, quam cetera Germanorum gentes, nondum tamen supra libertatem. Proximus deinde ab Oceano Rugii & Lemovii omniumque harum gentium insigne retanda fuit, breves gladii & erga Reges obsequium. Hic iterum removemus Reudignos, Aviones, Varinos, qui partim in Mechelburgico, partim in Luneburgico Ducatibus habitaverunt: Remanent ergo eandem in Pomerania EVDOSSES, SVARDONES, RVGII, LEMOVII, GOTHONES sive GOTHI, ut & secundum Michaelium, ANGLI & LONGOBARDI.

V. Jam populis illis, quos in Pomerania hodierna olim habitasse probavimus, singulis suæ sunt assignandæ sedes. Quia GOTHI, (qui & GOTHONES dicuntur) habitaverint in Pomerania orientali, a nemine potest dubitari. Probatum a nobis id est alibi. Hic tantum illud addimus, Gothorum sive Gythonum memoriam forrasse adhuc durare in Samogithiæ populis Lithvanicis. Cum enim ex Pomerania Gothi in Prussiam essent progressi, facile ex Sambia Præstorum in Samogithiam hodiernam migrare potuerunt, quæ etiam est conjectura Beutheri in Comment. ad Tacit. lib. de morib. German. pag. 206. Si tamen hoc verum est, certe & mores & linguam immutarunt, ab Alanis sive po-

tius Herulis, ut & Prussi olim nostri corrupti. Tenuerunt autem Gothi secundum Jornandem Pomeraniam orientalem (quam Germani ulteriorem vocant, nobis autem est citerior) ab odera fortasse usque ad Vistulam. Paulatim vero, cum in Prussiam aliasque regiones migrassent, locum reliquerunt aliis gentibus, adeo, ut tempore Taciti tantum in Pomerellia ad Vistulam amnem habitarent. Gothi contermini fuere LEMOVII, iis videlicet in locis habitantes, ubi Lauenburg, Bütan, Hele, Puzik, ut & urbs Pomeranica Stolpe dicta reperitur. Lemoviorum vestigia deprehendas in urbe Lauenburg, ut & fluvio Leve. Eos à Scriporibus post tempora Taciti viventibus appellatos fuisse HERULOS, probat Cluverus lib. III. Germ. Antiq. cap. XXXV. Paulus Fridelbornius Lemovios ponit in Pomerania Occidentali inter Panam & Veram lib. I. Chronic. Stetin. pag. 2. Idem etiam statuit Ph. Cluver. in Introduc. Geogr. lib. III. cap. 2. sed sententiam mutavit, ut constat ex lib. III. Germ. Antiq. cap. XXXV. Et certe, si Taciti verba penitus inspiciantur, id asserendum esse videtur. Nam Tacitus incipiens ab Oriente, sic populos illos recenset: Gothi, Rugii & Lemovii, Reudigni, Aviones, Angli,

Varini. Ubi *Gothos* inter & *Lemovios* ad huc ponit *Rugios*. Sed melius ponuntur in assignatis à nobis locis. Tacitus etiam conjungit *Rugios* & *Lemovios*, adeo ut ex verbis Taciti nihil certi possit elici. Tertii (post *Gothos* videlicet & *Lemovios*) versus occidentem sunt *RUGII*, quos *Jornandes* appellat *Ulmerugos*, ad differentiam aliorum *Rugorum*, qui dicti sunt *Ethelrugi*, & ponuntur à *Jornande* inter *Scantix* populos cap. III. de *Reb. Geticis* pag. 612. Editi. *Hug. Grotii*. Ex his autem *Ethelrugos* alii dictos volunt, quasi die *Edlen Rügen*: *Ulmerugos* autem die *Holm Rügen*, quod iterum diversimode exponunt. *Beutherus* in *Taciti Germanis* pag. 206. vocem *Holm* Veteribus Germanis insulam significare vult, inde etiam urbem *Stockholm* nomen traxisse dicit. Illos igitur *Ulmerugos* dictos fuisse vult, quia ex insula *Rugia* fuerunt progressi in oras *Pomeraniæ* maritimas. *Micrælius* vero *Ulmerugos* dictos esse putat, quasi *Holm und Strandt Rugianer*, so im *Leffen Lande* gewohnet / lib. I. *Chron. Poms.* num. 21. pag. 35. Et certe melius sentire videtur *Micrælius*. Nam licet *Holm* & insulam & terram continentem possit significare, cum in genere notet einen aus gespaltenen Ort in plaudibus, quod & in insula & in

in terra continente fieri potest; hi tamen *Ulmerugi* non in insula, sed in terra continente habitabant, unde quoque, postea in insulam, quæ hodie *Rugix* nomen servat, commigrarunt, post tempora Taciti. Habitarunt *Ulmerugi* ad mare Balticum prope *Vipperam* amnem, qui eos dirimebat à *Lemoviis*, usque ad *Oderam* sive *Viadrum*, ubi hodie *Rugenwaldia*, *Coslinum*, *Colberga*. *Treptovia*. Urbis etiam *Rugii* nomen conservari quidam volunt in urbe *Rugenwaldia*, vel alia *Regenwaldia* ad *Regam* fluvium sita. *Micrælius* tamen ex longitudine & latitudine loci à *Ptolemæo* observata colligit, *Rugium* urbem in illo loco fuisse sitam, ubi hodie urbs *Freyenwalde*, vel *Stargard* lib. I. *Chron. Poms.* num. 19. p. 28. Verum neque hoc certo ex *Ptolemæo* probari potest, cum *Micrælius* ipse concedat, *Ptolemæum* circa latitudinem maris Baltici, & per consequens horum etiam locorum errare. lib. I. *Chr. Pomeran.* num. 20. pag. 30. Consi. de *Rugiis* *Wolffg. Lazius* lib. XII. de migrationib. gentium pag. 630. seqq. *Rugios* ab austro contingebant *CARINI*, & qui *Carinis* ab occidente fuerunt contermini, *SIDINI*. Maxima pars *Carinorum* Veterum jam subiecta est regno *Poloniæ*, & forsan *Pomeraniæ* non

nisi exigua particula Veterum Carinorum accensetur: ea videlicet, ubi hodie est urbs Neuen Stetin; id est Neostetinum SIDINI in hodierno Ducatu Stetinensi habitauerunt, ut vel nomen ipsum indicat, probaturque insuper ex Ptolemæi, loco supra num. IV. citato. Quamvis Cluverus *Sidinos* includat *Drago & Viadro* fluviis, qui etiam eam partem Pomeraniæ occidentalis, ubi hodie visuntur *Etettin / Garz / Prenslau / NVITHONES* incoluisse contendit. *EVDOSES* Cluverus conjicit in illum locum, ubi hodie *Wolgastum, Grypswaldia, Stralsunda*, *SVARDONES* in eo loco idem collocat, ubi hodie *Anclamenses & Pasvalcenses*. Alii *Svardones* antiquos apud *Sverinenses* hodiernos in *Mechelburgensi Ducatu* reperiri existimant. Conf. *Jodoc. Willichius in Tac. de Morib. Germ. Part. II. num. XIX. pag. 666. seqq.* Sed certa hic indicia non adsunt, quibus hæc vel approbare vel improbare possimus. *ANGLOS* *Micrælius* collocat in illo loco, ubi urbs est *Anclam*, quos pedetentim in Ducatum *Mechelburgicum* ad *Albim* concessisse auguratur. Verum hæc mera tantum est conjectura, quæ non nisi levi convenientia *Anglorum & Anclamensium* nititur. Aliam etiam

etiam verba *Ptolemæi* supra citata indicant, quæ *Anglos* ad *Albim* habitasse referunt. *Tacitus* etiam, licet inter septem illas gentes etiam *Anglos Hertham* coluisse referat; cum tamen singulis illis gentibus sedes certas non assignet, nihil certi ex illo colligi posse videtur, adeoque hoc, quod *Micrælius* de *Anglis* asserit, in dubio relinquo. *RUTICILII* apud *Ptolemæum* post *Sidinos* memorantur usque ad *Vistulam*. Videtur ergo per *Ruticilos* intelligere omnes *Pomeraniæ Orientalis* populos, præsertim cum non faciat mentionem *Rugiorum, Lemoviorum & Gothorum*, quos cis *Viadrum* in orientali *Pomerania* collocavimus. Ibidem tamen etiam ad *Asciburgium* montem *Ptolemæus* collocat *CORCONTAS*. Pars illius *Asciburgii* montis in *Pomerania* dicitur *Der Sollenberg*. *Cluv. lib. III. G. A. c. XXXII.* *Insulam*, in qua *Hertha* Dea collebatur à septem illis populis, non insignit certo nomine *Tacitus*. Sine dubio tamen fuit insula, quæ hodie *RUGIA* dicitur, in quam post tempora *Taciti* migrasse videntur *Rugii*. *LONGOBARDOS* quoque *Micrælius* trahit in *Pomeraniam*, ubi etiam urbem eos condidisse atque à suo nomine *Barth* appellasse refert. Probat id ex insignibus hujus urbis, in quibus

bus caput humanum cum longa barba depictum visitur, *lib. VI. Chron. Pomer. pag. 609.* Sed & hoc nullo nititur fundamento. Nam nemo Veterum Scriptorum Longobardos maris Balthici accolas fuisse tradit. Ptolemæus certe illos mediterraneos facit, ut ex supra citatis verbis ipsius apparet. Idem ex Taciti *lib. de Morib. Germ. cap. XL.* probari potest. Pauli Diaconi auctoritas ab hac sententia nos dimovere non potest, ut pote qui Scriptor fuerit jam recentior. Ad hæc incertum adhuc est, an Longobardi dicti sint à longis barbīs, an vero aliunde nomen illud traxerint. A longis quidem barbīs eos dictos esse, statuunt Isidor. *lib. IX. Orig. cap. II.* Otto Frising. *lib. II. cap. XIII.* Guntherus *lib. II. Longobardi*, & alii. Sed alii Longobardos dictos esse volunt quasi de Landwarden quod custodes sint regionis. Alii à longis barbīs i. e. bipennibus. Sed optime sentire videntur, qui eos derivant à Celtica gente Bardis, qui fuere confines Holsatis, quorumque mentionem facit Helmoldus *lib. I. Chr. Slav. cap. XXV.* conf. Cornutus, vel quicumque ille sit Scholiastes in Juvenal. *Sat. XVI. vers. 13.* Henr. Meibom. in *Not. ad Hist. Bardene.*

ti. in pr. p. 152. Frider. Bessel in *Not. ad Eginharti cap. VI. pag. 27. seq.*

VI. Inventis jam Veteribus Pomeraniæ populis, sedibusque ipsorum cognitis, jam ordo postulat, ut origines illorum quæramus. Antiqui Germani putarunt sese esse *αὐτόχθονες* sive Aborigines i. e. gentem, quæ nulli aliæ genti originem suam debet, sed quæ ex illa ipsa terra genita est. Veteres enim non putabant ex uno parente genitos esse omnes homines, ut nos ex sacris literis docemur: sed multas gentes opinabantur ex ipsa terra prognatas esse, quod apud ipsos honori ducebatur. In hac sententia de Germanis Aboriginibus est Cornel. Tacitus *lib. de Morib. Germ. cap. II.* Sed, ut quilibet animadvertit, hæc sententia Taciti nobis, aliter è Scriptura S. edoctis, placere non potest. Igitur ut omnes alias gentes à Noacho ex Asia derivamus, ita etiam inde Germani nostri sunt deducendi. Notum est Noachum post universale illud diluvium, inter tres filios *Sem, Cham, Japhet*, divisisse terrarum orbem. *Semo* obtigit Asia, *Chamo* Africa, *Japheto* Europa nostra. *Japheti* filius fuit *Gomer*, & hujus primogenitus *Askenas*. Hæc nobis ex Scriptura S. de Originibus Europæis innotescunt.

tescunt. Ex altera parte Germanorum Veterum sententia fuit, quam etiam antiquis carminibus decantabant *Tvistthorem Deum terrâ edrum & filium Mannum* originem genti dedisse conditoresq; ejus fuisse. *Manno tres filios assignant, e quorum nominibus proximi Oceano Ingæwonos, medii Hermiones, ceteri Isteuones dicuntur.* Quidam autem licentiâ vetustatis plures *Droortos, Marfos, Gambrivios, Suevos, Vandalos* affirmant, ut Tacitus loquitur l. 6. Berofos vero de *Tvistthone* sive *Tuiscone* refert, *Janum Patrem hunc Tuisconem constituisse Regem Sarmatia à Ponte Euxino usque ad Rhenum.* lib. 1. fol. 10. & lib. IV. fol. 30. a. Hæc alii cum Sacra Scriptura conciliare volentes *Tvistthonem* illum putant fuisse ipsum *Ascenacem*, vel etiam *Ascenacis filium*, qui Germanicam condidit gentem. Vid. *Aventin. lib. 1. Annal. Bojor. Jodoc. Willich. in Comment. ad lib. Taciti de mor. Germ. pag. 423. Micræl. in Chron. Pameran. lib. 1: num. 22. seqq.* Quæ cum nitantur conjecturis satis probabilibus, idcirco illa negare non audemus, præsertim cum meliora proferre nequeamus.

VII. Cum verò Germania vetus adeo latè patuerit, ut etiam Daniam, Suediam & Poloniam hodiernam fuerit com-

complexa, quæritur, utrum SVEVI in his sedibus, in quibus illos collocat Tacitus, primi fuerunt incolæ, postquam ex Asia huc se Noachi posterii contulerunt, & utrum fines Veteris Sveciæ, statim ab initio tam late fuerint extensi, atque ipsos extendit Tacitus: an verò ex aliqua parte Sveciæ Veteris progressi, aliis incolis prioribus expulsis, fines suos postea dilatarint. Sunt enim, qui nescio quibus argumentis inducti, *Suevos ex Suedia*, ortos, Germaniam hodiernam intrasse volunt, quod & non ita pridem asseruit Vir quidam Clarissimus in *Dissertat. de Rebus Svevo-Gothicis num. 8.* Hic enim cum de geminis *Scanzia* populis, *Gothis* videlicet & *Sveonibus*, alteruisset, quod *Gothi* varias susceperint migrationes: *Sveones* vero in *Scanzia* regnum suum stabiliverint, adjicit: *Nec tamen in solidum negabo antiquis illis temporibus migrasse Sveones, ut quorum posteros fuisse Suevos haut fas sit dubitare. Finitimos coluisse Veteres tabula signant: propinquos fuisse historia demonstrat.* Et antea num. 2. *Rerum Sveo-Goth.* dixerat: *Nec verò præterierimus, Suedos etiam quando-*
quo

que sedibus suis egressos regnum apud
 externos condidisse ac Suevorum nomi-
 ne venisse ad Fornandis, qui p. 125.
 de Reb. Gothicis commemorat Theodor-
 rici Gothorum Regis cognatum, & ut
 plane loquar, ab una stirpe & gente
 oriundum fuisse: Assentiuntur ex Do-
 ctis Reunerus Reineccius. Franciscus
 Guillimannus. Job. Stumpffius Viri
 insignis iudicii & accuratioris, cum-
 que bis ferme omnes rerum Sveviarum
 conditores. Peterm. Ettelinus. Felix
 Faber & Mart. Crusius. Hæc ille.
 Sed hæc probare nos non possumus. Si
 enim Svevi ab Askenace oriundi sunt,
 certè Svediam hodiernam olim ingredi
 non potuerunt nisi per Germaniam. Et
 enim Prussiam, Curlandiam, Livoniam,
 Finlandiam antiquissimis temporibus te-
 nuerunt Venedæ alique Sarmatica gen-
 tes, ut à nobis in Originibus Prussicis
 demonstratum est, igitur Svevones per
 Sarmatas non potuerunt usque in Swe-
 diam hodiernam penetrare. Itaque sa-
 tius est ut dicamus, Svevos, postquam
 ex Asia progressi sunt, primò in Ger-
 mania Cisbalthiana, quam vacuum in-
 venerunt, consedisse, ibique auctis vi-
 ribus,

ribus, magnam eorum partem mari
 Balthico transmissio Scandinaviam oc-
 cupasse. Adeoque Svevones Germanis
 cisbalthianis, non verò Germani Sveoni-
 bus originem suam debent, uti hoc e-
 gregie diducit Joh. Micrael. lib. I. Chron.
 Pom. num. 28. pag. 45. Neque nobis ob-
 jici potest illud, quod ex Sabellico ha-
 bet Joh. Boëmus Aubanus, videlicet
 Svevos primos fuisse Prussie incolas, lib.
 III. de Moribus Gentium. cap. XVI. ideoque
 ex Prussia potuisse in Svediam commi-
 grare, inde verò in Germaniam. Non
 potest, inquam, hoc objici, cum citati
 Scriptores multo sint recentiores, quam
 ut ipsis fidem habere possimus, de rebus
 adeo antiquis; præsertim cum non de-
 sint argumenta, quæ Venedas primos
 fuisse Prussie incolas evincant. Allega-
 tos à Viro Clarissimo Scriptores evolv-
 vere non putavi esse operæ precium,
 cum mihi cognitum sit, quosdam ex
 illis contrarium asserere. Certe Mar-
 tin. Crusius Part. I. Annal. Svec. lib. VI.
 cap. II. pag. 135. disertis verbis asserit. Sve-
 vos Germanos transisse in Svediam. Rei-
 nerus Reineccius Suevorum populum fa-
 cit Svevones, quos deinde Svecorum sive
 Svedorum facit parentes. Part. III. Syn-
 tagmatis Heroici fol. 434. Addit ibidem
 Rrr sequen-

sequentia verba: *Nec dubitarim de Suedis & Sueonibus, nomen à Suedis esse, seu prolatione seu sono nonnihil variatum. Etiam si verò omnes illi pro Viro Clarissimo facerent, liceret tamen nobis eisdem hic ut recentiores rejicere. His omnibus inducti Svevos in Germania Cisbathiana agnoscimus αὐτόχθονας, sive Aborigines, non quidem eo sensu, quatenus αὐτόχθονες dicuntur, qui à nullo alio sunt oriundi sed ex ipsa terra sunt nati. (Novimus enim, Germanos fuisse à Noachi posteris ortos) Verum in alio significato, quatenus Aborigines dici & illos in more positum est, qui licet Neopotibus Noachi Originem suam debeant, non sunt tamen ab ulterius Regni incolis prognati, sive, ut Taciti verbis utamur, qui minime aliarum gentium adventibus & hospitibus mixti sunt. in lib. de Mor. Germ. cap. II.*

VIII. Et sic de Svevis communiter à nobis actum est. Sed & speciatim de GOTHIS magna est controversia, unde illi sint oriundi. Alii Gothos deducunt ex *Sarmatia*, ut Matth. à Michov. lib. 1. de *Sarmat. Asiana & Europ. cap. XI. pag. 131. Tom. 1. in Corp. Hist. Polon. Jodocus Lud. Decius lib. 1. de *Varietat. Polonorum. pag. 270. ut & Paul. Piafecius* in*

in *Chronico pag. 56. (48.) Alii ex Scandinavia, officina illa Gentium & vagina Nationum, ut illam appellat Jornandes, Gothos deducunt, ut Jornandes lib. de Reb. Ger. cap. IV. probatque illud non tantum ex Ablavio & Dexippo, sed etiam ex antiquis Gothorum carminibus. Hunc sequuntur alii magno numero Scriptores. Alii Gothos ex Scanzia criundos esse negant, & per Conseq. in Pomerania aut etiam ad Tanaim fuisse ipsos αὐτόχθονας affirmant, ut Anton. Bonfin. Dec. 1. *Rer. Hung. lib. II. pag. 29. 35. 41. Edit. Basil. & Ph. Cluver. lib. III. Germ. Antiq. cap. XXXIV.* Notatur propterea Cluverus noster à Viro quodam Clarissimo, qui ipsum in *Dissert. de Reb. Sveo-Goth. num. 6. sepe intempestive audacem Virum* appellat. *Conf. & n. 2. Dissertationis eius.* Verum non est, quod Virum de Republ. literaria optime meritum hic insectemur. Certe ut Svevorum in Svediam ingressum ex Germania asseruimus esse factum, ita etiam de Gothis idem asserere non veremur, cum nulla alia deatur via, qua commodius in Svediam transmittere potuerint. Deinde Gothos jam ducentis ante Christum natum annis in his oris succinum collegisse, testatus est Pytheas apud Plinium. Quod*

vero Góthi eo tempore Svediam tenuerint, non probabitur ex ullo Scriptore, qui ante Christi tempora vixit. Dextipus & Ablavius, quos sequitur Jornandes, multo sunt Pythea juniores. Antiqua etiam illa Carmina Gothorum, an habuerint aliquid de migratione suæ gentis è Scanzia sive Scandinavia, adhuc incertum est, cum Jornandes illa Carmina tantum allegare videatur de migratione Pontica, quæ facta est ex Pomerania: hæc enim sunt ejus verba: *Hæc igitur pars Gotthorum, quæ apud Filimer dicitur in terras Ovimenensium amne transposita optatum potita solum. Nec mora illico ad gentem Spatholorum adinveniunt, confertoque prælio victoriam adipiscuntur: exindeque jam velut victores ad extremam Scythia partem, quæ Pontico Mari vicina est, properant: quemadmodum & in priscis eorum carminibus penit Historico ritu in commune recolitur: quod & Albatius descriptor Gotthorum gentis egregius verissimam attestatur Historiam.* Hæc Jornand. cap. IV. de Reb. Geticis. Johannes Micælius, ne Jornandis auctoritatem prorsus in dubium

vocet, mediam sequitur sententiam. Nimirum dicit, antiquissimis temporibus Gothos ex Germania migrasse in Svediam, quoniam nulla alia via reperiri potest, quæ ingressi sint in Scanziam: postea vero, quamvis dubie concedit, partem quandam eorum ad cives suos regredi potuisse in Pomeraniam. *lib. I. Chron. Pom. num. 32. p. 55. seq.* Eadem ratione LONGOBARDOS quidam ex Scanzia deducunt. Sequuntur hi Ducem Paulum Warnefridum Sec. IX. Scriptorem, qui hæc de Longobardis tradit *lib. I. de gestis Longebard. cap. II.* Eadem habent Theophanes Græcus, ut & Constantinus Porphyrogenetus, citati ab Hug. Grotio in *Proleg. ad Hist. Vandalicam, Longobardicam & Gothicam, cum quibus ipse facit l. c. pag. 27. & seqq.* Verùm hæc faciliori adhuc negotio refutari possunt, quam ea, quæ de Gothis afferebantur, cum ea de re neque Jornandes, neque Procopius Sec. VI. Scriptores quicquam habeant. Paulus Diaconus, qui ab temporibus est remotior, non poterit ejus rei idoneus esse testis. Cum autem Longobardi in Pomerania non habitarent, plura de ipsis addere non attinet. Non desuerunt denique, qui has gentes Pomeranicas et-

Iam ex aliis oris accerferent. Ut enim jam in Originibus Prussicis ostendimus non defuerunt, qui a MACEDONIBUS & ALEXANDRI M. posteris Rugios aliasque gentes deducerent. Primum hujus fabulæ auctorem fuisse Wittekindum Corbejensem Monachum deprehendo, qui hæc in pueritia audivisse testatur *lib. 1. Rer. Saxon. in pr. quamvis de Rugiis nullam faciat mentionem, quos alii addunt, ut Abbas Stadenfis ad An. 917. f. 99. a. Gobelinus Persona in Cosmodr. et. V. cap. 11. pag. 105. Horum ultimus Macedones iter suum in Rugiam, Prussiam & Saxoniam navibus instituisse per mare Caspium, crasso sane errore tradidit. Aliam adhuc viam Macedonas elegisse refert Godfridus Witerbientis in Chron. Part. 15. pag. 421. cujus versus licet incultos hic dabimus. Scilicet autem ille:*

*Nunc benè procedo, dum tempora Saxo-
xonis edo,*

*Saxo velut credo, Patria fuit ante
Macedo*

*Regis Alexandri miles ubique fuit.
Rege diem functo tulit à Babilone
meatum*

Circuit Italiam ratibus veniens Arelatum

*Siciliæq; Pharon transit in Oceanum:
Inde per Oceanum Britannica littora
transit*

*Gvifara Saxonica terminus ejus erat
&c.*

Sed hæc recensere, refutare est. Prius enim coacti fuissent terrestri itinere usque ad mare mediterraneum contendere, quod an ob illam causam, ob quam illi hanc migrationem instituisse dicuntur, fieri potuerit, valde dubito. Cetera jam lubens prætereo. Ex quibus iterum elucet, veteres Pomeraniæ populos non fuisse advenas, neque aliarum gentium adventibus mixtos.

IX. Jam pergimus ad Secundam Permodum, quam VENEDICAM sive SLAVICAM fuisse diximus. *Slavi enim sive Venedæ in locum Svevorum & Vandalo- rum successerunt. Horum migrationem in has oras strictim commemorabimus. Habitarunt Venedæ, Sarmatica gentes, primis à Christo Nato Seculis in ripa Vi- stula Orientali, usque ad Sec. VI. Nam eo adhuc Seculo Jornandes de ipsis loquitur. Introrsus, inquit, Scythia Dacia est ad corona speciem arduis Alpibus*

emanat a. juxta quorum sinistrum latus,
quod in aquilonem vergit & ab ortu Vi-
stulæ fluminis per universa spacia venit,
Illyndarum natio populosa confedit.
Quorum nomina licet nunc per varias
familias & loca mutantur, principaliter
tamen Sclavini & Antes nominan-
târ. Sclavini a Civitate nova & Scla-
vino Rumenfi, & lacu, qui appellatur
Mithianus, usque ad Danastrum & in
Borqam Visola tenuis commorantur.
Antes vero, qui sunt eorum fortissimi,
quæ ad Ponticum mare curvantur, à
Danastro extenduntur usque ad Danu-
bium. Hæc ille lib. de Reb. Ger. cap. 17. p.
615. Eodem Sec. VI. sub Justiniano I.
Imperatoris Istro transmissio primas in
Pæthiam & Illyricum excursionem fece-
runt Slavi. Vid. Jornand. lib. de success.
Rehor, & temp. in fin. prolus. Proco-
pius lib. III. de Bello Gothico p. 117. Des-
istam irruptionibus Blondus Flavius
Fordjulienfis: Cum Sl. vi, inquit, Hi-
stria imminerent, ejus provincie Episcopus
scribit: (Gregorius I. Pont. Rom.)
Ejusdem de Sclavorum gente, quæ vobis
invenit, & affligor vehementer & tur-
bat. Quanquam vero Gregorius pla-

ra de hac Slavorum in Istriam irruptio-
ne non scribat, tamen nos compertum
habemus, eam gentem, quam ultra Da-
nubium sedes habere & socerum filium-
que Mauritiæ illis expositos fuisse dixi-
mus, tunc primum oram Adriatici sinus
dextri litoris occupasse, & ita habita-
tionem in ea continuasse, ut quicquid
prius Histria & Dalmatia dicebatur,
quod tempora usque nostra dicatur Scla-
vonia. Nec tamen omnis illa gens re-
liquit primas ad Danubium sedes, quin
etiam mutato nomine magnam obtinent
partem illius regionis. Siquidem locu-
tionis similitudo ac pene proprietates
ostendit, eos, qui nunc Poloni & Bobe-
mi dicuntur, ex Sclavinorum reliquiis
fuisse: Hæc Blondus in Hist. ab Inclina-
tione Romanorum Decad. I. lib. IIX,
circa fin. pag. 115. Edit. Basil. An. 1559.
Cum itaque Slavis in Thracia, Dalma-
tia, Istria bene res successissent, viden-
tur circa finem Sec. VI. aut principium
Sec. VII. Germanorum Veterum provin-
cias ad mare Balticum occupasse. Nam
(cum Sec. V. post Christum Narum,
& Gothi, Vandali, Rugii, Angli, Burgundiones,
quos

quos deinde secuti sunt Longobardi sedibus suis exciti, Italiam, Galliam, Hispaniam, Africam, Britanniam, inundassent, totumque hunc tractum ad mare Balticum ferme vacuum reliquissent, facile Venetae, non advertentibus ferme aliis gentibus, illa loca potuerunt occupare. Vid. Cromer. lib. 1. de Ortu & Reb. gest. Polon. per tot Henricus Bangertus in Not. ad Helmoldi lib. 1. Chron. Slav. cap. 11.

X. Quo tempore Slavi Pomeraniam intrarint, probatum est à nobis. Cum vero quamplurimæ fuerint gentes Slavicæ, adeo, ut præter Polonos, Russos, Bohemos, Hungaros aliosque, in sola Germania hodierna Slavi fuerint in octodecim pagos sive regiones distributi, testibus Adamo Bremensi lib. 11. Hist. Eccl. cap. XIII. pag. 54. Helmoldo lib. 1. Chron. Slav. cap. XIV. fin. & Alberto Stadenfi ad an. 984. pag. 110. b. ideo indicandum nobis est, quænam est, quænam ex gentibus Slavicis hodiernam olim infederint Pomeraniam. Optime nos hoc edocere potest Adamus Bremensis Sec. XI. Scriptor. Populi Slavorum, inquit, sunt multi, quorum primi ab occidente confines Transalbanis sunt Waigrii (Waigrii in hodierna Holfatia)

eorum civitas Aldenburg maritima. Deinde sequuntur Obotriti (Mechelburgenses) Item versus nos Polabingi (Razeburgenses) ultra quos Lingones (Lüneburgenses) & Warnabi (Rostochienses) Mox habitant CHIZINI & CIRCIPANI, quos à THOLOSANTIBVS & RHETARIS fluvius Panis separat & Civitas Domine. Ibi est terminus Hamaburgensis Parochia. Sunt & alii Slavorum populi, qui inter Albiam & Oderam degunt, sicut Heveldi, qui juxta Haliolam fluvium & Doxani, Liubuzi, Wilini & Stoderani cum multis aliis. Inter quos medii & potentissimi omnes sunt RHETARII, civitas eorum vulgatissima RETHRE, sedes Idololatriæ. Templum ibi constructum est demonibus magnum, quorum Princeps Redigast. Ultra LEVATICOS, qui alio nomine WILZI dicuntur, Oddora flumen occurrit. Oddora vergens in Boream per medios Winulorum (Vendorum s. Vinidarum vel Slavotum) transit populos, donec perveniat ad JWMINEM, ubi POMERANOS

NOS dividit à WILZIS. lib. II. Hist. Eccl. cap. XL pag. 50. seq. Helmoldus quoque cum itidem dixisset, *Odorant transire per medios Winulorum populos & dividere POMERANOS à WILZIS.* Addit inter alia: *Post Odorant lenem meatum & varios Pomeranorum populos ad occidentalem plagam occurrit Winulorum provincia eorum, qui THOLENZI & RHEDARI dicuntur, civitas eorum vulgatissima Retbre sedes Idololatria. Deinde venit ad CIRCIPANOS & KIZZINOS, quos à THOLENZIS & RHEDARIS separat flumen Panis & civitas DIMINE. Kizzini & Circipani cis Panim, Tholenzi & Rhedari trans Panim habitant. Hi quatuor populi à fortitudine WILZI sive LUTIZI appellantur.* Deinde etiam Rugiam numerat inter insulas Slavicas lib. I. Chron. Slav. cap. II. Conf. Alb. Cranzius lib. II. Wandal. cap. XX. p. 5. Ex quibus jam patet, *Pomeraniam antiquis temporibus dictam fuisse illam tantum Pomeraniæ hodiernæ partem, quæ est inter Oderam, Viadrum & Vistulam. In reliqua parte, Occidentali videlicet, habita-*

bitabant *Witzi sive Lutici* in quatuor populos divisi, ut in *Kizzinos & Circipanos*: item *Rhedarios & Tholenzos* distinctos à se invicem per fluvium Panim, qui tamen inter Pomeranicas gentes non censebantur. Nisi quod per varios Pomeranorum populos Helmoldus adhuc alios Populos intelligere videatur, ut *Sidinos* aliosque. Hoc tandem addendum est, illam Pomeraniæ partem, quæ Vistulam attingit, dictam fuisse à Slavis CASSVBIAM, cujus tamen nominis Adamus Bremensis, Helmoldus, Albertus Stadenensis mentionem nullam faciunt, forsitan propterea, quod ipsis hæc ora, ut remotior, non fuit bene cognita. Imo neque apud Vincentium Kadlubkonem Scriptorem Historiæ Poloniæ, qui sec. XII. à Chr. N. vixit, illud nomen me legere memini. Primus, nisi fallor, illius nominis mentionem facit Joan. Dlugosus, Seculi XV. Scriptor sub Casimiro Jagellonide. Obiter hic notandum, non solos populos Venedicos in enumeratas Provincias Germanicas commigrasse; nam cum Venedis sine dubio huc etiam Prussi Veteres, (sive illos ab Alanis, sive à Finnis, sive ab Herulis derives) sunt ingressi, ut hoc evidenter probari potest ex lingua Werulorum in Meklen-

Meklenburgensi Ducatu. Quod si enim Orationem Dominicam ipsorum (ut illam tradit Wolfgangus Lazius *lib. XII. de Migr. gent. pag. 628.*) conferas cum oratione Dominica, quam nos, lingua veteri Prussica expressam, dedimus, in Originibus Prussicis *n. V.* sponte fateberis, Werulos illos cum veteribus Prussis unam habuisse originem.

XII. Quid nomina illa *Pomeranorum, Cassubianorum, Wilzorum* (qui & *Lutici & Welatabi* dicebantur) significant, jam paucis inquirere lubet. Circa nomen *Pomeranorum* Joannes Micrælius, nescio quæ de causâ Slavicas gentes aversatus, multa comminiscitur, ut illud à Germanico derivare possit. Dicit enim, *Pomeranos* eodem modo, ut *Dithmarfos, Stormarfos, Wismarfos, Colmarfos* appellari. *Marler* sunt incolæ alicujus Regionis *eines Wohres oder Landes*. Inde Itaque *Pomeranos* eosdem esse vult atque *accolas arborum*, quasi dicas, *Böhmarsfer*. Producit etiam aliam adhuc conjecturam. Scilicet probabile esse dicit, *Pomeran.* ab antiquis *Svevis* dictos fuisse *Wohmarew* quasi dicas, *Weym oder Weim Weere* ex quo *Vendos* deinde fecisse suum *Pomorska*, i. e. *Pomerania*, & *Pomorski* adjectivum. Ita hæc de re differit Micrælius *lib. II. Chron. Pomer.*

mer. & lib. VI. Chron. Pomer. n. 3. p. 380. Sed antiquum hoc fuisse gentis nomen à *Suevis* impositum, nemini fortasse persuadebitur, cum apud *Veteres*, qui has oras descripserunt, nullum hujus nominis occurrat vestigium. Et quomodo probare potuit Micrælius, apud quenquam, etiam sequioris ævi Scriptorem, occurrere nomen *Bomarforum* vel *Pomarorum*. Nomen quidem *Pomeris* occurrit apud *Guntherum* in *Ligurino lib. IV. circa princ. pag. 364.* sed hoc propter metrum factum est; quamvis & *Franc. Irenicus* illo sit usus *lib. XII. Germ. Exegeseos pag. 220. b. in Lit. P.* Sed de *Bomarsis*, quantum mihi constat, nihil reperitur. Rectius igitur hoc nomen exponunt alii, qui dicunt esse illud originis *Slavonicæ* & significare *maritimos* populos sive *maris accolus*. *POMORZANIE*, ait *Dlugoffus*, dicuntur eo, quod *maris septentrionalis oram maritimam* incolebant, a quibus terra *Pomeraniæ* est denominata. *Tom. I. Annal. Polon. lib. I. pag. 44.* Idem habet *Matth. à Michovia lib. I. Chron. Polon. cap. II. pag. 8.* ut & *Cranzius, Chytræus, Carion &* alii plurimi. Nec dissentit *Paul. Fridborn. Chronici Stetinensis* Scriptor, qui *lib. I. Chron. Stetin. p. 8.* *Pomeranos* dictos esse vult, quia habitaverunt prope mare

mare (nechst am Meer.) Idem habet Dan. Cramerus *lib. I. Chron. Pomer. Eccl. cap. IX. pag. 11.* Præterea quod hic maxime notabile esse existimo, jam Sec. XII. post Ch. N. Poloni illud nomen non aliter intellexerunt. Nam Vincentius Kadlubko propterea Pomeraniam uon raro simpliciter vocat MARITIMAM, ut *lib. II. ep. XXIX. p. 222. lib. III. ep. V. p. 261. Ep. XV. p. 292. lib. IV. cap. II. p. 394.* Boleslaum etiam *Crovnuslum* appellat inuicissimum Polonorum & *Maritimorum* monarcham. *lib. III. ep. V. pag. 260.* Pomeranos etiam simpliciter appellat *Maritimos*, quæ proprie ex Slavonico hujus Provincie nomine translata sunt. Sed objicit Micrælius, ex Polonis audivisse se, particulam *po* non esse idem, quod Germanicum *bey*, sed *bey* esse Polonis, adeoque *bey dem Meer* dicendum esse *u morza*, non vero *po morza*. Verum hæc ex ignorance Linguæ Polonicæ fluunt. Et licet concederetur, *po* non significare idem, quod *bey*, nihil tamen communi sententiæ decederet, cum notum sit, aliquando vocem aliud extra compositionem, aliud in compositione significare. Ita si quis quæreret, utrum particula *in* significet idem, quod *non*, neganda esset quæstio, etiamsi in compositione

sitione maxime vim negandi habeat, ut in vocibus, *innocens, inconstans, &c.* Sic etiam particula *po*, licet extra compositionem nihil aliud significaret, quam *quæ*, ut vult Micrælius (quod tamen Poloni aliter norunt) in compositione tamen idem posset significare, quod *bey*, ut certe significat in sequentibus vocibus *Pozienmy*, qui propè terram est, unde *fraga*, quæ ad terram nascuntur, appellari solent *Pozienki*. Item *Pokatny*, quod idem est, ac ille, qui in angulo latet. Similiter *Polabiane* (Polabiani Slavica ad Albim) dicuntur accolæ fluminis *Labe*, i. e. *Albis*. Non secus *Porussos* vel contracte *Prussos* dictos esse existimat, Cluverus quam quod fuerint accolæ *Russorum*, ut alibi ostensum est. CASSUBIORUM nomen etiam Slavonum esse, multi docent. *Kaszubiane*, ait Dugloss, a plicatione rugarum in vestimentis, quibus primum vestiri consueverunt. *Flaba enim in Polonico sive Slavonico dicitur Ruga. Kasz autem dicitur plica in modo imperativo lib. I. fol. 44.* Eadem habet Matth. a Michovia *lib. I. Chron. Pol. cap. II. pag. 3. Tom. II. in Corp. Hist. Polon.* Consentiant his Carion *l. IV. Chron. non long. a pr. Micræl. lib. VI. pr.* Ad extremum WILCI, qui & LUTICI, sive

etiam VELATABI dicti sunt, nomen à fortitudine fortiti esse referuntur, ut supra Helmodum audivimus testantem; qua ratione autem illud à fortitudine derivari possit, non ab re quispiam dubitaverit. Hoc quidem certum est, quod Slavis *Wilc* idem sit, quod *lupus*, & in numero Plurali *Wilci*, idem quod *lupi*. Inde igitur possent derivari, ac si essent *supina rapacitate*, vel etiam *robore præditi*; sed obstat Veterum Scriptorum auctoritas, qui à Francis eos fuisse *Witzos* appellatos affirmant: à Slavis vero *Welatabos*. Sic enim Eginhardus, qui Sec. IX. floruit, loquitur: *His motibus ita compositis, Sclavis, qui nostrâ consuetudine Wizzi, proprie vero, hoc est suâ linguâ Welatabi dicuntur, illatum est bellum.* In Vita Caroli M. cap. XII. pag. 45. Gemina hic habet Conradus à Lichtenau, Abbas Urspergensis in Chron. ubi de Carolo M. agit pag. 176. Edit. Argemorat. An. 1537. Derivare igitur possumus vocem illam *Welatabi* à Salvonico *Wiele*, i. e. *multum*. Ita ut *Welatabi* dicantur iidem, qui *Wielodzielni* i. e. *Magnifici*, & qui maximas res gesserunt. Forsân etiam Francis hoc nomen *Wilci*, quod sciebant esse Slavonicum, his populis per contemptum imposuerunt, quod Slavi averfabantur, *Welatabi*.

latabos sese appellantes. Unde *Lutiorum* nomen derivetur, vix poterit à quaquam determinari.

XIII. A Slavis igitur *Pomerania* nomen Provinciæ huic impositum esse, ex dictis, ut puto, manifestum erit. Sed & illud dubio non caret, quo tempore illud nomen huic Provinciæ fuerit impositum. Non fuisse nomen illud à primo Slavorum in has oras ingressu usitarum, suspicatur Vir quidam Clarissimus in Dissertat. De Originibus Pomeranicis. Sed quoniam quædam in ipsius verbis desideramus, placet ipsa verba Viri Clarissimi audire: *De Carolo vincto*, ait, *ævo omnis posteritas in manibus habet Chronica, Annales, Diplomata, in quibus nihil est invenire de vocabulo Pomeranorum. Occurrunt Abotriti, Sorabi, Hevelli, Wilzi, cumque his Smeldingi & Linoves seu Linones. A Franc. Pitb. ad Ann. 808. & Scriptor Vita Caroli M. pag. 271. Surobi. ib. p. 255. sed de Pomeranis nihil scio, quod occurrat. Neque est, cur aliter existimem, de seculo, quod proximum est scil. X. nisi tamen omnis cura, qua in hoc excutiendo usus sum,*

me fallit; fulcitque sententiam banc, quod Pomerania insignior portio Slavonia usque ad Penem fl. dicta sit. Alb. Stad. ad An. 971. idem ad An. 984. Winulos memorat, quorum primos vocat Pomeranos suâ atate Helmoldus lib. I. c. 11. Nec multo post Slavos subjicit Stadenfis: altum vero ibi silentium est de Pomeranis. Et postquam nonnulla de Origine nominis Polonici subjecisset, addit: An vero non attinet hac declarari magis, qui non dubitemus amplius, sub tempus Henrici IV. Imperatoris invaluisse hoc nomen & Sec. XII. usu magis tritum ad posterum dimanasse. Hæc ille. Hic primò dicimus, non satis firmiter concludi, nomen Pomeraniæ nondum Sec. IX. & X. fuisse exortum, quia à Germanicis Scriptoribus ejus nulla fit mentio. Nam ex superioribus jam constat, Pomeraniam illis Seculis tantum dictam fuisse illam Pomeraniæ hodiernæ partem, quæ est inter Viadrum & Vistulam: illos verò, qui occidentalem partem hodiernæ Pomeraniæ incolebant, aliis fuisse insignitos nominibus. Constat etiam ex eorum temporum historia, Pomeranos speci-

speciatim ita dictos non fuisse ab Imp. Romanis bello unquam petitos. *Witzi* quidem sive *Welatabi*, sub quibus *Chryzi*, *Circipani*, *Redarii* atque *Tolenzii* comprehenduntur, a Carolo M. ut & aliis Imperatoribus fuisse subjugati perhibentur: Vid. Eginhardus in *Vita Caroli M. cap. XII.* Witechindus Monachus *Corbejenfis lib. 1. de Reb. gest. Saxon. mult. supr. med. fol. 16.* Annales Francorum *Fuldenses Tom. I. apud Marqu. Freher. An. 1600. Francof. ad An. 789.* Regino *Prumienf. l. II. Chr. ad An. 789. p. 31.* Guntherus in *Ligurino lib. IV. circa princ. Abbas Stad. p. 83.* Abbas *Vrsperg. in Car. M. pag. 176.* Et alii. Sed quod Carolus M. aut successores ejus Oderam transmissi ad Pomeranos subigendos progressi sint, non facile apud authores antiquos invenias. Cum igitur illis temporibus Pomerani Germanis neque beneficio neque injuria fuerint cogniti, facile eos præterire potuerunt. Primus Imperatorum, cui aliquid negotii cum Pomeranis intercessit, videtur fuisse *Otto III.* circa fin. Sec. X. qui cum *Boleslao I.* *Cirobri* Regem Polon. miseret, *Gnefensi* Archiepiscopo dicitur *Reinbertum Sanctæ Cholbergenfis Ecclesiæ Episcopum* subjecisse. *Dithmar. Mersburg.*

burg. lib. IV. Chron. p. 83. Edit. Helmstadii. Joach. Maderi. Sed quoniam de bellis, quæ Boleslaus & ipsius filius Misico, sive ut vulgo dicitur, Mierislaus, cum Pomeranis gesserunt, nullam facit mentionem, itidem non est mirum, quod nomen Pomeraniæ apud ipsum non occurrat. Eodem autem Sec. XI. M. Adamus Bremenensis, dum de gentibus Slavicis sibi scribere proposuit, maxime Pomeranos etiam inter gentes Slavicis numerat, quem etiam, ut & in aliis, sequitur Helmoldus, ut supra vidimus. Itaque si Adamus Bremenensis, Sec. XI. & Helmoldus Sec. XII. Pomeranorum mentionem faciunt, cur igitur laudatæ dissertationis Auctor miratur, apud Albertum Stadensem, qui demum Sex. XIII. vixit, altum esse de Pomeranis silentium? Quamvis neque hoc satis accuratam Viri Clarissimi curam ostendat. Nam Albertus Stadenensis loc. cit. nihil peculiare de his gentibus, quæ inter Oderam & Vistulam habitabant, recenset, propterea sufficiebat ipsi, hos populos omnnes generali Winulorum titulo insignire. Aliàs verò, quando de harum gentium conversione agit, non dissimulat nomen Pomeranorum. *Vid. ad an. 1118.*

1155.

C. 155. a. 155. a. Editionis Reineri Reineccii Helmstad. An. 1587.

XIV. Porro neque hoc approbari potest, quod Vir. Clariss. dicit, Pomerania, insigniorem portionem, usque ad Penem fluvium illis temporibus (Seculo videlicet post. Chr. Nat. IX. X. XI. & XII. de quibus temporibus ibi loquitur) dictam fuisse Slavaniam. Nam Pomerania circa illa tempora fuit à reliquis Slavanicis Provinciis, ut à Wilzys, aliisque, distincta: post hæc verò demum accessit Pomeraniæ. Solliciti quidem sunt hæc de re Scriptores Pomeranici, ut nobis persvadeant. circa initium Sec. XII. Pomeraniæ fines fuisse usque ad Gultroviam urbem Mechelburgensem extensos. Sic enim Paulus Friedeborn Svantiborum Ducem Pomeraniæ, à quo vulgò stirps Ducum Pomeraniæ deducitur, à Vistula usque ad Varnam fluvium sine recognitione superioris, regnasse scribit. lib. I. Chron. Stetin. pag. 8. Dan. Cramerus Wartislaum I. Svantibori filium Pomeraniæ usque ad urbem Mechelburgensem Gultroviam præfuisse tradit lib. I. Hist. Eccl. cap. XI. pag. 18. seq. Micrælius verò videns, nullum hæc in antiquitate habere fundamentum, disertis verbis fatetur, non posse se certum

tempus determinare, quando Provincia Pomeranica coaluerint. (excepto Principatu Rugia & Gützkovia Comitatu, ubi certum tempus indicari potest, quò Pomerania accesserint) existimare tamen se scribit, sub *Wartislao I.* id factum esse. *lib. II. Chron. Pom. num. 68. p. 224.* Nos existimamus demum *Wartislai I.* filios *Boguslaum I.* & *Casimirum I.* Wilzorum sive Lutitiorum provinciis regnum imposuisse. Nam *Henricus Obotritarum* sive *Mechlenburgensis* Princeps, qui eodem tempore cum *Wartislao I.* Duce Pomeranorum vixit, dicitur adhuc præfuisse ipsis Pomeranis. Sic enim ea de re loquitur *Helmoldus*, qui post tempora *Wartislai I.* Pom. Ducis *Chronicon* suum scripsit, nempe An. 1140. *Servierunt*, ait ille, *Romanorum populi Henrico sub tributo, quemadmodum Wagiri, Polabi, Obotriti, Krizini, Circipani, Luticii, Pomerani, & universæ Slavorum Nationes, quæ sunt inter Albiam & mare Balticum & longissimo tractu protenditur usque ad terram Polonorum.* *lib. I. Chron. Slav. cap. XXXVI. (XXXVII.)* Post *Helmoldi* igitur tempora *Boguslaus I.* Dux Pomeranorum cum *Mechelburgensibus* Principibus de suc-

de successione decertarent, præsertim cum *Pribislao* Nicloti filio suppetias tulisset, eumque in Ducatum *Mechelburgensem* restituisset, videtur sibi *Wilzos* subiecisse, quamvis varia & post hæc tempora ob has provincias gesta sint bella inter Principes *Mechelburgenses*, *Rugianos* & *Pomeranicos*, ut ex *Helmoldo*, & ipso *Micraelio* apparet. Errare autem mihi videtur *Æneas Sylvius*, qui etiam *Rostachium* atque *Wismariam* Pomeraniam accenset. *In Statu Europe sub Eriderico III. Imp. cap. XXIII. pag. 68. Tom. II. Script. Germ. à Marqu. Erebero editorum;* cujus vestigia legit etiam *Franc. Irenicus lib. XII. Germanicæ Exegeseos fol. 220. b. in Lit. P.* Et hæc sufficiant de *Slavis.*

XV. Tandem, ut ad tertiam periodum *SAXONICAM* accedamus, lubet inquirere, quando metamorphosis illa contigerit, ut *Pomerani*, qui antea fuerunt *Slavica* sive *Venedica* gentes, Germanorum habitum, linguam, mores assumerent. Nimirum cum *Sec. XII. Boguslaus I.* & *Casimirus I.* *Wartislai* filii & *Svantibori* nepotes, Duces Pomeraniam, ex una parte ab *Henrico Leone* Duce *Saxonum* & *Bavarorum*, ex altera vero a Rege *Dania* *Valdemaro*, cui suppetias fe-

rebat *Jaromarus* Princeps *Rugiz*, preme-
rentur, solitante *Friderico I. Barbaro*
sa Imperatore, facti sunt An. 1181. Du-
ces S. R. Imperii. *Fridericus Barbarossa*,
ait Saxo Grammaticus, *Boguslaum & Ca-*
simirum datis solenniter aqulis *Slavia Ducis*
appellat. lib. XV. Hist. Dan. pag. 371. E-
dit. Hafniens. à *Stephano Stephano* procu-
rate. Alb. Cranz. lib. VI. Wandal. cap. XIV.
Conf. *Micræl*. lib. 11. n. 86. Ex eo tem-
pore tantum Duces *Pomeraniz* occiden-
talis in *Slavos* conceperunt odium, ut
habita in *Germanicum* mutato, è *Pome-*
rania Slavos eliminare constituerint. Ea
propter è *Saxonia & Brunsvicensi Ducatu*
ingentem multitudinem hominum evo-
carunt, quibus, magnis immunitatibus
concessis, agros colere, commercia tra-
ctare, novasq; urbes condere permiserunt.
Quin etiam lata lege *Slavos* ab omni-
bus publicis muniis & dignitatibus ar-
cendos voluerunt. Ea occasione *Slavi*
coloniis ad extremos usque *Pomerano-*
rum commigrarunt, uti refert *Joan. Ha-*
cius Pontanus lib. VI. *Rer. Dan. ad an-*
1188. pag. 280. Addit *Paulus Friedborn*,
quod *Germani*, cum partim nova *Po-*
meraniz & Rugiz loca infedissent, par-
tim *Slavis* se hinc atque inde immiscuis-

sent, *Veteres colonos* intra LX. vel
LXX. annos planè opprefferint. Legis
autem à *Ducibus* lata, de *Slavis* ab om-
nibus dignitatibus excludendis, non
meminit, sed *Germanos* hanc legem in-
ter se constituisse docet. lib. I. *Chron. Ste-*
tin. p. 6. Conf. *Micræl*. lib. III. Part. I.
num. 6. pag. 309. Longius tamen usum
Slavicz lingvæ in *Pomerania* extendit
Joan. Hæcius Pontanus, nempe usque
ad *Sec. XV.* ad an. 1404. Dum autem
hæc gererentur in *Pomerania Occiden-*
tali, *Pomerania* interim *Orientalis* suos
retinuit mores, & lingua. Quid quod
Principes illius, averlati *Principum Oc-*
cidentalis Pomeraniz facta, *Poloniam*
respicere cœperunt, donec tandem tota
illorum *Provincia* sub imperium conces-
serit *Polonorum*.

XVI. Hactenus generatim Popu-
lorum *Pomeranicorum* inquisivimus O-
rigines, jam ulterius pedem promove-
mus, speciatim originem *Principum, No-*
bilium, Urbium, & denique *Christianismi*
in *Pomerania*, investigaturi. Ordinemur
jam à *PRINCIPIBUS Pomeraniz*, An-
tiquissimis temporibus, cum *Vandali Sve-*
vique has obtinerent oras, utrum accolæ
maris Baltici habuerint Reges, sive Prin-
cipes suos, qui jure monarchico suis
præ-

præessent, dubitari potest. Nam Julius Cæsar de Germanorum populis generatim scribit: *In pace Germanis nullum communem esse magistratum, sed principes Regionum atque pagorum inter suos suscipere controversiasque minere.* l. VI. de Bell. Gall. ante med. Verum Coru. Tacitus, cui res Germanicæ fuerunt penitus cognitæ, Reges Germanis tribuit: *Reges, inquit, ex nobilitate: Duces ex virtute sumunt. Nec Regibus infinita aut libera potestas: & Duces exemplo potius, quam imperio, si prompti, si conspicui, si ante aciem agant, admiratione præsumunt.* cap. 7. de Morib. Germ. *Suevis datum fuisse à Druso Regem nomine Vannium, docet nos Tacitus lib. XII. Annal. cap. XXIX. quod tamen de nostris Pomeranicis Svevis intelligentium non est, cum Drusus in has oras non penetrarit. At verò lib. de morib. Germ. cap. XLIII. disertis verbis testatur Tacitus, harum regionum incolas paruisse suis Regibus. Sic enim ait, Trans Lygios Goshones regnantur paulo iam adductius, quam cetera Germanorum nationes; nondum tamen supra libertatem. Proterius deinde ab Oceano Rugis & Lemovii, omniumque harum gentium insigne, rotunda scuta, breves gladii, & erga Reges obsequium.* De Gothis eadem scribit Jordan-

des *lib. de Reb. Geticis cap. IV.* Ex quibus firmiter concludere possumus, *Vandalias* has gentes habuisse Reges, quorum tamen valde limitata fuit potestas. *Julii Cæsaris* autem verba de quibusdam tantum populis Germanicis intelligenda erant. Et hæc de prima periodo.

XVII. In secunda Periodo quæritur potest, an à primo Slavorum in has oras ingressu, Pomerani Principes sive Duces suos habuerint? Affirmant id *Potonius*, dum Pomeranos Regibus vel Ducibus Polonorum fuisse subiectos asserunt. Negat *Joannes Micrælius*, nixus testimoniis *Dithmari Mersburgensis* & *Helmoldi*. Ille enim de *Luitis* agens disertis verbis dicit: *Illis Dominus specialiter non præsidet ullus. Unanimi Consilio ad placitum suimet necessaria discernentes, in rebus efficiendis omnes concordant.* lib. VI. *Chron.* p. 136. Hic verò, cum populos Slavorum enumerasset: *Rani, inquit, & Ruziani, gens fortissima Slavorum, qui soli habent Regem, extra quorum sententiam nihil agi de publicis rebus fas est, adeo meminerunt propter familiaritatem Deorum vel potius Demonum.* lib. I. *Chr. Slav.* c. II. Nos nostram sententiam paucis aperiemus. Cum adhuc Slavi in Sarmatia degerent, non fuerunt subiecti Regibus, sed

sed populari imperio administrabant Respubl. suas, teste Procopio *lib. III. de Bell. Goth. cap. VII. p. 542. Edit. Basil. in 8.* Migraturi vero in Germanorum Provincias, verisimile est, quod singuli populi Slavici, singulos sibi elegerint migrationis Duces, ut *Poloni* Lechum, *Bohemii* Zechum, & sic forsitan alii alios. Occupati Germanorum Provinciis, cum Slavici neminem reperirent, qui ipsis resisteret, plerique ipsorum imperiorum populare reducerunt, aut Optimatibus, ut *Poloni*, Rempubl. gubernandam commiserunt. Postea etiam simul ac bellum cum aliqua gente ipsis erat exortum, creabant sibi Deces belli, quorum tantum potestas finito bello finiebatur. Ex his Ducibus deinde quidam, rebus contra hostes ex voto gestis, populari favore hereditarios adepti sunt Principatus, ut *Obotritarum* Dux *Bilungus* alique. Jam quod speciatim ad *Pomeranos* hodiernos, quorum Origines inquirimus, attinet, inter illos *Witzi* sive *Lutici*, qui in Pomerania Occidentali habitabant; à primo ingressu usque ad Sec. XI. quo Chronicon suum scripsit *Dithmarus*, non habuerunt Principes hereditarios, ut restem audivimus *Dithmarum Mersburgensem*, licet etiam suos aliquando habuerunt.

haberint belli Duces, ut fuit princeps ipsorum *Wizan* & alii. Reliqui *Pomerani* intra *Vistulam* & *Viadrum* habitantes, qui tum soli *Pomeranorum* nomine celebrabentur, à primo in has oras ingressu, itidem proprium non habuere Ducem: an verò *Polonorum* Ducibus tunc fuerint subjecti, incertum est, nec quinquam hoc determinare posse existimo, cum neque *Polonis*, neque *Pomeranis* ulla supersint Veterum rerum monumenta: alii etiam eorum, ut remotiorum raro meminerint. Per illa verò tempora, quibus *Dithmarus* Chronicon suum scripsit, nempe Sec. XI. jam suos habuere Duces hereditarios, ut *Micrahus* vult, quamvis alii à *Svantiboro* demum, qui anno Chr. 1107. obiit, historiam *Pomeranicam* ordiantur. Hinc etiam patet, verba *Helmodi* (qui jam Sec. XII. circa an. 1140. adeoque post tempora *Svantibori* Chronicon Slavicum scripsit) paulò ante citata ita esse intelligenda, quod *Rugii* soli inter omnes Slavicas gentes tunc hodiernam Germaniam incolentes habuerint Reges (Hos enim populos tantum Slavorum nomine solent appellare illorum temporum Scriptores) vel etiam, quod soli *Rugii* habuerint Regem, qui suis absolute præerat.

erat. Quamvis fatear & hic esse, quæ Helmoldo objici possint.

XVIII. Porro dubium est, utrum illi Pomeraniæ Duces à Svantiboro descendentes, ex Veteri *Vandalorum* & *Gothorum*: an verò ex Slavorum genere fuerint oriundi? Ab antiquis *Vandalis* vel *Gothis* eos deducit Joan. Micræli. *lib. II. Chron. Pom. num. 207. seq.* hæc conjecturâ motus, quod antiqui in insignibus suis habuerint volentem draconem, ex quo Principes hi fecisse videntur volentem gryphem; magisque fulcire sententiam ipsius videtur illud, quod in insignibus Usedomensium pingitur gryps cum cauda piscis alicujus, quo gryps expressus dici posset. Et licet l. c. sententiam hanc in medio relinquere videatur, alibi tamen, nempe *lib. III. Part. I. num. 1. pag. 304.* simpliciter asserit, eos ex antiquo Svevorum genere oriundos. Verum, ut Micrælius ubique ferè animus à Slavis abalienatum ostendit, ita hic etiam eundem occultare non potest. Indecorum fortasse tantis Principibus fore existimat, si Slavis originem suam debere deprehenderent. Sed quænam, quæso, prærogativa hæc est, potius à barbaris Getmanorum, quam à Barbaris Slavorum populis derivari? Neutra gens caret suis virtutibus, neutra suis vitiis.

vitiis. Et si comparatio inter has gentes esset instituenda, fortasse Slavi Germanis veteribus virtute nunquam fere secundi. *Humanitatem* certe & *hospitalitatem*, *morumque honestatem* apud Slavos deprædicat Helmoldus *lib. I. Chron. Slav. cap. II.* Vicia quoque varia Germanorum averfatos fuisse quondam Slavos, testantur veterum monumenta. Saxonum avaritiam ipsis fuisse exosam, notant Adam. *Bremens. lib. III. Hist. Eccl. c. XXV. pag. 98.* & Helmold. *lib. I. Chron. Slav. c. II.* Furta quoque Germanorum fuisse causam, quod non adro facile Christo nomen dederint Slavi, agnoscit etiam Dan. Cramerus *lib. IV. Chron. Pomer. Eccl. pag. XXII.* Ex quibus patet, *gloriosum* hoc *Slavorum* nomen tantis Principibus non fuisse indignum. Conjectura Beati Micrælii nihil probat, sed magis pro nobis facit. Si enim Principes illi ex Gothico sanguine essent oriundi, retinuisent etiam illud signum draconis volantis: quoniam autem hoc mutarunt, indicio nobis hoc est, nihil illos cum Veteribus Gothis Svevisque voluisse habere commune. Deinde Duces antiqui Pomeraniæ Ducatum illud non obtinuerunt, à primo Slavorum in Pomeraniam ingressu. Micrælius enim

ipse illud propugnat, & quidem rectè, primis illis temporibus Slavicas gentes sine Regibus & Ducibus vixisse. Non est igitur verisimile, Slavos sibi Principes fuisse sumpturos ex antiquis Germanis ortos, cum sine dubio magna Slavonica gentis Nobilitas præsto esset. Pro nostra autem sententia, qui existimamus, Sereniss. illos Principes fuisse Slavicae Originis, facit illud, quod lingua Slavonica habitu, moribusque Slavonicis fuerint uti, ut concedit Micrælius *lib. II. num. 57. p. 208.* quod etiam eò usque verum est, ut Duces Pomeraniæ Orientalis, Occidentalibus ad Germanicos mores transeuntibus, Slavicos mores & habitum pertinaciter retinuerint; illos autem ob mutationem illam maximo persecuti sint odio, ut iterum testatur ipse Micræ. *lib. III. Chron.* Ex dictis igitur concludimus, Seren. Duces Pomeraniæ ex Slavis fuisse oriundos.

XIX. Verùm hic se iterum nobis in explicabiles offerunt difficultates, à quonam Duces illi sint constituti. Videlicet utrum à Pomeranis ipsis electi, an vero à Polonis gentibus his maritimis præfecti? Polonici Scriptores, quotquot typis exscripti sunt, omnes tradunt, Lescum III. Ducem Polon. Sec. XI. habuisse præter Popielum alios viginti filios illegitimos, inter quos

Regnum Polonicum, Provinciasque ad illud pertinentes, in quibus & Pomerania fuit, divisa fuisse ferunt. Quamvis vero hos omnes Popielus tentaverit veneno e medio tollere, posteritatem tamen eorum in provinciis illis imperium continuasse. Vid. Vincent. Kadlubko *lib. I. Chron. Polon. epist. XVI. pag. 77. seq.* & Commentator ejusdem. Dlugossus, Cromerus, Neugebauerus & alii. Quamvis inter hos primi sibi non semper constant. Nam Dlugossus *lib. II. Annal. fol. 151.* de Boleslao I. Rege Polon. loquens ait: *Principabantur tunc in illis (Pomeranis.) 20. Principum à Popiel extinctorum Nepotes, quos Boleslaus Rex de sanguine Regis sciens creatos & illos sibi consobrinos esse, innata tractavit munificentia & singulis liberalitatis suæ dona tribuens, nihil sibi de illorum Principatibus & Regionibus, præter feudatorem obedientiam ac subjectionem, reservavit, rem non contemnenda honestatis ponderisque existimans, si regnum suum Polonia & suam integritatem, resumeret & frequentiam tot Principum haberet feudaliū subditorum.* At sub Boleslao II. filio Boleslai Chrobri nulla Principum illorum mentione facta: Excute inquit, *jugum & ab obedientia Regis Boleslai & Regni Polonæ se solvere Pomerani, aliorumque defectionem & exemplum secuti tentaverunt. Principali enim Nobilitati, & qua*

apud illos opibus, Prudentia & felicitate præstabat, fasces Regimini deferunt, eumque sibi in Principem creant & assumunt. ad An. 1072. lib. II. pag. 17. Sub Vladislao Hermanno in fin. Sec. XI. Pomeranos omnes Præfectos à duce Poloniae impositos trucidasse refert. lib. IV. ad an. 1091. pag. 238. Deinde à Boleslao Crzywousto referunt scriptores Polonici, datum esse Præfectum Pomeranis ex gente Gryphorum, à quo dicunt ortos esse Duces Pomeraniae, qui adhuc Gryphen in insignibus suis habent. Porro Casimirus iustus Dux Poloniae, filius Boleslai Crzywousti natus minimus etiam alios Duces Pomeraniae instituisse fertur. Sic enim de illo Vincentius Kadlubko Leszkoni, ait, Provincias paterno relictas testamento confirmat. Præfidi eorundem omnium prædito virtutibus, Principi Sironi ejus curam committit: ejusdem Sironis Nepoti Samborici Gedanensi Marchia instituto, quendam quoque, cui nomen Boguslavi sive Bedoarius maritimus Ducem constituuit. lib. IV. Chron. Polon. cap. IV. pag. 458. Hunc autem Boguslavi antea jam vocaverat generum Miecislai Senioris, qui fuit frater Casimiri lib. IV. cap. II. pag. 394. Commentator Kadlubkonis, qui post tempora Vladislai Jagellonis vixit, ante Dlugossum tamen, pag. 460. dicit Casimirus constituisse Boguslavi Marchiam

inferioris Ducem i. e. Pomeraniae, quam Marchiam nominant inferiorem, ut alia dicta fuit Marchia Gedanensis. Ante tempora vero Casimiri Justæ Gniewomirum quendam Maritimæ Præsidem à Boleslao Crzywousto fuisse constitutum, refert Kadlubko lib. III. Chron. Pol. epist. V. p. 261. Plures contradictiones producit ipse Martin. Cromerus lib. VI. de Orig. & Reb. gest. Polon. sub Casimiro Principe. Hæc ex Polonicis scriptoribus. Pomerani hæc omnia negant. Micælius Pomeranos ipsos sibi creasse Principes refert. lib. II. Chr. Pom. num. XXI. pag. 172. Ex his, quid sit credendum, vix apparet. Dlugosso certe fides haberi non potest, qui sibi aperta fronte contradicit. Sed quid de Kadlubkone dicam, vix reperio. Hic enim, licet multa fabuletur, de veteribus Poloniae Ducibus, ut de Leskonis sive Lesci III. bellis cum Julio Casare gestis, de M. Crasso in Prussia à Parthis caeso, aliisque nugis; hic tamen ipsi fides non videtur esse deneganda, cum ea de Casimiro, & quod observatu dignum magis est, jussu hujus Casimiri, scribat, quæ ipse oculis suis vidit. Nec potuit fere tum mala fide agere, cum omnia hæc in recenti omnium memoria hærerent. Quicquid tamen ejus rei sit, relatio hæc Kadlubkonis, si simpliciter, prout verba se habent,

intelligatur nullo modo tolerari potest. Postquam enim Pomerani ad fidem Christianam fuerunt conversi, innotuerunt statim exteris, apud quos etiam illorum crebra eo tempore fit mentio. Inde etiam à Svantiboro, qui initio Sec. XII. vixit, non interrupta serie Duces Pomeranici à Scriptoribus numerantur. Hujus Svantibori filius, aut ex filio Vartislao Nepos, fuit Boguslaus ille, de quo Vincentium Kadlubkonem audivimus dicentem. Cum igitur hæc ex Helmoldo, Arnoldo Lubecensi, aliisque, maxime ex monumentis Olivenfis deduci possint, fides certe Kadlubkonis periclitatur. Martinus Cromerus inter Historiæ Polonicæ conditores facile Princeps agnoscit quidem perplexos hic esse Scriptores Polonicos, putat tamen illa conciliari posse eo fere modo, si dicamus, Pomeraniam occidentalem jam ante suos habuisse Duces. Casimirum vero in Ducatu Stolpensi & districtu Gedanensi alios instituisse. Vid. Crom. lib. VI. de Ort. & Reb. gest. Polon. pag. 307. seq. Forfan etiam dici posset, constitutum apud Kadlubkonem idem esse, quod confirmare, cum notum sit, illos Principes Svantiborum ejusque filios Vartislauum, Boguslaum, Ratiborum & Svantipolcum fuisse Polonorum Ducibus aliquo modo obno-

obnoxios, ut fatentur Cramerus & Micra-lius. Sed nobis non sumimus tantas componere lites. Dolemus potius, stirpem tantorum Principum An. Chr 1637. in Boguslao XVI. extinctam. In eo tamen nobis favit fortuna, quod ex hac stirpe per lineam maternam oriundum, *Serenissimum atque Celsissimum Dominum, Dominum ERNESTVM BOGVSLAVM S.R. I. Principem Croji & Arschotti Ducem, &c. &c. &c.* adhuc nobis liceat venerari.

XX. His ita expeditis progredimur ad NOBILITATEM Pomeranicam, de qua tamen pauca. Certum est, fuisse primis illis Vandalorum temporibus multas Nobilium familias, ex quibus Reges etiam eligi solebant, non tantum cæteros Germanos, sed etiam apud Pomeranos. Sic enim Tacitus: *Reges ex nobilitate, Duces ex Virtute sumunt.* lib. de M. G. cap. VII. Et cap. XI. *De minoribus, inquit, rebus principes consultant, de majoribus omnes, ita tamen, ut ea quoque, quorum penes plebem arbitrium est, apud Principes pertractentur.* (rectius prætractentur) Item cap. XII. *Eliguntur, ait, in iisdem Conciliis & Principes, qui jura per pagos vicosque reddunt. Centeni singulis ex plebe co-*

*mites, consilium simul & auctoritas ad-
sunt.* Itaque si Comites creabantur
ex plebe, principibus in jure dicundo
adjungendi, utique Principes fuere nobi-
liori loco nati. Vid. Conring. *Exerciti-
de Civib. Imp. num. XV. seqq.* His præsup-
positis, quaeritur, utrum adhuc hodie ex
illa Nobilitate quædam familiae super-
sint? Joannes Micrælius existimat, omnes
illos, qui jura Castri habent dicuntur (die
Schloßgefessene) aliosque nobiles ha-
bent subinfeudatos sive subvasallos, inter
quos etiam quidam officia hæreditaria
gerunt, ex antiqua Nobilitate Sævicæ,
Vandalica & Gothica esse oriundos. Ejus-
modi sunt ZWERINII Culinæ præfecti
hæreditarii. MOLZANII Marschalli
hæreditarii in Ducatu Stetinensi. FLEM-
MINGII hæreditarii Marschalci Ducatus
Pomeraniæ. BUGENHAGII Marschalli
hæreditarii in Principatu Rugiæ & Barth,
quorum Subvasalli sunt die Hogen-
wen / die Ewerde. EIKSTEDII Came-
rarii hæreditarii, qui habent suos Subva-
sallos in Marchia Brandenburgica, quæ di-
citur medra, etliche von den Wülen und
Kötterzen. WSSOVII Pocillatores hæ-
reditarii. BORKII, quorum Subvasalli
sunt die Uobeken / Loeksteten / Meserichow /
Droßowen / Preußen / Mellme zu Die-
selow /

selow / Prechel / Knuten / Zastrawen /
Kettler. WEDELII, quorum Subva-
salli sunt die Sager / Lenzen / Bogte. DE-
VITII, quorum Subfeudarii sunt die Pre-
chel / Hanowen / Weger / Süringe und
Kempowen. OSTII & Blucherii, quo-
rum Subvasalli die Barentine. MAN-
TEVFELII, quorum Subvasalli sunt die
Kietzen. KAMMELII Marschalli hæ-
redit. in Episcopatu Caminensi Subva-
sallos habent die Plattawen. ZOEZE-
NOVII habent die Redeln Subvasallos.
RAMMINII, AVSTINII, NEVKIR-
CHII, SCHVLENBVRGII. Hos in-
quam omnes Micrælius putat ex vetusta
Nobilitate Vandalica & Gothica oriun-
dos *lib. III. Chron. Pom. num. 35. & lib. VI.
num. 43.* Hæc vero illa ratione nixus
asserit, quod nusquam allegentur ut ad-
vena. Verum, nisi hæc certioribus sta-
biliantur fundamentis, quis non videt,
meras has esse conjecturas? Non enim
verissimile est, Venedos sive Slavos, cum
has oras essent ingressi, hic reperisse tot
tamque potentes familias Veterum Ger-
manorum, cum tot bellis, totque migra-
tionibus in Italiam, Galliam, Hispaniam,
ut & in Africam institutis, dubio procul
fuerint penitus exhaustæ. Et licet illas
invenissent, quis crederet, tantam Slavi-
ci

ci populi Nobilitatem, quæq; tot Scripto-
ribus, imo ipsi etiam Micrælio celebratur,
antiquis illis Vandalorum reliquiis fuisse
cessuram? Veritati ergo magis consonum
est, si asseramus à Sec. VII. in Pomerania
non nisi Slavonicas floruisse familias. Ex
quarum una fuit ille *Gniewomirus*, qui in
urbe sua Vielun se contra Boleslaum III.
Ducem Poloniz defendit, cui postea Bo-
leslaus urbem reddidit. Præsidemq; eum
Pomeraniz constituit. Vincent. Kad-
lubko *lib. III. cp. V. p. 261. & ep. VII. pag. 269.*
Deinde vero, cum Boguslaus I. & *Cas-
mirus I.* Duces Pomeraniz facti essent
Principes Imperii Germanici, Nobilitas
Germanica ex variis Provinciis huc con-
fluens efflorescere & Slavonica opprimi
cæpit. Qui vero ex Slavonis abjuratis
Slavonicis moribus se suis Principibus
conformabant, eos verisimile est, licet
Slavi fuerint, ad majores dignitates eve-
ctos, aut saltem pari cum cæteris Ger-
manis dignitate fuisse habitos. Rectius
igitur alii Pomeranorum Scriptores præci-
tant, circa An. Chr. 1179. demum Ducatu
huc commigrasse familias, vel ut ipse
Micrælius fateri cogitur *lib. VI. n. 42.* De-
nominantur etiam quædam familiæ, quæ
Sec. XII. huc commigrarunt, ut *Blan-*

*kenburgii, Ramelis, Hornii, Plati, Lankii,
Munchhusu, Winterfeldii, Micræli. lib. VI.
num. 42. pag. 448.* Paul. Fridebornius ad-
dit plures, ut *die von der Leinet von der
Seine. lib. I. Chron. Scetiv. p. 6.* Reliquas
nobilitum Pomeraniz familias aliis peri-
tioribus enumerandas relinquo, in quod
studium invigilare dicitur Alb. Elzovius,
cujus *Speculum Nobilitatis Pomerane &
Principatus Rugie* expectamus.

XXI. Progredimur jam ad UR-
BES Pomeranorum Veterum. Exsti-
tisse quasdam urbes jam Julii Cæsaris
tempore probare Micrælius annititur.
Præsertim vero id de JULINO, quod
hodie *Wollinum* appellatur, probat, quod
Julium Cæsarem auctorem sui nominis
nuncupet; non quidem eo modo, ac si
Julius Cæsar hanc Urbem à se conditam
a suo quoque nomine denominasset;
sed fortasse, quia tempore Octavii Au-
gusti Domitius cum aliquot navibus ad
insulam Wollinensem appulit, ibique in
honorem Julii Cæsaris columnam, ut
itineris sui terminum erexit; ad quam
deinde populi confluxu facto urbs con-
dita, *Julinum* à columna dicta est: aut
etiam, quid Vandalici quidam Principes
apud Julium Cæsarem stipendia meren-
tes, postea domum reversi, in honorem
Julii

Julii Cæsaris urbem illam condiderunt. Aut denique, quia Vandali Veteres cum Romanis bella gerentes, virtute Julii Cæsaris, licet sui hostis, capti, in illius honorem urbem hanc extruxerunt. Ut suspicatur Micrælius *I. Chron. num. 70. p. 105. seqq.* Probabilis hæc sententia posset reddi ex eo, quod Julientes *Julium* vel *Julii hastam* coluerunt, ut refert Auctor Anonymus Vita S. Ottonis. Ab eodem Julio Cæsare WOLGASTUM urbem extructam esse, ideoque apud urbaniores suo tempore vocatam fuisse *Juliam Augustam*, refert Helmoldus *lib. I. Chr. Slav. cap. XXXVIII. (XXXIX.)* SUNDAM etiam, quæ Postea dicta est *Sralsundia*, conditam fuisse centum annis post Christum Nat. à *Sione* Francorum Rege filio Richimeri Regis, tradit Trithemius *lib. de Orig. Franc. p. 7.* citante Micrælio *lib. I. n. 72. p. 109.* Adjungi his possunt Fabulæ Vincentii Kadlubkonis, qui Lesconem III. Regem Polon. cum Julio Cæsare bellam gessisse, eundemque superasse refert, tandem *Juliam* Julii Cæsaris sororem in uxorem duxisse, a qua *Julinum* conditum est. *lib. I. Chr. Polon. ep. XVI. p. 78.* Et quamvis id de *Julino* intelligat, quod postea *Lublinum* appellatum est. *Lublinum* autem

autem est oppidum in eadem Insula Wolinenfi, quod Joannes Nauclerus appellat *Lubin*, Micrælius vero *Lebbin*, in *Tabul. Geogr. Lubini* ejusdem sit mentio & apud Auctorem Anonymum à Valerio Jafchio editum. Porro Micrælius etiam tempore Vandalorum fuisse conditas refert urbes sequentes, *Barth, Choltenbergam, Lebnburgum, Freyenwaldiam, Damgartum, Grypswaldiam, Greiffenbergam, Greiffenbägam* & alias. Idque generatim probat ex eo, quod tempore Slavorum iam ubique ab Auctoribus citantur: A Slavis autem conditæ esse non possunt, quia Germanicis insignitæ sunt nominibus. De *Anklamio* civitate idem probat, quod Veterum *Anklorum* sive *Anglorum* nomen referat. Verum vel ex ante dictis constat, hæc incerta, pleraque etiam falsa esse. Nam primum dictum est num. I. tempore Strabonis has oras Romanis plane fuisse incognitas, quomodo igitur à Julio Cæsare vel Augusto potuerunt hic urbes extrui? Deinde idem Strabo disertis verbis testatur, nullas suo tempore in Germania fuisse urbes. Hæc enim sunt ejus verba: *Maxima est Sævorum Natio: Nam à Rbeno ad Albim usque pertingit*

Et trans Albim habitant pars eorum, ut Hermunduri & Longobardi, atque nunc quidem hi fugâ factâ omnino in ulteriorem regionem se conjecerunt. Certè omnium est, qui istis in locis degunt, facilis & expedita soli mutatio ob tenuitatem victus, & quod neque colunt agros neque fructus reconducunt: sed in casis habitant, structura in unum diem constantibus, cibis eis à pecore plurimus, ut & Nomadibus, quorum etiam imitatione rebus suis in currus impositis facilè cum pecore suo abeunt. quo visum fuerit. lib. VII. Geogr. pag. 290. seq. Imò cum jam septentrionalia hæc loca Romanis innotuissent, idem tamen de Germanis universè refert Cornelius Tacitus: Nullas, ait, Germanorum populis urbes habitari satis notum est: ne patrum quidem inter se junctas sedes. Colunt discreti & diversi, ut fons, ut campus, ut nemus placuit. lib. de Morib. Germ. c. XVI. Fuerunt quidem postea multis in locis pagi conditi, quos etiam urbes nominavit Ptolemæus, qui post Tacitum sub Antonio Imp. suam scripsit

psit Geographiam. Recenset autem Ptolemæus in his locis, Laciburgum, Bunitium, Viritium, Virunum, Rugium. RVGIVM, quod fuerit in Pomerania situm, jam supra probavimus. VIRITIVM hodiernum Piriz esse quidam contendunt. LACIBURGUM & BUNITIUM ad Ducatum Mechelburgensem referuntur. VIRINUM situm fuit in Marchia Verana. Quod verò hæc non fuerint urbes muris cinctæ, sed tantum vicini, probatur non solum ex illorum temporum simplicitate, sed etiam ex Herodiano, qui Sec. III. vixit. Hic enim lib. VII. Historiæ, cum dixisset: vicos omnes incendendos diripiendosque militibus concessit, addit: Namque oppida eorum (τάς πόλεις αὐτῶν) atque ædificia omnia ignis depascuntur. Conf. Herman. Conringius in Disp. de Urbib. German. num. XXI. seqq. Ex eo verò, quod temporibus Slavorum dictæ urbes passim memorantur, non sequitur, illas à Slavis non esse conditas, sed à Vandalis. Nam à Sec. VI. usque ad IX. paucissima de Slavis apud Veteres Historicos leguntur, quo temporis spacio multa potuerunt condidisse castella, quibus se, ut adveniret, novique harum regionum incolæ, tutari possent contra finitimorum incur-

curfiones. Neque tamen illud præfra-
ctè negaverim, fuisse Vandalorum tem-
poribus quosdam vicos, qui successi
temporis à Slavis sive Venedis in loca
Vandalorum succedentibus muris cincti
sunt, retentis antiquis Vandalicis no-
minibus. Non erunt igitur hæc absur-
da, à Slavis conditas esse urbes, nomi-
na tamen esse Germanica: quamvis de
quibusdam meritò dubitari possit, an
sint Originis Germanicæ, ut postea vi-
debimus.

XXII. A Slavis multas urbes esse
conditas in Pomerania, non est, quod
dubitemus. *Julinum* celeberrimum o-
lim emporium (hodie dicitur Wollinum)
quando sit conditum, dici non potest.
Neque ex nomine illud colligitur, utrum
Germanis, an verò Slavis originem sit-
am debeat. Prima ejus mentio fit Sla-
vicis temporibus, idque post tempora
Caroli M. Vid. Conring. in *Disp. de Pp.*
bib. Germ. num. XXIX. Hujus Julini lau-
des videantur apud Adamum Bremen-
sem lib. II. cap. XII. p. 50 Chytræum in
Prefat. metropoleos. Steph. Stephanium
in *Not. ad lib. X. Hist. Dan. Saxonis Gram-*
matici pag. 197. seq. Dan. Cromer. lib. I.
Chron. Pom. Eccl. cap. XXI. pag. 32. seqq.
Demmsi frequentissime fit mentio
tem-

tempore Caroli M. ut ex Adamo Bremen-
si & Helmoldo apparet. *Camminum* quo-
que tempore Ottonis Bambergensis Epi-
scopi jam fuit sedes Principis. Quando
vero, & à quibus urbes hæc conditæ sint,
certum tempus vix determinabitur. *Ste-*
tinum, quod a Slavis sit instauratum, tra-
dit Paulus Fridborn. lib. I. *Chron. Stetin.*
p. 24. Vid. & Micræl. lib. VI. *Chron. Pom.*
p. 519. *seqq.* Hi tamen Scriptores non pro-
bant, ante Slavos hanc urbem extitisse.
Præterea Fridbornius, Micrælius & Cro-
merus asserunt, urbem hanc apud Hel-
moldum nominari Sticinum, apud quem
tamen nihil tale deprehendere potui.
Belgard. & *Stargard* a Slavis esse condi-
tas, vel ipsa nomina testantur. *Starigrod*
enim Slavis est *vetus castrum. sive vetus arx.*
Alb. Cranzius interpretatur magnam,
no jilem & antiquam civitatem lib. III.
Wandal. cap. IV. *Bialygrod* vero idem est,
quod *castrum album.* Unde etiamnum
Polonis dicuntur *Sady Grodzkie* i. e. *Ju-*
dicia Cæstrensis, Germani dicerent, *Die*
Schloß oder Burggerichte. Quod au-
tem *Starigrod* veterem arcem significet,
cognoscimus etiam ex alia urbe Slavo-
rum in Wagria, Holsatiæ provincia, quæ
eodem Slavis *Starigrod*, a Germanis vero
Stargard dicebatur antiquitus. Per

Bialyrod (quod deinde Germani corruperunt in *Belgard*) Veteres Slavos intellexisse Album castrum, cognoscimus ex Vincentio Kadlubkone, qui *Belgardenses* aliquoties appellat *Albenses*. Nam de Boleslao III. Crivousto verba faciens: *Per amplissimis*, inquit, *Pomeranorum muniti-
tibus, his adactis, illis utro sese dederunt. Albenses resistere contendunt, quæ urbi famosissima, quæ est Pomerania, centrum inclusæ ob-
sisione cingit, & obsessis duo scuta intentant, unum album, rubrum alterum, utrumlibet, inquit? At illi album, quia hoc pacis in se blanditur candorem, illud terribile cruoris minatur asperginem. Crivibus illo sane. Si ergo Albam vultis esse Albam, deditioe candidetur.* &c. lib. III. ep. III. p. 252. *Conf. Cromer. lib. I. Chron. cap. XXVII. pag. 47.* Hæc igitur, cum adeo clara sint, miros, Beat. Micrælium eo fuisse studio partium abductum, ut illa negaret, quod tamen eum fecisse videmus in *Prefat. ad lib. II. Chron.* ubi omnibus modis laborat, ut hæc nomina ex Germanico deducat. *Colbergam* antiquitus dictam fuisse *Colobregam* quidam volunt, inter quos etiam est Vinc. Kadlubko lib. III. ep. III. p. 254. Micrælius pro suo in Germanos affectu eam ab antiquis Germanis deducit, quod ex Germanico nomine, *Berg* intelligi possit

contendit, probatque ex Dithmaro Mersburgensi, qui jam Sec. XI. post Chr. Nat. eam appellat *Salsam Cholbergensem* lib. VII. p. 228. & sanctam *Cholbergensem* Ecclesiam lib. II. p. 84. Quod in medio relinquimus. Quamvis respondere possemus, Dithmarum, ut Germanum, potuisse facile nomen Slavonicum in Germanicum, quod illi vicinum est, detorque. Ad *Slolpam* quod attinet, illa antiquitus Slavonico vocabulo dicta est *Slup*, quod columnam significat. Idcirco ipse B. Joan. Micrælius antiqui Privilegii An. 1252. scripti, producit exemplum, ubi subscripserunt more antiquo Polonico Comes Ceslaus, Tribunus Slupensis, Comes Laurentius Subdapifer Slupensis, Comes Pomortius Subdapifer Slupensis. *Micræl. lib. VI. p. 587.* Ex quibus patet, Slavonicam hanc esse urbem. *Hedam* urbis jam Helmoldus meminit, sed sub nomine *Uzna*, ubi dicit, institutam fuisse Episcopatum. An per errorem hæc scripserit, non liquet. lib. II. *Chron. Slav. cap. IV. p. 222.* Sed præter has urbes fuerunt & alix Slavorum tempore, quæ tamen destructæ semel non sunt iterum instantæ. In his *Wineta* fuit ad ostium Oderæ, qua se exonerat in mare Balticum. Fuisse hæc dicitur *maxima omnium,*

quas Europa claudit, civitatum, ut inter alia ejus præconia refert Helmoldus, qui etiam urbem hanc à quodam Danorum Rege destructam testatur *lib. I. Chron. Slav. cap. II.* Aquis eam obrutam & adhuc sub aquis conspici, memorat Micræl. *lib. II. n. 15. p. 143.* In insula Rugia *Arconia & Carentium* destructæ sunt à Danis circa med. Sec. XII. Vid. Cramer. *lib. I. cap. XLVI. & seqq.* Micræl. *lib. II. n. 82. & n. 17.* Perierunt & aliæ urbes Slavorum temporibus, ut *Rethre* apud Lutitios, ubi postea *Loyz* ad Panim. *Groswynum* etiam ad Panim fl. non procul ab Anclamofitum erat, cujus crebra fit mentio Sec. XII. *Dona* inter Inam & Regam. *Zazina* inter Perfante & Bra. *Mircho* ad fontes Lebe fluvii. *Lepzki* ad ostia Lebe. Micræl. *lib. II. num. 17. p. 146.*

XXIII. Cum Principes Pomeraniæ Imperio Germanico se subjecissent, multosque ex Saxonia aliisque Regionibus Germanicis evocassent, multæ ab advenis illis conditæ sunt urbes, aliæ etiam sunt ab iis instauratæ & exornatæ. Numerantur vero inter illas *Gosnaw/Anklam/Utermünde/Peukuhn/Seevenwalde/Diegenwalde/Damm/Grummen* teste Paulo Fridebornio *lib. I. Chron. Stein. pag. 6.* Addit adhuc plures Joannes Macius *Pontanus,*

tanus, nempe *Urehedam.* itemque in extremis Pomeranis *Slosborviam, Colvizium, Coslinum,* aliasque *lib. VI. Rer. Dan. ad an. 1188. pag. 280.* Nec quievere inter hæc Rugiani Principes, sed & ipsi Saxones variis Privilegiis & immunitatibus allucere non destiterunt, qui etiam circa an. 1208. in insula Rugia urbem *Bergen* condiderunt. Paul. Fridborn. *lib. 1. Chron. Stein. p. 6.* Micræl. *lib. III. Part. 1. n. 7. p. 310.* Sequenti anno *Stralsundia* urbs ab iisdem Saxonibus, sub auspiciis Jaromari Principis Rugiæ, exstructa est. Licet vero Micrælio *Stralsundia* à Sunnone filio Richimeri Regis Francorum centum annis post Chr. Nat. condita esse videatur, quod tradidit etiam Trithemius à Micrælio citatus, illud tamen nobis non fit verisimile, cum destituatur sententia hæc Veterum auctoritate. Nostram autem sententiam probamus ex Alberto Cranio, cujus verba hic adducemus: *Anno post Chr. Nat. MCCIX. Waldemarus Daniæ Rex ministerio Jarimari Principis Rugianorum fundavit urbem nunc præcipuam Stralsundensem: quæ nunc in cæteris urbibus Wandalicis non minima floret opibus, civibus plena, adificiis exornata, quæ, unde nomen sortita*

tita sit, paulisper intendamus. Dani-
ca lingua vocabulum Sund insinuat, ejus
authorem fuisse Danum, aut Danis pa-
rentem: talis incunctanter tum fuit
rerum status. Vocant autem Dani
angustam maris faucem fund. Nomen
tamen Dania sit tota insularis præter
Futiam & Scaniam, quæ sunt peninsu-
le, multas esse fauces maris faciunt in-
sula sibi obiacentes. Inde Orsfund,
Gronsfund, & ejus generis. Eundem
in modum hæc urbs, quam scribimus,
obiacens Rugia Wandalorum insula
Stralsfund est vocitata, quod proxima
insula Strela diceretur. Hæc ille lib.
VII. Wandalla cap. V. pag. 151. seq. Per-
fecta vero est urbis structura An. Chr.
1230. unde versus:

Annis ducentis (200) ter denis (30)
mille retentis

Fit Stralsfundensis urbs est cui no-
men ab undis.

Conf. & Crimer. lib. I. cap. XXXIIX. Sec.
XIII. circa An. 1222. condita: sunt duæ
urbes in Pomerania, Greiffenberg et
Gripswald.

Gripswaldia. Quarum prior, videlicet
Greiffenberg circa An. 1262. à Barnimo I.
Principe muris cincta est. Micræl. lib. VI.
p. 567. Priores etiam illas duas urbes
tantum dicto tempore refectas esse, vult
Micræl. lib. III. part. 1. num. 11. p. 312. quibus
assensum præbere non abauerem, si modo
sententiam suam ex antiquis monumen-
tis stabilivisset. Stolpam certe fateor fuis-
se, antequam circa An. 1310. à Waldemaro
II. & Joanne IV. muniretur, ut ex Num.
superiori patet. Conf. Micræl. lib. VI.
Chron. Pom. p. 585. Neostetinum Anno 1309.
conditum est à Wartislao, in finibus Po-
meraniæ. Micræl. lib. VI. p. 615. Sed hæc
sufficiant de Urbibus.

XXIV. Ad extremum etiam originem
CHRISTIANISMI apud Pomeranos
paucis investigabimus. Non agemus
vero hic de Hertha (die Erde) Dea,
(quam coluere septem populi maritimi,
teste Tacito) aliisque Diis Vandalorum,
Gothorumque, de quibus videri pos-
sunt. Phil. Cluv. lib. I. Germ. Antiq. cap.
XXII. & Elias Schedius in Synt. De Diis
Germanorum. Neq; hic multis agemus de
cultu, Radegasto aliisque Diis apud Slavos
in his terris iustituto. De quo videri pot-
est Helmoldus lib. I. Chron. Slav. cap. LI.
(LII) & in hunc locum quæ annotavit Hen-

ricus Bangertus. Id nobis jam suffecerit, si initia religionis Christianæ apud has gentes rudi penicillo adumbraverimus. Quanquam Sec. IX. tempore Caroli M. etiam gentes in occidentali Pomerania habitantes fuerunt subactæ, non leguntur tamen omnes ad fidem Christianam fuisse conversæ. Et licet Imperator Hamburgensem Ecclesiam Slavorum metropolim constituerit, religio tamen in hoc tractu maritimo non fuit propagata, nisi apud *Wagros* in Holsatia & *Obotruos* in Mecklenburgensi Ducatu, Vid. Eginhardus in *Vita Caroli M. cap. XII.* Adamus Bremensis lib. I. *Hist. Eccl. cap. XII. seq.* Eodem Sec. IX. sub Ludov. Pio Imp. *Rugi* prædicarunt Evangelium *Monachi Corbejenses* à Ludovico I. instituti, teste Adamo Bremensi lib. I. *Hist. Eccl. cap. XV. p. 17.* Quamvis postea statim ad Paganismum defecerint, electo sibi in Deum Syenti Vito i. e. Sancto Vito, quem Patronum ante habuerant, cum essent Christiani. Qua de re sic loquitur *Herimoldus*: *Tenuis fama commemorat, Ludovicum Caroli filium, olim terram Rugianorum obtulisse Sancto Vito in Corbegia, eo, quod ipse fundator extiterit Cœnobii illius. Inde egressi*

Prædicatores gentem Rugianorum sive Ranorum ad fidem convertisse feruntur, illicque oratorium fundasse in honorem Viti Martyris, cujus venerationi Provincia consignata est. Postmodum vero, ubi Rani, qui & Rugiani, mutatis rebus, à luce veritatis aberrarunt, factus est error pejor priore. Nam S. Vitum, quem nos servum Dei confitemur. Rani pro Deo colere cœperunt, fingentes ei simulacrum maximum, & servierunt creatura potius, quam creatori. Aded autem hæc superstitio apud Ranos invaluit, ut Zvanovith Deus terra Rugianorum inter omnia Numina Slavorum primatum obtinuerit. lib. II. Chron. Slav. cap. XII. p. 25. Conf. lib. I. cap. VI. & cap. LII. (LXX.) Posthæc Sec. X. Otto I. Magnus erexit Archiepiscopatum Magdeburgensem, cui subjecit populos Slavicos a se devictos ex parte Australi usque ad Pannim fluvium. Suffraganei ejus Archiepiscopi fuerunt sequentes Episcopi: Mersburgensis & Ciciensis ad Salam. Misnensis ad Albim. Brandeb. & Havelburgensis in hodierna Marchia Brandeb.

burgica. Adam Bremenf. *lib. II. cap. VII. (59.) pag. 47.* Conf. Helmold. *lib. I. Chron. Slav. cap. IX. fin.* Per eundem tamen Ottonem videntur *Chizzini & Circipani* ultra Panim ad Christianismum conversi, & Archiepiscopo Hamburgensi subiecta esse usque ad fluvium Panini, adeo, ut Sec. X. omnibus populis Pomeranicis à parte occidentali Oderæ fluminis, ubi tum habitabant *Witzi* sive *Larici*, lux Evangelii illuxerit. Permanferunt etiam hi populi in fide Christiana tempore Ottonum, ut disertis verbis testatur Adam. Bremenf. *lib. II. cap. XXXI. (84.) p. 63.* ubi ait: *Omnes igitur Slavi, qui inter Albim & Oderam habitant per annos LXX. & amplius Christianitatem coluerunt, omni videlicet tempore Ottonum.* Hæc ille. Sed post tempora Ottonum à Christianis plus iusto pressi, ab Imperio defecerunt, ducibus *Mizzedrog & Mistivoi*, uti cap. præcedente refert *Albertus pag. 62.* Post primam conversionem à Carolo M. & secundam ab Otone I. factam, tertia conversio illorum Slavorum numeratur facta à *Godeschalco* Principe initio Sec. XI. inter quos Slavos ex nostris etiam *Chizzini & Circipani*, (defecerant enim ante,) conversi esse feruntur, eoque zelo id peregit Dux ille.

ille, ut sui Ordinis oblitum frequenter in Ecclesia sermonem exhortationis ad populum fecerit, ea qua mystice, ab Episcopis & Presbyteris dicebantur, Slavonicis verbis cupiens reddere planiora, ait Adamus Bremenf. *lib. III. Hist. Eccl. cap. XXII. pag. 96.* Interea temporis etiam in Pomerania Orientali Christianam religionem, annitentibus Polonia Ducibus, fuisse propagatam, Ecclesiasque constitutas, docemur à *Dichmaro* Mersburgensi Episcopo qui disertis verbis testatur, *Cholbergæ* fuisse Episcopum institutum, qui & iustifraganeus subiectus fuit Archiepiscopo *Gnesaensi* ab *Ottone III. Imp. lib. IV. Chron. pag. 64.* Sed neque Occidentales (qui Germanis citeriores, nobis autem sunt ulteriores) neque orientales (qui nobis sunt citeriores & Germanis ulteriores) constantes in fide perstiterunt. Fluctuavit igitur Christianæ Religionis in Pomerania status usque ad *Sec. XII.* nempe ad *Henrici V. Imp. & Boleslai III.* cognomento *Crivousti* Ducis Polon. ut & *Henrici Leonis* Ducis Saxonix, *Otonis*que *Bambergensis* Episcopi, tempora. XXV. Cui ex modo memoratis Principibus secundum Deum laus conversæ Pomeraniæ debeatur, varix sunt Scriptorum, pro vario in suos Principes

studio, sententiæ. Alii Henricum Leonem & Ottonem Episcopum hæc memorant, ut Gabriel Buceliius *Part. I. Germ. ad an. 1123. pag. 82.* Conf. Paul. Friedborn. *lib. I. Chron. Stetin. p. 5.* Alii autem, cum quibus & nos facimus conversionem Pomeranorum adscribimus Boleslao III. Crivousto, Duci Pol. qui S. Ottonem ad hoc sanctum opus evocavit, utpote jam antea in Polonia educatum & linguæ Slavonicæ peritissimum, ut referunt Scriptores Pomeranici. Vid. Dan. Cromer. *lib. I. Chron. Pomer. cap. III. & IV.* Cum enim Boleslaus hic jam antea tentasset, Pomeranos convertere per Bernhardum Monachum, qui Pomeraniam ingressus, summi Dei ministrum sese appellavit, cumque tum Pomerani ex vili habitu divini ministri, Dei ipsius potentiam metientes, conversionem abnuerent, Boleslaus Ottonem virum magnæ existimationis & auctoritatis ad eos convertendos evocavit. ne convertentis vilitate offenderentur. Dan. Crom. *lib. I. Chron. cap. XI. p. 18. seq.* Factum id est Anno à reparata Salute 1124. secundum versum:

Anno milleno centeno bis duodeno

Otto pius phanus fuit Apostolus in Pomerania.
 S. Otto Pomeraniam ingressus convertente dicitur Wartislaum Ducem Pomeraniam.

raniam. Sic enim hac de re Helmoldus: *Otto Bavebergensis, inquit, Episcopus, qui invitante pariter & adjuvante Boleslao Polonorum Duce, Deo placitam adiit peregrinationem ad gentem Slavorum, qui dicuntur Pomerani, & habitant inter Oderam & Poloniam. Prædicavitque Barbaris verbum Dei cooperante & sermonem confirmante sequentibus signis; omnemque gentem illam cum Principe eorum Wencislao convertit ad Dominum.* Lib. I. Chr. Slav. cap. XL. Et alibi, nempe Lib. II. cap. IV. *Wenceslaum per manus S. Ottonis Bavebergensis Episcopi conversum esse, scribit. Gemina habet Albertus Stadenensis ad an. 1118. cuius verba sunt: In illis diebus claruit vir insignis sanctitate Otto Episcopus, qui invitante pariter & adjuvante Bolislao Polonorum Duce, adiit peregrinationem ad gentem Slavorum, qui dicuntur Pomerani, prædicavitque Barbaris verbum fidei, omnemque gentem illam cum Principe eorum Wencislao convertit ad Dominum.* pag. 155. **CON-**

Consentit his Alb. Cranzius *lib. III. Wandal. cap. XXIX. pag. 71. & lib. VII. Wandal. cap. XVII. p. 157. Prefertim lib. V. Wandal. cap. XXXVI.* ubi rudimenta fidei Christianæ Wartislaum accepisse ab Ottone Bambergensi refert. His tamen non obstantibus, Pomeranici Scriptores Wartislaum Principem jam ante adventum Ottonis, Christianis fuisse initiatum in Germania, referunt, idque probant ex Vita Ottonis Bambergensis Anonymi cujusdam Scriptoris. cujus verba hac de re producemus. Ipse, ait auctor ille, *Princeps Wartislaus in pueritia sua captivus erat in Teutonicas regiones abductus, atque in opido Mersburgensi Baptismi gratiam consecutus.* apud Dan. Cramer. *lib. I. Chron. Pom. Eccl. cap. XII. Conf. Micræl. lib. II. Chron. n. 69. pag. 230.* Alius Anonymus Vitæ Ottonis Bambergensis Scriptor hæc habet verba: *Per Bohemiam (Otto) Duce, in Poloniam pervenit: moxque, viribus Presbyteris in cooperarios assumptis, Pomeraniam adit. Et vero Christianus erat, Bohellius Princeps, qui jam Christianus erat, Bohemice processit obviam, &c.* apud Laurentium Surium *Tom. IV. aa 2. Julii pag. 54.* Conciliatio horum cum prioribus for-

tan elici poterit ex sequentibus verbis modò laudati Auctoris: ubi pag. 55. Efficit, inquit, præterea B. Otto vir Apostolicus, ut Dux Verceslaus viginti quatuor concubinis aut pellicibus suis propudiatas solam legitimam conjugem retineret. Vita S. Ottonis, quam contractam & puriori latinitate donatum edidit Valerius Jäschius, de adventu Ottonis sic habet: *Dux Pomeranorum cum quingentis viris obviis Episcopo factus fidem Christianam, quam hæcenus claus habuerat, laudavit publice.* Postea refert, Wartislaum suavis Ottonis pluribus uxõibus repudiatis, unam tantum retinuisse. Fortasse ergo Princeps hic in Germania fonte Baptismatis fuit ablutus, postea verò in Pomeraniam rediens in Gentilismum relapsus est, retinuitque concubinas suas usque ad adventum S. Ottonis, à quo plene fuit conversus.

XXVI. Urbes, quæ in prima hac Ottonis in Pomeraniam expeditione Christo nomen dederunt, Joannes Nauclerus numerat sequentes: Piriz, Stetin, Wullin, Gamen s. Caminum, Colberg, Belgrado, Lubin, Grelch (Garditia, vocatur Auctori Vitæ Ottonis Apostoli Pomeranorum a Valerio Jäschio edito) *Polum, II. Generat. XXXVIII. circa med. pag.*

pag. 745. Addit modo citatus Vita Ottonianæ Scriptor & Dodonam. Tunc Stetinensium Deus *Triglaw*. i. e. triceps fuit everfus, caput verò ejus monstrum ab Ottone Romam fuit missum. Vid. *Vita Ottonis à Valerio Jafchio edita*. Idem dicendum est de Wolgastensium Diis *Heroweit & Baroweit*, ut & de Obatritarum Deo *Ridegast*, quem Ethnici tunc refecerant. Jam enim tempore Ottonis Magni idolum *Ridegast* cum urbe *Rethre*, quæ tunc fuit idololatriæ sedes, eversum est. Vid. *Henr. Bangert. in Notis ad lib. I. Helmoldi cap. LII. (LIII.) pag. 127.* & ex antiquis *Witechindus lib. III. de reb. gest. Sax. circa fin. pag. 46. & 49* Eodem etiam tempore *Mizlaus Comes* in *Guzkovv* baptizatus est. *Cramer. lib. I. cap. XXXIII. pag. 51.* Ne vero Pomerani rursus in Paganismum relabarentur, institutus est Episcopatus JULINENSIS ab Ottone *Bambergenfi*, primusque Episcopus factus est *Adalbertus Ottonis Comes & adjutor. Cramer. lib. I. cap. XXXV.* Ast *Helmoldus* Episcopatum illum non *Julinensem*, sed *VZNAM* sive *VZNENSEM* appellat. *lib. II. Chron. Slav. cap. IV. pag. 222.* Per *Vznam* autem Veteres intellexisse *Vsedomiam*, putat *Micrahus*. Vnde

Vnde dicendum esset, hunc Episcopatum primò institutum fuisse *Vsedomii*. An per errorem hæc *Helmoldo* exciderint, mihi non liquet. Quamvis existimem, fidem ei, ut auctori *συγγραφεα*, non prorsus esse denegandam. His ita peractis *Otto Bambergam* contendit, ibique trienniò detentus, in *Pomeraniam* revertitur, multasque civitates ad Christianam fidem pertrahit, ut *Vsedomiam*, *Wolgastum*, *Gorzgangiam* (*Valerius Jafchius* hic *Guzkovviam* notari putat) alias verò jam antea conversas in fide confirmat. Vid. *Auctor Vita Ottonis à Valerio Jafchio editus*. Post hæc, cum varia bella ex *Dania Pomeraniæ* imminerent, transtulit *Pomeranicum Episcopatum* *Casimirus I. Pomer. Princeps Gaminum*, ut in locum tutiorem, idque factum est An. 1176. sedente *Conrado Episcopo. Cramer. lib. I. cap. XXXVI. pag. 70.* Huic Episcopatui hodie feliciter præsidet *Illustriss. atque Celsissimus Princeps Dominus, Dominus ERNESTVS BOGVSLAVS, Dux Croji & Areschotti &c. &c. RUGIANI*, licet post *Monachos Corbejenfes*, eorum conversio ab *Vnnone Archiepiscopo Hambergensi* tentata sit, serins tamen Christianismum susceperunt. Videlicet vigesimo

mo anno post abitum Ottonis è Pomerania, orto inter Rugios & Pomeranos bello, Ratiborus tutor Casimiri I. & Boguslai I. Ducum Pomeraniz Rugiis ademit ditiones & urbes *Barth, Grimmer & Tribsee*, induxitque in eas religionem Christianam. Factum id est An. 1148. sub Conrado III. Cæsare. Posthæc An. 1166. Waldemar I. Rex Daniz intulit bellam Principibus Rugiz, conviciis la cessitus, quo bello subacta est Rugia. Occupata enim urbe Carenz, idoloque Rugeviti, quod septiceps erat, everso, ut & *Arcona* ad deditioem coacta, idoloque ejus quadricipiti contracto, Religio Christiana in insulam Rugiam introducta est per Bernonem, Svenonem & Absolonem Episcopos. Vid. *Helmold. lib. II. Chr. Slav. cap. XII. p. 254. Dan. Cramer. lib. I. Chron. a cap. XLVI. usque ad finem libri. Micræl. lib. II. num. 82.* ubi talia plurima occurrunt, quæ hic exscribere veritat institutum nostrum. Sic igitur Pomerania tota Christianam religionem recepit. His peractis, restabat adhuc, ut ad amplificationem Ecclesie liberalium artium cura susciperetur. Quapropter Wartislaus IX. Dux Pomeraniz suafu Doctoris Henrici Rubenovv. Consulis Grypswaldensis Academiam *Grypswaldens*

waldens An. 1456. instituit, & Rubenovvium primum Rectorem Academiz esse voluit. Confirmavit illam Academiam Calixtus III. Papa Rom. Vid. *Dan. Cram. lib. II. Chr. XLII. pag. 107. seqq. Joan. Micræl. lib. III. Chr. n. 81. p. 228.* Tandem etiam superiori Seculo *Pedagogium Stetinense* erectum est sub auspiciis Philippi & Barnimi Ducum Pomeraniz An. 1541. qua de re vid. *Dan. Cramer. lib.*

III. Chron. Eccl. Pomer. cap.

XXXIII.

DEO SIT LAUS, HONOR
ET GLORIA.

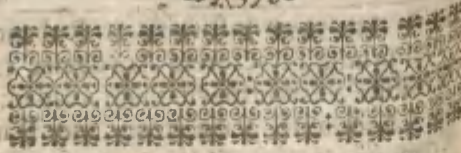
108(0)80

Lxx :

IN

INDEX

Rerum & Verborum.

Abbathia conceduntur a Rege. pag. 416
 412. Abbatiarum jura
 Abbates debent esse nobiles 629. de abbatibus constituendis controversia 415
 Accisa 401. ejus administratio 404
 Acclamations in coronatione 349
 Actorum terrestrium positio 767
 Adalbertus martyr in Prussia 168
 Advocati 574
 Advocatia in urbibus a Rege donantur 429
 Aestonica nobilitatis libertas 950. judicium Aestoniae ibid. Aestoniam emunt cruciferi a Danis 550
 Alani seu Hunni cui succedere Alber-

Albertus Marchicus Brandeb. dux Prussiae 181. Albertus Fridericus dux Prussiae ibid. moritur 182
 Alexander Rex 90. ejus statuta ibid.
 Angli an ex Pomerania oriundi 972.
 976. an ex urbe Anclam deriventur ibid.
 Appellatio admisibilis 836. modus appellandi ibid.
 Archiepiscopus deponit Vicariatum 351
 Gnesnensis non cedit Cardinali 489.
 est Canonicus natus Plocensis 488.
 Leopoliensis 493. Archiepiscopi excruciger 486. Archiepiscopi officiales 487
 habent privilegium monetae cudende 488. horum sedes ibid. titulus quis ibid. Archiepiscoporum prerogative ibid. ad Archiepiscopum Gnesnensem provocatio ibid.
 Archiepiscopalis Marsebalcus 486
 Archiepiscopatus Gnesnensis quando institutus 454. Archiepiscopatus Leopoliensis 463. ejus auctoritas 486
 Ariani sub disidentium nomine comprehendantur 373. Arianos, eicit Johannes Casimirus ibid.

INDEX

<i>Armeni in Polonia</i>	379
<i>Articulus pactorum</i>	372
<i>Artilleria Magister</i>	551. 550
<i>Assessores iudicii capturalis</i>	296. horum
electio 742. iusjurandum	297. 743
assessores iudicii terrestres	745. 748
<i>Aula Regis subest jurisdictioni Mar-</i>	
<i>schalci regni</i>	447
<i>Antici debent esse Poloni, vel Lithuani</i>	447
<i>Auriga Latina Linguae gnari</i>	103
<i>Auxilia Russorum</i>	875. Tartarorum
<i>auxiliis quis primus usus fuerit ibid.</i>	

B.

<i>Babinensis Respublica ludicra</i>	92
<i>Barones Polonia qui dicti</i>	599. seqq.
<i>quibus creati ibid. Baronum titulus</i>	
<i>an in Polonia tribuatur</i>	601. 605. Ba-
<i>ronibus, ob titulum repugnat Res-</i>	
<i>publica ibid. titulum hunc Poloni</i>	
<i>ab exteris accipere cur recusent</i>	606. seqq.
<i>Bela Rex Hungaria a Polonis</i>	Pomere-
<i>rania partem accipit</i>	149
<i>Bellum Polonia & Svedia contra</i>	Mo-
	scum

RER. ET VERBOR.

<i>scum</i>	192. bellum Moscoviticum ulti-
<i>scum</i>	221. Turcicum recrudescit 232
<i>bella Livonica Polonos inter & Sve-</i>	
<i>dos</i>	193. inter filios Wolodimiri 198
<i>Lithuanorum cum Russis</i>	202. Casti-
<i>miri Regis adversus Lithuanos</i>	208
<i>Stephani Regis cum Moscis</i>	218. Mo-
<i>scovitica</i>	252
<i>Bogussa accersit Cruciferos contra Mar-</i>	
<i>cbiones</i>	173
<i>Bohemia latitudo</i>	29
<i>Boleslaus unde Regis nomen acceperit</i>	
<i>38. ejus epitaphium</i>	39. Boleslaus I. 70
<i>subjicit sibi Silesiam</i>	117. Pomer-
<i>aniam</i>	148. 152. Prusiam 168. seq. Bo-
<i>leslaus II. audax</i>	72. interficit Sta-
<i>nislaum Episcopum Cracoviensem</i>	73
<i>monasterium ingreditur ibid. amit-</i>	
<i>tit Regis titulum</i>	40. Russiam sibi
<i>vectigalem facit</i>	199. 200. Boleslaus
<i>III. tertium Prusos subegit</i>	170
<i>Boleslaus Chrobri fuit Rex</i>	44. Ger-
<i>manorum tributarius</i>	49. audax
<i>tributarius</i>	52. Boleslaus Crivou-
<i>stus</i>	73. Boleslaus pudicus
	67

Bona jure caducitatis ad se devoluta
 Rex alius donat 439. 712. Regis hereditaria nunc sunt 445. terrena qui possidere possunt 640. seqq. fisci Regii distribuuntur 711. quarta pars reddituum ex bonis Regia mensa quibus datur 879
 Brandeburgensis urbs 137. unde dicatur ibid.
 Brandeburgicus Marchionatus institutus 139. Brandeburgici Marchiones in Pomeraniam accersuntur 173. Electores Prussia potiuntur 181
 Breanus Gallorum Semnorum dux 137
 Budowniczy 2
 Bulanes qui
 Burggrabi Cracovienses 563. 570. in urbibus Prusis 579
 Butovia traditur ducibus Pomeranie 158. de Butovia pacta qualia 159
 redit ad Regem Polonia 160. traditur Electoribus Brandeburgis ibid.

C.

Cades nobilitatum mentientis non videtur 654
 Calo-

Calorum multitudo 870
 Calviniani Polonici 370. decrescunt 373
 Camerarii duo 744. 778. 576
 Camenecia Podolia condita 207. a Turcis capta 230
 Caminiam Turca occupant 109
 Caminensis Episcopatus a Polonis non institutus 453. vide & Episcopatus.
 Cancellarii in Lithuania 521. 523. non possunt esse Archiepiscopi vel Episcopi majores 517. eorum titulus 518
 constitutio 419. renunciatio 713. jurandum 532
 Candidati regni exteri & indigena 309
 post Henricum 310. post Stephanum ibid. Johannem Casimirum 311. Michaelem regem 312. non adsunt in loco Electionis 314
 Canonici debent esse nobiles 629. eorum numerus est certus 631. jura in Episcopatum Varmiensis 414. Culmiensem 415
 Capitaneus Ravensis 881. Samogitia 420. 504. 505
 Capitanei limitanei 854. cum jurisdictione

INDEX

Etione 568. sine jurisdictione ibid.
 in Prussia ubi 569. seqq. quid olim
 contulerint in mensam regiam 919
 hospitia assignant 682. horum requi-
 sita 770. prerogativa 570
 Capitatio Judeorum 398. Tartarorum
 400. generalis 402. capitacionem ju-
 dictam exigunt scholarcha Judeo-
 rum 405
 Cardinales in Polonia 49
 Carini populi 970
 Carolus Gustavus Polonis bellum inferre
 194
 Caryones videntur esse Curones 934
 Casimirus Germanis tributarius 51
 Casimirus I. monachus 71. vincit
 Maslaum & recuperat Masoviam 225
 Casimirus II. justus 74. ejus mode-
 ratio 75. Casimirus M. Germanos in
 Poloniam invitat 78. Russiam in for-
 mam provinciam redegit 202. bella
 ejus contra Lithuanos 208. cur Rex
 plebeior. sit dictus 618. Johannes
 Casimirus Rex fuit Cardinalis 107
 ejus bella ibid. cedit omne jus quod
 habuit in Silesiam 124. Jus quod ha-
 buit

RER. ET VERBOR.

buit in Russiam abdicat 199. ejus ex-
 sequia 337. Casimirus justus Russiam
 donat 201. Casimirus Igellonides 413
 ex consensu Senatus indicit bellum
 387
 Casuarum Patroni nobiles 636
 Cassubiorum nomen an Slavonicum 999
 Castellani, vicarii Palatinorum, a quo
 constituuntur 469. Cracovienses cur
 primum locum occupent 503. eorum
 titulus 508. eorum ordo 502. Vilnen-
 sis & Trocensis cur Palatinis prece-
 dant 504. Castellani majores 508
 minores 510. unde hac distinctio or-
 ta 512. minores olim fiebant nuncii
 ibid. majores a Palatinatibus, a di-
 strictibus minores vocantur ibid.
 minorum in senatu locus ibid. in
 conciliis nullum observatur discrimen
 573. Castellanos functiones
 514. eorum tituli ibid. vocantur Do-
 mini 515
 Castrorum desertores 868
 Centuriones qui 567
 Cera rubra usus in obsequiis literis
 quibus concessus 642. seqq.
 Cbel-

INDEX

<i>Cholbergensis Episcopus</i>	454
<i>Citatio per quem insinuatur</i>	766. <i>Citationes</i> 804. 830. <i>in Prussia</i> 767. <i>in</i>
<i>judicium succameriale</i>	771
<i>Croes in Polonia Kmetones dicuntur</i>	245
<i>Cometones absolutum agnoscunt Dominium</i>	621
<i>Colbergensis Episcopus</i>	149
<i>Collecta fumalis</i>	401
<i>Colloquium Thorunense</i> 106. <i>colloquia generalia ubi instituenda</i>	384
<i>Coma septima atatis anno tonsa</i>	69
<i>Commissio ad solvenda militibus stipendia</i> 823. <i>commissionis requisita</i> 780	
<i>locus</i> 824. <i>judices</i>	ibid.
<i>Comites & magni Comites in Polonia</i>	
595. <i>aliunde venientes</i> ibid. <i>a ducibus Polonia creati</i> 596. <i>ab Imperatoribus Germanie creati</i> ibid. <i>a bonis qua possident Comites vocantur</i> 598	
<i>seqq. ex regnis aliis assumti</i> 599	
<i>olim qui fuere</i> 603. <i>Comitis titulum qui dimisere</i>	609
<i>Comitia Polonica</i> 664. <i>honor initium</i>	
295. 783. <i>causa</i> 664. <i>comitia electionis</i>	

RER. ET VERBOR.

<i>nis</i> 294. <i>coronationis</i> 351. <i>comitia togata & paludata</i> 664. <i>ordinaria & extraordinaria</i> 665. <i>judicialia multiplicia</i> 810. <i>omnium consensu feruntur</i> 399. <i>bifariam dividuntur</i> ibid. <i>locus & tempus comitorum indeterminata olim erant</i> 666. <i>certo alligata loco</i> 667. <i>comitorum duratio</i> 670. <i>in quibus urbibus celebranda</i> 667. <i>seqq. comitiis certum tempus definitum</i> 669. <i>comitorum extraordinariorum tempus</i> 670. <i>propositio</i> 709. <i>jus convocandi ordines ad comitia penes quem</i> 671. <i>comitia conventus particulares precedunt</i> 673. 701. <i>seqq. comitia vel unus nobilis turbare potest</i> 717. <i>comitialia consilia</i> 733. <i>comitialium judiciorum ordo</i> 812. <i>decreta</i> 727. <i>hec ruptis etiam comitiis rata sunt, constitutiones non item</i> ibid. <i>comitorum turbas ipsi Poloni detestantur</i> 732	
<i>Commendatores & advocati</i> 948. <i>eorum ordo</i>	949
<i>Competitores Regni post excessum Augusti</i>	310
<i>Con-</i>	

INDEX

Concertationes de admittendis legatis 304
 Confœderatio Polonica 282. confœderatio generalis 279
 Conjugium Rex non contrahit inconsulto Senatu 441
 Conradus Masovia dux 171. ejus pacta cum cruciferis ibid. huic duces Masovia Regesque Halicienses originem debent 226
 Consilium Regis perpetuum 734. consilia post comitialia 733. consilia de coronationis die 328. consilia bellica de judicio generali 784. non miscelato Marschalco tractantur 698. consiliorum translatio ad Patres 720
 Confessus in campo 296
 Consiliarii ministri 949 duodecim nominati 459
 Constitutiones quomodo scribantur 723 impressa ad conventus particulares mitti debent 282. publice praeleguntur 725. referuntur ad acta ibid. typis mandantur 726. ad constitutionum revisionem jurare debent deputati

RER. ET VERBOR.

putati 382. protestationes contra constitutiones 730
 Consules quales viri 653
 Consultationes nunciorum in rota equestri 299. de pactis conventis 301. cum exteris Legatis per deputatos 208 consultationes nobilium 683
 Contributio agraria 397. ducillaris ibid. contributiones Ducillorum 404
 Controversia de constituendis Abbatibus 415
 Conventus particulares 696 ubi habendi 280. electionis comitia precedunt 293 ante bellum instituuntur 673. eorum loca 474. nuncii regii ad conventus mittuntur 689. senatores ad conventus particulares pertinent ibid. conventus Marschalci particulares 682. locus 685. conventus provinciarum generales 691. conventus majoris Poloniae Colensis 692. minoris Corcinensis ibid. Lithuaniae Slonimensis ibid. Prussiae, Crudenti & Marienburgi ibid. generalis Masoviae 693. Podlachia ibid. Uvolinia ibid. Prussiae 695. 701. 673. 696. Palatina-

INDEX

tus Pomeranici 696. post Comitatus
 les 729
 Conuersio Polonia 666. Lithuania 387
 Convocatio generalis 285. convocatio-
 nis initium fit a sacris ibid. propo-
 sitio per quem fiat 288. 711
 Coronatio Regis 333. peragitur Craco-
 via 335. Regis Michaelis 345. Regi-
 nae Catholicae 357. 359. coronationis
 Regis locus 338. Reginae 358. ritus
 341. coronam quis Regi imponat 339
 assistentes in coronatione qui 340
 Cosaci vide Kosaci.
 Cracovia condita 304. Cracovia Ger-
 mani rerum potiuntur 77. Cracovia
 viam ad coronationem ordines con-
 fluunt 335
 Cracoviensis Academia 380. Episco-
 pus 496. Succamerarius curat Sali-
 nas 563. Cracoviensis arcis Prae-
 rator ibid. Cracovienses bona ter-
 restria possidere possunt 644
 Cracus leges promulgat 381
 Crosna cedit Marchionibus Branden-
 gicis 124
 Crosnensis Ducatus facta 125

RER. ET VERBOR.

Cruciferi Pomerania partem accipiunt
 156. Prusis sunt intolerabiles 178
 pacem impetrant 179. jugum Polo-
 nicum excutere laborant 180. Prus-
 siam sibi subjiciunt 172. arcem &
 urbem Gedanensem occupant 174
 a Marchionibus Brandeburgensibus
 emunt Pomerelliam ibid. Michalo-
 viensem tractum occupant 175. Lith-
 vaniam infestant 176. Cruciferorum
 praetensio in Pomeraniam prima 156
 secunda ibid. tertia 157. Cruciferis
 confertur diploma a Friderico se-
 cundo 172. Samogitia traditur illis
 176. cruciferos Conradus evocat in
 Prusiam 171. Cruciferos Bogussa ac-
 cersit contra Marchiones 173. pacta
 Cruciferos inter & Jagellonem Re-
 gem 176. Wladislaum Jagellonidem
 177. Conradum 171. pacta a Cruci-
 feris violata 179. Samogitia a Cruci-
 feris deficiunt 177
 Crusviciensis Episcopatus 496
 Culmensis Episcopatus 499
 Curlandia 937. olim latius patebat 939
 Curlandiae nomen 937. primus Dux
 177 953. se.

953. secundus dux ibid. tertius ibid.
 quartus ibid. regimen hodiernum 958
 consilia 957. judicia 958. judicia Ec-
 clestastica 959. civilia ibid. tributa &
 consultationes varia ibid.
 Curonia conuersa 941. non est insula 938
 Livonico ordini donatur à Lituanis
 946. Curonia Respublica 941. 954
 Sueones Curoniam sibi subieciunt
 941. Curoniam qui primi ingressi 941
 Curonia Sueorum jugum excutunt
 942
 Curones idololatra 939
 Cursu equorum dux queritur 35
 Cujaviensis Episcopatus 406
 Czenichovienses Senatores 475
 D.
 Daniel Rex Russorum 201
 Dannebergensis pugna cruentissima 177
 Dantiscanum bellum 102
 Decreta tribunalia 805. in Liebwania
 Russico sermone scripta 806. ex plu-
 ralitate sententiarum colliguntur 806
 Demetrius Moscorum Dux à Lituanis
 vincitur 208
 Denar-

Denarius Petri 71
 Deputati jurare debent 382. quomodo
 ad consilia bellica eligendi 791. ubi
 conueniunt 796. ex nunciis terrestri-
 bus eliguntur 814. jusjurandum pra-
 stant 822. deputatorum salarium 880
 numerus eorum 792. requisita 794
 formula jurandi qua 796
 Dignitates vocantes quis distribuatur 711
 Rex neque auget neque minuit 426
 quo tempore conferantur 427. fra-
 tribus & filiis à Rege solo non con-
 feruntur 428. quid hi promittere
 teneantur ad dignitates erecti ibid.
 in unum non multas cumulandas
 censent 429. consentiente Rege alte-
 ri vendere licet 430. Rex solus au-
 ferre non potest ibid. dignitates Du-
 cum & Comitum &c. Rex conferre
 potest ordinibus consentientibus 431
 in Prussia facilius ac in Polonia con-
 sequuntur 633. dignitates seculares
 635. 417. Ecclesiastica qua de causa
 auferantur 431
 Dignitariorum renunciatio per quem
 fiat 712
 Tyy 2 Doctis

INDEX

<i>Docti Polonia superioris seculi</i>	104
<i>Donativum mercatorum</i>	400
<i>Drabimensis districtus</i>	143
<i>Dux Cosacorum 900. Pratoriani militis</i>	
<i>ibid. dux belli unus solum eligitur</i>	864
<i>Ducis Veneti conditiones 917. duces</i>	
<i>exercituum 550. 863. Polonia ex san-</i>	
<i>guine Regio orti 590. 606. ex Magnis</i>	
<i>Litvania Ducibus ibid. ex alitis re-</i>	
<i>gnis 591. ab Imperatoribus Romanis</i>	
<i>creati 593. 606. duces belli quando</i>	
<i>eligantur 864. olim non erant per-</i>	
<i>petui 898. Ducis limitanei militis 900</i>	
<i>Ducum exercituum potestas 803. Du-</i>	
<i>rum officia 897. consilia de belli du-</i>	
<i>cum potentia</i>	898

E.

<i>Elbinga Electori promittitur</i>	184
<i>Electio Regum Polonia quando in-</i>	
<i>luit 246. est libera 366. quo modo</i>	
<i>peragatur 322. vno alio ad huc Regi</i>	
<i>prohibetur ibid. hujus prohibitionis</i>	
<i>qua causa 248. 270. Electionis de-</i>	
<i>cretum 326. tempus 292. Comitum 294</i>	
<i>locus vetus & hodiernus ibid. ad</i>	
<i>electio-</i>	

RER. ET VERBOR.

<i>electionem omnium consensus requi-</i>	
<i>ritur 321. turba in electione orta 325</i>	
<i>nobilium quisque in electione, habet</i>	
<i>suffragium</i>	315
<i>Electivorum regnorum natura</i>	363
<i>Electori Brandeburgico supremum in</i>	
<i>Prussia dominium traditur 185. Ele-</i>	
<i>ctores Regum Polonia qui</i>	315
<i>Endivilus Dux Litvania</i>	203
<i>Ensisfer Prussia generalis 557. Ensisfe-</i>	
<i>rorum ordo quando ortus 943. 186</i>	
<i>seq. à quo institutus 421. 187. Or-</i>	
<i>dinis Magister</i>	187
<i>Episcopus Cracoviensis Dux est Severia</i>	
<i>494. hujus Diocesis 495. titulus 496</i>	
<i>Episcopus Cujaviensis 46. Crusvi-</i>	
<i>ciensis 496. Posnaniensis 497. Dia-</i>	
<i>cesis ejus ibid. Vilnensis ibid. Dia-</i>	
<i>cesis illius ibid. Warmiensis 498</i>	
<i>Luceoriensis 499. Samogitia ibid.</i>	
<i>Culmensis ibid. Pomesaniensis 499</i>	
<i>controversia ejus de titulo ibid. Kio-</i>	
<i>viensis 500. Czernichoviensis ibid.</i>	
<i>Wendensis ibid. Livonia ibid. Episco-</i>	
<i>pus Abbatis tenere non potest ibid.</i>	
<i>excipiuntur quidam</i>	501
	1773 Episco.

INDEX

Episcopi nobiles esse debent 629. utrum
 latus Regis in Senatu defendunt 491
 Episcopi Rusfici 464. Episcopi favent
 Lutheranis 372. primi in Polonia ex
 Italia 412. ad consilium Principis
 mox admissi 458. Consilarii Prin-
 cipis quando facti 460. soli erant
 Regi a Consiliis 458
 Episcopatus Caminensis 453. Cholber-
 gensis Posnaniensis 456. Wratisla-
 viensis ibid. Culmensis 457. Placensis
 Episcopatus 498. Luceoriensis 462.
 quando & a quo conditus ibid. Lur-
 becensis 139
 Equites Aurati quando creantur 350
 Equitum Magistri 90. Equorum cur-
 su Dux queritur 35
 Eucharistiam ubi Rex sumat 337
 Exactores spiritualium 404
 Exceptiones in Magistratibus conferen-
 dis 419
 Exequia Regis 336. seq.
 Exercitus lustratur 861. ex diversis di-
 strictibus ad Palatinum comendat
 862. lustratur a Palatino ibid. exer-
 cituum Ducum potestas ibid. 826. seq.
 Exor-

RER. ET VERBOR.

Exorbitantia 299. exorbitantiarum ma-
 teria 300
 Expeditio generalis 846. qua ad hanc
 pertineant ibid. expeditioni gene-
 rali Rex ipse interesse debet 864
 in expeditione generali nobiles extra
 fines regni militare non tenentur 866
 in hac quid desideretur 898. pedi-
 tatus in expeditione generali 848
 in hac quanta hominum copia con-
 fletur 456. expeditionem generalem
 indicendi modus 858

F.

Fabula de primis Polonia Ducibus 12. 26
 de Lesci tertii viginti filii natura-
 libus 28. fabula de Libone refellun-
 tur 903
 Familiae in Polonia Lutheranae 471
 Nobilium recensentur 662. seq. olim
 florentes jam extincta 664
 Ferreis soleis occreas muniendi mos 36
 Feudum inconsultis ordinibus, nemini
 confert 440
 Fines Polonia, Lithuania, Livonia Po-
 merania &c. vide in Polonia Lith-
 vania &c. Tyy 4 Fir-

INDEX

<i>Firlejus Comitis titulum accipere recusat</i>	608
<i>Fœdera Polonorum cum Germanico Imperatore</i>	879
<i>Forum mixtum</i>	804
<i>Fridericus Wilhelmus supremus Prussie dominus</i>	184
<i>Fumalks collecta</i>	401

G.

<i>Gamratus ex plebejis ad Episcopatum erectus</i>	632
<i>Gedanensibus insignia sua corona exornare concessum</i>	644
<i>Gediminus Vitam condidit, Gentem Russicam sibi subjecit</i>	206
<i>Generalis Polonæ minoris 555. majoris</i>	557

Gens & Familia quomodo differant 584
gentes Polonica qua 585. in familias
divisa ibid. singula familias plures
habent 586. harum varia appella-
tiones ibid. has ex qua lingua su-
mane ibid.

Georgius Fridericus Curator Principis
181. Georgius Wilhelmus Dux Prus-

RER. ET VERBOR.

<i>fia 183. ejus ex jactu pomi divina-</i> <i>tio ibid.</i>	
<i>Germania quando condita 980. antiqua</i>	4. 981
<i>Glinfcus Sigismundi I. tempore deficit</i>	
<i>ad Moscos</i>	218
<i>Onesnensis Archiepiscopus</i>	454
<i>Gnieucoviensis Palatinus</i>	462
<i>Gothardus I. Dux Curlandia</i>	190
<i>Gothi unde orti 984. seqq. ubi habita-</i> <i>rint 968. Prusiam incolunt 3. Vene-</i> <i>tos expellunt 6. in Pomerania habi-</i> <i>tant</i>	972
<i>Gracus an fuerit Bobemus</i>	34
<i>Gratulationes presenti Rege</i>	329
<i>Graci qui 940. in Russia duplices</i>	376
<i>Gutones populi</i>	970

H.

<i>Habdankorum familia unde orta</i>	587
<i>Habitus Ordinum post Regis obitum</i>	330
<i>Hadiacensia pacta</i>	377
<i>Hallicienfe regnum Colomanno tradi-</i> <i>tur 201. Halliciensis Russi</i>	ibid.
<i>Harlungi 136. a Bilungo expelluntur</i>	137

INDEX

<i>Henricus Rex 101. Henricus IV. Imperator Wratislao potestatem dedit Poloniam sibi subjugandi</i>	118
<i>Hermiones populi qui</i>	669
<i>Hispani sunt Gothi</i>	940
<i>Historia mirabilis de homine ab urfis educato</i>	108
<i>Holsatia Dux Rex Livonia creatur</i>	192. 952
<i>Homagium Civitatis Cracoviensis quomodo Prussica urbes id praestent</i>	357
<i>Homicida quomodo in Polonia puniuntur 637. seqq. in Prussia</i>	640
<i>Horodniczy</i>	760
<i>Hospitium cives deputatis praebere coguntur</i>	799
<i>Hudak castellum contra Kosacos exstruitur</i>	895
<i>Hungaria Scepusiaca Polonis oppignorata 129. quibus conditionibus ibid. vide & Menhardum.</i>	
<i>Hussarzo</i>	904
<i>Hymnus ante praelium olim decantari solitus 865. vide & praelium.</i>	

Jagello

NER. ET VERBOR.

I.

<i>Jagello quis 85. in baptismo nomen Latislai accepit 86. Jagello Olgendi filius 210. Jagello magnus Dux fuit Lithuania ibid. quarum provinciarum fuerit Dominus ibid. Jagello Rex Poloniae eligitur</i>	21
<i>Jagellonis posteris heredibus nomine usi sunt 81. Hujus virtutes & vitia 87. Wlatislaus Jagellonides caditur ad Varnam 88. Casimirus Jagellonides ibid. Audebant monetam sine ordinum consensu eudere 408. Jagellonitarum tempore regnum fuit electivum 80. Horum tempore provocatio ad Regem 386. Potentia eorum 99. Memorabilia de rebus Jagellonitarum</i>	85
<i>Jannutus magnus Dux constituitur</i>	207
<i>Jelitarum insignia</i>	587
<i>Jerwingos subjugat Boleslaus Rudicus</i>	205
<i>Immunitatum Polonorum causa</i>	362
<i>Indigenatus jura</i>	434. 432
<i>Inducia. Sex annorum 194. 26. annorum</i>	rum

INDEX

<i>rum</i> 194. <i>Induciarum cum Mossis</i>	
<i>conditiones</i>	222
<i>Injuria simplices</i>	741
<i>Innotescencia de coronatione</i> 351. <i>Formula innotescencia</i>	781
<i>Insignia Polonorum Aquila</i> 33. <i>Insignia Corona exornare concessum Polonis</i>	
643. <i>Insignia Jelitarum</i>	587
<i>Insinuatio</i>	766
<i>Insula etiam dicuntur Regiones maritima</i>	939
<i>Interregna sunt duplicia</i> 111. <i>Interregna Polonica</i> <i>ibid.</i> <i>Horum tres cause</i> 150. <i>prima</i> <i>ibid.</i> <i>secunda</i> 151. <i>Tertia</i> 252. <i>Interregna majora & minor</i> 270. <i>Quo usque durant</i>	330
<i>Horum denunciatio</i>	278
<i>Interrex quis sit</i> 272. <i>Interrex cum senatu dignitates nulli confert</i>	332
<i>Interregis potestas</i>	451
<i>Johannes Albertus</i> 89. <i>Johannes Rex pacem cum Turcis facit</i>	231
<i>Johannes Sigismundus Elector</i> 182	
<i>moritur</i> <i>ibid.</i> <i>Johannes Casimirus regno se abdicat</i> 553. <i>ejus oratio</i>	257
<i>Arianos ejicit</i>	373

Joros-

RER. ET VERBOR.

<i>Joroslaus Dux Rufforum confugit ad Boislaum I. Regem</i>	198
<i>Judex Marschalcalis</i> 826. <i>ejus jusjurandum</i>	826. 829
<i>Judices Judaeorum</i> 576. <i>Judices terrestres</i>	421
<i>Judices in terminis generalibus</i>	782
<i>Judices Prussiae generales</i> 783. <i>Injudiciis tribunalitiis</i> 791. <i>Judices spiritualium</i> 604. <i>Judices in comitalibus judiciis</i> 813. <i>Judices in tribunali</i> 819. <i>Judicum salaria</i> 820. <i>Horum electio</i> 791. 745. <i>Judicum uno absente judicia terrestria non peraguntur</i>	745
<i>Judicium assessorale</i> 834. <i>Cause huc pertinentes</i> 835. <i>Locus ubi exercetur</i> <i>ibid.</i> <i>Judicium Palatinale & Capitaniale</i> 837. <i>Capitaniale & Civile</i> <i>ibid.</i> <i>Judicium Nunciatura</i> 843	
<i>Compositum judicium</i> 604. <i>Judicium terrestre assidet judicio tribunalis</i> 807	
<i>Judicium in quo cause contributionum agitantur</i> 818. <i>Judicium postcuriale quotuplex</i> 834. <i>Judicium Postcapturale quotuplex</i> 834. <i>Judicii terre-</i>	

INDEX

terrestris assessores in Prussia 743
Judicii ordinatio 801. 804. *Judicii*
tribunalitii securitas 808. *Tempus*
judicii tribunalitii 821. *Judicii sup-*
premi Praeses quis 284. *Judicio ter-*
restri Culmensi quinam assideant 562
Citationes ad iudicium Succamer-
aliale 777. *Causae ad iudicium tribu-*
nalitium pertinentes 821. *Ordo in*
iudicio tribunali 822. *quinam in ju-*
dicio Marschaleali judicentur 825
Appellatio admissibilis a iudicio as-
essorali 836. *Judicia relationum* 835
Judicia Palatina 836. *Judicia*
mixta 837. *Limitanea* 838. *Inter*
Livones & Lituanos & inter Cur-
landos & Lituanos ibid. *Lituanos*
inter & Moscovitas 839. *Ecclesiasti-*
ca 841. *Inter Prussos* 842. *Judicia*
terrestria 741. *Loca* ibid. *Quando*
tempore exercentur 764. *Citationes*
ad hac 765. *per quos Citationes in-*
sinuantur 766. *Judicia castrensis* 769
Locus 771. *Causae huc spectantes* ibid.
Citationes ad haec iudicia 774. *Ju-*
dicia Succameralia 771. *Judicia Com-*
missa

RER. ET VERBOR.

missoria 780. *Prussica generalia*
783. *Judicia militaria* 824. *Judicia*
Marschalealia 825. *Capturalia* 829
297. & seqq. *Particularia* ibid. *In*
Urbibus & Pagis 831. *Civitatium*
in Prussia 832. *Judeorum* 833. *Tar-*
tarorum 834. *Judicia nova ex cu-*
jus consensu instituantur 386. *Ju-*
dicia terrestria 582. 740. *Horum*
assessores 742. *Judiciorum Captu-*
ralium differentia 289. *Ordo judi-*
ciorum comitialium 812. *Judiciorum*
terrestrium loca 746. *Judiciorum*
Jus in Polonia 383. *multum Rex bo-*
die remisit 386. *Remissa ex tribuna-*
libus ad iudicia Comitialia 809
Jura nobilitatis quomodo conferantur
432. *Jura indigenatus* ibid. & 434
Jura canonicorum in Episcopatu
Warmiensi 414. *in Episcopatu Cul-*
miensi 415
Jus Armorum in Polonia 387. *Jus Ca-*
duci in bona steriliter de mortui 623
Jus Comitum indicendi 436. *Jus con-*
ferendorum magistratuum 411. *Jus*
Culmense in Prussia 390. *Jus foderia*
pax-

pangendi 391. Jus Legationum olim habuere Reges Polonia 434. Jus Legatos recipiendi 436. Jus Legum ferendarum 381. Jus Lubicense in Prussia 390. Jus monetae cuiusdam olim habuerunt Reges 405 407. & seqq. Jus sacrorum Reges Poloniae sibi reservant 366. Jus Saxonicum in Polonia 388. Origo hujus ibid. & 390. Jus suffragii 316. Nobiles habent 315 & seqq. Civitates quaedam habent ibid. Prussia civitates quoque 317. Duces Prussia non habent 318. neque Duces Curlandia 320. neque milites ibid. Cosaci sibi vendicant hoc jus sed frustra 321. Jus terrestris nobilitatis 388. Jus tributum & vestigalia imponendi 392. Jus venationum 436. Jus vita & necis in subditos 616. Jusjurandum Senatorum 528. Episcopi Warmienses 529. Cancellariorum 532. Thesaurarii 534. Nunciorum 705. Marschalci 706. 707. Deputatorum 724. 796. Assessorum 743. Judicium Marschalcium 826. Notarii Marschal-

schalcis 828. Ordinum inconvocatione 292. Assessorum iudicii captivialis 297. Litera de iurejurando a Rege praestito 352. Reges sibi neminem privato iurejurando obstringunt 429. Quando iusjurandum Regum praelegatur 449. Declarationes hujus ibid. Regis praesentis 329. Ordinum & Civitatum Regi praestitutum 351. Jusjurandum Ministri primi Aulae Regiae Reipubl. praestitutum 447. Iurisjurandi clausula in Lithuania praestari soliti 798

K.

Raptur seu confederatio 282. Ketlerus Magister ordinum Livoniae 952. Regi Poloniae se dedit 953. Kioviensis Episcopatus 500. Palatinatus 469. Knetones seu Cives 245. Knesi Moscovitici qui 606. seqq. Kopiynik 904. Kosaci unde dicantur 884. quando orti sint 885. Kosaci Zaporobenses seu Porobi 886. Regi Poloniae militant 896. Zzz Kos-

Kofakorum origo obscura 884. *horum Dux* 900. 886. *mores successu temporum corrupti* 887. *Respublica quilibet* 889. *modus consultandi ibid.* *bellum maritimum* 890. *militia maritima* 891. *Rebelliones* 892. *Kofacis Stephanus Rex castellum Trechtimorowo donat* 887. *contra Kofacos castellum Hudax exstruitur* 895

L.

Latina vide lingua.

Lauenburgum Ducibus Pomerania traditur 158. *redit ad Regem Poloniae* 160. *Electori Brandeburgico traditur ibid.* *pacta de Lauenburgo* 159. *Lechus I.* 32. *ejus tempore nulla erant leges* 381. *Lechus II.* 34. *Lescus II.* 35. *Lescus III.* 36. *Lescus IV.* 60. *Lescus albus* 75. *concedit Conratico Masoviam* 226. *Legatio Gallica Polonis honorifica* 163. *Legationis jura vide jura. ejus peragenda modus* 306. *legationis de pace & bello: de foederibus quis mittendi jus habeat.* 435. *legationum*

mutuarum locus 715. *sumtus in legationes Moscoviticas* 436. *Legati electio penes quem* 435. *ejus instructio ibid.* *Regum ubi sedeant* 305. *exteri* 290. *exteriorum quomodo audiuntur* 302. *extra electionis locum sunt ibid.* *Vasallorum legati quomodo audiuntur* 305. *ad assignata loco discedunt* 308. *Rege absente jurare tenentur* 327. *Legatos Pontificum audiendi modus* 303. *Imperatoris* ibid. *Leges Boleslai I. de Judais* 382. *Casimiri justii ibid.* *Henrici Barbatii* 383. *Casimiri magni ibid.* *Boleslai Gbrombri* 384. *Ducis ibid.* *Jagellomidarum* ibid. *Craei* 381. *Lechi ibid.* *Polonicae quomodo scribantur* 386. *Litvania ibid.* 387. *leges de obedientia Regi non prestanda* 448. *contra externos titulos* 612. *leges pro rusticis late* 618. *de disciplina militari* 870. *de bello gerendo* 845. *legibus saepe praxis ad-versatur* 731. *leges condendi ratio* 382. *bas Miecislaus cumulat* 382. *Leopoliensis Archiepiscopatus* 463. 493. Leo-

INDEX

Leopolensis urbis incola bona terrestria possidere possunt	642	
Libri castrenses quomodo servandi	770	
terrestribus inscribuntur causa agitata	807	
Lingua Latina in Polonia olim rara	89	
nunc frequentissima	ibid. 102	
ejus lingua & auriga gnari	103	
Litterae exterorum Principum quomodo legantur	200	
Lithuania 234. à quo dicta 196. decrevit 216. Lithuania fines veteres	193	
magnitudo 206. latitudo 216. divisio inter filios Gedimini	ibid. in Lithuania ubi tribunalia celebrentur	788
Lithvani in bello ultra fines suos non progrediuntur	855. Russiam sibi subiiciunt 197. olim carebant pecunia 406. Lithvanorum prætensiones in provincias Russicas 213. eorum litterae quomodo olim direntur 384. harum senatores 465. Ordo antiquus 482 modernus 484. Lithvanorum nobilitatem privilegia 649. Lithvanis forma Monarchiae placuit	1906
Livonia 235. unde dicta 935. Polonis	6	

RER. ET VERBOR.

& Lithvanis per constitutiones facta communis	236. ad Christianam Religionem convertitur 186. Cruciferorum ordinem recipit 187. Livonia partes seu provincia 186. Livonia primus Episcopus 943. hujus Episcopi 500 949. Archiepiscopo Episcopi Prussici subsunt. 187. Livonia nova constitutio 237. Magistratus quomodo se habeat 424. Senatores 474. Magister ubi eligatur 947. ejus sedes	ibid.
Livonica nobilitatis libertas	950. belli causa.	189
Lixarum multitudo		870
Longobardi unde deriventur	978. 987	
seqq. an in Pomerania habitaverint		977
Lubecensis Episcopatus a quo institutus	139. tractus ejus Brandenburgensibus venditur	140
Lublinensis Palatinus		470
Lubomirsky Princeps a Ferdinando Imperatore creatus	594. seqq. 610	
Luceorensis Episcopatus		462. 499
Ludovicus Hungarorum & Polonorum Rex 79. Ludovicus prus Silesiam		
	Zzz 3	tri-

INDEX

- tributariam facit 115. Ludovici res
gesta in Prussia 209
- Lusatia quo tempore Polonis nondum
paruerit 130. Regibus Bohemia tradi-
tur 133. seqq. avellitur a Polonia 135
- Lusatiam Carolingii infestant 131
- banc quis primus subegerit 132. Mar-
chiones quando occupaverint 133.
- in Lusatia quis status 131
- Lustrationes Nobilitatis intermissa 871
- ubi peracta 872
- Lutherana Religio in Polonia 370. de-
crevit 373. rejicitur 951. Lutherana
familia 471
- Luthici, Slavi & Licikavici non sunt
idem 132

M.

- Magistratus Polonici an functiones ha-
beant perpetuas 563. Districtuum 421
- hi ubi reperiantur 564. seqq. Magi-
stratus in Ducatu Lithuania 566
- quibus & quo tempore comparatur
427. Majoris ordinis senatorii 571
- Non possunt esse Duces belli 516. Re-
gni & magni Ducatus Lithuaniae 544

RER. ET VERBOR.

- Aula Regia 553. & seqq. a quo denun-
ciatur ibid. Palatinorum & distri-
ctuum. 557. in Lithuania 559. 564. 566
- Terrestres ibid. terra Zydaczovien-
sis 558. terra Buscensis 559. Castren-
sis 568. certorum locorum quomodo
vocentur 573. a quo constituitur 575
- Magistratus prerogativa pro Comiti-
bus & Baronibus 579. cur tanto co-
pia Magistratus sit in Polonia 577
- ordo magistratum in Lithuania &
Prussia 561. dignitas eorum 573. di-
visio eorum 544. ordo eorum 548
- ordo in Broclaviensi & Volynia Pa-
latinatibus 558
- Marchia unde nomen habeat 135. olim
Polonis fuit subjecta 139. quomodo ad
Marchiones Brandenburgenses perve-
nerit 139. quomodo Pomeranus fuerit
subjecta 140. quando Brandeburgen-
sibus cesserit 142. Marchiam varie
gentes slavonica tenere 136. Caro-
lus M. eos in Marchia habitantes
subegit 136
- Marschalcus ordinis Teutonici in Livo-
nia 948. Regem salutat 708. digni-
tates

sates aliis conferendas a Rege peti 710. *ordinis terrestris* 728
a quo eligatur 798. *ex qua genere eligatur* 285. *pluralitate sententiarum eligitur* 286. *Marschalcus Nunciatorum* 328. *Archiepiscopalis* 486
Marschalci status & conditio 687
Munia ejus 703. 719. 722. *jusjurandum ejus* 706. & *seqq* 828. 295. 289
officium 829. *ejus denunciatio* 796. 287
conventus particularis 682. *Marschalci* 559 *perpetui* 682. *Regem proclamant electum* 324. *Regem publicant* 330. *baculos erectos non praeserunt Regi electo* 332. *quid sint* 519
tribunalium Marschalci 552. *Marschalcorum titulos* 518. *Marschalcus iudex* 515
Maslaus sive Masos nomen dedit Masovitis 225
Masovii secundum alios dicuntur Masagetis *ibid.* *Casimirus I. vincit Maslaum Masoviamque recuperat* *ibid.*
Masovia 234. *Masovia avellitur a Polonia* 224. *Masovia Duces Ducibus*

cibus Polonia obnoxii 226. *Masovia Ducatum non constituit Imperator* *ibid.* *Masovia tota redit ad regnum Polonia* 227. *controversia inter Duces Masovia & Episcopos de prerogativa loci* 480
Mendogus magnus Dux Lithuaniae sit Christianus 205. *deficit ad Ethnicismum* *ibid.*
Menbardum seu Menbardivilla una ex tredecim civitatibus in Comitatu Scepusiensi Hungariae superioris 129
Mensa Regia bona 394. *Rex non disponit in bonis mensae Regiae* 439
Miecislavus 69. *a quo dicatur* *ibid.* & 70. *Miecislavus II.* 71. *Miecislavus senex* 75. *instituit Episcopos & Archiepiscopos* 452. *Infeliciter rem gerit contra Prussos* 199
Mercium permutatio 405
Metropolita Kioviensis 476
Michael Rex 109. *cum Turcis pacem facit* 230. *quomodo aureum vellus acceperit* 351. *ejus coronatio* 345
Militia aulica quanta esse debeat 447
mercenaria 872. *e quibus constet* 874
Z z z 5   socia

INDEX

<i>socia</i> 875. <i>Quartiana</i> 879. a quo dicatur 882. <i>voluntaria</i> 883. <i>origo</i> <i>bujus</i> <i>ibid.</i> <i>Dux militia Pratoria-</i> <i>na</i> 900. 447. <i>quis primo usus sit mer-</i> <i>cenaria militia</i> 873
<i>Ministri aula Regia</i> 853. <i>aliorum</i> <i>Legatorum, Archiepiscoporum</i> <i>ibid.</i>
<i>Minguito Dux</i> 204
<i>Monarcha Russia primus</i> 199
<i>Moneta cudenda jus</i> 405. 407. <i>pere-</i> <i>grina moneta abrogatio ad quos per-</i> <i>tinet</i> 409. <i>quis privilegium mone-</i> <i>te cudenda habeat</i> 488. <i>quis mone-</i> <i>tam argenteam primo in Polonia</i> <i>invexerit</i> 406. <i>quis auream</i> <i>ibid.</i>
<i>Mosci alium sibi eligunt Ducem</i> 219
<i>varii tractatus cum Moscis</i> 223
<i>Moscoviticum bellum</i> 952. 221. <i>Moscovia</i> <i>Dux Dominum totius Russia se</i> 200 <i>cat</i> 217. <i>Livoniam infestat</i> 101
<i>Mostovniczy</i> 500
<i>Motio generalis</i> 840
<i>Mulcta in judiciis</i> 405
<i>Munimenta in Prussica qua</i> 905
<i>Munitiones & castella in Polonia</i> 904
<i>Mysico-</i>

INDEX RER. ET VERB.

<i>Mysicovii quando Marschalcus crea-</i> <i>tus</i> 594

N.

<i>Narimundus Dux Lithuania</i> 204
<i>Nobilis Polonis cur Schlachtic vocetur</i> 581. <i>Nobilis Nobilem si occidat qua</i> <i>pœna, quis accusare debeat</i> 640. 627 <i>si Nobilis plebeium quid teneatur</i> 638 <i>unus Nobilis comitia turbare potest</i> 717. <i>Nobiles dicti sunt nomine mili-</i> <i>tum</i> 844. <i>Nunc vocantur equites</i> 845. <i>quidam per alios militant</i> 850 <i>nobiles pauperiores</i> 852. <i>in expedi-</i> <i>tione generali non militant extra</i> <i>fines Regni</i> 866. <i>jus Vita & Necis in</i> <i>subditos habent</i> 616. <i>seqq.</i> & 621 <i>cognatis usque ad octavum gradum</i> <i>succedunt</i> 623. <i>in urbibus subsunt</i> <i>Jurisdictioni Civili</i> <i>ibid.</i> <i>vectigalia</i> <i>aliquando solvunt</i> 625. <i>jus fodina-</i> <i>rum habent</i> <i>ibid.</i> <i>non captivantur</i> 627 <i>quibus conditionibus capi possint</i> <i>ibid.</i> <i>quomodo puniantur</i> 628. <i>soli</i> <i>bona terrestria possident</i> 640. <i>quili-</i> <i>bet</i>

bet aditum ad Regnum habet 644
 jura sua in Comitibus per delegatos
 tuentur 645. & seqq. Nati Nobiles
 praestantiores factis 651. recentes
 creati ad multa non admittuntur
 ibid. variis oneribus onerantur 651
 in familias veterum adoptantur 653
 quomodo apud Germanos distinguan-
 tur 661. Nobilium familia recensentur
 662. privilegia eorum 385. 644
 649. 637. 644. 624. eorum vox 650
 bona à stationibus & à tributis 394
 militum libera 622. nobilium domus
 Asyla 524. an aresia in eorum bona
 sit concedenda ibid. judicia eorum
 tempore generalis expeditionis ces-
 sant 856. eorum magna vis in Mo-
 scovia 857. nobilium ordo 614. prae-
 rogativa 620
 Nobilitas ubi consilia tractet 698. Nobi-
 litas Polonica 581. sola dignitates
 seculares & Ecclesiasticas consequi-
 tur 628. Quale onus sustineat 647
 quomodo tanta privilegia sit adeptus
 647. & seqq. quibus modis amittitur
 656. seqq. se subjicit tribu-
 nali

nali 785. a tribunali ad iudicium
 Regium appellat 786. finito bello non
 discedit pro lubitu 868. Nobilitatis
 lustrationes; Nobilitatis jura 432. 81
 871. Livonica libertates 950. dedu-
 ctio ejus ubi 655. species Nobilitatis
 587. equalitas 609. hanc coercere
 nonnulli conantur 611. Nobilitatem
 acquirendi modus 650. peculiaris mo-
 dus 653. Nobilitatem mentientes qua
 poena afficiantur 654
 Nobilitatio quid 651
 Notarius thesauri supremus 551. 576
 Notarius Metrica 575. Campestris
 901. 821. 571. succamerarialis 576
 tribunalius 807. Notarii quales
 esse debeant 745. 771. castrenses 572
 771. generales Notarii distinguun-
 tur à Notariis districtuum 567
 Novogardia à Litvania avellitur
 216
 Nummi misiles quando spargantur 350
 349. Elbingenses antiqui 410
 Nuncius Regius deliberanda proponit
 683. Nuncius terrestris ubi in Comi-
 tiis locum habeat 718. nuncii ad
 cau-

INDEX

causas dijudicandas admittuntur
 815. quomodo eligantur 685. 707. ad
 Comitia quando mitti ceperint 690
 per deputatos multa tractant 710
 eligunt sibi Marschalcum 285. 703
 in Senatorium introducuntur 287
 295. Vasallorum quomodo audiantur
 505. cur hi coronationi adsint 334
 ad osculum manus Regis admittuntur
 708. Magistratus reos agere possunt
 716. in Nunciorum conclavi
 constitutiones concipiuntur 717. 719
 eorum securitas 718. electio in con-
 ventibus relationum 820. eorum me-
 ritus 687. seqq. requisita 689. sala-
 ria 690. jusjurandum 705. locus con-
 sili 715. ex nunciis terrestribus de-
 putati eliguntur 814

O.

Oeconomiarum constitutio 920
 Ocreas ferreis soleis muniendi 705
 Olgerdus Magnus Dux Poloniam occu-
 pat 207. Poloniam in formam provin-
 ciam

RER. ET VERBOR.

vincia redigit ibid. ab Olgerdi filius
 Duces Lithvanie descendunt 209
 Ordinatio Lublinensis 801. ordinatio
 tribunalis 801. 804
 Ordo Ensisferorum oritur 943. Ordinis
 Teutonici Magister 468. ordinum ti-
 tulus 306. habitus ordinum post Re-
 gis mortem 330. promulgatio ordi-
 num 333
 Osslini Dux creatur à Papa 594
 Oswicciensis Ducatus 126
 Otto III. nihil juris in Pomeraniam
 habuit 147

P.

Pacta conventa 363. quando scribi ce-
 perint 364. pacta badiacensia 377
 pactorum conventorum contenta
 364
 Palatinus Polocensis 420. Cnircovien-
 sis 462. Gedanensis & Swecensis 462
 Kioldiensis 469. Lublinensis 470. Ra-
 vensis ibid. Valachia an senator sit
 Polonie 429. Palatini 35. horum duo-
 decim 451. Palatini Generales 306
 eorum

INDEX

eorum munia ibid. Palatinorum or-	
do 502. Vicarii eorum qui 461. Nu-	
merus non semper idem	451
Pancernicy	904
Pax Olivensis 194. Pax perpetua inter	
sigismundum 1. & Albertum 1. Prus-	
sie Duces	181
Pecuniam olim Lithvania non habuit	401
Pedites ex agris 848. ex urbibus	848
Peditatus Hungaricus quo tempore	
valuerit 878. Peditatus in expedi-	
tioni generali	848
Petrus Swenze novas res in Pomerania	
molitur 171. capitur, sed mox dimitt-	
titur	173
Petyhorskie Choragwie	904
Peucini an Germani	7
Piasius miraculo ad principatum per-	
venit	68
Plebeiorum conditio in Prussia	620
Plettenbergius Wilhelmus sese ab ordi-	
nis Teutonici imperio redimit	187
Plettenbergius Waltherus sese ab ordi-	
nis Teutonici imperio redimit	187
Princeps Romani imperii fit	191

RER. ET VERBOR.

Plocensis Episcopus	498
Pobercy	404
Podlachia redit ad Regnum	227
Podolienses ad Cameneciam consiste-	
bant	855
Pœna occisorum in Polonia variat pro	
conditione occidentis 637. Nobilita-	
tem mentientis que pœna	645
Polonia seculo X. Imperatoribus Ger-	
manicis facta tributaria 52. seqq.	
in multas partes dividitur 74. ex-	
colitur à Germanis 78. Major Polo-	
nia 234. Minor ibid. & 236. Mixta	
est ex Monarchia & Aristocratia 925	
Unde proverbium ortum: Polonia	
confusione regitur 929. Polonie	
Principes olim se vocabant heredes	
66. Principes in quatuor classes di-	
visi 22. & seqq. eorum nomina ibid.	
memorabilia eorum 32. amplitudo	
ejus 28. fines versus orientem 32. 79	
252. antiqua fines ibid. primus Cbri-	
stianus Princeps 38 Polonia Reges vid.	
Reges Polonia divisio 232. 238. 239. 242	
divisio fabulosa inter Lessi III filios	
100. cives Kmetones vocantur	245

Polonia Primas quis 485. Generales maiores & minores quis 25. Polonia accedunt varia Regiones 215. 221. 226. 110
 Polonia tres ordines inveniuntur 243
 Plebs plane excluditur à Regimine 923
 Poloni unde dicti 29. seqq. An Germanorum imperio fuerint subiecti 45. à Carolo M. non subacti 45. quomodo jugum Germanicum excusserint 57 inter Evangelii lectionem gladios stringunt 70. à Sigismundo III. frustrà destitutionem Estoniae postulant 103 nulla secum in bello scorta ducunt 870
 Polonorum arma 902. societas cum Lithuanis cur dissoluta 212. eorum conjunctio serio queritur 213. 211. pre-tensiones in Russicas Provincias 212
 Pomerania an Julii Caesaris tempore inhabitata fuerit 963. an recte dicatur Slavonia 1005. quando orta 962. seqq. Unde derivetur 144. 996. quando Christianam Religionem conversa 153 1037. seqq. est maritima 244 an Polonis olim fuerit subiecta 145 jugum quomodo excusit 150. dividitur in filios Swantibori 151. Pomeraniae Duces

Duces à Slavois orti 1015. 1001. an à Pomeranis an à Polonis electi 1016. seqq. nobilitas Pomerania 1021. urbes quot & quae 1026. seqq. à quibus condita 1028 seqq. quando 1031. seqq. Quae primum Christo nomen dedere 1045. seqq. quando usurpari ceperint Duces nomen Slavorum 1002. Principes Pomeraniae qui 1009. seqq. an imperio Germanico subiecti 1034
 Pomerani Germanorum habitum, linguam, mores unde assumsere 1007. Pomerani veteres 6. Occidentales moribus Germanorum assuescunt 151. Orientales jugum Polonicum subeunt 152
 Pomerellia Primislao Poloniae Regi traditur 157. in Pomerellia Gedanensis & Swecensis Palatini 462
 Pomesaniensis Episcopi concertatio de titulo 499
 Popielus I. & II. 36. à muribus corrosus ibid.
 Paradne sive tributum 393
 Porobi sive Cosaci 886
 Posnaniensis Episcopus 497
 Possolite Ruxenie quid significet 846
 Aa aa 2 Post.

INDEX

Postarum generales Praefecti	553
Potestas Regum Polonicorum, in legibus ferendis 309. judiciaria 386. hac ubi exerceatur	384
Praefecti generales Teloniorum & Po- starum	553
Prælium ante non committitur, quam hymnus decantetur 865. ritus moder- ni in prælio qui	866
Praeses Spiritualium ex Archidiacono Gnesnensi mittitur	798
Præsentio Cruciferorum in Pomeraniam	156. seqq.
Primislaus II. titulum Regis resumit	40. & 35-77
Principes Polonia olim hereditario jure succedebant 446. horum potestas olim absoluta fuit	844
Privilegia Nobilitati data 385. Pro- vinciarum quarundam	854
Proclamatio Regis	327
Procurator magus	854
Propugnaculum Tador	891
Proscriptio ejusque vis	818
Proventus regni	397-819
Provocatio ad Regem 783. provocatio- nes	

RER. ET VERBOR.

nes ad sedem Constantinopolitanam interdicuntur 378. 843. a judiciis Marschalcalibus 829. ad Episcopum	842
Prussia 234. Lutheranismum recipit 471 a vectigalibus libera 625. populari li- bertate olim gaudebat 907. Prussia duces Polonorum socii 855. ejus Dux Consiliarius Regis Poloniae 469. Civi- tates contra tribunalia protestantur 786. prima subigenda fundamenta quis jecerit	178
Prussi, ob electionem Episcoporum, tu- multuantur 413. antiqui 6 unde no- men habeant 167. rebellant 170 infe- stant Poloniam ibid. Regi se tradunt 178. terrestria bona possidere possunt 641. Prussi in Prussia olim consulta- bant 700. arma Regem Polon provocare quando ceperint 785. veteres tri- bunali non subjecti erant 785. ultra Vistulam Ossam & Drewantiam non progreduuntur 855. Prussorum vete- rum Respublica 167. eorum conver- sio non succedit 170. horum Privile- gia ab ordine Teutonico	639
Aaaa 3	Quar-

Q

Quarta pars reddituum cui concedatur
 879. quarta multiplicatur 880. quarta
 administratio 403. 880. hujus
 dices ubi conveniant 880. ad ejus
 studiam quis pertineat 881. a quarta
 Ravensi qui dicantur 882
 Quartiani milites a quo dicantur 882
 unde sustententur 882
 Quastores quando constituti 883
 Querela de stipendiario milite 874. querel
 relarum officium 775. causa qua
 Judicium querelarum pertineant ib.

R

Radzivilius dux belli non Senator 550
 Radzivilis Duces quando creati 550
 Rationes pro Piaſto 312. rationes Olzowſ
 ky pro eodem 313
 Ravensis quarta 882
 Referendarii 526. 550
 Regestra 801
 Regentes Cancellarie 551
 Regnum Poloniae olim successivum 550
 nunc vocatur sed non est 63. primum
 Heroicum 907. secundum barbaricum
 908. tertium

908. tertium Æsymmetricum 908. quar
 tum Laconicum ibid. an Venetum an
 Laconicum 913. quae horum regnorum
 differentia 914. quintum absolutum
 909. regnum Polonicum olim non erat
 barbaricum 910. nec Heroicum 911. nisi
 Christianismo recepto 913. absolutum
 912. an ex tribus mixtum 922. ex Ari
 stocratia & Monarchia mixtum 925
 qua forma prevaleat ibid. regni Polo
 nia potestas 918.
 Religio Lutherana vid. Luther. religionis
 reformata incrementa 90. seqq.
 Residentes in aula regia 527. exterorum
 Principum 290. in bello Regem comi
 tantur 738. eorum numerus 735. 738
 salarium 737
 Respublica Polonica cum Republica Fe
 neta comparatur 917
 Restes sive litera restituantur 895
 Revalienses primo Danis post Suedis se
 dedunt 953
 Revisores ad regia bona mittuntur 781
 Rex electus jurat 327. electores in cam
 po invisit ibid. regno se abdicare ne
 quit 369. ante coronationem dignita

INDEX

res distribuere non potest 331. sui coro-
 nationem omnibus denunciat 334. non
 disponit de bonis regia mensa 438
 agros proprios & hereditarios non
 possidet 443. extra fines regni proficisci
 non audet 445. in consultationibus
 quomodo se habeat 447. Nobilibus bo-
 na raduca conferre potest 624. praeter
 Senatores regni nullos habet Consilia-
 rios 727. Regis Electi titulus & sigil-
 lum 331. Coronatio 335. Ingressus 335
 exequia 336. electio & coronatio 245
 Regis elegendi modus 322. renuncia-
 tio electi Regis 323. munia ejus in con-
 troversis exortis 723. Comitatus ejus
 852. Causa cur hodie a Rege non creentur
 Comites & Duces 432. Reges Po-
 loniae sibi successores designant 83. Re-
 ges duo electi 102. 104. 323. Reges sepe-
 liuntur post electionem novi Regis 250
 cur dicantur Reges orthodoxi 374. ex
 consilio senatus ceperunt ferre leges
 391. quid singuli Reges promittant 448
 Quarta classis Regum Poloniae 100. Fi-
 lii Regum 526. Reges suos magno hono-
 re Poloni prosequuntur

Regia

RER. ET VERBOR.

Regia mensa bona 394
 Regina Ministri Aulici 853. Reginarum coro-
 natio & sustentatio earundem 358. 359. 360
 Riga conditur 186
 Ringeldus i. Magnus Dux 204
 Ritus Romani in Russiam introducuntur 367
 Rokosz, & illius vocis derivatio 928
 Romove qualis civitas 935
 Rotomagistri qui 567
 Russia a quo dicta 196. quomodo a Polonis & Lith-
 vanis occupata 197. convertitur ad Christum
 198. Rebellat contra Boleslaum audacem 200
 sed redignitur in obsequium ibid. donatur a
 Casimiro iusto 200. Russia rubra 235. alba ibid.
 utraq. olim Graeciae religioni addicta 367. illius
 mutationes in Religione 367. ex Judaica, Ro-
 mana, & Tartarica 368. & seqq. ejus ambi-
 tio 196. Primus ejus Monarcha 199
 Russia duplex fovet Gracos 376
 Russi Lithv. tributariam faciunt 197. Rebellant 200
 Halicienses ibid. a quo domati ibid. debili-
 tati 374. eorum Senatores 476. ipsorum con-
 junctio cum Ecclesia Romana 374. Senatores
 Russici 463. Episcopi 464. Russica nobilitatis
 privilegia 649
 Rusticorum status & conditio in Polonia 617. 619
 leges pro iis latae 618. eorum status in Prussia
 620. Rusticus rusticum occidens quae poena te-
 neatur 639
 Ruscillus populi 971

Aa aa 5

Sacro-

INDEX

S.

<i>Sacrorum ius</i>	366
<i>Samogitia traditur Cruciferis</i> 276. 135. <i>Episcopatus</i>	
<i>ejus</i> 499. <i>Episcopatus ejus quando instituitur</i>	
466. <i>Gubernator ejus</i>	420
<i>Samogitia à Cruciferis deficiunt</i>	177
<i>Sancensis Præpositura abstrahitur à Polonia</i>	141
<i>Sapicha titulum Principis recusat</i>	601
<i>Sarmatia antiqua</i> 1. <i>Ejus gentes</i> 2. <i>Fines</i> 3. <i>Æseq</i>	
<i>Scabini in Præssia</i> 421. <i>eorum electio</i> 745. <i>ex Magi-</i>	
<i>stratu Thorunensi</i>	741
<i>Scartabelli qui dicantur</i> 638. <i>hujus vocis derivatio</i>	
<i>ibid. & seq. errat in eo Prilufius</i>	660
<i>Schlachte vocis derivationes variae</i> 583. <i>seq. v.</i>	
<i>ra que</i>	584
<i>Slavice gentes libere fuere</i>	310
<i>Secretarii</i> 526. <i>Majores sunt Ecclesiastici</i>	549
<i>Munia Secretariorum</i>	549
<i>Secula Husitarum sive Bohemicorum fratrum</i>	309
<i>Seculares dignitates</i>	417
<i>Sedecim viratus senatorius</i> 734. <i>Hodie non sedeci-</i>	
<i>cim sed viginti octo constat</i>	735
<i>Semgallia Ethnice superstitioni addicta</i>	945
<i>Semgalli trahuntur sub jugum</i> 947. <i>promittunt</i>	
<i>tributum</i>	946
<i>Senatores Prussici</i> 467. <i>Russici</i> 463. 476. <i>Volynici</i>	
<i>Podlachie</i> 471. <i>Livonici</i> 474. <i>quando & a quo</i>	
<i>instituti & quomodo depulsi</i> <i>ibid.</i> <i>Czenicko-</i>	
<i>vienses</i> 474. <i>Russorum</i> 476. <i>extra Regnum</i>	
<i>sine consensu ordinum proficisci non audent</i>	
527. <i>Senatores secundum Palatinatus & di-</i>	
<i>strictus</i>	

RER. ET VERBOR.

<i>strictus distribuitis</i> 36. <i>quem ordinem in discen-</i>	
<i>dis sententiis observent</i> 711. <i>Majores. Amo-</i>	
<i>resque Senatores qui</i> 460. <i>quo tempore mayo-</i>	
<i>rem Majores acquisivere potestatem</i> 46. <i>Sile-</i>	
<i>siaci</i> 462. <i>Titubanici</i> 465. <i>alba Russia</i> 466. <i>Se-</i>	
<i>natorum ordo</i> 497. 482. 484. <i>Jusjurandum</i>	
528. <i>suffragia ubi dicantur</i>	410
<i>Senatus fere totus Lutheranus vel Calvinianus</i>	
471. <i>Senatus Polonicus & Lithuanicus conjunctio</i>	
467. <i>salutat Regem</i> 703. <i>negotia que in senatu</i>	
<i>tractentur</i>	770
<i>Severie Duces deficiunt</i>	217
<i>Severiensis Ducatus Jagelloni subiectus</i> 216. <i>Se-</i>	
<i>veriensem Ducatum emit.</i> <i>Shigneus Episco-</i>	
<i>pus Cracoviensis</i>	126
<i>Sideni populi</i>	972
<i>Silesia unde dicatur</i> 114. <i>olim ad Poloniam perti-</i>	
<i>nuit</i> <i>ib.</i> <i>ab Imperatoribus Germanicis subigi-</i>	
<i>tur</i> <i>ib.</i> <i>propriis accipit Principes</i> 121. <i>Penitus</i>	
<i>a Polonia divellitur</i> 123. <i>Silesie appellationes</i>	
114. <i>quis tributariam primo fecerit</i> <i>ib.</i> <i>Status</i>	
<i>Silesia</i> 120. <i>Duces</i> 121. 122. <i>semina discordie</i>	
<i>inter Polonia & Silesia Duces gliscunt</i> 122. <i>Pa-</i>	
<i>lonorum sententia de Silesia</i> 117. <i>Silesiam sibi</i>	
<i>Boislaus I. subiecit</i> 117. <i>Polonorum jus in Si-</i>	
<i>lesiam</i>	128
<i>Silesii veteres</i> 6. <i>ab Imperio deficiunt</i> 116. <i>in Ger-</i>	
<i>maniam excurrunt</i> <i>ibid.</i> <i>subigitur</i>	<i>ibid.</i>
<i>Silesiaci senatores</i>	462
<i>Sigillum Camerale Reges non habent</i>	437
<i>Sigismundus Augustus</i> 90. <i>titula heredis Regni</i>	
<i>usitur</i>	

INDEX

uitur 82. Evangelicus faveat 91. Sigismundus	
III. 104. Sigismundus in quo Religione edu-	
catus 105. Jesuitis deditus 106. quot annos Re-	
gno præsuerit ibid. Sigismundus L. 90. in pe-	
riculo Regiomonti versatur	92
Silvarum Præsæti	573
Similitates inter Ericum Regem Suedia & Jo-	
hannem Principem Suedia	140
Skirmundus Dux Luthvanie	204
Slavi premunt Thuringos 15. premuntur a Fran-	
cis 16. Provincias Germanis adimunt ibid.	
variis gentibus miscentur 18. liberi non pare-	
bant Regibus 30. in hodierna Germania habi-	
tant 47. eorum nomen unde 14. varia nomi-	
na 17. Gentes varie 30. Bella eorum	31
Smolensensis Episcopatus	475
Sobiosciorum familia ad Regium nunc thronum	
evecta	663
Stephanus Bathori 102. Ejus virtutes ib. pacem	
facit cum Moscis 192. bella ejus 218. Tribuna-	
lia summa instituit	385
Stralsunda quando condita	1035
Studiosi ex Academia Cracoviensi discedunt	370
Subditi Nobilium a vectigalibus liberi	615
Subislaus Monasterii Olivensis conditor	154
Succamerarii 421. 561. 563. 778. Vexilliferi vo-	
cantur 567. Prusici non exercent iudicia li-	
mitanea 779. eorum functiones 580. 778. 278.	
varius succameralis 779. proprios limites con-	
stitueri nequit	ibid.
Svedica bella	105

Sveco-

RER. ET VERBOR.

Sveones a Germanis originem habent	912. seqq.
Svebi an Pomeraniam incoluerint	966
Suffragia collecta, typis imprimuntur 326. suffra-	
giorum ordo 684. quinam suffragia dent	687
Svidnicensium Dux manet in obssequio Polonorum	
	125
Supani nobiles Polonia disti	582
Surrogatores qui 571. generales ubi	174
Swantiporus Dux Pomerania 150. Pomer. Duces	
Polonia, subijcit 157. In ejus filios Pomerania	
dividitur	ibid.
Swentopelcus II. 154. Lescum Album interfecit	185
Szopa Senatorum quid	T. 285
Tabor propugnaculum	821
Tartari usque in silesiam penetrant 76. Rusiam ha-	
stant 203. in Moldavia habitant 229. Tributum	
poscunt 876. Tartari Lithvanici 877. donati-	
um Tartaris promittitur	877
Teloniorum Præsæti	574. 558
Tempus triplex Varro cur constituerit	932
Termini generales sive colloquia generalia 284. 782	
Terras ad Regnum pertinentes alienare nequeunt	
Reges	458
Teutonici ordinis Magister	468
Thesaurarius Prusie 556. 112. supremus vice The-	
saurarius vocetur 580. seqq. Thesaurarii 574	
Jurjurandum eorum	574
Theauri Notarius supremus	581
Thorunense colloquium	106
Thorunenses Senatores cuiusnam iudicio assideant	
	162
Titulus sive Barones, Comites, &c. Ducum & Co-	
mitum qui hodie retineant 623. Cancellar. &	
Marschalcorum 518. Castellanos 514. 508. Ar-	
chiepiscopi 488. Legati nati 485. Ordinum 306	
Boleslaus II Regis titulum amittit 40. Primislaus	
II. amittit Regis titulum 40. 77. Rex titulo heredis	
Regni Polonia non utitur 306. controversia de ti-	
	110

culo Episcopi Pomesaniensis 499. de Titulo Regis Poloniae 18. Scriptorum Germanorum sententiis de Regio titulo Boleslai 47. titulo heredis Sig- mundus Augustus 82. Henricus Valesius abstinere titulo heredis	ibid.
Tonsura Polonorum	73
Transactio Sigismundi cum Capitulo Warmiensi 14. non observata	ibid.
Tiwuni qualis Magistratus	560. 577
Tribunalia summa instituta 785. 785. 787. ubi cele- branda 788. quo tempore instituenda 790. in Lithuania quando habeantur 791. Tribunalia thesauri 819. 823. Securitas horum 823. Ordina- tio 801. Decreta 805. Tribunalium Marschalci 122. locus saepe mutatur 789. quinam his subiecti 785. 787. Livones non agnoscunt tribunalia 790 Causa ad tribunalia spectantes 799. appellatio ad tribunalia quando non concedatur 799. causa qua prorsus ad tribunalia non pertinent 800. ex tribunalibus ad judicia comitialia que causas remittantur 809. iudices in judiciis tribunali- tis	791
Tribuni Artium 854. Terrestres & Castrenses	864
Tributum paradne quid dicatur 393. jus tributum imponendi penes quem 392. Nobilium bona & tri- butis sunt libera	394
Turbæ in Polonia motæ non toti genti tribuenda 497	
Turca infestant Wallachiam & Moldaviam Camenietam Podolia expugnant	522 530
V.	
Vandali à Venedis quomodo differant & sunt Ger- mani ibid. confunduntur cum Venetis 16. unde dicti	968
Vasallorum nuntii quomodo audiantur	308
Vestigalia in Regno 401. & Nobiles aliquando sol- vunt	626
Vellus aureum Michaeli Regi Rex Hispania mittit	351
Vena-	

Venationu jus 416. Archiepiscopo conceditur 497 Venationes aliquando libera ibid. Venatorum munia	597. seq.
Vene de vel Venedi qui 2. an Germani 7. à Germanis quomodo differant 8. sunt sclabi 9. primi Prus- siam incoluerunt 983. an ex Dalmatia eo per- generint 991. Horum finis ubi 3. sedes eorum 11. migrationes ad pontum Euxinum 11. in Germa- niam 12. seq. in Thraciam 13. eorum cum Van- dalis confusio unde	16
Veneti Ducis conditiones	917
Vexilliferi in Prussia, à Rege constituti 421. Mayo- res & Minores 267. Munia eorum 579. sive & Succamerarii.	
Vice Palatini 576. Vice-Procurator 576. Capitaneus 576. Burgravius 576. Thesaurarii 579. Tiwani 576	
Vilna Regina inbistur ab Ordinibus	203
Vilnensis Episcopus 497. urbis Vilnensis incolæ bona terrestria possidere possunt	643
Vindlaus & alii Duces tributarii	54
Vinno Magister Ordinis Enssferorum	244
Vistula non dicitur Vandalus	244
Vitoldi res gesta	215
Vkraina	255
Vladislaus Rex 106. ejus nominis etymon unde	14
Vobynia procurator magnus	568
Vrbes præter ea qua habent bona terrestria, alia emere nequeunt	642
W.	
Vvaidewotas ejusque filii	161
Vvarmiensis Episcopatus	498
Vvalachia & Moldavia 227. infestata à Turcis 228 Vvalachia Palatinus Senator fit Poloniae 479. Petrus Vwallachia Princeps Turca fit Tributa- rius 228. jus Polonicum in Vvalachiam 229 Vvenceslaus unde dicitur 14. Primus in Poloniae monetam argenteam inexit	406
Vvenda 34. In Vvistulam se precipitat	ibid.
Vvita-	171a-

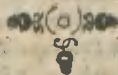
INDEX

Vladislaus Hermannus 73. 106. 11. hujus nomina
Silesia ponitur 74 *Vladislaus Lasconogus* unde
 dicitur 75. *Loeticus* 77. ex postulat cum *Cruci-*
feris 174. *Vladislaus Jagello* prima funda-
 menta jacit *Prussia* subigende 178 *Vladislaus*
Princeps Poloniae 106. *Magnus Dux Moscoviae*
 creatur 219. *Res gestae ejus contra Moscoviam*
ecm 210. *Pacta inter Vladislaum Jagellonidem*
 & *Cruciferos* 271
Woiwoda unde dicitur 271
Volodimirus imperium Russicum inter decem
 partitur 158. *Bella inter filios Volodimiri*
Vratislao ab Henrico Imp. fit potestas subjicentis
sibi Poloniam 118. a *Vratislao Vratislaviensi*
sis urbs dicitur 118
Vratislaviensis Episcopus vid. *Episcopatus*. 118
Vschobienſe territorium 118
Vybrancii quale militum genus 118

Z.

Zamosci *elogia* 607. seq.
Zatoriensis Ducatus 127
Ziemecz qui olim & nunc dicitur 182
Ziemianic antiquis temporibus nobiles dicitur 182
Ziemonyslaus Poloniae Princeps 69
Ziemovitus fortis Dux 69
Ziwiencensis Comitatus 445

F I N I S.

J. P. h. 16.

ESTICA

A-402